TRACTATUS
DE VITA, MYSTERIIS,
ET ANNIS
JESU CHRISTI,
AUCTORE
R. P. F. IGNATIO HYACINTHO
AMAT DE GRAVESON.
TOMUS SECUNDUS.

MONITUM

Auctoris ad Lectorem.

CUM nullum sit in Christiana Religione Mysterium, quod magis ad homines pertineat, quam ineffabile Consilium, quo Pater æternus misit in Mundum Filium suum Unigenitum, ut Naturam humanam induens, totum genus humanum, primigenia Protoparentis labe perditum, pretiosa morte repararet, illataque damna resarciret; facile eam in spem erigor, candide Lector, fore ut ceteras, quæ in hoc secundo *Tractatus de Mysteriis Christi Servatoris nostri*, Tomo continentur, Dissertationes lectitare non te pigeat, quo plenam augustissimi Mysterii Incarnationis Verbi Divini assequaris notitiam, linguamque habeas, non quæ huc, atque illuc feratur volubilitate verborum, sed doctam & eruditam, quæ Religionis Christianæ quam profiteris, causas & rationem contra Fidei hostes reddere sciat. At enim, Apostolus *Petrus* primæ suæ Epistolæ c. 3. v. 15. jubet nos esse paratos ad reddendam rationem de ea, quæ in nobis est, Spe, atque ideo de ea, quæ in nobis est, Fide; ut inde intelligant Theologi (sicut apposite observat noster *Melchior Canus* c. 5. l. 2. de locis Theologicis) *Christianam Religionem non esse similem Scholæ Pythagoricæ, cujus alumni, nulla rationis antecepta informatione, nullaque omnino reddita causa, auctoritatem præceptoris arcte mordicusque tenebant. Indoctorum est*, prosequitur idem Auctor, *ista consuetudo, eaque Saracenorum, Paganorum, Hæreticorum, ut cæca, & temeraria suæ Sectæ dogmata sine judicio amplectantur, & quæ disquisitione egent maxime, hæc sine ulla disquisitione recipiant*. Theologi autem Christiani, ut possint exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt,

arguere, his præsidiis instructi esse debent, quibus doctrinæ & Religionis suæ rationem reddere, omnique argumentorum genere Fidei hostes convincere valeant. Certe legimus in Historia Ecclesiastica, plures Martyres, sæviente Tyrannorum persecutione, ab Ethnicis Præsidibus interrogatos, quorsum Christianam Religionem profiterentur? intrepide rationem reddidisse; quos inter unum hic laudabo *S. Lucianum*, de quo *Joannes Bollandus*, Soc. Jesu Scriptor, tom. 1. de Actis Sanctorum ad diem 7. mensis Januarii ex *Rufino*, & ex manuscriptis Codicibus hæc refert observatione digna: *Lucianus, vir moribus, continentia, & eruditione præcipuus, Antiochenus presbyter, cum ad Tribunal Judicis fuisset adductus; Cur, inquit ad eum Præses, vir rationalis & prudens, sequeris Sectam, cujus non potes reddere rationem? aut, si est aliqua, audiamus. Tum ille, data sibi facultate dicendi, hujusmodi orationem de Fide nostra habuisse dicitur: In occulto non est, quod Christiani colimus. Deus unus est nobis per Christum annunciatus, & per Spiritum Sanctum nostris cordibus inspiratus. Non enim, sicut vos putatis, humanæ alicujus persuasionis errore constringimur, nec indiscussa, ut alii parentum traditione decipimur. Auctor nobis de Deo Deus est. Neque enim posset sublimis illa Majestas sensibus humanæ mentis illabi, nisi vel spiritus sui virtute delata, vel Verbi, ac Sapientiæ suæ interpretationibus indicata. Fateor, erravimus nos etiam aliquando, & simulacra, quæ ipsi finximus, Deos Cœli, ac Terræ putabamus auctores. Verum, omnipotens Deus ille, quem non nostris manibus fictum, sed cujus nos decebat esse figmentum, errores miseratus humanos, Sapientiam suam misit in hunc Mundum carne vestitam, quæ nos doceret, Deum qui Cœlum fecisset, & Terram, non in manufactis, sed in invisibilibus requirendum Vitæ, & nobis Leges, ac disciplinæ præcepta constituit, servare parsimoniam, paupertate gaudere, mansuetudinem colere, studere, pati, puritatem cordis amplecti, patientiam custodire. Sed & omnia hæc, quæ nunc adversum nos geritis, ventura nobis prædixit: adducendos nos ad Reges, & ante Tribunalia Judicum statuendos, ac veluti victimas jugulandos. Inde est denique, quod & ipse, qui erat immortalis,*

utpote

utpote Verbum & Sapientia Dei, morti se præbuit, quo nobis, in corpore positus, patientiæ præberet exemplum. Sed nec nos sua morte decepit, quibus post tertiam diem resurrexit, ut mortem vinceret resurgendo: Quæ autem dico, non sunt in obscuro gesta loco, ne testibus indigent: pars pene Mundi jam major huic veritati astipulatur. Aut si quid in his suspectum videtur, contestatur de iis etiam agrestis manus ignara figmenti: Si minus adhuc creditur, adhibebo vobis etiam loci ipsius, in quo res gesta est, testimonium. Astipulatur his ipse in Hierosolymis locus, & Golgothana rupes sub patibuli onere disrupta: antrum quoque illud, quod avulsis Inferni januis corpus denuo reddidit animatum. Quod si terrena vobis minus digna videntur, accipite etiam de Cœlo astipulatorem fidelem. Solem ipsum horum vobis produco testem, qui, cum hæc fieri per impios videret in terris, lumen suum meridie abscondit in Cœlo. Requirite in Annalibus vestris, invenietis temporibus Pilati, Christo patiente, fugato Sole, interruptum tenebris diem. Quod si Terræ, si Cœlo, si sanguini eorum, a quibus veritatem per tormenta perquiritis, fidem non accommodatis, quomodo meis verbis allegationibusque credetis? Et cum pene jam his verbis auditoribus suadere cœpisset, arripi jubetur in carcerem, ibique absque tumultu populi necari. Hoc longiusculum *S. Luciani*, Martyris, coram Ethnico Præside Responsum hic integrum inferendum esse duxi, tum quia ad istud, quod nunc tracto, argumentum videtur mihi esse perquam appositum; tum quia etiam facili negotio inde intelliges, candide Lector, Theologis potissimum incumbere officium causas, & rationem reddendi doctrinæ, qua credimus Jesum Christum esse verum Messiam, Prophetarum Oraculis prædictum, & invicte contra Religionis hostes commonstrandi, hanc Fidem nostram nec cum natura, nec cum ratione temporum, nec cum veritate Historiæ, cum Sacræ, tum Prophanæ, nec cum Vaticiniis Prophetarum pugnare, sed mirifice consentire, plurimisque argumentis evidenter credibilibus eam suaderi posse. *Absit enim* (sunt verba *S. Bernardi* adversus *Abaelardum*) *Absit*, inquam, *ut putemus, in fide, vel spe nostra aliquid dubia æstimatione pendulum, & non magis totum, quod in ea est, certa ac solida veritate subnixum, Oraculis, &*

mira-

miraculis divinitus persuasum, *stabilitum & consecratum partu Virginis*, *Sanguine Redemptoris*, *gloria resurgentis*. Cum igitur Theologis prima esse debeat cura, ut ad Mysteriorum Jesu Christi veritatem contra Fidei hostes asserendam ac vendicandam semper parati esse possint, nullus dubito, quin tu, candide Lector, hasce Dissertationes, quas *De Vita & Mysteriis Jesu Christi* complectitur Tomus iste Secundus, eadem sedulitate legas, qua alias sexdecim Dissertationes in priori Tomo contentas, perlustrasti, sicque tandem earum frequenti lectione tibi tandem gratuleris, quod Mysteriorum Jesu Christi (sicut verum decet Theologum) causas & rationem reddere scias. Id te lubentiore animo facturum facile mihi persuadeo, si præ oculis habeas hæc *Lactantii* lib. 4. *Divinarum Institutionum* cap. ultimo disertissima verba, quibus huic meo Monito coronidem impono: *Quidam*, inquit Lactantius, *non satis cœlestibus litteris eruditi*, *cum veritatis accusatoribus respondere non possent*, *objicientibus vel impossibile*, *vel incongruum esse*, *ut Deus in uterum se mulieris includeret*, *ut Cœlestem Majestatem ad tantam infirmitatem potuisset deduci*, *ut hominibus contemptui*, *derisui*, *contumeliæ*, *& ludibrio esset*, *postremo etiam cruciamenta perferret*, *atque in execrabili patibulo figeretur : quæ omnia cum neque ingenio*, *neque doctrina defendere*, *ac refutare possent (nec enim vim*, *rationemque penitus pervidebant) depravati sunt ab itinere recto*, *& Cœlestes litteras corruperunt*, *ut novam sibi doctrinam sine ulla radice*, *ac stabilitate componerent*. Hæc pericula, in quæ, teste *Lactantio*, quidam ob ignorantiam impegerunt, omni procul dubio declinabis, candide Lector, si Dissertationes nostras *De Vita*, *& Mysteriis Jesu Christi* lectione dignari non graveris. Ex his quippe, primo modum addisces ac methodum oppugnandi, & profligandi Atheos, incredulos, & Infideles, qui ficulneis argumentis, vanis conjecturis, & futilibus sophismatibus Christianam Religionem, cum Prophetarum Vaticiniis, & Christi Sanguine ac miraculis fundatam, audent traducere, Sanctissimaque Christi Domini Mysteria, tanquam hominum figmenta, stolidorum errores, ac solertiorum ludibria, proculcare solent. Secundo, contra Judæos invicte probabis, Legem

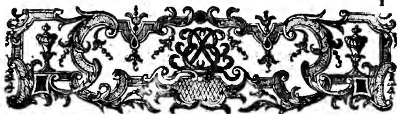
Mosai-

Mosaicam, qua tantopere ipsi gloriantur, adveniente Christo Domino, vero Messia, & promulgata Lege Evangelica, cessisse, non secus ac prodita luce cedunt umbræ; nec illam tamen magis læsam esse, quam si pictæ imagini Regis, Rex ipse vivus succedens, omnium in se oculos deflectat, aut si puer imbecillus progressu temporis grandescat in virum adultum, aut si frondibus & foliis succedat fructus maturus, aut si Lunam, & stellas Sol exoriens obscuret. Habuit Lex Mosaica tempus suum; quod illa typis adumbravit, clarissime Christus Dominus toti Orbi repræsentavit, quod illa promisit, ipse exhibuit, quod prædixit, ipse gessit, perfecit, adimplevit. Stultum autem est expectare futurum, quod jam præsens est: Insanum, sic umbris delectari, ut res veras adsperneris; sic hærere imperfectis, ut perfecta contemnas; sic amplecti carnalia, ut spiritualia fastidias; sic terrenis affixum esse, ut negligas Cœlestia. Tertio, nullo negotio proteres impia dogmata, quæ circa Mysteria Jesu Christi disseminarunt Hæretici, negantes aut Divinam, aut Humanam ejus naturam, vel ejus satisfactionem infinitam, vel Sacrificium in ara Crucis ab eo oblatum, vel necessitatem bonorum operum a fide in Christum mediatorem indivulsam, vel voluntatem, quam habuit Christus Dominus, moriendi pro omnibus omnino hominibus, vel ejus descensum ad Inferos, gloriosam Resurrectionem, atque judiciariam potestatem agnoscere pervicaciter detrectantes. Denique intelliges, *solam Catholicam Ecclesiam esse* (verbis utor *Lactantii* loco mox a me laudato) *quæ verum cultum retinet. Hic est fons veritatis, hoc est domicilium Fidei, hoc Templum Dei, quod si quis non intraverit, vel a quo si quis exiverit, a spe vitæ, ac salutis æternæ alienus est. Neminem sibi oportet pertinaci concertatione blandiri. Agitur enim de vita, & salute, cui nisi caute ac diligenter consulatur, amissa & extincta erit. Sed tamen, quia singuli quique cætus Hæreticorum, se potissimum Christianos, & suam esse Catholicam Ecclesiam putant, sciendum est, illam esse veram, in qua est Confessio, & Pœnitentia, quæ peccata, & vulnera, quibus subjecta est imbecillitas carnis, salubriter curat. Hæc interim paucis admonendi gratia retuli, nequis errorem fugere cupiens,*

piens, majori implicetur errore, dum penetrale veritatis ignorat. Vale candide Lector, & hæc *Lactantii*, antiquissimi, & facundissimi Scriptoris, verba, in mente tua trabali clavo, ut dicitur, figere satage, meosque in explicandis, ac illustrandis Jesu Christi Divinis Mysteriis qualescumque conatus æqui bonique pro tua humanitate consule.

TRA-

TRACTATUS
DE VITA, MYSTERIIS,
ET ANNIS JESU CHRISTI,
Servatoris nostri,
DISSERTATIONIBUS
Dogmaticis & Chronologicis, necnon Observationibus Criticis & Historicis,
JUXTA GERMANAM
DOCTORIS ANGELICI
Mentem illustratus, & ad usum Scholæ accommodatus.

DISSERTATIO XVII.

Utrum fides in Christum Mediatorem fuerit omni tempore necessaria, & an sola fides in Christum Mediatorem vim habeat justificandi, seu nobis applicandi merita Christi, ut efficaciter prosint ad salutem?

TRia potissimum fidei Catholicæ dogmata, contra Hæreticorum errores defendenda suspicio. Primo ostendam, fidem in Christum mediatorem omni ævo fuisse ad salutem necessariam, adeoque Ethnicos, sive Philosophos, qui fidem non habuerunt in Christum venturum, quamvis secundum rectæ rationis præcepta vixerint, æternam salutem non fuisse consecutos. Secundò, refellam errorem hæreticorum hujus temporis Lutheranorum, Calvinistarum, & Socinianorum, qui, Magistrorum suorum vestigiis insistentes, pervicaciter contendunt, homines justificari, fructusque Passionis Christi ipsis ad justitiam & salutem applicari per solam fidem in Christum mediatorem, qua quisque certissime credit, sibi per Christum peccata esse remissa. Denique, commonstrabo, fidem, quę dispositio necessaria est ad justificationem, non esse fiduciam de singulari Dei misericordia, qua sibi quisque promissiones divinas de remissione peccatorum applicat, sicut falso asserunt hæretici, sed esse assensum præstitum his omnibus, quę a Deo sunt revelata.

DICO I. *Fidem in Christum mediatorem fuisse omni tempore ad salutem necessariam, ac subinde Ethnicos, seu Philosophos, qui hac fide caruerunt, licet juxta rectæ rationis præcepta vixerint, æternam salutem non fuisse adeptos.*

Probatur primo, quia hæc est constans ac perpetua Scripturæ & Sanctorum Patrum doctrina, quæ impugnari non potest nisi fructus Passionis & Crucis Christi penitus evacuetur. Nam, ut optime arguit Apostolus ad *Galatas* cap. 2. *Si per legem justitia, ergo Christus gratis mortuus est*, id est, si absque fide in Christum, & ex solis naturæ operibus aliquis justificari potest, ergo gratis mortuus est Christus. Idem Apostolus ad *Rom.* cap. 1. redarguit antiquos Philosophos, qui, licet præeunte luminis naturalis face ad notitiam Dei pervenerint, eum tamen, uti debebant, non coluerunt, sed veritatem Dei in injustitia detinuerunt: *Revelatur*, inquit, *ira Dei de Cœlo super omnem impietatem & injustitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in injustitia detinent*. Quę Apostoli verba doctissimus *Estius* in suo Commentario sic interpretatur *Hæc de Græcorum Philosophis dicit Apostolus, quorum etsi quidam, ut mox dicetur, ad unius Dei notitiam philosophando pervenerint, ut Pythagoras, Socrates, Plato, Aristoteles & alii, quibus adde Hermetem Trimegistum, Sacerdotem & Philosophum Ægyptium, Senecam Philosophum & Senatorem Romanum, nemo tamen omnium Deum cognitum, aut coluit, ut debuit, aut colendum prædicavit*. Immo, ut de Seneca ait *S. Augustinus* libro 6. de Civit. Dei cap. 10. *colebat*, ille Philosophus, *quod reprehendebat, agebat quod arguebat, quod culpabat, adorabat*. Generalem deficientis in Philosophis Ethnicis justitiæ causam, hanc ex eorum præsumptione assignat *Sanctus Augustinus* Epistol. 155. ad *Macedonium*, alias 52. *Apud eos*, inquit, *verax pietas, idest, verax veri Dei cultus (unde omnia rectè vivendi duci oportet officia) non invenitur, non ob aliud, quantum intelligo, nisi quia beatam vitam tam ipsi sibi quodam modo fabricare voluerunt, potiusque patrandam, quam impetrandam putaverunt, cum ejus Dator non sit, nisi Deus*. Et in libris contra Julianum Aquilinus ille Doctor latissime probat, Infidelium opera, ut plurimum, plena esse nigredine peccatorum, perfectasque apud illos virtutes reperiri haud posse. Secundo, *Sanctus Thomas* 2. 2. quęst. 2. art. 7. invictis rationibus probat, oportuisse omni tempore credi aliquo modo explicite mysterium Incarnationis, quod ab æterno fuit dispositum, ut suam homines salutem assequerentur, atqui mysterium Incarnationis fuit Ethnicis Philosophis penitus ignotum, non ergo salutem æternam consequi potuerunt. Denique, præter fidem in Christum Mediatorem, prærequiritur ad salutem, ut mox contra hæreticos ostendemus, necessitas bonorum operum, & consortium Christianarum virtutum, potissimum timoris, & amoris Dei, veræ humilitatis, sinceræ pœnitentiæ, & detestationis peccatorum; quibus virtutibus quis unquam dicet præditos fuisse Philosophos Gentiles? Qui potius, ut passim docent Sancti Patres, aut vitiis dediti, aut superbia elati, virtutes, quas ad fastum ostentabant, non Deo, sed sibimetipsis arroganti supercilio acceptas referebant, sicque ignorantes Dei justitiam, & suam quærentes statuere, justitiæ Dei non fuerunt subjecti. Qua de causa, cum paucis abhinc annis quidam Societatis Jesu Scriptor, cujus nomini parco, in lib. Gall. idiom. conscripto asseruisset, Sinarum gentem, per duo circiter annorum millia ante Christum natum, puram ac integram conservasse unius, ac veri Dei cognitionem, ei in Templo omnium antiquissimo sacrificasse, multosque per amplissimum illud temporis spatium apud Sinas fuisse fideles vera sanctitate preditos, plenos Dei Spiritu, regularum purissimos, charitatis observantissimos, ita ut hominum illorum sanctitatem, & charitatem Deus etiam editis miraculis confirmaverit, hanc, inquam, illius moderni Scriptoris assertionem merito Sacra Facultas Parisiensis anno 1700. die 17. Augusti censura confixit, eamque damnavit tanquam falsam, scando-

dolosam, verbo Dei contrariam, hæreticam, Christianæ Fidei, & Religionis eversivam, virtutem Passionis Christi, & Crucis evacuantem. Hujus Censuræ, quam tulit Sacra Facultas Parisiensis, tenorem ac rationem mox indicabo.

Advertat tamen Lector, privatos aliquos Ethnicos, paucos tamen, ex speciali Dei privilegio, extra Populum Israeliticum ab Abrahæ temporibus verum Deum coluisse, eosque per fidem futuri Christi adventus, ejusque nomine, & gratia fuisse salvatos. Id liquet primo ex *S. Augustino*, qui lib. 18. De Civit. Dei cap. 47. proposito *Jobi*, qui ante Moysis tempus vixit, noto omnibus exemplo: *Divinitus*, inquit, *provisum fuisse non dubito, ut ex hoc uno sciremus, etiam per alias gentes esse potuisse, qui secundum Deum vixerunt, eique placuerunt, pertinentes ad spiritualem Jerusalem. Quod nemini concessum fuisse credendum est, nisi cui divinitus revelatus est unus Mediator Dei, & hominum, homo Christus Jesus, qui venturus in carne, sic antiquis Sanctis prænunciabatur, quemadmodum nobis venisse nunciatus est; ut una, eademque per ipsum fides omnes in Dei Civitatem, Dei Domum, Dei Templum, prædestinatos perducat ad Deum*. Idem docet Sanctus Doctor lib. de peccato originali, c. 24. l. 3. contra duas Epistolas Pelagianorum c. 4. & Epist. 102. alias 49. ubi hæc habet: *Itaque ab exordio generis humani, quicumque in eum crediderunt, eumque utcumque intellexerunt & secundum ejus præcepta pie, & juste vixerunt, quando libet, & ubilibet fuerint, per eum procul dubio salvi facti sunt*. Secundo, *Sanctus Thomas* 2. 2. q. 2. art. 7. ad 3. aperte innuit, fuisse aliquos infideles, quibus facta est revelatio de Christo, quique æternam salutem consecuti sunt: *Dicendum*, inquit, *quod multis Gentilium facta fuit revelatio de Christo,.... si qui tamen salvati fuerunt, quibus revelatio non fuit facta, non fuerunt salvati absque fide Mediatoris: quia etsi non habuerunt fidem explicitam, habuerunt tamen fidem implicitam in Divina Providentia, credentes Deum esse Liberatorem hominum secundum modos sibi placitos*. Denique, Historia Ecclesiastica narrat, anno Christi 780. imperantibus *Constantino*, & *Irene*, ad longos Thraciæ muros cistam effossam esse, in qua vir proceræ magnitudinis sepultus jacebat cum hac inscriptione: *Christus e virgine nascetur, & in eum credo: Constantino, & Irene Imperatoribus Sol! me rursus videbis*. Cæterum, quamvis omnes Theologi ultro fateantur, aliquos inter Ethnicos extitisse viros, qui per fidem in Christum venturum æternam salutem sunt adepti, id tamen de integra natione extra gentem Judaicam absolute pronunciare non solum falsum est, sed etiam verbo Dei, perpetuæ SS. Patrum traditioni, & Sedis Apostolicæ definitionibus omnino contrarium. Hinc jure optimo Sacra Facultas Parisiensis die 17. Mensis Augusti anni 1700. proscripsit *tanquam falsam, temerariam, scandalosam, impiam, Verbo Dei contrariam, hæreticam, Christianæ Fidei & Religionis eversivam, virtutem Passionis Christi, & Crucis ejus evacuantem*, doctrinam quorumdam, qui asserebant, Sinarum Gentem per duo circiter annorum millia ante Christum natum, puram & integram conservasse unius ac veri Dei cognitionem, & in Templo omnium antiquissimo uni ac vero Deo sacrificasse. Hanc, inquam, doctrinam confixit Sacra Facultas Parisiensis, & in Censura sua declaravit, extram Gentem Judaicam, seu extra posteros *Abrahæ*, nullum alium populum, in unum Reipublicæ corpus adunatum, veram ac puram Religionem, ante Christum natum, esse professum, quia Scriptura Sacra, quoties loquitur de Gentibus, quæ, extra populum Judaicum, ante Christum natum extiterunt, eas universim Idololatras appellat: *Omnes Dii Gentium Dæmonia*, Psal. 95. *Simulacra Gentium argentum & aurum*, Psal. 113. *Notus in Judæa Deus*, Psal. 75. *Non fecit taliter omni nationi, & judicia sua non manifestavit eis*, Psal. 147. Testatur etiam Apostolus *Paulus*, Gentes, ante Christum natum, excepto populo Judaico, fuisse *sine Deo in hoc mundo*, Epist. ad Ephesios cap. 2. & *Sanctus Lucas* cap. 14. Actuum Apo-

 sto-

stolorum, asserit, Deum, ante Incarnationem Filii sui, permisisse, ut omnes Gentes, excepto populo Judaico, ingrederentur vias suas, idest, in tenebris Idololatriæ jacerent immersæ: *in præteritis generationibus;* inquit, *dimisit omnes Gentes ingredi vias suas*.

DICES: *Sanctus Justinus* in Apologia prima asserit, antiquos Philosophos, sola ratione duce, fuisse Christianos: *Quicumque*, inquit, *cum ratione, ac verbo vixere, Christiani sunt, quamvis Athei habiti sint, quales inter Græcos fuere Socrates, Heraclitus, atque iis similes: inter Barbaros autem Abraham, & Ananias, & Misael, & Elias & alii complures*. Si igitur antiqui Philosophi, sola ratione duce, fuerunt Christiani; sequitur ex mente *Sancti Justini*, illos citra fidem in Christum Mediatorem ad æternam salutem pervenire potuisse.

Respondeo: quod si penitus inspiciantur, & æqua lance ponderentur verba *Sancti Justini*, non erit difficile antiquum illum Patrem vindicare ab hoc errore, quem ipsi falso affingit *Casaubonus* Exercitatione 1. contra Baronium. Enim vero *Sanctus Justinus* eo loci tria distinguit hominum genera. Primo eorum, qui sub lege naturali ante Moysis tempora vixere, qualis *Abraham*, & ceteri Patriarchæ. Secundo, eorum, qui post Mosaicam legem vitam duxerunt, ut *Elias*, & alii: Tertio, eorum, qui Philosophi dicuntur, sicut *Socrates*, & *Heraclitus*, qui suam inter Paganos juxta rectæ rationis præcepta, ætatem traduxerunt. De primo, & secundo hominum genere nulla potest esse disceptatio, fatentur quippe Sancti Patres, & omnes Theologi Scholastici, eos per fidem futuri Christi adventus, ejusque gratia fuisse salute æterna donatos. Tota itaque difficultas est de tertio hominum genere, nimirum de *Socrate*, *Heraclito*, aliisque Philosophis, quos *Sanctus Justinus* appellat Christianos, eo quod cum ratione vixerint, quamvis Athei habiti sint, & fidem de Christo venturo non habuerint, ex quo juxta Sanctum illum Doctorem consequi videtur, antiquos illos Philosophos absque fide in Christum Mediatorem ad salutem æternam perduci potuisse: verum, ab illo errore, perquam longissime absuisse *Sanctum Justinum*, ex triplici explicatione, quæ illius verbis adhiberi potest, facile ostenditur. Primo, quando *Sanctus Justinus*, dicit: *Et quicumque cum ratione vixere Christiani sunt, &c.* nihil aliud docet, nisi hominibus ante Christi adventum indita fuisse veritatis, & rationis semina, sive, ut ipsemet ibidem loquitur, universum hominum genus illius Verbi, & rationis fuisse particeps. Unde, sicut licuit *Tertulliano* Apologetici cap. 17. animam, quæ Deum verum cognoscit, appellare naturaliter Christianam: *o testimonium*, inquit, *animæ naturaliter Christianæ!* ita non absimili ratione potuit *Sanctus Justinus* antiquos Philosophos, quibus veritatis, & rationis indita erant semina, appellare Christianos. Secundo, quando *S. Justinus* ait: *Et quicumque cum ratione vixerunt Christiani sunt*, vult solum per hæc verba confirmare id, quod sæpe sæpius in suis Operibus inculcat, videlicet Philosophos Gentiles ex sacris veteris Testamenti Codicibus plura hausisse, deflorasse, & agnovisse, quæ in his de Christo Prophetatum Oraculis erant prædicta, atque hoc sensu *Justinus* Ethnicos Philosophos potuit appellare Christianos. Ceterum, eosdem Philosophos sine fide in Christum Mediatorem æternam salutem fuisse consecutos nullibi dixit, nec somniavit unquam Sanctus Justinus. Certe, Hæretici, Schismatici, & excommunicati non desinunt appellari Christiani, quamvis nemo putet, eos, si in hæresi, vel in excommunicatione, vel in schismate moriantur, salutem æternam consequuturos, potuit ergo Sanctus Justinus antiquos Philosophos Gentiles, in quibus Verbi, seu veritatis, ac rationis semina indita erant, quodam modo nuncupare Christianos, licet pro comperto habuerit, eos, fide in Christum Mediatorem destitutos, salutem æternam nunquam adepturos. Denique, sanctus Justinus quos-

quosdam antiquos Philosophos appellat Christianos non simpliciter, & absolute quasi præcipua Christianæ Religionis, dogmata professi sint, sed solum secundum quid, & imperfecte, quatenus videlicet, spretis Gentilium Idolis, verum Deum coluerunt, & purioris vitæ observantiores multa ad mores spectantia docuerunt, quæ recta rationi consentanea sunt. Hanc esse *Sancti Justini* mentem, patet ex his, quæ habet in prædicta Apologia, ubi de Philosophis Ethnicis sic loquitur: *quia autem non omnia, quæ rationis sunt, & Verbi, id quippe Christus est, perviderunt, & promulgarunt, diversa a seipsis, & contraria persæpe dixerunt*. Quibus verbis aperte declarat, Ethnicos Philosophos imperfecte tantum fuisse Christianos, eosque Christianæ Religionis dogmata, quæ imperfecte noverant, falsis opinionibus, variisque erroribus corrupisse. Quis autem credat, *Sanctum Justinum* existimasse, hujusmodi Christianos tam imperfectos æterna potuisse donari beatitudine? Illius sane erroris insimulari non debet vir ille doctissimus, & de Christiana Religione optime meritus. Plura si super hac re scire desideret Lector, consulat librum Gallice editum ab *Antonio Arnaldo*, Doctore Sorbonico, cui titulus est: *De la necessitè de la foyen Jesus Christ pour ètre sauvè*: idest *De necessitate fidei in Christum ad salutem consequendam*: In quo doctissimus ille Author necessitatem fidei in Christum Mediatorem omni tempore necessariam fuisse ad salutem multis argumentis demonstrat, & Sanctos Patres potissimum *Justinum*, & *Clementem Alexandrinum* ab opposito errore, quem ipsis *Casaubonus*, & *Montacutius* perperam affingunt, egregie vindicat.

DICO SECUNDO: *Fidem in Christum Mediatorem esse dispositionem necessariam ad justificationem, in eam tamen solam refundi non debere totam vim justificationis*.

Antequam probetur hæc assertio, observandum est, triplicem ab hæreticis fidem distingui, videlicet *historicam*, *miraculorum*, & *promissionum*. Fidem historicam vocant eam, quæ divina mysteria credit, sive res gestas, quæ in Scripturis Sacris memorantur, de qua fide dicitur ad Hebræos cap. 11. *Fide credimus aptata esse sæcula verbo Dei*. Secundam, idest, *miraculorum fidem*, appellant eam, qua fiunt, vel impetrantur a Deo miracula, de qua dicitur 1. ad Corinth. cap. 13. *Etsi habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, &c.* Tertia denique fides, quam hæretici *promissionum* vocant, ea est, quæ fertur in divinas promissiones de remissione peccatorum, de qua dicitur *Marci* cap. ult. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit*. Hanc autem promissionum fidem duplicem adhuc asserunt hæretici, *generalem* unam, qua promissam homini salutem dicunt. Alteram *specialem*, qua nunsquisque sibi promissionem divinam applicans credit, seu potius confidit omnia sibi per Christum peccata esse remissa. Hinc fidem illam appellant *fiduciam* de singulari misericordia Dei, qua in Christo Mediatore cor hominis acquiescit, & propter ipsum, sibi condonata esse peccata certissime confidit. In hoc situm est hæreticorum nostri temporis impium de justificatione dogma. Hac præmissa observatione

Probatur prima assertionis pars, nimirum fidem in Christum mediatorem esse dispositionem necessariam ad justificationem. Primo, ex Apostolo ad Rom. cap. 5. *Justificati igitur in fide pacem habeamus ad Deum*. Ad Hebræos cap. 11. *Credere oportet accedentem ad Deum, quia est, & quia inquirentibus se remunerator sit*. Et ibidem: *Sine fide impossibile est placere Deo*. Secundo, idem sanxit Concilium Tridentinum Sess. 6. cap. 6. ubi hæc habet: *Disponuntur autem*, idest, adulti, *ad ipsam justitiam, dum excitati divina gratia, & adjuti, fidem ex auditu concipientes, libere moventur in Deum, credentes vera esse, quæ divinitus revelata, & promissa sunt; atque illud in primis a Deo justificari impium per gratiam ejus, per redemptionem, quæ est in Christo Jesu, &c.* Quæ Concilii Tridentini definitio exprimit doctrinam Sanctorum Patrum, qui fidem passim appellant principium, & originem, januam, & viam vitæ æternæ.

Accedit denique ratio Theologica, quam suppeditat *Sanctus Thomas* Primæ Secundæ quęst. 113. art. 4. Motus liberi arbitrii, inquit Angelicus Doctor, ad justificationem ideo necessarius est, quia mens hominis a Deo movetur, Deus autem mentem hominis movet, eam ad se convertendo, sicut dicitur Psal. 84. *Deus tu conversus vivificabis nos*; motus itaque mentis, quo in Deum convertatur, ad justificationem omnino necessarius est; atqui prima mentis in Deum conversio fit per fidem, juxta Apostolum ad Hebræos cap. 11. *Accedentem ad Deum oportet credere*, igitur ad justificationem motus fidei necessarius est.

Probatur secunda assertionis pars, videlicet in solam fidem refundi non debere totam vim justificationis. Primo, quia præter fidem in Christum Mediatorem, aliæ ad justificationem necessario prærequiruntur dispositiones, nimirum timor Dei, spes vitę æternæ, amor Dei super omnia dilecti, odium peccati, & vitæ novæ propositum, atque inchoatio, ut docet *Sanctus Thomas* 1. 2. qu. 113. artic. 5. Secundo, si sola fides justificaret impium, sola itidem fides absque bonis operibus sufficeret ad salutem, atqui sola fides absque bonis operibus ad salutem non sufficit, ut diserte asserit *Sanctus Jacobus* cap. 2. suæ Epistolæ: *Quid proderit, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? numquid poterit fides salvare eum?.... sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus*. Hinc Deus sæpe sæpius nos in sacris litteris hortatur, & admonet, ut operemur bonum, dum tempus habemus; ut vigilemus, & oremus, ut abundemus in omni opere bono; ut cum timore, & tremore salutem nostram operemur; ut currentes comprehendamus gloriæ bravium, ut pulsemus, & aperietur nobis; ut petamus, & accipiemus; ut quæramus, & inveniemus; ut mandata ejus observemus, & ut vocationem nostram per virtutum, & bonorum operum exercitium certam faciamus. Denique, si sola fides justificaret ut instrumentum applicans justitiam Christi, sequeretur, Sacramenta novæ legis non justificare, ut instrumenta Passionis Christi, quod e regione opponitur verbo Dei ad Titum cap. 3. *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis*. Ergo in solam fidem refundi non debet tota vis justificationis.

Respondent heterodoxi: fidem salvificam, seu fidem, quæ justificat, divelli non posse a charitate, & ab aliarum virtutum consortio, ac subinde eum, qui justificatur, habere una cum fide ceteras virtutes cum ipsa indivulse conjunctas.

Verum hæc responsio multis momentis refelli potest. Primo, quia fidem a charitatis, ceterarumque virtutum consortio separari posse, non unus probat Scripturæ Sacræ locus. Id quippe manifesto colligitur ex 1. ad Cor. c. 13. ubi Apostolus ait: *Si habuero omnem fidem... charitatem autem non habuero, nihil sum*. Et ex Epist. Jacobi c. 2. *Fides sine operibus mortua est*.

Secundo, si fides a charitatis, ceterarumque virtutum consortio divelli non posset, sequeretur malos, & impios, quotquot in Ecclesia Catholica extant cum bonis permixti, vel infideles esse, vel in summa peccatorum licentia, atque libidine, præditos esse charitate, ceterisque virtutibus Christianis, quod dictu absurdissimum est.

Tertio, *Sanctus Augustinus* lib. 15. de Trinit. cap. 18. aperte docet, fidem sine charitate esse posse, *sine charitate*, inquit, *fides potest esse, sed non & prodesse*. Idem docet *Sanctus Thomas* 2. 2. qu. 24. art. 12. ubi late probat per peccatum mortale amitti charitatem, & gratiam sanctificantem, sed non fidem, quæ, informis licet, remanet cum peccato, juxta ejusdem Angelici Præceptoris doctrinam 2. 2. quęst. 10. art. 4.

Quarto, si fides a charitate separari non possit, sicut dictitant hæretici, velint nolint, fateri debent, si sibi constare velint, hominem fide semel præditum nunquam a charitate excidere, etiamsi in gravissima prorumpat crimina. Enim vero docent nostri temporis hæretici, fidem, quæ justificat, nullo quantumvis atrocissimo crimine, excepto infidelitatis peccato, amitti posse, ita ut *David*,

eum adulterium, & homicidium perpetravit; & *Salomon*, dum Idolis thus adolevit; *&* *Sanctus Petrus*, quando Christum Dominum ter negavit, justi semper permanserint, fidemque justificantem non amiserint. Idem docent hæretici de omnibus justis, quos a justitia, seu a fide justificante excidere non posse pertendunt, quamvis in nefanda prolabantur flagitia. Hæc hæreticorum doctrina aperte colligitur ex eorum libris, & Synodis, potissimum ex Synodo Dorthrectana habita anno 1619. Immo in hac doctrina præcipuum suæ reformationis caput, ac fundamentum ab hæreticis Calvinistis constitui Sole clarius evincit doctissimus *Antonius Arnaldus*, qui huic controversiæ ultimam diem imposuisse videtur in aureo Opere Gallico idiomate exarato, cui titulus est: *Le Renversement de la Morale de Jesus Christ par les erreurs des Calvinistes touchant la justification*; idest: *Moralis Jesu Christi erroribus Calvinistarum circa justificationem penitus profligata*. Hac autem semel supposita hæreticorum doctrina, sic argumentum conficio: Si fides a charitate separari non posset, manente fide, deberet & remanere charitas, atqui contendunt nostri temporis hæretici fidem, quæ justificat, permanere in justis, etiam dum in gravissima labuntur scelera, ergo necesse est, juxta eorum doctrinam, ut in justis, etiam dum atrocissima flagitia patrant, maneat charitas, quam a fide justificante nullo pacto divelli posse mordicus propugnant. Quis autem, amabo, non execretur tam pestilentem doctrinam, quæ Deum cum diabolo, lucem cum tenebris, justitiam cum iniquitate, charitatem cum peccato vinculo monstroso nectit, ac copulat? quid, sodes, scelestius, & ab omni pietatis sensu magis alienum, quam dicere, eum, qui in vitiorum charibdi est immersus, & in peccatorum cœno, instar suis, volutatur, justum esse, Deum diligere, mandata Dei observare? Profecto, ut verbis utar *Grotii* in Animadversionibus pro suis ad Cassandrum Notis, art. de discrimine peccatorum mortalium, & venialium: *Nullum potuit in Orbem Christianum induci dogma perniciosius quam hoc: hominem qui credidit, aut qui regenitus est (nam hæc multis idem valent) posse prolabi in flagitia, & scelera, sed accidere non posse, ut propterea divino favore excidat, aut damnationem incurrat. Hoc nemo veterum docuit, nemo docentem tulisset; nec aliud evidentius vidi argumentum detorta ad privatos, & malos sensus Scripturæ, quam in hoc negotio*. Hanc impiam hæreticorum doctrinam, ex qua sequitur moralis Christianæ exterminium, & quæ latissimum ad omnia flagitiorum genera ostium reserat, Apostolus Paulus in suis Epistolis damnat: docet siquidem, justitiam cum iniquitate sociari non posse, Deumque ultorem præpotentem scelerum, molles, fures, avaros, ebriosos in æternum perditurum: *Nescitis*, inquit 1. ad Corinth. cap. 3. *quia templum Dei estis, & Spiritus Sanctus habitat in vobis: si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus, &c.* & c. 6. ejusdem Epistolæ: *An nescitis, quia iniqui Regnum Dei non possidebunt? Nolite errare: neque fornicarii, neque Idolis servientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces Regnum Dei possidebunt. Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis in nomine Domini nostri Jesu Christi, & in Spiritu Dei nostri*. Et 2. ad Corinth. cap. 6. *Quæ participatio justitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? Quæ autem conventio Christi ad Belial? at quæ pars fideli cum infideli? Quis autem consensus Templo Dei cum Idolis?* Denique, ad Galatas cap. 5. *Manifesta sunt autem opera carnis: quæ sunt, fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, Idolorum servitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, amulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, invidiæ, homicidia, ebrietates, commessationes, & his similia: quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, Regnum Dei non possidebunt*. Quæ omnia Apostoli loca radicitus convellunt portentosum illum hæreticorum errorem asserentium, justificationem fieri per solam fidem, eamque fidem salvificam, seu justificantem, nullo alio quantumvis gravi, & enormi, præ-

terquam infidelitatis peccato, deperdi posse. Quamobrem, Synodus Tridentina ad profligandas id ætatis enatas hæreses congregata, merito definivit Sess. 6. capit. 15. *Non modo infidelitate, per quam, & ipsa fides amittitur, sed etiam quocunque alio mortali peccato, quamvis non amittatur fides, acceptam justificationis gratiam amitti; divinæ legis doctrinam defendendo, quæ a Regno Dei non solum infideles excludit, sed & fideles quoque fornicarios, adulteros, molles, masculorum concubitores, fures, avaros, ebriosos, maledicos, rapaces, ceterosque omnes, qui lethalia committunt peccata; a quibus cum divinæ gratiæ adjumento abstinere possunt, & pro quibus a Christi gratia separantur.* Et Canone 27. eadem Synodus anathemate percellit eos, qui dicunt, semel acceptam gratiam nullo alio quantumvis gravi, & enormi, præterquam infidelitatis peccato, amitti.

DICO ULTIMO: *Fidem, quæ dispositio necessaria est ad justificationem, non esse fiduciam de singulari Dei misericordia, qua sibi quisque promissiones divinas de remissione peccatorum applicat, sed esse assensum præstitum his omnibus, quæ sunt a Deo revelata.* Ita docent omnes Catholici contra Calvinistas, qui in Synodo Dorthrectana suæ Sectæ doctrinam his verbis proponunt. *De hac electorum ad salutem custodia, vereque fidelium in fide perseverantia, ipsi fideles certi esse possunt, & sunt pro mensura fidei, qua certo credunt se esse, & perpetuo mansuros vera, & viva Ecclesiæ membra, habere remissionem peccatorum, & vitam æternam.* Hanc doctrinam pro aris ac focis propugnant *Amesius*, *Scarpæus*, *Windellinus*, *Paræus*, *Chamierus*, aliaque reformatæ, si Superis placet, religionis columina.

Probatur multis momentis Catholicorum doctrina. Primo, quia hæc fiducia, qua quis credit, & certissime confidit sibi esse remissa peccata, e fronte opponitur Verbo Dei. Verbum quippe Dei diserte docet, de remissione peccatorum, & de salute æterna semper esse timendum, nec de ea citra specialem revelationem nos in hac mortali vita constitutos certiores futuros. Sic Proverbiorum cap. 20. dicitur: *Quis potest dicere, mundum est cor meum, purus sum a peccato?* Et Ecclesiast. cap. 9. *Nescit homo an odio, an amore dignus sit, sed omnia in futurum servantur incerta.* Idem habetur Ecclesiastici cap. 5. *De propitiato peccato noli esse sine metu, nec adjicias peccatum supra peccatum, & ne dicas: misericordia Domini magna est, & peccatorum meorum miserebitur.* Quibus Scripturæ Sacræ locis confoditur error nostri temporis hæreticorum, qui, ubi primum justitiam Christi fide apprehendisse sibi visi sunt, nullo deinceps metu concutiuntur, dormiunt in utramvis aurem, & remissa sibi esse peccata certo certius confidunt. Idem confirmat locus ille Job cap. 9. *Etiamsi simplex fuero, ignoravit hoc ipsum anima mea. Verebar omnia peccata mea, sciens, quod non parceres delinquenti.* Profecto, Job vir erat sanctissimus, nec, ut ipse ait, eum cor ejus reprehendebat in omni vita, & tamen metuere se significat: at si fides ipsum de sua justitia certum fecisset, ea de re nullatenus dubitasset. David etiam, cui Deus peccatum dimiserat, se nihilominus coram Deo occultorum peccatorum reum declarat his verbis: *Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me Domine, & ab alienis parce servo tuo.* Denique, ut cetera mittam Scripturæ testimonia, Apostolus Paulus 1. ad Corinth. c. 4. sic loquitur: *Mihi autem pro minimo est, ut a vobis judicer, aut ab humano die: sed neque me ipsum judico, nihil enim mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum.* Et alibi dicit: *Castigo corpus meum, & in servitutem redigo, ne cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar.* Quæ Apostoli verba aperte excludunt fiduciam illam, qua quis credit, & certissime confidit, se habere remissionem peccatorum, & vitam æternam. Huic Catholico dogmati de incertitudine justitiæ, idest, quod nemo, quantavis sanctitate præditus, certo noverit, aut credere debeat, se esse justum, Sancti Patres suffragantur. *Sanctus Augustinus* in Psal. 41. explicans hæc verba: *Ad me ipsum anima mea tur-*

turbata est, inquit, *novi*, *quia justitia Dei manet*, *utrum mea maneat? Nescio*; *terret enim me Apostolus dicens: Qui stat*, *videat ne cadat*. S. Gregorius Magnus lib. 6. Epist. 22. ad illustrem quamdam fœminam, Imperatricis cubiculariam, data, sic scribit: *Quod vero dulcedo tua in tuis epistolis subjunxit*, *importunam te existere quoad usque scribam tibi*, *mihi revelatum esse*, *quia peccata tua dimissa sunt*. *Rem difficilem*, *etiam inutilem postulasti*; *difficilem quidem*, *quia ego indignus sum cui revelatio fieri debeat*; *inutilem vero*, *quia secura de peccatis tuis esse non debes*, *nisi cum jam in die vitæ tuæ ultimo plangere eadem peccata minime valebis*. *Quæ dies quoad usque veniat*, *suspecta*, *semper trepida metuere culpas debes*, *atque eas quotidianis fletibus lavare*. S. Bernardus rem adhuc luculentius exprimit Serm. 1. de Septuagesima, ubi ait: *Quis potest dicere: Ego de electis sum? Ego de prædestinatis ad vitam æternam? Ego de numero filiorum? quis hæc*, *inquam*, *dicere potest*, *reclamante Scriptura*, *nescit homo an dignus sit amore*, *an odio? Certitudinem itaque non habemus*, *sed spei fiducia consolatur nos*, *ne dubitationis hujus anxietate cruciemur*. Uno verbo, omnes Sancti Patres tam Græci, quam Latini, in eamdem sententiam descendunt, quippe qui in suis Operibus fideles frequenter adhortantur, ut in timore, & tremore salutem suam operentur. In quo sancto timore totius pietatis, & humilitatis Christianæ sistit fundamentum, sinceræ pœnitentiæ fructus, & bonorum operum, ac virtutum exercitium. Hinc viri justi, quamdiu vivunt, licet nihil sibi male conscii sint, semper tamen timent, & obrepentes quotidianas culpas quotidianis lamentis plangunt. Jugiter quidem illi invigilant, & virtutum officiis indefesse funguntur, orant, jejunant, conscientiam pro virili ab humanis affectibus purgant, & quamvis inde in spem, & fiduciam salutis erigantur, plenam tamen, & omnimodam, quam promittunt, & non dant hæretici, securitatem non habent, quia probe sciunt, plerumque vitia blanda ad nos facie sub specie virtutum venire, Deumque consulto voluisse nos latere, an verus in nobis ipsius inhabitet amor, an divinam charitatem peregrinus, & occultus mundi amor mentiatur, unde Sancto timore concussi orant cum Propheta: *Ab occultis meis munda me Domine*, *&c.* Quapropter, cum hæretici sanctum illum timorem, quo carnes nostræ configi debent, penitus excutiant, hominemque justificari dicant per fiduciam, qua certissime confidit sibi remissa esse peccata, eadem opera pietatem, & humilitatem Christianam extinguunt, pœnitentiæ, ceterarumque virtutum exercitium e medio tollunt, securitas nanque, ut nemo nescit, nata est generare superbiam. Hinc jure merito *Hugo Grotius* ad calcem libri, cui titulus est: *Votum pro pace*, ingenue profitetur, se abhorrere a communi illo Protestantium dogmate, sic enim loquitur: *Hostis non sum nisi eorum dogmatum*, *quæ credo noxia aut pietati*, *aut societati humanæ*. *Peccata illa*, *qualia Davidis*, *idest homicidia*, *& adulteria non imputari*, *verba sunt Marloratti*, *dicitis quidem in justificatis omnibus pœnitentiam semper sequi*, *quod ego verum non arbitror*. *Et deinde*, *quæ est illa pœnitentia*, *vivere ut lubet*, *& deinde stante morte dicere Ministro: Nollem hoc factum*, *& credo justitiam Christi mihi imputari*, *idque verum esse*, *quia id credo*; *cum hoc viatico statim ille in Cœlum evolat*, *deque eo dubitare Stygiæ est incredulitatis*. Hactenus *Grotius*, vir sane eruditus, & prope noster.

Probatur secundo: Nemo potest per specialem fidem credere seu certo confidere sibi esse remissa peccata, nisi ipsi constet hoc esse revelatum a Deo, atqui nec in Scripturis Sacris, nec in traditionibus Apostolicis, nec in Conciliis invenitur revelatum mihi, aut tibi, aut cuipiam nunc viventium, quod sint remissa peccata nostra, simulque Deo grati, & accepti tanquam filii ejus: nullus igitur per fidem specialem credere, seu certo confidere potest, sibi esse remissa peccata. Minor certa est, major vero negari non potest. Fides namque Christiana semper supponit reve-

revelationem Dei, quæ, ut docent omnes Theologi, est ratio formalis sub qua credimus. Cum igitur nulli fidelium nunc in terris viventium revelatum sit a Deo sibi condonata esse peccata, falso sibi blandiretur ille, qui fide speciali certe crederet, & confideret, per Christum sibi esse remissa peccata. Non eo tamen inficias, hominem per conjecturas, & nonnullam experientiam dignoscere posse se esse justificatum; at quia hæc notitia ex proprio sensu, vel ex testimonio conscientiæ oritur, & non ex divina revelatione, infallibilis non est, quia cor hominis instabile est, & inscrutabile, ut inquit *Jeremias* cap. 17. *Et sæpe*, teste *S. Gregorio Magno* in Pastorali 1. part. cap. 8. *sibi mens ipsa mentitur, & fingit se de bono opere amare quod non amat, de mundi autem opere non amare quod amat*.

Probatur ultimo: Fides, quæ prærequiritur ad justificationem, est assensus præstitus dogmatibus fidei, ergo non est fides specialis, seu fiducia de singulari Dei misericordia, qua quis credit, & certissime confidit sibi esse remissa peccata, sicut effutiunt nostri temporis Hæretici. Prob. ant. ex bene multis Scripturæ Sacræ locis. Primo, *Matth.* capit. 16. postquam Petrus fidei suæ confessionem edidisset his verbis: *Tu es Christus Filius Dei vivi*, Christus ita eum commendavit, *Beatus es Simon Barjona, quia caro, & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in Cœlis est*. Petrus a Christo *Beatus* appellatur, non quod crediderit, & certo confiderit sibi esse remissa peccata, sed quod crediderit, & palam confessus fuerit divinitatem Christi. Secundo *Lucæ* cap. 7. Christus de Centurione dicit; *Non inveni tantam fidem in Israel*, porro, non aliud se credere protestatus est pius Centurio, nisi Christi Divinitatem, & Omnipotentiam: *Dic tantum*, inquit, *verbum, & sanabitur puer meus*. Tertio, Christus *Joannis* cap. 1. laudat fidem Nathanaelis, dicentis: *Rabbi, tu es Filius Dei, tu es Rex Israel*, quibus verbis Nathanael non fiduciam de remissione peccatorum, sed assensum, quem Divinitati Christi præstabat, profitebatur. Quarto, Christus *Joannis* cap. 20. Thomæ Apostolo exclamanti: *Dominus meus, & Deus meus*, respondit: *Quia vidisti me, Thoma, credidisti: beati qui non viderunt, & crediderunt*. Beatos prædicat Christus illos, qui credunt, quod Thomas credidit, quid autem tunc credidit Thomas nisi Christum Deum esse, & a mortuis resurrexisse? Quinto, *Joannes* hanc Evangelio suo clausulam apponit: *Hæc scripta sunt ut credatis, quia Jesus est Filius Dei, & credentes, vitam habeatis in nomine ejus*; quibus verbis diserte significat, fidem, quæ respicit Divinitatem Christi, ipsam esse, quæ ad justitiam, & vitam æternam habendam necessario prærequiritur, non vero fides illa specialis, quam *fidem promissionum* vocitant Hæretici, & qua volunt hominem credere, & certo confidere sibi esse remissa peccata. Denique, Apostolus Paulus fidem, per quam assentimur dogmatibus revelatis, ubique prædicat velut tesseram salutis, ad Rom. cap. 10. *Hoc est verbum fidei, quod prædicamus*, inquit, *quia si confitearis in ore tuo Dominum Jesum, & in corde tuo credideris, quod Deus illum suscitavit a mortuis, salvus eris*. Et 1. ad Corinth. cap. 15. *Notum autem vobis facio, fratres, Evangelium, quod prædicavi vobis, quod & accepistis, & in quo statis, per quod & salvamini: qua ratione prædicaverim vobis, si tenetis, nisi frustra credidistis. Tradidi enim vobis in primis, quod & accepi: quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris, secundum Scripturas: & quia sepultus est, & quia resurrexit tertia die, secundum Scripturas*. Quibus in locis Apostolus fidei justificantis objectum data opera exponit, nec tamen ait: *Tradidi vobis, ut unusquisque certo credat, se per Christum esse justificatum*, quod tamen dicere debuisset Apostolus, si revera existimasset in hoc positam esse fidem justificantem, sed ait: *Tradidi vobis, quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris, & quia sepultus est, & quia tertia die a mortuis resurrexit*, quod est objectum fidei dogmaticę, qua assentimur his omnibus, quę a Deo sunt revelata, non vero obje-

objectum fidei specialis, seu fiduciæ de singulari Dei misericordia, qua, sicut garriunt Hæretici, aliquis credit, & certo confidit sibi per Christum peccata esse remissa.

His omnibus merito addi debent definitiones, & Canones, quibus in Concilio Tridentino proscriptus est hic Hæreticorum error. Sessione sexta cap. 9. hæc habet Synodus Tridentina: *Quamvis autem necessarium sit credere, neque remitti, neque remissa unquam fuisse peccata, nisi gratis divina misericordia propter Christum: nemini tamen fiduciam, & certitudinem remissionis peccatorum suorum jactanti, & in ea sola quiescenti peccata dimitti, vel dimissa esse, dicendum est, cum apud Hæreticos, & Schismaticos possit esse, immo nostra tempestate sit, & magna contra Ecclesiam Catholicam contentione prædicetur, vana hac ab omni pietate remota fiducia. Sed neque illud asserendum est, oportere eos, qui vere justificati sunt, absque ulla omnino dubitatione apud semetipsos statuere se esse justificatos, neminemque a peccatis absolvi, ac justificari, nisi eum, qui certo credat se absolutum, & justificatum esse, atque hac sola fide absolutionem, & justificationem perfici; quasi qui hoc non credit, de Dei promissis, deque mortis, & resurrectionis Christi efficacia dubitet*. Et Canone 12. Sacra Synodus anathemate percellit eum, qui dixerit, fidem justificantem nihil aliud esse, quam fiduciam divinæ misericordiæ peccata remittentis propter Christum, vel eam fiduciam solam esse, qua justificamur. Idem statuit prædicta Synodus Canone 13. Canone 14. Canone 15.

Hic Lector obiter advertere debet, quod licet *Ambrosius Catharinus*, vir ingenio suo plus æquo indulgens, & a castris *S. Thomæ* transfuga, docuerit hominem justum de sua justitia esse certissimum, ita ut nullatenus de ea dubitare possit; semper tamen improbavit errorem Hæreticorum, qui contendunt specialis misericordiæ fidem, qua quis credit, & certo confidit sibi esse remissa peccata, esse fidem justificantem. Hoc de argumento *Catharinus* duos edidit Tractatus, stante adhuc Synodo Tridentina, quibus nostri *Dominici Soto* ea de controversia lucubrationem paulo acerbiori stylo confutavit, ei autem respondit *Dominicus Soto* Apologia doctissima, cum adhuc Tridenti agerent Patres. Non est dubium, quin potior esset causa *Dominici Soto*, ejusque sententia Scripturæ Sacræ, traditioni, & ipsius Concilii Tridentini decretis magis consentanea, attamen suam impune *Catharinus* propugnavit sententiam, eique nulla a Patribus Synodi erroris nota inusta est. Nunc autem hæc *Catharini* opinio male audit apud omnes Theologos, qui, quamvis ultro fateantur justum posse de sua justitia habere certitudinem probabilibus innixam conjecturis, & petitam ex internis, quos persentit, motibus, videlicet ex studio honoris Dei, ex lubenti cogitatione, & auditu rerum divinarum, & ad vitam secundum Deum instituendam spectantium, ex serenitate, & tranquillitate animi cum interna consolatione, ex clamore denique, sive ex oratione devota ad Deum, affectuque tenero, & ex aliis id genus internis motibus: negant tamen jure optimo Catholici Theologi, justum posse habere de sua justitia certitudinem absolutam, seu quæ excludat omnem dubitationem, quia fit quandoque, ut his prope similes motus, & affectus etiam illi sentiant, qui justi non sunt, ut nempe & Deum Patrem vocent, & quadam cordis teneritudine sermones de Deo, rebusque divinis non illibenter auscultent, & suavitatem quamdam experiantur, quę etiam lacrymas elicit, & malesanam aliquando parit tranquillitatem. Quo fit, ut illi motus æquivoca signa sint, & interdum fallacia, quibus proinde etsi suffragantibus credere nec debemus, nec tenemur, nisi expressum habeamus testimonium par illi, quod per Prophetam reddidit Deus Davidi dicentem: *Transtulit Dominus peccatum tuum*, vel per Christum Magdalenę dicentem: *Remissa sunt ei peccata multa*; & Paralytico: *Remittuntur tibi peccata tua*. Merito igitur exploditur ab omnibus Theologis nova, & peculiaris illa sententia *Catharini*, qui, ut ostenderet, quanto ingenii præpolleret acumine, a regia Thomistarum via descivit, & in statuen-

tuen-

tuendis paradoxis nimium liberalis fuit, unde non mirum, si ab ipsa Schola Thomistica, de qua male meritus est, ob nimiam novandi pruriginem, fuerit summo consensu rejectus, de quo etiam Prędicatorum Ordinis Theologi, ob quinquaginta ejus Assertiones a communi Scholarum doctrina peregrinas, coram Paulo Tertio, Summo Pontifice, expostularunt.

DILUUNTUR HÆRETICORUM OBJECTIONES

De justificatione per solam fidem, & de justitiæ inamissibilitate.

ARguitur primo: Nihil aliud ab homine peccatore Christus in Evangelio exigere videtur ut salvus fiat, præter solam fidem, ergo homo per solam fidem in Christum mediatorem justificatur. Prob. ant. ex multis Scripturæ Sacræ locis. *Matth.* cap. 9. Christus dixit mulieri sanguinis fluxum patienti: *Fides tua te salvam fecit*. Idem dixit Magdalenæ, *Lucæ* cap. 7. Deinde, *Matth.* cap. 15. mulierem Chananæam his verbis Christus compellat. *O mulier, magna est fides tua, fiat tibi sicut vis*. Tertio, cuidam petenti filium suum a dæmone liberari, respondit Christus *Marci* cap. 9. *Si credis, omnia possibilia sunt credenti*. Quarto, Christus *Lucæ cap.* 8. ait patri, cujus filia defuncta erat: *Noli timere, crede tantum, & salva erit*. Denique, *Joannis* cap 3. *Qui credit in Filium, habet vitam æternam*. Ergo Christus nihil aliud ab homine peccatore exigit, ut salvus fiat, præter solam fidem.

Respondeo primo: In his, & aliis similibus Scripturæ Sacræ locis, quę magno, sed inani studio congerunt Hæretici, fidei quidem tribui justificationem, consequens tamen non esse, solam fidem ad justificationem sufficere: alioquin, cum sola spes ab Apostolo ad Roman. cap. 8. nominetur: *Spe salvi facti sumus*, sequeretur solam spem, absque consortio aliarum virtutum, justificare, quod, nemine reclamante, est plane absurdum. Cur autem Scriptura fidei tribuat justificationem, triplex potest afferri ratio. Primo, quia fides est humanæ salutis initium, fundamentum, & radix omnis justificationis, sine qua impossibile est placere Deo, & ad filiorum ejus consortium pervenire, ut inquit Synodus Tridentina. Secundo, quia fides justificationem impetrat, hac quippe ratione dictum est Magdalenæ, *Lucæ* cap. 7. *Fides tua te salvam fecit*; fides siquidem, ut hic sumitur, est opus Deo gratum, cujus intuitu cetera donantur quæcumque ad justitiam, & salutem hominis pertinent. Hinc *Sanctus Augustinus* lib. de gratia, & libero arbitrio cap. 16. ait. *Fides orando impetrat, quod Lex imperat*. Et lib. de Prędest. Sanct. cap. 7. inquit: *Ex fide ideo dicit*, Apostolus, *justificari hominem, non ex operibus, quia ipsa prima datur, ex qua impetrantur cetera, quæ proprie opera nuncupantur, in quibus juste vivitur*. Et in lib. de spiritu, & littera cap. 30. *Per Legem cognitio peccati, per fidem impetratio gratiæ contra peccatum, per gratiam sanatio animæ a vitio peccati*. Denique, fidei tribuitur justificatio, quia homo fidei beneficio, magis quam aliorum actuum, humiliter profitetur, se non propria virtute, sed Christi merito gratis justificari. In his ergo Scripturæ Sacrę locis, quæ adducunt Hæretici, licet declaretur fidem esse necessariam ad justificationem, non excluduntur tamen aliæ virtutes, & bona opera, maxime cum fides, de qua ibi fit sermo, sit fides, quæ per dilectionem operatur.

Respondeo secundo: His in locis Scripturæ Sacræ, in quibus Christus ait: *Crede tantum, & salva erit. Si credis, omnia possibilia sunt credenti*, sermonem non esse de justificatione impii, sed de fide ad impetranda miracula necessaria. Fidem autem solam interdum sufficere ad impetranda miracula convenit inter omnes Theologos, quia miracula ad fidem confirmandam, non ad ejus, qui illa obtinet, sanctitatem comprobandam eduntur.

Arguitur secundo: Apostolus Paulus sæpius in suis Epistolis inculcat hominem gratis, & per fidem justificari, non ex operibus; ergo justificatio fit per solam fidem. Prob. ant. ad Rom. cap. 3. *Arbitramur*, inquit Apostolus, *hominem per fidem*

fidem justificari sine operibus Legis. Et c. 4. *Ei autem, qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Ei vero, qui non operatur, credenti autem in eum, qui justificat impium, reputatur fides ejus ad justitiam*. Ad Galatas cap. 2. *Scientes autem, quod non justificatur homo ex operibus Legis: nisi per Fidem Jesu Christi*. Et ad Ephesios c. 2. *Gratia estis salvati per fidem, non ex operibus*. Hinc *S. Augustinus* disputans contra Pelagianos, docet, juxta Apostoli doctrinam, opera Legis nihil ad justificationem juvare, sed potius per Legem homines reos, & prævaricatores fieri, ergo ex Apostolo justificatio fit per solam fidem.

Respondeo: Hominem dici ab Apostolo gratis, & absque operibus Legis justificari, duplici de causa. Primo, quia nihil eorum, quæ justificationem præcedunt, sive fides, sive opera, ipsam justificationis gratiam promerentur, ut explicat Synodus Tridentina Sess. 6. cap. 8. si enim gratia est, jam non ex operibus: alioquin, sicut ait Apostolus, *gratia non est gratia*. Hinc tamen colligi minime potest, hominem sola fide justificari, nam sicut justificatio, licet ex fide fiat, nihilominus gratuita est, ita etiam quamvis justificatio exigat pœnitentiam, & amorem Dei super omnia dilecti, seu pœnitentiæ, & charitatis opera, tanquam dispositiones necessarias, nihilosecius gratuita est, quia hæc omnia pœnitentiæ, & charitatis opera sunt divinæ gratiæ partus, non secus ac fides. *Quando Apostolus ait*: arbitramur iustificari hominem per fidem sine operibus Legis, *hoc dixit, non quia negavit, aut evacuavit opera bona, cum dicat*, Deum unicuique reddere secundum opera ejus, *sed quia opera sunt ex fide, non ex operibus fides, ac per hoc ab illo sunt nobis opera justitiæ, a quo est ipsa fides, de qua dictum est*: Justus ex fide vivit. *Homines autem non intelligentes, quod ait Apostolus*, arbitramur hominem justificari ex fide sine operibus Legis, *putaverunt eum dicere, sufficere homini fidem, etiamsi male vivat, & bona opera non habeat*. Ait *Sanctus Augustinus* lib. de gratia, & lib. arb. cap. 7. Secundo, dum Apostolus a justificatione excludit opera Legis, disputat contra Judæos, qui habita Lege eo superbiæ delapsi sunt, ut putarint, solam Legem ad hominem justificandum sufficere: neque necessariam esse Dei gratiam. Ad illorum itaque frangendam superbiam Apostolus sæpius in suis Epistolis inculcat hominem gratis, & absque operibus Legis justificari: *Ad hoc ducit, inquit Sanctus Augustinus* Serm. 13. de verbis Apostoli, *& commendat ista Apostolus propter Judeos, qui de lege gloriabantur, & libero arbitrio suo Legem sufficere arbitrabantur, ignorantes Dei justitiam, idest, ex fide justitiam datam a Domino, & suam volentes statuere, quasi suis viribus impletam, non dante fide impetratam, justitiæ Dei, sicut dicit, non sunt subjecti*. Hac responsione facile ostenditur contra Hæreticos, doctrinam Apostoli Pauli de justificatione non esse oppositam doctrinę Sancti Jacobi, nam quando Sanctus Jacobus in sua Epistola Catholica ait, Abrahamum ex operibus fuisse justificatum, loquitur de operibus factis ex fide, seu ex gratia, & ex divina misericordia; quando vero Paulus dicit: *Si Abraham ex operibus justificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum*, vult solum, quod, si Abraham justificatus est ex operibus antecedentibus fidem, vel ex solius liberi arbitrii viribus profectis, habet gloriam, sed non apud Deum, non negat tamen Apostolus Paulus, opera, quę fiunt ex gratia, ad justificationem esse necessaria, immo eorum necessitatem commendat in Epistol. ad Rom. c. 2. ubi hęc habet: *Qui*, seu Deus, *reddet unicuique secundum opera ejus: iis quidem, qui secundum patientiam boni operis, gloriam, & honorem & incorruptionem quærunt, vitam æternam: iis autem, qui sunt ex contentione, & non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira, & indignatio*. Et versu 13. ejusdem Epistolę subdit: *Non enim auditores Legis justi sunt apud Deum, sed factores Legis justificabuntur*.

Ad authoritatem Sancti Augustini respondeo, quod, cum Sanctus ille Doctor disputaret contra Pelagianos asseren-

rentes, gratiam Dei in veteri Testamento non esse nisi Legem Moysi traditam, gratiam vero novi Testamenti non nisi Evangelium, & exemplum Christi; ut hunc errorem configeret S. Aug. docet, opera Legis absque fide nihil prorsus juvare, nihilque ad justificationem prodesse, & neminem per Legem, sed solum per gratiam Christi a peccato liberari, ac justificari posse. Præclare in hanc rem ait *Sanctus Augustinus* Epist. 194. alias 105. ad Sixtum: *Neque ab illo* (peccato) *quod originaliter trahitur, neque ex his quæ unusquisque in vita propria vel non intelligendo, vel nolendo intelligere; male congregat, vel etiam instructus ex Lege, additamento prævaricationis exagerat, quisquam liberatur, & justificatur, nisi gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum, non solum remissione peccatorum, sed prius inspiratione fidei, & timoris Dei, impartito salubriter orationis affectu, & effectu.*

Arguitur tertio: Bene multi SS. Patres asserunt, solam fidem justificare, ita enim docent *Origenes* ad capit. 3. Epistol. ad Romanos, *Hilarius* Can. 8. in Matth. *Ambrosius*, seu potius *Hilarius Sardus*, in commer. ad cap. 3. & 4. Epist. ad Rom. inter Opera S. Ambrosii, *Augustinus* in lib. de Perfectione Justitię, & in Psalm. 88. *Basilius* Hom. de humilitate, *Chrysostomus* Hom. 3. in Epist. ad Titum, *Theodoretus*, & *Theophylactus* in cap. 3. Epist. ad Rom. *Bernardus* Ep. 77. & Serm. 22. in Cantica, ergo juxta traditionem SS. Patrum sola fides justificat.

Respondeo: Patres in objectione laudatos, dum asserunt, solam fidem justificarę, excludere solum velle a justificatione primo Opera Legis Mosaicę, vel opera quę prçcedunt fidem, & fiunt ex solis viribus liberi arbitrii. Secundo, illos Patres excludere dumtaxat a Justificatione necessitatem operis externi, sine quo homo aliquando justificari potest, quando videlicet deest opportunitas, nec suppetit tempus hujusmodi opera exercendi. Denique dico, Sanctos Patres excludere tantum velle a justificatione virtutem Sacramentorum veteris Legis, quę vim justificandi non habebant; vel exhibitionem externorum Sacramentorum Novæ Legis, videlicet Baptismi, quando non adest possibilitas illum suscipiendi. Ceterum, Sanctos Patres, prçter fidem ad justificationem, admisisse necessitatem bonorum operum, seu charitatis, pœnitentiæ, ceterarumque virtutum, ex eo maxime liquet, quod passim in suis Scriptis doceant, eos, qui, post Baptismum, in aliquod grave peccatum lapsi sunt, ad remissionem peccatorum, seu ad justificationem per claves Ecclesię obtinendam, præparari debere, juxta temporis sui vigentem disciplinam, diuturna, & laboriosa pœnitentia, peccatorum detestatione, omniumque virtutum, & bonorum operum exercitio. Profecto, Sancti Patres, *Cyprianus* Tract. de lapsis, *Ambrosius* in lib. de lapsu Virginis consecratæ, *Gregorius Nazianzenus* Orat. in Sanct. lumina, *Gregorius Nyssenus* in Epistol. Canonica, *Pacianus* in Epist. 3. ad Sempronianum, & Patres Conciliorum Arelatensis primi, Neocæsariensis, Gangrensis, Illiberitani, &c. eos, qui post Baptismum lapsi erant, tam luctuosæ, & acerbę pœnitentię ad reconciliationem, seu justificationem obtinendam, nunquam addixissent, si credidissent, solam fidem justificare posse; nam Hçretici ideo bonorum operum, pœnitentiæ, ac ceterarum virtutum ad justificationem necessitatem negant, quia falso sibi persuadent, solam fidem justificare.

Addo etiam cum nostro *Medina* in Primam Secundę S. Thomę Quęst. 113. artic. 5. hanc propositionem, *sola fides justificat*, sensum posse pati Catholicum, eumque multiplicem. Primus est, quod fides sola ex parte intellectus sufficiat ad salutem, & justitiam. Secundus, quod fides formata, seu charitate animata, quæ semper prorumpit in bona opera, justificet, & sufficiat ad salutem. Tertius sensus, ut fides sumatur pro Lege fidei, idest, sola Lex fidei justificat, Lex enim fidei includit charitatem, & omnia quæ in Lege fidei prçcipiuntur. Quartus sen-

sensus est, quod sola fides ostendit, unde vera justitia accipienda sit. Cum itaque hæc locutio, *sola fides justificat*, sensum Catholicum habere possit, nemini mirum videri debet, quod eam aliqui Sancti Patres interdum usurpaverint. Immo recte ibidem observat noster *Medina*, quod si quis impræsentiarum prędicta locutione, *sola fides justificat*, uteretur, non statim, ceu Hæreticus damnandus esset, modo constaret aliunde, eum a sententia de necessitate bonorum operum ad justificationem non recedere, quia Concilium Tridentinum absolute non damnat hanc propositionem, *fides sola justificat*, sed ait sess. 6. Can. 9. *Si quis dixerit, sola fide impium justificari, ita ut intelligat nihil aliud requiri, quod ad justificationis gratiam consequendam cooperetur, & nulla ex parte necesse esse eum suæ voluntatis motu præparari, atque disponi: anathema sit.* Verum, quamvis hęc locutio *sola fides justificat*, Catholicum sensum habere possit, quia tamen a verbis Hęreticorum, sicut docet S. Thomas 3. p. quęst. 16. artic. 8. cavere maxime debemus, perperam procul dubio ageret Theologus, qui prędicta locutione sive in Concionibus, sive in Disputationibus uti vellet.

Arguitur ultimo: Qui semel justificatus est, peccare non potest, ergo qui justus est, nequit amittere justitiam, & charitatem, ac subinde omnia peccata etiam gravissima, quæ justus perpetrare potest, ipsi propter fidem justificantem non amplius imputantur. Prob. ant. Primę *Joannis* cap. 3. dicitur, quod *omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit; quoniam semen ipsius in eo manet, & non potest peccare, quoniam ex Deo natus est*. Ex verbis quibus sic conficitur argumentum: omnis qui ex Deo natus est, & in quo manet semen ipsius, peccatum non facit, immo peccare non potest, atqui ille, qui justificatus est, dicitur ex Deo natus, cum sit filius Dei, & semen Dei in ipso manet, gratia videlicet, & charitas, ergo qui justus est, peccare non potest, nec proinde justitiam, & charitatem amittere.

Præterea, *Sanctus Bernardus* in Tractatu *de natura, & dignitate amoris*, ait Petrum, cum peccavit, charitatem non amisisse, ergo ex *Sancto Bernardo* charitas, seu perfecta justitia, non amittitur per peccatum.

Respondeo ad utrumque momentum, & ad primum dico: Inepte ab Hæreticis adduci hæc *Sancti Joannis* verba ad stabiliendum impium, quod propugnant, de inamissibilitate justitiæ dogma, cum certum sit, totum Apostoli ea in Epistola sermonem huic nefando dogmati esse omnino oppositum. Enim vero *Sanctus Joannes* a primo statim capite hunc errorem depellit his verbis: *Deus lux est, & tenebræ in eo non sunt ulla: Si dixerimus, quoniam societatem habemus cum illo, & in tenebris ambulamus, mentimur & veritatem non facimus.* Item cap. 2. *In hoc scimus quoniam cognovimus eum, si mandata ejus observemus. Qui dicit se nosse Deum, & mandata ejus non custodit, mendax est, & in hoc veritas non est.... Si quis diligit Mundum, non est charitas Patris in eo.* Item cap. 3. *Omnis, qui facit peccatum, & iniquitatem facit: & peccatum est iniquitas.* Cœcus sit profecto oportet, qui non videt impium Hæreticorum de inamissibilitate justitiæ dogma fuisse a *Sancto Joanne* profligatum. Quando ergo Sacer ille Evangelista dicit, *quod omnis, qui natus est ex Deo, peccatum non facit, & non potest peccare* idem plane est, ac si diceret, eum, qui natus est ex Deo, seu qui sanctificatus est, peccatum non facere, quandiu filius Dei est, & gratiam sanctificantem habet, quia gratia sanctificans cum peccato lethali insimul stare, & cohærere non potest, quamvis tamen ille, qui justificatus est, si semel gratię sanctificantis jacturam faciat, revera peccet, non secus ac arbor bona, quamdiu bona est, malos fructus non producit, & mulier pudica; quandiu pudica est, adulterium non committit, secus tamen si arbor vitietur, & si mulier pudica esse desinat. Sic, qui natus est ex Deo, quamdiu semen Dei, seu gratiam, & charitatem in se conservat, generatio Dei conservat eum, & malignus non tangit eum, at si volens semen

men illud abjecerit, ex quo semine natus est, charitatem amittet, & evadet filius Diaboli. Ita hunc locum *Sancti Joannis* interpretantur Sancti Patres Hieronymus, Augustinus, & Thomas: *Credendum est*, inquit *Sanctus Augustinus* Lib. de corrept. & Gratia cap. 13. *quosdam de filiis perditionis non accepto dono perseverandi usque in finem, in fide, quæ per dilectionem operatur, incipere vivere, & postea cadere, neque de hac vita, priusquam hoc eis contingat, auferri. Quorum si nemini contigisset, tandiu haberent homines istum saluberrimum timorem, quo vitium elationis opprimitur, donec ad Christi gratiam, qua pie vivitur, pervenirent, deinceps jam securi nunquam se ab illo esse casuros. Quæ præsumptio in isto tentationum loco non expedit, ubi tanta est infirmitas, ut superbiam possit generare securitas.* Idem docet *Sanctus Augustinus* Lib. de Dono Perseverantiæ cap. 8.

Ad authoritatem *S. Bernardi*, respondeo primo: Hunc Tractatum *de natura, & dignitate amoris*, non esse germanum *S. Bernardi* fœtum, sed *Guillelmi*, seu *Vuillelmi*, Abbatis Monasterii S. Theodorici prope Remos, sicut probat doctissimus *Mabillonius* Tom. 2. recentis, quam adornavit, editionis Operum S. Bernardi.

Respondeo secundo: Hunc locum, quasi ex Sancto Bernardo desumptum, sibi objecisse *Sanctum Thomam* 2. 2. quęst. 24. art. 12. ad 2. Ad quem exponendum respondet, charitatem bifariam amitti posse, uno modo directe per actualem contemptum, & hoc modo dicit Angelicus Doctor, Petrum non amisisse charitatem: alio modo indirecte, quando videlicet committitur aliquid contrarium charitati propter aliquam passionem concupiscentiæ, vel timoris; & hoc modo Petrum amisisse charitatem, sed cito recuperasse. Hæc responsio Sancti Thomæ consona est menti Authoris Tractatus illius, qui ea ratione innuit, Petrum peccando non amisisse charitatem, *quia*, inquit, *peccavit potius in veritatem, quam in charitatem*.

Respondeo denique, hunc Authorem hic non agere de charitate supernaturali, & Theologica, quę per quodlibet peccatum mortale amittitur, sed de quadam charitate acquisita, & benevolentia humana, qua Petrus erga Chistum ducebatur, quam certum est non fuisse penitus extinctam per peccatum, sed tantum aliquo pacto sopitam. Ita censet *Duvallius* in 2. 2. quest. 2. de Charitate art. 7.

DILUUNTUR HÆRETICORUM OBJECTIONES

De fide speciali misericordiæ, seu de fiducia, qua quis credit, & certo confidit, sibi per Christum esse remissa peccata.

Arguitur primo: Apostolus ad Rom. cap. 4. ait: *Ideo ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio*. Quibus verbis Apostolus aperte designare voluit, fiduciam, qua complectimur promissiones divinas, easque nobis applicamus, credentes, ac certissime confidentes nobis per Christum peccata esse remissa, ergo ex Apostolo Fides justificans non est assensus dogmatibus revelatis, sed potius specialis misericordiæ divinæ fiducia, qua quis credit, & certo confidit, sibi per Christum condonata esse peccata.

Respondeo: Apostolum eo loci non loqui de promissione remissionis peccatorum, sicut falso sibi persuadent Hæretici, sed de promissione Abrahamo facta, quod gentium multarum futurus esset Pater; seu agit Apostolus de promissione vocationis gentium ad justitiam, & salutem: quę quidem promissio firma, & rata esse non poterat, si justificatio ex Lege Moysis fuisset facta, tunc enim Judęi soli justitiam, & salutem essent consequuti. Quamobrem, ut promissio de vocatione gentium facta Abrahamo firma, & gratuita esset, probat Apostolus Deum non justificare homines ex Lege, neque ex operibus ex naturę penu depromptis, sed ex fide Jesu Christi, quę sola gratuitę, veręque justitię initium est non Judæis modo, sed etiam gentibus. Certe de promissione vocationis gen-

gentium, non vero de fiducia specialis misericordiæ hic agere Apostolum liquet ex ipsius verbis: *Non enim per Legem*, inquit, *promissio Abrahæ, aut semini ejus ut hæres esset Mundi, sed per justitiam fidei. Si enim, qui ex Lege, hæredes sunt: exinanita est fides, abolita est promissio ... ideo ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio omni semini, non ei, qui ex Lege est solum, sed & ei, qui ex fide est Abrahæ, qui Pater est omnium nostrum, sicut scriptum est: quia Patrem multarum gentium posui te, &c.* Quibus verbis aperte indicat Apostolus, se non loqui de promissione remissionis peccatorum, sed de promissione vocationis gentium facta Abrahamo, quod videlicet futurus esset Pater multarum gentium.

Arguitur secundo: Fideles certo noscunt se esse justos, & Dei filios, se Spiritum Dei habere, se in gratia Dei conversari, Christum Jesum in se ipsis esse, se a charitate Dei separari non posse; atqui certitudo illa oritur ex fide specialis misericordiæ, qua quis credit, & confidit sibi propter Christum remissa esse peccata, ergo fides specialis misericordiæ Dei, qua quis confidit sibi propter Christum indulta esse peccata, est fides justificans. Prob. maj. ex pluribus testimoniis Apostoli Pauli; & primo ad Rom. ubi ait: *Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei*. Et infra: *Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque Angeli ..... neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro*. Deinde, 1. ad Corinth. cap. 2. *Nos autem non spiritum hujus Mundi accepimus, sed spiritum, qui ex Deo est, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis*. Tertio; 2. ad Corinth. c. 1. *Gloria nostra*, inquit Apostolus, *hæc est, testimonium conscientiæ nostræ: Quod in simplicitate cordis, & sinceritate Dei, & non in sapientia carnali, sed in gratia Dei conversati sumus in hoc Mundo*. Quarto, ejusdem Epistolæ cap. 13. *Vosmetipsos tentate si estis in fide: ipsi vos probate. An non cognoscitis vosmetipsos, quia Christus Jesus in vobis est? Nisi forte reprobi estis*. Denique, 2. ad Corinth. c. 4. *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi. In reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus Judex*. Quibus verbis declarat Apostolus, se de justitia, & æterna salute sua esse certum, ac securum. Hæc autem certitudo non aliunde in Apostolo oriebatur, quam ex fide specialis misericordiæ Dei, seu ex fiducia, qua credebat, certoque confidebat sibi propter Christum peccata esse remissa, ergo fides illa specialis misericordiæ Dei est fides justificans, non vero fides, qua assentimur dogmatibus revelatis.

Respondeo: ex his omnibus Apostoli testimoniis tantummodo evinci, hominem habere posse de sua justificatione certitudinem moralem, seu conjecturalem, quæ signis illustribus innitatur; non vero certam animi persuasionem, quæ fallere non possit, seu quæ securitatem de remissione peccatorum, & de æterna salute omnimodam includat, sicut pertendunt Hæretici. Tantum enim abest, ut Apostolus hanc certam animi persuasionem, quæ fallere non potest, de justificatione admiserit, ut potius ad Philippenses c. 2. fideles adhortetur, ut cum timore, & tremore salutem suam operentur. Sed ut evidentius constet, adducta Apostoli testimonia Hæreticis non favere, ea hic breviter exponam. Primo, quando dicit Apostolus ad Roman. capit. 8. *Certus sum quia neque mors, neque vita &c. neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei*, significare duntaxat voluit, vim charitatis, qua Deus suos electos complectitur ad eorum vocationem, justificationem, & glorificationem, de quibus eodem in capite ante loquutus fuerat, consummandam: cujus charitatis tanta vis est, & immutabilitas tanta, ut nulla prorsus creatura possit nos ab ejus sinu divellere faciendo, ut Deus nos amare desinat, aut illius erga nos amoris frustretur eventus. Secundo, quando Apostolus ait 1. ad Corinth. c. 2. *Nos autem non spiritum hujus Mundi accepimus, sed spiritum, qui ex Deo est*, idem est, ac si diceret, nos, scilicet Apostoli, sapientia hujus sæculi non sumus instituti, sed spiri-

tum Dei accepimus, quo revelante, mysteria cognovimus divina, redemptionem, justitiam, & gloriam Electorum spectantia, quæ omnia gratis donavit, & ab æterno præparavit Deus diligentibus se, *quæ & loquimur*, inquit Apostolus, *non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina spiritus*. Legatur integrum caput secundum illius Epistolæ, & luce meridiana clarius patebit, hanc esse germanam Apostoli mentem, quam inepte, & imperite Heterodoxi detorquere moliuntur ad infallibilem certitudinem, quam de sua justitia singuli justi habere tenentur. Tertio, quando Apostolus ait 2. ad Corinth. cap. 1. *Gloria nostra hæc, testimonium conscientiæ nostræ &c.* Vult solum ostendere, qua sinceritate munus Apostolicum hucusque gesserit, ac deinceps gerere pergebat; suæ itaque conscientiæ testimonio fretus in Domino gloriabatur, quod sapientiæ sæcularis adminiculo usus non fuisset, sed a gratia, idest, a gratuita, & omnipotenti Dei operatione, miracula per eum facientis, & plurimos ex gentibus ad credendum Evangelio, cujus erat minister, occulte & admirabiliter trahentis, fructum prædicationis expectans, ipsique totum acceptum referens, Apostolico munere perfunctus fuisset. Quarto, dum ait Apostolus versu 13. ejusdem capitis: *Vosmetipsos tentate si estis in fide &c.* admonet Corinthios, ut se ipsos probent, ac tentent, sint ne in fide, per quam Christus inhabitet in illis, de quo sane Apostolus frustra Corinthios admoneret, si ea de re jam certi essent; quod enim certum est, probatione, & experimento nullo eget. Vult ergo eo loci Apostolus, ut Corinthii ita se probent, ut non omnimoda certitudine, sed tantum morali, & conjecturali, quam ex quibusdam signis internis venari poterant, dignoscerent, an essent in fide, per quam Christus inhabitaret in illis. Denique, quando Apostolus ait 2. ad Timoth. capit. 4. *Cursum consummavi, fidem servavi, in reliquo reposita est mihi corona justitiæ*, innuit tantummodo, se de sua salute esse certum certitudine morali orta ex bona spe, qua confidebat, Deum, pro tot exantlatis laboribus, & Apostolatus Ministerio sibi credito fideliter expleto, coronam immortalitatis ei concessurum. Unde ait idem Apostolus 1. ad Corinth. cap. 9. *Castigo corpus meum, & in servitatem redigo, ne forte, cum aliis prædicavero, ipse reprobus efficiar*; quibus verbis profitetur, se de sua salute non fuisse certum firmissimo assensu divinæ Fidei omnem profligantis formidinem. Addo etiam, nec addidisse pigebit, Apostolum Paulum habuisse de sua salute certitudinem omnimodam propter specialem revelationem sibi a Deo factam, quæ revelatio cum aliis justis ordinarie non fiat, necesse est ut in timore, & tremore salutem suam operentur, sibique de suæ salutis securitate nunquam blandiantur, *nam qui stat, videat ne cadat*, inquit Apostolus.

Arguitur tertio: Pax, & tranquillitas animæ est effectus justificationis, atqui fides specialis misericordiæ, qua quis certo credit sibi per Christum peccata esse remissa, pacem, & tranquillitatem conciliat animæ, ergo fides specialis misericordiæ Dei vere justificat peccatorem.

Respondeo: Pacem, & tranquillitatem animæ non esse effectum fidei specialis misericordiæ Dei, qua quis credit, & certo confidit sibi per Christum condonata esse peccata, sed esse effectum gratiæ sanctificantis, quæ animi perturbationem, & anxietatem sedat, dum de misericordia Dei bene sperat peccator, fidemque concipit de remissione peccatorum suorum, quamvis de ea certus non sit, nisi certitudine morali nixa quibusdam conjecturis, & signis, quæ mentem quidem in unius potius, quam alterius partis assensum inclinant, sed non cogunt, ut immobiliter ei acquiescat.

Arguitur ultimo: Sancti Patres potissimum *Augustinus*, & *Bernardus* docent, justum Catholica Fide cognoscere, se habere Spiritum Sanctum, sibique peccata esse remissa, ergo justus potest habere de sua salute certitudinem omnimodam. Prob. ant. *Sanctus Augustinus* sermone 6. de verbis Apostoli capit. 13.

si

sic loquitur, *Adjuvante ipsius misericordia, Spiritum Christi habemus, ex ipsa dilectione justitiæ, integra fide, Catholica fide Spiritum Dei nobis inesse cognoscimus*. Idem docet Aquilinus ille Doctor Concionibus prima, & secunda in Psal. 88. Tractatu 75. in Joannem, & Tractatu 5. in primam Epistolam Joannis. *S. Bernardus* Serm. 1. de Annnnciatione hæc habet: *Si credis peccata tua non posse deleri, nisi ab eo, in quem peccasti, & in quem peccatum non cadit, bene facis, sed adde adhuc ut credas, quia per ipsum tibi peccata donantur: hoc est testimonium, quod perhibet in corde nostro Spiritus Sanctus, dicens: Dimissa sunt tibi peccata tua*. Ergo ex *Sanctis Augustino*, & *Bernardo* justus de sua justitia, & salute certus esse potest certitudine, quæ omnem formidinem expellat.

Respondeo *Sanctum Augustinum* non asserere, perspectum, ac exploratum nobis esse, seu Fide Catholica certum, in nobis esse Spiritum Sanctum, quasi illa in nobis Spiritus Dei habitatio sit Catholicæ Fidei objectum: sed affirmare solum, nos ex Fide Catholica, eaque non sola, sed conjuncta cum dilectione justitiæ, velut ex signo probabili cognoscere nos posse, quod Spiritum Christi habeamus. Hac responsione eliquantur omnia *Sancti Augustini* testimonia, quæ proferunt hæretici. Quod spectat *Sanctum Bernardum*, dico: quod mellifluus ille Doctor postulat quidem ad justificationem peccatoris, ut credat, Deum peccata remittere positis conditionibus quibus remissionem suam alligavit, videlicet sinceræ conversionis, bonorum operum, & pœnitentiæ fructibus. Sed nequaquam docet *Sanctus Bernardus*, necesse esse, ut peccator certo credat certitudine absoluta, quæ omnem omnino formidinem excludat, sibi esse remissa peccata per specialis misericordiæ fidem, nulla habita ratione ceterarum dispositionum. Ab hoc siquidem hæreticorum errore, quam alienus fuerit *Sanctus Bernardus*, liquido patet ex Sermone primo supra laudato de Septuagesima, ubi sic loquitur: *Quis potest dicere: Ego de electis sum? ego de prædestinatis ad vitam? ego de numero filiorum sum? quis hæc, inquam dicere potest reclamante nimirum Scriptura, nescit homo utrum dignus sit amore an odio? certitudinem utique non habemus, sed spei fiducia consolatur nos, ne dubitationis anxietate penitus cruciemur. Propter hoc, inquam, data sunt signa quædam, & indicia manifesta salutis .... ut quibus certitudinem negat causa solicitudinis, vel fiduciam præstet gratia consolationis. Hoc enim est unde semper soliciti, & in timore, & tremore humiliemur necesse est sub potenti manu Dei, quoniam quales sumus, nosse possemus ex parte, quales autem futuri sumus, id nosse penitus nobis impossibile est. Itaque qui stat, videat ne cadat*. Legantur *Sanctus Thomas* Primæ Secundæ q. 112. art. 5. ubi ex doctrina Sanctorum Patrum solide probat, quod tametsi signis, & conjecturis (in quantum scilicet homo nullius sibi conscius peccati mortalis percipit se delectari in Deo, & contemnere res mundanas) possit conjecturis assequi, se habere gratiam: id tamen certo, nisi per specialem revelationem, sibi innotescere haud potest.

Advertendum est in fine istius Dissertationis, jure merito proscribendum esse errorem *Simonis Episcopii*, qui in suis Institutionibus Theologicis lib. 4. sect. 2. c. 34. impie post *Socinum* docet, non esse necessarium ad salutem æternam consequendam credere etiam fide implicita, Jesum esse filium Dei ex Patris essentia ab æterno genitum, ipsique consubstantialem, sed satis superque ad salutem sufficere, ut credatur, Jesum esse filium Dei ea ratione, qua ipse est Messias in Lege promissus; sive Christus, & Christus Dei.

Hanc impiam *Episcopii* sententiam tam a Scriptura Sacra, quam a perpetua Ecclesiæ Catholicæ Fide penitus alienam esse dico. Primo, quia in statu Novæ Legis necessaria omnino est ad salutem fides explicita in Deum unum, & trinum. Dicit enim Christus *Matth.* c. 28. v. 19. *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*. Et Marci cap. 16. v. 16. *Dixit eis: Euntes in Mundum*

dum universum, prædicate Evangelium omni creaturæ. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur. Porro fides explicita in Deum unum & trinum stare, & salvari minime potest sine fide explicita de divinitate, & consubstantialitate Verbi Divini cum Patre æterno, dicitur namque 1. Joannis cap. 5. vers. 7. *Tres sunt, qui testimonium dant in Cælo: Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus, & hi tres unum sunt*. Hoc est, unum sunt unitate essentiæ. Necessaria igitur est ad salutem fides explicita de Divinitate Christi. Secundo, Baptismus, nemine refragante, necessarius est ad salutem, atqui ad suscipiendum Baptisma necessaria est fides explicita de Divinitate Christi. Legimus enim Actorum cap. 8. quod Eunucho Candacis Reginæ dicenti: *Ecce aqua: quid prohibet me baptizari?* Respondit Philippus: *Si credis ex toto corde, licet: & respondens ait: Credo filium Dei esse Jesum Christum*. Tertio, Christus Matth. c. 10. Petrum appellat *Beatum*, eo quod ejus Divinitatem fuisset confessus. Et Joann. cap. 20. vers. 29. postquam Thomas, latus Christi tangendo, ejus Divinitatem agnovisset, dixit ei Jesus: *Quia vidisti me credidisti: Beati qui non viderunt, & crediderunt*. Quibus verbis aperte innuit Christus, fidem explicitam de sua Divinitate esse absolute necessariam ad salutem æternam consequendam. Idque eodem in cap. vers. 31. diserte confirmat Sanctus Joannes, dicens: *Hæc autem scripta sunt, ut credatis, quia Jesus est Christus filius Dei, & ut credentes, vitam habeatis in nomine ejus*. Quarto, accedit perpetua Ecclesiæ Catholicæ Fides, fulta Sanctionibus Conciliorum, & traditione Sanctorum Patrum, qui in tribus prioribus Ecclesiæ seculis floruerunt, quidquid in contrarium effutiat *Episcopius*. At enim, Concilium Nicænum primum anathemate perculit Arium, quod Verbi Divini cum Patre æterno consubstantialitatem inficiaretur, omnesque illius Concilii Patres suas aures obturarunt, sicut memoriæ prodiderunt Historici, ne tam execrabilem impietatem, avitæ doctrinæ Ecclesiæ adeo contrariam, ab impudorato Arii ore prolatam, auscultarent. Ephesina itidem œcumenica Synodus Nestorio anathema dixit, quod substantialem humanitatis Christi cum Verbo Divino unionem negaret. Denique; Sancti Patres, qui tribus prioribus sæculis vixerunt, articulum de Divinitate Christi necessario ad salutem credendum esse constanter profitentur. In primis, *Sanctus Ignatius Martyr* in Epistola ad Ephesios scribit: eos, qui Christo naturam divinam, vel humanam adjudicant, esse canes rabidos, latenter mordentes, quos oportet observare, existentes difficile curabiles. Dehinc, subdit: *Unus enim est Medicus carnalis, & spiritualis*, idest Christus, *factus, & non factus, in carne Deus, in morte vita æterna, & ex Maria, & ex Deo*. *Sanctus Irenæus* lib. 3. cap. 21. arcet a Regno Cœlorum illos, qui Christum esse Deum ex Virgine natum ignorant: *Ignorantes autem eum qui ex Virgine est Emmanuel*, hoc est, nobiscum Deus, *privantur munere ejus, quod est vita æterna*. Uno verbo, ne multa congeram testimonia, omnes Sancti Patres, qui in tribus prioribus sæculis in Cerinthianos, & Ebionæos, aliosque hujus furfuris heterodoxos, Divinitatis Christi osores, calamum acuerunt, exerte docent, articulum de Divinitate Christi, & de adoratione ipsi, utpote Deo, & æterno Patri coæquali, exhibenda, ad salutem in Nova, seu Evangelica Lege, esse omnino necessarium. Mirari ergo subit, qua fronte *Episcopius* ausus sit asserere, articulum de Divinitate Christi arbitrio cujusque Christiani in tribus prioribus Ecclesiæ sæculis fuisse permissum, illusque articulis etiamnam accenseri debere, quos quisque, absque salutis dispendio, amplecti pro libito, aut repudiare potest.

Sed objicit *Episcopius*, si fides de Divinitate Christi fuit in prioribus Ecclesiæ seculis ad salutem necessaria, ut quid ergo *S. Justinus*, qui in secundo Ecclesię vivebat seculo, ait in dialogo cum Tryphone Judęo, aliquos suo tempore extitisse Christianos, qui li-

licet fatentur, Jesum esse Christum, seu Messiam, negabant tamen illum esse Deum: *Sunt enim*, inquit S. Justinus, *nonnulli ex genere nostro confitentes ipsum esse Christum, sed hominem ex hominibus genitum esse affirmant, quibus ego minime assentior*. Quorsum etiam idem Pater ibidem docet: *Non sequi, Jesum Nazarenum non esse Christum Lege promissum, ex eo quia probari non posset, eum esse Deum?* Sane his verbis *Sanctus Justinus* palam declarare videtur, articulum de Divinitate Christi arbitrio cujusque Christiani fuisse sua ætate permissum, & absque salutis dispendio, prædictum articulum teneri, aut rejici potuisse.

Respondeo, & explico mentem *Sancti Justini*. Primo, quando Sanctus ille Doctor ait, nonnullos sua ætate fuisse Christianos seu, ut loquitur, *ex genere nostro*, qui Christum hominem ex hominibus genitum esse affirmabant, per illos Christianos, non eos indicat *Sanctus Justinus*, qui erant Catholicæ Ecclesiæ membra, sed solum *Ebionæos* indigitare intendit, apud quos Christus id ætatis tanquam purus homo audiebat, quorum doctrinæ *Sanctus Justinus* se minime assentiri ideo dicit, quod traditionibus, quas Beati Prophetæ promulgarunt, & ipse Christus docuit, erat e diametro opposita. Mirum autem nemini videri debet, quod S. Justinus *Ebionæos* negantes divinitatem Christi, nomine Christianorum donet, cum nos etiam soleamus Socinianos, nostri temporis hæreticos, qui Christi divinitatem negant, vaga appellatione Christianos nuncupare, quamvis negemus eos esse Ecclesiæ membra.

Secundo, quando *Sanctus Justinus* ait, *Non sequi, Jesum Nazarenum non esse Christum Lege promissum, ex eo quod probari non possit eum esse Deum*, id consulto dicit Sanctus Doctor, quo faciliori, & clariori methodo procederet contra Tryphonem, quem eo in dialogo convincendum susceperat. Pertendebat quippe ille Judæus, Christum, seu Messiam, quem expectant Judæi, non fore Deum sed hominem ex hominibus nasciturum, *Sanctus* itaque *Justinus* nolens inter disputandum implicare, vel geminare quæstiones, hoc argumentum Tryphoni proposuit, quod ipsius jugulum petebat. Dato, inquiebat *Sanctus Justinus*, sed non concesso, quod probari non possit, Messiam fore Deum, inde tamen non sequitur, Jesum Nazarenum non esse Christum Lege promissum, quandoquidem Jesu Nazareno apprime conveniunt omnes characteres, quos Judæi adscribunt Messiæ in Lege promisso; ergo saltem, velis nolis, fateri debes Jesum Nazarenum esse verum Messiam in Lege promissum. Hoc *S. Justini* argumentum in suppositione Tryphonis, aliorumque Judæorum peremptorium erat. Ceterum, quamvis *S. Justinus*, ne disputationis ordinem perturbaret, id per concessionem dederit Tryphoni, attamen ad interruptam de probanda Christi divinitate quæstionem propius accedens, probat Christum olim apparuisse Abrahæ, Isaaco, Jacobo, Moysi, aliisque Patribus, & Patriarchis; atque inde concludit, ipsum fuisse Deum, & omnium Dominum. Deinde, aperte docet, Christum virtutem esse a Patre, ante omnes creaturas, & ab æterno, tanquam ignem ab igne, absque ulla substantiæ imminutione, aut immutatione genitam. Denique, ostendit Christum ex Virgine genitum esse, & in eo completum esse illud Isaiæ vaticinium. *Ecce Virgo concipiet, &c.* ex quibus patet, quam perperam *Episcopius* S. Justini patrocinio glorietur, & quam audacter illius testimonio abutatur, ut probet, fidem de divinitate Christi in tribus prioribus Ecclesiæ sæculis non fuisse ad salutem necessariam.

DISSERTATIO XVIII.

Utrum Passio Christi sit causa salutis nostræ per modum propriæ dictæ Redemptionis, Satisfactionis, & Sacrificii?

OBservandum est, *Faustum Socinum*, patria Senensem, Lælii Socini nepotem, a quo Sociniani nostri temporis hæretici suum traxere nomen, inter impia sacrilegæ doctrinæ dogmata, quæ ex orco in lucem protrusit, & per Poloniam præsertim, ac Transylvaniam longe lateque infestis avibus disseminavit; duos errores docuisse, quos hac in Dissertatione impugnandos suscipio. In primis, docet *Socinus*: Jesum Christum ideo Servatorem nostrum esse, quia prædicatione sua nobis salutis viam annunciavit, confirmavit, & in sua ipsius persona, cum vitæ exemplo, tum ex mortuis resurgendo manifesto ostendit: vitamque æternam nobis fidem habentibus daturus sit. Docet insuper, Christum Divinæ Justitiæ, per quam peccatores damnari, & puniri merentur, neque satisfecisse, neque ut ei satisfieret, opus fuisse: redemptionem nostram, per Christum factam, esse metaphoricam, idest, in ea peragenda nullum verum intervenisse pretium, sive nihil cuiquam pro nobis solutum fuisse; uno verbo, Christum non potuisse divinæ justitiæ pro nobis satisfacere, ex quo infert impius ille hæreticus, Patrem æternum ex pura misericordia, & absque ullo respectu ad Christi Passionem, tanquam pretium sibi oblatum, pœnam peccato debitam iis remittere, qui credunt in eum, qui justificat impium. Ita docet *Socinus* in libro *de Christo servatore contra Covetum*, idemque repetit in sua *Christianæ Religionis Institutione*, & in *Prælectionibus Theologicis* a cap. 16. usque ad ultimum. Alter *Socini* error in hoc situs est, quod velit, Christum non fuisse Sacerdotem, antequam a mortuis excitatus Cœlos ascenderet, eumque Sacerdotale munus nequidem exercuisse cum penderet in Cruce, ipsius mortem non fuisse sacrificium, sed viam quamdam, & præparationem ad illud peragendum: denique, oblationem illius non fuisse consummatam, antequam a mortuis excitatus Cœlos ascenderet. *Dico igitur*, sunt verba *Socini* in Christianæ Religionis Institutione, *Christi oblationem, qua expiata peccata nostra fuisse dicuntur, non in Cruce, & per ipsam ibidem sanguinis sui fusionem peractam fuisse, quemadmodum vulgo existimant, sed in Cælo, & per sui ipsius ibi coram Deo pro nobis, ut sic dicam, præsentationem*. Ad illos igitur duos profligandos *Socini* errores, duo hic ex Scriptura Sacra, & ex perpetua Sanctorum Patrum traditione stabiliemus dogmata, quæ omnes Catholici ab ipsis Ecclesiæ incunabulis firmiter crediderunt, videlicet Christum vere nos redemisse, Deo Patri proprie dicta, eaque exuberantissima exhibita pro peccatis nostris satisfactione. Deinde, ipsius mortem verum, & proprie dictum fuisse sacrificium, quod Christus in ara Crucis obtulit, & consummavit.

DICO PRIMO: *Christum per mortem, & passionem suam vere, & proprie homines redemisse, cumulatissimam Deo Patri pro eorum peccatis exhibendo satisfactionem*.

Probatur. Ille vere, & proprie homines redemit, qui pro illis sufficientissimum pretium, seu plenam, ac condignam satisfactionem æterno Patri exhibuit; atqui Christus Dominus sufficientissimum pretium, & ad summos juris apices exactam satisfactionem æterno Patri pro peccatis hominum exhibuit; ergo Christus homines redemit redemptione proprie dicta. Prob. min. Primo, ratione petita ex Sancto Thoma 3. p. q. 48. artic. 2. Ille proprie satisfacit pro offensa, qui exhibet offenso id quod magis diligit, quam oderit offensam. Christus autem ex charitate, & obedientia patiendo, majus aliquid Deo exhibuit, quam exigeret recompensatio totius offensæ generis humani. Primo quidem, propter magnitudinem charitatis, ex qua patiebatur. Secundo, propter dignitatem vitæ suæ, quam pro satisfactione ponebat, quæ erat vita

Dei,

Dei, & hominis. Tertio, propter generalitatem passionis, & magnitudinem doloris assumpti. Et ideo Passio Christi non solum sufficiens, sed etiam superabundans satisfactio fuit pro peccatis humani generis, secundum illud 1. Joannis cap. 2. *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius Mundi*. Hactenus *S. Thomas*.

Præterea, proprie dicta satisfactio, sicut docent omnes ad unum Theologi, tria complectitur. Primo; pœnæ impositionem a Superiore. Secundo, ejusdem pœnæ voluntariam susceptionem in Inferiore. Tertio tandem, commutationem pœnæ reo infligendæ in eam, quam pro eodem reo inferior ex mandato Superioris susceperit. Porro, satisfactio, quam Christus æterno Patri exhibuit, hæc tria importat; nam primo, Pater æternus imposuit Christo pœnas pro peccatis hominum perferendas, juxta illud Isaiæ cap. 53. *Posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum*. Secundo, Christus impositam pœnam in se ipso voluntarie suscepit, juxta illud Apostoli ad Hebræos c. 10. *ideo ingrediens in mundum dicit: Hostiam, & oblationem noluisti, corpus autem aptasti mihi .... tunc dixi, ecce venio*. Denique, in pœnam, quam Christus voluntarie in se suscepit, commutata est pœna, qua nos rei, & peccatores plecti debebamus, unde in Scriptura Sacra mors, seu passio Christi, dicitur *Placamen*, seu propitiatio pro peccatis nostris, per illius mortem reconciliati sumus Deo, per illius pretiosum Sanguinem sumus redempti, & asserti in libertatem Filiorum Dei. Hanc pœnarum, quæ pro peccatis nostris erant infligendæ, in pœnas, quas Christus voluntarie in se suscepit, permutationem, eleganter exprimit *Sanctus Justinus Martyr* ad *Diognetum* hæc scribens: *Proprium ipse filium pretium redemptionis nostræ pro nobis dedit. O dulcem permutationem!* Idem docet *Origenes* Tract. 2. in cap. 16. Matth. *Homo*, inquit, *non potest dare aliquam commutationem pro anima sua: Deus autem pro animabus omnium, dedit commutationem pretiosum Sanguinem Filii sui. Nec enim empti sumus corruptibili argento, vel auro, sed pretioso Sanguine Agni immaculati*. Hæc est perpetua, sibique semper constans doctrina omnium Sanctorum Patrum tam Græcorum, quam Latinorum, quorum alii asserunt: Deo nunquam pro peccatis hominum potuisse fieri satis, nisi Filius Dei pretium nostræ redemptionis Deo Patri exhibuisset, sicut docent *S. Athanasius* in lib. de Incarnatione Verbi Dei, & *Sanctus Leo* ser. 1. de Natali; alii vero dicunt: Christum plus pro nobis solvisse, quam debebamus: ita *Chrysostomus* hom. 10. in Epist. ad Rom. *Multo plus quam debebamus, Christus pro nobis solvit, tantoque plura, quanto guttulam exiguam pelagus excedit immensum*. Alii denique Patres affirmant: Christum inextimabili pretio, seu sanguine suo homines redemisse, ita *Cyrillus Hierosolymitanus* Catechesi 13. *Basilius* in Psalm. 48. *Ambrosius* lib. de Josepho Patriarcha cap. 4. & *Augustinus* innumeris in locis, sed potissimum in Enarratione in Psalm. 94. ubi hæc habet: *Tenebantur homines captivi sub diabolo, & dæmonibus serviebant, sed redempti sunt a captivitate: vendere enim se potuerunt, sed redimere non potuerunt. Venit Redemptor, & dedit pretium, fudit sanguinem suum, & emit Orbem terrarum. Quæritis quid emerit? Videte quid dederit; sanguis Christi pretium est*. Ex quibus omnibus hoc argumentum in Socinianos instaurari potest. Scriptura, & omnes Sancti Patres docent, Christum esse Redemptorem nostrum, eum mortuum, & crucifixum esse pro nobis, Deo Patri condignam satisfactionem exhibuisse, ejusque sanguinem pretium esse, quod pro peccatis nostris persolutum est; atqui omnes istæ locutiones Scripturæ, & Sanctorum Patrum essent omnino falsæ, si mors Christi, ut asserunt Sociniani, conferret tantum ad veritatis confirmationem, & ad præbendum patientiæ exemplum, ergo Socinianorum doctrina e fronte opponitur Scripturæ Sacræ, & SS. Patrum traditioni. Prob. min. Passio, seu mors Apostolorum, & Martyrum plurimum con-

contulit ad veritatis doctrinæ, quam prædicabant, confirmationem, & ad præbendum heroicæ patientiæ, ac fortitudinis exemplum, atqui, hoc non obstante, nullus unquam dixerit, Apostolos, & Martyres pro nobis passos, & crucifixos esse, nosque eorum sanguine, tanquam persoluto pretio, emptos, ac redemptos esse; ergo si mors Christi conferret tantum ad veritatis confirmationem, & ad relinquendum patientiæ exemplum, sicut contendit *Socinus*, falso Scriptura Sacra, & Sancti Patres assererent, Christum passum, ac crucifixum esse pro nobis, ejusque Sanguinem pretium fuisse Deo Patri pro peccatis nostris persolutum. Hinc optime observat *Sanctus Thomas* 3. p. qu. 48. art. 5. in responsione ad tertiam objectionem sibi propositam, quod, quia Passiones Sanctorum proficiunt Ecclesiæ tantum per modum exempli, & exhortationis, secundum illud 2. ad Corinth. cap. 1. *sive tribulamur pro vestra exhortatione, & salute*, ideo Sancti Martyres Redemptores dici non possunt. Si igitur mors Christi profuisset duntaxat Ecclesiæ per modum exempli, & exhortationis, Christus Redemptor dici non posset, quod aperte adversatur Scripturæ Sacræ, & Sanctis Patribus, qui frequentissime docent, Christum esse Redemptorem, Mediatorem, & Servatorem omnium hominum, ejusque Passionem omnibus prodesse per modum Redemptionis, Satisfactionis, Sacrificii, Propitiationis, & Pretii; quibus Scripturæ, & Sanctorum Patrum locutionibus, ut sua veritas constet, necessario dicendum est: mortem Christi non tantum contulisse ad veritatis confirmationem, & ad præbendum patientiæ exemplum, sed revera omnibus profuisse ad salutem per modum Redemptionis, & Satisfactionis proprie dictæ.

Respondet primo *Socinus* in Prælectionibus Theologicis cap. 10. hæc omnia Scripturæ Sacræ loca, in quibus dicitur, Christum nos redemisse, sumenda esse in sensu metaphorico, ita ut duntaxat significetur, nos a peccatis, & mortis servitute per Christum fuisse liberatos, nullo tamen pretio interveniente, quod in Redemptione proprie dicta necessario intervenire debet. Unde infert *Socinus*, quod sicut *Moyses*, potentia, & authorirate sibi a Deo tradita, dicitur redemisse Israelitas e captivitate Ægyptiaca, quamvis nullum pro illis pretium persolverit; ita *Christus*, suprema potentia, & authoritate a Deo concessa, nos ex peccati, & mortis servitute, nullo pretio alicui dato, liberavit, quo in sensu Christus Redemptione non proprie dicta, sed metaphorica dicitur nos redemisse. *Sacræ literæ*, sunt verba *Socini*, *quod etiam apud prophanos Scriptores fieri videmus, ejusmodi verbis non propria, sed Metaphorica significatione uti solent, præsertim vero, cum de hominum Redemptione, quam Deus procuravit, aut procuraturus sit, aliquo modo agunt .... Itaque affirmo, cum in novo Testamento Redemptionis per Christum facta fit mentio, nihil aliud significari quam liberationem nullo pretio interveniente*.

Verum, hæc *Socini* responsio facile refellitur. Primo, quia Scriptura Sacra pluribus in locis diserte docet, Christum nos redemisse justo pro delictis nostris pretio persoluto, & plena, atque exuberantissima justitiæ divinæ exhibita satisfactione. Ecquid, amabo, significant hæc verba *Matth.* cap. 20. *Filius hominis venit salvare quod perierat, & dare animam suam Redemptionem pro multis?* Et rursus 1. *ad Corinth.* cap. 6. *Empti estis pretio magno*; & 1. *Petri* cap. 1. *Non corruptibilibus auro, & argento redempti estis de vana vestra conversatione paternæ traditionis, sed pretioso sanguine Agni immaculati*. Denique ad *Rom.* cap. 3. *Justificati gratis per gratiam ipsius per Redemptionem, quæ est in Christo Jesu, quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem justitiæ suæ propter remissionem præcedentium delictorum*. Quid, inquam, hæc & alia id genus bene multa Scripturæ Sacræ locupletissima testimonia significant, nisi animam, hoc est, vitam Christi, datam in Redemptionem pro nobis, esse pretium,

&

& quidem pretium justum, quod persolvit Christus ad ostensionem justitiæ divinæ propter remissionem præcedentium delictorum. Hinc patet, quam inepte a *Socino* adducatur exemplum Moysis, nam, cum Moyses mortuus non sit, nec ullum persolverit pretium, ut Israelitas liberaret a servitute Ægyptiaca, sed eos duntaxat signorum potestate, & authoritate sibi a Deo tradita in libertatem vindicarit, nullo negotio intelligitur, per illam redemptionem, qua Moyses Israelitas redemisse dicitur, significari tantum redemptionem improprie dictam, seu liberationem a servitute, nullo interveniente pretio, quod ad veram, & proprie dictam redemptionem necesse est intervenire.

Præterea, Scriptura Sacra non solum dicit, Christum nos liberasse a captivitate Diaboli, a servitute & a pœna peccati, sed etiam sæpissime inculcat, Christum mortuum esse pro peccatis nostris, seu propter peccata nostra, qui Scripturæ loquendi modus aperte indicat, Christum pœnas, nobis reis & peccatoribus alioquin infligendas, in se ultro suscepisse, ut iis nos morte sua liberaret, seque in hominis rei locum subrogasse, ut illius vice subiret pœnas, & æterno Patri cumulatam omni ex parte exhiberet satisfactionem, cui exsolvendæ impar erat homo reus. Unde *Isaias* c. 53. loquendo de Christo, ait Deum posuisse in eo iniquitates omnium nostrum, ipsum vulneratum esse propter iniquitates nostras, attritum esse propter scelera nostra; ipsum denique vere languores nostros tulisse, & dolores nostros portasse. Deus autem eo fine omnium hominum iniquitates conjecit in Christum, ut ab eo pœnas reis hominibus debitas exigeret, seu plenam & accuratam satisfactionem, quam nullus purus homo, quibuslibet gratiis, & donis cumulatus, Deo rependere poterat. Christus ergo nos a pœnis peccati liberavit, plenam, condignam, & superabundantem pro nobis exhibendo satisfactionem, juxta illud vatis Regii Psalm. 129. *Quia apud Dominum misericordia, & copiosa apud eum redemptio.*

Respondet secundo *Socinus*: quod licet in Scriptura sæpius dicatur, Christum mortuum esse pro peccatis nostris, seu propter peccata nostra, inde tamen inferri minime debet, Christum divinæ justitiæ satisfecisse. Mori enim, inquit *Socinus*, pro peccatis, seu propter peccata alicujus, ut verba ipsa sonant, idem est ac mori causa, & occasione peccatorum illius. Hic autem peccatorum alicujus causa vel occasione moritur, qui ideo moritur ut quis a peccatis retrahatur, atque illi fides fiat, si a peccando cesset, peccata sibi condonatum iri. Cum igitur Christus, ut hæc in nobis fierent, mortuus sit; merito pro peccatis nostris, seu propter peccata nostra traditus esse, & passus ac mortuus dicitur; quamvis pro ipsis peccatis nostris justitiæ divinæ non satisfecerit. Hinc infert *Socinus*, quod quando apud Isaiam scriptum legimus de Christo c. 53. *Vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portavit*; non est intelligendum, quod Christus pœnas peccatis nostris debitas in se susceperit, aut sustinuerit, atque divinæ justitiæ satisfecerit, sed quod Christus morbos nostros, idest, peccata abstulerit. Ita respondet *Socinus* in Prælectionibus Theologicis cap. 20. & in Responsione ad *Jacobum Palæologum* part. 2. c. 7.

Sed hæc *Socini* responsio vim aperte facit Scripturæ Sacræ. Primo, quia hæc propositio, *pro*, ex solito Scripturæ Sacræ usu significat rei, aut personæ, in alterius rei, aut personæ locum subrogationem; ut Ex. gr. quando *Matth.* c. 5. dicitur pro pœna talionis *dandum esse oculum pro oculo, dentem pro dente*. Et *Lucæ* c. 11. *nunquid pro pisce serpentem dabit illi?* in his, inquam, Scripturæ Sacræ locis præpositio, *pro*, significat subrogationem unius rei in locum alterius rei; ergo similiter quando Scriptura Sacra dicit, Christum mortuum esse *pro* peccatis nostris, idem est, ac si diceret Christum seipsum in hominis rei locum subrogasse, ut pœnas pateretur, quibus homo reus affici debebat. Secundo Apostolus ad *Galatas* cap. 3. ait, quod *Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis* male-

maledictum. Christus autem ideo factus est pro nobis maledictum, quia pœnas peccatis nostris debitas, sibique a Patre impositas in se ultro suscepit, patienter sustinuit, & ut ab iis nos liberaret, in ligno Crucis suspensus est; *scriptum est*, ait Apostolus, *maledictus omnis, qui pendet in Ligno*. Tertio, Christus, ut ait Isaias cap. 53. attritus, & vulneratus est propter iniquitates nostras, quas Deus in eum conjecit, ergo revera Christus passus est pœnas, quas promerebamur, ac divinæ justitiæ pro peccatis nostris abunde satisfecit. Quarto, Christum pœnas peccatis nostris debitas in se suscepisse, easque, ut justitiæ divinæ pro nobis faceret satis, passum fuisse; colligitur ex figuris, quibus Deus in veteri lege Christum, verum Messiam, adumbrare voluit, maxime ex illo hirco emissario, in quem Sacerdos, sicut dicitur *Levitici* c. 16. omnes iniquitates, seu universa filiorum Israel delicta conjiciebat, ita ut Hircus in terram solitariam postea dimissus pœnam pateretur, quæ alioquin reis hominibus debebatur; sic Deus Pater in Christum, illo Hirco emissario adumbratum, peccata omnium conjecit, voluitque ut pœnas in se susciperet, ac perferret, quibus homines rei mulctari debebant. Denique, omnes Sancti Patres tam Græci, quam Latini constanter docent, Christum mortuum esse pro peccatis nostris, quia pœnas quas juste merebamur, in se suscepit, & passus est, atque justitiæ divinæ pro nobis misericorditer satisfecit. Falsum igitur atque a Scriptura, & traditione omnium Sanctorum Patrum omnino alienum est, Christum mortuum esse pro peccatis nostris in eo sensu, quem impie commentus est *Socinus*, hoc est, *causa, & occasione peccatorum nostrorum*; quamvis pro peccatis nostris justitiæ divinæ non satisfecerit.

Advertat hic obiter Lector, quinque potissimum esse effectus Passionis Christi. Primus est *liberatio a peccato*, dicitur enim *Matth.* cap. 26. *Hic est sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum*. Ad Roman. c. 7. *Nunc autem soluti sumus a lege peccati, in qua detinebamur*. Ad Ephesios c. 1. *In quo habemus redemptionem per Sanguinem ejus, remissionem peccatorum; secundum divitias gratiæ ejus, quæ superabundavit in nobis*. Ad Titum c. 2. *Qui dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate*. Et denique ad Hebræos c. 2. *Sic & Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata*.

Prædicit etiam Propheta *Daniel* cap. 9. abbreviatas esse septuaginta hebdomades, *ut consumetur prævaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur justitia sempiterna, & ungatur Sanctus Sanctorum*, seu Christus, verus Messias. Id tamen eo in sensu intelligi non debet, quod per Passionem Christi Domini ita finem accipere debeat peccatum, ut nihil ultra homines peccaturi sint, & omnes sub ejus Imperio justitiam sint consectaturi; hunc falsum & peregrinum esse sensum docet funesta, heu nimium! experientia, qua etiamnum videmus multa grassari peccata, usuras, simonias, inimicitias, homicidia, adulteria, rapinas, aliaque ejusmodi vitiorum monstra; sed id eo in sensu intelligi oportet, quod hominum peccata, quæ Lex vetus, seu Mosaica, non poterat ex se per hircorum & taurorum sparsum sanguinem abstergere, hæc Sanguis Christi eluerit, omnibus hominibus promeruerit gratiam medicinalem, uberiora, quam olim, justitiæ amplectendæ consilia, retinendæ ampliora subsidia, reparandæ humanæ infirmitati opportuniora, utiliora & efficaciora remedia contulerit, Chirographum Decreti, quo Mundum universum suis impiis Legibus obstrictum Diabolus detinebat, obita pro nobis morte Christus deleverit: quod denique Legem multo sanctiorem ac perfectiorem instituerit, quam esset Lex Mosaica, quæ Hebræis multa ad cordis duritiem indulgebat, ut vicem talionis, libellum repudii, usuram cum exteris, aliaque id genus, quæ Christi Lege sublata sunt. Quod si multi, etiam post Passionem Christi, in multa, eaque gravissima, peccata prolabantur, sibique æternam damnationem accersant, id totum uni eorum malitiæ & cupiditati est adscriben-

bendum, quia, ut in Dissertatione decima sexta agendo de morte Christi dixi post Sanctum *Augustinum*, Christus venit in Mundum tanquam bonus Medicus sanaturus ægrotos. Boni autem Medici partes non sunt, ut nemo pereat, etiam qui voluerit, sed ut eorum nullus intereat, qui salutaria illius consilia sequi, & observare non detrectat: *Non enim misit Deus filium suum in Mundum, ut judicet Mundum, sed ut salvetur Mundus per ipsum. Ergo quantum in Medico est, sanare venit ægrotum. Ipse se interimit, qui præcepta Medici servare non vult. Venit Salvator in Mundum. Quare Salvator dictus est Mundi, nisi ut salvet Mundum, non ut judicet Mundum. Salvari non vis ab ipso? ex te judicaberis. Vide quid ait: Qui autem non credit, quid dicturum sperabas, nisi judicatur? jam, inquit, judicatus est*. Verba sunt *S. Augustini* Tractatu 12. in Joannem.

Alter effectus Passionis Christi est *depulsio diabolicæ servitutis*, cui eramus mancipati. Qua de causa Christus, imminente Passione sua dicebat *Joannis c. 12. Nunc Princeps hujus Mundi ejicietur foras*. Christum etiam de principatibus, & potestatibus Inferni morte sua triumphasse docet Apostolus ad Coloss. cap. 2. *Et vos cum mortui essetis in delictis .... convivificavit cum illo, donans vobis omnia delicta: delens quod adversus nos erat Chirographum Decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio affigens illud Cruci: & expolians principatus & potestates, traduxit confidenter palam triumphans illos in semetipso*.

Tertius effectus Passionis Christi, est *liberatio a pœna peccati*, maxime originalis; Passio quippe Christi, ut inquit *S. Thomas* 3. part. quæst. 49. art. 3. liberat nos a reatu pœnæ duobus modis. Uno modo directe, in quantum Passio Christi fuit sufficiens, & superabundans satisfactio pro peccatis humani generis. Alio modo indirecte, prout Passio Christi est causa remissionis peccati, in quo fundatur reatus pœnæ. Applicatur autem nobis Passio Christi per fidem, & Charitatem, & per Sacramenta, per quæ incorporamur ei tanquam membra suo capiti.

Quartus effectus Passionis Christi, est *reconciliatio hominum cum Deo*, cui per peccatum originale eramus exosi, *& reconciliet ambos in uno corpore Deo per Crucem, interficiens inimicitias in semetipso*, inquit Apostolus ad Ephesios cap. 2.

Quintus effectus Passionis Christi, est *apertio Regni Cælestis*, nemini quippe ante Passionem Christi aditus patuit ad Regnum Cœlorum. Addi etiam potest sextus Passionis Christi effectus per ordinem ad ipsummet Christum, videlicet ejus corporis exaltatio, quam per Passionem suam promeruit, juxta illud Apostoli ad Philipp. c. 2. *Christus factus est obediens usque ad mortem, mortem autem Crucis; propter quod & Deus exaltavit illum*, &c. De his Passionis Christi effectibus plura lege apud *Sanctum Thomam* 3. p. q. 49. art. 1. & aliis quinque sequentibus.

DICO SECUNDO: *Mortem Christi fuisse verum, ac proprie dictum sacrificium*.

Probatur hæc assertio, primo, ex Apostolo Paulo, qui in tota ferme Epistola ad Hebræos non solum probat, Sacerdotium Christi, quod fuit secundum ordinem Melchisedech, præstantius esse Sacerdotio Aaronis, significatione, perpetuitate, firmitate, unitate, authoritate, ac perfectione, sed etiam luculenter ostendit, Christum in ara Crucis verum, & proprie dictum consummasse Sacrificium. Hæc enim habet c. 7. *Talis enim decebat, ut nobis esset Pontifex sanctus, innocens, impollutus, segregatus a peccatoribus, & excelsior Cælis factus: qui non habet necessitatem quotidie, quemadmodum Sacerdotes, prius pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populi: Hoc enim fecit semel seipsum offerendo*. Et cap. 9. ejusdem Epistolæ, *Si enim sanguis hircorum, & taurorum, & cinis vitulæ aspersus, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis: quanto magis Sanguis Christi, qui per Spiritum Sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis?* Et cap. 10. *Et omnis quidem Sacerdos præsto est quotidie ministrans: & easdem sæpe offerens hostias, quæ nunquam possunt auferre peccata: Hic autem unam pro peccatis offerens hostiam, in sempiternum*

num sedet in dextera Dei..... una enim oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos. Ex quibus Apostoli testimoniis hoc in Socinianos potest intorqueri argumentum. Christus verum, & proprie dictum obtulit sacrificium, quando se ipsum æterno Patri hostiam obtulit pro delictis hominum, atqui Christus, teste Apostolo, seipsum in ara Crucis æterno Patri hostiam obtulit pro delictis hominum, & hac una oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos: ergo mors Christi verum, & proprie dictum fuit sacrificium.

Præterea, omnes Sancti Patres docent, culpam hominum deleri non potuisse, nisi per sacrificium, quod Christus moriendo Deo Patri obtulit; nam, cum omnes omnino homines essent immundi, & inquinati, hostiam offerre minime poterant, quæ inquinatos mundaret: *Offerat ergo*, inquit *Sanctus Augustinus* in Psalm. 149. *seipsum mundus Sacerdos, & mundet: Hoc fecit Christus. Nihil mundum invenit in hominibus, quod offerret pro hominibus. Se ipsum obtulit mundam victimam, hostiam immaculatam. Fœlix victima, munda victima, vera victima, hostia immaculata*. S. Augustino succinit S. Gregorius Magnus, qui l. 17. Moral. c. 18. hæc habet. *Sed qui esset sine peccato homo, si ex peccati commixtione descenderet? Proinde venit propter nos in uterum Virginis Filius Dei. Ibi pro nobis factus est homo, sumpta est ab illo natura, non culpa. Fecit pro nobis sacrificium, corpus suum exhibuit victimam sine peccato, quæ & humanitate mori, & justitia mundare potuisset*. Denique, ut missa faciam innumera Sanctorum Patrum testimonia, unum duntaxat proferam Sanctum Leonem, qui Serm. 8. de Passione Christi, sic loquitur: *Pascha nostrum, ut ait Apostolus, immolatus est Christus; qui se novum, & verum reconciliationis sacrificium offerens Patri, non in Templo, cujus jam finita erat reverentia; non intra septa Civitatis, ob meritum sceleris sui diruendæ; sed foris & extra castra crucifixus est, ut veterum victimarum cessante Mysterio, nova hostia novo imponeretur altari, & Crux Christi non Templi esset ara, sed Mundi*. Ex quibus verbis patet, Christum in hara Crucis obtulisse sacrificium, quod non ad Templum, non ad Urbem, non ad gentem aliquam singulariter pertinere, aut arctari poterat; sed par erat toti redimendo generi humano, quod divinæ justitiæ, æterneque Legi non alia victima conciliari poterat.

His Sanctorum Patrum testimoniis duplicem addo rationem S. Thomæ. Primam tradit Doctor ille Angelicus 3. p. q. 22. art. 2. ubi inquirit: *Utrum Christus simul fuerit Sacerdos, & hostia?* Quam difficultatem solido isto ratiocinio solvit: Indiget homo sacrificio propter tria. Uno quidem modo ad remissionem peccati, per quod a Deo avertitur, & ideo Apostolus dicit ad Hebræos c. 5. ad Sacerdotem pertinere: *Ut offerat dona, & sacrificia pro peccatis*. Secundo, ut homo in statu gratiæ conservetur, semper Deo inhærens; in quo ejus pax, & salus consistit. Unde & in veteri Lege immolabatur hostia pacifica, pro offerentium salute, ut habetur Levitici c. 3. Tertio, ad hoc, quod spiritus hominis perfecte Deo uniatur; quod maxime erit in gloria. Unde in veteri Lege offerebatur holocaustum quasi totum incensum; ut dicitur Levit. c. 1. Hæc autem per humanitatem Christi nobis provenerunt: Nam primo quidem peccata nostra deleta sunt, secundum illud ad Rom. c. 4. *Traditus est propter delicta nostra*. Secundo, gratiam nos salvantem per ipsum accepimus, secundum illud ad Hebr. c. 5. *Factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ*. Tertio, per ipsum perfectionem gloriæ adepti sumus, juxta illud ad Hebr. c. 10. *Habemus fiduciam per sanguinem ejus in introitum Sanctorum*, scilicet in gloriam Cœlestem. Et ideo Christus, in quantum homo, non solum fuit Sacerdos, sed & hostia perfecta, simul existens hostia pro peccato, & hostia pacifica, & holocaustum. Hactenus Sanctus Thomas.

Alteram rationem profert *Doctor Angelicus* 3. p. q. 48. art. 3. ubi quærit: *Utrum Passio Christi operata sit per modum sacrificii?* Sacrificium, inquit, dicitur aliquid factum in honorem proprie Deo debitum, ad eum placandum: Christus autem seipsum obtulit in Passione pro nobis, & hoc ipsum,

ipsum, quod voluntarie Passionem sustinuit, Deo maxime gratum, & acceptum fuit; Passio igitur Christi verum est, ac proprie dictum sacrificium. Observat etiam ibidem Angelicus Doctor post Sanctum Augustinum, hoc sacrificium, quod Christus æterno Patri pro nobis obtulit in ara Crucis, præfiguratum fuisse omnibus veteris Legis sacrificiis, quæ ad unum Christum, verum Messiam, collimabant: *Hujus veri sacrificii multiplicia, variaque signa erant sacrificia prisca Sanctorum, cum hoc unum per multa figuraretur, tanquam verbis multis res una diceretur: Ut sine fastidio multum commendaretur. Huic summo, veroque sacrificio cuncta sacrificia falsa cessarunt*. Verba sunt *S. Augustini* lib. 10. de Civit. Dei c. 20. Merito igitur Ecclesia Catholica credit, Christum Dominum in terris existentem fuisse verum Sacerdotem, ejusque mortem proprie dictum sacrificium, quo placatus est Deus, justificatus homo, sublatæ pœnæ, & excussum a nostris cervicibus duræ diabolicæ servitutis jugum. Fuit autem Christus in terris Sacerdos non præcise quatenus homo, nec præcise quatenus Deus erat, sed prout erat homo Verbo Divino substantialiter conjunctus, ita ut humanitas Christi fuerit principium *quo* operationum, quibus Sacerdotis officio perfungebatur; Verbum vero Divinum fuerit earumdem operationum principium *quod*, ab eoque infinitam dignitatem, infinitumque pretium hauserint. Ratio est, quia Christus sub ea ratione fuit Sacerdos in terris, qua extitit mediator, iisdem quippe officiis fungitur mediator, quibus Sacerdos, atqui Christus non fuit mediator, prout Deus, seorsim ab humanitate consideratus, sicut docent omnes Catholici contra Calvinum, qui in duabus Epistolis, quas scripsit ad Polonos adversus *Stancarum* Mantuanum, in Academia Regiomontana Lutheranæ Theologiæ professorem, contendit, Christum secundum utramque naturam, divinam, & humanam, mediatorem fuisse; nec etiam Christus fuit mediator ratione solius humanitatis, sicut decimo sexto Sæculo inepte effutiebat laudatus *Stancarus*, sed Christus fuit mediator, quatenus homo substantialiter Verbo Divino unitus, ergo pari quoque ratione Christus non fuit Sacerdos ut homo a Persona Divina præcisus, neque ut Deus ab humanitate seorsim consideratus, sed ut homo Verbo Divino substantialiter conjunctus.

DILUUNTUR OBJECTIONES,

Quas contra satisfactionem Christi proponunt Sociniani.

Arguitur primo: Si Christus homines Sanguine suo, velut persoluto pretio, redemisset, debuisset illud pretium persolvere, vel æterno Patri, vel diabolo, qui homines tenebat captivos, atqui Christus Sanguinem suum, qui dicitur pretium Redemptionis nostræ, non persolvit æterno Patri, ab eo siquidem captivi non detinebamur; nec etiam diabolo, sic enim maxima inureretur contumelia Sanguini Christi, ergo Christus nemini persolvit pretium Redemptionis nostræ, ac subinde homines non redemit Redemptione proprie dicta.

Respondeo cum *S. Thoma* 3. p. quæst. 48. art. 4. ad 2. & 3. Christum persolvisse pretium Redemptionis nostræ æterno Patri, qui, licet nos non detineret captivos, tamen, ut supremus rerum omnium Moderator, jus habet exigendi pœnas ab hominibus, qui eum peccatis suis offenderant, & quos juste ob præcedentem culpam diaboli potestati permiserat. Hinc Scriptura sæpius affirmat, Christum mortuum esse, suumque pretiosum Sanguinem fudisse, ut nos reconciliaret Deo Patri, cui antehac eramus invisi, ut nostra expiaret peccata cruento illo, quod obtulit in ara Crucis, sacrificio. Non solvit ergo Christus pretium Redemptionis nostræ diabolo, qui tantum erat lictor, & minister justitiæ vendicantis, sed illud persolvit Deo Patri, qui, tanquam omnium hominum Judex, eos post peccatum primi Parentis jussit torqueri sub diaboli potestate. Hæc responsio confirmari potest egregio testimonio Sancti Gregorii Nazianzeni, qui Orat. 42. postquam hanc sibi proposuit

posuit quæstionem, *Eccui fusus esset sanguis Christi;* & alternantes hinc & inde ventilavit rationes, eccur diabolo, eccur Deo, nostri instar pretii, impensus esse vel negaretur vel affirmaretur? Suam tandem his verbis proponit sententiam. *Perspicuum utique est Patrem quidem accepisse, non quod petierit, aut eo opus habuerit; sed propter dispensationem, & quod oporteret deificata humanitate hominem sanctificari, ut Deus ipse nos liberaret, tyranno per viam superato, & ad se reduceret per mediatorem Filium, qui in honorem Patris, cui per omnia cedere perspicitur, id dispensaret.* Eadem ferme ratione loquuntur *Athanasius* lib. de Incarnat. Verbi Divini, *Cyrillus Alexandrinus* lib. 15. de Adoratione, *Augustinus* lib. 4. de Trinitate cap. 13. *Bernardus* Epist. 190. & alii Sancti Patres, quorum testimonia legi possunt apud *Thomassinum* lib. 9. de Incarn. Verbi c. 8.

Arguitur secundo. Si Christus plenissime pro peccatis nostris satisfecisset, nulla in condonandis peccatis misericordia Dei resplenduisset, sed tantum summa ejus reluxisset justitia, cujus severitati in peccatis puniendis per mortem Christi fuisset cumulatissime satisfactum, atqui sæpe sæpius in Scriptura Sacra dicitur, Deum propter nimiam charitatem, qua dilexit nos, omnia peccata nostra misericorditer nobis condonasse, ergo Christus Deo Patri plenam pro peccatis nostris non exhibuit satisfactionem.

Respondeo: Misericordiam Dei in condonandis peccatis maxime in hoc collucere, quod cum homines plenæ, ac condignæ Deo exhibendæ satisfactioni impares omnino essent, misit Deus miseratione motus Filium suum unigenitum, qui per Incarnationem factus homo, sese vadem, ac fidejussorem dedit pro peccatoribus, atque sui Sanguinis fusione plenam, & omnibus suis numeris absolutam satisfactionem Deo Patri exhibuit, & omnia damna, quæ generi humano intulerat primigenia labes, cum fœnore resarcivit. Poterat Deus, si voluisset, omnes homines justo suo judicio in massa perditionis relinquere, & perpetuis miseriis addicere, a quibus tamen eos ex pura, & gratuita misericordia liberavit, dando Filium suum, qui, ut Deus, posset afferre remedium, & ut homo, præberet exemplum; *Sic Deus dilexit Mundum, ut Filium suum unigenitum daret. Joan.* cap. 3. Potuitne, quæso, Deus, qui dives est in misericordia, thesauros bonitatis suæ ampliori liberalitate profundere? Tantum igitur abest, ut plena, & rigorosa satisfactio, quam Christus pro peccatis nostris exhibuit, cohærere non possit cum bonitate Dei misericorditer nobis condonantis peccata, sicut impie contendit *Socinus*, ut potius magis, ac magis commendet misericordiam Dei Patris, qui Filio suo non pepercit, sed pro nobis, licet indignissimis, tradidit illum, & in eum conjecit pœnas peccatis nostris debitas.

Arguitur tertio: Iniquum omnino videtur ut insons pro sontibus puniatur, præsertim cum ipsi sontes adsint, qui puniri possunt. Eam ob rem, Deus in Lege diserte cavit, ne quis alterius pœnas ferret, ait enim *Deuteronomii* c. 24. *Non occidentur patris pro filiis, neque occidentur filii pro patribus, sed quisque pro peccato suo occidetur.* Et Ezechielis c. 18. *Anima, quæ peccaverit, ipsa morietur; filius non portabit iniquitatem patris, neque pater portabit iniquitatem filii.* Si ergo ex Dei Sententia, atque Decreto, nec filius ipse propter patris peccata, nec pater propter peccata filii puniri debet, qui credibile est, Deum voluisse pœnas peccatorum nostrorum a Christo innocente, & alieno reposcere, eumque atrociter excarnificare? Cum igitur ab æquitate, & bonitate Dei hoc sit penitus alienum, nulla ratione dici potest, Deum Patrem in Christum innocentem conjecisse pœnas peccatis debitas.

Respondeo: Iniquum quidem esse ut insons invitus pro sontibus puniatur, sed non esse iniquum, sed potius decentissimum ut insons pro sontibus puniatur, si ipse nulla prorsus necessitate obstrictus, sed sponte volens, & ex motivo charitatis in se suscipiat pœnas sontibus debitas, præsertim si sontes impares sint satisfactioni exhibendæ. Porro, homines,

nes, qui erant rei, plenam, ac condignam Deo satisfactionem exhibere non poterant, tum quia peccatum contra Deum commissum habet quamdam infinitatem, ut inquit *S. Thomas*; tum quia injuria Deo irrogata ordinis est superioris; homines autem, quibuslibet gratiis, & donis supernaturalibus exornati, sunt ordinis creati, adeoque infinite inferioris; quo fit, ut valor satisfactionis ab ipsis profectæ pertingere nullatenus possit ad gravitatem injuriæ Deo per peccatum illatę; Conclamatum itaque erat de nobis, nullaque spes affulgebat recuperandę salutis, nisi Christus, qui erat Deus & homo, & cujus satisfactionis meritum ob personę divinæ dignitatem erat infinitum, in se hominum suscepisset pœnas; ac plenam, quam Deus exigebat, satisfactionem exhibuisset. Quocirca, cum Christus hujusmodi pœnas libere, & ex plenitudine charitatis, qua genus humanum deperibat, in se susceperit; non est violata justitia, sed summa potius Christi refulsit charitas, dum pro sontibus insons ipse & immaculatus punitus est. Ad testimonia Scripturæ Sacrę, in quibus dicitur, quod filii non portabunt iniquitatem parentum, dico: Hæc Scripturæ Sacræ testimonia esse intelligenda de pœnis animæ, iisque ęternis, quas luituri non sunt filii, qui scelera paterna non imitantur, sed pie justeque vivunt. Hoc tamen non impedit, quominus Deus juste aliquando a filiis, & pronepotibus pro peccatis alienis, seu paternis, expetat pœnas temporarias, & quidem corporis, juxta illud Exodi c. 20. *Ego sum Dominus Deus tuus, fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam, & quartam generationem eorum, qui oderunt me*. Legitur etiam in Oratione Jeremiæ: *Patres nostri peccaverunt, & non sunt: & nos iniquitates eorum portavimus*.

Arguitur quarto: Omnes actiones humanitati Christi propriæ, fuerunt finitæ, utpote procedentes ab humanitate, quæ est principium finitum, atqui per actionem finitam satisfieri haud potest æquivalenter pro culpa, quæ est infinita; ergo Christus per actiones humanitati suæ proprias non potuit justitiæ divinæ æquivalenter satisfacere.

Præterea, rigorosa, seu plena, & accurata satisfactio fieri debet ex bonis, quæ satisfacienti sint propria; ideo quippe servus ex rigore justitiæ nequit hero suo satisfacere, quia quæcumque servus habet, non sunt ipsi propria, sed subsunt heri dominio; atqui omnes actiones Christi, utpote creatæ, non fuerunt sub dominio humanitatis Christi, sed sub Dominio Dei; nihil siquidem creatum est, in quod Deus summum non obtineat dominium; non potuit igitur Christus ex propriis bonis satisfacere.

Respondeo ad primum momentum, omnes actiones humanitati Christi proprias, fuisse quidem finitas in genere, ut ajunt, physico, idest, si spectentur per ordinem ad principium efficiens, a quo emanabant, fuisse tamen infinitas in genere moris, seu moraliter, si considerentur comparate ad personam divinam, quæ per principium efficiens in Christo operabatur. Ratio est, quia actionis finitas, aut infinitas moralis petitur ex dignitate personæ, quo enim persona dignior est, vel minus digna, eo majorem, vel minorem dignitatem actionibus conciliat. Hinc satisfactio exhibita a Rege longe majoris est dignitatis, excellentiorisque pretii, quam satisfactio, quæ a plebejo fuerit peracta. Cum igitur in Christo persona, quæ per actiones humanitati proprias satisfaciebat, esset infinitæ dignitatis, erat quippe persona Divina, sequitur actiones, quæ immediate proficiscebantur ex Christi humanitate, hausisse pretium, & valorem infinitum ex ipsa persona divina humanitatem sustentante, adeoque Christum per actiones humanitati proprias plene, & abunde Dei justitiæ fecisse satis, juxta illud ad Rom. cap. 5. *Ubi abundavit delictum, superabundavit gratia*.

Ad alterum momentum respondeo; Omnes actiones Christi, utpote creatas, fuisse quidem sub dominio Dei universali, at quia dominium Dei universale non tollit dominium particulare, quo quælibet causa creata libera fruitur in suos actus, de quibus pro nutu & libito dispo-

disponere potest, ideo Christum, qui perfectissima præditus fuit libertate, suarum actionum dominum fuisse, ac subinde non ex alienis, sed ex propriis bonis Deo Patri satisfecisse.

Arguitur quinto: Christus in subeunda morte non fuit liber, ergo non potuit per mortem suam Deo pro peccaris hominum satisfacere. Conseq. est evidens, nam satisfactio supponit necessario libertatem in satisfaciente. Prob. antec. Si Christus fuisset liber in subeunda morte, potuisset non mori, ac subinde non velle mortem a Patre sibi imperatam, atqui Christus, utpote impeccabilis, & summe Sanctus, non potuit non velle mortem sibi a Patre imperatam, ergo non fuit in subeunda morte liber.

Huic objectioni Theologi varias adhibent responsiones. Alii cum doctissimo *Petavio* putant, præceptum de subeunda morte Christo a Patre æterno impositum, non absolutum fuisse imperium, sed simplicem duntaxat significationem consilii, & voluntatis paternæ, qua Christo multa fuere proposita media ad humanam recuperandam salutem opportuna, ex quibus, quod vellet eligeret, ita ut quodcumque ex his omnibus sibi propositis mediis seligeret, id gratum, & acceptum Patri futurum esset. Alii cum *Gregorio de Valentia*, & *Vasquesio* existimant, mortem Christi speciali quodam mandato præscriptam fuisse, sed circumstantias loci, temporis, & suppliciorum voluntati ejus fuisse permissas, ut in iis suam voluntatem experiretur. Alii volunt, expectatum esse Christi consensum in primo Incarnationis momento, antequam Pater quidquam imperaret. Alii censent, præceptum de subeunda morte Christo fuisse impositum, sed cum facultate illud acceptandi, aut repudiandi. Cardinalis etiam *de Lugo* docet, Christum accepisse a Patre præceptum de subeunda morte, sed eum potuisse dispensationem, aut commutationem illius præcepti impetrare. Verum, illæ responsiones non solum obedientiæ Christi meritum, ut late nostri Thomistæ in Tractatu de Incarnatione probant, aut tollunt, aut plurimum elevant, sed etiam aperte Scripturæ Sacræ adversantur. Nam primo, quod moriendi præceptum fuerit a Patre Christo impositum, docet ipse Christus his verbis Joannis cap. 14. *Ut cognoscat Mundus, quia diligo Patrem, & sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio*. Etc. 18. *Calicem, quem dedit mihi Pater, non bibam illum?* Et Joannis cap. 6. *Descendi de Cœlo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus, qui misit me*. Secundo, mortis genus, locum, tempus, & ceteras circumstantias voluntati humanæ Christi non fuisse permissas, sed a Deo determinatas, palam itidem innuit Scriptura Sacra. Nam, ut verbis utar doctissimi *Ludovici Thomassini*. Presbyteri Oratorii Domini Jesu, lib. 5. Theologicorum dogmatum de Incarn. Verbi cap. 14. Quid, amabo, significant illa in Scripturis frequentius iterata verba? *Nondum venit hora mea*. Et, *nondum ascendo ad Templum*. Et, *nondum venerat hora ejus?* Nonne pariter hæc insinuant, horarum, temporumque momenta, non humana, sed divina voluntate homini in Christo dispensari? Et quod de tempore, hoc de aliis circumstantiis statuendum est. Sed quid etiam expressius hac sæpius a Christo in Evangelio repetita contestatione? *A me ipso facio nihil*. Num suopte consilio, & voto faciebat nihil, Christus, si ejus humano consilio, & voto omnia Pater permiserat? si ne ad mortem quidem ullo eum obligaverat præcepto? Nam cum ejus operum Principatus morti, ejusque Cruci debeatur, si hanc paterna voluntas præcipere abstinuerat, quorsum attinuisset de reliquis mandandis satagere? rejectis itaque horumce Theologorum responsionibus.

Respondeo neg. ant. ad cujus prob. disting. maj. si Christus fuisset liber in subeunda morte, potuisset non mori, ac subinde non velle mortem præcise, & secundum se spectatam, concedo; potuisset non velle mortem reduplicative ut imperatam, & præceptam a Deo, nego. Similiter disting. min. sed Christus, utpote impeccabilis, non potuit non velle mortem reduplicative ut imperatam

a Deo

a Deo, concedo, non potuit non velle mortem præcise, & secundum se spectatam, neg. min. Mors itaque Christi bifariam considerari potest, primo reduplicative, ut præcepta a Deo, & sub illa ratione Christus non poterat non velle mortem; quia, cum esset propter unionem hypostaticam ab intrinseco impeccabilis, necessario debebat velle medium sub ea reduplicatione, qua necessariam connexionem habebat cum ultimo fine, a quo Christus recedere non poterat; porro, mors reduplicative ut præcepta, & imperata a Deo, erat medium necessario connexum cum ultimo fine, ex quo sequitur, Christum non potuisse non velle mortem reduplicative ut imperatam a Deo. Secundo, mors Christi spectari potest secundum se, id est ex præcisa sua ratione, quatenus videlicet est aliquid finitum, & limitatum non habens essentialem cum ultimo fine, seu cum Deo summe dilecto connexionem, & sub illa ratione voluntas Christi libere versabatur circa mortem, tum quia nihil finitum, & limitatum, cujusmodi est mors secundum se spectata, potest necessitatem inferre, seu libertatem adimere voluntati rationali, quæ infiniti boni capax solo bono infinito satiari, & necessitari potest; tum quia voluntas Christi per unionem hypostaticam simul & visionem beatificam, cum vero & summo bono indivulse conjuncta, circa cetera omnia, quæ infra se jacebant, indifferentiam retinebat non versatilem, & effrænem, sed temperatam ordine finis. Hanc doctrinam egregie probat noster *Vincentius Baronius* in libro, quem edidit de *humana libertate*, *& gratia divina*, ubi multis, iisque invictis rationibus ostendit, essentiam, seu germanam libertatis notionem, sitam esse, non in indifferentia contrarietatis ad bonum & malum, nec in indifferentia contradictionis ad finem, sed in indifferentia circa media, seu in libera electione mediorum servato ordine finis, quæ indifferentia tanto perfectior est, quanto fortior, & intimior est adhæsio cum ultimo fine, scilicet Deo, ex quo infert doctissimus ille Auctor perfectiorem fuisse libertatem in Christo, qui peccare non potuit, quam sit in nobis, qui peccare possumus. In eamdem descendit sententiam eruditus noster *Antonius Massoulie* Tom. 1. Differt. 2. qu. 5. art. 3. & quæst. 8. art. 3. libri, quem inscripsit: *D. Thomas sui interpres de divina motione, & libertate creata*.

Ex qua sana Theologorum doctrina manifesto elicitur, quod, quamvis Christus non habuerit indifferentiam contrarietatis, quam vocant, ad bonum, & malum, utpote ab intrinseco impeccabilis, neque indifferentiam contradictionis circa ultimum finem, utpote a momento conceptionis suæ comprehensor, revera tamen in omnibus suis operibus meruerit eo videlicet merito, quod personæ a peccato, & servitute peccati prorsus liberæ, puta homini Deo, competit. Ratio est, quia Christus semper habuit liberam potestatem seligendi media servato ordine finis, quippe qui per unionem hypostaticam, & visionem beatam intime Deo unitus, independens omnino erat ab omnibus bonis creatis, finitis, & limitatis, quæ nullam ei necessitatem imponere poterant, immo, quibus ipse propter naturæ suæ dignitatem perfecte dominabatur. Quapropter, hoc maxime observandum discrimen interest inter meritum Christi satisfacientis, & meritum, quod cadit in homines in statu naturæ lapsæ constitutos, quod ad meritum Christi satisfacientis pro nobis requirebatur tantum indifferentia eligendi media servato ordine finis; at vero, ad meritum, quod competit hominibus in statu naturæ lapsæ, requiritur indifferentia, seu potestas contrarietatis ad bonum, & malum, quia hujus meriti radix in eo potissimum sita est, quod quis cupiditatem suam refrænet, tumultuantes passiones in ordinem redigat, easque, quantum divina gratia adjutus potest, propter amorem justitię domare, & destruere adnitatur. De quo merito legitur Ecclesiastici cap. 31. *Qui potuit transgredi, & non est transgressus, facere mala, & non fecit*.

Arguitur sexto: Stricta, & rigorosa sa-

tisfactio debet esse ad alterum, sicut enim nemo sibi proprie injurius est, ita nec sibi aliquid solvit, aut sibi vim satisfaciendi suppeditat, atqui satisfactio Christi non fuit ad alterum, sed unius ad se ipsum, nam, cum Christus esset Deus, culpa hominum erat offensus, si ergo ipse pro culpa hominum satisfecit, satisfactio, quam exhibuit, non fuit ad alterum, sed unius ad se ipsum.

Præterea, stricta satisfactio fieri debet ex bonis, quæ aliis titulis non sint debita creditori, nam Ex. gr. si Petrus debeat Paulo centum nummos titulo censu annui, & titulo mutui, si det tantummodo centum nummos, non satisfacit, sed tenetur adhuc centum solvere nummos, atqui omnes actus Christi Deo debiti erant titulo religionis, obedientiæ, & gratitudinis, ergo non potuit Christus actionibus suis Deo titulo justitiæ satisfacere.

Denique, ut stricta, & accurata sit satisfactio, necesse est ut creditor ex debito justitiæ exhibitam satisfactionem acceptare teneatur, atqui Deus non tenebatur ex justitia satisfactionem Christi acceptare, nullus siquidem tenetur acceptare satisfactionem, quæ exhibetur ab alio, quam a reo, seu ab eo, qui intulit offensam, sicut Ex. gr. si Galliæ Rex fuisset ab uno ex suis subditis læsus, tametsi alius Rex ipsi satisfactionem offerret, non teneretur illam acceptare, ergo cum Deus fuerit offensus ab hominibus, quamvis Christus illi offerat satisfactionem, hanc tamen Deus acceptare non obstringitur.

Respondeo ad singula illa momenta, & ad primum dico: satisfactionem, quam Christus pro nobis exhibuit, fuisse ad alterum, non solum si consideretur prout fuit exhibita Patri æterno, & Spiritui Sancto, siquidem Pater, & Spiritus Sanctus, ut fides docet, sunt personæ realiter a Christi, seu Verbi Divini persona distinctæ, sed etiam si satisfactio Christi consideretur quatenus exhibita fuit personæ Verbi Divini. Ratio est, quia Verbum Divinum in se ipso, seu in natura divina subsistens, virtualiter, sicut docent Theologi, distinguitur a se ipso, quatenus in humana natura subsistit, quo fit, ut Verbum Divinum propter distinctas, quas terminat, naturas, & plures, quas habet, operationes, distinctasque voluntates, virtualiter multiplex fit. Quando igitur Christus, seu Verbum Divinum, ut subsistens in natura humana, sibi satisfecit ut subsistenti in natura divina, ejus satisfactio fuit ad alterum, quia Christus, seu Verbum Divinum ut subsistens in natura divina, virtualiter distinguitur a Verbo Divino ut subsistenti in natura humana, propter distinctionem naturarum, voluntatum, & operationum, quæ distinctio sat superque sufficit ut satisfactio, quam Christus, seu Verbum Divinum ut subsistens in natura humana, sibi ut subsistenti in natura divina exhibuit, sit ad alterum.

Ad alterum momentum respondeo distring. maj. Stricta satisfactio debet esse ex bonis, quæ creditori aliis titulis non sint debita, si illi tituli augeant, & multiplicent debita, concedo, si non augeant, nec multiplicent debita, nego. Similiter disting. min. sed omnes actus Christi erant Deo debiti titulis religionis, obedientiæ, & gratitudinis, & illi tituli supervenientes augebant, seu multiplicabant in Christo debitum, nego, non multiplicabant debitum, novamque non afferebant obligationem, concedo, & nego conseq. explicatur hæc responsio. Verum quidem est, eadem solutione pluribus titulis satisfieri haud posse, quando multiplicant debitum, & novam secum inducunt obligationem, sicut patet exemplo in objectione adducto, nam ideo Petrus, qui Paulo debet centum nummos titulo censu annui, & alios centum titulo mutui, non censetur satisfacere, si Paulo solvat centum duntaxat nummos, quia tituli census annui, & mutui multiplicant in Petro debitum, at, quando tituli supervenientes non multiplicant debitum, nec novam afferunt obligationem, una & eadem solutione omnibus illis titulis satisfieri potest. Ex. gr. Debeo titulo mutui centum nummos Petro in urgente necessitate constituto, de me bene merito, & cui ex sententia Judicis sol-

vere compellor, tunc eadem centum nummorum solutione satisfacio justitiæ, charitati, gratitudini, & obedientiæ, ita non absimili ratione, etsi actus Christi Deo debiti essent titulis religionis, obedientiæ, gratitudinis, &c. quia tamen illi tituli in Christo debitum non multiplicabant, seu non efficiebant, ut alii actus præter eos, quos Christus eliciebat, Deo debiti essent, diversi illi tituli non impediebant quominus satisfactio a Christo exhibita esset ex stricta, perfecta, ac rigorosa justitia.

Ad ultimum respondeo: potuisse quidem absolute Deo non exhiberi satisfactionem Christi, at ex suppositione, quod Deus voluerit eam sibi offerri, debuisse ab illo acceptari, tum quia Deus non potuit non exaudire filium suum unigenitum sibi coæqualem, & consubstantialem, cujus satisfactionis dignitas erat infinita; tum quia etiam Apostolus ad Hebræos asserit, Christum exauditum esse *pro sua reverentia*, hoc est, pro reverentia, quæ debetur Filio Dei naturali, infinita pollenti dignitate, non potuit ergo Deus satisfactionem sibi a filio suo unigenito in ea, quam susceperit, humanitate exhibitam repudiare. Hinc admitti non debet sententia Doctoris Subtilis, qui docet satisfactionem, quam Christus Dominus exhibuit, non fuisse a Deo acceptatam propter ipsiusmet satisfactionis dignitatem, quam falso supponit esse finitam, sed tantum fuisse acceptatam ex pura gratia personæ offensæ, seu Dei Patris libere eam acceptantis; hæc, inquam, Scoti sententia admitti non debet, quia si satisfactio Christi fuisset solum acceptata ex pura gratia Dei offensi per peccatum, satisfactio, quam exhibuit Christus, esset imperfecta, ac subinde gratis mortuus esset, nam purus homo ejusmodi satisfactionem imperfectam, fundatam nimirum in gratia personæ offensæ, seu in libera, & extrinseca Dei acceptatione perinde exhibere potuisset. Unde quemadmodum arguit Apostolus ad Galatas cap. 2. *Si per Legem justitia, ergo gratis mortuus est Christus*, idest, si lex naturalis, aut scripta, vim habuit homines justificandi, gratis mortuus est Christus: sic pari modo contra Scotum, ejusque discipulos argui potest: si Christi satisfactio non fuit a Deo acceptata propter ejus meritum, & dignitatem, sed tantum ex mera gratia personæ offensæ, ergo satisfactio Christi fuit imperfecta, ergo gratis mortuus est Christus, quia purus homo eandem satisfactionem imperfectam Deo exhibere potuisset, sicut docent omnes Theologi. Hanc Scoti sententiam a doctrina Sanctorum Patrum alienam esse late probant nostri Thomistæ in suis Commentariis in 1. quæst. 3. P. Summæ S. Thomæ. Nititur tamen *P. Claudius Frassen*, Franciscanus, Sac. Fac. Parisiensis Doctor, Tomo 3. Scoti Academici Tract. 1. disp. 3. art. 1. sect. 3. conciliare Scoti sententiam cum opinione Thomistarum. *Hæc controversia*, inquit, *facile componi posset, & utraque sententia conciliari, dicendo: Christum revera meruisse pro infinitis hominibus quantum ad sufficientiam, non quod opera ipsius meritoria habuerint bonitatem, & dignitatem infinitam, quod etiam plurimi Thomistæ concedunt, sed quod tantæ fuerint dignitatis, tantique valoris ex eo quod procederent a persona divina, ut Deus per eorum valorem, & dignitatem summam motus fuerit ad illa acceptanda pro omnibus omnino hominibus, etiamsi numero essent infiniti*. Verum, hic Auth. pace ipsius dixerim, ad componendam istam controversiam, non solum gratis, sed etiam falso supponit, plurimos e Schola Thomistica Theologos esse, qui concedunt, opera Christi meritoria non habuisse bonitatem, & dignitatem infinitam, quod tamen nullus unquam concessit Thomista, immo omnes ad unum hujus Scholæ Theologi docent, omnes operationes Christi fuisse theandricas, & habuisse non quidem in genere physico, sed in genere moris, bonitatem, & dignitatem infinitam.

Arguitur septimo: Sanctus Petrus 1. suæ Epistolæ capit. 2. hæc habet: *Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus*. Quibus verbis aperte innuit *Sanctus Petrus*, Christum esse mortuum, non ut pro peccatis nostris satisfaceret, sed ut

 eum

eum sequi volentibus ostenderet viam salutis, eisque probitatis, innocentiæ, & patientiæ exempla, quæ sectarentur, relinqueret. Nec enim efficacius potuit Christus movere, & inducere fideles ad singularem illam probitatem, & innocentiam retinendam, sine qua salutem adipisci nequeunt, quam dum ipse, quamvis innocens, prior probrosam, & cruentam mortem gustavit, & gravia, atque humanæ naturæ per se intolerabilia mala expertus abunde fuit, dum in Cruce pependit. Ergo ex hoc Sancti Petri testimonio patet, Christum mortuum esse, non ut pro delictis nostris divinæ justitiæ faceret satis, sed ut suis fidelibus proponeret probitatis, innocentiæ, & patientiæ exempla, quæ imitari possent.

Respondeo: Sanctum Petrum eo loci duo circa Passionem Christi Domini commendare voluisse. Primo, dum dixit: *Christus passus est pro nobis*, palam indicat Christum se subrogasse in locum omnium nostrum, qui eramus peccatores, & pœnas peccatis nostris debitas in se suscepisse, ac pertulisse; nam hæc præpositio, *pro*, ut superius observatum est, juxta usitatum Scripturæ Sacræ loquendi modum, subrogationem unius personæ in locum alterius significat. Secundo, dum ait: *Vobis relinquens exemplum*, adhortatur omnes fideles, ut patientiæ, humilitatis, justitiæ, & ceterarum virtutum exempla, quæ Christus in Cruce moriendo illis reliquit, imitentur, ac semper præ oculis habeant; quod certe nemo Catholicus negat, immo, Catechismus Concilii Tridentini in expositione quarti articuli Symboli, inter beneficia, quæ in Christi Domini Passione consequuti sumus, hoc præsertim enumerat, quod in Passione Christi omnium virtutum clarissima exempla habeamus; nam, & patientiam, & humilitatem, & eximiam charitatem, & mansuetudinem, & obedientiam, & summam animi constantiam, non solum in perferendis propter justitiam doloribus, sed etiam in morte oppetenda, ita ostendit Christus Dominus, ut vere dicere possimus, Salvatorem nostrum, quæcumque vitæ præcepta toto prędicationis suæ tempore verbis nos docuit, ea omnia uno Passionis die in se ipso expressisse. Idem docet *S. Thomas* 3. p. q. 46. art. 3.

Arguitur ultimo: Si Christus integram atque omnibus numeris perfectam pro nobis satisfactionem exhibuisset, nullam a peccatoribus satisfactionem Ecclesia exigere deberet, ea quippe satisfactio ab homine facta derogaret infinitæ, & exuberantissimæ satisfactioni Christi, atqui Ecclesia a peccatoribus satisfactionem pro eorum delictis exigit, ut constat tam ex veteri, quam ex recenti Ecclesiæ disciplina, non credit ergo Ecclesia, Christum pro peccatis generis humani plenissime satisfecisse.

Respondeo neg. maj. quia licet Christus morte sua fontes salutis aperuerit, Sacramenta instituerit, mortem devicerit, Principem hujus Mundi superaverit, uno verbo, plenam, & superabundantem pro peccatis nostris satisfactionem impenderit, non ea tamen fuit ejus intentio, ut homines negligenter, otiose, & oscitanter vitam sanctis operibus vacuam transigerent, sed potius voluit Christus, ut meritum Passionis, & satisfactionis suæ, quæ, ut docet *Sanctus Thomas* 3. part. quæst. 49. art. 1. ad 4. est causa universalis remissionis peccatorum, applicaretur hominibus per fidem, per bona opera, per Sacramenta ab ipso instituta. Certe, hanc fuisse intentionem Christi, non solum colligitur ex veteri praxi, & disciplina Ecclesiæ, quæ graves ac diuturnas pœnitentias hominibus imponebat, ut pro delictis anteactæ vitæ satisfacere possent, verum etiam id aperte deducitur ex Scriptura, & ex perpetua traditione Sanctorum Patrum, qui constanter docent, omnibus hominibus de peccatis commissis pœnitentiæ agendæ necessitatem incumbere. Hæc praxis Ecclesiæ recte explicatur in Libro *de Frequenti Communione*, quem, præter sexdecim Episcopos, & viginti Doctores, Conventus etiam Episcoporum Auscensis Provinciæ anno 1645. probavit, & populo Christiano impense commendavit. Soli nostri temporis hęretici hanc Ecclesię Ca-

Catholicæ doctrinam de necessitate bonorum operum improbant, quippe qui, ut liberius vivant, & vitæ delitiis indulgeant, pœnitentiæ, bonorumque operum necessitatem horrent, & aversantur. Errant autem, dum dictitant, satisfactiones, quas a nobis exigit Ecclesia, injurias esse satisfactioni Christi, nam firmiter credunt omnes Catholici, omnem dignitatem, fructum, & valorem satisfactionum nostrarum oriri duntaxat ex infinita dignitate gratiæ, & satisfactionis Christi, sine qua invalidæ prorsus, & inefficaces ad salutem essent actiones, & satisfactiones nostræ. Hinc, Concilium Tridentinum Sessione 14. cap. 8. docet: *Nos, qui ex nobis tanquam ex nobis nihil possumus, eo cooperante, qui nos confortat, omnia posse. Ita non habet homo unde glorietur; sed omnis gloriatio nostra in Christo est, in quo vivimus, in quo meremur, in quo satisfacimus, facientes fructus dignos pœnitentiæ, qui ex illo vim habent, ab illo offeruntur Patri, & per illum acceptantur a Patre.* Quibus verbis aperte docet Concilium Tridentinum, satisfactiones, quas ad expianda peccata semper a Pœnitentibus Catholica exegit Ecclesia, nihil derogare infinitæ, & sufficientissimæ satisfactioni Jesu Christi, Servatoris nostri; quia satisfactiones nostræ totum valorem, & meritum suum hauriunt ex satisfactione Jesu Christi, & quia omnia petimus, omnia speramus, omnium gratias agimus per Jesum Christum, in quo solo, & per ipsum gratos nos esse Deo profitemur, nostramque spem ac fiduciam in ipso uno collocamus. Quapropter, sicut, fatentibus ipsismet hæreticis, non sunt superfluæ, & inutiles in terris orationes nostræ, quamvis Christus nunc in Cælis assidens ad dexteram Dei Patris, sufficienter oret pro nobis, ita quoque nec satisfactioni Christi derogant, nec supervacaneæ sunt satisfactiones nostræ, quamvis Christus pro delictis nostris plenissime fecerit satis. Verum, quia hæreticos nostri temporis, pœnitentiæ osores, invictis rationibus in suis Polemicis lucubrationibus confutarunt Catholici Doctores, plura nos hic non adjiciemus, sed illos, tanquam sues in volutabro luti grunnientes, relinquemus.

Ad complementum hujusce Dissertationis, advertendum est cum *S. Thoma* 3. part. quæst. 46. art. 1. non fuisse simpliciter, & absolute necessarium, ut Christus pœnas peccatis nostris debitas in se susciperet & pateretur pro liberatione generis humani. Primo, quia Deus vitæ & necis Dominus est, & ideo etiamsi peccata, per quæ homo mortem æternam incurrit, citra ullam satisfactionem condonasset, misericorditer quidem, at non injuste egisset. Secundo, quia Deus nulla lege obstringebatur perditum hominem liberare, sed potuisset pro suo arbitrio eum citra injuriam, vel justam ipsius querelam, relinquere in massa perditionis, & in damnatione perpetua; nam, cum tota natura humana sit per peccatum Adami vitiata, & perpetuæ damnationi obnoxia, si Deus omnes homines divina gratia sua, & æterna gloria privaret, injustitiæ argui non posset, cum gratiæ & salutis nulli debitor sit; Deus enim cujus vult miseretur, & quem vult indurat. Denique, Deus potuisset, vel solo Verbo, vel sola Incarnatione, vel una guttula sanguis, aliisque infinitis modis totum liberare genus humanum absque diris & acerbis tormentis Passionis, absque probroso, & execrando mortis supplicio quod elegit. Hinc *Sanctus Augustinus* libro 13. de Trinit. cap. 10. & *Sanctus Thomas* art. 2. jam citatæ quæstionis, docent, alium possibilem modum liberandi hominem omnipotenti Deo non defuisse. Ceterum, quamvis non fuerit absolute necessarium Christum pati, & mori pro liberatione generis humani, supposita tamen semel præscientia, & præordinatione divina de Passione Christi, necesse fuit necessitate, ut ajunt Theologi, consequentiæ, & infallibilitatis Christum pati & mori ad liberandum genus humanum. Præordinatio nanque divina est æterna, infallibilis, & immutabilis. Hinc Christus, attento ordine præscientiæ, & prædefinitionis divinæ, ait *Joannis* cap. 3. *Oportet exaltari filium hominis*. Et *Lucæ* cap. 22. *Filius hominis, secundum quod* defi-

definitum est, *vadit*. Et cap. ult. *Necesse est impleri omnia*, *quæ scripta sunt in Lege Moysis*, *& Prophetis*, *& Psalmis de me*. Hæc tamen prçordinatio divina non præpedivit liberam voluntatem Christi, sua sponte, & ex commiseratione hominum se se hostiam pro eorum liberatione offerentis, unde ait *Isaias* cap. 53. *Oblatus est quia ipse voluit*. Si quis autem quçrat cur Deus, qui potuisset per unicum suæ voluntatis actum, aut per alium possibilem modum hominem liberare, eique condonare peccata, voluerit ut filius suus unigenitus per dira Passionis tormenta redimeret genus humanum? Respondebo cum *S. Thoma* 3. par. quæst. 46. art. 2. sanandç nostrç miseriç convenientiorem alium non fuisse modum eo, quo Deus nos liberare dignatus est per mediatorem Jesum acerbis in Passione tormentis cruciatum. Primo, quia dum homo recolit, Christum pro Redemptione generis humani dira Passionis subiisse tormenta, cognoscit quantum Deus hominem diligat, ejusque voluntas, quasi admotis igniculis, ad illum redamandum vehementer exardescit. Secundo, quia Christus in Cruce moriendo reliquit nobis exempla patientiç, charitatis, humilitatis, justitiç, ac ceterarum virtutum. *Ubi Christus mulctatur*, *Cruce turpatur*; *quis suorum delicias*, *seu gloriam sustinere queat*, *nedum audeat quærere*? *Flagellatus Christus*, *& sputis illitus*, *bajulat sibi Crucem*, *& ludibrio factus*, *irrisoria veste*, *arundineo sceptro*, *corona spinea*, *foditur clavis*, *annumeratur sceleratis*, *in ligno extenditur*, *& jam mortuus vulneratur*? *Hæc intuens*, *qui dicitur Christianus*, *propriis nihilominus voluptatibus indulgere*, *& florere velle in Seculo nullatenus erubescit*, inquit *S. Bernardus* Tractatu *de Vita & moribus Clericorum* cap. 14. Tertio, quia per Passionem suam Christus non solum a peccato hominem liberavit, sed ei gratiam sanctificantem, & gloriam promeruit. Quarto, quia homo a peccato magis abhorrere debet, cum sciat se a peccato Sanguine Christi fuisse redemptum. Quinto, quia ad majorem hominis gloriam, & dignitatem cessit, dum homo Diabolum vicit, ejusque superbiam superavit Christus non per solam potentiam Deitatis, sed per justitiam, & humilitatem Passionis.

DISSERTATIO XIX.

Utrum Christus, *anno*, *quo mortuus est*, *Pascha cum Judæis celebrarit*, *seu comederit Agnum Paschalem*?

Observandum primo, tempus celebrandi Judaici Paschatis fuisse a lege præfixum ad vesperam diei decimæ quartç mensis primi, sicut legitur *Exodi* cap. 12. *Decima die mensis hujus tollet unusquisque agnum per familias*, *& domos suas ... & servabitis eum ad quartam decimam mensis hujus*: *immolabitque eum multitudo filiorum Israel*. Et *Levitici* cap. 23. *Mense primo*, *quarta decima die mensis ad vesperum*, *Phase Domini est*. Primus autem anni mensis apud Judços ille est, qui partim Martio, partim Aprili nostro respondet, quique ab ipsis appellatur *Abib*, seu *Nisan*, & a quo ducitur Veris initium. Quamvis enim mensis *Abib*, seu *Nisan*, esset antea duntaxat septimus apud Hebræos, attamen, post excessum ex Ægypto, pro primo mense haberi cœpit, Deo ita jubente *Exodi* cap. 12. *mensis iste vobis principium mensium*: *primus erit in mensibus anni*. Quod tamen non obtinuit nisi in Sacris, annus quippe civilis auspicabatur a Mense *Tisri* circa Autumnum.

Observandum secundo, vespertinum illud tempus, quod Paschatis Judaici celebrationi, seu Agni Paschalis immolationi, ex lege destinatum erat, non fuisse priorem vesperam, quç initium erat diei decimç quartç, sed fuisse posteriorem vesperam, in quam eadem dies decima quarta desinebat. Ratio est, quia septem dies azymorum numerabantur a priori vespera diei decimç quintç, qua ineunte comedebatur Agnus Paschalis, ad finem usque diei vigesimç primç, sicut prçcipitur *Exodi* cap. 12. *Septem diebus azyma comedetis ..... primo mense*, *quarta decima mensis ad vesperam*, *comedetis azyma usque ad diem vigesimam primam*

nam ejusdem mensis ad vesperam. Agnus itaque Paschalis non comedebatur, nec immolabatur in priori vespera, seu initio diei decimæ quartæ, sed in posteriori vespera, seu sub finem ejusdem diei decimæ quartæ; alioquin non septem, sed octo dies azymorum essent numerandi. Hinc versus 8. ejusdem capitis dicitur: *Et edent carnes nocte illa assas igni, & azymos panes*. Nox autem illa pertinebat ad diem decimam quintam, ac subinde præcedente vespera, quę finis erat diei decimæ quartæ, immolabatur Agnus Paschalis, in cujus comestione, quę post solis occasum fiebat, dies azymorum incipiebant, & usque ad diem vigesimam primam inclusive perdurabat. Appellabantur vero dies azymorum, quia septem illis diebus pane fermentato Judæis uti minime licebat, eratque illi dies instituti ad refricandam memoriam insignis illius beneficii, quo Angelus vastator omnes ad unum Ægypti primogenitos interficiens, salvos, & incolumes reliquit Hebræos, quorum postes agni sanguine tincti erant, & qui ab Ægyptiis expulsi, cito & absque mora se se itineri accingere debuerunt, nec per temporis angustias expectare potuerunt, donec panis esset fermentatus, sed præpropere panes azymos concoquere coacti sunt. Ut igitur tanti beneficii sensum ex Hebræorum animis nulla obliteraret ætas, lex azymorum usum per septiduum præscripsit quotannis religiose observandum. E septem autem azymorum diebus primus, & ultimus festi erant ac solemnes, quia, ut in primo die ex dura captivitate Ægyptiaca in libertatem Hebræi asserti sunt, ita in septimo die Pharao, Ægyptiorum Rex, cum omnibus suis copiis maris rubri fluctibus fuit absorptus.

Observandum ultimo, quatuor circa præsentem, quam versamus, quęstionem extare sententias. Prima est Græcorum, qui asserunt, Christum, anno, quo mortuus est, non celebrasse Pascha, seu Agnum Paschalem non comedisse die a lege præscripta, idest, decima quarta in secundis vesperis, sed die integra Pascha anticipasse, Agnumque Paschalem comedisse, & Sacro-Sanctam Eucharistiam instituisse die decima tertia, in qua Judæis pane fermentato vesci adhuc licebat. Unde colligunt, Christum, in conficiendo Eucharistiæ Sacramento, usum fuisse non pane azymo, sed fermentato. Altera sententia est Patris Bernardi *Lamy*, Congregationis Oratorii Presbyteri, qui in sua Concordia Evangelica, & in Tractatu Historico *de veteri Judæorum Paschate*, Gallice conscripto, contendit, Christum, anno, quo in crucem actus est, Pascha non peregisse, seu Agnum Paschalem non comedisse, sed solum instituisse augustissimum Eucharistiæ Sacramentum die decima tertia in secundis vesperis, eumque fuisse cruci affixum die decima quarta, qua die juxta legem immolari & comedi debebat Agnus Paschalis. In eamdem *P. Bernardi Lamy* Sententiam descendunt duo doctissimi moderni Scriptores & in Sacris Litteris exercitatissimi, *Nicolaus Toinardus* in sua *Harmonia quatuor Evangeliorum*, & *Augustinus Calmet*, Ordinis *S. Benedicti* in suo *Commentario Litterali*, Gallice scripto, *in Evangelium S. Matthæi*. Tertia sententia est omnium ferme Theologorum, qui post *S. Thomam* 3. part. quæst. 46. art. 9. docent, Christum, anno, quo ex hac vita migravit, Pascha peregisse, seu manducasse Agnum Paschalem, eadem die qua illud Judæi hoc anno celebrarunt, videlicet die decima quarta primi mensis in secundis vesperis, sicut erat in lege præceptum. Postrema sententia est multorum modernorum, quos inter præcipue numerantur *Paulus Burgensis*, *Jansenius*, *Maldonatus*, *Scaliger*, *Sethus Calvisius*, & Author Gallicæ Analyseos, seu *P. Mauduit*, Congregationis Oratorii Presbyter, Dissertatione XXX. qui licet fateantur, Christum, anno, quo e vivis excessit, Pascha celebrasse, seu Agnum Paschalem comedisse die Jovis, seu die decima quarta a conjunctione Lunæ cum Sole, in secundis vesperis, juxta legis Mosaicæ præceptum, censent tamen, Judæos hoc anno Pascha non celebrasse, seu non manducasse eadem die una cum Christo Agnum Paschalem, sed illos Pascha

procastinasse ad sequentem diem, seu diem Veneris; quæ licet a conjunctione Lunæ cum Sole esset dies decima quinta primi mensis, attamen propter Neomeniæ translationem, Synedrii Decreto factam ad diem sequentem post conjunctionem Lunæ cum Sole, erat apud Judæos dies decima quarta primi mensis. Unde colligunt prædicti Authores, Christum, anno, quo mortuus est, non eadem die Agnum Paschalem comedisse, qua illum manducarunt Judæi. His præmissis observationibus.

DICO PRIMO: *Christum, anno, quo mortuus est, Pascha celebrasse, hoc est comedisse Agnum Paschalem die decima quarta mensis Nisan in secundis vesperis.*

Probatur primo: Festivitas primæ diei azymorum incipiebat a secundis vesperis diei decimæ quartæ primi mensis, seu *Nisan*, atqui Christus Dominus, anno, quo mortuus est, Agnum Paschalem cum Apostolis comedit prima die azymorum, ergo Christus, anno, quo mortuus est, legale Pascha peregit die decima quarta primi mensis in secundis vesperis. Major certa est, Judæi nanque festos suos dies ab occasu solis ad alium occasum ducebant, adeo ut noctem sequentem, & diem crastinum ad noctem usque exclusive complecterentur, juxta illud Levitici cap. 17. *A vespera usque ad vesperam celebrabitis Sabbata vestra*. Per Sabbata autem, quælibet festa, maxime vero solemniora intelliguntur. Cum igitur prima dies azymorum, quæ apud Hebræos solemnis erat, semper incideret in diem decimam quintam primi mensis, ejus proinde festivitas incipiebat a secundis vesperis diei decimæ quartæ. Prob. minor ex testimonio trium Evangelistarum, qui conceptis verbis asserunt, Christum prima azymorum die legale Pascha celebrasse, seu Agnum Paschalem cum Discipulis suis comedisse. In primis, *S. Matthæus* c. 26. hæc habet: *Prima autem die azymorum, accesserunt Discipuli ad Jesum, dicentes: Ubi vis paremus tibi comedere Pascha? Sanctus Marcus* cap. 14. *Et primo die azymorum quando Pascha immolabant, dicunt ei Discipuli, quo vis eamus, & paremus tibi ut manduces Pascha?* Denique, *Sanctus Lucas* cap. 22. *Venit autem dies azymorum, in qua necesse erat occidi Pascha. Et misit Petrum, & Joannem, dicens: Euntes, parate nobis Pascha ut manducemus.* Ex quibus locupletissimis Evangelistarum testimoniis Sole clarius patet, Christum comedisse cum Discipulis suis Pascha legale ineunte jam solemnitate primæ diei azymorum, hoc est, in secundis vesperis diei decimæ quartæ primi mensis, tunc enim incipiebat solemnitas primæ diei azymorum.

Probatur secundo: Agnus Paschalis, ut in confesso est apud omnes, comedi debebat, juxta legis præscriptum, die decima quarta primi mensis in secundis vesperis, ergo Christus, anno, quo mortuus est, Agnum Paschalem comedit cum Discipulis suis die decima quarta primi mensis in secundis vesperis. Ant. a nemine negatur. Prob. conseq. Primo, quia credibile non est, Christum, qui Mosaicam legem ad summos juris apices jugiter observavit, voluisse in supremi Paschatis celebratione eam transgredi, & antevertere legitimam diem ad Pascha peragendum præfixam, hoc est, diem decimam quartam primi mensis ad vesperam. Secundo, si Christus anno, quo mortuus est, Pascha legale non peregisset die decima quarta in secundis vesperis, sicut erat in lege præscriptum, sed illud celebrasset die decima tertia ad vesperam, ut affirmant Græci, omni procul dubio Judæorum Sacerdotes, qui criminationum causas ad perdendum Christum undique quærebant, ipsum violatæ legis palam insimulassent; integra siquidem die legitimam Paschatis celebrationem anticipasset Christus; quod quidem a Juda proditore facile admodum rescire potuissent Principes Sacerdotum, qui tamen hanc in celebrando Paschate legis transgressionem nunquam Christo objecerunt. Denique, si Christus anno, quo mortuus est, diem ad Pascha peragendum a lege præfixam antevertisset, non ausus fuisset ille Pater-familias, ad quem Christus misit Discipulos ut Pascha apud ipsum pararent, cœnaculum suum ad Agnum Paschalem

lem die non legitima comendendum præbere; juste quippe timuisset, ne intempestiva illa legis transgressione Judæorum odium in se concitaret, pœnasque lueret, quæ transgressoribus legis infligebantur. Ex his ergo momentis perspicuum est, Christum Dominum anno, quo mortuus est, Pascha celebrasse, seu Agnum Paschalem comedisse die decima quarta primi mensis in secundis vesperis.

Respondet *P. Lamy*, Christum, cum esset legis observantissimus, legale Pascha anno, quo mortuus est, celebrare nec potuisse, nec debuisse, nec voluisse. Supponit quippe prædictus Author, anno Æræ Christianæ trigesimo tertio, cui consignat mortem Christi, diem decimam quartam primi mensis cœpisse, juxta calculum Astronomicum, feria quinta, seu die Jovis post occasum Solis: cum igitur Christus cruci fuerit affixus die sequenti, seu die Veneris, juxta perantiquam Ecclesiæ traditionem, sequitur, Christum mortuum fuisse in fine, seu in secundis vesperis diei decimæ quartæ, ac subinde eum, morte præventum, Pascha legale, quod duntaxat in secundis vesperis diei decimæ quartæ mactari & comedi debebat, peragere nec potuisse, nec debuisse, nec voluisse. Ad testimonium vero trium Evangelistarum, qui asserunt, Discipulos accessisse ad Christum dicentes: *Ubi vis paremus tibi comedere Pascha?* Respondet *P. Lamy*, Discipulos accessisse ad Christum principio diei decimæ quartæ, hoc est, juxta calculum Astronomicum *Patris Lamy*, feria quinta, seu die Jovis, post occasum Solis, eosque a Christo postulasse: *Ubi vis paremus tibi comedere Pascha?* Tunc enim, seu principio diei decimæ quartæ Pascha parari debebat, ædes siquidem, in quibus Agnus Paschalis in fine, seu in secundis vesperis diei decimæ quartæ, mactandus, & comedendus erat, expurgari oportebat ab omni fermento, quod fieri solebat magna adhibita diligentia & religione. Comparandæ etiam erant placentæ infermentatæ, & aliæ hujusmodi res venales, quæ peragendo Paschati prorsus necessariæ erant. Missi itaque sunt Petrus, & Joannes principio diei decimæ quartæ, seu die Jovis post occasum Solis, ut Paschati parando incumberent, Christus tamen, qui paulo post, seu facto vespere ejusdem diei, seu feriæ quintæ, in serotina cœna cum duodecim Apostolis discubuit, Agnum Paschalem non comedit, quia Agnus Paschalis non in exordio diei decimæ quartæ, sed tantum sub finem ejusdem diei rite, & secundum legem immolari, & comedi debebat. Cum igitur Christus sub finem diei decimæ quartæ, idest, feria sexta, ad cujus vesperam Agnus Paschalis comedi debebat, in Cruce pependerit; non potuit hoc anno legale Pascha, quod a Petro, & Joanne fuerat anteriori die præparatum, comedere morte impeditus.

Verum, hæc Responsio *P. Lamy* multis momentis falsi convinci potest. Primo, quia gratis supponit hic Author, Christum mortuum esse anno trigesimo tertio Æræ vulgaris, cum tamen, sicut supra a nobis ostensum est, longe probabilius sit, Christum mortuum esse anno vigesimo nono Æræ vulgaris sub Consulatu duorum Geminorum, quo semel admisso, nullius plane roboris est argumentum, quod ex Observationibus Astronomicis desumit *Pater Lamy*. Secundo, hic Auctor falso supponit, principio diei decimæ quartæ ædes ab omni fermento expurgari debuisse; Judæis siquidem, juxta legem, pane fermentato vesci licebat principio diei decimæ quartæ, & ab eo abstinere duntaxat debebant in secundis vesperis ejusdem diei decimæ quartæ, tunc enim incipiebat festivitas primæ diei azymorum: *Septem diebus*, inquit Scriptura, *erunt azyma, in die primo non erit fermentum in domibus vestris*. Necesse ergo non erat, ut principio diei decimæ quartæ ædes ab omni fermento expurgarentur. Tertio, non est verosimile, Discipulos Christi principio diei decimæ quartæ ab illo postulasse: *Ubi vis paremus tibi comedere Pascha?* Quandoquidem non ignorabant Discipuli Christi, Pascha celebrari, seu Agnum Paschalem mactari, & comedi tantum de-

be-

bere, juxta legis præscriptum, sub finem diei decimæ quartæ. Intempestiva ergo fuisset illa Discipulorum interrogatio, si ab illis facta fuisset principio diei decimæ quartæ, ut supponit *P. Lamy*. Quarto, Sacri Evangelistæ *Matthæus*, *Marcus*, & *Lucas*, hanc diem, qua Discipuli accesserunt ad Christum ad parandum Pascha, appellant *primam diem azymorum*, *in qua necesse erat occidi Pascha*, *quando Pascha immolabant Judæi*, porro, prima dies azymorum, ut constat apud omnes, non a principio, sed a fine diei decimæ quartæ incipiebat, Pascha itidem, seu Agnus Paschalis occidi, & immolari debebat sub finem diei decimæ quartæ. Discipuli ergo sub finem diei decimæ quartæ accesserunt ad Christum dicentes: *Ubi vis paremus tibi comedere Pascha?* Ac subinde fallitur *Pater Lamy*, dum asserit: Discipulos principio diei decimæ quartæ accessisse ad Christum ad parandum Pascha. Missi autem sunt a Christo Domino *Petrus*, & *Joannes* ad parandum Pascha, non post occasum Solis, seu hora sexta post meridiem, ut ait *Pater Lamy* (tunc enim non potuissent hi Discipuli parare Pascha, quia jam effluxisset præfixum tempus Agni Paschalis immolationis, quæ ante horam post meridiem sextam fieri debebat) sed missi sunt *Petrus*, & *Joannes* ad parandum Pascha hora circiter prima post meridiem exeuntis diei decimæ quartæ: quo fit, ut hac hora e Bethania confestim profecti sat temporis habuerint ad emendum, & præparandum Agnum Paschalem, quem, ante horam post meridiem sextam ejusdem diei decimæ quartæ, mactari, & immolari oportebat. Quinto, tres mox memorati Evangelistæ postquam dixerunt, Discipulos missos a Christo parasse Pascha, confestim exhibent Christum discumbentem cum Apostolis, & cœnantem eum illis: *Et cum facta esset hora discubuit, & duodecim Apostoli cum eo, & ait illis: Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum antequam patiar*. Quid autem, amabo, Christus in illa ultima cœna, quam egit cum Discipulis suis, manducavit nisi legale Pascha, ad quod præparandum paulo ante miserat Discipulos suos Petrum, & Joannem? Nec enim verosimile est, illos Discipulos missos a Christo, ut pararent Pascha, cibos duntaxat communes præparasse, quibus in ultima cœna una cum Christo pascerentur. Idque confirmatur ex verbis, quæ Christus inter cœnandum protulit *Lucæ c. 22. Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum antequam patiar*. Hoc est, ardentissime desideravi hanc cœnam Paschalem vobiscum peragere, in qua singularia, & eximia amoris mei vobis exhibiturus sum argumenta, & magna mysteria traditurus antequam patiar. Pascha siquidem manducare, semper de Agno Paschali in Scripturis Sacris intelligitur. Ne valet, quod reponit *Pater Lamy*; hoc vehemens desiderium Christi manducandi Agnum Paschalem non fuisse impletum. Non valet, inquam, ista responsio, primo, quia Christus hanc ultimam cœnam cum Apostolis suis peregit prima die azymorum, ut testantur Sacri Evangelistæ, hoc est, sub finem diei decimæ quartæ, quando ex legis præscripto immolabatur & comedebatur Agnus Paschalis, ut quid ergo Christus in hac ultima Cœna Agnum Paschalem manducasset? Secundo, Christus non jussisset Discipulis suis, ut Pascha, seu Agnum Paschalem ea die præpararent, si prævidisset fore ut morte præventus Agnum Paschalem hoc anno manducare non posset. Tertio, Christus jussit Petro, & Joanni, ut dicerent ei, apud quem cœnam paraturi erant: *Ubi est refectio mea, ubi Pascha cum Discipulis meis manducem?* Quæro igitur, an Christus Pascha celebraverit apud eum, cujus domum indicaverat, nec ne? Si primum: ergo Christus anno, quo mortuus est, legale Pascha peregit, seu Agnum Paschalem revera comedit. Si secundum: ergo Christus vana spe lactavit eum, cujus ad parandum Pascha domum Petro, & Joanni indicaverat, fuisque, quod citra impietatem dici haud potest, promissis non stetit. Nec efficacior est altera ejusdem Authoris responsio dum ait: Christum per *Pascha* designare voluisse Sacrosanctam Eucharistiam, quam in ultima cœna institueret

de-

debebat; non, inquam, efficacior est illa responsio, nam licet hæc verba: *Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum*, ad Eucharistiam, quam Christus in ultima cœna instituit, possint ex parte referri, certum tamen est ea potissimum a Christo dicta fuisse, ut intelligerent Apostoli sermonem esse de Agno Paschali, & de aliarum rerum ad ipsius comestionem apparatu, quod jam eis sat superque declaraverat, dum misit Petrum, & Joannem, ut dicerent ei apud quem cœnaturus erat: *Apud te facio Pascha cum Discipulis meis*, *Matth. c. 26. Ubi est refectio mea, ubi Pascha cum Discipulis meis manducem? Marci cap. 14.* Addo etiam, Christum Dominum, dum protulit hæc verba: *Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum*, voluisse per Pronomen *hoc* indigitare rem aliquam præsentem, tunc autem necdum præsens erat Eucharistia, quia eam Christus solum post cœnam legalem instituit; non ergo Eucharistiam, sed Agnum Paschalem per hæc verba Christus designare voluit. Denique, ex hac responsione *Patris Lamy* tria gravissima emergunt incommoda, quæ hic breviter subjicio.

Primo: Si Christus ultimam cœnam, in qua Sacrosanctam instituit Eucharistiam, peregisset principio diei decimæ quartæ, idest, exeunte die decima tertia primi mensis, sicut asserit *P. Lamy*, sequeretur, Christum, dum instituit Eucharistiam, non pane azymo, sed fermentato usum fuisse; Judæi siquidem principio diei decimæ quartæ, seu sub finem diei decimæ tertiæ primi mensis, panem fermentatum comedebant. Quis autem non videt, si semel concedatur, Christum in ultima cœna pane fermentato usum fuisse, Græcos, qui Eucharistiam in pane fermentato conficiunt, validum inde, & palmare ex Christi exemplo posse desumere argumentum ad improbandum ritum Ecclesiæ Latinæ, quę in Eucharistiæ confectione utitur pane azymo? Ut igitur Ecclesiæ Latinæ in azymo consecrantis ritum contra Græcos vindicemus, necesse est, ut dicamus, Christum ultimam cum Apostolis suis cœnam peregisse non principio diei decimę quartę, sed sub finem ejusdem diei, quando videlicet Judæi Pascha immolabant, & a pane fermentato abstinebant. Hinc Sancti Patres disputantes adversus Quartodecimanos, qui asserebant, Christianos perinde, ac Judæos Pascha celebrare debere die decima quarta in quamcumque hebdomadæ diem incideret, eo quod suum Pascha ea die Christus celebrasset, nunquam hi Sancti Patres, illos Hæreticos impugnantes, negarunt Christum Pascha suum celebrasse die decima quarta primi mensis, id etiam nusquam negavit *Victor* Papa, contra Asiaticos agens, nec Concilium Nicænum primum, a quo Quartodecimanorum error proscriptus est. Argumento igitur est, Sanctos illos Patres pro comperto habuisse, Christum ultimam cœnam, in qua Eucharistiam instituit, peregisse non principio diei decimæ quartæ, seu die decima tertia exeunte, ut contendit *Pater Lamy*, sed sub finem diei decimæ quartæ, quando Judæi Agnum Paschalem comedebant.

Secundo, ex sententia *Patris Lamy* asserentis, Christum, morte præventum, non potuisse comedere Agnum Paschalem, sequitur, Apostolos anno, quo Christus mortuus est, Agnum Paschalem non comedisse. Enim vero, qui credibile est, die decima quarta, qua Christum Dominum mortuum esse supponit *Pater Lamy*, & qua a Judæis Agnus Paschalis comedi debebat, potuisse Apostolos; furente adhuc Judæorum rabie, simul in unum convenire locum ad edendum Agnum Paschalem, vel in societate Judęorum Paschalem cœnam peregisse? Apostoli igitur, anno, quo Christus mortuus est, juxta sententiam *P. Lamy*, legem de celebrando Paschate violassent, pœnamque incurrissent latam lib. Num. c. 9. v. 13. *Si quis autem & mundus est, & in itinere non fuit, & tamen non fecit Phase, exterminabitur anima illa de populis suis, quia sacrificium Domino non obtulit tempore suo: peccatum suum ipse portabit.*

Denique, hæc *P. Lamy* sententia novitatem sapit, & aliena est a perpetua Sanctorum Patrum tam Græcorum, quam-

La-

Latinorum traditione, ex qua, ut fatetur hic Author, evidenter constat, Christum, anno quo mortuus est, non solum in ultima cœna, quam propediem moriturus peregit cum Discipulis suis, instituisse Eucharistiæ Sacramentum, sed etiam Agnum Paschalem comedisse. Hinc Concilium Tridentinum, perpetuæ illius traditionis vestigiis insistens, statuit, quod Christus, *celebrato veteri Pascha, quod in memoriam exitus ex Ægypto multitudo filiorum Israel immolabat, novum instituit Pascha, seipsum ab Ecclesia per Sacerdotes sub signis visibilibus immolando in memoriam transitus sui ex hoc mundo ad Patrem, quando per Sanguinis sui effusionem nos redemit*. Ecclesia etiam in officio Corporis Christi, concinnato a S. Thoma, id aperte innuit, dum in hymno publice canit:

Post agnum typicum expletis epulis,
Corpus Dominicum datum discipulis
&c.

Repudiata itaque sententia *P. Lamy*, standum est perpetuæ Sanctorum Patrum, & Ecclesiæ Catholicæ traditioni, quia juxta Concilii Tridentini Sanctionem sess. 4. nemo suæ prudentiæ innixus, Scripturam Sacram ad suos sensus contorquens, contra eum sensum, quem tenuit, & tenet Sancta Mater Ecclesia, cujus est judicare de vero sensu, & interpretatione Scripturarum Sacrarum, aut etiam contra unanimem consensum Patrum, ipsam Scripturam interpretari debet. Alia argumenta, quibus convellitur hæc sententia *Patris Lamy*, fusiori calamo Author Gallicæ Analyseos Dissertatione vigesima nona prosequitur. Hic duntaxat breviter observabo, *Hieronymum Vecchietum*, patria Florentinum, cum in Opere Chronologico, quod edidit a creatione mundi usque ad annum primum Julianum, in octo libros distributo, cui titulus: *De Anno primitivo*, docuisset, Jesum Christum anno quo mortuus est, Agnum Paschalem non comedisse, confestim ad supremorum Fidei Quæsitorum Tribunal vocatum, in carceres & vincula conjectum fuisse ad multos annos, ejusque sententiam iisdem judicibus visam esse *contra Sacrarum Litterarum fidem*, *contra Ecclesiæ universæ authoritatem*, *contra Sanctorum Patrum Doctrinam*, assertam, ut videre est in Historica narratione *Jani Nicii Erithræi*, Part. I. *Pinacothecæ Virorum Illustrium* pag. 196. Eidem *Hieronymi Vecchieti* novo systemati notam hæreseos inusserunt summi Scholæ Magistri, quos inter *Franciscus Suarez* Comment. in 3. Patrem Summæ *S. Thomæ* Quæst. 50. Art. 6. Sect. 3. hæc habet: *statuendum primo est, Christum Dominum ante passionem suam Legalem cœnam cum Discipulis celebrasse, Agnumque Paschalem ritu Judaico immolasse, & comedisse. Quæ res tam aperta est in Evangelistis, ut mirum sit non defuisse hoc tempore Hæreticos, qui eam negarent.... Hæc sententia est plane hæretica*. Hactenus *Suarez*.

DICO SECUNDO: *Judæos, anno, quo Christus mortuus est, Pascha peregisse, seu Agnum Paschalem comedisse die decima quarta primi mensis in secundis vesperis*.

Hanc assertionem negant moderni quidam Scriptores, quos inter potissimum recensetur *P. Mauduit*, Congregationis Oratorii Presbyter, Author Gallicæ Analyseos, qui Dissertatione vigesima nona licet fateatur, Christum anno, quo mortuus est, Pascha, juxta præscriptum Legis, sub finem diei decimæ quartæ primi mensis, hoc est, ad vesperam diei Jovis, celebrasse; docet tamen, Dissertat. tricesima, Judæos, anno, quo Christus crucifixus est, Pascha suum distulisse usque ad diem decimam quintam primi mensis, idest, usque ad vesperam diei Veneris, qua crucifixerunt Christum, quæ dies, quamvis a conjunctione Lunæ cum Sole fuerit revera dies decima quinta primi mensis, respectu tamen Judæorum, qui anno, quo Christus mortuus est, *Neomeniam*, seu Novilunium die duntaxat sequenti post conjunctionem Lunæ cum Sole consecrarunt, fuit dies decima quarta primi mensis. Ut autem suum systema probet prædictus Author, supponit festum azymorum anno, quo Christus mortuus est, incidisse in feriam sextam, seu in diem Veneris, ac subinde, cum

Sab-

Sabbatum, quod erat apud Judæos festum, continuum esset; duos dies festos anno quo Christus mortuus est, proxime fuisse consequutos. Sed, quia hæc festorum consecutio populo gravis erat, cum nec sepelire mortuos in fervidis illis Regionibus, nec alia hujusmodi opera etiam pia, nec multum laboriosa diebus festis Judæi factitare possent, inde colligit doctissimus ille Author, Judæos anno, quo Christus mortuus est, juxta Decretum Synedrii, majorumque suorum traditionem, Neomeniam transtulisse ad diem sequentem post conjunctionem Lunæ cum Sole. Ex qua consecrationis Neomeniæ translatione ait primo, factum esse, ut dies decimus quartus primi mensis, a Neomeniæ consecratione, inciderit anno, quo Christus mortuus est, in feriam sextam, seu in diem Veneris, ad cujus vesperam Judæi agnum Paschalem manducarunt, quem Christus una cum Discipulis suis comederat antecedenti die, qui a conjunctione Lunæ cum Sole, fuit decimus quartus primi mensis. Quapropter, juxta illum Authorem, Christus, & Judæi agnum Paschalem hoc anno manducarunt die decima quarta primi mensis, cum hoc tamen discrimine, quod Christus, anno, quo mortuus est, legale Pascha ad vesperam diei decimæ quartæ primi mensis a conjunctione Lunæ cum Sole peregit; Judæi vero, anno, quo Christus passus est, Pascha celebrarunt ad vesperam diei decimæ quartæ primi mensis, juxta translationem Neomeniæ authoritate Synedrii factam ad diem sequentem post conjunctionem Lunæ cum Sole. Secundo ait *R. P. Mauduit*, ex hac Neomeniæ translatione ad diem sequentem post conjunctionem Lunæ cum Sole factum esse, ut primus azymorum dies festus, qui anno, quo Christus mortuus est, incidere debebat in diem Veneris, translatus fit in Sabbatum, sicque cautum sit, ne duo continenter dies festi consequerentur. Hæc est ratio, qua præcipue nititur doctissimus *Pater Mauduit*, quæ multis momentis falsi convinci potest.

Primo, quia etsi Judæi modo in Kalendariis suis ita Neomenias disponere soleant, uti festi dies cum Sabbato nunquam continui sint, atque ut hoc vitent incommodum, Canones quosdam habeant de suis festis, quos accurate observant, qualis ille est de Paschate, *nunquam Badu Pascha*, idest, Pascha nunquam incidat in secundam, quartam, aut sextam feriam, seu in dies Lunæ, Mercurii, Veneris, hac voce *Badu* significatas; certum tamen est illos canones, quibus impræsentiarum utuntur moderni Judæi, fuisse antiquis Judæis penitus ignotos tempore Passionis Christi. Id demonstrant viri eruditi tum ex Talmudicis libris longe post Passionem Christi scriptis, qui passim meminere festorum, quæ Sabbato continua sunt; tum etiam ex testimonio *Aben Ezra*, peritissimi Rabbini, qui in cap. 23. Levitici asserit, tam ex *Misna*, quam ex *Talmude* probari, Pascha in secundam, quartam, & sextam feriam plerumque incidisse. Idem demonstrat *Abbas Bartholocius* in Bibliotheca Rabbinica ex *Misna*, & *Gemara*. Suppetit etiam in lib. 13. Antiq. Jud. cap. 16. exemplum festi Sabbato continui, refert quippe ibidem Josephus ex Nicolao Damasceno: Antiochum, pugnaturum adversus Parthorum Ducem, duobus diebus in itinere fuisse remoratum, petente Hyrcano, Judæo, propter festorum celebrationem, in qua non erat licitum Judæis proficisci, nam quinquagesima festivitas, idest Pentecostes, post Sabbatum instabat, in qua Judæis minime licet vel in Sabbatis, vel in festo die viam conficere. Denique Sancti Patres, & Scriptores Ecclesiastici, *Eusebius* lib. 5. Hist. Eccl. cap. 23. *Epiphanius* hæresi 50. *Augustinus* de Hæresibus c. 29. *Philastrius* in hæresi die festo Paschatis, *Theodoretus* lib. 3. Fab. Hæret. & multi alii affirmant, Quartodecimanos (quibus solemne erat iisdem diebus Pascha celebrare, quibus Judæi) Pascha peregisse in quamlibet hebdomadis diem incidebat, nulla excepta. Quod quidem argumento est, Judæos tum temporis Neomenias necdum suo loco movisse, ne Paschale festum Sabbato continuum esset, ac proinde istam festorum translatio-

tio-

tionem a recentioribus Judæis fuisse invectam.

Secundo: Agnus Paschalis non potuit alibi immolari, quam in Templo Hierosolymitano, post sanguinem ad Altare fusum, & adipem igne absumptum, sicut docent *Maimonides* lib. de Paschate cap. 1. Sect. 6. Rabbinus *Rambam* in Tractatu *Korban Pesachim* cap. 1. & *Josephus* lib. 10. Antiq. Jud. c. 5. & lib. 7. *De Bello Judaico* cap. 17. in Templo autem mactari haud potuit agnus Paschalis, nisi omni consentiente populo, quo fit, ut dies mactationis agni Paschalis a privato homine anticipari minime potuerit, juxta illud Exodi cap. 12. v. 6. *Immolabitque eum*, idest, agnum, *universa multitudo filiorum Israel ad vesperam*. Si igitur Judæi, anno, quo Christus mortuus est, Pascha suum distulissent ad vesperam diei decimæ quintæ, agnus Paschalis fuisset hoc anno duntaxat immolatus in Templo Hierosolymitano diedecima quinta, ex quo sequeretur, Christum, qui Pascha celebravit sub finem diei decimæ quartæ, agnum Paschalem comedisse in Templo Hierosolymitano non mactatum, eoque facto Legem violasse.

Tertio: Si Judæi anno, quo Christus mortuus est, judicio, & Decreto Senatus *Sanhedrin*, Pascha suum ad diem decimam quintam transtulissent, procul dubio Christus, celebrando Pascha ad vesperam diei decimæ quartæ, Judæos offendisset, quippe qui festum non observasset secundum illam diem, quæ fuisset præfixa a Synedrio, cujus judicio omnes Judæi parere tenebantur, etiamsi in consecrandis Neomeniis, seu Noviluniis, & in designandis festis diebus in aliquem errorem incidisset, sicut testetur *Maimonides* in Tractatu *Kiddusch Hak Kodesh*, seu de consecr. mensis c. 2. n. 10. his verbis: *Cum Domus Judicii*, seu Sanhedrin, *Neomeniam consecravit, sive erret, aut in errorem incidat, illa tamen est consecrata: nec quisquam est, qui non teneantur festa observare secundum illam diem, licet errorem noverit.*

Quarto: supponit doctissimus *P. Mauduit*, Judæos a conjunctione Lunæ cum Sole, juxta rigorem Astronomicum, Neomeniam computare solitos esse, & ab eis duntaxat Neomeniam ad diem sequentem post conjunctionem Lunæ cum Sole fuisse translatam, quando duo festa hoc anno fuissent continua. Atqui hanc doctissimi illius Auctoris suppositionem falsam esse, liquet ex his, quæ diximus in §. 2. Dissert. 15. ubi in responsf. ad 3. objectionem observavimus, Judæos ante Urbis Hierosolymitanæ cladem, nullis cyclis, tabulisve Astronomicis in stabilienda anni sui forma usos esse, nec a conjunctione Lunæ cum Sole Neomenias, seu Novilunia computasse, sed tantum ab aspectu, seu ab apparitione Lunæ; quæ apparitio, uno, aut altero die posterior est conjunctione Lunæ cum Sole. Stare ergo non potest systema *P. Mauduit*, falsa illa suppositione superstructum.

Quinto: Moderni illi Auctores, qui asserunt, Judæos anno, quo Christus mortuus est, Pascha suum transtulisse usque ad diem decimam quintam, ut hoc pacto prima dies azymorum, quæ apud Judæos festiva erat, incideret in Sabbatum, ne duo festa continua essent, non vident, inquam, moderni illi Auctores, se in eamdem impingere difficultatem; nam, si anno, quo Christus mortuus est; prima azymorum dies, judicio & Decreto Sanhedrin, in Sabbatum est translata, sequitur, ultimum, seu septimum azymorum diem, incidisse in diem Veneris, & cum sequente Sabbato fuisse continuum, cum igitur septimus azymorum dies apud Judæos perinde festus esset, ac primus, non potuissent Judæi per illam Paschatis translationem ad diem decimam quintam, hoc est, ad vesperam diei Veneris factam, impedire, quo minus duo festa, anno, quo Christus mortuus est, essent continua. Quapropter, illi Auctores incidunt in Scyllam volentes vitare Charybdim.

Denique, *S. Thomas* 3. p. q. 46. art. 9. ad 1. diserte docet, Christum, anno, quo mortuus est, una cum Judæis eadem die, seu decima quarta primi mensis in secundis vesperis Pascha celebrasse. Sic enim loquitur: *Et ideo quidam dicunt quod Christus die convenienti (idest, decima quarta Luna) Pascha cum Discipulis suis manducavit, demonstrans, quod usque ad ultimum diem*

diem non erat contrarius Legi; ut Chrysostomus dicit super Matthæum; sed Judæi occupati circa procurationem mortis Christi contra Legem celebrationem Paschæ in crastinum distulerunt .... Sed nec illud videtur consonum verbis Marci, dicentis: Primo die azymorum, quando Pascha immolabant. Simul ergo Christus, & Judæi vetus Pascha celebrarunt.

Doctissimus *P. Paulus Pezronius*, Ordinis Cistercienfis, & Sacræ Facultatis Parisiensis Doctor, in erudita admodum Dissertatione, quam suæ Historiæ Evangelicæ subjecit, existimat, Christum, anno, quo e vivis abiit, legale Pascha eadem die cum Judæis non celebrasse. Quod, ut probet, principii loco ponit, veteres Hebræos usos esse, & annis, & mensibus lunaribus, sic tamen ut mensis lunaris inciperet vel ab ipsa conjunctione Lunæ cum Sole, quando videlicet fit Interlunium, vel a prima Lunæ phasi, seu apparitione; ex quo colligit prædictus Author, duas apud Judæos fuisse Neomenias, priorem nimirum a conjunctione Lunæ cum Sole, posteriorem vero a prima Lunæ phasi computatam, ac subinde duplicem itidem fuisse diem decimum quartum Lunæ, quo Pascha apud Judæos celebrari poterat; indeque concludit, Christum anno, quo mortuus est, Pascha peregisse, seu agnum Paschalem cum Discipulis suis comedisse die decimo quarto Lunæ ab ipsa conjunctione, qui erat dies Jovis, Principes vero Sacerdotum, & Judæos Pascha celebrasse, seu manducasse agnum Paschalem die insequenti, seu die Veneris, qui erat dies decimus quartus a phasi, seu ab apparitione Lunæ.

Verum, illius Authoris sententia parum probabilitatis habet. Nam, quamvis recentiores Judæi, teste *Buxtorfio*, festum Paschatis per duos dies celebrari soleant, quo certiores sint, & a vero festi die omnino non aberrent, quamvis etiam veteres Judæi, si qui erant a Judæa remotiores, binos in celebratione Paschatis dies observarent, quia certo ipsis innotescere haud poterat dies, qua Judæi Hierosolymitani decrevissent celebrare cujusque mensis Neomeniam, ex qua reliqua festa pendebant, sicut ait *Maimonides* in l. de die festo c. 6. sect. 14. attamen nullo antiquitatis monumento, vel Authoris probatæ fidei testimonio evinci potest, in Judæa, & Hierosolymis alios fuisse Judæos, qui uno die, alios, qui altero die Pascha immolarent. Immo, omnes Judæos, qui in Judæa, vel Hierosolymis erant, eodem die Pascha celebrasse, inde facile colligitur, quod Hierosolymis nullum de die, quo Pascha celebrari debebat, dissidium esse poterat. Ibi quippe aderat Sanhedrin, seu Judæorum Senatus, ad quem ex officio tantummodo spectabat Neomenias consecrare, itaut omnes tenerentur Festa observare secundum illam diem, quam domus judicii, seu Sanhedrin, decrevisset, quamvis in illa die assiganda in aliquem errorem incidisset, sicut ex *Maimonide* jam observatum est. Non est ergo verosimile, Christum Hierosolymis anno, quo mortuus est, una die celebrasse Pascha, reliquos vero Judæos, aut Judæorum maximam partem altera die Pascha immolasse. Addo etiam, falso supponi a doctissimo illo Authore, duas apud Judæos fuisse Neomenias, priorem nimirum a conjunctione Lunæ cum Sole, posteriorem vero a prima Lunæ phasi, seu apparitione computatam. Certum quippe est, ut supra observavimus, Judæos, tempore Passionis Christi, Neomeniam, non a conjunctione Lunæ cum Sole, sed a sola phasi, seu Lunæ apparitione computasse. Quapropter dicendum est, Christum anno, quo mortuus est, eadem die cum Judæis, hoc est, ad vesperam diei decimæ quartæ Pascha peregisse.

Pater Joannes Harduinus, modernus Societatis Jesu Scriptor, ad conciliandam apparentem antilogiam, quæ Joannem inter & alios Evangelistas circa supremum Christi Domini Pascha reperiri videtur, asserit: Galilæos, & Israelitas sejunctim a Judæis Pascha Hierosolymis celebrare solitos esse, ita ut Festa fuerint geminata, aliudque esset Pascha Galilæorum, & Israelitarum, aliud Pascha Judæorum. Quo semel supposito, ait laudatus Author, quod Christus Dominus, cum in Galilæa altus, & educatus esset, pe-

peregit Hierosolymis, anno quo mortuus est, una cum Discipulis suis, itidem Galilæis, Pascha die integra ante Pascha Judæorum. Additque *Harduinus*, beneficio illius systematis de duplici Paschate, Galilæorum videlicet & Judæorum, omnia, quæ in ea Controversia de supremo Christi Paschate visa sunt hactenus viris eruditis intricata maxime, ita plana fieri & expedita, ut ne vel minimus quidem scrupulus animo hærere possit. Nam, inquit, cum agnorum mactatio, quæ *Pascha* dicitur, gemina foret, tres priores Evangelistæ, Matthæus nimirum, Lucas, & Marcus, dum dicunt Christum prima die azymorum, in qua necesse erat occidi Pascha, misisse Petrum, & Joannem, ut pararent Pascha, tres illi Evangelistæ, inquit *Harduinus*, loquuntur de priori Galilæorum, & Israelitarum Paschate, quod anno, quo Christus mortuus est, præcessit integra die Pascha Judæorum. Quando vero *S. Joannes* c. 19. diem, qua Christus mortuus est, appellat *Parasceven Paschæ*, voluit hic Evangelista, juxta *Harduinum*, designare illud Pascha, quod Judæi, anno quo Christus mortuus est, peregerunt die sequenti post Pascha Galilæorum, & Israelitarum. In hoc situm est *Harduini* systema de supremo Christi Paschate.

Sed hoc systema de supremo Christi Domini Paschate, quod procudit *Harduinus*, quodque extat inter selecta illius *Patris* Opera Amstelodami anno 1709. typis excusa, novum est, ac plane inauditum commentum, quod facile refelli potest. Primo, quia tam in Sacris Litteris, quam in Sanctis Patribus, & in omnibus Scripturæ Sacræ cum antiquis, tum modernis Interpretibus, ne minimum quidem extat vestigium duplicis Paschatis, Galilæorum scilicet, ac Judæorum, sed unius duntaxat mentio fit Paschatis celebrandi Luna 14. primi mensis in secundis Vesperis. Secundo, abhorret ab omni specie veri, quod Christus Dominus, qui ex Tribu Juda, & ex Prosapia David erat oriundus, voluerit cum Galilæis, & Israelitis Pascha peragere sejunctim a Judæis, qui id ægre non solum tulissent, sed Christum inde calumniandi occasionem arripuissent. Denique, fictitium omnino est, quod ad suum de duplici Paschate Galilæorum, & Judæorum systema adstruendum affirmat *Harduinus*, videlicet, ne Judæi eadem die cum Galilæis Pascha celebrarent, sancitum esse, ne Judæi in *Badu* Paschate fungerentur, sed solum Galilæi, idest, statutum esse, quod si in feriam secundam, quartam, vel sextam, quæ hac voce *Badu* designantur, Pascha incideret, tunc priori loco Galilæi Pascha peragerent, postridie Judæi; si vero in ceteras quatuor ferias, videlicet primam, tertiam, quintam, & septimam, Pascha incurreret, tunc Judæi illis feriis Paschate fungerentur; Galilæi autem & Israelitæ postero die. Id, inquam, plane fictitium est, tum quia nullo probatæ fidei testimonio nititur; tum quia etiam, ut superius ostendimus, Canones illi, quibus in præsentia Judæi utuntur, & quibus cautum est, ne in *Badu* Pascha celebretur, antiquis Judæis tempore Passionis Christi fuerunt prorsus incogniti. Apage ergo novum istud, ac male consarcinatum systema *Joannis Harduini*, cujus bene multas tam in Historia, quam in Chronologia exerrationes retexit, & confutavit Author Libri inscripti: ***Vindiciæ veterum Scriptorum contra Joannem Harduinum, Societatis Jesu Presbyterum.***

DILUUNTUR OBJECTIONES.

Arguitur primo: Christus, anno quo mortuus est, non potuit in ultima Cœna, quam peregit cum Discipulis suis, comedere Agnum Paschalem, ergo Christus, anno quo mortuus est, non celebravit Pascha legale. Prob. antec. Christus non potuit comedere Agnum Paschalem ea in Cœna, quæ facta est ineunte die decima quarta primi mensis, atqui ultima Cœna, quam Christus egit cum Discipulis suis, facta est ineunte die decima quarta primi mensis, ergo Christus in ea ultima Cœna Agnum Paschalem comedere non potuit. Major certa est,

Agnus siquidem Paschalis ex Legis præscripto comedi tantum & immolari debebat sub finem diei decimę quartę primi mensis, ac subinde si ultima cœna, quam Christus egit cum Discipulis suis, facta sit principio diei decimæ quartæ primi mensis, non potuit Christus in illa ultima Cœna Agnum Paschalem manducare, alioquin legitimam diem ad celebrandum Pascha anticipasset, eumque violatæ Legis reum palam accusassent Judęi. Prob. minor ex c. 13. S. Joannis: *Ante diem festum Paschæ, sciens Jesus, quia venit hora ejus, ut transeat ex hoc Mundo ad Patrem, cum dilexisset suos, qui erant in Mundo, in finem dilexit eos. Et Cœna facta, &c.* Ex quibus verbis liquet, Christum cum Discipulis suis ultimam Cœnam peregisse ante diem festum Paschæ, seu ante immolationem Agni Paschalis. Cum igitur immolatio, & comestio Agni Paschalis fieri deberent sub finem diei decimæ quartæ, necesse est, ut Christi ultima Cœna, quæ teste Evangelista Joanne, antevertit festum Paschæ, seu immolationem Agni Paschalis, peracta fuerit principio diei decimæ quartæ.

Respondeo: Apud Judęos triplex dierum genus fuisse olim in usu, videlicet diem Legalem a vespera in vesperam, diem naturalem ab ortu Solis in ortum, diem usualem a media nocte ad mediam noctem. Hoc triplex dierum genus communiter a Judęis fuisse olim receptum ex multis Scripturarum exemplis, multisque argumentis probari posse optime observat *Pererius* in c. 1. Geneseos. Posito autem semel hoc triplici genere dierum, qui in usu fuere apud Hebręos, nullo negotio conciliari potest *Sanctus Joannes* cum aliis tribus Evangelistis. Enim vero, quando *Matthęus, Marcus*, & *Lucas* asserunt, Christum peregisse cum Discipulis suis ultimam Cœnam primo die azymorum, non intelligunt per primum diem azymorum, diem naturalem, vel diem usualem festi azymorum, sed intelligunt primum diem legalem festi azymorum, qui incipiebat a posteriori vespera diei decimę quartę primi mensis, dum videlicet immolabatur Agnus Paschalis. Quando vero *Sanctus Joannes* ait: Christum peregisse ultimam Cœnam cum Discipulis ante diem festum Paschę, innuit duntaxat Christum egisse ultimam Cœnam ante diem usualem festi Paschę, hoc est, ante mediam noctem diei decimę quintę, vel ante diem naturalem festi Paschę, idest ante ortum Solis diei decimę quintę. Igitur *Sanctus Joannes* non legali, sed more communi loquens, secundum quem diem crastinum non dicimus nisi eum, quem transacta nocte Sol oriens adducit, recte scribit, feriam quintam, seu diem Jovis, ad cujus vesperam Christus ultimam cum Discipulis suis Cœnam peregit, pręcessisse festum Paschę, quamvis secundum legem festum Paschatis, anno quo mortuus est Christus, ipsa feria quinta, seu die Jovis ad vesperam auspicaretur. Nec vero, ut optime observat Eminentissimus Annalium Parens, a Scripturarum usu aliena est ea loquendi consuetudo, *Marcus* enim cap. 15. ut alia mittam exempla, ait: *Et cum sero esset factum (quia erat Parasceve, quod est ante Sabbatum) venit Joseph, &c.* Certe, inquit, *Baronius*, proprie loquendo illud *sero* non erat Parasceve, sed principium Sabbati. Sic itaque eodem modo, ait ille doctissimus Cardinalis, *Joannes* Evangelista vespere illud diei decimę quartę, quando facta est Cœna, nominat ante diem festum Paschę, cum tamen esset, secundum Legem, principium festi Paschę. Hanc responsionem paucis complectitur *S. Thomas* 3. part. quęst. 46. art. 9. ad 1. ubi hęc habet. *Cum autem dicitur Joannis* 13. Ante diem festum Paschę, *intelligitur hoc fuisse decima quarta Luna, quod tunc evenit quinta feria: nam Luna existente decima quinta, erat dies solemnissimus Paschæ apud Judæos; & sic eumdem diem, quem Joannes nominat*: Ante diem festum Paschę, *propter distinctionem naturalem dierum, Matthæus nominat* primum diem azymorum; *quia secundum ritum Judaicæ festivitatis solemnitas incipiebat a vespera pręcedentis diei.*

Arguitur secundo: *Sanctus Joannes* c. 18. sic loquitur: *erat autem mane: & ipsi*, idest Judęi, *non introierunt in Prætorium,*

rium, *ut non contaminarentur* : *sed ut manducarent Pascha*. Quibus verbis aperte innuere videtur *Sanctus Joannes*, Judæos feria sexta, seu die Veneris, qua Christus damnatus, & Cruci affixus est, Agnum Paschalem necdum comedisse. Cum igitur Judæi ex Legis præscripto Agnum Paschalem immolare, & manducare deberent ad vesperam diei decimæ quartæ primi mensis, clare ex hoc *Sancti Joannis* testimonio colligitur, vel Christum passum esse die decima quarta, ac subinde morte præventum non potuisse Agnum Paschalem comedere, vel Judæos, anno quo Christus mortuus est, suum transtulisse Pascha ad diem decimam quintam primi mensis. Huic argumento tantum tribuit *Isaacus Casaubonus* Exercit. 16. in Annales Baronii num. 34. ut putet, si res æquis animis, abdicatisque præjudiciis, æstimetur, locum hunc vel solum sufficere debere confutandæ vulgatæ opinioni, quæ asserit Salvatorem, & Judæos eodem die comedisse Pascha.

Respondeo : Τὸ *Pascha* non modo ex usu Scripturæ Sacræ Agnum Paschalem significare, sed etiam alias victimas, quibus Judæi, qui se re aliqua lege prohibita non contaminassent, per septem azymorum dies vesci poterant, videlicet Agnos, Vitulos, Arietes, Hircos, Boves, Tauros, &c. Hæc quippe erant pacifica sacrificia, quæ per septem azymorum dies offerri, & immolari solita erant. Sic in solemni Paschate sub Rege Ezechia 2. Paralip. cap. 30. *Comederunt septem diebus solemnitatis immolantes victimas pacificorum*. Et Deuteron. cap. 12. sic loquitur Deus : *Immolabis Phase*, sen Pascha, *Domino Deo tuo de ovibus*, & *bobus in loco quem elegerit Dominus*. Sic habet nostra Editio vulgata. Ubi *Paschæ* nomine, oves, Boves, aliæque victimæ, quæ per septem azymorum dies offerri solemne erat, palam designantur. Editioni Vulgatæ congruunt Textus Hebræus, Syriacus, Arabicus, Samaritanus, Versio LXX. Interpretum & Paraphrasis Chaldaica, ut videre est in Heptaplis Parisiensibus, & Polyglotis Londinensibus. Quando ergo Evangelista *Joannes* ait : Judæos noluisse *introire in Prætorium*, *ut non contaminarentur*, *sed ut manducarent Pascha*. Per *Pascha*, inquit *Sanctus Thomas* loco mox laudato, *non intelligitur Agnus Paschalis*, *qui immolatus fuerat decima quarta Luna*, *sed dicitur cibus Paschalis* ; *idest*, *azymi panes*, *quos oportebat comedi a mundis*. Addo etiam cum eodem Doctore Angelico, quod *Pascha* potest sumi pro toto festo Judæorum, quod septem diebus agebatur, idque patet ex cap. 12. Actuum Apostolorum, ubi *Sanctus Lucas* narrat, quod Herodes captum Petrum detrusit in carcerem, *volens post Pascha producere eum populo*. Quid autem per Pascha intelligat *Sanctus Lucas*, aperte ibidem declarat dicens : *Erant autem dies azymorum*.

Arguitur tertio : *Sanctus Joannes* cap. 19. hæc habet : *Erat autem Parasceve Paschæ*, *hora quasi sexta*, loquitur ibi facer ille Evangelista de tempore, quo Christus Dominus damnatus, & in Crucem actus est, eumque ipsum diem, quo Christus mortuus est, appellat *Parasceven Paschæ*, idest, pridie ante Pascha ; manifestum igitur est ex contextu Evangelii Sancti Joannis, Judæos, quando Christus crucifixus est, legale Pascha necdum comedisse.

Respondeo : Sanctum Joannem per *Parasceven* indigitare voluisse diem Veneris, quæ apud Judæos semper est Parasceve, seu præparatio ad Sabbatum. Unde, teste *Samuele Bochario* part. 1. *Hierozoicon*, seu *de animalibus Scripturæ Sacræ* cap. 50. ubi de Agno Paschali agit, hebdomadis dies in Beresith Rabba cap. 11. sic numerantur : prima hebdomadis dies, secunda, tertia, quarta, quinta, Parasceve, Sabbatum. Cum igitur dies Veneris semper ab Hebræis *Parasceve* vocitetur, quid mirum si dies Veneris, qua Christus mortuus est, & quę cum festo Paschatis concurrebat, fuit a Sancto Joanne *Parasceve Paschæ* appellata, non secus ac Christiani Dominicam Paschę vel Pentecostes eam appellare solent, quę concurrit cum festo Paschę, vel Pentecostes ? Addo preterea, sacros Scriptores aliam non nosse Parasceven, seu preparationem,

nem, quam Sabbati, quia cum Judæis nefas esset Sabbato ignem accendere, parare cibum, aliisque id genus servilibus incumbere operibus, necessaria prorsus erat Parasceve, idest, aliquot horas ante Sabbati vesperam insumere debebant Judæi in iis instruendis, & præparandis, quibus ad Sabbatum transigendum opus habebant.

Arguitur quarto: Idem Evangelista eodem in capite hæc subdit: *Judæi ergo (quoniam Parasceve erat) ut non remanerent in cruce corpora Sabbato (erat enim magnus ille dies Sabbati) rogaverunt Pilatum, ut frangerentur eorum crura, & tollerentur*. Ait sacer ille Evangelista, anno quo Christus mortuus est, magnum fuisse diem Sabbati, idest Sabbatum Sanctius, atque celebrius, quam ceteris annis. Sanctius autem, anno quo Christus mortuus est, Sabbatum esse non potuit, nisi quia eadem die Pascha celebratum est, hac enim ratione vere magnum fuit, quia Sabbatum simul, & Pascha. Ergo Judæi non eodem die Pascha legale peregerunt, quo Christus Dominus illud celebravit.

Respondeo: Sabbatum a Sancto Joanne appellari *Magnum diem*, quia, anno quo Christus mortuus est, Sabbatum incidit in secundam diem azymorum, ad quorum celebrationem Judæi omnes undequaque Hierosolymam confluebant, quapropter, cum illud Sabbatum tam propter azymorum dies, quam propter totius gentis concursum, esset apud Judæos in majori cultu, & veneratione, nemini mirum videri debet, quod Sanctus Joannes hoc Sabbatum appellitet *Magnum diem*.

Arguitur quinto: *Matthæus* cap. 26. & *Marcus* cap. 14. asserunt: Judæos de morte Christi in Concilio deliberantes in eam ivisse sententiam, ut Christum non occiderent *in die festo, ne forte tumultus fieret in populo*. Porro, si Christus una cum Judæis legale Pascha celebrasset die decima quarta in posteriori vespera, & sequenti die, seu decima quinta fuisset Cruci affixus, hoc Judæorum decretorium judicium non fuisset executioni mandatum, nam, cum prima azymorum dies, quæ apud Judæos solemnis erat, incideret in diem decimam quintam, Christus fuisset in die festo crucifixus. Necesse ergo est, ut Christus, anno quo mortuus est, nullum legale Pascha peregerit, aut Paschatis legitimum diem prævenerit, aut saltem ut Judæi Synhedrii Decreto Pascha suum in alium diem transtulerint.

Respondeo: Christum Dominum revera fuisse a Judæis crucifixum in die festo, seu primo azymorum die, qui incidebat in diem decimum quintum primi mensis. Quamvis enim Principes Sacerdotum, non ipsa festi religione deterriti, sed potius perculsi metu populi, cui, sciebant Christum acceptissimum esse, primum decrevissent, nihil in Christum in die festo moliri, ne crabrones, ut ajunt, irritarent, sibique vulgi invidiam conflarent: attamen opportunam paulo post nacti per proditorem Judam occasionem interficiendi Christum, eam ambabus manibus arripuerunt, & certatim in necem Christi, quem odio plusquam Vatiniano prosequebantur, conspirarunt. Hinc, in furorem, & rabiem acti omnia divina, & humana jura effractis omnibus Religionis repagulis insolenter pedibus conculcarunt, & per injustitiam a sæculis inauditam Christum in die festo in jus traxerunt, ad Tribunalia rapuerunt, accusarunt, falsos testes produxerunt, Romanis tradiderunt, teterrimis calumniis oppresserunt, & importunis clamoribus condemnationem ejus a Pilato extorserunt. Sic Deus, qui sapienter omnia disponit, Judæos furore occæcari permisit, ut mors Christi, quæ in die festo contigit, plures haberet testes.

Arguitur sexto: Quamvis credibile sit, principes Sacerdotum, aliosque Judæos cæco furore abreptos, & ad omne flagitium projectos, opera servilia fecisse die festo, ut sæpe quæsita, sibique mox data Christum interficiendi opportuna occasione uterentur; non est tamen verosimile, Josephum Arimathæum, qui erat homo justus, & Simonem Cyrenæum, Sanctasque Mulieres voluisse in die festo servilibus vacare operibus, at-

cui tamen Josephus Arimathæus, Simon Cyrenæus, & Sanctæ Mulieres multa opera ediderunt eo die, quo Christus crucifixus est: Josephus siquidem Arimathæus emit syndonem, qua Corpus Christi e Cruce sublatum, aromatibusque conditum involvit, in monumento reposuit, ostioque monumenti saxum advolvit, sicut legitur *Marci* c. 15. Sanctæ etiam Mulieres emerunt aromata, & unguenta, *Lucæ* cap. 23. Denique, Simon Cyrenæus, veniens de Villa sua, Crucem Christi portavit, *Marc.* cap. 15. non ergo festus fuit ille dies, quo Christus Dominus crucifixus est, ac proinde ipsius mors ad diem decimum quintum, in quem primus azymorum dies incidebat, non est referenda, sed potius, ad diem decimum quartum, quando videlicet Judæi Agnum Paschalem immolare, & comedere debebant, ex quo sequitur, Christum, anno quo mortuus est, Agnum Paschalem comedere non potuisse.

Respondeo: Prohibita quidem fuisse in die festo opera servilia, non tamen opera charitatis, & pietatis, quale erat officium sepeliendi mortuos. Id liquido patet ex facto Tobiæ, qui mortuos in die festo sepelibeat, ut legitur *Tobiæ* lib. c. 2. Deus etiam præcipit Deuteron. cap. 21. ut qui appensus fuerit in patibulo, sepeliatur eodem die. Præterquam quod dici potest, primum, & ultimum azymorum dies fuisse quidem festos apud Judæos, non tamen in illis tam rigorosam, & scrupulosam ab operibus vacationem, sicut erat in Sabbatis. Poterant enim Judæi hisce festis azymorum diebus cibos præparare, quibus vescerentur, ut dicitur Exodi cap. 12. *Dies prima erit sancta, atque solemnis, & dies septima eadem festivitate venerabilis: nihil operis facietis in eis, exceptis, quæ ad vescendum pertinent*. Potuerunt ergo piæ Mulieres in die festo parare aromata, & Joseph Arimathæus mercari syndonem ad sepulturam Christi, hæc quippe erant charitatis, & pietatis opera. Quod vero spectat Simonem Cyrenæum, qui e Villa sua rediens, Crucem Christi portavit, incertum omnino est an Gentilis, Judæusve fuerit? Hic Simon *Cyrenæus*, seu Cyrene natus, dicitur ab Evangelista *Matthæo* c. 27. Sed, cum triplex esset Cyrene, una in Lybia, altera in Syria, tertia in Cypro, ex qua oriundus fuerit iste *Simon*, plane ignoratur. Sancti Patres *Hilarius*, *Augustinus*, & *Leo* putant, eum fuisse Gentilem; sed si, ut alii volunt, Simon Cyrenæus fuit Judæus, dicendum est, eum vi Romanorum militum fuisse coactum ad deferendum probrosum lignum, cui deferendo Christus, ob fatiscentes, jamque penitus exhaustas vires, impar erat.

Arguitur septimo: Dies Pentecostes apud Judæos celebrabatur die quinquagesimo a secundo azymorum die, sicut testatur *Josephus* lb. 2. Antiquit. Jud. c. 10. unde sequitur, quod si prima azymorum dies incidisset in feriam sextam, in qua mortuus est Christus Dominus, & secunda azymorum dies concurrisset cum Sabbato, Pentecostes festum eo anno non incidisset in diem Dominicam, sed in diem Sabbati, ut perspicuum est ex supputatione quinquaginta dierum facta a secunda die azymorum, quæ hoc anno incidisset in diem Sabbati, atqui tamen, juxta vetustissimam Ecclesiæ traditionem, Pentecostes festum anno, quo Christus mortuus est, celebratum fuit die prima Sabbati, quam nos Christiani diem Dominicam appellamus, non igitur prima dies azymorum incidit in feriam sextam, seu in diem Veneris, in qua mortuus est Christus Dominus, ac proinde Christus non est mortuus in die festo, seu die decima quinta, in quam incidebat prima dies azymorum.

Respondeo primo cum *Bellarmino*, quando secunda azymorum dies incidebat in Sabbatum, solemne fuisse Judæis quinquaginta dies enumerare non a secunda azymorum die, sed a tertia die. Ratio est, quia ea secunda azymorum die demetendus erat frumenti manipulus, qui die quinquagesimo ante festum Pentecostes ex Legis præscripto Deo offerri debebat, ut legitur *Levitici* capit. 23. Sed quia hujusmodi frumenti manipulum Sabbato demetere Judæi prohibebantur (quælibet enim opera servilia, ea etiam, quæ ad cibos vitæ necessarios pertinebant, Moyses vetue-

fuerat ne die Sabbati pararentur) ideo, quando secunda azymorum dies incidebat in Sabbatum, non poterant Judæi hac secunda azymorum die falcem in segetes mittere, unde cogebantur sequentem diem, seu Dominicam, quæ erat tertia azymorum dies, expectare, & ab ea die usque ad Pentecosten quinquaginta numerare dies. Cum igitur secunda azymorum dies, anno, quo Christus mortuus est, inciderit in Sabbatum, necesse fuit ut Judæi, ad demetendum frumenti manipulum, sequentem diem, seu primam Sabbati, quam nos diem Dominicam appellamus, expectarint; quo factum est, ut eo anno Pentecostes festum in primam Sabbati, seu in diem Dominicam inciderit.

Respondeo secundo; non certo apud viros eruditos constare, an Pentecostes festum, anno quo Christus Dominus passus est, in diem Dominicam inciderit. Nam, si Clementis Constitutiones excipias, & *S. Augustini* Sermonem de tempore 154. quæ Scripta, ut fatentur omnes Critici, pseudopigrapha sunt; nemo, qui id asserat, citatur antiquior *S. Leone*, ad Romanum Pontificatum evecto sæculo quinto plus dimidio. Consulat Lector *Samuelem Bochartum* loco supra laudato, & doctissimum *Tilmontium* Tom 1. Documentorum Hist. Eccl. not. 8. in S. Petrum. Sed plura de die, in quam Spiritus Sanctus in Apostolos illapsus est, dicemus in Dissertatione vigesima tertia, quæ erit de Missione Spiritus Sancti in Christi Discipulos.

Arguitur octavo: Sententiæ, quæ asserit Christum, anno quo mortuus est, non peregisse Pascha legale, patrocinantur multi Sancti Patres, & antiquiores Scriptores Ecclesiastici, videlicet *Sanctus Petrus*, *Alexandrinus* Episcopus & Martyr, *S. Hyppolitus* Martyr Episcopus Portuensis, *Apollinaris*, Episcopus Hieropolytanus, *Clemens Alexandrinus*, citati ab Authore Chronici Alexandrini vulgati a *P. Radero* Soc. Jesu anno 1615. & a Domino *Du Cange* denuo editi cum hoc titulo: *Chronicon Paschale*. Eidem sententiæ suffragantur *Joannes Philoponus*, qui sub Imperatore Phoca circa annum Aeræ Christianæ 604. florebat, & duo alii Anthores Anonymi laudati a Photio in Bibliotheca Codd. 115. & 116. plerique alii moderni Scriptores, quos profert *Bernardus Lamy* in suo Tractatu Historico *de veteri Judæorum Paschate*, gallice conscripto. Cum igitur hæc sententia tot gravissimorum Scriptorum nitatur testimoniis, nec erroris, nec novitatis insimulari debet.

Respondeo: me non inficias ire, quosdam fuisse Græcos Authores, qui Christum, eo, quo passus est anno, legale Pascha, prætermisisse affirmarunt, sed solum velle, eorum authoritatem flocci faciendam esse, quia illorum sententia fuit confutata a Sanctis Patribus, præcipue a *S. Epiphanio* hæresi 30. quæ est *Ebionitarum*, a *S. Chrysostomo* hom. 81. in Matthæum, & ab aliis Scriptoribus, tum Græcis, tum Latinis. Unde *Photius* Codice 116. volumen tertium *de Sacro Paschate* Authoris cujusdam Anonymi recensens, ait: *Refert idem secundum illos alios adventus sui annos, Christum Dominum ac Deum nostrum Lege præscriptum Pascha celebrasse, non item eo, quo proditus est. Quod consideratione sane dignum, cum Chrysostomus, & Ecclesia tunc ipsum*, seu Christum, *doceant legitimum Pascha perfecisse, antequam mysticam institueret cœnam*. Addo etiam, nullius plane ponderis esse *Joannis Philoponi* anthoritatem, utpote heretici Monothelitæ, nec ullam fidem mereri Opusculum, quod sub nomine *S. Petri*, Episcopi Alexandrini, circumfertur, quia non est genuinum Sancti illius Martyris Opus, in eo quippe, ut periti observant Critici, citantur Anthores, qui *S. Petro*, Alexandrino Episcopo, sunt posteriores, quod quidem, juxta Critices disciplinæ regulas, manifestum est adulterini Operis argumentum.

Arguitur nono: Agnus paschalis, antequam assaretur, & comederetur, debebat, inspectante universo populo, immolari in Templo Hierosolymitano post sanguinem ad altare fusum & adipem ignem consumptum, ut supra ex Maimonide observatum est, atqui nullibi in Evangelio legimus, Apostolos, qui a Chri-

a Christo, pridie quam pateretur, missi sunt ut ultimam Cœnam pararent, agnum in Templum Hierosolymitanum adduxisse, præsentasse sub nomine agni Paschalis, eumque in congregatione totius populi Judaici mactasse. Non est ergo verosimile, Christum in ultima Cœna agnum Paschalem manducasse.

Præterea, agnus Paschalis, nemine refragante, typus fuit mortis Christi, qui tanquam verus agnus in Cruce immolari debebat; ut igitur Christus hunc typum impleret, congruum omnino erat, ut eadem die moreretur, qua mactari, & comedi debebat agnus Paschalis, atqui agnus Paschalis immolabatur die decima quarta primi Mensis ad posteriorem vesperam; ergo Christus mortuus est die decima quarta in posteriori vespera, ac subinde, anno, quo mortuus est, legale Pascha peragere non potuit.

Respondeo ad primum; quod quamvis Sacri Evangelistę explicite non dicant, Apostolos, qui a Christo ad pręparandam ultimam cœnam missi sunt, Agnum Paschalem in templum Hierosolymitanum adduxisse, & ritus ac cæremonias, quæ in Agni Paschalis immolatione observari solitæ erant, adhibuisse, id tamen implicite satis superque innuunt, dum dicunt, Petrum, & Joannem missos fuisse a Christo primo die azymorum ad parandum Pascha. Addo insuper, quod si ex eo Evangelistarum silentio colligi posset, Christum anno quo mortuus est, Pascha legale non celebrasse, eadem opera colligi posset, Christum, in aliis annis qui præcesserunt ejus mortem, nullum celebrasse Pascha. Sacri etenim Evangelistæ annorum, qui Christi mortem præcesserunt, describentes historiam, nullam perinde mentionem faciunt rituum, & cęremoniarum, quæ in Agni Paschalis immolatione observari solebant. Ad secundum dico: nullam anologiam, etsi pulcre convenire videatur, admitti debere, nisi ex Scriptura Sacra, & Sanctorum Patrum traditione probari, aut saltem suaderi possit. Porro, hęc analogia, quę supponit Christum cruci fuisse suffixum die decima quarta in posteriori vespera, ac subinde, anno, quo mortuus est, Pascha legale non celebrasse, nec ex Scriptura, nec ex traditione SS. Patrum evinci potest, immo utrique fidei regulę adversatur; non est igitur admittenda.

Arguitur ultimo; eodem die Christus, anno quo mortuus est, manducavit Agnum Paschalem, quo illum comederunt Hebręi, quando egressi ex Aegypto, atqui Hebræi, quando egressi sunt ex Aegypto, Agnum Paschalem comederunt die decima tertia exeunte, non vero die decima quarta in secundis vesperis, ergo Christus, anno, quo mortuus est, Agnum Paschalem non comedit die decima quarta in secundis vesperis, sed die decima tertia. Major certa est, uam solemne illud sacrificium, quod Hebræi exeuntes ex Aegypto manducantes Agnum Paschalem peregerunt, Deus lib. Num. c. *9.* renovandum jussit quotannis eodem mense, eadem die, & eadem ipsa hora in memoriam solutæ servitutis Aegyptiacę. Probatur minor. Hebręi, sicut legimus *Exodi* c. 12. & apud *Josephum* l. 2. Antiq. Jud. c. 6. profecti sunt ex Aegypto illucescente die decima quinta mensis Xantici, sive Nisan, atqui si Hebræi in Aegypto Agnum Paschalem comedissent in posteriori vespera diei decimę quartæ ejusdem mensis, vix ac ne vix quidem intelligi, nedum explicari posset, quo pacto omnes Hebræi intra tam angustum temporis spatium, quod fluxit a posteriori vespera diei decimæ quartæ usque ad diluculum diei decimæ quintæ, potuerint congregari, & in eumdem convenire locum (erant enim sexcenta millia peditum, virorum scilicet bellatorum, præter senes, mulieres, parvulos, & promiscuum vulgus Aegyptiorum, qui judaica religione initiati Judęos comitari voluerunt). Id autem eo difficilius creditu est, quod Moyses, ut dicitur *Exodi* c. 12. districte prohibuisset, ne ullus Hebræorum *Egrederetur ostium domus suæ usque mane*. Longe itaque verosimilius est, Hebræos in Aegypto Agnum Paschalem immolasse, & comedisse exeunte die decima tertia mensis Xantici, seu Nisan, eosque per diei integræ, seu decimæ quartæ spatium se se ad iter accinxisse, dona ab Aegyptiis accepisse, & tandem Aegyptiorum spoliis

liis onustos illucescente die decima quinta ejusdem mensis, se itineri dedisse, & ab Ægypto profectos fuisse. Hoc argumento post *Aloysium*, Legionensem, potissimum nititur Dominicus *Ferrandus*, in supremo Parisiensi Senatu celebris causidicus, qui anno MDCLXXIX. Parisiis librum duos in Tomos distributum Gallice edidit, cui titulus est: *Reflexions sur la Religion Chretienne*, ubi pertendit, Hebræos, dum egressi sunt ex Ægypto, Agnum Paschalem comedisse in primis vesperis diei decimæ quartæ primi mensis Nisan; & similiter Jesum Christum, anno, quo mortuus est, Agnum Paschalem cum suis Discipulis manducasse in primis vesperis diei decimæ quartæ mensis Nisan.

Respondeo: Hebræos in Ægypto manducasse Agnum Paschalem in posteriori vespera diei decimæ quartæ, non vero diei decimæ tertiæ. Primo, quia *Exodi* c. 12. Moyses Hebræis in Ægypto adhuc constitutis sic præcepit: *Decima die mensis hujus tollat unusquisque Agnum per familias & domos suas... & servabitis eum ad quartam decimam mensis hujus: immolabitque eum multitudo filiorum Israel ad vesperam*. Secundo, idem testatur *Josephus* l. 3. Antiq. Jud. c. 10. ubi hæc habet: *Mense autem Xantico, qui a nostris Nisan vocatur, & annum exorditur, Luna quarta decima, sole Arietem obtinente, quandoquidem hoc mense ab Ægyptiaca servitute liberati sumus, sacrificium, quod tunc exeuntes fecisse diximus, Pascha nominatum, quotannis instaurare lege jubemur*. Denique, id facile colligitur ex modo, quo Hebræi in Ægypto Pascha peregerunt; non enim mensæ accumbentes, sed stantes pedibus calceatis, & accinctis renibus, more eorum, qui parati sunt ad ingrediendum iter, Agnum Paschalem festinanter comederunt. Porro, si Judæi in Ægypto Pascha peregissent die decima tertia mensis Nisan, non fuisset necesse ut tam festinanter Agnum Paschalem comederent, comestio si quidem Agni Paschalis integra die eorum profectionem præcessisset: Certum igitur est, Judæos in Ægypto Pascha peregisse non die decima tertia, sed decima quarta mensis Nisan, hoc est, in pervigilio suę profectionis ex Ægypto. Quo pacto autem innumerabilis pene illa Judæorum multitudo potuerit intra tam angustum temporis spatium congregari? facile quisque concipiet, si advertat, Hebræos retroactis diebus a Moyse admonitos fuisse ut se ad iter prepararent, eosque summa diligentia temporis angustias suppleviſse. Legimus quippe *Exodi* c. 12. Moysem Hebræis præcepisse, ut unusquisque decima die mensis, a quo Judæi ex Ægypto profecti sunt, tolleret Agnum per familias & domos. Addo etiam, Judæos, hac nocte, qua Angelus omnes Ægypti primogenitos interfecit, domi suę conclusos non remansisse, quamvis enim Moyses prohibuisset, ne quis egrederetur ostium domus suę usque mane, ubi tamen ex communi Ægyptiorum comploratione intellexerunt, primogenitorum cædem ab Angelo exterminatore esse factam, urgentibus Ægyptiis, tot inopinatis cladibus attritis, confestim e domibus exierunt, & in locum a Moyse indictum certatim convolarunt. Denique, si Hebręi in exitu ex Ægypto Agnum Paschalem comedissent in primis vesperis diei decimę quartæ mensis Nisan, ficut contendit mox laudatus Cl. *Ferrandus*, debuissent Judęi, & etiamnum deberent singulis annis manducarę Agnum Paschalem in primis vesperis diei decimæ quartæ mensis Nisan, cum certum sic ex Scriptura Sacra, Judæos, debuisse post ęgressionem ex Aegypto comedere Agnum Paschalem eodem mense, eodem die, & eadem hora. Legimus quippe Exodi c. 12. *Habebitis autem hanc diem in monumentum, & celebrabitis eam solemnem Domino in generationibus vestris cultu sempiterno*. Et libri Deuter. c. 16. *Immolabis Phase vespere ad solis occasum quando egressus es de Ægypto*. Atqui tamen certissime constat, Judæos post profectionem suam ex Aegypto semper Agnum Paschalem comedisse non in primis, sed in secundis vesperis diei decimæ quartæ mensis Nisan, argumentǫ itaque est hęc perennis & nunquam Judęorum interrupta consuetudo, eos manducasse in Aegypto Agnum Paschalem non in primis, sed in secundis vesperis diei 14. mensis Nisan. Sic Hebręi, e captivitate Aegyptiaca in libertatem asserti, singulis annis die decimaquarta mensis Nisan per-

egerunt *Phase*, seu *Pascha*, hoc est, *transitum*, eo quod a transeunte Angelo trucidati sunt omnes Aegypti primogeniti, servatis tantum Israelitis, quorum ædes rubebant sanguine Agni.

Ad coronidem hujusce Dissertationis duo hic breviter sunt advertenda. Primo, gravem in secundo Ecclesiæ sæculo de celebrando Paschate motam esse Controversiam, an videlicet Christiani Luna decima quarta, in quemcumque diem illa incideret, Pascha, more Judæorum, celebrare deberent, an semper die Dominico? *Sanctus Polycarpus*, Smyrnensis Episcopus, adulto secundo Ecclesiæ sæculo Romam venit, ut de Paschate *Anicetum* Papam interrogaret. Sed, cum inter se convenire haud possent, re necdum satis excussa, ab se invicem discesserunt, ut viri boni inter se diffidentes solent, hoc est, salva & incolumi amicitia; seque mutuo pacis osculo amplexi, ut testatur *Eusebius* lib. 5. Histor. Eccles. cap. 24. Eadem lis senescente eodem sæculo renovata est, ac vehementius exarsit sub *Victore* Papa, cujus authoritate celebrata sunt variis in locis varia Concilia, ut Romæ ab ipso *Victore*, Cæsareæ Palestinæ a Theophilo, in Galliis ab Iræneo, Lugdunensi Episcopo, aliisque in locis, & in his pro celebratione Paschatis statutus est Dominicus dies, Authoritate tot Synodorum, quibus Romana de celebrando Paschate die Dominico disciplina statuebatur, permotus Victor Papa, Polycrati, Ephesiorum Episcopo, aliisque Asiaticis, qui in celebrando Paschate Judæorum morem sectabantur, excommunicationem minatus est; eosque ab Ecclesia separare voluit, ut asserit *Eusebius* lib. 5. Histor. Eccl. c. 24. At, deterritus ab Iræneo Lugdunensi, intra minas hæsit summus ille Pontifex, nec eos excommunicationis fulmine perculit. Quapropter, in Ecclesia Catholica tolerati sunt Quartodecimani, donec eorum error in apertam prorupit hæresim, neque jam ut pii, & morum a suis Majoribus acceptorum tenaces, sed ut pervicaces, & opinionis suæ retinentiores confixi ac proscripti sunt in Concilio primo generali Nicæno, celebrato anno 325. In hoc Concilio fixus fuit Paschatis dies ad diem Dominicum proxime sequentem Lunam decimam quartam mensis primi post Æquinoctium vernum illucescentem.

Advertendum est secundo, incertum omnino esse, ad quem pertineret ea domus, in qua Christus Dominus ultimam cænam peregit. Quidam SS. Patres existimant, Dominum illius domus fuisse Joannem Apostolum, Zebedæi filium, qui ex venditione paternorum bonorum coemptam domum addixit usibus Christi, Deiparæ, & Apostolorum. Ita censent *Sanctus Damascenus* Orat. in Assumpt. B. Virginis, *Nicephorus* lib. 1. Hist. Eccles. cap. 28. *Metaphrastes* Orat. de Dormit. Dei-paræ, & *Cedrenus* in Comp. Alii vero cum Alexandro, Monacho, qui post quintum sæculum floruit, putant, domum, in qua Christus ultimum Pascha peregit, pertinuisse ad Mariam, matrem Joannis, cognomento Marci, non quidem Evangelistæ, qui simpliciter *Marcus* vocabatur, eratque patria Lybicus Cyrenæus, & *Petri* Apostolorum Principis discipulus; sed *Joannis*, ut dixi, cognomento *Marci*, filii *Mariæ*, Barnabæ consobrini, atque discipuli, cujus mentio fit in Actis Apostolorum c. 12. & in Epist. ad Colossenses cap. 4. Et hæc sententia probatur *Baronio*, *Jansenio*, & aliis quos recenset, & sequitur *Cornelius a Lapide* in c. 26. Matth. Alii denique hanc domum adjudicant Alphæo, & Mariæ, Patri, & Matri Jacobi Minoris: sic sentit *P. Mauduit*, Author Gallicæ analyseos, Dissertationib. XXX. Sed ut cordate fatear, cum Sacri Evangelistæ ea de re sileant, nihil certi ex his conjecturis, quibus indulgent illi Authores, elici potest.

DIS-

DISSERTATIO XX.

De Doloribus, quos Christus moriendo pertulit, & de circumstantiis passionis ejus, præsertim de Cruce, cui fuit suffixus.

HAnc Dissertationem in duos partiar Paragraphos. In primo ostendam, Christum, Servatorem nostrum, in Passione sua acerbissimos cum animi, tum corporis pertulisse dolores, ibidemque præcipuas referam illius Passionis circumstantias. In altero inquiram, an conveniens fuerit Christum mori in Cruce? Et quikam salvificæ Cruci cultus exhiberi debeat?

PARAGRAPHUS I.

In quo ostenditur, Christum in Passione sua, tam in corpore, quam in anima acutissimos persensisse dolores, & præcipuæ ipsius Passionis circumstantiæ referuntur, & explanantur.

OBservandum est cum *Sancto Thoma* 3. part. quæst. 15. Christum, naturam humanam assumendo, non solum corporis sumpsisse defectus, cujusmodi sunt sitis, fames, dormituritio, tristitia, lassitudo, dolor, milleque vitæ nostræ labores, sed etiam animæ sumpsisse passiones, videlicet metum, dolorem, spem, gaudinm, iram, odium &c. cum hoc tamen discrimine, quod animæ affectiones, seu passiones sæpe sæpius nos ad vitia trahant, non quidem naturæ vitio, sed originalis culpæ, cujus reliquiæ sic medullitus infixæ inhæserunt, ut compesci quidem frænarique possint, evelli radicitus nequeant, quo fit plerumque, ut in nobis propter naturæ depravationem hujusmodi passiones per ignorantiam ferantur in id quod esset repudiandum, refugiant ea, quæ sunt expetenda, nitantur ad turpia, tenebras menti offundant, obstrepant rationi, cui obtemperare deberent, intestinos, seu domesticos excitent tumultus, & malis vertantur in occasionem, materiamque peccandi. At, e contra Christus Dominus, quoniam hominis naturam induit, plurimis quidem incommodis e culpa natis obnoxiam, immunem tamen ab ignorantia, & ab omni vitiorum depravatione, immo a fomite peccati, non poterat ... ectibus naturæ nostræ ad ma... ari; cum esset ab intrinseco impeccabilis, sed horum quidquid fuit in illo cessit in cumulum virtutis, & meritorum. Hac præmissa observatione.

DICO: *Christum tam in anima, quam in corpore vere passum esse dolores, eosque acutissimos.*

Probatur primo, ex Scriptura Sacra, *Isaiæ* cap. 53. *Non est species ei, neque decor, & vidimus eum, & non erat aspectus, & desideravimus eum: despectum, & novissimum virorum, virum dolorum, & scientem infirmitatem, & quasi absconditus vultus ejus, & despectus, unde nec reputavimus eum. Vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portavit, & nos putavimus eum quasi leprosum, & percussum a Deo, & humiliatum.* Quibus verbis Propheta graphice, vivisque coloribus describit passionem ac mortem, quam cum summa ignominia, doloribus, & opprobriis conjunctam Christus Dominus ad expianda hominum peccata voluntarie in se suscepit.

Respondent moderni quidam Rabbini hæc omnia, quæ *Isaias* habet c. 53. non de Messia, sed de populo Judaico, exilio percusso, & multis calamitatibus exagitato, esse intelligenda.

Verum, quam perperam, & inepte recentiores illi Rabbini istud Isaiæ vaticinium ad populum Judaicum detorqueant, facile evinci potest. Primo, quia omnes veteres Rabbini uno ore confirmant, traduntque, Isaiam eo in capite de Rege Messia loqui, ut videre est apud nostrum *Raymundum Martini* in suo Pugione fidei. Secundo, si hujus capitis contextus tantisper expendatur, facile quisque intelliget, soli Christo, qui est verus Messias, adamussim quadrare omnia quæ ibi sunt prædicta, sic enim loquitur Propheta: *Ipse autem vul-*

vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: disciplina pacis nostræ super eum; & livore ejus sanati sumus. Omnes nos quasi oves erravimus, unusquisque in viam suam declinavit: & posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum. Oblatus est, quia ipse voluit, & non aperuit os suum: sicuti ovis ad occisionem ducetur, & quasi Agnus coram tondente se obmutescet, & non aperiet os suum. De angustia, & judicio sublatus est: generationem ejus quis enarrabit? Quia abscissus est de terra viventium: propter scelus populi mei percussi eum... cum sceleratis reputatus est, & ipse peccata multorum tulit, & pro transgressoribus rogavit. Jam vero, quæro, cui melius, quam Christo Domino congruunt admirabilis ille ortus cum infima exinanitione, & plurimorum incredulitate junctus? horrenda dolorum, qui nobis debebantur, & innocentissima perpessio? peccatorum nostrorum bajulatio? summa patientia & voluntaria animæ per mortem effusio? ovis ad occisionem ductæ, & agni coram tondente se obmutescentis, nec aperientis os suum instituta comparatio? cum sceleratis deputatio? & fusa pro transgressoribus oratio? cui, inquam, melius hæc omnia conveniunt, quam Christo Domino? cujus divina generatio, pro mysterii incomprehensibilis altitudine, & dignitate enarrari non potest, qui vulneratus est propter iniquitates nostras, tanquam ovis ad occisionem ductus, & quasi agnus coram tondente se obmutuit, ita ut Pilatus vehementer miraretur tantam Christi adversus actores lenitatem, tamque generosum mortis contemptum; qui denique cum sceleratis reputatus est, utpote inter duos latrones crucifixus, & pro transgressoribus, seu pro his, qui eum crucifigebant, rogavit, dicens: *Pater ignosce illis.* Summa autem insania est, velle hæc omnia ad populum Judaicum detorquere. Quis enim, amabo, unquam dixerit, Judæos ita innocenter pati, ut nulla sit in ipsorum ore inventa fraus? cum potius experientia constet, eos esse viros dolosissimos, vindictæ cupidos, usurarios, proditores, nebulonum pessimos, adeo ut ipsimet sibi male conscii fateri cogantur, peccata sua in causa esse, cur Messias necdum advenerit. Anne Judæi ita patiuntur pro delictis aliorum, ut suis vulneribus eos sanent? cum e contra Christianis quotidie imprecentur, eorumque exterminium a Deo in suis orationibus postulent. Anne denique animam instar victimę ponunt, vel instar ovis & mansueti agni patiuntur? & non potius invicti, jugi, quo premuntur, & laborum impatientes, seditiosi. Non ergo populo Judaico in captivitatem abducto congruit hoc Isaiæ vaticinium, sed soli Jesu Christo, vero Messię. Hinc *Philippus* Diaconus, ut legitur Actorum cap. 8. cum Candacis Reginę eunuchus istud Isaiæ vaticinium in curru legens non intelligeret, de Jesu Christo interpretatus est, & *S. Petrus* 1. Epist. c. 2. eumdem Isaiæ locum Christum Dominum spectare declarat his verbis: *Christus passus est pro nobis... Qui, cum malediceretur, non maledicebat; cum pateretur, non comminabatur: tradebat autem judicanti se injuste, qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, ut peccatis mortui, justitiæ vivamus, cujus livore sanati sumus.*

Probatur secundo: Nulla fuit Corporis Christi pars, nullus sensus, nulla facultas, quæ non fuerit gravissimis excruciata doloribus, ergo revera Christus acerbissimos dolores perpessus est. Probatur antecedens: Nam primo, pedes, & manus ipsius dira vi tormentorum clavis fuerunt Cruci affixæ, juxta illud Ps. 21. *Foderunt manus meas, & pedes meos.* Secundo, caput ejus spinis compunctum est, & arundine percussum, facies sputis oblita, ac fœdata, latus lancea perfossum, membra flagellis laniata juxta illud Isaiæ c. 50. *Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus, faciem meam non averti ab increpantibus, & conspuentibus in me.* Tertio, passus est Christus *in libertate*, quia captus, & funibus vinctus; *in fama*, quia blasphemiis, & injuriis appetitus; *in honore, & gloria*, quia illusus, & contumeliis lacessitus, & cum latronibus crucifixus; *in rebus*, quia vestibus spoliatus; *in gustu*, quia

quia felle, & aceto potatus; *in olfactu*, quia fœtore cadaverum in Calvariæ Monte sepultorum infectus; *in auditu*, quia voces blasphemantium, & irridentium audivit; *in visu*, quia mœstissimam Matrem suam, & dilectum Discipulum juxta Crucem stantes, & flentes vidit; *in toto corpore*, quia ejus nuditas, & flagellatio sævissima, & spinarum aculei, & Crucis gestatio, confixio, ac suspensio in Cruce, Passionisque diuturnitas acutissimos dolores ei intulerunt.

Dixi, nuditatem Corporis Christi patientis, mortis ejus infamiam auxisse, quia SS. Patres, Athanasius Sermone *De Passione, & Cruce Domini*, Ambrosius, lib. 10. in *Lucam*, Augustinus l. 16. De Civitate Dei cap. 12. Joannes Chrysost. hom. 6. c. 2. Epist. ad Coloss. Cyrillus Hierosolymitanus Catechesi Mystagogica 2. affirmant Christum e Cruce nudum pependisse. Non quod velint illi Sancti Patres (sicut perperam moderni quidam Scriptores illi affingunt Christum ita de Cruce nudum pependisse, ut nec illas partes velatas haberet, quas in nobis naturalis pudor obtegi jubet), sed tantum innuunt Sancti illi Patres, Christum Dominum, sola verenda, seu genitalia amictum, seu contectum, e Cruce nudum pependisse. Probabilius quippe est, sicut docent viri Historiæ prophanæ periti, antiquitus Cruciarios, seu eos, qui in Crucem agebantur, sola verenda tectos fuisse, cetera vero nudos e Cruce pependisse, ut hoc pacto aliqua decori ratio haberetur, & adspectantium mulierum pudori consuleretur, quibus omni procul dubio nuditas illarum partium, quas præ pudore tegimus, offendiculo fuisset.

Præterea, dolorum magnitudinem augebat ipsa Corporis Christi constitutio, nam quo cujusque natura præstantior est, ac generosior, hoc sensus mali naturam offendentis acrior est, atque acerbior: nullum autem corpus hominis generosius fuit Corpore Christi, utpote operatione Spiritus Sancti miraculose in utero Virginis formato, ac subinde nullum corpus hominis fuit algoris, æstus, laboris, inediæ, & doloris impatientius Corpore Christi; nulla anima præstantior, & acrioris sensus fuit Anima Christi, quo fit, ut si paribus numeris cruciatus, quos in Passione sua pertulit Christus, alii cuipiam mortalium fuissent inflicti, multo minus doloris sensus fuissent allaturi.

Insuper dolores, quos Christus passus est, eo vehementiores fuerunt, quo a pluribus fuerunt ipsi inflicti. Passus est siquidem a Gentilibus, a Judæis, a viris, a fœminis, videlicet ab ancillis accusantibus Petrum, passus est etiam a Principibus, & Ministris eorum, a suis popularibus, familiaribus, & notis, nimirum a Juda, qui, per ingratitudinem post homines natos maximam, eum prodidit, & a Petro, qui ipsum ter abnegavit.

Denique ad summi doloris cumulum accedebant casus, & ruina Judæorum, fuga Discipulorum, ingratitudo hominum, quibus Christi mors non salutem, sed damnationem esset allatura, quorum omnia peccata intuebatur, perspicacissime cum omnibus circumstantiis, & oneribus trutinata, cogitataque videbat Jesus Christus, quodque caput est, omnis omnino solatii tam interni, quam externi subtractio. In aliis siquidem patientibus, ut optime observat *S. Thomas*, mitigatur tristitia interior, & etiam nonnunquam dolor exterior, ex aliqua consideratione rationis per quamdam derivationem, seu redundantiam a viribus superioribus ad inferiores; sicut ex. gr. quando argumentis, aut exemplis nos ipsos ad aliquem doloris sensum fortiter ferendum extimulamus, sive cum ab eo, quod molestum est, ad id, quod delectat, mentem advertimus; sive cum præmium contemplamur, aut illius rei merita, cujus amore patimur. Nihil horum sibi Christus passus est opitulari ad leniendos dolores, quibus in Passione sua torquebatur, non charitatem, quæ Martyribus molestiam adimebat; non invictum animi robur, quo nonnulli Ethnici fortes aliquando fuerunt, non redundantiam partis superioris ad inferiorem, quia hanc redundantiam Christus non permisit; non purissimam innocentiam, propter quam ut a culpa, ita a pœna immunis erat; non gratiæ plenitudinem, quæ naturæ tollit

tollit imbecillitatem; non denique fruitionem divinitatis, quæ procul arcet necessitatem molestia patiendi; nihil horum omnium voluit sibi Christus opitulari, ut gravioribus cruciaretur doloribus. Hinc, paulo antequam efflaret animam, magna voce clamavit: *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* Hoc est, cur me persecutorum sævitiæ, tormentorum omnium acerbitati dereliquisti omni solatio destitutum externo, interno, corporis, & animi, sive a ratione humana, sive a visione beatifica, sive ab ipsa divinitate mea derivando? cur omnem omnino consolationem suspendisti, & omnes fluctus tuos induxisti super me? His rationibus permotus *S. Thomas*, asserit 3. p. quæst. *46*. art. *6*. dolorum, quos Christus in Passione sua pertulit, tantam fuisse acerbitatem, ut excesserint omnes dolores, quos pati possunt homines in hac vita. Idque jure merito asserit Doctor Angelicus, quia nec nostri plasmatis vilitas cum Christi præstantia, neque mortis nostræ asperitas cum illius supplicio, neque noster incertus metus cum illius certissima, ac clarissima notitia, neque denique nostra ignorantia cum illius scientia conferri potest: Unde Ps. 87. dicitur ex persona Christi, *repleta est malis anima mea*. Et Threnorum cap. 1. *Attendite, & videte si est dolor sicut dolor meus*. Rursus, Psal. 37. *Quoniam ego in flagella paratus sum, & dolor meus in conspectu meo semper*, & Ps. 68. *Quoniam quem tu percussisti, persecuti sunt, & super dolorem vulnerum meorum addiderunt*. Denique, Psal. 108. *Et ego factus sum opprobrium illis, viderunt me, & moverunt capita sua*. Addo etiam tanto dolore pro expiandis mortalium sceleribus correptum fuisse Christum Dominum, ut sudor sanguineus e Sacro ipsius corpore manarit: *Et factus est sudor ejus, sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram*, Lucæ cap. 22. v. 44. Hunc autem cruentum sudorem fuisse magni angoris indicium, testantur Sancti Patres, *Justinus*, Martyr, in Dialogo cum Tryphone, Judæo, *S. Chrysostomus* Hom. 83. in Matth. & alii. Nec desunt exempla valentibus corporibus sanguinis expressi. Testatur enim *Maldonatus*, fuisse suo tempore Lutetiæ Parisiorum hominem robustum, & bene valentem, qui audita in se capitali sententia, sudore sanguineo fuit perfusus. Cl. etiam *Thuanus* lib. 11. Hist. refert, quod *Præfectus Montis Marini cum in obsidione ejus, ab Augusto Saluciarum Principis filio notho, quasi ad colloquium ejus fuisset vocatus & captivus detentus, morsque interminata, nisi locum redderet, tantopere mortis metu affectus est, ut sanguineum sudorem toto corpore perfunderet*. Alia exempla bene multa suppeditat *Stephanus Clotzius* in libro quem edidit, *De sudore Jesu Christi sanguineo*. Facile itaque ex eo cruento sudore, tam copiose e Corpore Christi, in Olearum horto orantis, manante, & in terram qua data porta ruente, potest quilibet intelligere, quam gravis ac vehemens fuerit dolor, quem Jesus Christus ad eluenda hominum scelera, quorum pœnas in se susceperat, passus sit.

DILUUNTUR OBJECTIONES.

Arguitur primo: Non fuit conveniens ut Christus abhorreret a morte, & in ea subeunda ederet tristitiæ signa, ergo satius dicendum est, Christum nullo pacto timuisse mortem, nullumque in ea obeunda pertulisse dolorem. Prob. ant. mortem reformidare, & in ea subeunda tristitiæ prodere signa, hominis est infirmi, abjecti, sibi parum constantis, de se nimium soliciti, & vitæ temporali plus æquo addicti. E contra vero mortem impavido vultu, & irretortis oculis aspicere, eamque infracto pectore obire, hominis est constantis, sibi bene conscii, intrepidi, & omni adversæ fortunæ casu superioris. Hinc Martyres, qui divino amore succensi erant, in gravissimis tormentis plena lætitia verba profundebant, ore interrito sævas Tyrannorum minas contemnebant, & ferrum inter & ignem nihil de vultus hilaritate remittebant, non ergo decebat, ut Christus, qui tam Patrem æternum, quam genus humanum flagrantissima charitate diligebat, mortem pertimesceret, & in ea obeunda ederet tristitiæ signa.

Respon-

Respondeo: Christum sub diverso sensu timuisse mortem, & non timuisse, voluisse mortem, & non voluisse. Primo, Christus timuit, & non voluit mortem non uti nos, necessitate, sed sponte, vere tamen timuit mortem non tanquam suum malum, sed tanquam nostrum, non sua causa, sed nostra. Timuit, non prævertente, aut obruente rationem affectu, quemadmodum nos; sed nihil plane offensa, sed sarta ac tecta semper manente mentis tranquillitate. Timuit, & noluit mortem, quia per se mala est, inimica naturæ, quam assumpserat, & quia non est a Deo facta, sed invidia diaboli intravit in Mundum. Sub hac ratione Christus timuit, & noluit mortem. Secundo, Christus voluit, & non timuit mortem, quia eam libere oppetiit, quia sibi erat a Patre imperata, quia salutem erat paritura iis, quos amabat. In hoc sensu Christus voluit, & non timuit mortem. Cur autem Christus moriendo, non lætitiæ, sicut Martyres, sed tristitiæ ediderit signa? Tres potissimum rationes afferri possunt. Primo, quia Christus, ut mox diximus, nihil passus est lenire sensum dolorum, martyribus vero charitas, qua ardebant, molestiam adimebat. Secundo, Christus in Passione sua mansuetudinis, patientiæ, & obedientiæ exempla parare volebat, non fortitudinis, & animositatis. Exhibebat argumenta humanitatis, non ostentamenta divinitatis; volebat ut omnes intelligerent, & crederent, ipsum verum hominem esse, nostræ conditionis passionibus obnoxium. Quod si Christus magna vultus, & vocis alacritate, & pene non sentienti absimilis cruciatum pertulisset, quanto latius se se propagasset hæresis Manichæorum, qui Christum fantasticum corpus assumpsisse effutiebant? Ad suæ itaque naturæ humanæ veritatem asserendam, Christus totum se tristitiæ permisit, mœrori habenas laxavit, tædio gravatus est, cruento sudore manavit, asperrimam mortem reformidavit, & calicem quem ipsi propinavit Pater, his verbis fuit deprecatus: *Pater si possibile est transeat a me calix iste*. Denique, Christus in Passione sua non lætus, sed tristis esse voluit, quia hæc tristitia magis quadrabat oraculis Prophetarum, qui Christum, verum Messiam, sub hac persona sæpius inducunt, ut eum nunc agno mansueto comparent, nunc liventem plagis, deformatum, destitutum, tristem abjectumque faciant, nusquam alacrem, erectum, animosum: Obmutescentem faciunt, non magna loquentem, eumque omni dedecore, probro, infamia, & ludibriis dehonestatum iri vaticinantur.

Arguitur secundo: Si Christus voluisset, & simul noluisset mori, fuisset in Christo contrarietas, seu repugnantia voluntatum, atqui in Christo nulla fuit contrarietas, seu repugnantia voluntatum, hæc siquidem repugnantia originem habet ex peccato originali, cujus expers fuit Christus Dominus, ergo nulla ratione dici potest, Christum voluisse, & non voluisse mori.

Respondeo cum *S. Thoma* 3. p. q. 18. art. 6. negando sequelam majoris, nam ad contrarietatem, seu repugnantiam voluntatum, inquit Angelicus ille Doctor, requiritur, quod sit circa eandem voluntatem. Si enim unum velit homo secundum appetitum sensitivum, & velit aliud secundum appetitum rationis, non est hic aliqua contrarietas, nisi forte appetitus sensitivus in tantum prævaleat, quod vel immutet, vel retardet appetitum rationis. Porro, etsi voluntas naturalis, & voluntas sensualitatis in Christo aliquid voluerint, quam voluntas divina, & voluntas rationis ipsius, nulla tamen fuit oppositio, seu contrarietas voluntatum in Christo. Primo, quia voluntas naturalis, & voluntas sensualitatis in Christo non repudiabant illam rationem, qua voluntas divina, & voluntas rationalis in Christo Passionem, seu mortem volebant. Secundo, quia voluntas divina, & voluntas rationis in Christo non impediebantur, aut retardabantur per voluntatem naturalem, aut per appetitum sensualitatis. Similiter, etiam voluntas divina, & voluntas rationis in Christo non refugiebant, aut retardabant motum voluntatis humanæ, aut motum appetitus sensualitatis in Christo, placebat enim Christo tam secundum voluntatem divinam, quam secundum voluntatem rationis, ut voluntas

natu-

naturalis, & voluntas sensualis, quæ in ipso erant, juxta ordinem naturæ suæ moverentur. Quapropter, in Christo nulla fuit repugnantia, seu contrarietas voluntatum, licet Christus secundum voluntatem divinam, & voluntatem rationis vellet mori; secundum vero voluntatem naturalem, & voluntatem sensualem non vellet mori.

Arguitur tertio: Christus pati haud potuit morbum, febrem, &c. ergo nec potuit etiam pati famem, sitim, aliosque id genus naturæ humanæ defectus. Ant. certum est apud omnes Theologos. Prob. conseq. morbus, febris, &c. sunt defectus, seu infirmitates naturæ humanæ, non secus ac fames, sitis, &c. Ergo si Christus pati non potuit morbum, febrem, &c. non potuit etiam obnoxius esse fami, siti, &c.

Respondeo cum *S. Thoma* 3. p. q. 15. art. 4. Christum ad satisfaciendum pro peccato, quo infecta erat natura humana, illos tantum defectus assumpsisse, qui consequuntur ex peccato communi totius naturæ, idest, ex peccato originali, modo tamen illi defectus non repugnarent perfectioni, scientiæ, & gratiæ. Hinc Christus non assumpsit ignorantiam, pronitatem ad malum, & difficultatem ad bonum, quia illi defectus opponuntur perfectioni scientiæ, & gratiæ. Sunt etiam quidam defectus particulares, cujusmodi sunt varii morbi, qui ex hominum culpa originem trahunt, ex inordinato nimirum victu, vel ex vitio virtutis formativæ, qui defectus nullum in Christo locum habere potuerunt, quia ejus corpus virtute Spiritus Sancti compactum est, nec aliquid inordinatum Christus unquam in regimine vitæ suæ exercuit. Hos itaque defectus Christus non assumpsit, sed solum illos, qui in omnibus hominibus communiter inveniuntur, ex peccato primi parentis prodeuntes, sicut sunt mors, fames, sitis, & alii hujusmodi defectus, quos Christus libere suscepit, tum ut doloribus, & ærumnis vitæ humanæ obnoxius Redemptionis mysterium expleret, tum ut suo exemplo hominibus, dolores mortemque formidantibus, omnem adimeret excusationem. *Sublata est hoc modo*, inquit *Lactantius* lib. 4. de Divin. Instit. c. 24. *omnis excusatio, & fateri hominem necesse est sua culpa injustum esse, qui Doctorem virtutis, & eumdem Ducem non sequatur.*

Arguitur quarto: Virtus mentis lenit dolorem, & innocentia patientis mitigat pœnam Passionis. Hinc Apostolus 2. ad Cor. c. 7. ait: *Repletus sum omni consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra.* Et in Annalibus Ecclesiæ legimus, Martyres etiam debilioris sexus, alacri, festivoque animo carceres, ludibria, verbera sustinuisse; atqui in Christo fuit maxima virtus mentis, summaque innocentia, ergo dolor Passionis Christi non potuit esse vehementissimus.

Respondeo primo: Virtutem mentis mitigare dolorem, & innocentiam minuere pœnam Passionis per quandam redundantiam a superioribus viribus ad inferiores, quæ redundantia, sicut supra diximus, cum in Christo non fuerit, eo videlicet non permittente, sequitur, nec innocentiam Christi, nec virtutem mentis, qua præditus erat, ejus dolores mitigasse.

Respondeo secundo: Innocentiam patientis sublevare dolorem Passionis quantum ad culpam, sed non quantum ad pœnam. Id quippe discriminis est inter reum, qui patitur, & innocentem; quod reus, qui patitur, dolet non solum de pœna, sed etiam de culpa: innocens autem, qui patitur, dolet tantummodo de pœna: qui dolor augetur ex ipsius innocentia, quatenus apprehendit nocumentum sibi illatum, ut magis indebitum. Ita respondet *S. Thomas* 3. p. q. 46. art. 6. ad 5.

Arguitur quinto: Nulla tristitia eum invadere potest, qui fruitur essentiali beatitudine, sita in clara, & intuitiva visione Dei, atqui Christus, etiam inter acutissimos dolores, & agones constitutus, clara Dei visione fruebatur, nulli ergo tristitiæ obnoxius esse potuit. Maj. certa est, nam tristitia, cum sit quoddam malum, nullo pacto stare, & cohærere potest cum vera, & perfecta beatitudine, quæ juxta *Boetium*, status est omnium bonorum aggregatione perfectus. Minor vero perinde certa est: nam fatentur omnes Theologi, Chri-

Christum a momento conceptionis suæ fuisse viatorem simul & comprehensorem, adeoque vera, ac perfecta beatitudine donatum.

Respondent quidam recentiores Theologi cum nostro *Melchiore Cano* l. 12. de locis c. 14. tristitiam quidem abesse procul ab illo, qui vera beatitudine tam quoad essentiam, quam quoad effectum fruitur; in eo tamen tristitiam reperiri posse, qui licet vera potiatur beatitudine quoad essentiam, quæ sistit in visione Dei, vera tamen non fruitur beatitudine quoad effectum, puta gaudium, delectationem, &c. Porro, inquiunt illi Theologi, quamvis Christus fruitus sit vera beatitudine sumpta secundum essentiam, non tamen semper fruitus est vera beatitudine secundum omnes illius effectus; quia aliqui ex dispensatione quadam in eo impediti sunt. Unde, sicut Christus impedivit ne per totum vitæ suæ cursum gloria animæ suæ essentialiter beatæ efflueret in corpus; ita & in Cruce noluit, ut anima gaudium haberet de visione divinitatis, sed illud, suapte natura ex clara Dei visione proditurum, cohibuit, ut hoc pacto, citra ullam delectationem, acerbiores cruciatus pateretur. Hæc *Melchioris Cani* Responsio probatur tribus doctissimis Societatis Jesu Scriptoribus, videlicet *Alphonso Salmarone* Tom. 10. Tract. *de tristitia animæ Christi*, *Maldonato*, Scripturæ Sacræ Interprete celeberrimo, in c. 26. *Matthæi* ad hunc versiculum: *cœpit contristari*, & *mæstus* esse, & *Gregorio de Valentia* 3. p. q. 9. puncto 2.

Verum, hæc Responsio omnino opponitur doctrinæ *S. Thomæ*, qui pluribus in locis, sed potissimum 3. p. q. 46. art. 8. diserte docet, gaudium fruitionis in Anima Christi jugiter perseverasse etiam inter acutissimos dolores, quibus cruciabatur. Missa itaque illa responsione.

Respondeo cum omnibus Thomistis, Animam Christi in parte sua superiori summum habuisse fruitionis gaudium, etiam dum corpus gravissimos in Cruce dolores pateretur, ita ut tamen gaudium illud, quod erat in parte superiori animæ, non fuerit ad illius partem inferiorem diffusum. Ratio est, quia licet in nobis quandoque contingere possit, ut una operatio, quæ est vehementissima in parte superiori animæ, aliam partis inferioris animæ operationem impediat, vel penitus absorbeat, sicut multis exemplis, & experientiis manifesto constat, id tamen locum non habuit in Christo; quia pars superior animæ, qua Christus divina, & Cœlestia contemplabatur, non impediebatur in his, quæ erant sibi propria, a parte inferiori animæ, qua Christus intendebat rebus agendis circa corpus; non secus ac per divinitatem Christi non impediebatur, sed potius permittebatur caro agere, & pati quæ sibi erant propria, ut post S. Damascenum docent omnes Theologi. Nulla quippe, ita permittente Christo, fiebat redundantia partis superioris animæ Christi ad inferiorem, & versa vice, nulla itidem fiebat redundantia partis inferioris animæ Christi ad superiorem. Unde, sicut gaudium fruitionis, quod erat in superiori parte animæ Christi, non diffundebatur, tempore Passionis, in inferiorem partem animæ Christi, ut ab ea dolor, & tristitia tollerentur; sic pariter superior pars animæ Christi non impediebatur partis inferioris dolore, quem Christus cohibebat, ne in superiorem irrueret. Quod sane speciale fuit miraculum, sicut revera continuum in Christo fuit miraculum, quod idem homo esset viator simul, & comprehensor, quod a gloria animæ nihil derivaretur ad corpus, quod a superioris gaudio nihil solatii in inferiorem partem animæ Christi refunderetur, quod inferioribus viribus perturbatis, nec superiores turbarentur, nec remitterent opus, nec quietem, & delectationem amitterent. Ita docet *S. Thomas* loco mox laudato, cujus doctrinæ standum esse censeo, quidquid sit de variis aliis explicationibus *Cajetani*, & *Medinæ*, quis in quibusdam dissentiunt, dum subtilis Doctoris solvunt argumenta.

Arguitur ultimo: *S. Hilarius* lib. 10. de Trinitate docet, Corpus Christi flagellorum ictibus fuisse laceratum, nihil tamen doloris fuisse animæ illatum; unde animam Christi comparat cum aqua, cum igne, cum aere, quæ telo aliquo perforan-

rentur. In qua comparatione aperte innuere videtur Sanctus ille Doctor, quod sicut aqua, ignis, & aer nihil prorsus doloris sentiunt, etiamsi telo perforentur, ita & anima Christi nullum pertulit dolorem, dum corpus cui unita erat, fuit in passione flagellorum ictibus laceratum. Hæc sunt ipsius verba: *Unigenitus Deus hominem verum, non deficiens a se Deo, sumpsit: In quem quamvis ictus inciderent, aut suspensio elevaret: afferrent quidem impetum passionis, non tamen dolorem passionis inferrent, ut telum aliquod, aut aquam perforans, aut ignem compungens, aut aera vulnerans, omnes quidem has passiones natura sua infert, ut perforet, ut compungat, ut vulneret: Sed naturam suam in hæc passio illata non retinet, dum in natura non est, vel aquam forari, vel pungi ignem, vel aera vulnerari, quamvis naturæ sit teli vulnerare, & compungere, & forare. Passus quidem Dominus Jesus Christus, dum cæditur, dum suspenditur, dum configitur, dum moritur, sed in Corpus Domini irruens passio, nec non fuit passio, nec tamen naturam passionis exercuit, cum & pœnali ministerio desæviit, & virtus corporis sine sensu pœnæ in se sævientis excepit*. Et, post pauca interjecta, sic prosequitur: *Et homo ille de Deo est, habens ad patiendum quidem corpus, & passus est; sed non habens naturam ad dolendum*. Ergo ex Sancto Hilario Christus fuit omnium dolorum expers.

Idem omnino sentire videtur *S. Clemens Alexandrinus*, qui libro sexto Stromatum pag. 649. loquendo de Christo, hæc habet: *Ipse autem, ut semel dicam, passionis erat expers, ut quem nullus subiret motus, neque voluptas, neque dolor*. Quibus verbis Sanctus Clemens dolorem, tristitiam, animæ perturbationes, & cunctas naturæ humanæ affectiones a Christo penitus ablegare videtur.

Respondeo. Quod licet non defuerint Authores, qui Sanctum Hilarium hujus erroris perperam insimularint, quos inter numerantur *Claudius Mamertus* lib. 2. de statu animæ c. 9. *Berengarius*, teste *Lanfranco* Epist. 50. *Blondellus*, & *Rivetus*, Hæretici de Calvinistarum grege, affirmantes, Sanctum illum Doctorem sensisse, Christum tristitiæ, metus, doloris, aliarumque ejusmodi naturæ humanæ affectionum fuisse omnino expertem; facile tamen ostendi potest, S. Hilarium ab illo errore fuisse penitus alienum. Enim vero, in Ps. 53. ait, quod Christus Dominus *ut absolutissimum nobis humanæ humilitatis esset exemplum, omnia, quæ hominum sunt, & oravit, & passus est, & ex communi nostra infirmitate salutem sibi est deprecatus a Patre*; *ut nativitatem* (idest, naturam) *nostram cum ipsis infirmitatis nostræ iniisse intelligeretur officiis Hinc illud est, quod esurivit, sitivit, dormivit, lassatus fuit, impiorum cœtus fugit, mœstus fuit, & flevit, & passus, & mortuus est*. Et in Ps. 54. asserit, quod Christus *etiam timorem in se mortis ingruentem non renuit*. Denique, ne plura congeram testimonia, in Ps. 68. hæc verba Vatis regii: *Salvum me fac Domine, quoniam intraverunt aquæ usque ad animam meam*, sic interpretatur: *Introeuntibus enim aquis usque ad animam, subjectus morti Crucis fiebat: Cum passionum universarum impetus usque ad mortem animæ perrumperet... non enim incidere in Deum infirmitatum nostrarum terror valebat, aut exercere se nisi in carne corporis nostri; tanquam subjacente materia, poterant passiones*. Et infra, *omnis in eum terror desævientis in nos potestatis incubuit*. Quibus verbis S. Hilarius aperte tribuit Christo famem, sitim, mœrorem, tristitiam, uno verbo, omnes humanæ infirmitatis affectiones, ac passiones. Legi possunt alia disertissima ejusdem Sancti Doctoris testimonia in Præfatione recentis Editionis ejus Operum adornatæ a Patribus Benedictinis Congr. S. Mauri, qui hunc errorem a S. Hilario, de Ecclesia bene merito, multis, iisque invictis argumentis amoliuntur. Nunc venio ad explicationem illius testimonii deprompti ex lib. 10. de Trinit. ubi Sanctus Hilarius dolores a Christo arcere videtur. Duplex autem huic testimonio adhiberi potest responsio. Prima est, quod S. ille Doctor negat tantum eo loci, dolores habuisse locum in Christo, prout est Verbum Divinum, dolores tamen a Christo, quatenus homo est, excludere non intendit. Veritas hujus responsionis liquet ex scopo, in quem

to-

toto illo libro decimo collimat S. Hilarius; vult siquidem argumentum diluere Arianorum, qui sicut testantur Sancti Patres Gregorius Nazianz. Orat. 51. Augustinus de Hæresibus cap. 19. Theodoretus sub initium Dialogi 2. affirmabant, Verbum in Christo vices animę suppleviſſe, ac ſubinde mœſtitudinem, triſtitiam, anxietatem, & dolores, quibus anima Christi fuit in paſſione obnoxia, in Verbum ipſum cecidiſſe pertendebant. Ut igitur hoc Arianorum argumentum diluat S. Hilarius, docet, nullum dolorem, nullaſque humanę infirmitatis paſſiones in Christum, quatenus Verbum eſt, incidere potuiſſe. Hunc ſcopum ſibi in lib. 10 de Trinit. pręfixiſſe Sanctum Hilarium aperte colligitur ex verbis ipſiuſmet Sancti Doctoris, qui lib. 1. de Trinitate numer. 32. declarat, ſe librum decimum ſcripſiſſe adverſus Hęreticos, qui *divinæ profeſſionis naturæque immemores, ad impietatis ſuæ argumentum, diſpenſationis geſta, dictaque tenuerunt*. Hoc eſt ut planius loquitur lib. 9. de Trinit. n. 5. qui ea *quæ ab eo, ſeu Christo, ſecundum hominem dicta ſunt, dicta eſſe ſecundum naturæ divinæ infirmitatem mentiuntur*. Idem repetit lib. 11. de Trinit. & in c. 31. *Matthæi*, ubi ait, ſibi cum iis rem eſſe, *quorum ea opinio eſt, quod cadere propter ſe mæſtitudo in Deum potuerit, eumque futuræ paſſionis metus fregerit, quia dixerit: Triſtis eſt anima mea &c.* Ex ſcopo igitur, quem *S. Hilarius* hoc in libro 10. de Trin. ſibi propoſuit, genuinus verborum illius ſenſus nullo negotio exculpi poteſt.

Altera reſponſio traditur a *S. Thoma* 3. p. q. 15. art. 5. ad 1. ubi ait, S. Hilarium a carne Christi non veritatem doloris, ſed neceſſitatem duntaxat excludere voluiſſe, ideſt, S. Hilarium negaſſe tantum, dolores in Christo habuiſſe locum, quantum ad illum modum, ſecundum quem ſunt in nobis, nam dolores nos neceſſario pungunt, nobiſque invitis licet, ac reluctantibus dominantur propter peccatum originale, quod eſt principium, & fons, ex quo ſcaturiunt illi defectus. At vero Christus, qui a peccato originali fuit prorſus immunis, dolores non invitus præſenſit, ſed libere, nec motus in eo excitari poterant, qui ejus rationem perturbarent. Hanc explicationem Sancti Thomæ conſonam eſſe menti Sancti Hilarii colligo ex Enarratione in Pſal. 53. ubi S. Hilarius hæc habet: *Paſſus ergo eſt Deus, quia ſe ſubjecit voluntarius paſſioni*. Hac gemina reſponſione, manet abunde explicatum illud S. Hilarii teſtimonium ex lib. 10. de Trin. petitum, quapropter, neceſſe non eſt recurrere ad reſponſionem Petavii, viri alioqui doctiſſimi, qui lib. 10. de Incarnatione ait, S. Hilarium lib. 10. de Trin. ſenſiſſe quidem, corpus Christi naturaliter, ſeu ex naturæ ſuæ ſtatu, ac conditione nullum potuiſſe doloris ſenſum percipere, hunc tamen errorem fuiſſe poſtea a Sancto Hilario retractatum in libro, quem Guillelmus, Epiſcopus Pariſienſis, audiente Sancto Bonaventura, dixit ſe vidiſſe, & perlegiſſe; quem retractationis librum ſuſpicatur Petavius eſſe commentarium Sancti Hilarii in Pſalmos. Ad hanc, inquam, Petavii reſponſionem recurrere neceſſe non eſt, cum ille locus Sancti Hilarii ex lib. 10. de Trinitate deſumptus, qui Petavio negotium faceſſivit, ex his, quæ hactenus diximus, ſit ſat ſuperque elucidatus.

Quod autem ſpectat S. Clementem Alexandrinum, dico: illum nihil aliud velle, quam Christum fami, ſiti, aliiſque id genus naturæ humanæ affectionibus nulla neceſſitate fuiſſe obnoxium, ſed voluntarie, & libere illis ſubditum eſſe. Hanc eſſe germanam illius Patris mentem luculenter oſtendit *Nicolaus le Nourry* Benedictinus Congreg. S. Mauri, in Apparatu ad Bibliothecam Maximam veterum Patrum, Diſſertatione ſecunda *de omnibus Clementis Alexandrini Operibus*; quam diſſertationem adeat Lector, ſi plura ſcire deſideret.

De Doloribus, quos Christus in Paſſione ſua pertulit, & quibus probavit ſe verum hominem eſſe, copioſe ſatis, ut exiſtimo, huc uſque actum eſt; pauca nunc dicenda ſuperſunt de circumſtantiis Paſſionis Christi, quibus ſe verum Deum eſſe palam demonſtravit.

Duas autem hic potissimum seligam, quarum prima consistit in summa illa, & a sæculis inaudita patientia, & longanimitate, qua Christus diros passionis cruciatus sustinuit. Non enim de vi sibi illata conquestus est, sed Pilato interroganti: *Non audis quanta adversus te dicunt testimonia?* ne ullum quidem verbum respondit, ita ut Præses vehementer miraretur tantam Christi adversus accusatores clementiam, impavidi animi constantiam, tamque generosum mortis contemptum. Nec solum tacuit Christus falsis testimoniis oppressus, sed etiam infensissimis suis hostibus impensissime favit, pro illis Patrem oravit, convitia, & vulnera, muneribus, & honoribus cumulavit, ipsum interimentes immortalitate donavit, quibus patientiæ, & beneficentiæ argumentis Christus divinitatem suam comprobavit, nam, ut inquit Tertullianus in lib. de Patientia, *patientiam hujusmodi nemo hominum perpetraret*: Idem docet S. Cyprianus in libro *de bono patientię* his verbis: *Cum ad Crucem Domini confundantur Sydera, elementa turbentur, contremiscat terra, nox diem claudat, Sol, ne Judæorum facinus aspicere cogatur, radios & oculos subtrahat: ille*, seu Christus, *non loquitur, nec movetur, nec majestatem suam sub ipsa saltem Passione profitetur. Usque ad finem perseveranter, ac jugiter tolerantur omnia, ut cunsummetur in Christo plena, & perfecta patientia. Et post ista omnia, adhuc interfectores suos, si conversi ad eum venerint, suscipit; & patientia salutari, ad conservandum benignus, & patiens, Ecclesiam suam nemini claudit; illos adversarios, illos blasphemos, illos nominis sui semper inimicos, si pænitentiam delicti agant, si admissum facinus agnoscant, non solum ad indulgentiam criminis, sed ad præmium Regni cœlestis admittit. Quid potest patientius, quid benignius dici? Vivificatur Christi sanguine, qui fudit sanguinem Christi*

Reponunt miseri Judæi, tantum abesse, ut hæc patientia, quam Jesus Nazarenus exhibuit in passione sua, probet, illum esse verum Messiam, ut potius contrarium evincat; Messias quippe, ajunt Judæi, quem Prophetæ venturum prœnunciarunt, non debet esse vir humilis, patiens, & pacificus, nec ab hostibus suis vincendus, sed debet esse vir manu fortis & bellicosus, qui armata manu, & impavido pectore hostes suos debellabit, internecione delebit, atque Judæis diu optatam tranquillitatem restituet. Talem Messiam a Prophetis prœnunciatum esse, patet, inquiunt Judæi, ex pluribus Scripturæ Sacræ locis. Libri Numerorum cap. 24. v. 17. sic Messiæ adventus prædicitur: *Orietur Stella ex Jacob, & surget virga de Israel, & percutiet Duces Moab, vastabitque omnes filios Seth. Et erit Idumæa possessio ejus, hæreditas Seir cedet inimicis suis. Israel vero fortiter aget. De Jacob erit, qui dominetur, & perdat reliquias civitatis.* Nec minus diserte idem de venturo Messia Vates Regius Psal. 109. vaticinatus est his verbis: *Dominus a dextris tuis confregit in die irę suę Reges. Judicabit in Nationibus, implebit ruinas, conquassabit capita in terra multorum.* Alia id genus bene multa, que passim in Prophetis occurrunt, testimonia proferunt Judæi, ex quibus Messiam, tanquam virum bellatorem, copiarum ductorem, stricto gladio suo hostes jugulantem, sibi ad arbitrium effingunt; indeque inferunt, Jesum Nazarenum non esse verum Messiam, quia se ab inimicis suis vinci & occidi patienter tulit.

Verum, hæc carnalium Judæorum Responsio invicte ex Prophetarum Vaticiniis confutatur. Bella siquidem illa, quæ Messias, a Prophetis prędictus, erat gesturus, non debebant esse carnalia ac temporalia, sicut Judęi, cęci Prophetarum interpretes, falso sibi blandiuntur, sed spiritualia esse debebant, quibus Messias animę hostes, & vitia pelleret, Idololatriam profligaret, verum Dei cultum propagaret, & mentibus Fidelium piam libertatem, Fideique securitatem afferret. Quid enim, amabo, sibi vult hæc *Isaiæ* cap. 11. v. 2. de Messia prædictio: *Percutiet terram virga oris sui, & spiritu labiorum suorum interficiet impium, & erit justitia cingulum lumborum ejus, & fides cinctorium renum ejus?* Numquid hęc arma,

ma, quæ, teste *Isaia*, tractaturus est Messias, videlicet *Verba*, *spiritus*, *justitia*, & *fides*, indigitant bellum carnale & temporale, & non potius spirituale? Certe idem Propheta Isaias c. 42. v. 1. Messiam non depingit, tanquam virum bellatorem, qui instar *Alexandri Magni*, aut *Cæsaris*, bellico apparatu, ingentes ducat exercitus, iisque summo imperio præsit, sicut Judæi ludicre ariolantur, sed *Isaias* Messiam depingit ut mitem, patientem, humilem, & pacificum his verbis: *Ecce Servus meus, suscipiam eum; electus meus, complacuit sibi in illo anima mea, dedi spiritum meum super eum, judicium gentibus proferet. Non clamabit, neque accipiet personam, nec audietur vox ejus foris. Calamum quassatum non conteret, & linum fumigans non extinguet. In veritate educet judicium: non erit tristis, neque turbulentus, donec ponat in terra judicium, & Legem ejus Insulæ expectabunt.* Missa facio alia *Isaiæ* de Messia Vaticinia, præsertim ea, quæ leguntur c. 53. ubi hic Propheta Messiæ in tolerandis malis patientiam comparat cum mansuetudine Agni coram se tondente obmutescentis, & non aperientis os suum. Hic duntaxat addam luculentissimum Oraculum Sapientis, qui c. 5. v. 18. libri Sapientiæ describens adventum Messiæ, & triumphum, quem de hostibus suis relaturus erat, nihil, nisi spirituale Bellum ab eo gestum iri, aperte innuit his verbis: *Dextera sua teget eos, & brachio sancto suo defendet eos. Accipiet armaturam zelus illius, & armabit creaturam ad ultionem inimicorum. Induet pro thorace justitiam, & accipiet pro galea judicium certum: Sumet scutum inexpugnabile æquitatem &c.* En Messiæ bellatoris armaturam, zelum, justitiam, judicium, æquitatem, quam certe armaturam non terrenam & temporalem, sed cœlestem & spiritualem esse, nemo est, qui statim non videat. Similiter, Victoriæ, quas Messias juxta Prophetarum Oracula, de hostibus reportaturus est, non terrenæ, sed spirituales esse debebant, sicut plene constabit ex his quæ infra dicturus sum de descensu Christi ad Inferos, de ejus Resurrectione & Ascensione. Christus quippe moriendo, de morte triumphavit, juxta illud Prophetæ *Osee*: *Ero mors tua, o mors, morsus tuus ero, inferne.* Morte sua triumphavit de peccato, & de Principatibus ac Potestatibus Inferni, juxta illud Apostoli ad Coloss. c. 2. *Delens quod adversus nos erat Chirographum Decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio affigens illud Cruci, & expolians Principatus & Potestates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso.* Denique, triumphavit Christus de Idololatria, quam ubique terrarum diffusam, verus Messias, juxta Prophetarum Vaticinia, penitus abolere ac profligare debebat. Has Jesu Christi non de corporis, sed de animi hostibus reportatas Victorias præ oculis habens Vates Regius, eumque in Cœlos, instar triumphatoris ascendentem contemplando, exclamat: *Attollite portas Principes vestras, & elevamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ. Quis est iste Rex gloriæ? Dominus fortis & potens in prælio, Dominus virtutum, ipse est Rex gloriæ*, Psalm. 23. Facessant ergo Judæi, qui Messiam, non mitem, non patientem, non pacificum, sed manu fortem, bellicosum, & exercitus, ad vincendos hostes suos, potentissimum ductorem adhuc præstolantur.

Altera circumstantia, qua Christus in Passione suam divinitatem demonstravit, sita est in vi, & efficacia miraculorum, quę facta sunt tempore Passionis. Sol quippe, juxta Prophetarum Amos cap. 8. v. 8. & Joelis cap. 2. v. 10. vaticinium, obscuratus est, & tenebræ factæ sunt in universa terra, sicut ait *S. Lucas* c. 23. Stupendi illius Solis deliquii meminere *Phlegon*, Hadriani Imperatoris Libertus lib. 13. *Thallus* quoque Scriptor Gentilis, *Julius Africanus*, *Tertullianus* in Apologetico c. 21. *Lactanteus* lib. 4. Divin. Institut. cap. 19. *S. Lucianus*, qui in Deciana Persecutione Martyrium subiit, his verbis Gentiles provocat. *Consulite Annales vestros, & invenietis Pilati temporibus, dum pateretur Christus, media die fugatum Solem, & interruptum diem.* Missos facio alios antiquos Scriptores, qui Eclipsis Solis, mo-

moriente Christo, disertam mentionem fecerunt. Ceterum, quo pacto acciderit hæc Eclipsis Solis tempore Passionis Christi? Non una omnium est sententia. *Origenes* in Matthæum hanc Eclipsim in sola Judæa per interpositionem nubium accidisse putat. Sed hæc sententia opponitur Scripturæ, asserenti factas esse tenebras *in universam terram*, ubi totum Orbem intelligi oportet, non totam Judæam. Alii existimant hanc Solis Eclipsim contigisse non per interpositionem Lunæ, quippe quæ tempore Passionis Christi plena erat, & Soli e diametro opposita, sed per retractionem radiorum Solis, in quantum scilicet divina virtute factum est, ut Solis radii ad terram non pervenirent. Denique, *Sanctus Thomas* 3. p. q. 44. art. 2. ad 2. censet, hanc Eclipsim factam fuisse per interpositionem Lunæ inter Solem, & terram, quatenus Divina Omnipotentia factum est, ut, non turbato consueto temporum cursu, Luna, quæ erat in plenilunio, ex adverso Solis accurrerit e loco suo ad Solem præter tempus debitum, & deinde a Sole recedens, in locum proprium restituta fuerit tempore debito. Hanc opinionem probat potissimum Doctor Angelicus ex testimonio *Dionysii Areopagitæ*, testis oculati, in Epistola, quam scripsit ad Polycarpum, quæ Epistola, si genuinus sit S. Dionysii Areopagitæ fœtus, non est dubium quin maximam huic sententiæ conciliet auctoritatem. Sed ut ut sit, in confesso est apud omnes, hanc Solis Eclipsim tempore Passionis Christi accidisse modo admirabili, plane supernaturali, hominibus ignoto, & ante hac penitus inaudito, ut recte observat *Sanctus Augustinus* Epist. 199. alias 80. ad Hesychium, ubi hæc habet: *Solis ille defectus, quando crucifixus est Christus, vere mirabilis erat, & prodigiosus. Pascha quippe fuerat Judæorum, quod nonnisi in Lunæ plenitudine celebratur. Secundum Astrologorum numeros certum est, Solem, quando Luna plena est, non posse deficere, sed quando finis est Lunæ, non quidem semper, sed aliter nunquam, cum secundum illos numeros deficit.*

Præter stupendum illud solis deliquium alia prodigia tempore passionis Christi edita memorat Scriptura Sacra. Scissum quippe est Templi velum, ad præsignandam Synagogæ dissolutionem populi Judaici per totum Orbem dissipationem, ac divisionem, & ad significandam reserationem Mysteriorum veteris Legis; aperta sunt monumenta ad præfigurandam vitam, qua mortui per Christi Servatoris mortem donari debebant; terra mota est, & petrę scissę sunt, ad ostendendum, quod lapidea hominum corda per Christi passionem ad pœnitentiam emollirentur, & quod universus Mundus virtute Passionis Christi esset innovandus, & in melius commutandus. Quę prodigia tantam vim, & efficaciam habuerunt, ut Latro pendens in Cruce Christum confessus fuerit, & Centurio Gentilis, ubi hęc conspexisset, exclamaverit dicens: *Vere hic homo justus erat*, ut ait *S. Lucas*; immo amplius, ut est apud *S. Marcum*: *Vere hic homo Filius Dei erat*.

His miraculis non pigebit addere aliud singulare prodigium, quo Jesu Christi mors Ethnicis significata est, quodque in libello *de defectis Oraculis* Plutarchus refert, videlicet cum in Italiam tenderet Thamus, Ægyptius, navis rector, jamque Echinadas pręternavigasset, subito remisit ventus, & ad Paxas Insulas audita vox est, quæ *Thamum* appellaret, juberetque ipsum, simul ac appulisset ad portum Pelodem, clamare: *Magnum Pana esse mortuum*. Thamus morem gessit, eaque, quam jussus fuerat, voce edita, ejulatus auditi sunt. Vectores Romam delati portentum vulgarunt, pervenit illud ad Tiberium Cęsarem, qui a Thamo, ipso navis rectore, de nuncii veritate, certior factus, hominum eruditorum sententiam super ea re gesta exquisivit. Et, ne quis de veritate illius facti Historici dubitet, testatur *Æmilianus Rhetor* apud Plutarchum, hoc sibi a patre *Epitherse*, rei oculato teste, narratum esse. Idem prodigium commendant & in tempus mortis Christi, qui vere *Pan*, id-est, rerum omnium conditor, nuncupari potest, convenire demonstrant *Eusebius* l. 5. Prępar. Evang. Propsit. 9. *Tilmontius*

Tom.

Tom. 1. Documentorum Histor. Ecclesiast. not. 37. in vitam Christi.

Hęc, quę hactenus dixi, de circumstantiis, quibus Christus Dominus suam tempore Passionis Divinitatem comprobavit, confirmare possum duobus egregiis testimoniis Sanctorum Patrum *Augustini*, & *Leonis Magni*, Pontificis Maximi; quorum prior Sermone 130. de Tempore, loquendo de conversione boni Latronis, hęc habet: *In cruce hoc miraculum operatus est* (Christus) *unde maxime potentiam suam declarat omnipotens non mortuum resuscitans, non mari & ventis imperans, non Dæmones ejiciens; sed Crucifixus derisus atque contemptus; longo scelerum usu obduratam Latronis mentem immutare prævaluit, ut ex utroque virtutem ejus inspicias. In eodem enim tempore Passionis Crucifixus universam turbavit creaturam, & saxa dirupit, duriorem vero lapidibus animum*, seu Latronis, *attraxit pariter & honoravit*. Idem *S. Leo* Sermone 1. *de Passione* luculenter probat exemplo *Judæ*, proditoris, & militium, qui, ad vocem Jesu Christi, dicentis: *Ego sum*, tanto fuerunt terrore perculsi, ut confestim terga vertentes corruerint in terram: *Quamvis*, inquit, *ex infirmitate nostra vere passus sit Dominus, vereque mortuus, non tamen ita se abstinuit a gloria sua, ut inter contumelias passionis nihil Divinæ operationis exerceret. Nam, cum impius Judas, non jam ovina pelle velatus, sed lupino furore manifestus, vim sceleris per speciem pacis incipiens, signum traditionis, sæviore omnibus telis osculo, præbuisset, & multitudo furibunda, quæ ad comprehendendum Dominum cum armata militum cohorte confluxerat, inter faces & laternas lumen verum tenebris occæcata suis non cerneret; Dominus, qui expectare potius turmas, quam declinare delegerat, quem quærunt, necdum inventus interrogat: Illisque dicentibus, quod Jesum quærerent, ego sum, inquit; quod verbum, illam manum ita ex ferocissimis congregatam, quasi quodam fulmineo ictu stravit atque perculit, ut omnes illi atroces, minaces, & terribiles, retroacti corruerint*. His prodigiis Jesus Christus probavit divinitatem suam, quibus tamen Judęorum durities ad pœnitentiam frangi minime potuit. Quo fit, ut *S. Ambrosius* lib. 10. in *Lucam* cap. 23. jure optimo exclamet: *o duriora saxis pectora Judæorum! Finduntur petræ, sed horum corda obdurantur. Judex arguit, credit minister, Proditor scelus suum morte condemnat, elementa fugiunt, terra concutitur, monumenta reserantur: Judæorum tamen immobilis duritia manet Orbe concusso*.

PARAGRAPHUS SECUNDUS.

Utrum fuerit conveniens Christum mori in Cruce? & quinam salvificæ Cruci cultus impendi debeat?

OBservandum primo: Crucem, quę in laxa significatione pro omni angore, tormento, atque interitu sumitur, proprie nihil aliud esse, quam lignum erectum, ex quo ille, qui cruciandus erat, suspendebatur: & sive clavis, sive aliis retinaculis constrictus tandiu pendebat, donec fame, siti, doloribus consumptus interiret. Hoc supplicii genere, quod erat apud Romanos maxime infame, & probrosum, sicut testatur *Cicero* in Oratione contra *Verrem*, plectebantur servi, latrones, sicarii, seditiosi, falsarii, aliique id genus facinorosi, atque vilissimi homines, qui priusquam in crucem agerentur, flagellis cędebantur, Columnę interdum alligabantur, crucem suam ad locum supplicii stimulis acti portare cogebantur: postremo nudi crucifigebantur, sæpiusque in prædam volucribus, ferarumque dentibus discerpendi relinquebantur. Quę omnia, cum *Lipsius*, *Gretserus*, *Casaubonus*, *Salmasius*, & alii perdocti viri, qui de Cruce ex professo disseruerunt, late exposuerint, hic breviter annotasse sufficiat.

Observandum secundo, Crucis supplicium, quo facinorosi homines puniebantur, fuisse quidem apud Romanos, & alios Gentiles usitatum, sed non apud Judęos, qui quatuor duntaxat suppliciorum genera, ad sontes puniendos, adhibere sole-

solebant, videlicet *Lapidationem*, *Vivicomburium*, *Strangulationem*, seu occisionem per laqueum; & *Decollationem*, seu occisionem per gladium. Sed, quia lignum omne, in quo quis cruciatur, *Crux* perinde latiori sensu dicatur, ac *patibulum*, eo in sensu Judæi aliquando Crucis supplicio, idest, *Furca* in reos animadvertebant. Legimus quippe Libri Deuteronomii cap. 21. vers. 22. *Quando peccaverit homo, quod plectendum est, & adjudicatus morti appensus fuerit in patibulo, non permanebit cadaver ejus in ligno*. Qui scripturæ locus non de Crucis supplicio, quale Romanis, & aliis Gentilibus in usu fuit, non est intelligendus, sed de Furca, qua quis in altum sublatus, laqueo præfocatur. Christus itaque Crucis supplicio affectus est, quia *Pilatus*, vir Romanus, eum Cruci affigi jussit, juxta Romanorum consuetudinem, cui Judæi, tum temporis Romanorum Imperatorum subditi dominio, parere tenebantur. Unde exclamarunt, dicentes: *Tolle, Tolle, Crucifige eum*.

Observandum tertio: Adversus Crucem Christi aperto marte insurgere Judęos, Gentiles, & Hęreticos. Judæi quippe & Gentiles velut opprobrium Christianis objectare solent, quod & hominem, & ab hominibus infami affectum supplicio colant. Quam objectionem merito ridet *Tertullianus* lib. de carne Christi cap. 5. ubi ait: *Quodcumque Deo indignum est, mihi expedit; salvus sum si non confundar de Domino meo. Crucifixus est Dei Filius: non pudet, quia pudendum est: & mortuus est Dei Filius, prorsus credibile est, quia ineptum est*. Hæretici etiam nostri temporis Calvinistæ, & Lutherani Crucem Christi acriter insectantur, asserentes, nullum cultum a Fidelibus ipsi exhibendum esse. Sed, ut ingenue fatear, Cruci Christi gloriosum est tales habere insectatores, quia minus constaret fidei nostrę sanctitas, minus clarescerent Sacrificii Crucis utilitas, sanctitas, necessitas, & efficacia, nisi omnium adversum se impiorum, terrenisque vitiis immersorum hominum Crux Christi, & concitaret odia, & linguas provocaret. *Ibat ad locum*, Jesus, *ubi erat crucifigendus, portans Crucem suam. Grande spectaculum! Sed, si spectet impietas, grande ludibrium; si pietas, grande Mysterium. Si spectet impietas, grande ignominiæ documentum: si pietas, grande Fidei munimentum. Si spectet impietas, ridet Regem, pro virga Regni, lignum sui portare supplici; pietas, videt Regem bajulantem lignum ad semetipsum figendum, quod fixurus erat in frontibus Regum. In eo spernendus oculis impiorum, in quo erant gloriatura corda sanctorum*. Verba sunt *S. Augustini* Tractatu 117. in Evang. Joannis num. 3. Ut igitur omnium inimicorum Crucis Christi infrunita ora obstruantur, duo hic probanda suscipio; primo, convenientissimum fuisse ut Christus pateretur in Cruce. Deinde, ostendam contra Hereticos, cultum latriæ respective deferendum esse salvificę Cruci.

DICO PRIMO: *Convenientissimum fuisse ut Christus Dominus moreretur in Cruce*. Ita *S. Thomas* 3. part. quæst. 46. art. 4.

Probatur primo variis rationibus petitis ex Sanctis Patribus, præcipue ex *Lactantio* lib. 4. Divin. Institut. cap. 26. In primis, quia Christus humilis advenerat, ut humilibus, & infirmis opem ferret, & omnibus spem salutis ostenderet, debuit eo supplicii genere mori, quo humiles, & infirmi solent, ne quis esset omnino, qui eum non posset imitari. Deinde, Christus Crucem selegit, ut corpus suum conservaretur integrum, quod die tertio resurgere ab inferis oportebat. Suffixus itaque Christus cum spiritum sponte deposuisset, necessarium carnifices non putarunt ossa ejus suffringere (sicut mos eorum ferebat) sed tantummodo latus ejus proforaverunt, & sic integrum corpus patibulo detractum est, & sepulcro diligenter inclusum. Quę omnia idcirco facta sunt (inquit *Lactantius*) ne læsum, ac diminutum corpus ad resurgendum inhabile redderetur. Verum, hęc *Lactantii* ratio, si spectetur omnipotentia Dei, falsa est. Nam Corpus Christi Crucifixum semper divina virtute fuisset habile ad resurgendum. Crediderim tamen ipse, hoc unum

dun-

duntaxat voluisse *Lactantium*, quod si Corpus, Christi Crucifixum, in aliqua sui parte læsum ac diminutum fuisset, ad resurgendum, juxta Vulgi apparentiam, inhabile visum fuisset, & hac de causa voluisse Christum, ut suum corpus in Cruce integrum permaneret, ad fidem suæ Resurrectionis adstruendam. Tertio, Christus Crucem maluit, quia illa exaltari eum fuit necesse, omnibus gentibus innotescere. Nam quoniam is, qui patibulo suspenditur, & conspicuus est omnibus, & ceteris altior, Crux potius selecta est, quæ significaret Christum tam conspicuum, tamque sublimem futurum, ut ad eum agnoscendum pariter & colendum cunctæ nationes ex omni Orbe concurrerent. Denique, nulla gens tam inhumana est, nulla regio tam remota, cui aut Passio Christi, aut sublimitas Passionis ignota sit; & ea de causa Christus extendit in Cruce manus suas, Orbemque dimensus est, ut jam tunc ostenderet, ab ortu Solis usque ad occasum, magnum populum ex omnibus linguis, & tribubus congregatum sub alas suas esse aliquando venturum, signumque illud maximum, atque sublime frontibus suis suscepturum. *Mira est hac gratia*, inquit *Sanctus Chrysostomus* in libro, quod Christus sit Deus, *nullus confunditur, nullus erubescit, cogitans quod maledictæ mortis signum fuerit Crux: sed omnes ea magis ornantur, quam diadematum coronis, vel multis gemmatis monilibus, & torquibus; & non solum non fugitur, sed & desideratur, & amatur, & omnes de ea soliciti sunt, & ubique fulget, & sparsa est in parietibus domorum, in culminibus, in libris, in Civitatibus, in vicis, in locis, quæ habitantur, & non habitantur. Vellem audire a Pagano, unde symbolum tam maledictę mortis, ac supplicii, omnibus tam desiderabile, si non magna Crucifixi virtus?*

Probatur secundo aliis rationibus *Sancti Thomæ*; & primo, sicut Adamus in Paradiso Terrestri constitutus Dei contempsit mandatum, excerpendo ex arbore pomum, ita Christus in Cruce positus tanquam fructus vitæ ex arbore pependit, & quidquid primus homo inobedientia perdidit, ipse obedientia sua in ligno reparavit. *Hoc est lignum, quod Adæ Dominus demonstravit, dicens: De ligno vitæ, quod esset in medio Paradisi edendum, de ligno autem scientiæ boni, & mali non edendum. Erravit Adam, mandata non tenuit, interdictum gustavit. Per lignum cœpimus esurire, quia suum caro accepit alimentum; ideo Dominus in Christo carnem junxit & lignum, ut fames antiqua cessaret, vitę gratia redderetur. Beatum lignum Domini, quod omnia peccata crucifixit! beata caro Domini, quæ victum omnibus ministravit!* Ait *Sanctus Ambrosius* Enarratione in Psalm. 35. Secundo Christus cruci affixus aerem, & terram stillante Sanguine sanctificavit, nosque in Cœlum traxit non solum gratia sua, sed exemplo, quia, ut inquit *S. Augustinus* Tract. 119. in Joannem, lignum, in quo fixa erant membra Christi patientis, fuit *Cathedra Magistri docentis*. Tertio, Christus mortem Crucis elegit, quia forma Crucis quatuor dimensiones importat, longitudinem scilicet, latitudinem, sublimitatem, & profundum, quibus dimensionibus significabatur, fore ut virtus crucis ad omnes omnino homines, ad omnium locorum latitudinem, ad omnium temporum longitudinem diffunderetur. Denique, Christus mortuus est in Cruce, ut quamplurimas impleret figuras illorum miraculorum, quæ in veteri lege Deus per lignum fieri voluit, sicut quando Moyses virga mare rubrum divisit, & Pharaonem prostravit; quando in amaram aquam ligno misso, ex amara dulcem effecit; quando percussa petra aquam ubertim per virgam eduxit; quando denique orante Moyse expansis manibus ad modum crucis, Amalech devictus est; quibus figuris designabatur Crux, per quam, velut per infirmum, & ignobile instrumentum, Christus fortia quæque confudit, humanam sapientiam domuit, diabolum exarmavit, unius Dei Religionem per totum Orbem propagavit, & homines terrenis sordibus affixos ad cœlestium bonorum meditationem re-

vocavit. His de caufis, Chriftus Servator nofter mori voluit in Cruce, noluit ut fibi caput amputaretur, ficut Joannis Baptiftæ, aut ut medius fcinderetur, ficut contigit Ifaiæ, fed corpus fuum integrum, & indivifum morti fervavit; ut non effet occafio volentibus fcindere Ecclefiam, quæ eft corpus ipfius myfticum: Noluit etiam Chriftus comburi ficut holocaufta, illorum tamen in hoc implevit figuram, quod ficut holocaufta in veteri lege altari ligneo imponebantur, ita corpus ejus altari Crucis impofitum eft, & loco ignis materialis, quo comburebantur holocaufta, fuit in eo ignis ardentiffimæ charitatis. Sit igitur perfidis Judæis Crux Chrifti *fcandalum*, gentibus *ftultitia*, nobis *Dei virtus eft*, *& fapientia*, quia per Crucis facrificium veritatis lux & veri Dei fides toti Orbi affulferunt, fuperftitionum colluvies fublata eft, errorum, & vitiorum abolita contagio, genus humanum Deo reconciliatum, & Deus ipfi propitiatus.

Objiciunt Judæi, & dicunt, ex ea turpiffima morte, quo Jefus Nazarenus in Cruce affectus eit, aperte probari, eum non effe Meffiam Prophetarum Oraculis prænunciatum. Meffias, quippe, inquiunt Judęi, quem Prophetæ venturum prænunciarunt, poteftatem, honorem, & Regnum æternum habere debet, tantum abeft, ut probrofam mortem in Cruce fit fubiturus. Dicit enim *Ifaias* cap. 9. v. 7. loquendo de Meffia. *Multiplicabitur ejus imperium, & pacis non erit finis: fuper Solium David, & fuper regnum ejus fedebit, ut confirmet illud, & corroboret in judicio & juftitia, a modo & ufque in fempiternum*. Idem confirmat Propheta *Daniel* cap. 7. v. 25. dicens: *Dedit ei* (feu Meffiæ) *poteftatem & honorem & regnum; & omnes populi, Tribus, & Linguæ ipfi fervient. Poteftas eius poteftas æterna, quæ non auferetur, & regnum ejus, quod non corrumpetur*. Cum igitur, ajunt Judæi, Jefus Nazarenus nec poteftatem, nec honorem, nec ullum in terris Regnum habuerit, fed potius illufus, & defpectus ab omnibus turpiffimam mortem in Cruce oppetierit, evidenter confequitur, illum non fuiffe verum Meffiam, Prophetarum Oraculis prædictum.

Priufquam huic Judæorum objectioni faciam fatis, quatuor velim obiter Lector obfervet, quæ fupinam Judæorum in expofitione Oraculorum, quæ Veteres Prophetę de Meffia pręcinuerunt, ignorantiam atque cæcitatem produnt.

In primis, obfervandum eft, Meffiam, quem prænunciarunt Prophetæ, mortem, eamque turpiffimam, fubire debuiffe. Ait fiquidem Propheta *Daniel* cap. 9. v. 26. *Poft hebdomadas fexaginta duas occidetur Chriftus*. Et Libri Sapientię cap. 2. v. 18. inducuntur impii, fic in Chriftum blafphemantes, *Videamus, fi fermones illius veri fint, & tentemus, quæ ventura funt illi, & fciemus, quæ erunt noviffima illius. Si enim eft verus filius Dei, fufcipiet eum, & liberabit eum de manibus contrariorum. Contumelia & tormento interrogemus eum, & fciamus reverentiam ejus, & probemus patientiam illius, morte turpiffima condemnemus illum*. Denique, ut cetera aliorum Prophetarum mittam teftimonia, *Ifaias* cap. 53. clare prædixit, Meffiam turpiffimę morti, una cum fceleratis, addictum iri: *Oblatus eft, quia ipfe voluit.... Et cum fceleratis reputatus eft*. Tantum igitur abeft, ut ex proprofa morte, quam Jefus Chriftus in Cruce paffus eft, inferri debeat, eum non effe Meffiam, Prophetarum Vaticiniis prædictum, quemadmodum Judæis effutire folemne eft, ut inde potius, juxta Prophetarum Oracula, evidentiffimæ colligatur, Jefum Chriftum effe verum Meffiam, in quem optime quadrat Nota turpiffimæ mortis, qua, ficut prædicitur a Prophetis, afficiendus erat Meffias.

Secundo, obfervandum eft, non folum Prophetas prædixiffe, Meffiam obiturum turpiffimam mortem, fed etiam, luculentiffime illos prænunciaffe, Meffiam in Crucem actum iri, ibique ab omnibus deridendum. Quid enim, amabo, fibi volunt hæc *Zachariæ* verba cap. 12. v. 10. fic nomine Dei loquentis: *Effundam fuper domum David, & fuper habitatores Hierufalem fpiritum* gra-

gratię; *& precum*, *& aſpicient ad me*, *quem confixerunt*. *Et plangent eum planctu*, *quaſi ſuper unigenitum*, *& dolebunt ſuper eum*, *ut doleri ſolet in morte primogeniti*. Quid aliud etiam ſignificant hęc *Hieremię* cap. 11. verſ. 19. verba : *Ego quaſi Agnus manſuetus*, *qui portatur ad victimam : & non cognovi*, *quia cogitaverunt ſuper me conſilia dicentes : Mittamus lignum in panem ejus* (ideſt in corpus ejus) *& eradamus eum de terra viventium*, *& nomen ejus non me moretur amplius*. Poſtremo oblocutiones, deriſiones, probra, quæ impii, moventes capita ſua, in Chriſtum de Cruce pendentem jaciebant, diſertiſſime prędixit Vates Regius, dicens Pſalm. 21. *Ego autem ſum vermis*, *& non homo*, *opprobrium hominum*, *& abjectio plebis*. *Omnes videntes me deriſerunt me*, *locuti ſunt labiis*, *& moverunt caput : ſperavit in Domino*, *eripiat eum*; *ſalvum faciat eum*, *quoniam vult eum*. Et Pſ. 108. *Ego factus ſum opprobrium illis : viderunt me*, *& moverunt capita ſua*. Quæ quidem omnia ad litteram impleverunt Principes Sacerdotum, cum Scribis, & Senioribus, qui Chriſto, e Cruce pendenti, his verbis inſultabant *: Alios ſalvos fecit ; ſe ipſum non poteſt ſalvum facere : ſi rex Iſrael eſt*, *deſcendat nunc de Cruce*, *& credimus in ipſum*. *Confidit in Deo*, *liberet nunc ſi vult eum : dixit enim*; *quia filius Dei ſum*, Matthæi c. 27. verſ. 42. His Prophetarum vaticiniis duo alia duntaxat luculentiſſima addam Oracula Sacrorum Vatum, qui prędixerunt, Meſſiam, pedibus, manibuſque transfixis, moriturum, quę ſane Vaticinia ſoli Jeſu Chriſto, cujus manus, & pedes in Cruce confixi ſunt, convenire poſſunt. Ait enim Vates Regius Pſ. 21. verſ. 17. *Foderunt manus meas & pedes meos*, *& dinumeraverunt omnia oſſa mea*. Et Propheta *Zacharias* c. 13. verſ. 6. hęc de Meſſia vaticinatur : *Quid ſunt plagæ iſtæ in medio manuum tuarum ? Et dicet*, *his plagatus ſum in domo eorum*, *qui diligebant me*. Cum igitur, Prophetę diſertiſſime prędixerint, Meſſiam moriturum in Cruce, manibus pedibuſque transfixis, profecto obſtinati Judęi, ſeſe omnibus deridendos propinant, dum ex morte, quam Chriſtus pertulit in Cruce, inferunt, illum non eſſe Meſſiam, cum potius ex illo mortis genere induci deberent ad credendum, Jeſum Chriſtum eſſe verum Meſſiam, Prophetarum Oraculis prędictum.

Tertio, obſervandum eſt, non tantum Prophetas prędixiſſe, Meſſiam ſubiturum in Cruce turpiſſimam mortem, ſed etiam illum, ſuo effuſo ſanguine, hominum peccata expiaturum. Id enim apertiſſime docet Iſaias c. 53. dicens de Meſſia : *Vere languores noſtros ipſe tulit*, *& dolores noſtros ipſe portavit .... Et poſuit Dominus in eo iniquitates omnium noſtrum .... propter ſcelus populi mei percuſſi eum*. Quod *Iſaię* Vaticinium fuiſſe omni ex parte in Jeſu Chriſto impletum, fuſe oſtendimus in Diſſertatione 18. ubi multis probavimus argumentis, Jeſum Chriſtum cumulatiſſimam, & ad ſummos juris apices exactam pro peccatis hominum ęterno Patri per mortem ſuam exhibuiſſe ſatisfactionem juxta illud Vatis Regii : *Copioſa apud eum redemptio*, Pſ. 129.

Denique, ut magis confundantur Judęi, obſervandum eſt, Prophetas adeo diſtincte, & explicate circumſtantias mortis, quam Jeſus Chriſtus pertulit in Cruce, notaſſe ac deſcripſiſſe, ut non tam Prophetę, quam Evangeliſtę eſſe videantur. At enim, referunt Sacri Evangeliſtę, Principes Sacerdotum, & Seniores populi conſilium iniiſſe, ut Jeſum dolo tenerent, & occiderent. Id autem prędictum eſt a Vate Regio Pſalm. 2. verſ. 2. *Aſtiterunt Reges terrę*, *& Principes convenerunt in unum adverſus Dominum*, *& adverſus Chriſtum ejus*. Et in Pſalm. 21. *Conſilium malignantium obſedit me*. Teſtantur Sacri Evangeliſtę, Jeſum Chriſtum venditum fuiſſe triginta argenteis. Id prænunciatum eſt a *Zacharia* Propheta cap. 11. verſ. 12. *Appenderunt mercedem meam triginta argenteos*. Jeſus Chriſtus fuit ſputis oblitus, & in faciem cęſus. Id clariſſime pręcinuit *Iſaias* c. 50. verſ. 6. *Corpus meum dedi percutientibus*, *& genas meas vellentibus : faciem meam non averti ab increpantibus*, *& con-*

ſpu-

spuentibus in me. Jesus Christus a falsis testibus accusatus est. Id prædixit Vates Regius Psalm. 26. *Insurrexerunt in me testes iniqui, & mentita est iniquitas sibi*. Corpus Jesu Christi fuit flagellis dilaniatum. Id ab eodem Vate Regio fuit prædictum Psalm. 72. *Fui flagellatus tota die, & castigatio mea in matutinis*. Jesus Christus Crucifixus est cum duobus latronibus. Id vaticinatus est *Isaias* cap. 53. *Cum sceleratis reputatus est*. Jesu Christi, de Cruce pendentis, vestimenta sibi partiti sunt milites. Id prædixit Vates Regius Psalm. 21. *Diviserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem*. Jesus Christus Cruci suffixus felle, & aceto fuit potatus. Id ab eodem Vate Regio, Davide, fuit prædictum Psalm. 68. *Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potaverunt me aceto*. Denique, Jesu Christo moriente, Sol obscuratus est, terra mota est. Id autem a Prophetis *Amos* cap. 8. & *Joele* cap. 2. prænunciatum fuisse, sat superque ostendimus sub finem Paragraphi superioris. Cum igitur Prophetæ, Dei Spiritu afflati, mortis, quam Jesus Christus passus est in Cruce, tam distincte ac perspicue notent, atque singillatim circumstantias referant, mirari vehementer subit densam cæcitatem Judæorum, qui ex iisdem circumstantiis mortis, quam Jesus Christus in Cruce passus est, sibi persuadent, Christum non esse verum Messiam, quibus Prophetæ Jesum Christum verum fore Messiam, intento veluti digito præmonstrarunt.

His observatis, veniamus ad objectionem, quam etiamnum pervicaces Judæi inflatis tibiis decantant. Messias, inquiunt Judei, debet habere, secundum Vaticinia Prophetarum, honorem, potestatem, & Regnum æternum, ita ut nunquam moriturus sit, sed potius perpetuo regnaturus. Cum itaque Jesus Nazarenus, nullum in terris Regnum possederit, & in Cruce mortem turpissimam subierit, non potest esse Messias a Prophetis prænunciatus.

Respondeo primo, oppido falsum esse, a Prophetis prædictum esse, Messiam nunquam moriturum; immo oppositum a Sacris Vatibus prænunciari, liquido patet ex bene multis, quæ mox adduximus, Vaticiniis, quibus Prophetæ, semota omni obscuritate, declarant, Messiam, impiorum circumventione ac malis artibus occisum iri, mortem turpissimam subiturum, eademque opera accuratissime describunt omnes circumstantias diræ ac probrosæ mortis, qua Messias in Cruce afficiendus erat.

Respondeo secundo, illud Regnum æternum, quod Prophetæ adjudicant Messiæ, non fore terrenum ac mundanum, sicut Judæi, externo mortiferæ litteræ sensui hærentes, falso dictitare solent, sed fore totum cœleste ac spirituale, sicut sæpius in hocce Tractatu evicimus multis Prophetarum Vaticiniis, quæ denuo hic inserere supervacaneum omnino esset.

Respondeo ultimo, Regnum illud spirituale, quod æternum esse debebat, ita Messiæ a Prophetis adjudicari, ut tamen Messiam mori necesse fuerit, sicque merito mortis suæ Regnum illud obtineret, hominibusque, suo pretioso Sanguine redemptis, per omne ævum dominaretur. Certe Propheta *Isaias* cap. 53. vers. 12. clare innuit, Christum accepisse a Domino gloriam, dominium, & honorem, propter meritum mortis, & passionis suæ: *Ideo dispertiam ei plurimos, & fortium dividet spolia, pro eo quod tradidit in mortem animam suam*. Id etiam luculentius prænunciavit Vates Regius Psalm. 2. ubi, post quam meminit persecutionum, & malorum, quibus Messias exagitari debet, dicens: *Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt Reges terræ, & Principes convenerunt in unum, adversus Dominum, & adversus Christum ejus*, subdit postea: *Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion Montem Sanctum ejus prædicans præceptum ejus. Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula a me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ*. Huc collimant alia ejusdem Vatis de Christo Oracula: *Eripies me de contradictionibus populi, constitues me in*

in caput gentium, Pſalm. 17. *Lapidem*, *quem reprobaverunt ædificantes*, *hic factus eſt in caput anguli*, Pſalm. 117. Quibus Vaticiniis aperte prænnnciatur, Chriſtum non ob alind, gentium populorumque caput conſtitutum iri, quam ob toleratas contradictiones, perſecutiones, reprobationem, & mortem ipſam ab impiis. Hinc ipſemet Chriſtus *Lucæ* capit. 24. ait: *Nonne hæc oportuit pati Chriſtum*, *& ita intrare in gloriam ſuam?* Sive, ut inquit Apoſtolus *Paulus* Epiſt. ad Rom. cap. 14. v. 19. *In hoc enim Chriſtus mortuus eſt & reſurrexit*, *ut & vivorum*, *& mortuorum dominetur*. Et ad Philippenſes cap. 2. *Chriſtus humiliavit ſemetipſum factus obediens uſque ad mortem*, *mortem autem Crucis*, *propter quod & Deus exaltavit eum*, *& dedit illi nomen*, *quod eſt ſuper omne nomen*, *ut in nomine Jeſu omne genuflectatur*, *cæleſtium*, *terreſtrium*, *& infernorum*, *& omnis lingua confiteatur*, *quia Dominus Jeſus Chriſtus in gloria eſt Dei Patris*.

DICO SECUNDO: *Salvificam Crucem adorandam eſſe cultu latriæ reſpectivæ* Ita definitum eſt in ſeptima Synodo generali, ſeu Nicæna ſecunda, & in Concilio Tridentino.

Probatur primo, ex ſumma illa veneratione, qua Chriſtiani in primis Eccleſiæ temporibus Crucem, in qua pependit Chriſtus, ſunt proſecuti. Teſtantur quippe Sancti Patres *Cyrillus Hieroſolymitanus* Catecheſi 4. 10. & 13. *Chryſoſtomus* in lib. *quod Chriſtus ſit Deus*, & *Paulinus* in Epiſt. 11. ad Severum Sulpicium, Chriſtianos antiquitus tam pronis ad venerationem animis Crucem Chriſti coluiſſe, ut non ſolum ejus fruſtula, ſeu particulas carpendi, ſed etiam auro includendi, collo ſuſpendendi, ſeduloque aſſervandi curam haberent. Vetus etiam fuit conſuetudo apud Chriſtianos, quæ etiamnum obtinet, ut ſignum Crucis in fronte manu ſua pingerent, ſive ut Chriſti Paſſionem recolerent, ſive ut palam profiterentur, ſe in ſola Cruce, & morte Chriſti totius ſpei, ac fiduciæ ſuæ ſacram, ut ajunt, ancoram figere. Hujus avitæ Chriſtianorum conſuetudinis diſertam mentionem faciunt antiqui Patres, præſertim *Tertullianus*, qui in lib. de Corona militis cap. 3. hæc habet: *Ad omnem progreſſum*, *atque promotum*, *ad omnem aditum*, *& exitum*, *ad veſtitum*, *& calceatum*, *ad lavacra*, *ad menſas*, *ad lumina*, *ad cubilia*, *ad ſedilia*, *quæcumque converſatio nos exercet*, *frontem crucis ſignaculo terimus*. Dæmones etiam ſæpius a Chriſtianis, Signo Crucis frontibus impoſito, fuiſſe fugatos, *Lactantius* Lib. 4. *Inſtitutionum Divin.* c. 27. diſerte teſtatur his verbis: *Quanto terrori ſit Dæmonibus hoc ſignum*, *ſciet*, *qui viderit ... Nam cum Diis ſuis immolant*, *ſi aſſiſtat aliquis ſignatam frontem gerens*, *ſacra nullo modo litant*, *nec Reſponſa poteſt conſultus reddere Vates*. *Et hæc ſæpe cauſa præcipua juſtitiam perſequendi*, *malis Regibus fuit*, *cum enim quidam Miniſtrorum noſtrorum ſacrificantibus dominis aſſiſterent*, *impoſito frontibus ſigno*, *deos illorum fugarunt*, *ne poſſent in viſceribus hoſtiarum futura depingere*. *Quod cum intelligerent Aruſpices*, *inſtigantibus iiſdem Dæmonibus*, *quibus proſecrarant*, *conquerentes*, *prophanos homines ſacris intereſſe*, *adegerunt Principes ſuos in furorem*, *ut expugnarent Dei Templum*, *ſeque vero ſacrilegio contaminarent*, *quod graviſſimis perſequentium pœnis expiaretur*. Quid, amabo, ad hanc perpetuam, & conſtantem Eccleſiæ traditionem, atque antiquiorum Chriſtianorum uſum Hæretici noſtri temporis, quos cum Judæis, & Paganis Cruci Chriſti inſultare non pudet, regerere, aut muſſitare poſſunt? Qua fronte audent Catholicos inſaniæ, deliræ ſuperſtitionis reos peragere, atque tanquam idololatras infamare, eo quod ſalvificæ Cruci Chriſti cultum latriæ reſpective exhibeant, cum certum exploratumque ſit, totius Orbis Chriſtianos in Eccleſiæ primordiis cultum venerandæ Cruci Chriſti tam impenſe detuliſſe, non reclamantibus, ſed potius applaudentibus maximis Chriſtiani nominis, & utriuſque tam Orientalis, quam Occidentalis Eccleſiæ luminibus? Certe negare haud poſſunt Heterodoxi a tempore Conſtantini Magni, qui poſt admirabilem lucidæ Crucis in aere viſionem, cujus meminerunt *Euſebius* l. 1. de vita Conſtantini c. 38.

&

& *Lactantius* lib. de morte Persecutorum c. 44. hoc salutis nostræ signum suis militaribus vexillis inseruit, ejusque præsidio insignem de *Maxentio* tyranno triumphum reportavit, negare, inquam, non possunt Heterodoxi, a tempore Constantini Magni omnes deinceps Imperat. eximiæ cujusdam felicitatis, summoque sibi honoris loco duxisse Crucem venerari, eam in suis militaribus Scutis, armis, galeis, clypeis, nummis, purpura, & diadematibus insculpere, ut toti Orbi præfulgeret, omniumque populorum amoris, ac venerationis esset objectum. Tantum igitur abest, ut respectiva adoratio, quam salvificæ Cruci Christi Catholici impendunt, anilibus superstitionibus referenda sit, sicut obganniunt male feriati Hæretici, ut potius a Prophetis prænunciata, ab Apostolis firmata, a primis Christianis pie observata, & per totum, qua late patet, Orbem propagata, veritatis Christianæ Religionis ineluctabile sit argumentum.

Secundo, negare non possunt Hæretici, Crucem contactu corporis Christi fuisse consecratam, divino ipsius purpuratam Sanguine, in ea diabolum fuisse expugnatum, homines æterno Patri reconciliatos, & consummata omnia veteris legis sacrificia per cruentum Christi sacrificium. Ut quid ergo Christianis non licebit Crucem, humanæ salutis instrumentum, cultu latriæ respectivæ adorare? Parentum, & amicorum absentium, aut mortuorum exuvias, vel anulos, tanquam mutui amoris pignora, religiose asservare, amanter osculari, & amplexari solemus, ab iis ægre divellimur; & nobis non licebit Crucem, in qua Christus Servator noster pependit, & salutem nostram operatus est, quam sacro suo Sanguine perfudit, eo, quo par est, honore prosequi, religiose deosculari, tanquam Christi, nostrique erga ipsum amoris tesseram? Omnem ergo pietatis, & Religionis sensum Hæreticos exuisse necesse est, dum salvificæ Cruci Christi cultum latriæ respectivæ abjudicant.

HYMNUS

De inventione Sanctæ Crucis.

Tellus tot annos quid tegis
Nostræ salutis pignora?
Crux monte toto quæritur,
Ultro tuos pandas sinus.

Quid dura fossoris manus
Scrutaris alta Viscera?
Celare lignum sit pudor,
Quo nostra surgit gloria.

En illa gemma perdita,
Inventa tot laboribus:
En qui latebat, erutus
Thesaurus agro prodiit.

Regina quæsitam Crucem
Monstrante Christo repperit:
Oblita fastus regios,
Sceptro repertam prætulit.

Crux Sancta, Christi Corporis
Virtus salubrem te facit:
Contingit ut te mortuus,
Vitæ priori redditur.

Fulgore cujus territa
Pallent tremuntque tartara:
Hæc arma si quis induat,
Ridebit hostis impetus.

Signum novi Crux fœderis,
Crux, Orbis Arca naufragi,
Cum jam perimus, nos Ratis
Portus refers in patrios.

Telis rubentem flammeis
Ultoris exarmas manum;
Placatur, ut te respicit,
Iras & obliviscitur.

Lethale si vulnus ferat
Infernus anguis morsibus:
Læsi simul te viderint,
Repente tu medeberis.

Ara sub illa, par Deo,
Se consecravit hostia:

Hac

Hac Sede læſum Filius
Placavit Orator Patrem.

Crux Sancta, Crux amabilis,
Crux tincta Chriſti Sanguine,
Haurire da nos largius
Vitam, Dei de funere.

Crux, ſola languorum Dei
Pendentis in te conſcia!
Ejus dolores intimos,
Dic verba, dic ſuſpiria.

Clavi pedes, clavi manus
Fixere duro ſtipiti,
Cinctum cruentis vepribus
In te recumbebat caput.

Cum morte luctantis Dei
Legis ſupremos ſpiritus:
Chriſtus tuo volens mori,
Vitam reliquit in ſinu.

Tu lectus, in quo nos parit,
Suggeſtus, e quo nos docet;
Olim tremendum fontibus
Eris tribunal judicis.

ALTER HYMNUS

In laudem Salvificæ Crucis Chriſti Domini.

CRux alma, ſalve Crux Venerabilis,
Torrente Chriſti ſanguinis ebria:
Teſtis dolorum, tu ſuprema
Verba Dei morientis audis.

Tu celſa Sedes, unde ſnos docet;
Vitalis, in quo nos peperit, thorus.
Currus triumphantis, tribunal
Judicis, atque litantis ara.

Chriſti cruentæ, ſplendida Principum
Non certet unquam Purpura, Purpuræ.
Junco paluſtri ſcepta cedant,
Textilibus Diadema Spinis.

Dulces Catenæ, quas Deus induit,
Ut illigatos crimine ſolveret
Manus Tonantis quæ ligabas,
Semper eris pretioſa Torques.

O Chriſte, blandis ne mala gaudia
Fallant venenis credula pectora:
Hoc felle, quo quondam madebat
Spongia; fac bene diluantur.

Per te ſalutis, Lancea, largius
Fluxere fontes, quando Dei latus
Prægnantis obſtetrix recludis,
Sacrilega famulante dextra.

Hæc eſt ſupellex, quam moriens ſuis
Chriſtus reliquit, nunc aliam nefas
Ambire Gazam Chriſtianis,
Morte quibus redimenda vita.

DILUUNTUR OBJECTIONES.

ARguitur primo: Nullum Scripturæ Sacræ poteſt proferri exemplum, aut præceptum de adoratione Crucis, nullibi etiam legitur, Crucem fuiſſe ab Apoſtolis adoratam. *Lege*, inquit Miniſter *Dallæus* l. 5. de religioſi cultus objecto, *lege Lucam*, *& Paulum*, *& Petrum*, *& Jacobum*, *& Joannem; non recuſo quin tu jure Crucem colas*, *ſi vel unam apud eos de tui illius ligni religione litteram acceperis*. *Nec diſcipulorum alia eſt*, *quam Apoſtolorum ratio*. *Nemo in aureo illo primo ad Conſtantinum uſque ſæculo occurrit*, *qui tua ligna adoret*, *vel oſculetur*, *qui ea vel deſideret*, *vel ſibi ad legitimum religionis cultum deeſſe conqueratur*: Cum igitur Crucis adoratio nullum in Sacris Litteris veſtigium habeat, nec ab Apoſtolis fuerit inſtituta, ſequitur, hunc latriæ cultum, quem Chriſtiani Cruci Chriſti exhibent, ex mera ſuperſtitione profectum fuiſſe.

Reſpondeo: Ex Apoſtolorum doctrina, & ex antiquiſſimo Eccleſiæ Catholicæ uſu facile colligi poſſe, uſſum latriæ reſpectivæ Cruci Chriſti impendi debere. Nam primo, quid ſibi volunt hæc verba, quæ Apoſtolus Paulus ſæpius inculcat in ſuis Epiſtolis: *Abſit mihi gloriari niſi in Cruce Domini noſtri Jeſu Chriſti, per quem mihi Mundus crucifixus eſt*, *& ego Mundo? Chriſto confixus ſum Cruci*. *Non in ſapientia Verbi*, *ut*

ut non evacuetur Crux Christi . Verbum enim Crucis pereuntibus quidem stultitia est , iis autem , qui salvi fiunt , id est nobis , Dei virtus . Nonne qui sic loquitur , verum se Crucis Christi cultorem profitetur ? Præterea, in Actis Passionis Sancti Andreæ , a Presbyteris , & Diaconis Achajæ conscriptis , legitur : Sanctum illum Apostolum , ubi vidit Crucem , cui suffigi debebat , eam salutasse , coluisse , dilexisse , & in ea Christum adorasse . Tertio negare non possunt *Dallæus* , & alii Sectarii , jam quarto Ecclesiæ Sæculo Christianos Cruci Christi exhibuisse cultum , ex quo invicte probatur , hunc cultum ex Apostolorum traditione manasse ; nec enim credibile est , omnes Christianos , Episcopos , & Doctores , qui quarto Ecclesiæ florebant sæculo , prorsus ignorasse quænam esset priorum Ecclesiæ sæculorum fides, & de industria voluisse , aut permisisse , ut novum idololatriæ genus , cultusque plane superstitiosus (sic enim Crucis venerationem appellant hæretici) inveheretur in Ecclesiam , nemine reclamante , nemine adversus illum cultum insurgente . Quis unquam credat , nullum in quarto Ecclesiæ sæculo fuisse Episcopum , nullum Doctorem , nullum Monachum , nullum Christianum , qui ad illum cultum , si novus, & superstitiosus fuisset , sicut blaterant hæretici , impugnandum , ac proscribendum curam aliquam abhibere voluerit , sed omnes , quasi lethargico somno oppressos , ultro permisisse , ut nova illa superstitio totum pervaderet Orbem ? Id sane prorsus incredibile est . Cum igitur Ecclesia jam quarto sæculo Crucis cultum ad usum, praximque reduxerit , argumento est , hunc cultum ex Apostolorum traditione fuisse profectum . Denique , etsi darem , nullibi legi Crucem fuisse ab Apostolis adoratam , nihil inde tamen hæretici præsidii petere possent , tum quia illud argumentum mere negativum est , ac subinde nullius plane roboris ; nec enim omnia , quæ gesserunt Apostoli , memoriæ prodita sunt ; tum quia etiam temporibus Apostolorum Crux Christi , ita permittente Deo , oculis hominum impervia erat , jacebat quippe latissimo loco humi defossa , nec nisi in quarto Ecclesiæ sæculo ab Helena , Constantini Imperatoris Matre , adinventa fuit , & cultui Fidelium exposita . Quid igitur mirum , si Apostoli salvificæ Crucis cultum ad usum suis temporibus reducere non potuerint ?

Hac Responsione concidunt futiles illæ Quæstiones , quas *Dallæus* c. 2. l. 5. *de religiosi cultus objecto* temere proponit , cur scilicet Apostolis , & primæ ad quartum sæculum memoriæ Fideles ipsam Crucem , cui erat Christus suffixus , jacere defossam passi sint , neque eam unquam eruere , & adorandam proponere vel leviter conati sint ? cur locum , in quo defossa jacebat , suos non docuerint , eosque non hortati sint, ut in omnem ejus recuperandi occasionem intenti vigilarent , donec rem ipsam divinitus obtinerent ? Hæ , inquam , & similes vanæ quæstiones hac responsione in fumum evanescunt: Apostoli siquidem, & trium priorum sæculorum Christiani Crucem Christi humi defossam non eruerunt , vel quia ob Judæorum , & Gentilium sævientes persecutiones non potuerunt ; vel quia tum temporis non expedire judicarunt propter grassantem adhuc idololatriam , ut Crux cultui Fidelium exponeretur, vel quia denique timuerunt, ne Crux Christi in illo nascentis Ecclesiæ exordio veniret in manus Gentilium, qui ferro, flammaque in Christianos ubique sæviebant, omnemque Christi , Servatoris nostri , memoriam abolere satagebant .

Arguitur secundo : Historia, quæ circumfertur , de inventione Crucis Christi merito in dubium revocari , immo & fabulis apponi debet , ergo cultus , qui, ob illam inventionem , Cruci Christi in Ecclesia Romana defertur , non ex pietate Fidelium , sed ex fabulosis traditionibus exordium sumpsit . Prob. antec. ex silentio *Eusebii* , qui lib. 3. de vita Constantini capit. 28. disertam quidem mentionem facit inventionis Dominicæ Resurrectionis monumenti , seu sepulcri Christi Domini , tempore Constantini reperti , at de inventione Crucis ne ullum quidem verbum habet ; in quod silentium descendere *Eusebium* multa prohibebant ,

bant, diligentia scilicet, quę gravem Historicum decet, atque amor, quo complectebatur Constantini memoriam, ejusque Matris Helenæ, cujus pietatem in repurgando Calvariæ monte, beneficentiam in pauperes, aliasque ipsius virtutes accurate descripsit. Nec solum *Eusebius* Crucis inventionem silentio præteriit, sed de ea etiam nihil memorat Imperator Constantinus in sua ad Macarium Epistola, in qua in gratiarum actiones erumpit ob repertum sepulcrum Domini, seu, ut ait: *Sacratissimum Passionis ejus Monumentum*, repertæ autem Crucis nequaquam meminit.

Præterea, quis adeo bonus, ut credat Crucem Servatoris per trecentos & amplius annos ruderibus coopertam, & in terra defossam non computruisse, eamdemque sortem obtigisse crucibus latronum, quas una cum Cruce Domini ab Helena repertas fuisse memorant illius historiæ Scriptores? Nulla igitur fides habenda est historię de Iuventione Crucis Christi.

Respondeo: Has & similes conjecturas, quibus nituntur *Salmasius*, *Spanhemius*, *Basnagius*, *Dallæus*, aliique sectæ Calvinianæ gregales, ut historiæ de inventione salutiferæ Crucis Christi fidem omnino detrahant, nullius momenti, ac ponderis esse. Prima quidem conjectura nullum plane robur habet, quia ex silentio *Eusebii*, & Constantini Imperatoris argumentum duntaxat pure negativum colligi potest, quod, in rebus historicis parvi faciendum esse fatentur cordati Critici, maxime quando ex adverso suppetunt argumenta positiva petita ex coævis, & probatissimę fidei Authoribus. Porro, indubitatę fidei Authores referunt, Crucem Christi Servatoris nostri ab Helena, Constantini Imperatoris Matre, fuisse Hierosolymis inventam, sic enim scribunt *Sanctus Ambrosius* in Oratione funebri Imperatoris Theodosii, ubi rei gestæ seriem accurate describit, *Paulinus Nolanus* Epist. 11. ad Severum Sulpicium, *Socrates* lib. 1. hist. cap. 13. *Theodoretus* lib. 1. hist. capit. 18. *Sozomenus* lib. 2. hist. cap. 3. & *Severus Sulpicius*, cujus postremi Historici verba, quę leguntur lib. 2. Histor. Sacrę cap. 34. hic referre non pigebit. *Ejusdem Reginæ*, seu Helenæ, Matris *Constantini Magni*, *beneficio*, inquit Sulpitius Severus, *Crux Domini tum reperta quæ, neque in principio obsistentibus Judæis potuerat consecrari, & postea dirutæ Civitatis oppressa ruderibus, nonnisi tam fideliter requirenti meruit ostendi. Igitur Helena primum de loco passionis certior facta, admota militari manu, atque omnium Provincialium multitudine in studia Reginæ certantium, effodi terram, & contigua quaque ac vastissima ruinarum purgari jubet: mox pretium fidei & laboris tres pariter Cruces, sic ut olim Domino ac latronibus duobus fixæ fuerant, reperiuntur. Hic vero major dignoscendi patibuli, in quo Dominus pependerat, difficultas omnium animos, mentesque turbaverat, ne errore mortalium forsitan, pro Cruce Domini, latronis patibulum consecrarent. Capiunt deinde consilium, ut aliquem, recens mortuum, Crucibus admoverent. Nec mora, quasi Dei nutu funus extincti solemnibus exequiis deferebatur, concursuque omnium feretro corpus eripitur, duabus prius frustra Crucibus admotis, ubi Christi patibulo attactum est, dictu mirabile, trepidantibus cunctis funus excussum, & inter spectatores suos astitit*, (idest, homo mortuus resuscitatus est) *Crux reperta, dignoque ambitu consecrata*. Severo Sulpicio, & aliis, quos mox laudavi, locupletissimis testibus, & omni exceptione majoribus, unum, instar omnium, addam *Sanctus Cyrillum*, Patriarcham Hierosolymitanum, qui illo tempore vixit, quo Helena, Constantini Mater, Hierosolymam lustravit, & Inventioni Sanctę Crucis pręcipuam operam navavit. In Epistola autem, quam *Sanctum Cyrillus* ad Imperatorem Constantinum ea de re scripsit, perspicue, & absque verborum involucris testatur Sanctus ille Pater, salutare Crucis lignum tempore Constantini Imperatoris fuisse Hierosolymis repertum, sic enim scribit: *Tempore quidem Deo dilectissimi, ac beatæ memoriæ Constantini Patris tui, salutare Crucis lignum Hierosolymis repertum est, divina gratia concedente ei, qui recte quærebat pietatem, etiam abstrusam locorum sanctorum inventionem*.

Non

Non me latet, hanc *Sancti Cyrilli* Epistolam a *Riveto*, Auctore Calvinista, explodi tanquam monumentum supposititium, eo solo nomine quod in prædicta Epistola Imperator *Constantius*, divinitatis Christi impugnator acerrimus, ingentibus laudibus evehatur. Sed fallitur vir ille intemperantioris Criticæ; nam verbis honorificis Principes, quamvis sint fidei hostes, semper compellari debent. Sic SS. Patres *Athanasius*, & *Hilarius* eumdem Imperatorem Constantium, eo etiam tempore, quo Fidem Christianam apertius oppugnabat, maxima humanitate, & reverentia affari solebant. Quapropter, merito exsufflari debet hæc inanis *Riveti* conjectura, & *S. Cyrillo* vindicanda est illa Epistola, ex qua pro Inventione Sanctæ Crucis invictum ducitur argumentum, nec enim credibile est, *S. Cyrillum*, Auctorem coævum, Imperatori Constantio fucum facere, commentis eum ludere, ac toti Orbi fabulam venditare voluisse.

Ad alteram conjecturam, qua nituntur nostri temporis hæretici, respondeo: Non esse difficile creditu, Crucem Christi, Deo ita providente, per trecentos & amplius annos humi defossam latuisse, & tamen non computruisse. Voluit quippe Deus, ut salvifica Crux tamdiu terra operta lateret, ne in Gentilium manus veniret, sive quando Urbs Hierosolymitana a *Tito* Imperatore obsessa, & capta est, sive quando *Adrianus* Imperator vicinos Hierosolymorum agros novis depopulationibus afflixit. Eam tamen divina omnipotentia sua a corruptione servavit immunem, ut post extirpatam idololatriam, & longe lateque propagatam Religionem Christianam Fidelium cultui pateret. Quod si eamdem incorruptionis prærogativam Latronum crucibus itidem concessit Deus, id eo solo fine præstitit, ut ad contactum solius Crucis Christi insignis suscitationis mortui miraculo, quod gravissimi mox laudati Auctores in Inventione Sanctæ Crucis factum fuisse perhibent, major Cruci Christi conciliaretur veneratio, & sublata omni dubitatione firmior apud omnes de illius tam pretiosi inventione thesauri stabilirentur fides, constansque religio. Apage ergo has & similes caducas plane, & ficulneas hæreticorum conjecturas.

Arguitur tertio: Si Crux, in qua pependit Christus, cultu latriæ respectivæ esset adoranda, eo quod Christi contactu fuit consecrata, pari quoque ratione adorari deberet asina, cui triumpali apparatu insidens Christus Hierosolymam est ingressus. Similiter os Judæ proditoris, manus Malchi, & carnificum, aliaque id genus, quæ Sanctissimum Christi Corpus tetigerunt, Passionis instrumenta essent adoranda. Denique, cultus latriæ respectivæ deferendus esset utero B. Mariæ Virginis, in quo Verbum caro factum est, novemque mensibus habitavit, atqui hæc omnia perabsurda sunt, ergo Crux propter contactum Corporis Christi coli non debet cultu latriæ respectivæ.

Respondeo: Crucem, præ his omnibus, quæ Sanctissimum Christi Corpus tetigerunt, honoris, & cultus prærogativam optimo jure sibi vindicare. In Cruce siquidem nostra salus peracta est, hæc stillante fuit irrorata Sanguine Christi, multis nobilitata miraculis, ipsum denique Christum suffixum magis nobis repræsentat. Futilia autem sunt, quæ post *Claudium Taurinensem*, opponunt nostri temporis hæretici. Primo, adorari non debet asina, cui insedit Christus, quia hoc animal, non secus ac alia hujusmodi, quæ post contactum Corporis Christi communibus usibus pervia fuerunt, cessarunt esse sacra; & quia etiam *non in asino diabolum, ac dæmones reliquos vicit Christus, neque in asino salutem nostram operatus est, sed in Cruce. Hinc fit, ut dæmones, cum asinos vident, nec tremant, nec horreant, at Crucem intuentes, persæpe tremunt, horrentque, sternuntur, & fugantur*, ait Auctor Quæstionum ad Antiochum apud *Athanasium* Quæstionibus 39. & 40. Præterea, os Judæ proditoris, & manus Malchi, ac tortorum Christi cultu latriæ relativæ adorari non debent, quia illa membra non aliquam sanctitatem, sed potius maculam ex contactu corporis Christi contraxerunt; contactus quippe ille fuit violen-

len-

lentus, & cruentus, quo fit, ut impium esset hisce execrandis membris aliquem exhibere cultum. Denique, licet corpus Beatæ Virginis fuerit contactu corporis Christi consecratum, cultus tamen latriæ relativus, qui salvificæ Cruci impenditur, ei tribui non debet, ne videatur absolute reddi personæ Virginis ob propriam ipsius excellentiam, quod locum habere non potest in ligno Crucis, cum sit suppositum inanimatum, in quo nemo virtutem illam, aut excellentiam propriam suspicatur.

Arguitur ultimo: *Sanctus Ambrosius* in Oratione funebri Theodosii Imperatoris hæc habet: *Invenit ergo Helena Crucem Domini, Regem adoravit, non lignum utique, quia hic Gentilis est error, & vanitas impiorum; sed adoravit illum, qui pependit in ligno*. Unde sic conficitur argumentum: *Sanctus Ambrosius* asserit, Gentilium, & impiorum esse errorem adorare lignum, sed Christiani, dum Crucem adorant, lignum adorant; ergo labuntur in Gentilium errorem.

Respondeo disting. maj. Adorare lignum cultu latriæ absoluto, quasi in eo quædam inesset divinitas, error est Gentilium, concedo, adorare Crucis lignum tanquam contactu corporis Christi consecratum, ejus Sanguine irrigatum, & Redemptorem nostrum repræsentans, error est Gentilium, nego. Similiter distincta minori, nego conseq. Hanc responsionem consentaneam esse menti *Sancti Ambrosii*, patet ex ipsius verbis sequentibus: *Sapienter*, inquit, *Helena egit, quæ Crucem in capite Regum levavit, & locavit ut Crux Christi in Regibus adoretur? non insolentia ista, sed pietas est, quæ defertur sacræ redemptioni*. Quibus verbis aperte innuit *Sanctus Ambrosius*, lignum Crucis, quatenus Christum nobis Redemptorem exhibet, dignum esse adoratione respectiva, quæ ad Prototypum, seu ad Christum, quem nobis Crux ob oculos ponit, terminatur. Hinc *Sanctus Thomas* 3. p. quæst. 25. art. 4. ad 3. docet, quod, quamvis Christiani coronam, lanceam, & clavos, quibus Christus in Cruce fixus est, cultu latriæ relativo adorent propter unionem, & contactum membrorum Christi, attamen quia ista per antonomasiam non repræsentant Christum, sicut Crux, quæ proprie nuncupatur *Signum filii hominis*, quod apparebit in Cœlo, ut dicitur *Matth.* cap. 24. ideo fideles non omnes coronas, clavos, & lanceas, venerantur, bene tamen omnes Cruces ex qualibet materia, auro, argento, ligno saxo vel conflatas, vel sculptas, vel dolatas.

QUÆRES primo, quot fuerint Clavi, quibus Christus Dominus in Cruce confixus est, & quam fortunam habuerint?

Respondeo, duas circa numerum Clavorum, quibus Christus Dominus Cruci infixus est, versari sententias. Prima ternarium duntaxat Clavorum numerum admittit; Altera sententia, quæ mihi magis arridet, quaternarium Clavorum numerum defendit. In eam sententiam, quæ stat pro quaternario Clavorum numero, eo lubentius ipse descendo, quod illam Scriptorum veterum auctoritate, argumentorum pondere, & universæ propemodum Antiquitatis consensu fulciri censeant viri eruditi, qui eo de argumento plenius & accuratius tractarunt, videlicet *Franciscus Collius* lib. 3. cap. 1. *De Sanguine Christi*, *Cornelius Curtius* cap. 4. *De Clavis Dominicis*, *Jacobus Bosius* lib. 1. cap. 15. *De Cruce triumphanti*, *Jacobus Gretserus* lib. 1. *De Cruce* cap. 20. & 93. *Philippus Bonarotta* ad Diptycon Rambonense Observationum suarum pag. 263. & nuperrime clarissimus Abbas *Justus Fontaninus* in eleganti Dissertatione *De Corona Ferrea Longobardorum*. Hi omnes Scriptores sententiam de quaternario Clavorum numero comprobant non solum ex Revelationibus Sanctæ *Birgittæ* libr. 1. capit. 10. & libr. 4. cap. 70. & lib. 8. cap. 15. sed etiam ex locupletissimis testimoniis Auctorum Ecclesiasticorum, qui, dum Crucem Christi Domini ab *Helena*, matre *Constantini Magni*, Imperatoris, inventam referunt, quatuor itidem Clavos, quibus in Cruce affixus est Christus, inventos enumerant, *Theodoretus* scilicet lib. 1. Histor. Eccles. cap. 18. *Rufinus* lib. 1. Histor. Ecclesiast. cap. 8. *Cassiodorus* in Histo-

ria tripartita cap. 18. & *Nicephorus Callixtus* lib. 8. Hist. Eccl. cap 19. Missos facio alios Scriptores, qui suo calculo hanc de quaternario Clavorum numero sententiam approbant, quos inter præcipue censentur *Villelmus Lindanus*, Ruremundensis Episc. in *Panoplia Fidei* lib. 4. c. 97. pag. 467. postremæ Editionis Coloniensis; *Franciscus Toletus* Cardinalis, in Commentariis in *Joannis* cap. 19. Annotatione 14. *Josephus Scaligerus* in suis Animadversionibus in Chronicon Eusebii pagin. 117. *Casaubonus* Exercitatione 35. in *Baronium*, *Justus Lipsius* lib. 2. De Cruce cap. 9. *Richardus Montacutius* Tomo 1. *De Orig. Ecclesiæ*, & alii, quos, ne longior sim, lubens prætermitto; sed præterire non debeo *Innocentium III.* Pontificem Maximum, qui in Sermone 1. de uno Martyre Tom. 1. Operum pag. 171. Editionis Coloniensis apud Cholinum anno 1575. hunc quaternarium numerum Clavorum, quibus in Cruce infixus est Christus Dominus, disserte exprimit, sicut testatur *Lucas Tudensis*, qui cap. 11. lib. 2. contra Hæreticos Albigenses adducit authoritatem *Innocentii III.* Romani Pontificis, ad improbandum morem a quibusdam invectum repræsentandi Christum Dominum tribus Clavis crucifixum. Verba *Lucæ Tudensis* ex Tomo 25. Bibliothecæ Patrum Editionis Lugdunensis pag. 224. hic inseram. QUATUOR, inquit, *Clavos in Domini corpore fuisse fixos magnus ille Dei Vicarius Innocentius III. testatur*, *dicens: fuerunt in Passione Domini* QUATUOR *Clavi*, *quibus manus fixæ sunt*, *& pedes affixi*. Et post pauca, *Duos* inquit, *pedes & duas manus* QUATUOR *Clavis debet configere Christianus*. *Quid hac auctoritate clarius*, *quid his verbis verius*, *quæ a throno Dei*, *hoc est*, *a Romana Ecclesia*, *per os Sacrum cunctorum Patris*, *Innocentii*, *exierunt? Non est jam quod contradicat Catholicus*. *Non est quod contra sentire debeat Christianus* &c. Ex tot itaque tam Veterum, quam Recentiorum Scriptorum testimoniis liquet, Christum Dominum fuisse confixum quatuor Clavis, qui tamen (sicut nonnulli Scriptores, post *Cornelium a Lapide*, perperam existimarunt) non fuerunt infixi per carpum, idest, per extremam illam brachii partem, quæ manui jungitur, ubi venæ pulsum attingere solet Medicus, sed infixi sunt per volam manus, seu per mediam manum, sicut pluribus in locis aperte innuit Scriptura Sacra. *Joannis* c. 20. *Nisi videro in manibus ejus fixuram Clavorum* &c. Psal. 21. *Foderunt manus meas*, *& pedes meos* &c. *Zachariæ* c. 13. *Quid sunt Plagæ istæ in medio manuum tuarum?* Quæ Scripturæ Sacræ verba clarissime, ut nemo non videt, indicant, medias manus Christi Domini fuisse confixas & plagis sauciatas, non vero carpum, sicut aliqui moderni Scriptores, nulla, quæ sit alicujus momenti, probatione fulti, comminiscuntur. Sed satis hactenus diximus de quatuor Clavis, quibus corpus Christi Domini fuit in Cruce confixum. Nunc breviter fortunam, quam nacti sunt quatuor isti Clavi, examinare debemus. *S. Ambrosius*, Episcopus Mediolanensis, in Oratione de obitu *Theodosii Magni*, Imperatoris, hæc habet: *Quæsivit Clavos*, *quibus crucifixus est Dominus*, *& invenit*. *De uno Clavo frænos fieri præcepit*, *de altero Diadema intexuit*, *unum ad decorem*, *alterum ad devotionem vertit*. Et paulo post: *Misit itaque*, Helena, *filio Constantino Diadema gemmis insignitum*, *quas pretiosior*, *ferro innexas Crucis redemptionis divinæ gemma connecteret*. *Misit & frænum*. *Utroque usus Constantinus*. Quid vero aliis duobus Clavis, quibus Christus Dominus fuit in Cruce confixus, contigerit? *S. Gregorius*, Episcopus Turonensis, lib. 1. *De Gloria Martyrum* cap. 6. sic exponit: *Tertius*, seu Clavus, *projectus est in fretum* ad sedandam obortam in Mari tempestatem: *Quartum*, seu Clavum, *adserunt esse defixum in capite Statuæ Constantini*, nempe Constantinopoli. Non desunt attamen aliqui Scriptores, qui hac in re Gregorio Turonensi refragantur, quos inter doctissimus *Gretserus* lib. 1. *De Cruce* cap. 14. illum tertium Clavum non tam *demersum* in Mare, quam immersum existimat. *Vix enim*, inquit, *credibile sit*, *Helenam tanto thesauro & solatio tam se*, *quam alios penitus privare voluisse*.

fuisse. De quarto vero Clavo Dominicę Crucis hæc scribit idem *Gretserus*: *Aliis pluribus & antiquioribus magis credendum est, qui Clavum in Diademate, vel in Galea ipsius Constantini positum affirmant, etsi fortassis corona, seu Galea coronata, Statuæ imposita, ad illius, quam gestare solebat Imperator, similitudinem fuerit effecta*.

Sed dicet forte aliquis, si quatuor tantum fuere Clavi, quibus Christus Dominus in Cruce transfixus est, quo pacto igitur vindicari poterit ea veneratio, quæ tot Dominicis Clavis in Catholica Ecclesia exhibetur? Certe viginti quinque Dominicos Clavos a Fidelibus variis in locis cultos enumerat doctissimus Abbas *Justus Fontaninus* cap. 13. Dissertationis *De Corona Ferrea Longobardorum*.

Ad hæc Respondeo. Multis rationibus vindicari posse venerationem, quæ pluribus Dominicis Clavis defertur, etiamsi quatuor duntaxat Clavis Christus Dominus fuerit crucifixus. Primo, quia, ut ait Eminentissimus Cardinalis Baronius ad annum Christi 325. n. 54. forte alicubi accidit, *ut Clavus inter Sacras Reliquias adservatus, quo mystica membra Christi, nempe Martyr quispiam confixus est, idem unus ex ipsis Christi Clavis fuerit existimatus*. Christo enim, ut capiti, aliquando tribuuntur, quæ pertinent ad ipsius Mystica membra, & ob eam rationem ipsemet Christus *Saulo*, persequenti Ecclesiam, ait: *cur me persequeris?* Actuum Apostolorum cap. 9. Alteram rationem profert *Jacobus Bosius* in eo, quod edidit, Opere *De Cruce triumphanti* lib. 1. cap. 15. ubi docet, Clavis Dominicis, ob eorum numerum, non esse minuendam authoritatem ac venerationem, quæ illis in variis Ecclesiis exhibetur, quia in quibusdam illis Clavis haberi potest pars vera Clavorum, qui membra Christi perfoderunt, cum certum sit, solemne fuisse veteribus Christianis particulas Instrumentorum Dominicæ Passionis solicite inquirere, ita ut, si ea alicubi obtinuissent, thesauri loco adservarent: has ferro compactas alii in novos & integros Clavos cudendas curarent, pro certo habentes, virtutem & efficaciam particulæ veri Clavi alteri ferro admixtæ, in novos Clavos migrare: Alii vero novos Clavos veris & archetypis ab se visis, quoad omnia persimiles sibi fabricandos satagerent, ut ex eorum aspectu animæ solamen haurirent, suamque in Dominicam Crucem alere ac fovere possent pietatem. Tertiam denique rationem suppeditat jam laudatus *Lucas Tudensis* lib. 2. c. 11. *contra Hæreticos Albigenses*, ubi hæc habet: *Potuerunt* (Clavi Domini) *per partes dividi, vel Crucis compages in transverso ligno & titulo fuerunt Clavis colligatę, qui omnes consecrati sunt, ipso Dei Filio in Cruce pendente, & merito a Fidelibus cunctis devotissime adorantur. Non enim decipitur justus in Catholica Fide fundatus, nec amittet mercedem suam si loco Vivifici Ligni, vel Clavorum Christi, a Ministris Ecclesiæ aliquid aliud sibi oblatum, devotione Fidei, ut Lignum, vel ferrum fuerit amplexatus*. Tunc enim, ut docent omnes Theologi, Fidelis in eo deferendo cultu non peccat, quia laborat ignorantia invincibili, & bona fide operatur.

QUÆRES secundo: An, præter Clavos, quibus Cruci affixus est Christus Dominus, alia adhuc supersint ejus Passionis instrumenta?

Respondeo, præter Clavos, quibus confixus est Christus Dominus, extare etiamnum quædam alia ejus Passionis Instrumenta. In primis, visitur Romæ in Ecclesia *S. Praxedis* Columna, ad quam Christus Dominus fuit in flagellatione alligatus. Hæc Columna brevis admodum est, & ad supplicium inferendum multo accommodatior, utpote quæ tantum assurgit ad nates; unde facile intelligitur, totum pene corpus Christi verberibus, virgis, ac flagellis, a carnificibus ipsi inflictis patuisse. Præterea, Romæ in Ecclesia S. Crucis in Hierusalem ostenditur Titulus, qui in summo Crucis Christi erat affixus, quique in Tabella, non admodum ampla, incisus est tribus linguis, Hebraica, Græca, & Latina. Tertio, Corona Spinea, quam capiti Christi milites ad ei illudendum imposuerunt, extat Parisiis, quo Sanctissimus

mus Galliarum Rex *Ludovicus IX.* eam ingenti ære e Barbarorum manibus redemptam detulit, & in Sacra, quam vocant, Capella, ab eodem piissimo Rege excitata, summa religione colitur. Quarto, variis in Ecclesiis ad publicum Fidelium cultum asservantur Spinæ, quæ transfixerunt caput Christi Domini, quas alii putant fuisse ex rhamnis, dumis, rubis, & sentibus: alii probabilius, mea quidem sententia, autumant fuisse Spinas ex juncis marinis, quorum acumen adeo subtile simul & solidum est, ut quodcumque densissimum corium, perinde ac subula facile penetret. Hæc, & alia Passionis Christi Domini Instrumenta fuisse ad hæc usque tempora in Ecclesia pie conservata testatur, post Cardinalem *Baronium*, *Henricus Spondanus*, Appamiarum in Galliis Episcopus, in ejusdem *Baronii* Annalium Ecclesiæ Epitome ad annum Christi 34. num. 42. ubi hæc habet: *Spinas Coronę Jesu, Columnam, ad quam alligatus est, cum flagellis cæderetur, Arundinem atque Spongiam, qua fuit aceto potatus, magna fuisse diligentia asservata, tradunt Gregorius, Turonensis Episcopus, cap. 7. lib. De Gloria Martyrum, & Beda c. 20. De Locis Sanctis. Tunicam item inconsutilem, a Christianis redemptam, & conservatam, auctor est idem Gregorius. Et Sudarium, quo caput Domini est involutum in sepulcro, divina virtute ab incendio illęsum, conservatum, translatum esse ad posteros Beda testatur .... Permansit pariter hactenus integra Sanctissima Sindon illa, quę corporis Domini delibuta unguento, in sepulcro posita fuit veluti operimentum & stratum, quę & in se imaginem in sepulcro Domini jacentis expressit, asservaturque summo honore in Ecclesia Taurinensi. Sed quid de ipsa Sanctissima Cruce dicam, quæ, ut ait S. Paulinus in Epist. 11. ad Severum, in materia insensata vim vivam tenens, ita innumeris pene quotidie hominum votis lignum suum commodare consuevit, ut detrimenta non sentiret, & quasi intacta permaneret, quotidie dividua sumentibus, & semper tota venerantibus. Ex qua divinitus ei impertita multiplicatione factum est, (quod jam olim mirabatur Cyrillus, Hierosolymitanus Episcopus, Catech. 4. 10. & 13.) ut ex ejus ligno universus terrarum Orbis per partes repletus sit*, &c.

QUÆRES TERTIO: *Quænam causa sit, cur in die Parasceves, & in Sabbato subsequente Sacrificium solemne in Ecclesia prætermittatur?*

Respondeo, duplicem ab Expositoribus Rituum Ecclesiasticorum causam assignari. Prima est: *Quia in hac die Dominus seipsum obtulit, & ipsa oblatio sufficit ad salutem credentium*. Quæ ratio est Amalarii, & vulgati Alcuini. Altera ab Innocentio I. indicatur, scilicet, quod isto biduo Apostoli, in mœrore constituti, jejuni permanseriut, adeo ut ob hanc causam *traditio Ecclesiæ habeat isto biduo Sacramenta penitus non celebrari*. Hæc secunda ratio probabilior videtur doctissimo *Mabillonio* Commentar. in Ordinem Romanum part. 2. Musæi Italici.

QUÆRES QUARTO. *Utrum preter tabulam suppedaneam, cui affixi erant pedes Christi, fuerit in medio Crucis aliud lignum instar scabelluli, cui pendulum corpus acclinaretur, & quasi inniteretur a tergo?*

Respondeo affirmative. Et primo, tabulæ suppedaneæ, quæ pedibus hominis in Cruce pendentis supponebatur, meminit *S. Gregorius Turonensis* capit. 6. lib. de Gloria Martyrum, ubi hæc habet: *In stipite erecto, foramen factum manifestum est, super hanc vero tabulam tanquam stantis hominis sacrę affixę sunt plantę*. Secundo, in medio Crucis defixum fuisse aliquod lignum, seu scabellum, cui hominis in Cruce pendentis corpus a tergo innitebatur, liquet ex *Sancto Irenęo*, qui lib. 2. cap. 42. de quinario numero disputans, inter alia plurima, hoc quinarii numeri profert exemplum. *Ipse habitus Crucis fines, & summitates habet quinque, duos in longitudine, duos in latitudine, & unum in medio, ubi requiescit, qui clavis affigitur*. Idem tradit *S. Justinus* in Dialogo cum Triphone: *Directum est*, inquit, *summum lignum, unde summa pars in cornu attollitur, cum lignum ei aliud adaptatur; & utrinque ut cornua, unicornu adjunctæ summitates apparent, & quod in medio fixum est, ut cor-*

cornu, *& ipsum eminet*, *in quo vehuntur*, *& insident*, *qui Crucis supplicium subeunt*. Quibus verbis innuit *S. Justinus*, in medio Crucis stipite fuisse lignum instar cornu, quod eminebat, & cui ille, qui e Cruce pendebat, insidebat, ac vehebatur. Idem confirmari potest ex multis, iisque pervetustis Christi Crucifixi imaginibus, quas exhibet *Franciscus Fevardentius* in Notis ad lib. 2. *S. Irenæi* c. 42. & ex antiquis Nummis, qui Christum Crucifixum repræsentat, sicut observat *Josephus Scaligerus* in suis ad *Eusebium* Animadversionibus. Accedit etiam hæc ratio, nam cum manus ferendæ totius corporis moli pares esse non possent, vero quam proximum est, in medio Crucis stipite defixam fuisse aliquam tabulam, cui, tanquam scabellulo pendulum corpus acclinari, & quasi a tergo inniti posset. Si plura scire aveat Lector, adeat *Justum Lipsium* lib. 2. de Cruce cap. 10. *Gretserum*, & alios, qui de Cruce ex professo differuerunt.

QUÆRES QUINTO: *Cur Christus crucifigi voluerit inter duos Latrones, quorum unus, qui erat a dextris, resipuit, & ad fidem conversus est, alter vero obduratus in impietate sua mortuus est?*

Respondeo cum *Sancto Thoma* 3. part. q. 46. art. 11. Christum voluisse inter duos Latrones crucifigi, primo, ut impleret illud *Isaiæ* vaticinium cap. 53. *Et cum iniquis reputatus est*: & ut ostenderet, se non solum pro justis, & electis, sed etiam pro impiis, & reprobis mortem subire. Secundo, quia hinc maxime effulsit potentia Christi, & destructa est malitia Judæorum, qui eo potissimum fine ad latera Christi duos Latrones crucifixerunt, ut Crux Christi cum impiorum crucibus confunderetur, & ipse tanquam maleficorum Princeps haberetur. *Sed non ita evenit*, inquit *Sanctus Chrysostomus* homil. 88. in Matth. *nam de illis*, idest de crucibus Latronum, *nihil dicitur*: *hujus autem*, idest Christi, *ubique Crux honoratur*, *Reges*, *diademata deponentes*, *assumunt Crucem in purpuris*, *in diadematibus*, *in armis*, *in mensa sacrata*, *ubique terrarum Crux emicat*. Denique, Christus Crucifixus est inter duos Latrones, quorum unum venia donavit, alterum vero condemnavit, ut hoc supremo judicio ostenderet, Crucem suam esse quasi Tribunal Supremi Judicis, qui aliquibus summa, qua pollet, auctoritate parcit, quosdam autem, citra ullius injuriam, condemnat, sicut in ultimo judicio apparebit. Fuerunt nonnulli, qui existimarunt, duos illos Latrones fuisse crucibus affixos, non Clavis, sed funibus, ita ut non crucifixi, sed suspensi dici debeant. Verum, hallucinatos fuisse, qui ita senserunt, statim, præter testimonia Sanctorum Patrum, evincit indubitata Historia, qua compertum habemus, *Helenam*, piam *Constantini*, Imperatoris, Matrem, cum Sacra Loca, religionis ergo, perlustraret, & de Christi Cruce solicite quæsiisset, tres tandem Cruces invenisse, Christi videlicet, & Latronum, eamque diu ancipitem hæsisse, e qua Mundi Salvator pependisset, propterea quod *Titulus*, Cruci affixus, quo vera Crux dignosci potuisset, jaceret seorsim disjectus, quo factum est, ut ingenti cadaveris redivivi miraculo Crucem Christi ab aliis Crucibus secreverit. Porro, tam insigni miraculo atque prodigio non fuisset opus, si sola Crux Christi foramina, seu vestigia Clavorum habuisset, non item aliæ Latronum Cruces. Negari igitur non potest, duos Latrones fuisse Clavis affixos Crucibus. De illis Latronibus scribunt *Matthæus*, *& Marcus*, quod improperabant Christo, sive quia duo illi Evangelistæ sumunt plurale pro singulari, juxta explicationem *Sancti Augustini* lib. 3. de consensu Evang. cap. 13. Sive quia bonus Latro principio quidem una cum socio conviciabatur Christo, sed deinde, ingruentibus tenebris, terra commota, saxis diruptis, Christique patientia, mansuetudine, & charitate attentius consideratis, ad meliorem frugem conversus, factique pœnitens, socium suum convicia jacientem in Christum increpuit dicens: *Neque tu times Deum*, *quod in eadem damnatione es? & nos quidem juste digna factis recipimus*: *hic vero nihil mali gessit*. *Et dicebat ad Jesum*: *Domine*, *memento mei*, *dum veneris in regnum*

gnum tuum, Lucæ cap. 23. sic æternam salutem consequutus est bonus Latro, qui, ut inquit *Sanctus Bernardus* Epist. 8. *eodem die simul & confessus latrocinia, & introductus in gloriam, brevi quodam contentus ponte Crucis ad transigendum de regione dissimilitudinis in terram viventium, & de luto fæcis in Paradisum voluptatis*. Nolint tamen sibi blandiri peccatores, & pœnitentiam usque ad ultimam vitæ periodum procrastinare, quia, ut in eadem Epistola ait mellifluus ille Doctor, conversio Latronis in exitu vitæ, non tam exemplum, quam miraculum fuit. *Pœnitentia, quæ ab infirmo petitur, infirma est: pœnitentia, quæ a moriente tantum petitur, timeo ne & ipsa moriatur*, ait *Augustinus* Serm. alias 57. de tempore, nunc 255. in Appendice, & Serm. 393. alias 41. ex Homil. Quinquag. *Si quis positus in ultima necessitate ægritudinis suæ, voluerit accipere pœnitentiam, & accipit, mox reconciliatur, & hinc vadit: fateor vobis non illi negamus, quod petit; sed non præsumimus, quia bene hinc exit . . . . agens pœnitentiam ad ultimum, & reconciliatus, si securus hinc exit, ego non sum securus; Pœnitentiam dare possum, securitatem dare non possum. Vis te dubio liberare? age pœnitentiam dum sanus es; tene certum, dimitte incertum*. Lege super hac re *S. Cyprianum* Tract. de Lapsis, & Epistol. 50. ad Antonianum, & *S. Bernardum* Serm. 75. de diversis.

De Latrone pœnitente hæc habet *S. Augustinus* lib. 1. de anima: *inventa est in eo* (seu in Latrone pœnitente) *mensura Martyrii, qui tunc in Christum credidit, quando defecerunt, qui futuri erant Martyres. Et hoc quidem oculis Domini clarum fuit, qui non baptizato, tanquam Maryrii sanguine abluto, tantam felicitatem statim contulit. Sed etiam nostrum quis non consider[...], quanta fide, quanta spe, quanta charitate mortem pro Christo vivente suscipere potuit, qui vitam in moriente quæsivit? Huc accedit, quia non incredibiliter creditur, Latronem, qui tunc credidit, juxta Dominum crucifixum aqua illa, quæ de vulnere lateris emicuit, tanquam Sacratissimo Baptismo fuisse perfusum. Ut omittam, quod eum, antequam damnaretur, baptizatum non fuisse, quoniam nemo nostrum novit, nemo convincit*. Et lib. 4. c. 9. *Latro ille, quamvis potuerit judicio divino inter eos deputari, qui Martyrii confessione purgantur, tamen etiam utrum non fuerit baptizatus, ignoras. Nam ut omittam, quod creditur, Aqua simul cum Sanguine exiliente de latere Domini juxta confixus potuisset perfundi, atque hujusmodi Sanctissimo Baptismate dilui: quid si in carcere fuerat baptizatus, quod & post persecutionis tempore nonnulli clanculo impetrare potuerunt? Quid si & antequam teneretur?* Quo nomine donatus esset Latro pœnitens, quidam otiosi Scriptores ariolari tentarunt, sed frustra; cum ea de re non solum sileant Scriptura Sacra, & Sancti Patres, sed etiam nullum Latroni pœnitenti nomen Martyrologia, Romanum, *Bedæ*, *Usuardi*, *Adonis*, adscribant, sed tantum ejus memoriam 8. Kalendas Aprilis notent his verbis: *Hierosolymis commemoratio Sancti Latronis, qui in Cruce Christum confessus, ab eo meruit audire: Hodie mecum eris in Paradiso*. Inepta autem est, & indigna plane, quæ confutetur fabula illa, quæ de bono Latrone obtruditur in pseudo-Evangelio *Nicodemi*, quod inter Monumenta Orthodoxographa, seu potius Pseudopigrapha extat, & in quo legitur, Latronem pœnitentem cum Christo crucifixum, atque cum eo in Cœlum receptum, Crucem humeris suis in Paradiso circumferre. Hanc, inquam, putidam fabulam haustam ex pseudo-Evangelio *Nicodemi*, ab Ecclesia Catholica reprobato, & cui innumeræ nugæ, ineptiæ, & aniles fabulæ, quibus a capite ad calcem inspergitur, omnem omnino fidem abrogant, retulisse, abunde confutasse est.

QUÆRES SEXTO: *Utrum hi, qui Christum crucifixerunt, vel in ejus mortem conspirarunt, ipsum cognoverint? & quam de peccato suo excusationem habuerint?*

Respondeo cum *Sancto Thoma* 3. par. quæst. 47. art. 5. & 6. Rectores Judæorum, seu Legisperitos, Scribas, & Pharisæos probe cognovisse, Christum esse Messiam a Deo promissum, & Prophe-

tarum

tarum oraculis prædictum. Viderant quippe omnia, quæ de Messia a Prophetis erant prædicta, in Christo fuisse impleta; sæpeque suis oculis inspexerant stupenda miracula, quæ Christus ad doctrinæ suæ confirmationem potenti virtute edebat, quibus tamen pervicacia plusquam adamantina credere noluerunt. Quapropter, eorum peccatum fuit gravissimum, utpote Deicidium; quamvis enim Mysterium Divinitatis Christi non agnoverint, dicente Apostolo 1. ad Cor. cap. 3. *Si cognovissent, numquam Dominum gloriæ crucifixissent*; hæc tamen ignorantia, quia affectata erat, a crimine eos non excusavit, sed potius illud auxit. Hinc Christus Joannis cap. 15. dicit: *Nunc excusationem non habent de peccato suo*. Gravius ergo peccarunt Principes Sacerdotum, Scribæ, Pharisæi, aliique Judæi, qui Christum tradiderunt Pilato, quam ipsemet Pilatus, quem nomine Cæsaris territum, ad affectum sui sceleris impulerunt, & ab ipso damnationem Christi clamoribus extorserunt, ut eleganter ait *Tertullianus* Apolog. cap. 21. *Ad doctrinam vero ejus*, idest Christi, *qua revincebantur Magistri, primoresque Judæorum ita exasperabantur, maxime quod ad eum ingens multitudo deflecteret, ut postremo oblatum Pontio Pilato, Syriam tunc ex parte Romana procuranti violentia suffragiorum in Crucem dedi sibi extorserint*. Lactantius lib. 4. Instit. Divin. cap. 18. existimavit, *Pilatum* nullam in Christum Dominum protulisse Sententiam. Sic enim habet: *Quæ cum Pilatus audisset, & in defensionem sui nihil diceret* (Christus), *pronunciavit, nihil in eo damnatione dignum videre. At injustissimi accusatores cum populo, quem incitaverant, succlamare cœperunt, & Crucem ejus violentis vocibus flagitare. Tum Pontius Pilatus & illorum clamoribus, & Herodis Tetrarchæ instigatione metuentis ne regno pelleretur, victus est. Nec tamen ipse Sententiam protulit, sed tradidit eum Judæis, ut ipsi de illo secundum Legem suam judicent*. Sed hic est *Lactantii* error, a Doctrina SS. Patrum omnino alienus, quique facile Gestorum Historia, quæ in Sacra Scriptura describitur, confutari potest. Dicente siquidem Judæis Pilato: *accipite eum vos, & secundum Legem vestram judicate eum* (quo verbo judicium de Christo illis permittere videbatur) non obtemperarunt Judæi, sed ultro agnoscentes, sibi a Romanis potestatem judiciorum capitalium fuisse ademptam, responderunt: *Non licet nobis interficere quemquam*. Quod Judæorum Responsum ubi audivit *Pilatus*, sedens pro Tribunali, *adjudicavit fieri petitionem illorum*, sicut scribit *S. Lucas* cap. 23. v. 24. idest, Cruci Jesum Christum suffigendum pronunciavit, sicut Judæi violentis, ac pertinacibus clamoribus postulabant. Sed Pilatus, inquit *Eusebius* lib. 2. Hist. Ecc. cap. 7. qui in Salvatorem iniqui Judicis functus est officio, temporibus Caii Imperatoris tantis, ac talibus malorum cladibus cruciatus est, ut propria se manu transverberans nefariam vitam vi abjecisse referatur; nec enim poterat tanti piaculi minister impunitus evadere. Gravius etiam peccarunt Judæi, quam milites, qui mandato Præsidis morem gerentes Christum in Crucem egerunt, & Legis scientiam non habuerunt. Sed Judæorum culpam excessit facinus Judæ, qui præmio triginta argenteorum illectus per maximam post homines natos ingratitudinem Principibus Sacerdotum tradidit Christum Dominum, a quo innumeris beneficiis fuerat cumulatus. Quod prædictum fuerat a *Zacharia* Propheta cap. 11. *Et constituerunt mercedem meam triginta argenteos*. Pro quo *Symmachus* ait: *Et appenderunt mercedem meam triginta argenteos*. Aquila vero: *Et constituerunt mercedem meam triginta argenteos*. *Budæus* lib. 5. *de Asse* ait, se Parisiis in Æde S. Joannis Lateranensis vidisse argenteum unum, qui ex illis triginta esse dictitatur, quos Judas in Templum abjecit, ponderantem didrachmum, seu duas drachmas Atticas, hoc est, tres Julios Italicos. Ex quo sequitur, pretium, quo Christus Dominicus a Juda venditus est, non excessisse valorem centum & viginti Juliorum monetæ Italicæ. *S. Ambrosius* lib. *de Spiritu Sancto*, cap. 18. per *Argenteos* illos, quibus fuit venditus Christus, intelligit *Denarios*,

rios, seu *Julios* Italicos, ac subinde Christum fuisse venditum triginta denariis, idem est ac triginta *Juliis* Italicis venditum fuisse. Verba *S. Ambrosii* sunt: *O Juda proditor, unguentum passionis ejus*, seu Christi, *trecentis denariis æstimas, & passionem ejus triginta denariis vendis?* Eminentissimus tamen Annalium Ecclesiæ Parens *Baronius* ad annum Christi 34. putat, *Argenteum* sumi pro libra argenti, unde cum libra communis habeat uncias duodecim, & quælibet uncia valore æquet scutum Romanum, quod valet decem *Julios*, sequitur, juxta sententiam *Baronii*, Christum a Juda, proditore, venditum esse 3600. Juliis Italicis, hoc est, 360. scutis Romanis. *Maldonatus*, *Villalpandus*, *Lorinus*, & *Simonius* per *Argenteos* intelligunt *Siclos*, unde, juxta illos Scripturæ Sacræ Interpretes, dum dicitur, Christum venditum esse triginta Argenteis, idem est, ac si dicatur, eum venditum esse triginta *Siclis* Argenti. *Siclus* autem erat apud Hebræos moneta usitatissima, ponderans & valens quatuor *drachmas Atticas*, duas vero tantum drachmas Hebræas, ac subinde æquivalens sex Juliis, monetæ Italicæ, seu *Floreno Germanico*, quod valet quadraginta asses, vel duabus *libellis* Gallicis, quæ itidem valent quadraginta asses. Quocirca, juxta illos Scripturæ Sacræ Interpretes, dum dicitur, Christus venditum esse triginta *Argenteis*, idem est ac si dicatur, eum venditum esse triginta Siclis argenti, seu triginta *Florenis Germanicis*, vel sexaginta Libellis Gallicis, seu, quod in idem redit, Christum venditum esse octodecim scutis Romanis, quæ summam conficiunt centum & octoginta Juliorum Romanorum. Hoc tam vili pretio infescatus Judas Christum prodidit, sibique confestim diri conscio facti, furiisque exagitato necem conscivit. Detestanda igitur, ac diris devovenda & hæresis *Cajanorum*, qui fædum & flagitiosum proditorem Judam miris laudibus, & honoribus efferebant, quasi, tradendo Servatorem, plurimum generis humani salutem promovisset, ipsique ea de causa gratiarum actionem reddendam esse stulte opinabantur. Hujus hæreseos mentionem faciunt *Irenæus* lib. 1. adversus hæreses cap. ult. *Tertullianus* lib. de Præscriptionibus adversus hæreticos cap. 47. *Philastrius*, *Epiphanius*, *Hieronymus*, *Augustinus*, & *Theodoretus*.

Dices: Quicumque operatur sequens opinionem probabilem, gravium Auctorum suffragiis munitam, licet Legi Dei reapse contrariam, non peccat; tunc enim prudenter agit, ut docent etiamnum bene multi Theologi: atqui Judæi, qui Christum Dominum crucifixerunt, secuti sunt opinionem probabilem, nixam auctoritate gravium Auctorum, videlicet Scribarum, Pharisæorum, & Sacerdotum, qui Christum juxta Legem morti adjudicandum esse declararunt; ergo Judæi, qui Christum crucifixerunt, nullam omnino culpam contraxerunt.

Præterea, nullus lethaliter peccat, nisi prævia peccati cognitione ejus animus illustretur, illiusque vitandi desiderio extimuletur, juxta pervulgatam quorumdam modernorum Casuistarum sententiam, atqui Judæi Christum crucifigentes præviam non habuerunt notitiam illius peccati, sed potius existimarunt, occidendo Christum, maximum se Deo præstare obsequium; unde Apostolus 1. ad Corinth. cap. 2. ait, quod Judæi *si cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent*. Ergo Judæi propter ignorantiam, in qua versabantur, debent ab omni culpa liberari.

Respondeo ad utrunque momentum, & ad primum dico: Non tam argumentis refellendam, quam sanguineis lacrymis deplorandam esse sententiam nonnullorum Casuistarum, qui dictitant, authoritatem unius, vel aliquorum gravium Auctorum, sat superque sufficere ad opinionem Divinæ Legis licet contrariam, probabilitate donandam, ita ut qui illam in praxi sectantur, a peccato immunes censeri debeant. Nam primo, hæc sententia latissimum ad omnem impietatem aditum pandit, lascivientibus ingeniis ad corrumpendam Ethicam Christianam laxissimas admittit habenas, & in totius religionis aperte grassatur exitium, sicut Sole clarius demonstrant nostri Theologi *Baronius*, *Gonetus*, *Contensonius*, *Natalis*

Ale-

Alexander, & alii tam domestici, quam extranei Auctores, qui novum istud probabilitatis commentum, ex quo varii in doctrina morali pullularunt errores, perdoctis lucubrationibus profligarunt. Secundo, ubi primum hæc sententia saluti animarum adeo exitiosa in vulgus sparsa est, continuo totius Populi Christiani pietate cum justa detestatione fuit rejecta, Parochorum tam Rothomagensium, quam Parisiensium Scriptis confutata, sacra auctoritate Episcoporum Ecclesiæ Gallicanæ multis anathematis proscripta, atque a Sede Apostolica Vaticanis fulminibus protrita est. Denique, ut brevitatis ergo, innumeras prætermittam rationes, quæ apud citatos Auctores legi possunt, *Sanctus Thomas* hanc virulentam sententiam, longe antequam in fœtidis modernorum Casuistarum paludibus enata esset, præfocavit quodlibeto 3. art. 10. ubi hæc habet: *Respondeo dicendum, quod diversæ opiniones Doctorum Sacræ Scripturæ, siquidem non pertineant ad Fidem & bonos mores, absque periculo auditores utramque opinionem sequi possunt. Tunc enim habet locum, quod Apostolus dicit ad Rom. cap.* 14. Unusquisque in suo sensu abundet. *In his vero, quæ pertinent ad Fidem, & bonos mores, nullus excusatur, si sequatur erroneam opinionem alicujus Magistri; in talibus enim ignorantia non excusat*. Et quodl. 8. artic. 13. *Illud autem, quod agitur contra Legem, semper est malum, nec excusatur per hoc, quod est secundum conscientiam*. Denique quodl. 9. a. 15. *Error*, inquit S. Doctor, *quo non creditur esse peccatum mortale, quod est peccatum mortale, conscientiam non excusat a toto, licet forte a tanto*. Quibus significantibus verbis luculenter docet *S. Thomas*, opinionem, etsi munitam gravium Auctorum suffragiis, si sit contra Legem, & bonos mores, a peccato eximere haud posse, ac subinde peccasse Judæos, qui falsa Magistrorum suorum opinione ducti Christum Dominum in Crucem egerunt.

Ad secundum dico: Doctrinam Laxorum Casuistarum asserentium, *nunquam peccari, nisi prævia peccati cognitione animus illustretur, ejusque vitandi desiderio extimuletur*, fuisse die 1. Augusti anni 1641. a Sacra Facultate Parisiensi confixam tanquam *falsam, & viam aperientem ad excusandas excusationes in peccatis*. Perstrictam itidem fuisse eamdem doctrinam a Facultate Lovaniensi die 4. Maij anni 1657. hoc censorio stigmate: *Est contra communia Christiana Theologiæ principia*; *& innumera etiam immanissima hominum peccata excusat cum pernicie animarum*. Sane dubium non est, quin hac semel recentiorum Casuistarum admissa sententia, excusarentur omnia quamvis nefandissima crimina peccatorum, qui in malo sunt obdurati, & excæcati, quippe qui, ut fatali, heu nimium! experientia constat, dum male operantur, suæque effræni cupiditati ex inveterata consuetudine indulgent, nec prævia cogitatione illustrantur, nec peccati vitandi desiderio amplius extimulantur. Excusarentur pariter omnia peccata ignorantiæ voluntariæ, & vincibilis, quæ tamen vera esse peccata docent post Scripturam Sacram omnes ad unum SS. PP. quos inter, unum instar omnium, laudabo *Sanctum Bernardum* in Epistol. ad Hugonem de S. Victore capit. 4. ubi hæc aurea verba scribit: *Si ignorantia nunquam peccatum est, cur dictum est in Epistola ad Hebræos, quia in secundo Tabernaculo semel in anno solus Pontifex intraret, non sine sanguine, quem offerret pro sui & populi ignorantia? Si peccatum ignorantiæ nullum est, non ergo peccavit Saulus, quod persecutus est Ecclesiam Dei, quoniam quidem ignorans hoc fecit manens in incredulitate. Bene itaque faciebat, non erat blasphemus, & persecutor, & contumeliosus; & quod erat spirans minarum, & cædis in Discipulos Domini, in hoc ipso quippe abundanter æmulator existens paternarum suarum traditionum. Non ergo debuit dicere; misericordiam consecutus sum; sed mercedem accepi, quippe quem ignorantia a peccato reddebat immunem, insuper, & æmulatio remunerabilem indicabat. Si, inquam, ignorantia nunquam peccatur, quid ergo causamur adversus occisores Apostolorum; quoniam quidem non solum malum esse ne-*

nescierunt interficere illos, sed insuper quoque id faciendo arbitrati sunt obsequium se præstare Deo? Sed, & frustra Salvator pro suis orabat crucifixoribus, quippe nescientibus (ipso teste) quid facerent, & ita nequaquam peccantibus. Numquid non ex his satis apparet in quantis jaceat ignorantiæ tenebris, qui ignorat peccari posse interdum per ignorantiam? Viden, quo pacto mellifluus ille Doctor ex certissimis Scripturæ Sacræ testimoniis evincat, dari peccata ignorantiæ, adeoque falsam esse opinionem Laxorum Casuistarum, qui docent, *nunquam peccari, nisi prævia peccati cognitione animus illustretur, ejusque vitandi desiderio extimuletur*. Sancto Bernardo succinit Sanctus Thomas pluribus in locis, maxime 3. part. q. 47. artic. 5. ad 3. ubi ait: *Dicendum quod ignorantia affectata non excusat a culpa, sed magis videtur culpam aggravare: ostendit enim hominem sic vehementer esse affectum ad peccandum, quod vult ignorantiam incurrere, ne peccatum vitet: & ideo Judæi peccaverunt, non solum tanquam hominis Christi, sed etiam tanquam Dei crucifixores*. Plura hac de re si scire aveas, legesis librum, cui titulus est: *De advertentia ad malitiam peccati*, editum ab uno ex nostris Theologis, videlicet *Norberto Delbecque*.

QUÆRES ULTIMO: *Utrum Maria Virgo, Christo inter probra Crucis extremum ducente spiritum, animi, viriumque passa fuerit deliquium?*

Respondeo: Beatam Virginem, patiente dilectissimo Filio suo, acerbissimo quidem dolore tactam fuisse, vereque transfixam doloris gladio, sicuti prænunciaverat Simeon ille justus in Templo, dum dixit: *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius*; eam tamen nihil per mæstitiam rectæ rationi non consentaneum, nihil non undecumque decorum admisisse. Hinc pulcre Evangelista *Joannes* cap. 19. ait: Mariam Matrem Jesu juxta Crucem stetisse, quia non solum corpore, sed etiam fidei firmitate, & animi fortitudine impavida juxta Crucem stetit erecta, ita ut virtute constantissimi pectoris, magnaque in divinas promissiones fiducia, æquam mentem servaverit, viresque sustinuerit, quæ alioquin ad tam horrendum spectaculum facile defecissent. *Stabat ante Crucem Mater, & fugientibus viris, stabat intrepida*, inquit *S. Ambrosius* lib. de Institut. Virginis cap. 7. Et in Oratione de obitu Valentiniani, ait idem Pater: *Durum quidem funus videtis; sed stabat & Sancta Maria juxta Crucem Filii: & spectabat Virgo sui Unigeniti Passionem. Stantem illam lego, flentem non lego*. Idem ferme habet Sanctus ille Doctor lib. 10. in Lucam. Ludunt ergo nos Pictores, quorum alii, pro innata fingendi libidine, depingunt B. Virginem juxta Crucem præ doloris vehementia hærentem attonitam, quasi in saxeam duritiem obriguisset. Alii non minus ludicre eam exhibent inter brachia Magdalenæ exanimem collapsam, operaque adjutam piarum mulierum. Insaniunt vero nonnulli Auctores, quos non pudet afferrere, B. Virginem, moriente Filio, unguibus sibi lacerasse genas, pugnis contudisse pectus, dissipasse comam, omnia inconditis vociferationibus complesse, Judæis, Judæ, & Militibus suisse imprecatam, per vicos, & plateas, insanarum mulierum more, oberrasse intemperiis obnoxiam, & tantum non in furias actam. Quæ omnia, cum ludicra sint, & indecora, penitus ablegari debent a B. Virgine, quæ, dum vixit, tam antiquius habuit, quam ut se tonihil divino permitteret arbitrio, & in rebus arduis, non secus ac in secundis, semper sibi constanti vitæ ratione divinæ voluntati obsequeretur. Legi potest Tractatus 13. *de Spasmo B. Mariæ Virginis*, a nostro *Cajetano* editus, qui exrat in 2. Tomo ejus Opusculorum.

HY-

HYMNUS

De Passione Christi Domini.

CHristus tenebris obsitam
Lustrando Judæam docet,
Gens obstinati pectoris
Christum docentem respuit.

Se se Deum signis probat,
Surgunt sepulcris corpora,
Erepta muto vox redit,
Claudo gradus, cæco dies.

Gens dura, flecti nescia,
Aures Sacris Sermonibus
Obturat, & Solem fugit,
Amore noctis perdita.

Mox immerentem, ceu reum,
Probris gravant, saxis petunt,
Illum pudendo destinant
Ingrata turba funeri.

Pavete, raptus ad necem
Homo velut, pavet Deus,
Toto cruor de corpore
Proruptus in terram cadit.

Quid machinaris proditor?
Qui te bonus pavit suo
Conviva Christus corpore,
Mendace tradis osculo.

Qui nostra rupit vincula;
Duris ligatur vinculis,
Divis adorandum caput
Miles scelestus percutit.

Orbis supremus arbiter
Dijudicandus sistitur,
Summus Sacerdos, impia
Cadit Sacerdotum manu.

Ah! parce, corpus innocens,
Lictor, flagellis scindere.
Quid vulnus addis vulneri?
Jam pene totum vulnus est.

Nudantur ossa carnibus,
Scissos per artus it cruor,
Non sanguis uvæ sic fluit,
Quam dura vis præli domat.

Frons pro Corona Regia
Horret sub aspris vepribus.
Hæc illa, crudelis Sion,
Quæ serta nectis Principi?

Arundo pro Sceptro datur:
Durusque pro Throno lapis,
Quem vestit æternum jubar,
Ridenda vestit purpura.

Quæ non tulit ludibria!
Reo Deus postponitur;
Qui Sceptra Regum dividit,
Ut Scenicus Rex luditur.

Quo forma cessit par Deo?
Non vultus idem, non decor,
Atro fluentem sanguine,
Et ora fœdum vidimus.

Quæ Solis obscurant jubar,
Velo teguntur lumina,
Sputis honestum putribus
Os turba fœdat insolens.

Crucis tremens sub pondere
Gressus labantes vix trahit,
Quem stipat aula Cœlitum,
Datur comes Latronibus.

Qui vestit arva floribus,
Nudus Cruci suspenditur,
Qui dat feris cubilia,
Ubi quiescat, non habet.

Clavis manus, Clavis pedes
Confossus hæret stipiti.
Sed quam sui tenacius
Amoris hæret vinculis!

Quæ dedocendo crimina
Monstrabat ad Cœlum viam,
Quæ lingua melle fluxerat,
Infecta felle tingitur.

Ne quæ vacaret corporis
Intacta pars doloribus,
Proterva verba militum
Aures pudicas vulnerant.

Qui

Qui rupe fontes elicit,
Ardens siti consumitur.
Sed major urebat sitis;
Erat sitis, Mundi salus.

Vel cujus attactu fugit
Percussa Morborum cohors,
Ad militis ludibrium
Hæc vestis in sortem datur.

Recede, Virgo, Filii
Tu funus extendis parens:
Astando nescis quam tuis
Natum necas doloribus!

Clamore magno dum Patrem
Sibi relictus invocat,
Cum morte luctantem Deum
Non audit ille, vix Pater.

Sit hæc dolorum pars levis;
Acerbiora pertulit,
Dum mente præsaga videt
Inane mortis præmium.

Fac, Christe, ne sit irrita
Tormenta, quæ perpessus es,
Ne morte contempta Dei
Te sentiamus vindicem.

DISSERTATIO XXI.

De sepultura Christi, ejusque descensu ad Inferos.

HAnc Dissertationem in duos distributam Paragraphos, in primo inquiram, quomodo sepultus sit Christus Dominus; & an ipsius divinitas ab eius Corpore, Anima, & Sanguine fuerit separata in triduo mortis, ac sepulturæ? In altero differam de descensu Christi ad inferos, & de illorum, quos hinc eripuit liberatione.

PARAGRAPHUS I.

Quomodo sepultus sit Christus Dominus; & an Divinitas ab ejus Anima, Corpore, & Sanguine in triduo mortis, ac sepulturæ, fuerit separata?

OBservandum primo cum *S. Thoma* 3. p. q. 51. art. 1. conveniens fuisse Christum sepeliri, tum ad comprobandam veritatem ipsius mortis, & resurrectionis, unde legitur *Marci* cap. 15. quod Pilatus, antequam permitteret Christum deponi de Cruce, & sepeliri, præmissa diligenti inquisitione exploratum habere voluit, an revera esset mortuus? tum etiam ut firmam haberemus spem, fore ut corpora nostra, sepulturæ licet mandentur, in futura tamen resurrectione ad vitam redire debeant, sicut Christus e tumulo gloriosus resurrexit; tum denique in exemplum eorum, qui per mortem Christi moriuntur peccatis, & quasi sepeliuntur Mundo, vitamque plane absconditam, & ab hominum contubernio remotam agunt, juxta illud ad Colossenses cap. 2. *Mortui estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo.* Et ad Roman. cap. 6. *Consepulti sumus cum Christo per Baptismum in mortem.*

Observandum secundo: Varios fuisse ritus, qui a diversis hinc inde populis in curandis defunctorum corporibus usurpari solebant. Quidam enim mortuos, vel morti vicinos devorabant, ut *Scythæ, Pontici, Indi, Massagetæ, Derbices, Thebareni*, quibus solemne est parentes, & consanguineos edacibus dentibus discerpere, eorumque carnes in visceribus suis contumulare, dum aut morbo, aut macie, aut senio confecti, morti, & sepulcro vicini censentur, rectius esse dictitantes ut a se potius, quam a vermibus comedantur. Alii in more positum habebant defunctos suos suspendere de arboribus, ut *Colchi*. Alii mortuos projiciebant in flumina, vel in paludes, ut a piscibus absumerentur, sicut *Æthiopes*, inter quos tamen nonnulli, ut post *Herodotum* refert *Diodorus Siculus* lib. 2. Bibliothecæ, vitreis vasis coclusos mortuos suos con-

conservabant, ut nepotibus, & posteris suis essent notæ eorum effigies, semperque illorum memores essent. Alii in sterquiliniis mortuos sepeliebant, sicut *Sabæi*, sive *Nabathæi*. Alii canibus, & bestiis defunctorum corpora devoranda relinquunt, sicut *Hircani*, & *Bactriani*, qui publicos, aut domesticos alunt canes, quos *sepulcrales* vocant, a quibus post mortem lanientur, hancque optimam censent sepulturam. Ab hoc ritu parum distat ritus *Caspiorum*, qui viros jam septuagenarios fame enectos in solitudinem ejiciunt, eminusque spectantes si a feretro eos ab avibus detrahi videant, prædicant beatos: sin a feris, aut a canibus, non item infelices, si omnino non detrahantur, infelices illos putant. Alii populi defunctos comburebant, sicut veteres Romani. Alii denique mortuorum corpora aromatibus, & unguentis condire consueverant, sicut Ægyptii, & Judæi, cum hoc tamen discrimine, quod Ægyptiorum conditura intrinsecus fieret, ventre exenterato, & cerebro per nares extracto; Judæi vero unguenta, & aromata extrinsecus admoverent, sicut erudite observat *Casaubonus* Exercit. 16. in Annales Baronii. Plura circa illos ritus, qui a diversis populis in seppeliendis defunctorum corporibus adhiberi solebant, legi possunt apud *Joannem Nicolai* lib. 2. *de sepulcris Hebræorum*; & apud *Gregorium Lilium Giraldum* in libello *de vario sepeliendi ritu*. His prænotatis.

DICO PRIMO: *Christum*, *juxta Judæorum ritum*, *qui ceteris aliis longe convenientior est*, *fuisse sepultum*.

Hæc assertio manifeste colligitur ex Scriptura Sacra *Joannis* cap. 19. ubi hæc verba leguntur: *Venit ergo*, scilicet Joseph Arimathæus, *& tulit corpus Jesu*. *Venit autem Nicodemus*, *qui venerat ad Jesum nocte primum*, *ferens mixturam myrrhæ*, *& aloes*, *quasi libras centum*. *Acceperunt ergo corpus Jesu*, *& ligaverunt illud linteis*, *cum aromatibus*, *sicut mos erat Judæis sepelire*. Quibus verbis facer Evangelista non solum innuit, Christum juxta ritum Judæorum fuisse sepultum, verum etiam præcipuas ipsius sepulturæ describit circumstantias, quas hic breviter expendemus. In primis, ostendit *S. Joannes*, quinam fuerint sepulturæ Christi Pollinctores, seu Curatores, *Josephus* scilicet *Arimathæus*, dives, & nobilis Decurio, idest, vir Senatoria dignitate illustris, qui corpus Jesu petiit a Pilato, illudque sepeliendi potestatem impetravit; & *Nicodemus Princeps Judæorum*, qui veritus Judæorum odia, noctu ad Christum prima vice venisse dicitur, postea vero in publico Senatu eum confessus est. Decebat autem, ut Magnates Christum sepelirent eo modo, quo honoratissimi, & spectatissimi viri apud Judæos sepeliri consueverant, ut contra intentionem Judæorum in tam honorifica sepultura cunctis innotesceret virtus morientis Christi. *Laudabiliter* igitur, ut ait *S. Augustinus* lib. 1. de Civit. Dei cap. 13. *commemorantur in Evangelio*, *qui corpus ejus de Cruce acceptum*, *diligenter*, *atque honorifice tegendum*, *sepeliendumque curarunt*. Secundo, *S. Joannes* aromata, quibus Josephus, & Nicodemus Corpus Christi inunxerunt, ad duas species revocat, *myrrham* scilicet & *aloem*, tum quia hæc aromata, cum sint succi amarissimi, & vim habeant corpora a vermibus, & putredine liberandi, ad usum unguendorum corporum optima habebantur. Nec enim Judæi modo, sed Ægyptii, Siri aliæque nationes ex inveterata traditione myrrha, & aloe corpora defunctorum imbuere solebant, ut ea a putredine illæsa servarent. Tum quia etiam, myrrha, & aloes, ut ait *S. Thomas*, propter sui amaritudinem significant pœnitentiam, per quam pœnitens peccata sua amarissime deplorat, carnis vitia per abstinentiam mortificat, & in seipso Christum conservat absque corruptione peccati: odor vero aromatum significat bonam famam. Quisquis ergo myrrham, & aloen sepulturæ Christi suis meditationibus perlustraverit, omnem dabit operam ut suam membra mortificet, memor illius Moniti Apostolici: *Mortificate membra vestra*, *quæ sunt super terram*. Tertio, asserit *S. Joannes*, Josephum, & Nicodemum ligasse Corpus Jesu *linteis*, qua

qua in re non adversatur aliis Evangelistis, qui tradunt, Josephum Corpus Jesu involvisse in Syndone munda, nam, ut ait *S. Augustinus* lib 6. de Consensu Evang. cap. 23. *Licet Joseph involverit in Syndone, propterea non prohibetur intelligere, quod & alia lintea postea addita fuerint a Nicodemo, videlicet Sudarium, quod capiti adhibebatur, & Institæ quibus totum corpus alligatum est; unde etsi una Syndon fuit, verissime dici potuit, ligaverunt eum linteis*. Mos quippe erat apud Judæos Sudario, sive linteolo operiendi faciem mortuorum, & corpora a pedibus usque ad fauces Institis obvinciendi, non secus ac infantium, qui adhuc in cunis sunt, corpora involvuntur, & circumligantur, unde *Joannis* cap. 11. de Lazaro dicitur, quod ad Christi vocem e momento *prodiit, qui fuerat mortuus, ligatus pedes & manus Institis, & facies illius Sudario erat ligata*. Erant autem *Institæ*, fasciæ latæ uno & altero digito, quarum figuram exhibet *P. Lamy* in sua Concordia Evangelica: consuli etiam potest eruditus *P. Chiffletius* lib. de Linteis Sepulcralibus Christi pag. 22. ubi probabilius esse putat in Christi funeratione præter Sudarium, & Institas, alia adhibita esse linteamina, indeque contigisse, ut plura Christi Sudaria diversis in locis reperiantur. Denique, *S. Joannes* ait, eo in loco, ubi Christus Crucifixus est, fuisse hortum, & in illo horto monumentum novum, in quo Corpus Christi conditum est. Quæ circumstantiæ latentem habent significationem. Nam per hortum, inquit *Sanctus Thomas*, significatur, nos per mortem, & sepulturam Christi liberari a morte, quam incurrimus per peccatum Adæ in horto Paradisi terrestri commissum. Per monumentum novum, in quo nondum quisquam positus erat, vel designatur Mariæ Virginalis uterus, in quo nullus, præter Christum, conceptus fuit; vel significatur, omnes Fideles per sepulturam Christi nova vita donari, peccati morte, & corruptione destructa; vel denique comprobatur veritas resurrectionis Christi, si enim monumentum, in quo tumulatus est Christus Dominus, non fuisset novum, potuissent Judæi dicere non Christum, sed alium quempiam antehac ibi sepultum resurrexisse. Duas alias circumstantias circa monumentum Christi refert *S. Matthæus* c. 27. videlicet, quod esset *alienum* & *in petra excisum*. Fuit alienum, tum quia, sicut Christus natus est, & vixit pauper, non habens ubi reclinaret caput suum, ita nudus in Cruce mortuus est, & a Josepho Arimathæo coopertus est, nec proprium habere voluit sepulcrum. Tum quia etiam omnes alii mortui, cum habitent in regione umbræ mortis, Sepulcrorum sunt inquilini, *& sepulcra eorum domus illorum in æternum*, ut dicitur Psalm. 140. at Christus solus *inter mortuos liber*, in regione mortis peregrinus fuit, per illam duntaxat transiit, tertia die devicta morte surrecturus: *Singulariter sum ego donec transeam*. Hinc *Sanctus Ambrosius* lib. 10. in Lucam eleganter ait: *Non habebat Christus tumulum suum, tumulus his paratur, qui sub lege sunt mortis; victor mortis tumulum suum non habet: quæ enim communio tumulo & Deo?* In petra autem fuit excisum monumentum Christi, ne, si ejus corpus humi conditum fuisset, ansam, & occasionem arripuissent protervi Judæi dicendi illud e terra per cuniculos fuisse effossum atque sic raptum a Discipulis, eadem de causa ingens saxum appositum est Christi sepulcro, quod non absque auxilio plurimorum poterat referari, ut evidentius pateret veritas resurrectionis. Hæc paucis verbis *Cornelius Jansenius*, Episcopus Gandavensis, cap. 144. suæ *Concordiæ Evangelicæ* complectitur, ostenditque, Sepulcrum Christo divinitus paratum, eas habuisse conditiones, quæ ejus dignitati, & resurrectionis astruendæ fidei maxime congruebant: *Quod enim*, inquit, *monumentum illud novum erat, sic ut in illo nondum quisquam positus fuerat, quodque excisum fuerat e petra ut ejus congruebat dignitati, ita & ad resurrectionem confirmandam non parum faciebat. Quia enim novum erat, non poterant dicere Judæi alium quampiam ibi sepultum resurrexisse. Quia excisum fuit e petra, non poterant dicere, corpus e terræ* per-

per cuniculos effossum, atque sic raptum a Discipulis. Conveniebant autem hæ conditiones etiam ad designandum uterum virginalem, ex quo primo Dominus natus prodiit in mundum, sicut e Sepulcro per resurrectionem renatus, secundo prodiit in mundum. Intactus enim fuit is uterus, ac plane veluti e petra excisus, quia nequaquam, ut terra, humore carnalis concupiscentiæ madefactus, atque in Virginitatis proposito firmiter instar petræ solidatus, ita ut dicere posset: Virum non cognosco. Et quidem uterus ille Josepho cuidam videbatur per desponsationem paratus, sed per præoccupationem Spiritus Sancti factus est uterus Christi: ita & Sepulcrum hoc, alteri Josepho paratum, divina dispositione factum est Christi. De muniendi Sepulcri Domini cura atque diligentia a Judæis adhibita hæc refert *Nicephorus Callixtus* lib. 1. Historiæ Eccles. cap. 32. *Traditum nobis est*, inquit, *ab antiquis, Judæos lapidem eum, qui in salutiferum illud sepulcrum pro operculo positus fuerat, ad summum Monumenti labrum, petramque illi inferne se conjungentem, ferramentis quibusdam fabrili lapicidarum arte perforasse, ferrumque ingens a fabro ex propinquo acceptum, per utriusque foramen immisisse, & in circi sive anuli formam circumegisse, atque ita firmiter capitibus commissis, omni ex parte quasi vinculum circumduxisse, ut lapis qualicumque modo, loco suo revelli, aut saltem ratione aliqua moveri, nisi arte quapiam, & vi adhibita, necessario aut ferrum confringeretur, aut petra perrumperetur, non potuerit; atque ad hunc modum cum magna cura, atque signo appresso, cum Sepulcrum firmissime communissent, custodia insuper competenti adhibita, eos abiisse.*

DICO SECUNDO: *Divinitatem nec ab anima, nec a corpore, nec a Sanctissimo Christi Sanguine fuisse in triduo mortis separatam*. Ita *Sanctus Thomas* 3. part. q. 50. art. 2. & 3.

Antequam probetur hæc assertio, non abs re erit observare, gravem de Sanguine Christi, utrum videlicet in triduo mortis fuerit Verbo Divino hypostatice unitus, vel ab eo separatus? circa annum Christi 1451. FF. Minores inter & Prędicatores emersisse Controversiam, quæ ad tempus sopita est, sed postea recruduit, ac vehementius exarsit, magnoque hinc inde animorum æstu coram Pio Secundo, Summo Pontifice, ventilata fuit. Contendebant Franciscani, Sanguinem Christi in Passione effusum a divinitate fuisse separatum, & ideo in triduo mortis non fuisse adorandum, sicut refert *Vvadingus* in Annalibus Minorum ad annum 1463. Id autem ex adverso post Sanctum Thomam pernegabant Dominicani: gliscente itaque contentione, & in schisma populo distracto, nec valente Episcopo loci tumultum sedare, res ad Apostolicam Sedem remissa est. Huic igitur enatæ controversię ultimam diem impositurus Pius Secundus, Pontif. Maximus, Præfectis Generalibus utriusque Ordinis mandavit, ut doctissimos Theologos Romam mitterent, quos in festo Natalis Domini patienter auscultavit tribus diebus in Palatio Apostolico disputantes, præsentibus Cardinalibus, Episcopis, ac divini, & humani Juris Doctoribus. Finita triduana disputatione, Summus Pontifex cum Cardinalibus rem plerisque diebus tractavit, & tandem post maturum examen, post librata omnia ab utraque parte adducta momenta, una cum majori parte, Prædicatorum sententiæ adhęsit, a promulgando tamen Decreto abstinuit, ne multitudo FF. Minorum, cujus id ætatis contra Turcas prædicatio erat necessaria, offenderetur; unde in aliam tempestatem opportuniorem sanciti Judicii promulgatio missa est. Quapropter, hæc Controversia de Sanguine Christi in triduo mortis, eumdem ferme nacta est exitum, quem postea habuit famosa de auxiliis divinis Controversia excitata Dominicanos intere & Jesuitas. Nam sicut Paulus V. occultis rationibus permotus, Pontificii jam delineati diplomatis promulgationem misit in aliud tempus, atque interim partes dissidentes, futuri judicii expectatione suspensas, quiescere jussit: ita similiter Pius II. propter rationem mox allatam, in aliud tempus decisionem litis distulit, vetuitque, ne quis opinionem negantem, Sanguinem Christi

sti in triduo Passionis a corpore separatum, divinitati unitum permansisse, tanquam hæreticam proscriberet, donec per Sedem Apostolicam quid in hujusmodi quæstione censendum esset, definiretur. Ceterum, ex accurata narratione probatæ fidei Historicorum *Spondani*, *Bzovii*, & *Odorici Rainaldi* ad annum Christi 1463. manifesto liquet, Pium Secundum, & majorem partem Cardinalium in Dominicanorum descendisse sententiam, suspenso tamen, propter temporis circumstantias, decretorio judicio, eoque in aliud tempus procrastinato. Hac præmissa historica observatione.

Probatur nostra assertio multis momentis. Primo, quia Scriptura Sacra pluribus in locis tribuit Sanguini Christi in Cruce pro nobis fuso remissionem peccatorum, & generis humani redemptionem. *Matthæi* cap. 26. *Hic est Sanguis meus, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum*. Et 1. Petri cap. 1. *Non corruptibilibus auro, & argento redempti estis, sed pretioso Sanguine Agni immaculati*. Porro, remissio peccatorum, & generis humani redemptio Sanguini Christi effuso tribui non possent, si Sanguis Christi in triduo mortis non fuisset Verbo Divino hypostatice unitus. Secundo, ea, quæ conveniunt Corpori, & Animæ Christi, non dicuntur de Filio Dei, nisi ratione unionis hypostaticæ, sicut docent omnes Theologi, atqui id quod convenit Corpori, & Animæ Christi post mortem dicitur de Filio Dei, dicimus enim in fidei nostræ Symbolo Filium Dei conceptum, natum esse ex Virgine, passum, mortuum, sepultum, descendisse ad inferos, ergo Verbi Divini hypostasis non fuit in triduo mortis a Corpore, & Anima Christi separata. Tertio, huic doctrinæ patrocinantur Sancti Patres tam Græci, quam Latini, *Sanctus Athanasius* lib. *de salutari adventu Christi* contra Apollinaristas disputans, & *Sanctus Gregorius Nyssenus* Orat. 1. contra Eunomium, Arii Discipulum, scribens: negant ideo in Christo Verbum Divinum vices Animæ supplere potuisse, quia si Verbum Divinum in Christo loco Animæ fuisset, nec mortalis, nec mortua unquam extitisset caro Christi, cum nulla quantacumque vis potuerit Deitatem Verbi ab assumpta carne divellere; hoc autem argumentum elumbe omnino esset, si Verbi Deitas a Corpore & Anima Christi fuisset in triduo mortis separata. Inter Patres Latinos *Sanctum Hilarium*, unum instar omnium, proferre abunde sufficiet, ille quippe lib. 10. de Trinit. n. 65. ait: Quod *unus atque idem est descendens, & ascendens, unus quoque nobis Jesus Christus, & Dei Filius, & hominis filius, & verbum Deus, & homo caro, & passus, & mortuus, sepultus, & resurgens, & in Cælos receptus, & sedens ad dexteram Dei; habens in se uno eodemque per dispensationem, atque naturam, in Dei forma, & in forma servi, sine aliqua sui partitione, quod homo est, & divisione, quod Deus est*. Quibus verbis luculenter docet Sanctus Hilarius, Christum nec in Passione, nec in morte fuisse divisum, ac subinde Verbi Deitatem a carne & Anima Christi etiam in sepulcro non fuisse separatam. Quarto, *Clemens Sextus* Romanus Pontifex, in Extravag. *Unigenitus*, ait, Christum Dominum in Cruce *non guttam Sanguinis modicam, quæ tamen propter unionem ad verbum pro redemptione totius humani generis suffecisset, sed velut quoddam profluvium effudisse;* ubi hæc verba *propter unionem ad Verbum*, aperte innuunt, Sanguinem Christi etiam in triduo mortis Verbo Divino fuisse hypostatice unitum. Quinto, hoc est commune Theologorum Effatum, quod circumfertur sub nomine Sancti Damasceni, *Verbum Divinum, quod semel assumpsit, nunquam dimisit;* porro, si in triduo mortis Corpus, & anima & Sanguis Christi non fuissent Verbo Divino hypostatice unita, dimisisset Verbum Divinum in triduo mortis id, quod semel assumpserat, nimirum Animam, Corpus, & Sanguinem. Denique, Cardinalis *Palavicinus* tom. 3. Hist. Concil. Trident. lib. 17. capit. 6. num. 6. editionis latinæ Antuerpiensis, refert quod, cum Frater *Amans Brixianus*, Servita, Episcopi Sebenicensis Theologus, inter di-

disputandum in Concilio Tridentino dixisset: *Corpus Christi demortui sejunctum fuisse a Divinitate*, ingens a Theologis, qui aderant, & in subselliis excitatus sit strepitus, ita ut omnes se ab hac opinione vehementer abhorrere palam significaverint, eamque magno fragore exploserint. Mentem Patrum, & Theologorum Concilii Tridentini diserte explicat ejusdem Concilii Catechismus in expositione quarti Articuli Symboli, ubi hæc habet; *Quare cum Jesum mortuum esse diximus, id significamus, ejus Animam a Corpore divisam esse, nec tamen concedimus divinitatem sejunctam Corpore; quin potius constanter credimus, & confitemur, Anima ejus a Corpore divisa, divinitatem tum Corpori in sepulcro, tum Animæ apud inferos conjunctam semper fuisse.* Ex his ergo momentis certo colligitur, Verbum Divinum in Triduo mortis non fuisse a Corpore, Anima, & Sanguine Christi separatum.

DILUUNTUR OBJECTIONES.

Arguitur primo: multi Sancti Patres docent, Verbum Divinum a carne Christi mortua fuisse separatum; ergo hęc sententia erroris insimulari non debet. Prob. ant. *Sanctus Ambrosius* lib. 10. in Lucam exponens hęc verba *Matthæi: Clamans voce magna emisit spiritum*, hęc habet: *Clamavit homo separatione divinitatis moriturus, nam cum divinitas a morte libera sit, utique mors esse non poterat, nisi vita discederet, quia vita divinitas est. Sanctus Hilarius* Can. 33. in *Matth.* hæc verba: *Deus meus quare me dereliquisti?* sic interpretatur: *Clamor vero ad Deum Corporis vox est, recedentis a se divinitatis contestata dissidium.* His similia habent *Sanctus Epiphanius* heresi 69. quę est *Arianorum*, & *Leporius* in libello emendationis, cui Sanctus Augustinus, aliique Episcopi subscripserunt, ut videre est in Epistola apud *Sanctum Augustinum* 219. ergo ex Sanctis Patribus Verbi deitas tempore passionis discessit a Corpore, quod assumpserat.

Respondent quidam Theologi: Sanctos Patres in objectione laudatos existimasse quidem Verbum Divinum a carne Christi discessisse, sed in sensu longe diverso ab eo, quem Ariani, & Apollinaristę Hæreticis propugnabant. Nam primo, Ariani, & Apollinaristæ docentes Verbum Divinum fuisse in Christo loco Animæ, dicebant Verbi divinitatem, quasi infirmam, & trepidam, ne sibi mors & passio sustinendæ essent, a Christo passuro discessisse; at Sancti Patres in objectione citati, dum dicunt Verbum Divinum a carne Christi recessisse, hanc tantum innuunt rationem, quod tanta sit divinitatis virtus, ut mortem, quam Christus ad implendam Patris voluntatem subire decreverat, Corpori cum ea conjuncto contingere non posse arbitrentur. Secundo, Ariani, & Apollinaristę Verbum Divinum a carne Christi ante mortem, immo ante passionem fuisse separatum somniabant, at Sancti Patres in objectione citati docent duntaxat, in ipsa morte deitatem Verbi a carne Christi fuisse separatam. Ex quo maximum illud inter utrosque extat discrimen, quod cum hi Hæretici merum hominem, illi autem Sancti Patres verum Deum pro nobis passum, ac mortuum esse constituant, a Sanctis Patribus infinitum, ab Hæreticis finitum ponatur redemptionis nostræ prętium. Denique, Ariani, & Apollinaristæ totum hominem Christum a divinitate desertum, ac separatum esse contendebant, sed Sancti Patres in objectione adducti non negabant, Verbi deitatem saltem cum Anima Christi, morte intercedente, illæsam, ac unitam permansisse.

Verum, non placet hęc Theologorum responsio. Nam quamvis non inficias eam, adhibita semel illa interpretatione, huic sententiæ de discessione Verbi Divini a corpore Christi nullam Hæreseos notam inuri posse, eam tamen falsam, & improbabilem esse propter momenta superius adducta asserere nullus dubito, nec unquam adduci potero ut cre-

credam, Sanctos illos Patres in eam ivisse sententiam.

Respondeo igitur cum *Sancto Thoma* 3. part. quest. 50. artic. 2. ad. 1. derelictionem illam, de qua loquuntur hi Sancti Patres, non esse referendam ad solutionem unionis personalis, seu ad discessionem deitatis Verbi a carne Christi, sed ad hoc referendam esse, quod Deus Pater Christum Filium suum acerbæ passioni tradiderit, nec eum a cæco persequentium furore liberaverit, quasi post aulęa latens, hanc Tragędiam inspexisset. Unde *derelinquere*, nihil aliud sibi vult, quam non protegere a persequentibus. Quando igitur Sancti Patres explicantes hęc Psalmistę verba: *Deus meus, quare me dereliquisti?* dicunt, moriturum Corpus Christi a Verbo Divino fuisse desertum, hoc unum dumtaxat volunt, videlicet, Verbum Divinum passionis doloribus, diręque morti Corpus Christi permisisse, a quibus, tamen, si voluisset, speciali protectione, & omnipotentia sua illud facili negotio liberare potuisset. *Tradi Dominum passioni*, inquit *Sanctus Leo Papa* serm. 66. de Passione, *tam fuit paternæ, quam ipsius voluntatis: ut eum non solum Pater desereret, sed etiam ipse se quadam ratione desereret, non trepida discessione, sed voluntaria cessione. Continuit enim se ab impiis Crucifixi potestas; & ut dispositione uteretur occulta, uti noluit virtute manifesta.*

Arguitur secundo: Christus *Joannis* cap. 10. dicit: *Nemo tollit animam meam a me, sed ego pono eam a me ipso, & potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo iterum sumendi eam*, atqui ponere animam suam, idem est, ac eam a se separare; ergo Anima Christi, imminente morte, fuit a Verbo Divino separata.

Respondeo cum *Sancto Augustino* Tract. 47. in Joannem: non Verbum Divinum, sed carnem posuisse Animam suam, inquirit enim ibi Sanctus Doctor, cum Christus sit simul Verbum, Anima, & caro, *utrum ex eo, quod est Verbum, ponat Animam, an ex eo, quod est Anima, an iterum ex eo, quod est caro?* Cui difficultati hoc pacto respondet: *Si dixerimus quod Verbum Dei animam posuit, sequitur quod aliquando Anima illa separata est a Verbo, quod est falsum; mors enim Corpus ab Anima separavit, a Verbo autem animam separatam non dico: si vero dixerimus quod ipsa se Anima ponat, sequitur, quod Anima a se separata sit; quod est absurdum: relinquitur ergo quod caro Animam suam ponit, & iterum eam sumit, non potestate sua, sed potestate Verbi inhabitantis carnem.* Ex hac responsione Sancti Augustini facile colligitur, idem numero fuisse Corpus Christi viventis, ac mortui, non quidem identitate formę, nam Corpus Christi mortui fuit ab Anima separatum, sed identitate suppositi, quia non habuit aliam hypostasim Corpus Christi vivum, & mortuum, pręter hypostasim Verbi divini, sicut docet *S. Thomas* 3. q. p. 50. art. 2. & 5.

Arguitur ultimo: Multæ Sanguinis Christi guttæ in terris remanserunt, quę etiamnum in quibusdam Ecclesiis pro sacris reliquiis conservantur, ut videre est in sacra Spina, quę Parisiis in Sacello Regio Sanctę Cappellę asservatur: in Lancę ferro, quod visitur Romę; in sacra ampulla, quę in Provincia apud Sanctum Maximinum in Ecclesia Fratrum Pręedicatorum colitur; in Sudario, quod extat apud Vesuntinos; nec non in aliis Dominicę Passionis instrumentis: ergo saltem cum illis guttis Sanguinis Christi Verbum Divinum non remansit hypostatice unitum, sed ab illis potius fuit omnino separatum.

Respondeo primo cum *Sancto Thoma* 3. part. quæst. 54. artic. 2. ad 3. quod totus Sanguis, qui de Corpore Christi fluxit, cum ad veritatem humanę naturę pertineat, in Corpore Christi resurrexit: & eadem ratio est de omnibus particulis ad veritatem, & integritatem humanę naturę pertinentibus. Sanguis autem ille, qui in quibusdam Ecclesiis pro reliquiis conservatur, non fluxit de latere Christi; sed miraculose dicitur effluxisse de quadam Imagine Christi percussa. Hactenus Sanctus Thomas.

Respondeo secundo cum doctissimis Theologis, illas Sanguinis Christi guttulas,

tulas, quæ secundum se non pertinebant ad illius Corporis integritatem, nec ei iterum in resurrectione erant conjungendæ, remansisse in terris, quia licet Verbum Divinum semper fuerit hypostatice unitum illis partibus, quæ ad Corporis Christi integritatem pertinebant, quæque cum in illo resurrectione denuo conjungi debebant, non fuit tamen semper unitum illis partibus, quæ ad integritatem Corporis Christi non pertinebant, & quæ cum illo in resurrectione non erant conjungendę, cujusmodi sunt guttulæ istæ sanguinis, capilli e capite defluentes, resecti ungues, sine quibus Corpus Christi integrum, omnibusque suis partibus absolutum resurrexit.

QUÆRES PRIMO: *Quamdiu Christus remanserit in sepulcro?*

Respondeo cum *S. Thoma* 3. part. q. 51. art. 4. Christum remansisse in sepulcro una die integra, & duabus noctibus, ideſt, toto Sabbato, illiusque nocte pręcedente, & nocte Dominicę. Unde quando *Matthæi* cap. 12. dicitur: *Sicut fuit Jonas in ventre Ceti tribus diebus, & tribus noctibus, sic erit Filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus*, ibi pars sumitur pro toto. Hinc S. Leo Serm. 1. de Resurrectione ait: *Ne turbatos Discipulorum animos longa mæstitudo cruciaret, denunciatam tridui moram mira celeritate breviavit, ut dum ad integrum diem pars prima novissima, & pars tertii prima concurrit, & aliquantulum temporis spatio decideret, & nihil dierum numero deperiret*. Ut igitur quam primum tristitiæ lætitia, opprobrio gloria, dolori incorruptibilitas, morti nova resurrectionis vita, & sepulturę ascensio super omnes Cœlos succederet, tridui moram Christus mira celeritate breviavit. Dicitur tamen tribus diebus mansisse in sepulcro, quia in eo jacuit in extrema diei Veneris parte, tota diei Sabbati, & prima parte diei Dominicę, & similiter tribus noctibus fuit in sepulcro. Eamdem interpretationem adhibent Sancti Patres *Hieronymus*, *Augustinus*, & *Doctor Angelicus*. Omnino autem improbabilis est sententia *Langii*, & aliorum, qui ut probent, Christum tribus diebus, totidemque noctibus integris in sepulcro permansisse, statuunt, Christum Dominum non feria sexta, seu die Veneris, sed feria quinta, ideſt die Jovis, passum, & sepultum esse; hęc, inquam, sententia omnino improbabilis est: primo, quia Christus, teste Scriptura Sacra, mortuus, & sepultus est in die *Parasceves*, feria autem sexta, seu dies Veneris, apud Judęos *Parasceve* appellatur. Secundo quia etiam constat ex Scriptura Sacra diem, qui emortualem Christi diem subsequutus est, fuisse Sabbatum, quo, ut dicit *S. Lucas*, Mulieres siluerunt, ideſt quieverunt, eoque transacto, emerunt aromata. Tertio, ea Judęos incessit Sabbati religio, ut nollent damnatorum corpora, die qua Cristus crucifixus est, manere in Cruce, itaque *rogaverunt Pilatum, ut confringerentur eorum crura, ac tollerentur*. Jam vero nulla Judęis timendi caussa fuisset, ne Sabbato adhuc corpora penderent, si die Jovis, seu Feria 5. Christus in Crucem actus fuisset, cum, intemerata Sancti diei Sabbati religione, corpora potuissent quinta, sextaque feria ad sextam usque horam pomeridianam in Cruce remanere. Quarto, Jesum Christum passum fuisse, circiter meridie Ferię 6. seu diei Veneris, & vespera ejusdem diei sepultum fuisse, luculenter indicat S. Joannes cap. 19. vers. 41. & 42. dicens: *Erat autem in loco, ubi crucifixus est* (Jesus) *hortus, & in horto monumentum novum, in quo nondum quisquam positus erat. Ibi ergo propter Parasceven Judæorum, quia juxta erat monumentum, posuerunt Jesum*. Quibus verbis palam innuit, *S. Joannes*, propter viciniam septimę Ferię, seu propter Sabbatum, quo Judęis operari nefas est, Corpus Christi Domini in remotiorem locum transferri haud potuisse. Quę tamen ratio esset omnino absona, si Christus Dominus fuisset Feria quinta, seu die Jovis, crucifixus; quasi vero pars quintę Ferię, & integra ferme Feria sexta satis non potuisset prębere temporis ad Corpus Christi efferendum in remotius sepulcrum. Denique, Christum Dominum crucifixum esse Feria sexta, seu die Veneris, & non Feria quin-

ta, seu die Jovis, constans est sententia Sanctorum Patrum, qui ad tempora Apostolorum propius accedunt; *Sanctus Ignatius*, Martyr, in Epistola ad Trallianos ait: *Die ergo Parasceves*, quæ est dies Veneris, *tertia hora accepit sententiam* (Christus) *a Pilato .... Continet ergo dies Parasceves Passionem ejus, Sabbatum vero sepulturam & requiem, Dominica autem resurrectionem*. *Sanctus Justinus*, Martyr, in Apologia 2. hæc hadet. *Pridie Saturni diei, Jesus in Crucem actus est, & postridie ejusdem, qui scilicet Solis est dies, Apostolis & Discipulis apparuit*. Auctor Quæstionum & Responsionum apud *Sanctum Justinum* Quæst. 65. *Pilatus*, inquit, *Jesum acceptum diluculo Parasceves, hora sexta ejus diei Cruci affixit*. Postremo, *Sanctus Ireneus*, Lugdunensis Episcopus, idem testatur his verbis: *Dominus venit ad Passionem pridie ante Sabbatum, quæ est Sancta Conditionis dies, in qua homo plasmatus est, secundum plasmationem eam, quæ est a morte, per suam passionem donans*. Interpretatio itaque *Langii* circa hæc verba *Matthæi* cap. 12. *Sicut fuit Jonas in ventre Ceti tribus diebus & tribus noctibus, sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus*, repudianda est, & standum priori interpretationi, quam post Sanctos Patres tradit *Sanctus Thomas* loco mox laudato, ubi etiam addit, conveniens fuisse, ut Christus una die, & duabus noctibus maneret in sepulcro, quia *per mortem Christi liberati sumus a duplici morte, scilicet a morte animæ, & a morte corporis: & hoc significatur per duas noctes, quibus Christus in sepulcro permansit: mors autem ejus, quia non fuit ex peccato proveniens, sed ex charitate suscepta, non habuit rationem noctis, sed diei, & ideo significatur per diem integrum, quo Christus fuit in sepulcro*.

QUÆRES SECUNDO: *Utrum Corpus Christi in sepulcro fuerit corruptum, & in cineres solutum?*

Respondeo cum *Sancto Thoma* 3. part. quæst. 51. art. 3. conveniens fuisse, ut non corrumperetur, & in cineres solveretur Corpus Christi jacens, in sepulcro. Primo, quia licet Corpus Christi, quantum ad conditionem naturæ passibilis ante resurrectionem potuerit corrumpi, ut definitum est contra *Julianum*, Halicarnassi Episcopum, aliosque Hæreticos, qui Corpus Christi ante resurrectionem incorruptibile fuisse dictitabant, virtus tamen divina sicut ipsum a morte ad vitam revocavit, ut firmam nobis futuræ resurrectionis spem faceret, ita & præstitit ut Corpus Christi non incurrerit maledictum illud Genesis cap. 3. *Pulvis es, & in pulverem reverteris*, ipsumque a putrefactione reddidit immune, ne mors naturæ ipsius infirmitati adscriberetur. Eadem de causa noluit Christus mori ex morbo, sed ex passione illata, cui se lubens obtulit. Hæc ratio quam suppeditat *Sanctus Thomas*, dubio procul præferenda est rationi, quam apud nostrum *Medinam* adducit *Durandus*, asserens, ideo Corpus Christi non fuisse in sepulcro corruptum, quia Verbum Divinum noluit assumere illam corruptibilitatem, quæ ex peccato originali proficiscebatur, quamvis assumpserit mortem; hæc siquidem *Durandi* ratio aperte falsi convincitur; nam, ut optime ait *Medina*, quanquam Christus fuerit peccati originalis expers, mortem tamen incurrit, ita ut, si violenter non fuisset occisus, naturaliter mortuus esset, & in senium venisset, eoque mortuo, corpus ipsius fuisset natura sua in cineres solutum, nisi divina virtus obstitisset. Hæc nostri *Medinæ* doctrina egregio confirmari potest testimonio *Sancti Augustini*, qui lib. 2. *de Peccatorum meritis & remissione* capit. 29. hæc habet: *Quia in eo*, seu Christo, *erat similitudo carnis peccati, mutationes ætatum perpeti voluit ab ipsa exorsus infantia, ut ad mortem videatur, etiam senescendo, illa caro pervenire potuisse; nisi juvenis fuisset occisus*. De corruptibilitate carnis Christi ante resurrectionem, legi potest *Leontius* libr. 2. de tribus, quos edidit contra *Nestorium*, & *Eutychem*, ubi late probat, assumptam hominis a

Ver-

Verbo Divino naturam fuisse per se corruptelæ obnoxiam, omniaque diluit argumenta, quæ ab *Aphtardocetis*, qui a Juliano, Halicarnassæo, Hæretico Euthichiano, propagati sunt, proponebantur. Secundo, incorruptibilitatem carnis Christi in sepulcro aperte declarat vates Regius Psal. 15. ubi de Christo loquens, ait: *Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem*. Non me latet, *Hugonem Grotium* hoc Psalmistæ vaticinium, juxta sensum litteralem, & historicum, non de Christo Domino, sed de Davide Rege fuisse interpretatum, sed hæc Judaizantis *Grotii* interpretatio falsi nullo negotio convincitur, tum quia S. Petrus Actorum cap. 2. hoc Psalmistæ vaticinium in Christo complementum suum habuisse diserte testatur his verbis: *Providens Psalmista David, locutus est de resurrectione Christi, quia neque derelictus est in inferno, neque caro ejus vidit corruptionem*; tum quia etiam, Davidem in sepulcro, more ceterorum hominum, computruisse nullus dubitat; tum quia denique, Sancti Patres, qui disputarunt contra Arianos, & Appollinaristas asserentes, Verbum Divinum in Christo loco animæ fuisse, hoc Psalmistæ vaticinium de Christo Domino intellexerunt. Aliud ad probandam incorruptibilitatem Corporis Christi in sepulcro suppetit Scripturæ Sacræ testimonium petitum ex Psalm. 29. ubi vates Regius in persona Christi ait: *Quæ utilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem?* quasi dicat Christus, *si corpus meum in sepulcro putrescat, perdetur effusi sanguinis utilitas*, cum e contra imputrefactio Corporis Christi mortui sit effectus virtutis divinæ, carni, & animæ Christi in triduo mortis indivulse cohærentis, necnon idoneum testimonium voluntariæ ipsius mortis, cujus etiam signum fuit, quod Christus nonnisi clamans: *tradidit spiritum*.

QUÆRES ULTIMO: *Utrum extet etiamnum sepulcrum Christi?*

Respondeo: Etiamnum extare sepulcrum Christi Domini, quod gloriosum fore, & ab omnibus in summo honore habitum iri prædixit cap. 11. Isaias dicens: *Et erit sepulcrum ejus gloriosum*. Multas tamen variis temporibus vicissitudines sustinuit sepulcrum Domini, & ad illius memoriam penitus abolendam Infideles omnem operam contulerunt. *Adrianus* quippe Imperator sæculo post Christum natum secundo, hoc est, circa annum Æræ vulgaris 129. existimans, se Fidem Christianam loci injuria omnino exterminaturum, in loco passionis simulacrum Jovis consecravit, Bethleemum Adonidis Fano, omniaque Loca Sacra in odium Christianorum prophanavit, sicut testantur *Sanctus Paulinus* in Epist. 11. ad Severum Sulpicium, *S. Hieronymus* in Epist. 13. ad Paulinum, & *Sozomenus* lib. 2. Histor. Eccles. cap. 1. Sed ad nihilum reciderunt omnes illius Imperatoris conatus, atque machinationes, nam sæculo quarto Deus Optimus Maximus religiosissimo Imperatori Constantino piam mentem immisit Sepulcri Christi Domini inquirendi, & excitandi eo in loco Templi, sicut memoriæ prodidit *Eusebius* lib. 3. de Vita Constantini cap. 24. & seq. ubi sic loquitur: *Istud Servatoris Sepulcrum impii quidam & scelerati homines ex hominum memoria delere cogitabant, & (quæ eorum inscitia fuit) censebant veritatem ad hunc modum se posse occultare. Itaque permultum capere laboris cœperunt; in terra aliunde & extrinsecus invehenda, qua locum universum obducerent. Deinde, cum molem terræ in immensam altitudinem erexissent, constravissentque lapidibus, divinum sepulcrum ingente aggere injecto obtegere, post, cum nihil jam illis ad opus explendum deesset, super illum terræ cumulum, nefandum revera, & execrabile bustum animarum construere, & recessum lascivæ Veneris dæmoni una ædificare, simulacrisque mortuis complere: tum detestabiles ibi victimas, super impuras aras, & omni nequitiæ labe pollutas immolare.* Et post pauca interjecta, describit Eusebius, quo pacto sub Constantino Imperatore repertum sit monumentum Servatoris: *Simul atque vero solum terræ oppletum sordibus egestum fuit, & aliud solum, idest, locus ille monumenti ex abditis terræ sedibus eminebat, ipsum etiam venerandum, &*

& Sacrosanctum Salvatoris Christi monumentum, præter omnium spem, una emersit. Ad hoc Augustissimum Christi Sepulcrum, cura, & pietate Helenæ, & Constantini repertum, Fideles, devotionis ergo, undequaque certatim confluxisse testantur *Hieronymus* in Epist. ad Marcellam, & *Theodoretus* libr. 1. Histor. Eccl. cap. 17. At, proh dolor! pium illum Fidelium concursum septimo sæculo, seu anno a Christo nato 615. tempore Heraclii Imperatoris interrupit *Cosroes*, Persarum secundus Rex, qui, ut scribit Cedrenus, Palæstinam adortus, Hierosolymam cepit, & magna hominum strage edita, Patriarcham Zachariam, una cum Cruce Domini, aliisque thesauris abduxit, quæ tamen omnia post decennium reddita sunt ab ejus filio *Siroe*, qui, patre cœso, fœdus cum Heraclio Imperatore iniit. Verum, non multo post, idest, anno circiter 636. barbara Saracenorum gens Hierosolymam denuo occupavit, & Sepulcrum Domini annis 400. tenuit, hoc est, usque ad finem sæculi undecimi, quo tempore bene multi e Gallis, ac Germanis Proceribus, persuadente Urbano Secundo, Pontifice Maximo, in Concilio Claromontano, & Ductore *Gotefrido Bullionæo*, Lotharingiæ Principe bellum sacrum susceperunt, Terram sanctam, & Sepulcrum Christi Barbaris eripuerunt, novumque instituerunt Equitum Templariorum Ordinem, qui Patriarchæ Hierosolymitano offerebant, & collocabant operas suas in coercendis latronibus, qui ad Sepulcrum Christi accurrentibus iter infestum reddebant. Tum respirare, summaque lætitia perfundi cœperunt Christiani, quod ad Sepulcrum Christi visendum, atque colendum, liberum haberent aditum: sed, dum post nubila amœniores sibi Soles illuxisse gratulabantur, ecce novus turbo detonare cœpit, qui graviorem procellam excitavit, istasque oras subito invasit. *Saladinus* nanque, Ægypti Sultanus, injecto inter Principes Christianos discordiæ pomo, Hierosolymam sub finem sæculi duodecimi armis obtinnit, Mahumeticam Religionem induxit, Latinos, quorum potentiam reformidabat, expulit, Græcis, Syrisque, Christianorum reliquiis, ægre aliquam adhuc Hierosolymis stationem reliquit. A quo tempore, ita permittente Deo, amissum Christi sepulcrum irrito, & evanido conatu recuperare tentarunt Christiani, sicque, quod sanguineis lacrymis deplorandum esset, multis abhinc sæculis Terra sancta, & Sepulcrum Domini, cuius custodia Fratribus Minoribus, quos de *Observantia* vocant, concredita est, in manibus, & sub jugo infidelium manent, dum Christiani, qui contra communem fidei hostem arma vertere, & acriter dimicare deberent, suas, heu nimium! diuturno, ac funesto bello vires exhauriunt, seque mutuis atterunt cladibus.

PARAGRAPHUS II.

De descensu Christi ad Inferos, & de illorum, quos hinc eripuit, liberatione.

Observandum primo cum *S. Thoma*, Christum non descendisse ad inferos secundum corpus; illud enim, sicut in superiori paragrapho dictum est, jacuit in sepulcro toto eo tempore, quod fluxit a morte Christi usque ad ejus resurrectionem: *Descendit* Christus *ad inferos*, inquit Concilium Lateranense sub Innocentio Tertio, *resurrexit a mortuis, & ascendit in cœlum, sed descendit in anima, resurrexit in carne, ascendit pariter in utroque.*

Observandum secundo, Animam Christi non descendisse ad inferos eo genere motus, quo corpora moveri solent, sed eo genere motus, quo Angelos moveri docet *S. Thomas* 1. part. q. 53. art. 1.

Observandum ultimo: Christum post mortem suam descendisse ad inferos, non tanquam ipse pœnæ debitor esset, sed ut justos, qui in Limbo pœnæ damni erant obnoxii, in libertatem assereret, ac sempiterna felicitate donaret. Procul hinc ergo blasphemia Heresiarchæ Calvini, qui libr. 2. Institut. capit. 16. paragr. 10. eo impudentiæ prorupit, ut dicat Christum in locum sceleratorum, hoc est, ad inferos, sponsorem, vademque, ac instar rei submissum descendisse, ut persolveret,

veret,

veret, ac dependeret omnes, quæ ab illis expetendæ erant, pœnas, ibique ipsum cum inferorum copiis, & æternæ mortis horrore, quasi consertis manibus, luctatum esse, ac diros in anima cruciatus damnati, & perditi hominis pertulisse, ideſt, ipſam ſubiiſſe damnationem, & pœnas, quæ dæmonibus, ac reprobis flammis æternis addictis ab irato Deo infliguntur; procul hinc, inquam, hæc blasphemia Calvini injurio ſa Beatitudini, qua Christus a momento conceptionis ſuæ potitus eſt, & oppoſita Scripturæ Sacræ aſſerenti Actuum c. 2. quod Deus *Chriſtum ſuſcitavit ſolutis doloribus inferni, quibus impoſſibile erat teneri eum*. Et ſane, cum pœnæ Damnatorum, ſicut docent omnes Theologi, ſint tenebræ exteriores, deſperatio, confuſio, ſeparatio, conſcientiæ horror, rejectio, excluſio a Regno Dei, Viſione, & fruitione Dei, ignis & mors, quæ vocatur ſecunda; quis, niſi impius, dicere audeat, Jeſum Chriſtum, Servatorem noſtrum, his Damnatorum pœnis obnoxium fuiſſe? Agape blaſphemiam. Chriſtus ergo inferos adivit, non ſit pœnas damnatorum ſuſtineret, ſed ut juſtos, qui propter peccati originalis reatum in Limbo captivi detinebantur, extraheret juxta oracula Prophetarum, qui Chriſti glorioſum de inferno, obita morte, triumphum prædixerunt; dicitur enim de Chriſto Pſal. 67. *Qui educit vinctos in fortitudine, ſimiliter eos, qui exaſperant, qui habitabant in ſepulcris*. Et Pſalm. 105. *Quia contrivit portas æreas, & vectes ferreos confregit*. Idem vaticinatur Propheta Oſeas cap. 7. *Vivificabit nos poſt duos dies, in die tertia ſuſcitabit nos, & vivemus in conſpectu ejus, ſciemus, ſequemurque, ut cognoſcamus Dominum: quaſi diluculum præparatus eſt egreſſus ejus, & veniet quaſi imber nobis temporaneus, & ſerotinus terræ*. Et cap. 13. *De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos: ero mors tua o mors, morſus tuus ero, Inferne*. Denique *Zachariæ* cap. 19. *Tu quoque in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti vinctos tuos de lacu, in quo non eſt aqua*. His prænotatis.

DICO PRIMO: *Dogma Fidei eſſe, Chriſtum poſt mortem ſuam ad Inferos deſcendiſſe*.

Probatur primo ex Pſalm. 15. *Non derelinques animam meam in Inferno*. Ad Epheſios cap. 4. *Quod autem aſcendit, quid eſt niſi quia & deſcendit primum in inferiores partes terræ?* Et ad Coloſſ. cap. 2. *Expolians principatus, & poteſtates, traduxit confidenter palam triumphans illos in ſemetipſo*. Secundo, in Fidei Symbolo de Chriſto dicitur: *Deſcendit ad Inferos*, qui articulus licet prætermiſſus ſit in antiquis Symbolis, Nicæno videlicet, & Conſtantinopolitano, quin & in eo, quo Romana, & Orientales Eccleſiæ utebantur, ſicut teſtatur Ruffinus Symbolum explicans Eccleſiæ Aquilejenſis tanta nihilominus eſt omnium Eccleſiarum in hunc Chriſti ad Inferos deſcenſum conſpiratio, tantus omnium Sanctorum Patrum tam Græcorum, quam Latinorum ab ipſis primis Chriſtiani nominis temporibus conſenſus, ſicut clare demonſtrant *Bellarminus* lib. 4. de Chriſto cap. 13. & *Petavius* lib. 13. de Incarnat. cap. 16. & 17. ut citra hæreſim nemo ſecus ſentire poſſit, *quis niſi infidelis negaverit, fuiſſe apud Inferos Chriſtum?* inquit *S. Auguſtinus* Epiſt. 146. alias 95. ad Evodium. Denique *S. Thomas* 3. part. quæſt. 52. art. 1. probat, conveniens fuiſſe, ut Chriſtus poſt mortem ſuam ad Inferos deſcenderet, tum quia per ſuum ad inferiora illa loca illapſum liberavit nos a deſcenſu ad inferos, quod eſt malum licet non culpæ, bene tamen pœnæ; tum quia, ſicut virtus Paſſionis applicatur viventibus per Sacramenta, ex quibus hauriunt Fideles meritum Paſſionis Chriſti, ita etiam beneficium Paſſionis Chriſti applicatum eſt mortuis per illius ad Inferos deſcenſum; tum quia demum Chriſtus, ſicut poteſtatem ſuam oſtendit in terra vivendo, & moriendo, ita virtutem ſuam manifeſtavit in Inferno, ipſum viſitando, & illuminando, dæmones ſua virtute profligando, Sanctos Patres, ac Juſtos, jam Beatitudinis candidatos, e Limbo liberando, ut in ſacro ipſius Nomine omne genuflecteretur cœleſtium, terreſtrium, & infernorum.

rum. Addo etiam, quadruplici de causa conveniens fuisse, ut Christus post mortem suam descenderet ad Infernum. Primo ex lege amicitiae. Exigit quippe lex amicitiae, ut amicus visitet amicum, qui poena torquetur, a qua se se liberare non potest; atqui Sancti Patres, in Limbo detenti, poenam patiebantur, a qua tantum per Christum poterant liberari, ergo &c. Secundo, conveniens erat, ut Christus in Infernum descenderet, ratione justitiae, quae exigit, ut ille, qui pro aliqua culpa in carcere detinetur, soluto pretio, liberetur; sed Sancti Patres in Limbo detinebantur pro originali peccato, seu pro peccato humanae naturae, quod Sanguinis Christi pretio fuit in Cruce solutum, ergo conveniens erat, ut per descensum Christi ad Inferos, e Limbo extraherentur. Tertio, Christus ad Inferos descendit, ut nos, ejus excitati exemplo frequenter ad Inferos mentaliter descendamus, & serio poenas Inferni considerando, a peccatis retrahamur. Denique, conveniens erat, ut Christus ad Infernum descenderet, quia, sicut Christus dum vixit, de Diabolo triumphavit, in Deserto, in Mundo, & in Cruce, ita post mortem suam descendens ad Inferos, Diabolum vincere, ac superare debebat. Sicut revera Tenebras Abyssi ingressus, *expolians principatus & potestates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso*, sic ut ait Apostolus *Paulus* Epist. ad Colossenses c. 2. v. 15. Nemo igitur, nisi Christianae Religionis plane rudis, inficias ire, vel in dubium revocare potest illud inconcussum Fidei dogma, quo Christum post mortem Inferos adiisse jubemur credere.

Ceterum, an Christus in quemlibet Infernum reipsa substantiali praesentia, vel solum potentia, & operatione descenderit? Non una est omnium Theologorum sententia. Alii asserunt, Animam Christi secundum suam essentiam, hoc est, omnes inferiores subterraneas latebras substantiali praesentia pervasisse. Alii ex adverso contendunt, Animam Christi secundum operationem duntaxat in quemlibet infernum descendisse. Mediam inter utramque sententiam tenet *Sanctus Thomas* art. 2. citatae quaestionis, ubi docet, Animam Christi secundum suam essentiam fuisse ad locum Inferni, in quo Patriarchae, & Justi, qui ante ipsum obierant, detinebantur, ut quos ipse per gratiam interitus visitabat, eos itidem visitaret & loco. Qui locus vocatur Limbus, & sinus Abrahae, quantum ad quietem, & liberationem a poena sensibili; dicitur etiam Infernus, quantum ad privationem gloriae. Quod spectat Infernum damnatorum, & Purgatorium, censet S. Thomas, Animam Christi in neutrum locum secundum suam essentiam, sed tantum secundum operationem descendisse, ita ut in Inferno damnatorum, qui perpetuis ultricibus flammis sunt addicti, hunc habuerit effectum, quod eorum incredulitatem, ac malitiam redarguit, in Purgatorio vero justorum animas, piacularibus poenis necdum plene purgatas, in certam spem gloriae propediem consequendae erexit. De Limbo puerorum nihil explicite dicit Sanctus Thomas, licet forte, ut putat Cajetanus, hunc locum sub Inferno damnatorum comprehenderit. Ex hac S. Thomae doctrina colligitur, Christum, qui secundum essentiam animae in una tantum parte Inferni, seu in Limbo Patrum, substantiali praesentia existebat, effectum suum ad omnes Inferni partes propagasse, non secus, ac in uno terrae loco passus, totum, qua late patet, Mundum sua Passione liberavit, & sic facile explanantur aliqua Scripturae Sacrae loca, quae prima fronte insinuare videntur, Christum quemlibet Infernum invisisse, se ingressu suo cohonestasse, ut v. gr. Ecclesiastici c. 24. *Penetrabo omnes partes terrae*. Et 1. Petri cap. 3. *Christus iis, qui in carcere erant, spiritibus veniens praedicavit, qui increduli fuerant aliquando*. Haec enim, & similia Scripturae Sacrae loca non probant, Christum Dominum omnes inferiores partes terrae, secundum animam localiter penetrasse, videlicet quemlibet Infernum perlustrando, & praesentia sua dignando, sed innuunt tantummodo, Chri-

Christum suæ potentiæ effectum ad quemlibet Infernum extendisse, ita tamen ut solos justos illuminaverit, juxta illud Scripturæ: *Penetrabo omnes partes terræ, & illuminabo omnes sperantes in Domino*.

Ex dictis inferas, quatuor esse Inferorum loca. Est enim locus Inferni infimus, seu *locus Damnatorum*, in quo principaliter sunt duo mala, videlicet pœna damni, quæ importat privationem Visionis Dei, & carentiam Gratiæ. Alterum malum est pœna sensus, quæ, ut docent Theologi, multiplex est. Alius locus Inferni, qui est supra locum damnatorum, appellatur *Limbus puerorum*, & in eo loco est pœna damni, seu privatio Visionis Dei, sed non pœna sensus. Quamvis tamen sint quidam insignes Theologi, qui, ut ostendemus in Dissertatione vigesima quarta hujusce Tractatus, asserunt, parvulos, ex hac vita absque Baptismo decedentes, passuros pœnam sensus mitissimam tamen. Tertius locus Inferni, qui est supra Limbum puerorum, dicitur *Purgatorium*, & in isto loco, præter pœnam sensus, qua per ignem torquentur animæ eorum, quibus post mortem aliquid superest labis flammis piacularibus expiandum, reperitur adhuc pœna damni, seu privatio divinæ Visionis, sed non privatio divinæ Gratiæ. Postremus Inferni locus, qui Purgatorii loco eminet, nuncupatur Limbus Sanctorum Patrum, qui ante Ascensionem Christi Domini vita functi sunt; & in isto loco non est pœna sensus, sed solum pœna damni, seu privatio divinæ Visionis, non tamen privatio divinæ Gratiæ. Hunc duntaxat postremum Inferni locum, in quo Sanctorum Patrum Animæ detinebantur, Christus Dominus, post mortem suam, ingressu suo, seu substantiali præsentia cohonestavit: In alia vero Inferni loca, quæ percensuimus, descendit tantummodo quantum ad operationem suam, virtutem, efficaciam ac potentiam, de Diabolo triumphans, & expolians Infernum, juxta illud Prophetæ *Oseæ* cap. 13. *O mors ero mors tua, morsus tuus ero Inferne*. Hinc Ps. 23. Vates Regius, contemplando Christum Dominum, instar Victoris, ac triumphantis ascendentem in cœlum, & Animabus Justorum, qui in Limbo detinebantur, aditum ad Regnum Cœlorum reserantem, sic Angelos alloquitur: *Attollite portas Principes vestras, & elevamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ. Quis est iste Rex gloriæ? Dominus fortis & potens in prælio .... Dominus virtutum, ipse est Rex gloriæ*.

DICES; Si qua esset ratio, cur Christus post mortem ad inferos descendisset, maxime quia iustis ante mortem, & Passionem Christi in Limbo detentis non patebat aditus ad Regnum Cœlorum, quod ipsis per mortem Christi fuit reseratum; atqui hæc ratio falsa est, Sanctorum felicitati inimica, & contraria pluribus disertis Scripturæ Sacræ locis, in quibus asseritur, eamdem prorsus salutis rationem fuisse Sanctis veteris Testamenti, quæ novi, quoad apertionem Regni Cœlorum, ergo inefficax omnino est ratio, qua probatur, Christum post mortem suam ad Inferos descendisse.

Respondeo: Quod sicut dogma Fidei est in Conciliis Florentino, & Tridentino contra Millenarios definitum, justos, qui post Christi Passionem gratia sanctificante exornati, pleneque purgati ex hac vita discedunt, confestim ab æquissimo Judice dignam meritorum suscipere mercedem, & ad Cœlestem Patriam absque mora translatos immarcescibili æternæ gloriæ corona donari: ita etiam dogma Fidei est ante Christi Passionem Justorum animas e corporum ergastulis migrantes in Cęlum non evolasse, sed in Limbo fuisse receptas, ut Christum Redemptorem, a quo educerentur, ac in Cęlestem Patriam transferrentur, expectarent. Tunc enim, ut inquit Apostolus ad Hebræos capit. 9. *Nondum propalata erat Sanctorum via*, quæ fuso duntaxat Sanguine Christi propalari debebat. Rationem affert *S. Thomas* 3. part. quæst. 49. artic. 5. ad 1. quia etsi Sancti ante Passionem Christi, edendo justitiæ opera, meruerint introitum Regni Cęlestis per fidem Passionis Christi, secundum illud ad Hebræos cap. 11. *Sancti per fidem vicerunt* Re-

Regna, operati sunt justitiam &c. Quamvis etiam Sancti ante Passionem Christi fuerint ab omni peccato tam originali, quam actuali, & a reatu pœnæ actualium peccatorum liberati, non fuerunt tamen liberati a pœnæ originalis peccati reatu, per quem excludebantur a gloria, nondum soluto pretio redemptionis humanæ. Idem docet *Sanctus Thomas* 3. p. q. 52. art. 5. ad 2. quæ doctrina expresse habetur in Scriptura Sacra, & in traditione Sanctorum Patrum. Legimus quippe *Lucæ* cap. 16. quod dives epulo, cum esset in Inferno, vidit animam Lazari in sinu Abrahæ quiescentem, per sinum autem Abrahæ intelligi Limbum, in quo Justi ante Passionem Christi detinebantur, pervulgata est Sanctorum Patrum, & omnium Theologorum sententia. Apostolus etiam ad Ephesios cap. 4. ait, quod *Christus ascendens in altum, captivam duxit captivitatem*, hoc est, ut interpretantur Sancti Patres, Christus ascendens in Cœlum, secum evexit Justorum animas, quas e Limbo, ubi captivæ detinebantur, eduxit, & Cœlestis gloriæ participes fecit. *Sed ecce*, verba sunt *Sancti Gregorii* l. 13. Moral. cap. 14. *quia Salvatori nostri gratia redempti sumus, hoc jam Cœlestis muneris habemus, ut cum a carnis nostræ inhabitatione subtrahimur, mox ad Cœlestia præmia ducamur: Quia dum Conditor, ac Redemptor noster claustra Inferni penetrans, Electorum exinde animas eduxit, nos illo ire non patitur, unde jam alios descendendo liberavit. Hi vero, qui ante ejus adventum in hunc Mundum venerunt, quantamlibet justitiæ virtutem haberent, ex corporibus educti, in sinu Cœlestis Patriæ statim recipi nullo modo poterant: quia necdum venerat, qui Inferni claustra sua descensione solveret, & Justorum animas in perpetua jam sede collocaret.* Discrimen, quod intercedit justos veteris Testamenti inter & justos, qui sunt in Lege Evangelica, clare exprimit *Sanctus Hieronymus* in Epistola ad Paulam super obitu Blesillæ filiæ: *In Lege veteri*, inquit, *sub peccati Adam omnes tenebantur elogio, & ad Inferos descendentes consequenter lacrymæ consequebantur ...... in Jesu vero, idest, in Evangelio, per quem Paradisus est apertus, mortem gaudia prosequuntur.* Ex quibus Sanctorum Patrum testimoniis manifestum est, hoc Legis Evangelicæ privilegium esse, quod nunc qui labis prorsus expertes ex hac mortali vita discedunt, e vestigio in Cœlestem Patriam evolent, cum e contra in veteri Lege quantacumque sanctitate homines conspicui mortem oppeterent, ad Inferos descenderent, Christum Liberatorem expectaturi, juxta Prophetarum vaticinia, quæ supra retulimus, & quibus revincitur error nostri temporis hæreticorum, qui Limbum Patrum explodunt, ceu locum fictitium, & Scripturæ Sacræ oppositum.

DICO SECUNDO: *Christum ad inferos venientem iis tantum impertiisse salutem, qui fidei ac justitiæ merito, dignos, dum viverent, se tanto beneficio præbuerunt.*

Probatur primo, ex vaticinio Oseæ Prophetæ cap. 13. *Ero mors tua o mors, morsus tuus ero, inferne*, quibus verbis significatur, quod sicut qui aliquid mordet, partem assumit, partem relinquit, ita Christus infernum momordit, quia electos ex inferno eduxit, reprobos vero in eo reliquit, nec illos ad solatium, sed eos ad majorem confusionem, & ignominiam visitavit, quemadmodum eos in die judicii iterum visitaturus est, juxta illud Sophoniæ cap. 1. *Visitabo super viros defixos in fæcibus suis.* Secundo, Sancti Patres *Irenæus* lib. 4. cap. 39. *Epiphanius* hæresi 69. quæ est Arianorum, *Petrus Chrysologus* Sermon. 122. *Gregorius Magnus* lib. 13. Moral. cap. 15. & alii constanter docent, Christum ad inferos usque penetrasse, ut justos tantum liberaret. Tertio, Concilium tertium Valentinum, & Ecclesia Lugdunensis nono Ecclesiæ sæculo adeo compertum, exploratumque habuerunt, Christum solos ab inferis exemisse justos, ut ne Christum quidem pro impiis, qui in sua impietate mortui sunt, & ante illius adventum ad inferos descenderunt, passum & efficaciter mortuum fuisse definierint, sicut ostensum est in Dissertatione decima sexta. Quarto, *Philastrius* lib. de Hæresibus,

bus, hæresi 74. perstringit tanquam hæreticam opinionem illorum, *qui dicunt, Christum Dominum in infernum descendisse, & omnibus post mortem etiam se nuntiasse, ut confitentes ibidem salvarentur; cum hoc sit contrarium dicenti Prophetæ David, in inferno autem quis confitebitur tibi? & Apostolo, qui sine lege peccaverunt, sine lege peribunt*: Eamdem hæresim recenset *S. Augustinus* l. de Hæresibus ordine septuagesimam, eamque ex professo impugnat *Gregorius Magnus* lib. 7. Epist. 15. ad Georgium Presbyterum, ubi sic loquitur. *Nihil teneatis, nisi quod vera fides per Catholicam Ecclesiam docet, quia descendens ad inferos Dominus, illos solummodo ab inferni claustris eripuit, quos viventes in carne per suam gratiam in fide, & bona operatione servavit*. Denique Christus ad inferos descendens, illis solis liberationis contulit fructum, qui fuerunt ejus Passioni conjuncti per fidem charitate formatam, per quam absterguntur, seu condonantur peccata. Porro illi, qui erant in inferno damnatorum, aut penitus fidem passionis non habuerunt, sicut infideles, aut si fide fuerunt illustrati, nullam conformitatem habuerunt ad charitatem Christi patientis, quo fit, ut a suis peccatis non essent mundati, nec ab illis mundari potuerint, quia peccatores post exitum ex hac vita in malo sunt confirmati, nec amplius resipiscere possunt. Hoc est egregium *Sancti Thomæ* ratiocinium, ex quo infert Sanctus ille Doctor, pueros etiam, qui solo peccato originali obstricti e vivis excesserunt, non fuisse per descensum Christi ad inferos e Limbo eductos, quia pueri cum culpa originali ex hac vita migrantes gratiam sanctificantem non habuerunt; nemo autem Regnum Cœlorum adipisci potest, nisi gratia sanctificante, dum in vivis degeret, fuerit exornatus, & particeps fructus Passionis Christi, vel per fidem propriam, si fit adultus, vel per fidei Sacramentum, seu Baptisma, si sit puer. Christus itaque descendens ad inferos non liberavit puerulos, qui cum peccato originali decesserant, sed eos in Limbo perpetuæ, & absolutæ damnationi addictos reliquit, ubi juxta doctrinam *Sancti Thomæ* tam supernaturali, quam naturali orbati beatitudine, patiuntur pœnam damni, seu privantur visione beatifica, vel juxta probabilem aliorum Theologorum sententiam, puniuntur etiam pœna sensus, mitissima tamen.

Quantum attinet ad justos, qui in Purgatorio erant detenti, probabilius censet *Sanctus Thomas* 3. p. q. 52. art. 8. eos, qui Christo ad inferos descendente, necdum plene purgati erant, non fuisse a flammis piacularibus liberatos, quia majorem tum temporis efficaciam non habuit Passio Christi, quam nunc habet; eos vero, qui jam sufficienter erant purgati, vel qui, dum adhuc viverent, per fidem, & pium erga Passionem Christi affectum promeruerunt, ut, eo ad inferos descendente, a temporali Purgatorii pœna liberarentur, revera fuisse liberatos, & sempiterna felicitate beatos. Ceterum, quamvis non omnes justi, qui in Purgatorio erant detenti, per descensum Christi ad inferos a pœna temporali non fuerint liberati, dubitari tamen non potest, quin in hoc tamdiu expectato Salvatoris adventu maximo fuerint solatio perfusi, & firma spe concepta futuræ, ad quam jugiter anhelabant, proxime consequendæ beatitudinis, in profusissimam eruperint lætitiam.

DILUUNTUR OBJECTIONES.

Arguitur primo: *Sanctus Petrus*, 1. suæ Epistolæ c. 3. loquens de descensu Christi ad inferos, hæc habet: *Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, justus pro injustis, ut nos offerret Deo, mortificatus quidem carne, vivificatus autem spiritu. In quo, & his, qui in carcere erant, spiritibus veniens prædicavit, qui increduli fuerant aliquando*. Quibus verbis non obscure *S. Petrus* docere videtur, Christum, dum ad inferos descendit, his, qui fuerant increduli, sive Judæi, sive Gentiles essent, annuntiasse Evangelium, eosque ad pœnitentiam adductos gratiæ misericordiæ suæ participes ef-

effeciffe: ergo Chriftus non folum juftos, fed etiam Judæos, & Gentiles ab inferis liberavit.

Refpondet doctiffimus *Petavius* lib. 13. de Incarn. cap. 18. Chriftum, juxta citata *Sancti Petri* verba, per fuum ad inferos illapfum nonnullis fui notitiam, & falutem impertiiffe, nimirum illis, qui vitam fuam recte compofuerant, & fic, dum viverent, fuerant affecti, ut fi cum Chriftus advenisset, ad illius fidem accipiendam effent animo parati.

Verum, non mihi probatur hæc *Petavii* refponfio, quippe quæ adverfatur unanimi Patrum, & Theologorum doctrinæ, afferentium neminem falutem æternam poft mortem adipifci poffe, nifi dum viveret, fidem in Chriftum mediatorem habuerit, & vera charitate fuerit exornatus. *Conftat enim*, inquit, *Sanctus Gregorius Magnus* in Epiftola mox laudata, *quod poft incarnationem Domini nullus etiam ex his falvari poteft, qui fidem illius tenent, & vitam fidei non habent, quia fcriptum eft: confitentur fe noffe Deum, factis autem negant. Et Joannes ait: qui dicit quia novit eum, & mandata ejus non cuftodit, mendax eft. Jacobus quoque frater Domini fcribit dicens: Fides fine operibus mortua eft. Si ergo fideles nunc fine bonis operibus non falvantur, & infideles, ac reprobi fine bona actione, Domino ad inferos defcendente, falvati funt, melior illorum fors fuit, qui Incarnationem Domini minime viderunt, quam horum, qui poft Incarnationem nati funt*. Rejecta igitur hac *Petavii* refponfione.

Refpondeo cum *Sancto Thoma* 3. par. quæft. 52. art. 2. ad 3. hæc verba Sancti Petri non effe referenda ad defcenfum Chrifti ad inferos, fed ad ipfius divinitatis operationem, quam a principio mundi exercuit: ut fit fenfus, quod Chriftus *his*, *qui in carcere conclufi erant*, viventes fcilicet in corpore mortali (quod eft quafi quidam carcer animę) *Spiritu fuæ divinitatis veniens prædicavit* per internas infpirationes, & etiam exteriores admonitiones per ora Sanctorum; his, inquam, *prædicavit qui increduli fuerant aliquando* (Noe fcilicet prædicante) *quando expectabant Dei patientiam*, per quam differebatur pœna diluvii. Unde fubdit ibidem S. Petrus, *in diebus Noe*, *cum fabricaretur Arca*. Hanc refponfionem haufit *Sanctus Thomas* ex Epiftola fupra laudata Sancti Auguftini ad Evodium. Aliam præterea refponfionem fuppeditat Sanctus Doctor defumptam ex S. Damafceno, qui lib. 3. de Orthodoxa fide cap. 29. ait, hæc Sancti Petri verba referenda quidem effe ad defcenfum Chrifti ad inferos, ita ut tamen hic fenfus fit, quod Chriftus ficut his, qui in terra funt, evangelizavit, ita & poft mortem fuam his, qui erant in inferno, prædicavit, non quidem ut incredulos converteret ad fidem, fed ut eorum infidelitatem confutaret. Scio, *Hermam*, Authorem libri Paftoris, quem inter Opera Patrum, qui Apoftolicis temporibus floruerunt, edidit, & egregiis Notis illuftravit *Joannes Baptifta Cotelerius*, & *Sanctum Clementem Alexandrinum* lib. 6. Stromatum docere, Chriftum, & Apoftolos his, qui in inferno detinebantur, five Judæis, five Gentilibus Evangelium annunciaffe, ita ut hi, qui præ ceteris egregie vixerant, vel peccatorum ducti funt pœnitentia, falvi facti fuerint per propriam uniufcujufque cognitionem. Verum, pręter quam quod liber Paftoris non magnum habet apud viros eruditos authoritatis pondus propter errores, & fabulas, quibus refertus eft, convenit inter omnes Theologos, hanc fingularem fententiam reponendam effe inter nævos Authoris libri Paftoris, & Sancti Clementis Alexandrini.

Arguitur fecundo: Ideo maxime Chriftus ad inferos defcendens non liberaffet Judæos, & Gentiles, qui in fua impietate, & infidelitate erant mortui, quia in inferno nulla eft redemptio, nullufque poft exceffum ex hac vita fupereft pœnitentiæ locus; atqui hanc rationem falfi convincit primo, exemplum *Trajani* Imperatoris Pagani, quem in impietate, & infidelitate fua mortuum *S. Gregorius Magnus* precibus fuis ex inferis liberavit, ficut referunt *Joannes Diaconus* lib. 2. de Vita Sancti

Gre-

Gregorii cap. 44. *S. Joannes Damascenus* in Oratione de Defunctis, Euchologium Græcorum cap. 95. *S. Thomas* in Supplem. q. 73. a. 5. ad 5. *Sanctus Antoninus*, *Vincentius Bellovacensis*, & alii bene multi Auctores graves, & eruditi. Secundo, in Actis *S. Perpetuæ Martyris* legitur, eam orasse pro fratre suo *Dinocrate*, qui septennis fato functus erat, illumque suis precibus a pœnis, quibus in loco tenebroso plectebatur, liberasse. Cum igitur ex inferis damnati precibus Sanctorum eripi possint, multo magis credibile est, Christum, inferos adeuntem, liberasse Judæos, & Gentiles, quamvis in sua impietate, & infidelitate mortuos.

Respondeo neg. min. & ad primum exemplum adductum dico: Liberationem Imperatoris *Trajani*, & fusas ad eam impetrandam a S. Gregorio preces, a viris eruditis, & Criticæ disciplinæ peritis fabulæ loco haberi, multaque ad hanc fabulosam narrationem exsufflandam suppetere momenta. Nam primo, hi, qui hanc Historiam de liberatione Trajani ab inferis referunt, non sibi constant, sed variis nugis narrationes suas concinnant, & antigoliis involvunt, quod evidens est falsitatis argumentum. Secundo, procul abest a vero, S. Gregorium Deum orare voluisse pro flagitiosissimo Principe Ethnico, Christianorum persecutore infensissimo & nefario puerorum amori addictissimo, ut testantur Auctores etiam prophani *Dio Xiphilinus*, *Ælius Spartianus*, & *Aurelius Victor*. Tertio, *S. Gregorius* lib. 4. Dialog. cap. 44. & lib. 34. Moral. cap. 26. docet cum universa Ecclesia, pœnas inferni esse æternas, & in inferno nullam redemptionem, ex quo infert, justos orare nec debere, nec posse pro hominibus infidelibus, impiisque defunctis, aut si pro illis oraverint, irritas plane esse eorum orationes. Qui igitur credibile est, S. Gregorium, qui hanc universæ Ecclesiæ doctrinam semper tenuit, & calamo defendit, orare voluisse pro liberatione Trajani, quem sciebat æternis flammis addictum? Quarto, testimonium Joannis Diaconi, qui hanc Historiam de Trajani liberatione refert, jejunum est, nullaque fide dignum; tum quia Joannes Diaconus non est suppar, seu coævus Auctor, sed trecentis tantum annis post S. Gregorium vixit sub Joanne scilicet VIII. Pont. Max. tum quia etiam Joannes Diaconus hanc narratiunculam non hausit ex probatis Actis vitæ S. Gregorii, quæ in Scriniis Ecclesię Romanæ asservabantur, & in quibus ne verbum quidem extat de prædicta liberatione Trajani, sed eam, ut ipsemet fatetur in vita S. Gregorii, exscripsit ex obscuris Ecclesiarum Anglicanarum, & Saxonicarum monumentis. Legi potest super hac re caput decimum lib. 3. vitæ S. Gregorii, quam tomo quarto recentis illius Operum editionis inseruerunt doctissimi Patres Benedictini Congregationis S. Mauri, ubi rationes, quibus Joannes Diaconus huic narrationi fidem conciliare nititur, infirmas esse demonstrant, omniaque illius Auctoris precludunt effugia. Quinto, Oratio *de defunctis*, quę Sancto Damasceno tribuitur, & in qua legitur hæc Trajani ab inferis liberatio, non est genuinus illius Patris fœtus, ut testatur ipsemet *Bellarminus* lib. 2. de Purgatorio cap. 8. his verbis: *Quotquot hanc historiam admiserunt, id fecerunt propter auctoritatem Damasceni, ac librum istum non esse Damasceni facile probari potest, nam in eo libro Auctor non solum dicit, Trajanum, & Falconillam ab inferno damnatorum ad Regnum Cœlorum transiisse, sed etiam multos alios, qui in infernum descenderant, qui fide divina caruerant, a Christo conversos, & salvatos, quando ad inferos descendit. Quod & per se erroneum est, & contrarium verbis Damasceni lib. 2. de Fide cap. 4. ubi dicit, hominibus id esse mortem, quod fuit Angelis casus*. Bellarmino assentiuntur omnes periti hujus temporis Critici, præsertim *Leo Allatius* in suis Prolegomenis in Opera S. Damasceni, & noster *Michael le Quien* in Dissertatione quinta inter Damascenicas Dissertationes, quas præfixit Tomo 1. recentis Editionis Operum *S. Damasceni*, quam eruditis ac pulcherrimis Notis illustratam, publicam in lucem emisit Parisiis anno 1712. Hi, inquam, perdocti Critici manifeste ostendunt, hanc

Ora-

Orationem *de defunctis* tot fabulis, neniis, & ineptiis scatere, ut profecto de S. Damasceno male mereretur, qui hanc Orationem illi vindicare vellet. Eminentissimus Annalium Parens *Baronius*, licet existimet, hanc *Orationem de Fidelibus Defunctis* esse genuinum *S. Damasceni* foetum, prædictam tamen *Trajani*, Imperatoris, ex Inferis liberationem, *S. Gregorii M.* precibus impetratam, exsufflat, & ad aniles fabulas amandat. Sed ne quis inde occasionem arripiat auctoritati & fidei, quę debetur *Sancto Damasceno*, quidpiam derogandi, sic in suis Annalibus ad annum Christi 604. num. 60. Sanctum illum Doctorem excusat *Baronius*: *Primum quidem*, inquit, *ab omni imposturæ suspicione virum sanctissimum immunem reddimus, nihilque ab ipso commentitium esse factum vel excogitatum constanter asserimus: Sed quod ipse vere factum accepit, ac credidit, hoc ipsum quomodo audivit, scriptis suis bona fide mandavit. At in iis, quæ ad rerum gestarum veritatem spectant, quam frequenter accidat falli etiam prudentissimos, non in antiquis tantummodo, sed & in iis, quæ dicuntur in eodem loco, quo ipsi sunt, & quo vivunt tempore, cum usus doceat, pluribus demonstrare supervacaneum esse putamus. Ob idque nihil est, ut quanta vis sive sanctitatis, sive doctrinæ cujuslibet prærogativa viri, quod non factum sit unquam, ut factum asserentis, ipsi veritati præjudicium possit inferre, cum in his, quæ sunt facti, non dogmatis, potuerit quisque sanctissimus, atque doctissimus, Fideique Orthodoxæ professor, atque defensor, aliquando falli*. Denique, quod spectat S. Thomam, certo certius est eum, loco citato, hoc unum duntaxat voluisse, quod, supposita semel hujus historiæ veritate (quam penitus indagare, & excutere noluit, ne ab ea, cui potissimum incumbebat, scholastica pertractandi quæstiones methodo recederet) responderi potest, Trajanum precibus S. Gregorii ab inferis fuisse ad vitam revocatum, quia in inferno non erat finaliter deputatus: *Sicut*, inquit, *apparet ex omnibus illis, qui fuerunt miraculose a mortuis suscitati, quorum plures constat idololatras, & damnatos fuisse. De omnibus enim talibus similiter dici oportet, quod non erant in inferno finaliter deputati, sed secundum præsentem propriorum meritorum justitiam; secundum autem superiores causas, quique prævidebantur ad vitam revocandi, erat aliter de eis disponendum. Vel secundum quosdam, quod anima Trajani non fuit simpliciter a reatu pœnæ absoluta, sed ejus pœna fuit suspensa ad tempus, scilicet usque ad diem judicii*. Ex quibus verbis perspicuum est, S. Thomam non absolute, sed tantum hypothetice de liberatione Trajani fuisse locutum. Nec sane credibile est Sanctum illum Doctorem plus virtutis tribuisse precibus Sancti Gregorii, quam passioni, seu descensui Christi ad inferos, asserit autem *S. Thomas* 3. part. quæst. 52. artic. 6. descensum Christi ad inferos non contulisse damnatis liberationem a reatu pœnæ infernalis, quia damnati aut penitus fidem Passionis Christi non habebant, sicut infideles, aut si fidem habuerant, nullam conformitatem habebant ad charitatem Christi patientis, unde nec a peccatis suis erant mundati; non est igitur verosimile, S. Thomam existimasse, animam Trajani in impietate, & infidelitate sua mortui precibus S. Gregorii fuisse ab inferis liberatam. Testimonia aliorum Auctorum de liberatione Trajani nihil omnino moror; fuerunt quippe illi Auctores plus æquo creduli, & in examinando, juxta Critices disciplinæ regulas, hoc facto historico, parum diligentes.

Ad alterum exemplum adductum de *Dinocrate*, fratre *S. Perpetuæ Martyris*, respondeo cum doctissimo *Theoderico Ruinarto*, Congregationis S. Mauri Benedictino, *in Actis primorum Martyrum selectis, & sinceris* pag. 90. hoc exemplo probari tantummodo, mortuos, Purgatorii cruciatibus addictos, ob levia peccata post baptismum admissa, posse fidelium precibus ab iis eximi. Testatur enim *Sanctus Augustinus* libro 1. de origine animæ capit. 10. & lib. 3. capit. 9. Dinocratem, propter peccata quædam commissa post baptismum, aliquas pertulisse pœnas, quippe

cum

cum septennis esset, potuit mentiri, & levi piaculo animam maculare, aut ad patris gentilis suasionem aliquid contra Deum facere, propter quas leves offensas fuit in purgatorii loco detentus. Ceterum, Dinocratem fuisse ante mortem baptizatum, negari non potest, S. Perpetua ipsa affirmante, totam suam familiam, excepto patre, Christi religionem una cum baptismate suscepisse, & coluisse.

Arguitur tertio: Si Christus descendens ad inferos non liberasset damnatos, id accidisset, vel quia noluisset, vel quia non potuisset, atqui neutrum dici potest, ergo credibilius est, Christum ad Inferos descendentem, saltem aliquos damnatos hinc eripuisse. Prob. min. quantum ad primam partem, asserere namque Christum noluisse damnatos ab Inferis liberare, nihil aliud est, quam derogare summæ bonitati, justitiæ, & sapientiæ Christi: bonitati, inquam quia Christus, ut omnes docent Catholici, mortuus est pro omnibus omnino hominibus, etiam pro infidelibus, & impiis, qui in sua infidelitate, & impietate mortui sunt: justitiæ vero, quia injustum esse videtur, ut infideles, qui juxta rectam rationem vixerunt, quales fuerunt multi, æternis flammis crucientur: sapientiæ denique, quia non convenit sapientiæ Christi, ut culpam, quæ cum fine perpetrata est, sine fine in Infernis puniat. Prob. min. quantum ad alteram partem, nam dicere Christum non potuisse damnatos ab inferis liberare, est elevare divinam ejus potentiam, quæ non fuit minor in Inferno, quam in hoc Mundo, sed in hoc Mundo Christus de quolibet statu aliquos liberavit; ergo itidem in Inferno aliquos de statu damnatorum liberavit.

Respondeo: Nec bonitati, nec justitiæ nec sapientiæ, nec potentiæ Christi quidquam detrahere doctrinam, quæ asserit, Christum, ad Inferos descendentem, non liberasse damnatos æternis cruciatibus deputatos. Et primo non derogat ejus bonitati, quia, licet Christus mortuus sit sufficienter pro omnibus omnino hominibus, non est tamen mortuus efficaciter pro impiis, & infidelibus, qui in sua impietate, & infidelitate mortui flammis æternis ante ejus mortem erant addicti; Christus, inquam, non est mortuus pro illis efficaciter, idest, ut eos ex Inferno extraheret, iisque salutem æternam impertiretur, ut concors est omnium Theologorum doctrina. Secundo non est alienum a Divina justitia, ut infideles, qui ante Adventum, & Passionem Christi, juxta rectam rationem vixerunt, & tamen absque fide in Christum Mediatorem mortui sunt, æternis flammis addicantur. Ratio est, quia bona opera moralia sine fide in Christum mediatorem ad salutem prodesse minime possunt: *Sine fide*, inquit Apostolus, *impossibile est placere Deo*, & ut ait S. Augustinus Epist. 149. olim. 59. *ne quisquam diceret, posse esse salutis viam in bona conversatione, & unius Dei omnipotentis cultu, sine participatione corporis, & sanguinis Christi; unus enim Deus, inquit Apostolus, & unus Mediator Dei, & hominum homo Christus Jesus, ut illud, quod dixerat, omnes homines vult salvos fieri, nullo modo intelligatur præstari, nisi per Mediatorem, non Deum, qui semper Verbum erat, sed hominem Christum, Jesum, cum Verbum caro factum est, & habitavit in nobis*. Cum igitur infideles, qui ante Adventum, & Passionem Christi secundum rectam rationem vixerunt, non habuerint fidem in Christum Mediatorem, sine qua peccatum originale non remittitur: & nemini ad salutem via patere potest, non est alienum a Divina justitia, sed ipsi potius maxime consentaneum, ut hujusmodi infideles æternis flammis in Inferis puniantur, postquam *in terris receperunt mercedem suam, vani vanam*, ut inquit *Sanctus Augustinus* Serm. 12. in Psalm. 118. Addo etiam Pelagianum esse dogma, asserere, fuisse infideles, qui propriis viribus, & absque gratia medicinali Christi potuerint, omnia servare præcepta moralia, abstinere a peccatis, & innocentem vitam degere. Tertio, non est contrarium sapientiæ Christi, quod culpam, quæ cum fine perpetrata est, sine fine in Inferis puniat; *Hoc* quippe *recte diceretur*, inquit S. Gregorius lib. 4. Dialog. cap. 44. *si districtus Judex non corda hominum*,

sed facta pensaret. Iniqui enim ideo cum fine deliquerunt, quia eum fine vixerunt, nam voluissent utique, si potuissent, sine fine vivere, ut potuissent sine fine peccare. Ostendunt enim quia in peccato semper vivere cupiunt, quia nunquam desinunt peccare dum vivunt. Ad magnam ergo justitiam Judicantis pertinet, ut nunquam careant supplicio, qui in hac vita nunquam voluerunt carere peccato. Denique, non est tribuendum impotentiæ Christi, ut docet *S.Thomas* 3. p. q. 52. art. 6. ad 3. quod non sint aliqui de quolibet inferorum statu liberati, sicut de quolibet statu mundanorum fuerunt aliqui liberati, sed id acceptum referri debet diversæ utrorumque conditioni, quæ in hoc sita est, quod homines, quamdiu vivunt, possunt ad fidem, & charitatem converti, quia homines in hac vita non sunt confirmati in bono, vel in malo, sed pro ingenita libertate ad utrumque flecti possunt, at post exitum ex hac vita homines vel in bono, vel in malo sunt confirmati, nec ullus amplius datur pœnitentiæ, & resipiscentiæ locus.

Arguitur quarto: Infideles, qui nullam, dum viverent, Dei notitiam habuerunt, pœnas æternas non promerebantur, dum præcepta legis naturæ transgrediebantur; nam, cum peccatum sit essentialiter offensio, & injuria Dei, sublata semel cognitione Dei, necessario consequitur, nec peccatum, nec injuriam infinitam, nec æternam pœnam esse; atqui bene multi ante adventum Christi fuerunt infideles, qui nullam Dei notitiam habuerunt, ergo saltem illi, dum præcepta legis naturæ violarunt, pœnas æternas promeriti non sunt, nec debuit Christus eos in Inferno perpetuis addictos cruciatibus relinquere.

Respondeo: Infideles, qui ante adventum Christi nullam Dei notitiam habuerunt, pœnam æternam promeritos fuisse, dum præcepta legis naturæ transgrediebantur. Primo, quia caruerunt fide in Christum mediatorem, quæ omni tempore ad salutem adipiscendam fuit prorsus necessaria, ita ut qui eam non habet, æterna pœna dignus sit. Secundo, hæc Dei ignorantia, in qua olim infideles versati sunt, & etiamnum versantur, non fuit, nec dici potest, involuntaria, & invincibilis, quia, juxta constantem omnium Theologorum doctrinam, nulla dari potest inculpata existentiæ Dei ignorantia. Tertio, *Alexander Octavus*, Summus Pontifex, Decreto dato die 24. Augusti anno 1690. sanxit piarum aurium offensivum, atque temerarium esse, si quis dicat, *peccatum Philosophicum, quantumvis grave, in eo, qui Deum vel ignorat, vel de Deo actu non cogitat, esse grave peccatum, sed non esse offensam Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei cum homine, neque æterna pœna dignum*: Ex quo Summi Pontificis Decreto palam sequitur peccata, quæ infideles præcepta legis naturæ violantes committunt, esse æterna pœna digna, quamvis Deum ignorent. Quarto, quinque Illustrissimi Ecclesię Gallicanę Præsules in Epistola data ad Innocentium XII. Pont. Max. 7. Kal. Mart. anni 1697. inter multas propositiones, quas damnant ut erroneas, excerptas ex libro inscripto: *Nodus prædestinationis dissolutus*, hanc censura optimo jure configendam notant: *ut demus Brasilienses, aliosque ita ignorasse Deum, hoc est, invincibiliter, id quoque magna beneficii & gratiæ pars est; cum enim peccatum sit essentialiter offensio & injuria Dei, sublata Dei cognitione sequitur, nec injuriam, nec peccatum, nec æternam pœnam esse*. Qua propositione novissimi illius Dissolutoris, ut in eadem Epistola observant Illustrissimi isti Præsules, redduntur impeccabiles, & ab æterna pœna prorsus immunes non solum infideles, sed etiam parricidæ, hospitum necatores, ac portenta libidinum consectantes, quos Deus tanta gratia, hoc est, cæcitate mentis, summaque sui igoratione donaverit. Denique, si peccata infidelium, qui ignorant Deum, non promererentur pœnam æternam, esset pro illis assignandus aliquis locus medius ab Inferno, & Paradiso seclusus, & in perpetuum duraturus; porro illius medii loci pro adultis æternum duraturi nullum extat in Scriptura, & Patrum traditione vestigium. Dicendum igitur est, peccata, quæ infideles ignorantes Deum per-

perpetrarunt, violantes præcepta legis naturæ, esse digna pœna æterna, a qua Christus per suum ad Inferos descensum eos minime liberavit, sed potius in eos effudit iram suam, juxta illud Psal. 78. *effunde iram tuam in gentes, quę te non noverunt, & in Regna, quæ nomen tuum non invocaverunt*.

Arguitur ultimo: durum nimis & iniquum est asserere, Christum, ad Inferos descendentem, perpetuæ, & absolutæ damnationi addictos reliquisse parvulos, qui peccato originali duntaxat obstricti ex hac vita excesserunt; nam sive illa perpetua damnatio privationem beatitudinis tam supernaturalis, quam naturalis complectatur, ut volunt Thomistæ, sive, præter privationem utriusque beatitudinis, importet adhuc pœnam sensus, ut docent multi alii Theologi, non est sane credibile, Christum, qui pro omnium salute mortuus est, voluisse parvulos originali labe infectos, & nulla propria culpa coinquinatos, perpetuæ huic damnationi addicere. Longe itaque probabilius est, Christum, ad Inferos descendentem, hujusmodi parvulos a perpetua damnatione ereptos felicitatis saltem naturalis possessione æternum beatos reddidisse.

Respondeo: Fidei Catholicæ dogma esse, pueros Sacro fonte non ablutos, & cum peccato originali decedentes, esse sub potestate diaboli, filios iræ, contumeliæ vasa, Deo exosos, & in perpetuam damnationem traditos, ac proinde durum & iniquum non esse, sed potius divinæ justitiæ maxime consentaneum asserere, Christum ad Inferos descendentem eos ab illa perpetua damnatione non liberasse. Id colligitur primo, ex Apostolo Paulo dicente ad Rom. cap. 5. *Per unius delictum in omnes homines in condemnationem vitæ*. Parvuli ergo cum peccato originali absque Baptismo decedentes veram damnationem incurrunt. Secundo, eumdem loquendi modum sæpissime usurpant Sancti Patres *Augustinus* in Enchiridio cap. 23. & in lib. 1. de Origine Animarum capit. 9. *Sanctus Fulgentius* libro de Fide ad Petrum cap. 3. *Innocentius I.* in Epistola ad Patres Concilii Milevitani, *Gelasius* in Epistola ad Episcopos per Picenum constitutos, *Gregorius Magnus* libro 9. Moral. cap. 16. & Episcopi Africani in Sardinia pro Fide exules in sua Epistola Synodica, in qua sic loquuntur: *De parvulis indubitanter tenenda Catholicæ regula veritatis, quia parvulus, qui baptizatur, gratuita Dei bonitate salvatur, qui vero sine Baptismo moritur, propter peccatum originale damnatur*. Tertio, hæc est perpetua Ecclesiæ Catholicæ doctrina pluribus in Conciliis contra Pelagianos definita, qua credimus, pueros, nondum per Baptisma renatos, diaboli esse captivos, inferis destinatos, ac proinde in massa damnationis relictos, nisi Sacro Baptismatis fonte abluantur. Hinc Ecclesia parvulos ad Baptismum accedentes insufflationibus eventilare solet, ut ab eis immundus spiritus abigatur: quo argumento utitur *S. Augustinus* lib. 3. Operis imperfecti contra Julianum cap. 199. ut evincat, parvulos nondum baptizatos a diabolo possideri, ęternumque ab illo possidendos, si absque regenerationis Sacramento præmatura morte rapiantur.

Ceterum, in quo sita sit damnatio parvulorum sine Baptismo decedentium? Lis adhuc sub judice est. Thomistæ docent, damnationem illorum parvulorum consistere in privatione beatitudinis tam supernaturalis, quam naturalis, illos tamen a pœna sensus immunes esse volunt. Alii vero Theologi, quorum longum texit Catalogum Card. *Norisius* in suis Vindiciis Augustinanis, contendunt, damnationem parvulorum citra Baptismum decedentium, præter privationem beatitudinis supernaturalis, & naturalis, importare pœnam sensus, mitissimam tamen, quam sententiam idem doctissimus Cardinalis ex Sanctis Patribus Augustino, Fulgentio, Innocentio I. Gelasio, Gregorio Magno, Isidoro Hispalensi, Anselmo, & ex multis Conciliis, atque rationibus Theologicis ibidem probat. Quapropter, licet ipse Scholæ Thomisticæ sententiæ, utpote apud Theologos communiori, lubens subscribam, alteram tamen opinionem, cui suffragantur multi hujus tem-

temporis classici Auctores, improbare nec audeo, nec debeo. Sua igitur utrique opinioni constet probabilitas, & explodatur error Pelagianorum, qui ex una parte asserebant, pueros, si sacris undis inexpiati decedant, non introire in Regnum Cœlorum, juxta hanc Domini Sententiam cap. 3. Joannis: *nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non introibit in Regnum Cœlorum*. Ex altera vero parte contendebant, hujusmodi pueros sine Baptismo decedentes nullam damnationem subire, sed illis nescio quam felicitatem tribuebant in medio quodam loco inter gloriam Regni Cœlestis, & Inferorum supplicia. Hunc jam obsoletum Pelagianorum errorem recoxerunt *Ambrosius Catharinus* in Opusculo *de Statu Parvulorum*, *Ludovicus Molina* in Concordia quæst. 23. art. 4. & 5. & Card. *Sfondratus* in libro, cui titulus est: *Nodus Prædestinationis dissolutus*. Tribuunt quippe illi Auctores parvulis, decedentibus absque Baptismo, felicitatem naturalem, eosque a damnatione eximunt. Verum, hanc commentitiam felicitatem non modo irrisit, sed etiam solidis argumentis impugnavit, & protrivit *Sanctus Augustinus*, ut videre est in Vindiciis Augustinianis Cardinalis *Norisii* cap. 3. paragraph. 5. Consulant etiam, qui voluerint, Cardinalem Bellarminum Tomo 3. Controvers. lib. 6. *De statu Peccati*, qui & tertius est de peccato originis, & Cardinalem *de Laurea* disputat. 27. de Statu parvulorum: Hi siquidem doctissimi Cardinales in hac fictitia parvulorum sine Baptismo decedentium beatitudine exsufflanda strenuam navarunt operam.

Advertat obiter Lector cum *Sancto Thoma* 3. par. quæst. 50. art. 4. ad 3. quod licet Christus in triduo mortis non fuerit simpliciter homo propter separationem animæ, quæ est forma corporis, & complementum hominis; fuit tamen Sacerdos, quia esse Sacerdotem convenit homini ratione animæ in qua est ordinis character, quo fit, ut homo per mortem non amittat ordinem Sacerdotalem, ac multo minus Christus, qui Sacerdotii fons est & origo primordialis.

DISSERTATIO XXII.

De Resurrectione, Ascensione, & Sessione Christi Domini ad dexteram Dei Patris.

HÆc Dissertatio tres complectetur paragraphos, in primo agam de veritate Resurrectionis, & de integritate Corporis Christi resurgentis. In altero ostendam, Resurrectionem Christi esse causam efficientem Resurrectionis nostræ. In ultimo commonstrabo conveniens fuisse, nostræque saluti necessarium, ut Christus in Cœlum ascenderet, ubi sedens ad dexteram Dei Patris officio Sacerdotis etiamnum fungitur pro nobis.

PARAGRAPHUS PRIMUS

De veritate Resurrectionis, & de integritate Corporis Christi resurgentis.

OBservandum primo, quod, cum inter omnia opera atque miracula a Christo Servatore nostro edita, nullum sit potentius, & ad ejus divinitatem comprobandam efficacius Resurrectionis prodigio, in quo potentiæ cessit infirmitas, gloriæ ignominia, felicitati miseria, & mors vitæ nunquam interituræ: ideo pervicaces Judæi, infensissimi Christi hostes, veritatem ipsius Resurrectionis negant. *Benedictus* etiam *Spinosa*, ex Judæo Christianus, nomine potius quam re, factus, totam historiam de Resurrectione Christi ab Evangelistis litteris consignatam non litteraliter, sed allegorice accipiendam esse effutire non erubuit. Sic enim loquitur vir ille temeritate notus in Epistola 23. ad Henricum Oldemburgium: *Concludo itaque Christi a mortuis Resurrectionem revera spiritualem, & solis Fidelibus ad eorum captum revelatam fuisse, nempe quod Christus æternitate donatus fuit, & a mortuis surrexit, simul atque vita & morte singularis sanctitatis exemplum dedit, & eatenus discipulos suos a mortuis suscitat, quatenus ipsi hoc vita ejus*

& mortis exemplum sequuntur. Et Epistola 25. ad eumdem: *Cæterum*, inquit, *Christi passionem, mortem, & sepulturam tecum litteraliter accipio, ejus autem resurrectionem allegorice. Fateor quidem hanc ab Evangelistis iis narrari circumstantiis, ut negare non possimus ipsos Evangelistas credidisse Christi Corpus resurrexisse, & ad Cœlum ascendisse ut ad Dexteram sederet; & quod ab infidelibus etiam potuisset videri, si una in iis locis adfuissent, in quibus ipse Christus Discipulis apparuit: in quo tamen salva Evangelii doctrina potuerunt decipi, ut etiam aliis Prophetis contigit*. Sic de Resurrectione Christi male sentit impius ille, & male feriatus Auctor, cujus audaciam, sicut & Judæorum pervicaciam necesse est in hocce paragrapho invictis argumentis retundere.

Observandum secundo, nonnullos superstitionis Calvinianæ Ministros, ut perpetuam, sibique semper constantem Ecclesiæ Catholicæ de præsentia reali Corporis & sanguinis Christi in Eucharistiæ Sacramento, & de Transubstantiatione doctrinam facilius oppugnare, & labefactare possent, ausos esse asserere, Corpus Christi post Resurrectionem exangue remansisse, ac subinde vinum in Eucharistia converti non posse in Sanguinem Christi. Hic error primum ab *Osiandro*, & *Calvino* inductus, assertores, & vindices nactus est factionis Calvinianæ Ministros non contemnendæ eruditionis viros, *Albertinum* scilicet, *de la Roque*, & *Petrum Allix*, contra quos hoc in paragrapho ostendam, Corpus Christi post resurrectionem verum fuisse, & integrum, idest, compactum carne, ossibus, sanguine, aliisque membris, quæ ad naturam humani corporis attinent.

DICO IGITUR PRIMO: *Multis, hisque certissimis argumentis probari posse adversus Judæos, Christum Dominum vere a mortuis surrexisse*.

Probatur, primo, quia ut ait *S. Chrysostomus* Homil. in cap. 27. & 28. *Matth.* ut Judæorum, Christum a mortuis surrexisse negantium, impostura se confoderet, & veritati nolens suffragaretur, permisit Deus, ut, Christo sepulturæ mandato, sacerdotes, & Pharisæi adirent Pilatum, dicentes: *Domine recordati sumus, quia seductor ille dixit adhuc vivens, post tres dies resurgam. Jube ergo custodiri sepulcrum usque in diem tertium, ne forte veniant Discipuli ejus & furentur eum*. Judæorum votis annuit Pilatus, nec solum apposuit custodes, sed etiam voluit, ut ipsimet Judæi obsignarent sepulcrum, omnibusque modis caverent, ne fraus sibi fieret a Christi Discipulis. Qua fronte ergo nunc Judæi asserere audent, sibi a Discipulis Christi fraudem factam esse, ejusque Corpus furtim ab illis sublatum? quasi vero, Corpus Christi suffurari potuerint homines plane rudes, imperiti, meticulosi, qui neque in hominum conspectum prodire audebant. Nunquid sciebant Discipuli Christi signaculum sepulcro esse appositum, multosque milites, ac Judęos in custodiendo sepulcro excubias agere? Quomodo magnum illum lapidem, cui amovendo multis opus erat manibus, præsentibus satellitibus intrepide tollere, ac removere potuerunt? Sed inquiunt Judęi, somno noctu oppressis militibus, ad sepulcrum Christi cuniculos egerunt ejus discipuli, suffosaque humo, insciis, nec audientibus sepulcri custodibus, Corpus Christi subtraxerunt. Hoc est putidum Judæorum commentum ab omni veri specie prorsus alienum. Qui enim credibile est, Discipulos Christi, furente Judæorum rabie, tantum otii, & temporis habuisse, ut e longinquo cuniculos agere, tantumque terrę egerere possent, quantum necesse erat ad Corpus Christi inde extrahendum? Prȩterquamquod, sepulcrum Christi fuisse in rupe incisum, & non in terra excavatum probat contra *Salmasium* Illustrissimus Episcopus Abrincensis in lib. de Demonst. Evangel. propos. 9. ex locupletissimis testimoniis probatæ fidei Historicorum, qui Palæstinæ loca perlustrarunt, & sepulcrum Domini inviserunt. Quis ergo sanæ mentis, & a prȩjudiciis liber poterit in animum inducere, discipulos Christi tantum otii, & temporis habuisse, ut per duram silicem tam longos potuerint agere cuniculos, neminemque mi-

litum eo murmure fuisse a somno excitatum? Credat hoc Judæus Appella, nos enim non obtusa adeo gestamus pectora peni. Sed, etsi darem, Discipulos Christo, leporum instar, per subterraneos motus ad illius sepulcrum penetrasse, omnesque milites, quasi lethargo sepultos, nihil strepitus audisse, nonne saltem fragor ille, qui ex remotione magni lapidis editus est, militibus, altum licet dormientibus, somnum confestim excussisset? Nonne etiam Discipuli Christi manifesta reliquissent furti indicia, quæ nulla arte celare potuissent, & ex quibus Principes Judæorum palmare sumpsissent argumentum ad fraudes, & malas Discipulorum artes propalandas, totamque historiam Christi redivivi apud Judæos sparsam explodendi tanquam commentitiam, & nulla fide dignam? Quid postremo ineptius, quam testes dormientes adhibere? *Stulta insania, si vigilabas, quare permisisti? si dormiebas, unde scisti?* inquit S. *Augustinus* Serm. 2. in Psal. 36. Nihilo secius perfidi Judæi, nec veritati, nec conscientiæ suæ morsibus morem gerentes, sed totis potius viribus Christi Domini famam, gloriamque diris obruere calumniis satagentes, miserunt ad omnia loca legatos, qui militum de corpore Christi a Discipulis ablato putida mendacia disseminarent, sicut nos monet in suo Dialogo *S. Justinus* his verbis: *Eximiis viris delectis, in omnem Orbem terrarum eos misistis, qui renunciarunt, hæresim, & sectam quamdam impiam & iniquam excitatam esse a Jesu quodam Nazareno, seductore, quem a vobis crucifixum discipuli ejus noctu e monumento, ubi a Cruce refixus, positus erat, furto sustulerint, & homines in errorem abduxerint, asseverantes, eum a mortuis excitatum esse*. Vah effrontes homines! in quibus adamussim completum est illud *Isaiæ* cap. 28. v. 15. Vaticinium. *Posuimus mendacium spem nostram, & mendacio protecti sumus*.

Alterum argumentum ad probandam veritatem Resurrectionis Christi petitur ex Discipulorum, & Evangelistarum firma, constantique fidei professione. Promiserat illis sæpius Christus, ut legimus in Evangelio, se tertia die post passionem ad vitam rediturum, si ergo revera non surrexisset, planum est, quod Discipuli a Christo decepti, vanaque spe lactati, ipsum tanquam impostorem habuissent, ac nequaquam talem gloriam ipsi tribuere, nec minus vitam pro vana religione, & pro mendacio, cujus sibi fuissent conscii, profundere voluissent. Quo enim, sodes, emolumento id fecissent? vel qua premii spe illecti? nulla sane. Immo prædicantes Jesum a mortuis surrexisse, omnium Judæorum sibi conflabant invidiam, accersebant sibi omnia mala, quæ in hac præsenti vita timeri possunt, dedecus, pauperiem, tormenta, mortem; & e contra negantes Christum a mortuis surrexisse, honores, & premia a Judæis expectare, & consequi poterant; atqui tamen Apostoli, & Evangelistę palam & ubique prædicarunt Christum vere a mortuis surrexisse, seque illius resurrectionis testes esse: *Virtute magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis Domini nostri Jesu Christi*, Act. c. 4. Et in ea confirmanda veritate exilia, carceres, acerbissimos dolores sustinuerunt, & tandem a tota gente Judaica oppugnati, dispersi, & vexati constanter mortem oppetierunt. Evangelistę etiam uno, & eodem tenore resurrectionis Christi Historiam describunt, omnesque referunt apparitiones, quibus Christus post resurrectionem suam per 40. dies non perfunctorie, sed frequenter conspicuum se se Discipulis præbuit, & redivivi corporis sui veritatem judicio visus, accurato judicio tactus, & cibi sumptione comprobavit, quodque mirum est, huic historiæ a paucis viris, iisque simplicibus, imperitis, pauperibus, & omnibus exosis, relatæ credidit universus Orbis: *resurrectio certe Christi, & in Cœlum cum carne, in qua resurrexit, ascensio, toto jam Mundo prædicatur, & creditur: si credibilis non est, unde toto Orbe jam credita est?* ait *Sanctus Augustinus* l. 22. de Civit. Dei c. 5. Certe, veracis historiæ indicium est, si de rebus iisdem omnes eadem dicant, & scribant, teste *Josepho* l. 1. contra Appionem, quo esfato tota nititur historię fides, totius Antiquitatis memoria, eoque sublato, non solum

solum nutat, & periclitatur, sed plane concidit omnis historiæ fides. Cum igitur Sacri Evangelistæ uno, & eodem tenore resurrectionis Christi historiam referant, omnesque circumstantias accuratissime describant, summæ profecto insaniæ est, eam in dubium revocare, vel illam non litteraliter, sed allegorice interpretari.

Confirmatur idem argumentum egregio *Eusebii* ratiocinio lib. 3. *de Demonstratione Evangelica* cap. 7. Si Christus a mortuis non resurrexisset, debuissent Apostoli conspiratione ad idem sentiendum, & prædicandum facta, hoc pacto inter se convenire. Demus inter nos dextras, simulque omnes fœdus pacifcamur, ut de Christo in cunctos homines deceptionem consonam proferamus, testificemurque plane, bene impudenter, illum, postquam a morte ad vitam redierit, inter nos esse versatum, focumque, & cibum consuetum nobiscum usurpasse. Conservetur autem ab omnibus nobis impudentiæ, immutabilitatisque tenor, & maneat hæc mentis alienatio usque ad mortem. Omnia vero nobis facienda sunt, ut Christi nomen illustre, gloriosumque reddamus. Omnia nobis probra, omnia supplicia ferenda, omne genus mortis subeundum pro ea re, quæ nulla in parte vera est. Quare affirmemus, illum & mortuos excitasse, & leprosos purgasse, & dæmones ejecisse, & tertia die post mortem ad vitam propria virtute rediisse, & alia incredibilia, omnemque fidem superantia fecisse, quarum quidem rerum nullius nos conscii sumus, sed arbitratu nostro cuncta fingentes & decipiamus quidem quos possumus, si cui vero non persuaserimus, tum ipsi pro iis, quæ inter nos composuimus, erroris mercedem adversus nos ipsos eliciamus. Sic, inquam, Apostoli ad homines decipiendos inter se convenire, fœdusque inire debuissent, si revera Christus a mortuis non surrexisset. Jam vero cui unquam credibile, aut verosimile videbitur, Apostolos, aliosque Christi Servatoris nostri Discipulos, ignobiles, vulgaresque homines, postquam talia finxerunt, atque inter se composuerint, toti, qua late patet, Orbi Resurrectionem Christi Domini prædicare, & persuadere potuisse, & in ipsis naturam humanam, quæ tamen vitæ amorem, ac studium quasi proprium quiddam possidet, acerbissima tormenta, & omne genus mortis, pro re omnino falsa subire non detrectasse? Profecto asseverare certissime possum, nullum inter mortales reperiri posse, modo vel minimam micam, aut rationis scintillam habeat, sensuique communi non omnino renunciaverit, qui in animum suum inducere possit, Apostolos adeo furere, & insanire potuisse, ut tam nefandum, sibique infestum consilium inire, & exequi voluerint.

Accedit insuper ad majorem huic historiæ de Resurrectione Christi conciliandam fidem, quod sacer Evangelista Matthæus scribit, reviviscente Christo Domino, factum esse ingentem terræ motum, Angelum descendentem e Cœlo revolvisse magnæ molis saxum ab ostio monumenti, timore perculsos custodes sepulcri, ac tantum non exanimes, in Urbem reversos ad Principes Sacerdotum, de iis rebus, quas viderant & audierant, retulisse; mortuorum sepulcra patuisse; multaque corpora Sanctorum, postquam revixit Christus, rediviva & ipsa Hierosolymis apparuisse, ut de veritate Resurrectionis Christi testimonium perhiberent, quæ omnia certe Matthæus, nisi vera fuissent, omnibusque comperta, litteris consignare non ausus fuisset, maxime cum ea scripserit ætate, qua potuisset a multis, qui illorum portentorum testes erant vel oculati, vel auriti, mendacii, & falsitatis argui. Addo, Christum Dominum, postquam gloriosus ac triumphans emersit e tumulo, sæpius ac multis redivivum apparuisse. Primo Mariæ Magdalenæ. Secundo, piis mulieribus, quæ ad Monumentum venerant. Tertio, *Petro*. Quarto, Discipulis euntibus in Castellum Emmaus. Quinto, Apostolis, absente *Thoma*. Sexto, post dies octo apparuit Apostolis, præsente Thoma Apostolo, qui de ejus Resurrectione dubitabat. Septimo, sese ad Mare Tiberiadis in captura piscium Apostolis conspicuum exhibuit. Octavo, in monte Galilææ apparuit plusquam quingentis fratribus. Nono visus est Jacobo Ap. ac sæpius per 40. dies cum

cum Discipulis suis convescens & loquens de Regno Dei, se vere resurrexisse demonstravit. Hæc referunt Sacri Evangelistæ, quorum fides in dubium vocari non potest. Si quis autem quærat, cur Christus, resurgendo e mortuis, non primum Discipulis suis, sed mulieribus apparuerit? Respondebo cum *S. Gregorio Nysseno* in Oratione *De Resurrectione*, oportuisse *primum muliebrem sexum & ab Angelo bonum Resurrectionis accipere nuntium, & Dominum videre, & primam ab eo vocem audire, Avete. Quoniam mulier quoque prima audiverat vocem Serpentis, & contra preceptum, viderat ligni interdicti fructum, & pœna tristitiæ & doloris condemnata fuerat. Quapropter, etiam adorare Servator, & pedes apprendere, & contrectare permittebat, & Discipulis gaudium annunciare jubebat, cum mulierem, quæ tristitiæ ministra Adamo fuerat, gaudii nuntiam viris esse vellet, contraria contrariis curans*.

Denique, his, quæ hactenus adduximus, momentis ad probandam veritatem Resurrectionis Christi, non pigebit addere testimonium Josephi Auctoris Judæi, qui lib. 18. Antiq. cap. 4. diserte testatur, Christum die tertia post Passionem a mortuis surrexisse, & vivum Discipulis suis apparuisse: *Apparuit enim eis tertia die vivens, multa hæc, & alia mirabilia Oraculis Prophetarum de eo vaticinantibus; & usque hodie Christianorum gens ab hoc sortita vocabulum non defecit*. Ex quibus omnibus liquido patet, historiam Resurrectionis Christi Domini his veritatis munitam esse characteribus, ut a nemine, nisi judicio, & sensui communi renunciaverit, negari, aut in dubium vocari possit. *Subsecuta sunt* (Resurrectionem Christi Domini) *Documenta multa*, inquit *S. Leo Papa*, *quibus prædicandæ per universum Mundum Fidei authoritas conderetur. Et licet revolutio lapidis, evacuatio monumenti, depositio linteorum, & totius Facti Angeli narratores copiose veritatem Dominicæ Resurrectionis adstruerent; & mulierum tamen visui, & Apostolorum frequenter oculis manifestus apparuit: non solum loquens cum iis, sed & habitans atque convescens, & pertrectari se diligenti curiosoque contactu ab iis, quos dubitatio constringebat, admittens. Ideo enim & clausis ad Discipulos ostiis introibat, & flatu suo dabat Spiritum Sanctum, & dato intelligentiæ lumine Sanctarum Scripturarum occulta pandebat; & rursus idem Vulnus lateris, fixuras clavorum, & omnia recentissimæ Passionis signa monstrabat, ut agnosceretur in eo proprietas divinæ, humanæque naturæ individua permanere*. Tot certissimis de veritate Resurrectionis Jesu Christi, ejusque miraculorum testimoniis permotus ipse *Pontius Pilatus*, scripsit ad *Tiberium*, Imperatorem, ut de his omnibus certiorem illum faceret, Epistolam, cujus exemplum, quod noster *Sixtus Senensis* in vetustissimis Bibliothecæ Vaticanæ monumentis reperit, illudque libro 3. *Bibliothecæ suæ Sanctæ* pag. 199. inseruit, hic Lectoris ob oculos ponere non abs re erit.

Pontius Pilatus Claudio Tiberio Neroni, Imp. S.

Nuper contigit, ejus rei testis esse possum, Judæos se se ipsos, posterioresque suos universos per invidiam damnatione perdidisse. Cum enim ex Oraculorum Promissis Majorum ipsorum auctoritate recepta, hoc expectarent, ut Deus illorum per Virginem juvenculam mitteret, qui jure Rex eorum diceretur, hunc, me præsente, misit in Judæam, quod omnibus notum est, cæcis visum restituebat, leprosos mundabat, resolutos nervis curabat. Viderunt quoque ipsum Dæmonia abegisse, atque obsessos spiritibus immundis liberasse, mortuos item ex sepulcris ipsis resuscitavit. Obediebant ipsi ventorum turbines, siccis pedibus mare inambulabat. Fecit quoque permulta miracula, ut vulgo inter Judæos & Plebem, Dei Filius diceretur, Principes vero Sacerdotum, æmulatione & livore instincti, adversabantur illi: captumque illum mihi tradiderunt, ementitis sceleribus eum reum facientes. Magum appel-

pellabant, atque Legis eorum destructorem, & contradictorem. Quibus persuasionibus seductus ipse, fidem querelis ipsorum adhibui, flagellatumque ipsis tradidi, ut pro arbitrio in eum animadverterent. Crucifixerunt igitur illum, & Sepulcro, quo conditus erat Custodes adhibuerunt, inter quos ex meis militibus nonnulli erant, qui tertio die eum a mortuis resurgentem viderunt. Nequitia autem Judæorum magis hoc facto exarsit, numeraruntque magnam pecuniarum vim ipsis militibus, quatenus discipulos ipsius noctu corpus rapuisse prædicarent. Acceperunt hi quidem pecunias. Nihilominus tamen publice ubique professi sunt atque testantur, se visiones Angelorum vidisse, ac Jesum illum a mortuis vere resurrexisse. Hæc autem ideo scripsi, ne quis nugis ac mendaciis Judæorum, si de re gesta aliter loquantur, fidem adhibeat. Vale. En Epistolæ, quam *Pontius Pilatus* de veritate Resurrectionis & miraculorum Christi ad *Tiberium* Imperatorem, scripsit, exemplum, quod noster *Sixtus Senensis*, Critices Disciplinæ peritissimus, se in antiquissimis Bibliothecæ Vaticanæ monumentis nactum esse profitetur. Videat Lector ea, quæ de genuinis Actis *Pilati* De Jesu Christo, ad *Tiberium*, Imperatorem, missis, diximus in Paragrapho secundo Dissertationis decimæ quintæ.

DICO SECUNDO: *Christum post resurrectionem verum habuisse corpus, & integrum, idest compactum ex carne, ossibus, sanguine, aliisque id genus membris, quæ ad naturam humani corporis pertinent.*

Probatur primo, quia tam Orientalis, quam Occidentalis Ecclesia docet, in Sacramento Altaris panem esse conversum in Corpus Christi, & vinum in ipsius Sanguinem, ex qua Ecclesiæ Catholicæ doctrina palam sequitur, Corpus Christi post Resurrectionem non remansisse exangue. Hanc universalis Ecclesiæ doctrinam ex consensu omnium sæculorum, ætatum, nationum, & Ecclesiarum late contra nostri temporis Hæreticos probat, ac demonstrat doctissimus *Antonius Arnaldus*, Doctor Sorbonicus, in suo aureo Opere *de perpetuitate Fidei*. Secundo, si Corpus Christi post Resurrectionem non fuisset verum, & integrum, ejusdemque naturæ, cujus erat ante mortem, licet diversæ gloriæ, Resurrectio Christi non fuisset perfecta, & vera, sed imperfecta & apparens, quia non fuisset redintegratum quidquid per mortem ceciderat. Hinc *Eutychius*, Patriarcha Constantinopolitanus, qui dicebat, corpus nostrum in illa Resurrectionis gloria fore impalpabile, & ventis, aereque subtilius, & Christum Dominum post confirmata corda Discipulorum palpantium, omne illud, quod palpari potuit, in subtilitatem aliquam redegisse, hic, inquam, Patriarcha, pessime de resurrectione carnis sentiens, fuit a S. Gregorio, Constantinopoli, tum temporis Pelagii Secundi Papæ Legato, impugnatus coram Imperatore Tiberio, mortique proximus Palinodiam decantavit, sicut refert *Sanctus Gregorius* lib. 14. Moral. c. 29. Tertio, *Sanctus Athanasius* in Epist. ad Epictetum probat contra Apollinarium Hæreticum, corpus, quod Christus Dominus in conceptione assumpsit, non fuisse naturæ cœlestis, & ætherec, quia corpus, quod Christus post Resurrectionem in Cœlum extulit, ex carne, & ossibus erat conflatum, juxta illud Scripturę: *Palpate, & videte, quoniam spiritus carnem, & ossa non habet, sicut me videtis habere*. Idem argumentum in Valentinum Hęreticum intorquent Sancti Patres. Denique, tale fuit Corpus Christi post Resurrectionem, qualia erunt corpora nostra post universalem resurrectionem rediviva, atqui nulla idea, ac forma futuræ corporum nostrorum resurrectionis ex Scriptura Sacra, & ex Sanctis Patribus efformari, & intelligi potest, quam ea, quam semper credidit Ecclesia, & contra Origenistas secus sentientes, definivit, corpora nostra in futura resurrectione carne, ossibus, nervis, & venis sanguine prolutis compacta a Deo ad vitam revocatum iri; igitur Corpus Christi post resurrectionem non fuit aereum, & exangue, sed constitutum carne, ossibus, & sanguine, aliisque partibus, quę ad corpus humanum suis omni-

bus numeris absolutum pertinent. Legi possunt super hac re *S. Gregorius Magnus* loco mox laudato, *Sanctus Hieronymus* Epist. 38. alias 61. ad Pammachium adversus hæreses Joannis, Hierosolymitani Episcopi.

DICO ULTIMO: *Corpus Christi post resurrectionem fuisse gloriosum, in eo tamen remansisse cicatrices, seu vulnera, quibus confixum est tempore passionis.* Est contra *Socinum*, qui in Responsione ad defensionem *Francisci Pucci*, asserit Corpus Christi post resurrectionem non fuisse immutatum, nec immortale, & gloriosum effectum.

Probatur primo ex Apostolo, qui ad Philippenses cap. 4. loquendo de Christo, hæc habet: *Reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ*. Scilicet, vult Apostolus, corpora nostra in futura resurrectione esse configuranda corpori Christi glorioso, quatenus tum temporis quatuor dotibus, impassibilitate, nimirum, subtilitate, agilitate, & claritate donabuntur. Unde idem Apostolus 1. ad Corinth. c. 15. ait. *Stella enim differt a stella in claritate, sic & resurrectio mortuorum. Seminatur in corruptione, surget in incorruptione; seminatur in ignobilitate, surget in gloria; seminatur in infirmitate, surget in virtute*. Secundo, bene multi SS. Patres docent, Christum resurrectione sua ad tantum gloriæ cumulum pervenisse, ut mortalitate in immortalitatem absorpta, & carne velut in Deitatem demersa, jam totus Deus merito prædicetur, vixque ex carne agnosci possit, juxta illud Apostoli 2. ad Corinth. c. 5. *Etsi cognovimus secundum carnem Christum, sed non jam cognovimus*. Hoc tamen Apostoli testimonium non quidem eo in sensu intelligi debet, quasi revera, caro Christi, seu natura humana post resurrectionem in Divinam fuerit transformata, sicut affirmabant Eutychiani, sed quod caro Christi ex passibili, & mortali, post resurrectionem evaserit impassibilis, & immortalis: *Qualitas transiit*, inquit *S. Leo* Serm. 1. de Resurrectione Christi, *non natura defecit, & factum est corpus impassibile, quod potuit crucifigi, factum est immortale, quod potuit vulnerari. Et merito dicitur caro Christi in eo statu, quo fuerat nota, nesciri: quia nihil in ea passibile, nihil remensit infirmum, ut & ipsa sit per essentiam, & non sit ipsa per gloriam.*

Verum, etsi corpus Christi post resurrectionem fuerit gloriosum, in eo tamen cicatrices, & vulnera passionis remansisse constat ex *Joannis* cap. 20. ubi dicitur, Thomam Apostolum, invitante, seu jubente Christo Domino, misisse digitum suum in latus ejus, apertum per cicatricem remanentem, & æternum in Cœlis remansuram. Cur autem Christus cicatrices corpori suo glorioso, & immortali post Resurrectionem perpetuo infixas hærere, easque conspicuas esse voluerit? Pulcherrimæ a Sanctis Patribus afferuntur rationes, quibus retunditur impietas Porphyrii, aliorumque Gentilium, qui Christum impotentiæ arguebant, quasi inflicta sibi vulnera curare minime potuisset. Primo nanque Christus cicatrices, ac vulnera post Resurrectionem in corpore suo retinuit, ut ostenderet, se post Resurrectionem idem habere corpus, quod fuerat crucifixum. Secundo, quia hæ cicatrices non pertinent ad corruptionem & defectum, sed sunt majoris virtutis, & gloriæ insignia, in quibus Christus jugiter victoriæ suæ circumfert triumphum. Tertio, hi vulnerum hiatus, & cicatrices, hę mortis reliquiæ, juge sunt apud Deum propitiationis nostræ sacrificium, fontes, unde vita, & incorruptibilitas scaturiunt, ideoque in illo Regno vitæ incorruptibilis obliterari non debuerunt, sed potius conservari, tanquam pretia salutis, & libertatis nostrę. Denique, has cicatrices in corpore suo Christus conspicuas esse voluit, ut in ultimo Judicio ostendat Electis, quam misericorditer adjuti sint, & pudore suffundat Reprobos, pro quibus vulneratus, & mortuus est.

DI-

DILUUNTUR OBJECTIONES

ARguitur primo: Evangelistæ in describenda Resurrectionis Christi historia secum pugnant, ergo nulla ipsis fides habenda est. Prob. ant. In primis *Marcus* cap. ult. ait, Mulieres venisse ad monumentum *orto jam Sole*. *Joannes* vero cap. 20. scribit, mulieres ad monumentum venisse *cum adhuc tenebræ essent*. Deinde, *Matthæus* cap. 28. ait, Mariam Magdalenam, & alteram Mariam, aliasque pias Mulieres venisse ut viderent Sepulcrum, eisque Angelum, qui revolverat lapidem, dixisse, *Nolite timere*; *scio enim, quod Jesum quæritis. Non est hic*: *surrexit enim*, *sicut dixit*. At, Evangelista *Joannes* rem longe aliter refert, asserit quippe, Mariam Magdalenam venisse ad monumentum, & cum vidisset lapidem ab eo sublatum, cucurrisse, & venisse ad Simonem Petrum, & ad alium Discipulum, quem diligebat Jesus, eisque dixisse: *Tulerunt Dominum de monumento*, *& nescimus ubi posuerunt eum*; quæ verba manifeste supponunt, Magdalenam, dum venit ad monumentum, nullum vidisse Angelum: si enim Angelum vidisset, & audisset tam clare de certa Christi Domini Resurrectione loquentem, non dixisset: *Tulerunt Dominum de monumento*, *& nescimus ubi posuerunt eum*; sed potius incunctanter affirmasset, Christum vere e mortuis surrexisse, idque ab ipso Angeli ore didicisse. Secum igitur pugnant Evangelistæ in describenda historia Resurrectionis, Christi, ac subinde nullam merentur fidem.

Respondeo: Duplicem illam apparentem antilogiam facili negotio explicari posse: Nam primo, quod dicit *Marcus*, Mulieres venisse ad monumentum *orto jam Sole*, non est sic accipiendum, inquit *Sanctus Thomas*, *tanquam Sol ipse videretur super terram*, sed *tanquam de proximo adveniente in has partes*, idest, cum cœlum jam ab Orientis parte albesceret, & Solis lumen multis adhuc admixtum tenebris inciperet affulgere. Quod autem dicit Evangelista *Joannes*, Mulieres venisse ad monumentum *cum adhuc tenebræ essent*, non est sic intelligendum, quasi piæ Mulieres profunda nocte venerint ad monumentum, sed sensus est, pias illas Mulieres itineri sese commisisse sub noctis finem, idest, cum tenebræ necdum essent omnino discussæ, easque ad monumentum pervenisse, cum Sol inciperet illucescere.

Ad alteram apparentem antilogiam Respondeo cum doctissimo Auctore Gallicæ Analyseos, *Matthæum*, & *Joannem* facile conciliari posse, si totius rei gestæ series hoc pacto disponatur. Primo, Maria Magdalene, & ceteræ piæ Mulieres, cum ad Sepulcrum Christi venissent, & in illud intrassent, neminem viderunt; nam Angelus, qui sedebat super lapidem, quem ab ostio monumenti revolverat, illis nondum se manifestum fecit. Secundo, ingressæ Mulieres in monumentum, & non invento Corpore Christi, quid agerent, quidve consili caperent, incertæ prorsus hærebant. Tertio, Maria Magdalena, cum vidisset apertum monumentum, nec in eo offendisset Corpus Christi, sed solum exuvias, quibus fuerat involutum, moræ impatiens, & adhuc incerta an Christus e mortuis surrexisset, vel ipsius Corpus fuisset furtim sublatum? relictis aliis Mulieribus ad Sepulcrum, cucurrit ad Petrum, & Joannem, dixitque: *Tulerunt Dominum de monumento*, *& nescimus ubi posuerunt eum*; nondum quippe Magdalena viderat, & audierat Angelum, Christi Resurrectionem nunciantem. Quarto, his auditis, exiit Petrus cum Joanne, & ambo venerunt ad monumentum, quos secuta est Maria Magdalene: illi sudarium, & linteamina separatim posita dum reperissent in Sepulcro, domum rediere, relictis Mulieribus ad Sepulcrum. Quinto, Maria Magdalene amore succensa, & ardens desiderio inveniendi Corpus Christi, longius in hortum, in quo erat Christi Sepulcrum, sola progressa est, dumque in horto moras necteret, ceteræ Mulieres exeuntes e Sepulcro viderunt duos Angelos, qui Christum resurrexisse nunciarunt, simulque ipsis præceperunt

ut

ut ad Apostolos irent nuntiatum quæ viderant, & audierant. Denique, Maria Magdalene, postquam frustra in horto quæsisset Corpus Christi, iterum rediit ad monnmentum, cum jam aliæ Mulieres jussu Angelorum ad Apostolos perrexissent; inclinavit ergo se Magdalena, & vidit Angelos, quos existimavit homines esse eo missos postquam e sepulcro fuisset egressa, sed retrorsum conversa vidit Jesum, quem primo Hortulanum esse credidit, deinde revera Jesum esse cognovit, ejusque Resurrectionem, ipso jubente, ad Apostolos nuntiatura perrexit. Sic disposita totius rei gestæ ratione, ambo Evangelistæ facile conciliantur; nam licet, secundum *Matthæum*, Maria Magdalene una cum piis aliis Mulieribus venerit ad Christi monumentum, non tamen cum illis semper remansit, nec colloquio, quod habuerunt cum Angelis, interfuit; unde non mirum si, ut refert *S. Joannes*, a monumento statim ac illud apertum vidit, reversa, Petro, & Joanni dixerit: *Tulerunt Dominum, & nescimus ubi posuerunt eum.*

Arguitur secundo: Christus post Resurrectionem non habuit verum, & integrum corpus: ergo non perfecta, sed imperfecta fuit ejus Resurrectio. Prob. ant. Primo, Christus post Resurrectionem non habuit verum corpus; quia verum corpus non potest esse cum alio corpore in eodem loco, nec ab oculis intuentium evanescere: atqui corpus Christi post Resurrectionem fuit cum alio corpore in eodem loco, intravit enim in cœnaculum januis clausis, & evanuit ab oculis Discipulorum, sicut refert *S. Lucas* c. ult. ergo Christus post Resurrectionem non habuit verum corpus. Secundo, corpus Christi post Resurrectionem non fuit integrum, caruit enim sanguine, ut colligitur ex *S. Augustino* Epist. 105. alias 146. ad *Consentium*, qui a Sancto illo Doctore quæsierat, *utrum nunc corpus Christi Domini ossa, & sanguinem habeat, aut reliqua carnis lineamenta?* Respondet vero *S. Augustinus*, se nec inquirere, nec definire velle, *an Christus sanguinem habeat, nec ne?* Hæc sunt illius Sancti Doctoris verba: *Fides adsit, & nulla quæstio remanebit, nisi forte de sanguine requirendum est, quia cum dixisset:* Palpate, & videte, quia spiritus carnem, & ossa non habet, *non addidit sanguinem. Non ergo & nos addamus inquirere quod ille non addidit dicere: & de compendio, si placet, finita sit quæstio.* Ex quibus verbis manifesto patet, *S. Augustinum* saltem dubitasse, & in incerto reliquisse, an Christus nunc sanguinem habeat? Qua in re anceps hærere non potuisset Aquilinus ille Doctor, si corpus Christi post Resurrectionem fuisset integrum, carne, videlicet, ossibus, & sanguine compactum.

Respondeo primo cum *S. Hieronymo* Epist. 86. alias 27. ad Eustochium, virginem, quod si semel corpus Christi post Resurrectionem spirituale, & aereum dicatur, quia Christus clausis ingressus est januis, eadem ratione *antequam pateretur, quia contra naturam graviorum corporum super mare ambulavit, spirituale corpus habuit; & Apostolus Petrus, qui & ipse super aquas pendulo incessit gradu, spirituale corpus habuisse credendus est*, quod tamen nemo dixerit.

Respondeo secundo cum *S. Thoma*: Corpus Christi post Resurrectionem ad Discipulos, januis clausis, intrasse ex virtute divinitatis sibi unitæ, *moli corporis, ubi divinitas erat, ostia clausa non obstiterunt: ille quippe non eis apertis intrare potuit, quo nascente virginitas Matris inviolata permansit*, inquit *S. Augustinus* Tract. 121. in Joannem. Ex qua responsione falsi convincitur perridicula interpretatio nostri temporis Hæreticorum, qui, cum negare haud possint ingressum Christi Domini obseratis foribus factum, id Christum fecisse dicunt rarefaciendo portas, janua utrinque coarctata, & in medio divisa, rursusque per ejusdem potentiam dilatata, atque unita. Rejicitur etiam absona interpratatio *Calvini*, qui in cap. 20. *Joannis* impudorato ore negat, Christum per januas clausas ad Discipulos transiisse. Concedit tamen, eum januis clausis eo sensu ingressum esse, quod cum fores essent clausæ, aditus illi patefactus fuerit non *manu hominis*, sed *Angeli ministerio*. Tum petulan-

tulanter invehitur in Catholicos, quos dicit ideo aliter sentire, *ut corpus gloriosum non modo reddant spiritui simile, sed immensum esse, nulloque loco contineri obtineant*. Hæc, inquam, sinistra *Calvini* rejicitur interpretatio, una cum calumnia, qua Catholicos perperam infectatur; credunt Catholici plus Deum posse, quam valeat humana ratio capere, ac flocci faciunt argutias, quibus Hæretici omnipotentiam Dei circumscribere, & elevare moliuntur.

Similiter dico: Corpus Christi, post Resurrectionem, licet verum, & integrum esset, ab oculis Discipulorum aliquando evanuisse, quia quicumque habet corpus gloriosum, potest videri quando vult, vel non videri, quam dotem habuit corpus Christi post Resurrectionem non solum ex conditione corporis gloriosi, sed etiam ex virtute divinitatis, per quam fieri potest ut corpora non gloriosa miraculose non videantur, sicut docet *S. Thomas*. Dicitur ergo corpus Christi ab oculis Discipulorum evanuisse post Resurrectionem, non quod corrumperetur, aut in aliqua invisibilia resolveretur, sed quia desiit, quando voluit, ab eis videri, vel eo præsente, vel etiam eo abscedente velociter propter dotem agilitatis.

Denique, ad auctoritatem *S. Augustini* de sanguine Christi post Resurrectionem, respondeo: Duplicem debere distingui sanguinem, unum vitalem & præcipuum, qui venæ sectione non effluit; & alterum superfluum, & degenerem, qui ex humoribus efformatur. Qua posita distinctione, dico *Consentium* non dubitasse an Christus non habeat sanguinem vitalem? sed tantummodo an Christus nunc habeat sanguinem ex humoribus efformatum? In hoc, inquam, sita erat quæstio, quam *Consentius* proposuit *S. Augustino*, & quam Sanctus ille Doctor in citata Epistola triplici de causa nec excutere, nec dirimere voluit. Primo, quia hæc quæstio erat omnino inutilis. Secundo, quia per temporis angustias hanc, & alias similes quæstiones, sibi a Consentio propositas, *S. Augustinus* enucleare non potuit, ut patet ex his *S. Augustini* verbis, quæ in hac Epistola leguntur: *Cum ista dictarem, perlator jam ventum expectans, me vehementer, ut navigaret, urgebat*. Tertio, quia *S. Augustinus* consulto aliam difficultatem declinare voluit, quam nonnulli occasione istius quæstionis proponere potuissent, utrum videlicet corpus gloriosum aliis humoribus, pituita, vel felle flavo & nigro careat, ex quibus humanæ naturæ temperamentum efformatur? *Fortassis enim*, inquit *S. Augustinus*, *arrepta occasione sanguinis urgebit nos molestior perscrutator, & dicet: Si Sanguis in corpore Christi resurgentis fuit, cur non pituita? cur non & fel flavum & nigrum, quibus quatuor humoribus naturam carnis temperari etiam medicinę disciplina testatur? Sed quodlibet quisque addat, corruptionem addere caveat, ne suę fidei sanitatem, castitatemque corrumpat. Valet enim divina potentia de ista visibili, atque tractabili natura corporum quibusdam manentibus auferre quas voluerit qualitates: ac per hoc etiam valet membra mortalia, formę lineamentis manentibus, corruptione vero mortalitatis emortua, stabili vigore firmare, ut absit labes, adsit effigies; adsit motio, absit fatigatio; adsit vescendi potestas, absit esuriendi necessitas*. Quibus verbis perspicuum est, *S. Augustinum* nec dubitasse, nec negasse unquam, corpus Christi post Resurrectionem gloriosum habere verum sanguinem secundum substantiam, sed solum velle in eo non esse sanguinem secundum corruptionem mortalitatis. Hanc esse germanam *S. Augustini* mentem patet ex innumeris locis, quæ a nostris Polemicis Auctoribus citantur, in quibus diserte docet Sanctus ille Pater, vinum in Sacramento Altaris converti in Sanguinem Christi, & Fideles in poculo Eucharistico bibere Sanguinem Christi; non possent autem Fideles in poculo Eucharistico Sanguinem Christi bibere, si Christus in corpore post Resurrectionem glorioso verum sanguinem non haberet. Plura legi possunt in perdocta disquisitione Theologica *de Sanguine Corporis Christi post Resurrectionem*, edita a Clarissimo viro *Jacobo Boyleau*, Doctore Sorbonico, in qua omnes offuciæ, quas nostri temporis Hæretici huic *S. Au-*

gu-

gustini Epistolæ offendere tentarunt, radiis solaribus dissipantur, & Aquilini illius Doctoris mens in optimo lumine collocatur.

Arguitur ultimo: Corpus gloriosum debet esse lucidum, claritas quippe est dos corporis gloriosi. Debet insuper esse liberum ab usu, & consuetudine comedendi, atqui corpus Christi post Resurrectionem non fuit lucidum (neque enim tantum splendorem, & majestatem mortalibus oculis intueri, & sustinere potuissent Apostoli;) non fuit etiam Corpus Christi post Resurrectionem a consuetudine manducandi liberum, quia sæpius Christus post Resurrectionem, ut perhibent sacri Evangelistæ, manducavit cum suis discipulis, ergo corpus Christi post Resurrectionem non fuit gloriosum, & immortale.

Respondeo ad duo illa momenta, & ad primum dico: Corpus Christi post Resurrectionem fuisse lucidum, noluisse tamen Christum suis apparere Discipulis in corpore lucido, sicut apparuerat in Transfiguratione, quia, ut docet Angelicus Præceptor, voluit Christus ante mortem ostendere suæ majestatis gloriam, quam maxime demonstrat claritas corporis gloriosi, ne infirmitatem Passionis ejus despicerent Apostoli; at post Resurrectionem voluit potissimum Christus suis ostendere Apostolis veritatem carnis, quæ pro nobis passa est, cui ostensioni obstitisset corporis claritas, quia eam non potuissent infirmi Apostolorum oculi irretorta acie sustinere, sed obstupuissent magis, quam in Transfiguratione, sicut ait Sanctus Augustinus.

Ad alterum momentum dico: Christum post Resurrectionem suam cibum & potum cum discipulis suis sumpsisse, non alimentorum indigentia, sed ad Resurrectionis suæ veritatem adstruendam, nam, ut inquit *S. Augustinus* Epist. 102. alias 49. *Futuræ Resurrectionis corpus imperfectæ potestatis erit, si cibos sumere non potuerit, imperfectæ vero felicitatis, si eguerit*. Non ergo egestate manducavit Dominus, sed quia hoc egebat testimonio infirma adhuc discipulorum fides. Fuit autem vera Christi comestio, quia corpus ejus post Resurrectionem vere fuit vivum, & animatum, ad discrimen comestionis, quæ fit aliquando ab Angelis in corporibus assumptis: hæc siquidem Angelorum comestio non est vera, sed duntaxat apparens, quia corpora ab Angelis assumpta non sunt viva, & animata. Hic Angelus dixit Tobiæ: *Cum essem vobiscum, videbat quidem vobiscum manducare, & bibere, sed ego cibo invisibili utor*.

Adverte primo sub finem istius Paragraphi, necessarium fuisse, ut Christus ex mortuis resurgeret. Primo, quia debebat implere vaticinia Prophetarum, qui eum devicta morte resurrecturum cecinerunt, unde ait Apostolus 1. ad Corinth. cap. 15. *Tradidi enim vobis in primis, quod & accepi, quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum scripturas, & quia sepultus est, & quia resurrexit tertia die secundum Scripturas*. Secundo, in resurrectione Christi reluxit justitia Dei, qui Christum per mortem, & passionem afflictum, & humiliatum, sublimavit per Resurrectionem, *humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem Crucis: propter quod & Deus exaltavit illum, &c.* inquit Apostolus ad Philippenses cap. 2. Tertio, resurgente Christo confirmata est fides nostra, & ideo ad Cor. cap. 15. dicitur: *Si Christus non surrexit, inanis est prædicatio nostra, inanis est fides vestra*. Quarto, beneficio Resurrectionis Christi spes de Resurrectione corporum nostrorum roborata est, dicente Apostolo loco mox citato: *Si Christus prædicatur, quod surrexit a mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam resurrectio mortuorum non est?* Quinto, Christus a mortuis resurgere debuit ad comprobandam divinitatem suam. Dum enim propria virtute rediit ad vitam, Judæis divinitatem ejus negantibus ora obturavit; *cum lapidem revolvisset* Angelus (inquit S. Gregorius Nyssenus Oratione secunda de Resurrectione) *reperit Dominum resurrexisse a sepulcro, quod sigillis munitum fuerat, & præsidio militum custodiebatur, sicut Deum decebat, clauso relicto, quemadmodum clausis quoque ianuis penetrans in domicilium ad Discipulos accessit*. *Quare etiam dicebat* Angelus: *Non est hic, sed surrexit*, *signi-*

significans Angelus, ante suum adventum admirabiliter accidisse Resurrectionem Servatoris, quam, ut Deus, propria virtute exequens in eis quæ disposita & destinata erant peragendis, nullum Angelorum auxilium desideravit. Nisi enim hoc ita esset, diceret (Angelus) *Ecce resurgit, significans id, quod statim fieret, sed quoniam ante factum erat, præterito tempore utens, dixit: Non est hic, sed surrexit.* Sexto, per Resurrectionem, cumulus, & fastigium filiationis naturalis Christo Domino obtigit. Tunc enim, ut ait Paulus Act. c. 13. adimplevit Deus hanc repromissionem, quæ ad Patres nostros facta est: *Resuscitans Jesum, sicut in Psalmo secundo scriptum est: Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Et ad Rom. c. 1. juxta textum Græcum: *Qui declaratus fuit Filius Dei cum potentia, secundum spiritum sanctificationis, ex eo quod resurrexit a mortuis Jesus Christus Dominus noster.* Septimo, oportuit ut Christus ex mortuis resurgeret ad informationem vitæ fidelium, juxta illud ad Rom. c. 6. *Quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus.* Denique, Resurrectio Christi necessaria fuit ad complementum salutis nostræ, quia sicut ipsius passio salutem nostram proprie loquendo operata est quantum ad remotionem malorum, & destructionem mortis nostræ, ita & illius resurrectio fuit causa nostræ salutis quantum ad inchoationem, & exemplar bonorum, unde dicit Apostolus ad Rom. c.4. *Traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter justificationem nostram.*

Adverte secundo: Christum optimo jure appellari *primogenitum ex mortuis*; nam licet multi ante adventum Christi, vel ipso adhuc vivente, vel ipso resurgente, fuerint a mortuis excitati, & ad vitam revocati; eorum tamen Resurrectio, ut docet *S. Thomas*, fuit imperfecta, tum quia virtute aliena ad vitam redierunt; tum quia etiam denuo mortui sunt. At perfecta fuit Resurrectio Christi, quippe qui propria virtute de morte Victor, ac Triumphator surrexit ad vitam immortalem, ita ut morti non esset amplius obnoxius, sicut dicit Apostolus ad Rom. cap. 6. *Christus resurgens ex mortuis, jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur.* Hanc doctrinam *S. Thomas* 3. p. q. 53. art. 3. approbat his verbis: *ad secundum dicendum, quod de illis, qui resurrexerunt cum Christo, duplex est opinio; quidam enim asserunt, quod redierunt ad vitam, tanquam non iterum morituri &c. Augustinus autem sentire videtur, quod resurrexerint iterum morituri &c. & rationes Augustini multo efficaciores videntur.*

Adverte ultimo: Horum verborum, quæ Christus post Resurrectionem dixit Mariæ Magdalenæ: *Noli me tangere*, varias a Sanctis Patribus, & Scripturæ Expositoribus adhiberi interpretationes, quas inter hæc mihi videtur clarior juxta ac expeditior, quæ traditur a doctissimo Auctore Gallicæ analyseos. Ait quippe, quod postquam Maria Magdalene proprio suo nomine a Christo compellata vocem Domini agnovisset, confestim ad ipsum accurrit, cœpitque promovere brachia, & manus ut ipsum tangeret, & pedes deoscularetur; sed cum in his amoris, & pietatis exhibendis obsequiis moras trahere vellet, dixit illi Jesus; *Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem;* quasi diceret Christus: Noli hic diutius morari, & tangendo explorare an ipse sim, nondum ascendi ad Patrem, sed adhuc per 40. dies in terris versari debeo, ideoque sat tibi supererit temporis, ut pedes meos complectaris. *Vade autem ad fratres meos*, hoc est: Rumpe omnem moram, & omni intempestiva semota dilatione, festina iter ad discipulos meos, & dic eis: *Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum; Deum meum, & Deum vestrum.* Christus ergo per verba: *Noli me tangere*: nec prohibuit, nec a contactu corporis sui Magdalenam repulit. Eccur, quæso, eam repulisset, cum ipsemet, teste Scriptura Sacra, voluerit, ut Apostoli ejus corpus tangerent, & permiserit mulieribus quibus occurrit in via, ut ejus pedes tenerent, & deoscularentur? Solum itaque per hæc verba: *Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem*, Christus cunctantem Magdalenam excitare voluit, ut ad Apostolos maturareliter, ejusque Resurrectionem quamprimum illis nunciaret.

HYM-

HYMNUS

De resurrectione Christi Domini, cujus testes fuerunt Apostoli.

CUi se relictis omnibus,
Addixerant Apostoli,
Tristes recenti funere
Jesum dolebant mortuum.

At vos dolorem ponite:
Se suscitavit mortuum,
Indigna mortis vincula
Rumpendo, se probat Deum.

Pervadit occlusas fores:
Vestro videre se choro,
Artus Sacros dat tangere,
Nec temnit oblatas dapes.

Servata monstrat vulnera
Nostræ salutis obsides:
O quanta nubes testium
Fidem sepultam suscitat!

Natus Parenti redditus
Non vos amicos deseret:
Sub imbre lapsum flammeo
Infundet in vos Spiritum.

Hausto repleti Numine,
Terras in omnes liberi,
Christum tubis cœlestibus
Christum Deum vulgabitis.

Non jam tenebit amplius
Formido mortis abditos:
Aperta non, euntibus,
Addent moras pericula.

Vos ante Reges fortiter
Spernetis armatas neces:
Hæc nempe pro Christo mori
Suprema vobis gloria.

Apostolorum sensibus
Qui te revelasti, Deus,
Et te, vacillet ne fides,
Nostris revela mentibus.

Da, Christe, tecum nos mori,
Tecum simul da surgere,
Terrena da contemnere,
Amare da cœlestia.

PARAGRAPHUS II.

Utrum Resurrectio Christi sit causa efficiens futuræ resurrectionis hominum tam bonorum, quam malorum.

FUturam omnium hominum resurrectionem olim inter Judæos negarunt Sadducæi, & Samaritani, sicut legitur Matt. c. 22. & Act. c. 23. eamdemque heresim postea in primis Ecclesiæ temporibus amplexi sunt *Simoniani*, *Saturniani*, *Basilidiani*, *Valentiniani* & *Marcionitæ*. Quin etiam ausus est *Socinus*, nefandissimus hæreticus, inter virulentos, quos disseminavit errores, asserere in c. 5. Epist. 1. S. Joannis, homines impios penitus annihilari, nullam impiorum resurrectionem futuram. Idem docet *Crellius*, Socini discipulus, mali corvi malum ovum, Comment. in cap. 15. Epist. 1. ad Corinth. Ad hunc igitur profligandum hæreticorum errorem, primo hic ostendam, resurrectionem omnium omnino hominum tam bonorum, quam malorum, Fide Catholica credi debere. Deinde commonstrabo, resurrectionem Christi esse causam efficientem futuræ resurrectionis corporum omnium hominum, tam bonorum, quam malorum.

DICO ITAQUÆ PRIMO: *Neminem, citra apertam hæresim, negare, aut in dubium revocare posse futuram omnium hominum tam bonorum, quam malorum, resurrectionem.*

Probatur ex multis locupletissimis testimoniis cum veteris, tum novi Testamenti. In primis, cap. 19. lib. *Job* hæc verba leguntur: *Et rursus circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum Salvatorem meum*. Ezechielis capit. 37. *Hæc dicit Dominus Deus, a quatuor ventis veni spiritus, & insuffla super interfectos istos, & reviviscant*. Lib. 2. Machab. cap. 12. *Nisi eos, qui crediderant, resurrecturos speraret, superfluum vi-*

videtur, & vanum orare pro mortuis. Ad hæc, bene multa suppetunt in veteri Testamento exempla eorum, quos Deus ad preces Sanctorum, & Prophetarum de morte ad vitam revocavit: Narratur lib. 3. Regum cap. 17. historia de filio viduæ Sareptanæ, quem Deus precibus Eliæ Thesbitis a mortuis suscitavit. Legitur in lib. 4. Regum, quod, orante Elisæo, filius Sunamitidis ad vitam fuit revocatus, & quod quidam mortuus, in sepulcro ejusdem Elisæi tumulatus, tactis ossibus Prophetæ, confestim vita fuit donatus. Porro, quis non videt, hisce miraculosis mortuorum resurrectionibus Deum voluisse futuræ omnium hominum resurrectionis comprobare fidem? Jam vero novum Testamentum legenti innumera propemodum obvia sunt testimonia, quæ omnium hominum tam bonorum, quam malorum, futuram resurrectionem invicte demonstrant. Sic enim loquitur Christus Dominus Joannis cap. 5. *Nolite mirari hoc, quia venit hora, qua omnes, qui in monumento sunt, audient vocem Filii Dei: & procedent, qui bona egerunt, in resurrectionem vitæ, qui vero mala egerunt, in resurrectionem judicii*. Et capit. 6. *Hæc est voluntas ejus, qui misit me, Patris, ut omne, quod dedit mihi, non perdam ex eo, sed resuscitem illud in novissimo die*. Et Matth. cap. 22. respondens Christus Sadducæis negantibus resurrectionem mortuorum & interrogantibus de muliere, quæ septem fratribus nupserat, cujus eorum futura esset uxor in resurrectione mortuorum? ait: In *resurrectione neque nubent, neque nubentur*. Denique, ut alia hujusmodi clarissima novi fœderis mittam testimonia, Apostolus Paulus omnium hominum resurrectionem non solum in Areopago Athenarum, & coram Pharisæis, ac Sadducæis constanter prædicavit, sed etiam cap. 15. Epist. 1. ad Cor. eam ex resurrectione Christi Domini, sicut mox ostendemus, efficacissime adstruit.

Hinc facile convellitur *Socini*, ejusque gregalium error asserentium, nullam impiorum fore resurrectionem, quia impii post mortem annihilabuntur; facile, inquam, hic refellitur error; nam primo, Scriptura Sacra non solum justorum, sed cunctorum, ac subinde etiam impiorum hominum futuram resurrectionem apertissime docet, eamque in eo sensu interpretantur Sancti Patres *Justinus* in Apologia ad Antoninum Pium, *Athenagoras* Serm. de resurrect. *Tertullianus* lib. de resurrectione carnis, *Arnobius* lib. 5. contra gentes, *Lactantius* lib. 7. divin. Institut. cap. 22. & 23. *Minutius Felix* in Octavio, & innumeri alii Patres, qui de futura hominum resurrectione sermonem habuerunt, quorum catalogum texere nimis longum esset. Secundo, impii, cum animas habeant immortales, perire, & annihilari non debent, & quamvis ab igne crucientur, ignis tamen ille, ut ait *Minutius Felix* in Octavio: *Membra urit, & reficit; carpit, & nutrit; non damnis ardentium pascitur, sed inexesa corporum laceratione nutritur*. Tertio, impios sine fine in Inferno cruciandos esse diserte testatur Scriptura Sacra, Danielis cap. 12. *Et multi de illis, qui dormiunt in terræ pulvere, evigilabunt, alii in vitam æternam, alii in opprobrium, ut videant semper*. Et Apocalypsis cap. 20. *Cruciabuntur die, ac nocte in sæcula sæculorum*. Non peribunt ergo impii, neque annihilabuntur, sed quamdiu durabit Deus, tamdiu durabunt supplicia damnatorum. *Sunt qui idcirco peccatis suis finem ponere negligunt, quia habere quandoque finem futura super se judicia suspicantur, quibus breviter respondemus: si quandoque finienda sunt supplicia reproborum, quandoque finienda sunt ergo & gaudia Beatorum. Per semetipsam namque Veritas dicit: Ibunt hi in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam. Si igitur hoc verum non est, quod minatus est, neque illud verum quod promisit*. Hæc *S. Gregorii* verba lib. 34. Moral. cap. 16. quæ invicte probant æternitatem pœnarum adversus Religionis contemptores, quibus hoc dogmatis, ut liberius peccent, cavillari solemne est.

DICO Secundo: *Resurrectionem Christi esse causam efficientem futuræ resurrectionis omnium hominum tam bonorum, quam malorum*.

Probatur ex Apostolo, qui 1. ad Corinth. cap. 15. hæc habet: *Si autem Christus*

stus prædicatur, quod resurrexit a mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam resurrectio mortuorum non est? si autem resurrectio mortuorum non est: neque Christus resurrexit. Probat eo loci Apostolus mortuorum resurrectionem ex resurrectione Christi, aitque cassam, & conclamatam esse spem resurrectionis mortuorum, si Christus non surrexit; hoc autem Apostoli argumentum, ut nemo non videt, nihil plane concluderet, nisi resurrectio Christi esset causa efficiens resurrectionis mortuorum. Rursus subdit ibidem Apostolus: *Christus resurrexit a mortuis primitię dormientium; quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum*. Scilicet per hominem Deum, qui primo effectum suæ virtutis ad humanitatem propriam extendit, dein ad resurrectionem aliorum extensurus; non secus ac ignis primo ad loca viciniora, & postea calorem suum ad remotiora diffundit, ut ait *Sanctus Thomas*. Christus igitur, juxta Apostolum, surrexit a mortuis *primitiæ dormientium*, ex quo sequitur, Christi resurrectionem esse causam efficientem futuræ resurrectionis mortuorum, quia quod est primum in quolibet genere, est causa cęterorum. Hinc Sancti Patres resurrectioni Christi futuram resurrectionem nostram adsignant. Sic enim loquitur *Sanctus Ambrosius* in lib. de fide resurrectionis: *Si non resurgamus, ergo Christus gratis mortuus est, ergo Christus non resurrexit, qui sibi cur resurgeret, rationem non habebat. Resurrexit in eo mundus, resurrexit in eo cœlum, resurrexit in eo terra*. Idem docet *Sanctus Chrysost.* Hom. 10. in Act. Apostolorum, ubi hęc habet: *tam fortis, & efficax est illius, seu Christi, resurrectio, ut, & aliis iste resurrectionis factus sit Auctor*. Nec solum resurrectio Christi est causa efficiens futurę resurrectionis corporum omnium hominum tam bonorum, quam malorum, sed etiam virtute divinitatis est causa tum efficiens, tum exemplaris resurrectionis animarum. Causa quidem efficiens, quia beneficio gratię divinę animę vivunt, transeuntes a morte infidelitatis ad vitam fidei, a morte falsitatis ad amorem veritatis, a morte iniquitatis ad vitam justitię, ab amore creaturæ ad amorem Creatoris; unde Apostolus ait ad Roman. cap. 4. *resurrexit propter justificationem nostram*. Animarum itidem resurrectionis causa exemplaris est resurrectio Christi, quia Christo resurgenti debemus secundum animam conformari, juxta illud Apostoli ad Rom. c. 6. *Christus surrexit a mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus, sicut ipse resurgens ex mortuis, jam non moritur, ita & nos existimemus nos mortuos esse peccato, viventes autem Deo in Christo Jesu Domino nostro*. Apposite tamen observat *S. Thomas* 3. p. q. 56. art. 2. ad 3. quod, licet corpora omnium hominum in virtute resurrectionis Christi a mortuis resurgere debeant, juxta illud Apostoli 1. ad Corinth. c. 15. *Omnes quidem resurgemus*, non tamen omnium hominum animæ resurgent; multi namque reprobi ibunt in supplicium æternum, ut dicitur *Matth.* c. 25. Rationem illius discriminis hanc assignat Doctor Angelicus, quia resurrectio animarum pertinet ad meritum, quod est effectus justificationis; resurrectio autem corporum ordinatur ad pœnam, vel præmium, quæ sunt effectus judicantis: porro ad Christum non pertinet justificare omnes, bene tamen judicare tam bonos, quam malos, qui omnes supremo ipsius judicio se sistere debent, & ideo Christus omnes revocat ad vitam secundum corpus, sed non omnes secundum animam.

DILUUNTUR OBJECTIONES.

Arguitur primo: Impossibile est, ut corpora jam putredine corrupta, & in cineres resoluta, reviviscant, denuo animentur, ad priorem, quam habebant, formam restituantur, atque immortalitate donentur, ergo Resurrectio Christi non potest esse causa efficiens resurrectionis corporum. Prob. ant. Ratio naturalis docet, a privatione ad habitum non dari regressum, unde Philosophi Ethnici resurrectionem mortuorum, tanquam inauditum paradoxum, & rationi na-

naturali omnino oppositum rejecerunt. Legimus etiam cap. 17. Actuum Apost. quod, Paulo in medio Areopagi prædicante, Athenienses *cum audissent resurrectionem mortuorum, quidam quidem irridebant, quidam vero dixerunt: Audiemus te de hoc iterum*. Impossibile igitur est, ut corpora, quę jam computruerunt, reviviscant, & ad formam, quam antehac habebant, restituantur.

Respondeo: Philosophos Ethnicos, magno licet, & excellenti ingenio præditos, ad resurrectionem corporum ideo assurgere non potuisse, quia ratio naturalis, quæ illis duntaxat affulgebat, hoc mysterium penetrare non potest, & ad illud, velut noctua ad Solis lucem cæcutit. Verum, quod Ethnici, fidei destituti lumine, impossibile duxerunt, fideles, spectata Dei omnipotentia, possibile credunt: nec dubitant Deum, qua facilitate corpora creavit, eadem ipsa facilitate corpora instaurare posse, & incorruptibilia reddere: *Quis tam stultus, aut brutus est, ut audeat repugnare hominem a Deo, ut primum potuisse fingi, ita posse denuo reformari? Porro difficilius est id, quod non sit, incipere, quam id quod fuerit iterare. Tu perire, & Deo credis, si quid oculis nostris hebetibus subtrahitur? Corpus omne sive arescit in pulverem, sive in humorem solvitur, vel in cinerem comprimitur, vel in nidorem tenuatur, subducitur nobis, sed Deo elementorum custodia reservatur. Vide adeo quam in solatium nostri resurrectionem futuram omnis natura meditetur. Sol demergit, & nascitur: astra labuntur, & redeunt: flores occidunt, & reviviscunt: post senium arbusta frondescunt: semina nonnisi corrupta revirescunt. Quid festinas, ut cruda adhuc hyeme reviviscas, & redeas? Expectandum nobis etiam corporis ver*, inquit eleganter *Minutius Felix* in Octavio. Addo etiam, resurrectionem corporum, non solum, attenta Dei omnipotentia, esse possibilem, sed etiam justitiæ divinæ plane consentaneam. Justum quippe est, ut unusquisque referat, quæ in vita gessit, sive bona, sive mala, & pro his præmium, vel pœnam suscipiat; anima siquidem sola puniri haud debet propter peccata, quia ea, quæ in carnalibus voluptatibus posita sunt, per se non perpetravit; nec solum corpus pœnis affici debet, quia legum, & præceptorum vim percipere non potest. Hominem igitur ex utroque, corpore videlicet & anima conflatum, pro suis, quæ gessit, facinoribus, sententiam referre necesse est. Quod certe non fit in hac mortali vita, ubi, sicut funesta, heu nimium! experientia docet, improbi opibus affluunt, honoribus florent, deliciis perfruuntur; boni vero adversis premuntur, contemptui habentur, & gravissimis quandoque jactantur procellis. Ut igitur splendescat divina justitia, necesse est, ut in fine sæculorum, interveniente omnium mortuorum resurrectione, animæ simul & corpori pœnæ, vel præmia decernantur.

Arguitur secundo; bene multi homines resurgere non poterunt, ergo resurrectio Christi non est causa efficiens resurrectionis omnium hominum. Prob. ant. primo, resurgere non poterunt illi, quorum corpora fuerunt a feris, vel ab aliis hominibus, seu Antropophagis, devorata, vel a piscibus absorpta. Qui enim fieri potest ut ejusmodi hominum materia instaurari possit? Secundo, sub qua corporis mole resurgent abortivi, qui in utero matris, antequam prodeant in lucem, extinguuntur? vel illi pueruli, qui præmatura, & intempestiva morte e vivis rapiuntur? Si enim omnes resurgere debeant *in virum perfectum in ætatem plenitudinis Christi*, sicut ait Apostolus ad *Ephesios* cap. 4. multum sane quantitatis addendum erit corporibus illorum infantium, qui proinde magis in novo corpore, quam in suo proprio resurgent. Sed quid de Gigantibus, & proceræ staturæ viris? ab illis multum quantitatis detrahendum erit. Denique, claudi, paralytici, aliique id genus homines, qui corporis vitia, membrorumque defectus habuerunt, aut sublata omni corporis deformitate resurgent, aut ea retenta? si membrorum defectus, & vitia retineant, ergo non resurgent *in virum perfectum*: si vero non retineant, ergo nec Christum cum cicatricibus resurgere oportuit.

Respondeo ad singula illa momenta, & ad primum petitum ex illis hominibus, quorum corpora vel a feris, vel a piscibus, vel ab aliis hominibus fuerunt devorata, dico cum *Sancto August.* in Enchirid. cap. 88. & lib. 22. de Civ. Dei cap. 14. 15. & seq. *Quod non periit Deo terrena materies, de qua mortalium creatur caro; sed in quemlibet pulverem, cineremve solvatur, in quoslibet halitus, aurasque defugiat, in quamcumque aliorum corporum substantiam, vel in ipsa elementa vertatur, in quorumcumque animalium etiam hominum cibum cedat, carnemque mutetur, illi animæ humanæ puncto temporis redit, quæ illam primitus, ut homo fieret, cresceret, viveret, animavit. S. Augustino* accinit Angelicus Præceptor qu. 80. Suppl. art. 4. ad 3.

Ad alterum momentum respondeo cum *S. Augustino*, infantes non in ea resurrecturos corporis exiguitate, qua mortui sunt, sed illos in futura resurrectione divinæ Omnipotentiæ beneficio eam habituros materiem, quæ eis tardius, hoc est, si adolevissent, accessura erat.

Denique, circa Gigantum corpora, & membrorum defectus, dico: Electos maxime non resurrecturos cum aliqua corporis deformitate, si quam forte, dum viverent, habuerunt; sed resurrecturos in eadem carnis substantia sublatis omnibus nævis, & membrorum vitiis, *nulla erit deformitas, quam facit incongruentia partium, ubi & quæ parva sunt, corrigentur: & quod minus est, quam decet materiæ, servata integritate, detrahetur*, inquit *S. Augustinus* c. 19. lib. 22. de Civit. Dei: Apparebunt tamen cicatrices, & vulnera in martyrum corporibus: *Non enim*, subdit Sanctus ille Pater, *deformitas in eis, sed dignitas erit, & quædam quamvis in corpore, non corporis, sed virtutis pulcritudo fulgebit*.

Arguitur ultimo: *Impii*, sicut dicitur Ps. 1. *non resurgent in judicio, neque peccatores in Concilio justorum*. Sed peribunt & ad nihilum redigentur, ut colligitur ex Ps. 139. *Cadent super eos carbones, in ignem dejicies eos, in miseriis non subsistent*. Ergo resurrectio Christi non est causa efficiens saltem resurrectionis impiorum.

Præterea, illi soli resurgent, qui analogicam meritorum æqualitatem cum Christo habebunt, atqui nullam cum Christo conformitatem, aut analogicam meritorum æqualitatem impii habere poterunt; ergo non impii, sed tantummodo justi & electi resurgent, ex quo consequitur, resurrectionem Christi non esse causam efficientem resurrectionis impiorum.

Respondeo ad utrumque momentum, & ad primum dico: Vatem Regium, dum ait impios non resurrecturos in judicio, nihil aliud innuere velle quam quod impii non stabunt, vel subsistent in judicio, ita ut sensus sit, fore ut impii nequeant in judicio irati Judicis vultum sustinere, suamque causam ulla excusatione, ullave tergiversatione defendere, sed potius sua causa cadent, atque in eo victi irrevocabili Judicis Sententia, absque mora, absque appellatione condemnabuntur. Dici etiam potest, Vatem Regium non negare impios resurrecturos, sed solum velle eos non resurrecturos in judicio justorum, hoc est, ut participes sint judicii, quo judicabuntuur justi, neque consortes eorum gloriæ, quia impii, Angelorum, & hominum imprecationibus onerati, Dei ipsius maledictione percussi, tanquam hædi emissarii ejicientur, & diris malæ conscientiæ morsibus, dæmonum furori, atque supplicio æterno tradentur, *cum omnis caro redempta in Christo sit ut resurgat, & omnem assistere ante Tribunal ejus necesse sit, non tamen omnibus gloria, & honor est promiscuus resurgendi*, ait *Sanctus Hilarius* in Ps. 55. Non peribunt ergo, nec ad nihilum redigentur impii, quos potius Deus, ut ait S. Judas in Epistola sua, *in judicium magni diei vinculis æternis sub caligine reservavit*, ut post resurrectionem una cum corporibus suis perpetuis suppliciis torqueantur. Unde, quando Psalmista loquens de impiis, ait, quod *in miseriis non subsistent*, sensus est, tam acerbos, & intolerabiles esse Inferni dolores, ut impii illis addicti, & quasi, ut ita dicam, trabali clavo affixi, eos sustinere haud possint, se guttatim contabescant, nec tamen unquam deficiant.

Ad alterum momentum respondeo neg. maj. quia efficientia Resurrectionis Christi, ut docet *Sanctus Thomas*, non solum se se extendit ad resurrectionem bonorum, sed etiam ad resurrectionem malorum, quo fit ut impii, quamvis Christo resurgenti non sint conformes, resurgere attamen debeant in virtute resurrectionis Christi, quæ illorum resurrectionis est causa efficiens, non tamen exemplaris, ad discrimen Sanctorum resurrectionis, cujus non tantum causa efficiens, sed etiam exemplaris erit resurrectio Christi, qui, ut ait Apostolus ad Philippenses cap. 3. *Reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ*. Quæ Apostoli verba exponens *S. Chrysostomus* Homil. 13. in c. 3. Epist. ad Philippenses v. 21. hæc eleganter profert: *Papæ: an illi corpori assimilabuntur nostra corpora, quod in summis Cœlis Deo a dextris resedit? Illi, quod ab Angelis adoratur? Cui astant Virtutes incorporeæ? Illi erimus nos conformes, qui supra omnem Principatum attollitur? Si Mundus universus in lacrymas resolutus, eos deploraret, qui ab hac spe excitent, an satis poterit eos lamentari? Quid autem ais Paule? an nostrum corpus illi conformatum erit? Omnino, inquit. Et ne futurum diffidas aliquando, rationem subjungit: Juxta potestatem, per quam potest omnia sibi subjicere. Potestatem habet omnia sibi subjiciendi, tum certe mortem & corruptionem. Imo magis hoc efficiet potestas illa. Narra enim mihi, cujusnam majoris potestatis sit, Dæmones & Angelos, Archangelos, Cherubin, Seraphin supponere, an corpus efficere immortale aliquod & incorruptibile?*

Advertat hic primo, Lector, quod, licet resurrectio Christi sit causa efficiens resurrectionis omnium hominum, tam bonorum quam malorum, necesse tamen non fuit, ut resurgente Christo Domino, e vestigio omnes mortui resurgerent, quia, ut docet *Sanctus Thomas*, resurrectio Christi est causa efficiens resurrectionis nostræ per virtutem Verbi divini uniti, quod quidem operatur secundum voluntatem, & ideo non oportet, quod statim sequatur effectus, sed juxta dispositionem Verbi divini, ut scilicet primo conformemur Christo patienti, & morienti in hac vita, deinde perveniamus ad participandam similitudinem resurrectionis ipsius, *unusquisque autem in suo ordine, primitiæ Christus: deinde ii, qui sunt Christi, quique in adventu ejus crediderunt*, sicut ait Apostolus primæ ad Corinth. cap. 15.

Advertat secundo, Lector, corpora cum hominum, tum mulierum integra resurrectura, cum omnibus membris, etiam cum illis, quæ vel ad manducandum, vel ab bibendum, aut ad generandum in hac vita ordinantur. Ratio in promptu est, quia, etsi in resurrectione ea membra liberanda sint ab officiis, quibus vitæ hujus necessitatibus inserviebant, remanebunt tamen, ut docent Sancti Patres, ad corporis identitatem, & integritatem. Virorum ergo corpora in sexu virili, & mulierum corpora in muliebri sexu resurgent, *nec tunc erit libido, quæ confusionis est causa, nam priusquam peccassent, nudi erant mas, & fœmina, & non confundebantur .... tunc membra fœminea non erunt accommodata usui veteri, sed decori novo, quo non alliciatur aspiciendis concupiscentia, quæ nulla erit, sed Dei laudetur sapientia atque clementia; qui & quod non erat, fecit, & liberavit a corruptione, quod fecit*, inquit *S. August.* lib. 22. de Civit. Dei c. 17. Idem docet *Sanctus Thomas* in Supplemento q. 81 art. 3. ubi, postquam probavit homines, ut in diversis staturis, ita in diversis sexibus resurrecturos, subdit: *Et quamvis sit differentia sexuum, deerit tamen confusio mutuæ visionis, quia aberit libido incitans ad turpe actus, ex quibus confusio causatur.*

PARAGRAPHUS ULTIMUS.

Utrum fuerit conveniens, & saluti nostræ necessarium, ut Christus in Cœlum ascenderet, & utrum sedens ad dexteram Dei Patris officio Sacerdotis etiamnum fungatur, oretque pro nobis?

OBservandum est, quod Christus Dominus postquam ad suæ resurrectionis veritatem multis probandam argumentis per 40. dies in terris versatus fuisset, & Discipulos suos, quibus frequenter apparuit, de potestate sibi tradita in Cœlo, & in Terra, de Sacramentorum administratione, de regimine Ecclesiæ, de Fidei promulgatione, ceterarumque virtutum necessitate plene per id temporis instruxisset, eorumque animos, per Spiritum Sanctum quem propediem missurus erat, confirmandos promisisset; ad Cœlum tandem de terra rediturus, Discipulos suos Bethaniam usque, inde ad montem Oliveti deduxit, in cujus vertice bene illis precatus, paulatim toto corpore in altum sublatus, nube interposita ab inspectantium oculis subductus, & innumeris Angelorum Myriadibus stipatus, ascendit in Cœlum, immo super omnes Cœlos, non curru igneo raptus, ut Elias, nec per aera divina virtute elatus, sicut contigit Prophetæ Abacuc, & Philippo Diacono, sed sua propria præpotenti virtute divina, & virtute etiam Animæ Beatæ, cui, ut docet *Sanctus Thomas*, vis insita est movendi corpus, prout vult, ita ut, licet ascendere sursum sit contra naturam humani corporis juxta præsentem statum, in quo corpus non est omnino spiritui subjectum; attamen non est contra naturam corporis gloriam adepti, neque illi violentum, quia corpus gloriosum animæ facile paret. Christus ergo non Angelorum ministerio sublevatus, sed propria virtute ascendit super omnes Cœlos, & una secum Sanctorum animas, quas e Limbo eduxerat, tanquam suæ victoriæ trophæa, in Regnum æternum evexit, suaque pedum in monte impressa reliquit vestigia, quæ nec tempore, rerum omnium edaci, nec ullo casu, nec toties loco percalcato, humoque defossa obliterari, & deleri hactenus potuerunt, sicut testantur *Severus Sulpicius* lib. 2. Hist. Sacræ cap. 34. juxta Editionem *Joannis Vorstii*, pag. mihi 250. *S. Paulinus* Epist. 11. & Venerab. *Beda* lib. de Locis Sanctis cap. 7. qua in re impletum est illud Prophetæ oraculum, *& stabunt pedes ejus in die illa super montem Olivarum, qui est contra Jerusalem ad Orientem*. Zachariæ cap. 14. Tam insigne, quod contigit in Ascensione Christi Domini, miraculum refert *Severus Sulpicius* loco mox laudato, his verbis: *Helena Mater Principis Constantini, quæ Augusta cum filio conregnabat, cum Hierosolymam agnoscere concupisceret, reperta ibi Idola ac Templa protrivit. Mox usa regni viribus, basilicam in loco Dominicæ Passionis, & Resurrectionis, & Ascensionis constituit. Illud mirum, quod locus ille, in quo postremum institerant divina vestigia, cum in Cœlum Dominus nube sublatus est, continuari pavimento cum reliqua stratorum parte non potuit. Siquidem quæcumque applicabantur, insolens humana suscipere terra respuèret, excussis in ora apponentium sæpe marmoribus. Quin etiam calcati Deo pulveris adeo perenne documentum est, ut vestigia impressa cernantur. Et cum quotidie confluentium fides certatim Domino calcata diripiat, damnum tamen arena non sentiat, & eadem adhuc sui speciem velut impressis signata vestigiis, terra custodit*. Christum Dominum circa meridiei horam ascendisse in Cœlum, *S. Prosper* ex *S. Augustino* tradit in Libro Sententiarum, seu Epigrammatum ex Sententiis *S. Augustini* ubi hęc habet: *Vigor Fidei Christianę tribus temporibus initiatur: Vespere, mane, & meridie. Vespere enim Dominus in Cruce, mane in Resurrectione, meridie in Ascensione: Unum ad patientiam occisi, aliud ad vitam resuscitati, tertium ad gloriam pertinet majestatis, in Patris dextera consedentis*. Hac præmissa observatione.

DICO PRIMO: *Conveniens fuisse Christo Domino, ut post Resurrectionem in Cœlum ascenderet*.

Pro-

Probatur primo, quia Christus per suum in Cœlos ascensum adimplevit omnia, quæ in Lege, & prophetis de ipso erant prædicta. *Ascendit super omnes Cœlos, ut impleret omnia*, inquit Apostolus ad Ephesios c. 4. Secundo, Regnum Christi non erat terrenum, seu fluxum, & caducum, sed Cœleste, & æternum, juxta illud *Lucæ* c. 1. *dabit illi Dominus Deus sedem David Patris ejus, & Regni ejus non erit finis*. Hanc autem sedem Christus ascendens in Cœlum accepit a Patre, cum dixit ei: *sede a dextris meis*, daturus eidem Regnum istud perfectius in novissimo die, cum omnia subjiciet sub pedibus ejus. *Sicut* enim *David* (verba sunt Cornelii Jansenii Conc. in Luc.) *Unctus quidem fuit in Regem, longe antequam in Solio Regni insideret, quod Solium non obtinuit nisi post multas persecutiones, & afflictiones, per quarum patientem tolerantiam meruit tandem a Deo magnifice sublimari in Regem, & primum super Domum Juda, deinde vero super omnes Tribus Israel, ita & Jesus a Nativitate quidem unctus fuit a Patre, & Rex destinatus populi sui, unde & permisit a populo sibi acclamari, Rex Israel, & Pilato dixit: Rex sum ego. Verum tamen regalis Solii possessionem non obtinuit, nisi per patientiam in multis adversitatibus, per quam meruit exaltari a Patre, & accipere nomen, quod est super omne nomen, & regnare primum quidem super Judæos credentes; deinde vero etiam super gentes, per decem Tribus figuratas, ut patet Ezechielis* cap. 37. Christus ergo post Resurrectionem, perfecto jam, & absoluto redemptionis nostræ Mysterio, terrenæ hujus habitationis domicilium, corruptionis locum, reliquit, & in Cœlum se recepit corruptioni locum omnino impervium, & corpori suo glorioso debitum. Tum Christus, Regni sui consors factus, summum imperium super omnes creaturas, quod ab æterno habuit, ut Deus, habuit ab Incarnatione, ut homo, & cujus usum in statu mortali suspenderat, plene exercuit in statu glorioso. Tunc data est illi omnis potestas in Cœlo, & in Terra, dictumque a Patre: *Filius meus es tu, ego hodie genui te; postula a me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, possessionem tuam, terminos Terræ*, ut dicitur Ps. 2. Tum denique Christus post multas tribulationes exaltatus est, super omnes Cœlos, juxta illud Ps. 56. *Exaltare super Cœlos Deus, & super omnem Terram gloria tua*, hoc est, ut explicat *S. Augustinus* Serm. 262. *Exaltare tu, qui fuisti in ventre Matris inclusus, tu, qui in Præsepi jacuisti, tu, qui esuristi propter nos, sitisti propter nos, tuquem vendidit Judas, quem emerunt Judæi, & non possederunt: tu apprehense, ligate, flagellate, spinis coronate, in ligno suspense, lancea percusse, tu mortue, tu sepulte, exaltare super Cœlos Deus*. Ceterum, quo pacto Corpus Christi potuerit penetrare Cœlos? vel quomodo supra Cœlum Empyreum, si sit perfecte sphæricum, ut quidam volunt, vel perfecte planum & quadratum, ut aliis placet, possit inveniri locus altior, aut minus altus? alii, per me licet, inquirant; ipse vero in his curiosis, & parum necessariis quæstionibus *magis eligo doctam ignorantiam confiteri, quam falsam scientiam profiteri*, ut ait *S. Augustinus* Epist. 78. Hoc unum sufficit, ut credamus Christum in loco sublimiori velut in Solio Cœlestis Principis, propter dignitatem unionis hypostaticæ fuisse constitutum, *supra omnem Principatum, & potestatem, & supra omne nomen, quod nominatur, sive in hoc sæculo, sive in futuro*, ut ait Apostolus ad Ephesios c. 1. Consuli etiam potest Doctor Angelicus 3. Parte q. 57. art. 4. ad 2. ubi modum, quo Corpus Christi gloriosum in Cœlo, ac supra Cœlos est, exponit his verbis: *Locus habet rationem continentis, unde primum continens habet rationem primi locantis, quod est primum Cœlum. In tantum igitur corpora indigent esse in loco per se, in quantum indigent contineri a corpore Cœlesti. Corpora autem gloriosa, & maxime Corpus Christi non indiget tali continentia, quia nihil recipit a corporibus Cœlestibus, sed a Deo, mediante Anima. Unde nihil prohibet, Corpus Christi esse extra totam continentiam corporum Cœlestium, & non esse in loco continente. Non tamen oportet, quod extra Cœlum sit vacuum, quia non est ibi*

ibi locus, nec est ibi aliqua potentia susceptiva alicujus corporis. Sed potentia illuc perveniendi est in Christo. Quod autem Aristoteles probat Lib. de Cælo, quod extra Cœlum non est corpus, intelligendum est de corporibus in solis naturalibus constitutis, ut per probationes apparet. Quibus verbis docet *S. Thomas*, Corpus Christi Domini ideo esse supra omnes Cœlos, tametsi in Cœlo sit, quia ita in Cœlo est, ut tamen in eo non egeat contineri.

DICO SECUNDO: *Saluti nostræ necessarium fuisse, ut Christus ascenderet in Cœlum.*

Probatur rationibus, quas ex Sanctis Patribus hausit *D. Thomas*. In primis, Christus per suam in Cœlos Ascensionem nobis viam, aditumque paravit ad Regnum Cœlorum, per peccatum originale omnibus occlusum, sicque impletum est illud Prophetæ Michææ vaticinium: *Ascendit pandens iter ante eos*, cum enim Christus sit caput nostrum, oportet illuc sequi membra, quo caput præcessit: *Vado*, inquit Joannis cap. 14. *parare vobis locum, ut, ubi sum ego, & vos sitis*, nec amplius ascendente Christo Portæ Cœli dicuntur aperiri, sed attolli & elevari, juxta illud Psal. 23. *Attollite portas Principes vestras, & elevamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ*, quia ut ait *S. Ambrosius* lib. 4. de Fide cap. 1. *Debuit novo victori novum iter parari; semper enim victor tanquam major, & præcelsior est: sed quia æternæ sunt justitiæ portæ, eædemque novi, & veteris Testamenti, quibus Cœlum aperitur, non mutantur utique, sed elevantur; quia non unus homo, sed totus in omnium Redemptore Mundus intrabat.* Secundo, utilior nobis fuit Ascensio Christi in Cœlum, qua corporalem suam præsentiam nobis subtraxit, quam si nobiscum in Terris perpetuo mansisset Servator. Unde ipse Discipulis suis dicebat: *Expedit vobis ut ego vadam*, quasi diceret, inquit *Sanctus Augustinus* Tractatu 94. in Joannem, *expedit vobis, ut hæc forma servi auferatur a vobis. Caro quidem factum Verbum habito in vobis, sed nolo ut me carnaliter adhuc diligatis, & isto lacte contenti semper infantes esse cupiatis. Si alimenta tenera, quibus vos alui, non subtraxero, solidum cibum non esurietis, si carni carnaliter hæseritis, capaces spiritus non eritis.* Christus itaque ascendens in Cœlum, amorem nostrum spiritualem reddidit, effecitque, ut, quem nunc absentem cogitamus, eum ut Deum veneremur, & diligamus. Verum, quamvis præsentia corporalis Christi nobis per ipsius Ascensionem fuerit subtracta, nobis tamen semper adest præsentia suæ divinitatis, juxta promissionem Christi Domini cap. ult. Matth. *Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem Sæculi*; hoc est, usque ad finem Mundi Christus nobiscum erit secundum præsentiam majestatis, secundum providentiam, secundum ineffabilem, & invisibilem gratiam, quam nobis per Sacramenta largitur, secundum specialem assistentiam, qua judicium Ecclesiæ sponsæ suæ, quam proprio Sanguine acquisivit, in dirimendis Fidei emergentibus Controversiis indeficiens reddit: denique secundum realem sui præsentiam in Augustissimo Eucharistiæ Sacramento, in quo illius Corpus realiter præsens est, non quidem præsentia locali, hoc est, humano more, modo visibili, sensibili, & aspectabili, sed præsentia Sacramentali, idest, modo quodam spirituali, & indivisibili, sicut contra nostri temporis hæreticos, qui realem Corporis Christi in Eucharistiæ Sacramento præsentiam inficiantur, invicte probant nostri Polemici Auctores. Tertio, per Ascensionem Christi in Cœlum confirmata est Fides nostra, quæ habet pro suo objecto ea, quæ non videntur, unde Christus dicebat Discipulis suis; *Ad Patrem vado, & jam non videbitis me.* Beati autem, qui non viderunt, & crediderunt. Quarto, per Ascensionem Christi corroborata est spes nostra; per hoc enim, quod humanam naturam assumptam in Cœlum evexit Christus Dominus, nobis spem dedit illuc perveniendi, quia, ut dicitur, Matth. cap. 24. *Ubi fuerit corpus, illuc congregabuntur & Aquilæ.* In hanc rem elegan-

ganter *Tertullianus* lib. de Resurrectione carnis ait, quod *quemadmodum*, Christus, *nobis arrabonem spiritus reliquit, ita & a nobis arrabonem carnis accepit, & vexit in Cœlum, pignus totius summæ illuc aliquando redigendæ. Securæ estote caro, & sanguis, usurpastis & Cœlum, & Regnum Dei in Christo*. Egregia sane, dulcis, & veræ consolationis plena Sententia his, qui aliquem gustum, & desiderium habent æternæ salutis! Quinto, per Ascensionem Christi in Cœlum erectus est nostræ charitatis affectus ad Cœlestia, *quæ sursum sunt, quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens; quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram*, ait Apostolus ad Coloss. capit. 3. Cum igitur thesaurus noster in Cœlis sit Christus Jesus, ad eum corda nostra jugiter anhelare debent, quia *ubi est thesaurus tuus, ibi est cor tuum*. Postremo, sicut Pontifex in veteri Testamento intrabat in Sanctuarium, ut coram Deo staret, & oraret pro populo, ita & Christus Pontifex noster intravit in Cœlum ad interpellandum pro nobis. Ipsa quippe repræsentatio sui ex natura humana, quam in Cœlum intulit, est continua pro nobis interpellatio, ut Deus, ex quo humanam naturam sic sublimavit in Christo, etiam eorum misereatur, pro quibus Filius Dei humanam naturam assumpsit, *non enim in manufacta sancta Jesus introivit, exemplaria verorum: sed in ipsum Cœlum, ut appareat, nunc vultui Dei pro nobis*, inquit Apostolus ad Hebræos cap. 9. Ex his ergo momentis liquido patet saluti nostræ necessarium fuisse, ut Christus ascenderet in Cœlum.

DICO ULTIMO: *Christum sedentem ad dexteram Dei Patris fungi etiamnum Sacerdotis officio, & orare pro nobis*.

Probatur primo: Ex Apostolo, qui in Epistola ad Hebræos capit. 4. de Sacerdotio Christi sic loquitur: *Habentes ergo Pontificem, qui penetravit Cœlos, Jesum filium Dei .... adeamus cum fiducia thronum gloriæ*. Et cap. 8. *Talem habemus Pontificem, qui consedit in dextera sedis magnitudinis in Cœlis, Sanctorum Minister, & tabernaculi veri, quod fixit Dominus, & non homo*. Et c. 10. *Omnis quidem Sacerdos præsto est, quotidie ministrans, & easdem sæpe offerens hostias, quæ nunquam possunt auferre peccata: hic autem pro peccatis offerens hostiam, in sempiternum sedet in dextera Dei: Una enim oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos*. Quibus Apostoli verbis manifestum est, Christum Dominum dum post Resurrectionem suam in Cœlum ascendit, & sedit ad dexteram Dei Patris, tum vel maxime Pontificis dignitatem, ac provinciam sibi vindicasse, atque æterna sui oblatione sacrificium Crucis etiamnum in Cœlis jugiter offerre. Secundo, ideo Melchisedech sine Patre, sine Matre, sine genealogia ab Apostolo in Epistola ad Hebræos describitur, ut typus sit Christi æternum gestantis Pontificatum, hoc est, tam in Terris, quam in Cœlis Sacerdotio fungentis, juxta illud Ps. 109. *Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech*, ubi, potissima hujus Sacerdotii prærogativa, Aaronico Sacerdotio inconcessa, est æternitas. Illud igitur Sacerdotium æternum Christo maxime in Cœlis ad dexteram Dei assidenti eximium est. Tertio, Christum nunc in Cœlis Sacerdotis officio fungi, & orare pro nobis, constans est & perpetua omnium Sanctorum Patrum tam Græcorum, quam Latinorum doctrina, ut videre est apud doctissimum *Thomassinum* lib. 10. de Incarn. Verbi capitibus 12. & 13. & seq. Quarto, saluti nostræ non fuisset satis consultum, nisi haberemus immortalem Sacerdotem, qui salvare in perpetuum posset accedentes per semetipsum ad Deum, qui semper viveret ad interpellandum pro nobis. Quinto, Christum in Cœlis a Sacerdotali officio vacuum non esse probant potissimum cicatrices vulnerum, quibus tanquam nuper mactatæ victimæ recentibus adhuc notis insignitum corpus suum, instar hostiæ sempiternæ, Christus Deo Patri continuo offert, ut docent SS. Patres. Sexto, tamdiu stabit Sacerdotium Christi, quamdiu perdurabit unio hypostatica Verbi Divini cum natura humana; ex illa siquidem unione, ut in confesso est apud omnes Theologos, manat Christi Sacerdotium, atqui æternum

durabit unio hypostatica Verbi Divini cum natura humana, ergo perenne itidem erit Sacerdotium Christi. Denique, tantum abest, ut Sacerdotium, quo nunc Christus fungitur in Cœlis orando, & interpellando pro nobis, ejus dignitatem, atque excellentiam elevet, deprimatque, ut potius eam plurimum commendet, & illustret. Christus etenim in Cœlo Sacerdotium suum exercet immortalis, & nullis succedens, victimam offert non emendicatam, sed semetipsum, non quotidie immolandam, sed una sui mactatione omnia consummantem, non unam hominum gentem, sed omnibus locis sparsam, omnibus temporibus disseminatam, humani generis universitatem expiantem, atque consecrantem. Non vilescit ergo Christi dignitas ex Sacerdotio, quo etiamnum sedens ipse ad dexteram Dei Patris fungitur orando, & interpellando pro nobis, quia in Cœlis Christus Sacerdotium exercet, seclusis omnibus infirmitatibus, quibus, dum illud obiret in Terris, obnoxius esse voluit. Hinc merito *S. Bernardus* carpit, & incessit *Origenem* in Serm. qui inscribitur *De verbis Origenis*, eo quod Hom. 7. in Leviticum dixerit, Christum Dominum, in Cœlis Advocati, & Sacerdotis pro nobis officio fungentem, lugere peccata nostra, qua in re *Origenem* errasse, & a *S. Bernardo* justa de causa fuisse reprehensum fatetur Illustris. *Daniel Huetius*, Abrincensis Episcopus, Qu. 3. Origenianorum, Not. 24. quamvis *Genebrardus*, & *Sixtus Senensis* Origenem a prædicto errore vindicare, illiusque verba benigna interpretatione ad sensum Catholicum flectere conentur.

DILUUNTUR OBJECTIONES.

Arguitur primo: Sacerdos debet orare pro populo; oblatio quippe Sacrificii, quæ Sacerdotio essentialis est, non aliud est, quam quædam orationis species, atqui Christus nunc sedens ad dexteram Dei Patris non orat pro nobis; ergo non fungitur in Cœlis officio Sacerdotis.

Prob. min. Primo, quia oratio arguit in eo, qui orat, defectum, seu limitationem potentiæ, nam, ut inquit *S. Augustinus* lib. 4. ad Bonifacium cap. 9. *Prorsus non oramus, sed orare nos fingimus, si petimus, quod credimus in nostra potestate*, atqui Christus, sedens ad dexteram Dei, infinitam habet potestatem, utpote Patri æterno consubstantialis, & eadem pollens operandi ad extra virtute, quæ Patri convenit, ergo Christus sedens ad dexteram Patris non orat pro nobis. Secundo, si Christus etiamnum pro nobis oraret in Cœlis, cum ejus oratio, utpote infiniti pretii, sufficientissima sit ad impetranda a Deo omnia beneficia, quibus opus habemus, inanes, & superfluæ omnino essent tam orationes nostræ in terris, quam orationes, quas Sancti in Cœlis fundunt pro nobis; immo orationi Christi, utpote infinitæ, injuriam irrogarent nostræ, ac Sanctorum orationes, atqui nullus Catholicus dixerit, inutiles, & superfluas esse nostras, Sanctorumque orationes, ergo Christus in Cœlis existens non orat pro nobis.

Respondeo neg. min. Nihil quippe impedit, quominus Christus in Cœlis existens oret pro nobis. Si enim quidquam impediret, vel esset unio hypostatica, vel visio beatifica, porro neutrum impedit, non quidem unio hypostatica, quia humanitas Christi a momento conceptionis, ut Fides docet, fuit hypostatice Verbo Divino unita, & tamen Christus, teste Scriptura Sacra, oravit pro nobis, dum in terris ageret. Non etiam impedit visio beatifica, quia Christus, dum nobiscum in terris versaretur, visione beatifica fruebatur; fuit enim a momento conceptionis viator simul & comprehensor, & tamen, non obstante illa visione beatifica, Christus in terris *erat pernoctans in oratione Dei*, ut habetur *Lucæ* cap. 6. Sancti etiam in Cœlis cum Christo regnantes potiuntur visione beatifica, & nihilosecius orant pro nobis, sicut invicte probant Authores nostri Polemici contra Lutheranos, Calvinistas, aliosque hujusce surfuris Heterodoxos, cultus, & invocationis Sanctorum osores. Nihil ergo impedit quin Christus sedens ad dexteram Dei etiamnum oret pro nobis. Ad primam itaque minoris proba-

bationem dico, Christum, ut est Verbum Divinum, & infinitam a se ipso habet virtutem operandi, nec in Terris orasse, nec in Cœlis orare pro nobis, sed potius eum ut Deum a nobis orari, Christum tamen, si spectetur ut homo est subsistens in persona divina, etiamnum orare pro nobis, ita ut humanæ Christi voluntati, quæ, sicut docet Sanctus Thomas, per se non est operativa ejus quod desideret, sed tantum per virtutem personæ divinæ, in qua subsistit, conveniat orare. *Christus* itaque *orat in nobis, orat pro nobis, & oratur a nobis. Orat in nobis, ut caput nostrum, orat pro nobis, ut Sacerdos noster: oratur a nobis, ut Deus noster*, verba sunt *Sancti Augustini* Enarratione in Psal. 85.

Ad alteram minoris probationem dico: Tam orationes Sanctorum in Cœlis quam orationes nostras in terris non esse superfluas, nec quidquam derogare orationi Christi, quæ est sufficientissima, & infiniti valoris. Ratio est, quia quidquid in orationibus nostris petimus a Deo, id totum petimus intuitu meritorum Christi, qui nos hunc precandi modum edocuit, dicens: *Amen, amen dico vobis, si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis, Joannis* cap. 14. idest, quidquid petieritis per me, ut mediatorem, & advocatum vestrum apud Patrem, consequemini. Hinc semper orat Ecclesia, *per Dominum nostrum Jesum Christum*, ut inde intelligamus orationes nostras omne suum haurire pretium ex meritis Christi. Idem prorsus dicendum est de orationibus Sanctorum in Cœlis, quæ nihil omnino detrahunt orationi Christi, quoniam Sancti non orant pro nobis, nisi per merita, & propter merita Christi. *Sanctos invocamus*, ait Synodus Tridentina sess. 25. *ut beneficia nobis impetrent a Deo per Filium ejus Jesum Christum Dominum nostrum, qui solus noster Redemptor, & Salvator est*. Nec nos in Sanctorum meritis fiduciam nostram collocamus, sicut perperam obstrepunt Hæretici, sed in solis meritis Christi totius spei, ac fiduciæ nostræ sacram, ut ajunt, anchoram figimus, & quamvis merita, satisfactiones, & orationes Sanctorum juxta perpetuam Ecclesiæ Catholicæ traditionem ultro admittamus, constanter tamen credimus omne pretium, omnemque valorem meritorum, orationum, & satisfactionum Sanctorum proficisci ex meritis, seu ex satisfactione & oratione Christi Domini, quem scimus esse mediatorem nostrum, Pontificem, & Advocatum apud Patrem, juxta illud 1. *Joannis* c. 2. *Filioli mei, hæc scribo vobis, ut non peccetis; sed & si quis peccaverit, Advocatum habemus apud Patrem, Jesum Christum justum*.

Arguitur secundo: Si Christus in Cœlis Sacerdotis officio adhuc fungeretur, & oraret etiamnum pro nobis, possent Fideles hac formula Christum deprecari, ejusque opem implorare: *Jesu Christe ora pro nobis*, atqui tamen hæc formula deprecandi Christum est omnino inaudita in Ecclesia, nec ea cuiquam inter orandum uti fas est, igitur Christus in Cœlis non amplius Sacerdotis fungitur officio, nec orat pro nobis.

Respondeo: Quod, licet hæc precandi formula, *Jesu Christe ora pro nobis*, secluso omni periculo, permitti utcumque posset, jure tamen optimo ea non utitur Ecclesia Catholica propter Arianos, in Socinianis nostri temporis redivivos, qui ex oratione Christi ansam, & occasionem arripiunt negandi ejus divinitatem, & consubstantialitatem cum Patre æterno, unde consultius Ecclesia, ne quid cum his Hæreticis affinitatis habere videatur, aliam precandi formulam, quæ ad declarandam Christi divinitatem, perquam apposita est, usurpat, dicens: *Jesu Christe miserere nobis*: qua precandi formula Christum oramus tanquam auctorem, & fontem omnium bonorum nostrorum, qui nobis præstare potest omnia, quæ petimus, gratiam præsertim & gloriam. Addo etiam, quo cum orationes nostræ terminentur ad Christum subsistentem in persona divina, necesse est, ut fiant juxta modum, qui convenit personæ divinæ, orare autem non convenit personæ divinæ, in qua subsistit Christus, non ergo admitti debet hæc precandi formula, *Jesu Christe ora pro nobis*.

Hanc

Hanc doctrinam Catechismus Concilii Tridentini part. 4. Titulo *Quis, orandus sit?* approbat his verbis: *Nam precamur Deum, ut ipse vel bona det, vel liberet a malis; a Sanctis autem, quia gratiosi sunt apud Deum, petimus, ut nostri patrocinium suscipiant, ut nobis a Deo impetrent ea, quorum indigemus. Hinc duas adhibemus precandi formulas modo differentes, ad Deum enim proprie dicimus: Miserere nobis, vel Audi nos: ad Sanctum: Ora pro nobis.*

Arguitur tertio: Apostolus ad Hebræos c. 10. ait, Christum una oblatione consummasse in perpetuum sanctificatos, & semel semetipsum obtulisse pro peccatis nostris, atqui si Christus ad dexteram Dei sedens se ipsum adhuc offerret in Cœlis, & tanquam Sacerdos oraret pro nobis, non una oblatione consummasset in æternum sanctificatos, nec semel pro peccatis nostris semetipsum obtulisset; ergo ex Apostolo Paulo Christus in Cœlis existens non amplius fungitur Sacerdotis officio, nec orat pro nobis.

Respondeo disting. maj. Apostolus ait, Christum una oblatione consummasse in sempiternum sanctificatos, seque semel obtulisse pro peccatis nostris quantum ad meritum concedo, quantum ad applicationem nego. Vult igitur Apostolus, Christum Dominum una oblatione, id est, uno Crucis sacrificio promeritum esse omnia, quæ ad sanctificatorum consummationem necessaria sunt, ita ut illud cruentum Christi Sacrificium plenissimum, & sufficientissimum sit, nihilque ejus merito infinito amplius addi possit, at non negat Apostolus, Christum in Cœlis sese etiamnum offerre Deo Patri, & ab eo petere applicationem meritorum, quæ per mortem suam consecutus est, immo id aperte innuit Apostolus ad Rom. cap. 8. ubi hæc habet: *Quis est, qui condemnet? Christus Jesus, qui mortuus est, immo qui & resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis.* Quæ Apostoli verba, sic explicat *S. Augustinus* Epist. 149. alias 59. *Nam & de ipso Domino Jesu Christo dictum est, quod interpellat pro nobis, numquid interpellat, & non etiam postulat? Immo vero quia postulat, pro eo positum est, interpellat: evidenter quippe alibi de eo dicitur: & si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem Jesum Christum justum.* Ad hunc itaque potentem, & beneficum Advocatum cum fiducia accedamus, quia præsto est ut nos exaudiat, modo illum animo puro, contrito, & humili, fideque viva, ac perseverante oremus, eaque ab illo duntaxat postulemus bona, quæ nos cum Deo conjungere possunt, puta gratiam, & dona spiritualia, quibus beatitudinem promeremur, atque ad illum perducimur. Fit quidem interdum ut ea, quæ ab ipso petimus, non impetremus; sed id contingit, vel quia frigide, & absque ullo amoris Dei affectu oramus, vel quia non spiritualia sed terrena, quibus inhiamus, bona præpostere postulamus. Si autem virtutum incrementa petamus, & illa tantum, quæ divinæ voluntati probantur, cito exaudiemur, *& quidquid petierimus, accipiemus ab eo, quoniam mandata ejus custodimus, & ea, quæ sunt placita coram eo, facimus,* ut ait *Sanctus Joannes* 1. Epist. cap. 3. Discamus ergo sic petere, ut a Christo Pontifice, & Advocato nostro in Cœlis orante pro nobis, quæ petimus, mereamur accipere.

Arguitur ultimo: Leviticum Veteris Legis Sacerdotium a Deo fuit solemniter institutum, illudque nunquam antiquari, sed perenniter durare debebat; atqui Christus non fuit Sacerdos secundum Ordinem Leviticum, quia hi, qui Sacerdotio Levitico inaugurabantur, ex unica Tribu *Levi*, immo intra Leviticam Tribum, & ex sola *Aaronis* familia oriundi erant; Christum vero non ex Tribu *Levi*, sed ex Tribu Juda ortum esse certissime constat, ergo Christus nullo pacto fuit Sacerdos, ac subinde nunc assidens ad Dexteram Dei Patris non fungitur pro nobis officio Sacerdotis. Quod autem Leviticum Veteris Legis Sacerdotium, a Deo institutum, nunquam abrogari, sed perpetuo durare deberet, luculenter Propheta *Hieremias* cap. 33. v. 17. testatur his verbis: *Hæc dicit Dominus; Non interibit de David vir, qui sedeat super Thronum Domus Israel. Et*

de

de Sacerdotibus, *&* *de Levitis non interibit vir a facie mea*, *qui offerat holocautomata*, *&* *incendat Sacrificium*, *&* *cædat victimas omnibus diebus*, &c. quibus verbis aperte promittitur a Deo Sacerdotii & Sacrificii Levitici perpetuitas, igitur nunquam antiquari debet Sacerdotium Leviticum.

Respondeo; Sacerdotium Leviticum, seu Aaronicum, quod Deus in veteri Lege instituit, fuisse duntaxat temporarium, & adventante Christo Domino, esse omnino abrogatum, ejusque loco suffectum ac constitutum fuisse a Christo Sacerdotium secundum Ordinem *Melchisedech*. Et in primis, quod Sacerdotium Leviticum, seu Aaronicum, in Veteri Lege a Deo institutum, debuerit duntaxat esse temporarium, patet ex Vaticiniis Prophetarum, qui comminantur Judæis Sacrificia Levitica, quæ Sacerdotes Veteris Legis offerebant in mactatione Victimarum, boum scilicet, agnorum, arietum, aliorumque id genus animantium, quæ in libris Mosaicis designantur; tandem aliquando fore a Deo rejicienda. Pauca ex innumeris adducam Prophetarum Vaticinia, quæ rem plane conficient. *Isaias* cap. 1. v. 11. Deum inducit loquentem, & Victimas, quas Judæi per Leviticos Sacerdotes ei offerebant, reprobantem his verbis: *Quo mihi multitudinem Victimarum vestrarum*, *dicit Dominus? plenus sum*: *holocausta arietum*, *&* *adipem pinguium*, *&* *sanguinem vitulorum*, *&* *agnorum* *&* *hircorum nolui*. *Cum veneritis ante conspectum meum*, *quis quæsivit hæc de manibus vestris*, *ut ambularetis in atriis meis? Ne offeratis ultra sacrificium frustra*; *incensum abominatio est mihi*. *Neomeniam*, *sabbatum*, *&* *Festivitates alias non feram*, *iniqui sunt cætus vestri*. *Calendas vestras*, *&* *solemnitates vestras odivit anima mea*, *facta sunt mihi molesta*, *laboravi sustinens* &c. Nec minus aperte idem pronunciat *Hieremias* cap. 6. v. 20. ubi in persona Dei sic alloquitur Judæos: *Holocautomata vestra non sunt accepta*, *&* *victimæ vestræ non placuerunt mihi*. Succinit Propheta *Amos* capit. 5. v. 22. sic nomine Dei Judæis loquens: *Quod si obtuleritis mihi holocautomata*, *&* *munera vestra*, *non suscipiam*, *&* *vota pinguium vestrorum non respiciam*. Postremo, idem Judæis inculcat divinus Vates *Michæas* c. 6. v. 7. dicens: *Numquid placari potest Dominus in multis millibus arietum*, *&* *in multis millibus hircorum pinguium?* Quibus Prophetarum Vaticiniis clare, ut nemo non videt, significavit Deus, Sacrificium & Sacerdotium Leviticum non fore perpetuum, sed potius a se rejectum, ac reprobatum iri. Quin etiam, voluit Deus designare tempus, quo Sacrificia, sibi in Veteri Lege per Sacerdotium Leviticum oblata, omnino cessare debebant. Quod quidem tempus contigit in morte, seu occisione Christi, ut videre est apud *Danielem* Prophetam, qui cap. 6. v. 26. hæc habet: *&* *post hebdomades sexaginta duas occidetur Christus*, *&* *in dimidio hebdomadis deficiet hostia* *&* *Sacrificium*. Præterea Sacrificium, seu Sacerdotium Leviticum, adventante Christo Domino, abolitum iri, aliudque ejus loco Sacrificium, seu Sacerdotium constituendum esse, non minus diserte prædixerunt Prophetæ, quos inter tres hic duntaxat laudabo, qui rem totam extra omnem dubitationis aleam ponunt. Primus est Propheta *Malachias*, qui cap. 1. v. 10. hæc habet: *Non est mihi voluntas in vobis*, *dicit Dominus exercituum*, *&* *munus non suscipiam de manu vestra*. *Ab ortu enim Solis usque ad occasum*, *magnum est nomen meum in gentibus*, *in omni loco sacrificatur*, *&* *offertur nomini meo oblatio munda*, *quia magnum est nomen meum in gentibus*, *dicit Dominus exercituum*. Ex quo *Malachiæ* Vaticinio sic argumentum conficio: Leviticum, seu Aaronicum Veteris Legis Sacrificium, in solo Salomonico, seu Hierosolymitano Templo offerri poterat, atqui Deus per suum Prophetam *Malachiam* spondet, futurum aliquando, ut mundum, gratum ac propitium Sacrificium per totum Orbem terrarum extra Salomonicum Templum, extra Judæam, & in omnibus exteris nationibus sibi offeratur; ergo Deus per suum Prophetam *Malachiam* prædicit, finem tandem habiturum Leviticum Veteris Legis Sacrificium, ejusque loco suf-

suffectum iri aliud Sacrificium, quod Deo, non in aliquo peculiari loco, aut Templo, sed ubivis gentium, & in universo terrarum Orbe offeretur. Idem egregie confirmat Propheta *Isaias*, qui cap. 19. v. 19. describens aurea venturi Messiæ tempora, aperte innuit, adoriente Christo Domino, Sacrificium quovis in loco, ac in ipsa etiam Ægypto, atque ab ipsis Ægyptiis Deo oblatum iri: *In die illa*, inquit, *erit Altare Domini in medio terræ Ægypti, & titulus Domini juxta terminum ejus erit in signum, & testimonium Domino Exercituum in terra Ægypti. Clamabunt enim ad Dominum a facie tribulantis, & mittet eis Salvatorem, & propugnatorem, qui liberet eos, & cognoscetur Dominus ab Ægypto, & cognoscent Ægyptii Dominum in die illa, & colent eum in hostiis & muneribus, & vota vovebunt Domino, & solvent*. Hoc autem *Isaiæ* Vaticinium jam pridem exitum habuit in Ægypto, in qua, post adventum Christi Domini, pro multitudine Templorum, atque abominationum, multarum multitudo exuperabat Ecclesiarum ac Sacrificiorum; pro Idolorum turbis, turbæ abundabant fidelium, Religiosorumque agmina colentium Dominum; pro vitiis & erroribus multis, multa castitas, multaque Sanctitas micabat, multaque virginitas. Denique, Vates Regius Psalmo centesimo nono, quem integrum venturo Messiæ accommodant Hebræorum doctissimi Rabbini, clarissime pronunciat, promissi Messiæ Sacerdotium non futurum secundum Ordinem *Aaronis*, sed secundum Ordinem Melchisedech: *Juravit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech*. Quo in loco dilucide prænunciat Vates Regius, sub Imperio Messiæ cessaturum Sacrificium Leviticum, quod ritu Aaronico in mactatione pecudum erat constitutum, aliudque Sacrificium oblatum iri per universum Orbem secundum Ordinem *Melchisedechi*, qui, sicut legitur Genesis cap. 14. Panem & Vinum obtulit Domino. Et sane, promissus Messias debebat non solum Judæos, sed etiam Gentiles toto Orbe diffusos, in unius Religionis & Fidei professionem adducere, id autem nequaquam præstare potuisset Messias per Sacrificium Leviticum, seu Aaronicum, quod in uno tantum Hierosolymitano Templo, & non alibi, atque a solis Judæis poterat offerri. Ut igitur Christus partes Messiæ debitas impleret, oportuit, ut, juxta Prophetarum Oracula, Sacrificium Leviticum, quod erat duntaxat typicum ac temporarium, aboleret, novumque constitueret secundum ordinem *Melchisedech*. Quamvis ergo Christus Dominus non fuerit Sacerdos secundum ordinem *Aaronis*, fuit tamen Sacerdos secundum ordinem *Melchisedechi*, & nunc assidens ad dexteram Dei Patris, tanquam Sacerdos, interpellat pro nobis.

Ad testimonium Prophetæ *Isaiæ* in Obiectione laudatum, quo promittitur a Deo Sacerdotii Levitici perennitas, trifariam Respondeo. Et primo dico, quod in eodem *Isaiæ* Vaticinio promittitur a Deo Sceptri Judaici perennitas, quæ tamen non fuit absoluta, sed certis terminis circumscripta, idest, usque ad Messiæ adventum, sicut legimus Genesis cap. 49. *Non auferetur Sceptrum de Juda, & Dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est*; ita non absimili ratione promittitur a Deo Sacrificii Levitici, seu Aaronici, perennitas, non absoluta quidem, sed certis terminis præfinita, donec videlicet veniret promissus Messias, qui aliud Sacrificium longe perfectius, efficacius & sanctius, constituere debebat. Dico secundo: quod sicut temporale Judææ Sceptrum in spirituale transmutatum adhuc perennat in Christo, sicut Angelus Virgini Mariæ dixit apud Lucam cap. 1. *Dabit illi Dominus Sedem David Patris ejus, & regnabit in Domo Jacob in æternum*; ita quoque dici potest, Sacrificium Leviticum, in aliud multo excellentius, amplius, atque sanctitate præstantius Sacrificium permutatum, æternum manere in Christo, qui sicut scribit Apostolus *Paulus* in Epistola ad Hebræos c. 7. v. 23. *sempiternum habet Sacerdotium*. Denique, dico, ipsosmet Judæos, velint nolint, fateri debere, tam Sacerdotium, quam Sacrificium Leviticum,

cum, apud illos omnino cessasse, postquam Templum Hierosolymitanum a *Vespasiano*, & *Tito* Imperatoribus, solo æquatum est a mille sexcentis & amplius annis. Destructo siquidem Templo Hierosolymitano, nullus amplius Judæis suppetit locus, in quo Sacrificia offerre possint. Sacerdotes nec habent, nec habere possunt, cum post eorum dispersionem, suas Tribus usque adeo permixtas & confusas habeant, ut Tribum Leviticam, e qua sola Sacerdotes eligendi sunt, secernere minime possint. Quin, quod gravius est, omnem prorsus Sacrificii offerendi, reædificandæ Hierosolymæ, & Salomonici Templi instaurandi spem Judæis adimunt Prophetæ, quorum Oracula Judæi tanta veneratione prosequuntur. *Isaias* quippe cap. 25. v. 2. sic Deum affatur: *Posuisti Civitatem in cumulum, Urbem fortem in ruinam, Domum alienorum; non sit Civitas, & in sempiternum non ædificetur.* Hieremias cap. 19. vers. 11. *Hæc dicit Dominus exercituum: sic conteram populum istum, & Civitatem istam, sicut conteritur vas figuli, quod non potest ultra instaurari.* Amos cap. 5. vers. 1. *Audite verbum istud, quod levo super vos planctum: Domus Israel cecidit, & non adjiciet, ut resurgat; Virgo Israel projecta est in terram, & non est qui suscitet eam.* Tandem Propheta *Daniel* cap. 9. v. 26. hæc habet: *Et Civitatem, & Sanctuarium dissipabit populus cum Duce venturo, & finis ejus vastitas, & post finem belli statuta desolatio. Confirmabit autem pactum multis hebdomada una, & in medio hebdomadis deficiet hostia, & Sacrificium. Et erit in Templo abominatio desolationis, & usque ad consummationem, & finem perseverabit desolatio.* Quæ igitur, amabo, miseris Judæis spes affulgere potest offerendi aliquando Sacrificia Levitica in Templo Hierosolymitano, quod in *sempiternum non ædificandum* prædicit *Isaias*: *non ultra instaurandum* Hieremias: *non erigendum, nec suscitandum* Amosus: perpetua demum atque ad finem usque duratura *desolatione* dissipandum Daniel vaticinatus est? Hæc igitur si Judæi attentis animis, & semoto omnium partium studio, expendere non graventur, fatebuntur omni procul dubio, tam Sacerdotium, quam Sacrificium Leviticum, seu Aaronicum, perpetuum esse non debere, cum utrumque apud ipsos a mille & septingentis ferme annis jam plane finem habuerit, & nullum in Synagogis illorum Sacerdotii & Sacrificii Levitici, quod tantopere jactitant, vel minimum extet vestigium.

Adverte primo in fine hujusce paragraphi, quando dicitur, Christum sedere ad dexteram Dei Patris, non significari situm, & figuram corporis, vel humanam formam, qua circumscriptus sit Deus Pater, ita ut de illo cogitantibus dextrum, aut sinistrum latus occurrat animo (hæc quippe fuit crassa *Audianorum*, *seu Antropomorphitarum*, interpretatio, Deo corpus effingentium, quam hæresim detestatur Ecclesia) sed per dexteram Dei Patris intelligi summam betitudinem, *ubi justitia, pax, & gaudium est: sicut ad sinistram hædi constituuntur, idest, in miseria, propter iniquitates, labores, atque cruciatus. Sedere ergo, quod dicitur Deus, non membrorum positionem, sed judiciariam significat potestatem, qua illa majestas nunquam caret, semper digna dignis tribuendo; quamvis in extremo judicio multo manifestius inter homines unigeniti Filii Dei, Judicis vivorum, atque mortuorum, claritas indubitata futura sit*, verba sunt *Sancti Augustini* libro de Fide, & Symbolo cap. 7. Hisque similia habet *Sanctus Thomas* 3. part. qu. 58. art. 2.

Adverte secundo: *Sedere ad dexteram Dei Patris* soli Christo eximium esse, ac singulare privilegium. Quamvis enim in Scripturis Sacris dicantur Sancti sedere cum Christo in Cœlestibus, conregnare, sedere super Thronum judicantes duodecim Tribus Israel; hæc tamen & alia hujusmodi intelligi, & explicari debent convenire Sanctis in gradu longe inferiori, & dependente a Christo. Unde Apostolus Epistol. ad Hebræos capit. 1. ait: *Ad quem Angelorum dixit aliquando*

(Deus)

(Deus) *sede a dextris meis*, Quasi Apostolus diceret: Deus nulli Angelorum, & multo minus hominum, dixit unquam, *sede a dextris meis*, nullum unquam Deus, sive Angelum, sive hominem talis consessus participem fecit, præter solum Christum Dominum, qui cum Patre æterno honoris gloriæ, & æqualis potestatis consors est, & quem in natura assumpta non minori prosequimur honore, quam Patrem veneramur.

HYMNUS

De Ascensione Christi Domini.

FElix dies mortalibus,
Qua per profusum Sanguinem,
Homo Deus, clausas diu
Intravit æternas domos!

Nos membra, quo nostrum caput,
Quo Dux præivit, ibimus;
Si jungat una mens simul,
Nos una junget gloria.

Discessit & suis adest
Præsente semper spiritu
Miscens suo se corpori
Omnes in artus influit.

At illa quæ! qualis dies!
Dies tremenda fontibus,
Dum sede descendens sua
Redibit ultor criminum?

Damnatus insons a reis,
Partes resumet Judicis;
Ad cujus ora contrement
Dijudicandi Judices.

Ut morte dignos solveret,
Morti volens se subdidit:
Cui mors Dei non proderit,
Vindicta qualis imminet!

Nobis Olympo redditus,
Qui, Christe, sedes præparas,
Nos exules in Patriam
Trahas amoris nexibus.

Illic beatos incolas
Curis solutos & metu,
Puri profusa nectaris
Inebriabunt flumina.

Bonis abundans omnibus
Ingens erit merces Deus.
Quam longa pro pœna brevi
Tuos manebunt gaudia!

Tunc ore nudo qualis es,
Quantusque, te videbimus,
Amabimus te jugiter,
Te jugiter laudabimus.

Si quos amas, non deseris,
Nostræ salutis obsidem
Mittas ab altis sedibus,
Qui nos adoptet, Spiritum.

DISSERTATIO XXIII.

De Missione Spiritus Sancti in Jesu Christi Discipulos.

PRiusquam in hac Dissertatione faciam satis quibusdam Dubiis, quæ circa illapsum Spiritus Sancti in Discipulos proponere solent Theologi, & Scripturæ Sacræ Interpretes, causam assignabo cur Christus Dominus miserit ad Discipulos suos Spiritum Sanctum? Deinde, describam modum, quo Spiritus Sanctus, in die Pentecostes in Discipulos Christi illapsus fuerit. Et primo quidem causam cur Christus Dominus ad Apostolos ac Discipulos suos miserit Spiritum Sanctum disertis verbis indicat ipsemet Jesus Christus capit. 16. *Joannis*, ubi volens, antequam ascenderet in Cœlum, consolari Apostolos ac Discipulos suos, quorum animos summus de ipsius absentia mæror occupaverat, sic illos affatus est: *Nunc vado ad eum, qui misit me, & nemo ex vobis interrogat me, quo vadis? Sed quia hæc locutus sum vobis, tristitia implevit cor vestrum. Sed ego veritatem dico vobis: Expedit vobis ut ego vadam; si enim non*

abie-

abiero, Paracletus non veniet ad vos, si autem abiero, mittam eum ad vos. Et cum venerit ille, arguet mundum de peccato, de justitia & judicio...... ille vos docebit omnem veritatem. Non enim loquetur a semetipso, sed quæcumque audiet, loquetur, & quæ ventura sunt, annuntiabit vobis. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis: Omnia, quæcunque habet Pater, mea sunt, propterea dixi: quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis. Quasi diceret Christus. Nihil vos, o Apostoli, & Discipuli mei, perturbet meus hinc discessus, mittam quippe propediem ad vos Spiritum consolatorem, qui non solum vos fortes reddet, & invictos, sed etiam mundum tam evidenter convincet; ut nisi resipuerit credens Evangelio, nullam sit prorsus excusationem habiturus. Tunc enim, perfectis omnibus, quæ ad carnis meæ dispensationem pertinent, cum viderint increduli, me revixisse, viderint sublatum in Cœlos, viderint, misso Spiritu veritatis, vos subito factos intrepidos mei nominis præcones, virtutes admirandas ubique terrarum emicare, ad nomen meum invocatum exilire Dæmones, restitui claudos, sanari ægrotos, reviviscere mortuos, denique nihil non evenisse, quod antehac fuerat Prophetis prædictum, nihil erit reliquum excusationis impiis & incredulis, mundusque triplici nomine convincietur inexcusabiliter. Primum de peccato incredulitatis omnium maximo coarguetur, quia cum conspexerint increduli, tot hominum millia palam profiteri nomen meum, cum viderint, eos, qui mihi crediderunt, accepto Spiritu Sancto loqui linguis ignotis, clarescere miraculis, amplecti pietatem Evangelicam, detestari patrium cultum Simulacrorum, unum Deum colere, pro nihilo ducere terrena commoda, totos ad cœlestia rapi, quid tum habebit mundus, quod prætexat obstinatæ incredulitati? Coarguetur secundo mundus de justitia, quia Spiritus Sanctus, quem missurus sum, ostendet incredulis, me esse justum, cum ad Patrem ascenderim, & susceptus fuerim in Cœlos, in quos nihil coinquinatum potest intrare. Postremo, de judicio coarguetur mundus, quia, passim hominibus a peccatis ad innocentiam vitæ resipiscentibus, perspicuum erit singulis, Principem hujus mundi, qui hactenus per peccatum tyrannidem exercuit, jam suis armis victum, profligatum, ejectum, condemnatumque esse. Docebit vos insuper Divinus ille Spiritus omnem veritatem. Non loquetur incerta, sed quemadmodum ego nihil loquutus sum, quod non audierim apud Patrem meum, ita ille nihil suggeret, nisi quod acceperit a Patre, & a me. Nec solum aperiet vobis omnem veritatem de rebus præteritis, verum etiam, quoties res postulabit, quæ post futura sunt, prædicet vobis antequam eveniant. Est enim non tantum omnipotens, sed etiam omniscius. Ille per vos illustrabit gloriam nominis mei, & per illum ego vobis loquar. Qui mihi credit, credit Patri, & qui Spiritui Sancto credit, credit utrique nostrum. Hic fuit in summa sermo, quem Jesus Christus, priusquam ascenderet in Cœlum, habuit cum Apostolis ac Discipulis suis, in quibus fidem dedit, se ad illos missurum Spiritum Sanctum, non solum ut illos solaretur, sed ut & ipsi in persecutionibus, quas in Prædicatione Evangelii passuri erant, fortes & impavidi redderentur, atque a Spiritu Sancto omnem veritatem edocti, incredulos per evidentiam miraculorum convincerent, Regnum Diaboli destruerent, & omnipotentiam Dei per totum Orbem manifestarent.

Hanc fidem, quam Jesus Christus, antequam ascenderet in Cœlum, dederat Apostolis ac Discipulis suis, se missurum Spiritum Sanctum, paulo post, hoc est, post dies non amplius decem ab Ascensione sua exolvit, eoque maximo post homines natos concesso beneficio totum redemptionis humanæ opus, quasi extremo adhibito sigillo, absolvit. Id autem quo pacto contigerit, breviter nunc juxta Seriem Historiæ Sacræ, quæ in Actis Apostolorum cap. 2. refertur, ostendam.

Reverso in Cœlum per admirabilem ascensum Jesu Christo, ejus Apostoli ac Di-

Discipuli necdum oculos a spectaculo averterant, cum a duobus Angelis admoniti, Dominum, quem evehi in altum viderant, rediturum in nube ad supremum generis humani judicium, se se Hierosolymam receperunt, itinere non longe distantem, & ingressi sunt in Cœnaculum, quod erat in superiori parte quarumdam Ædium privatarum. Sed ad quem pertinerent privatæ illæ Ædes, nihil certi, mea quidem sententia, propter altum ea de re Scripturæ Sacræ silentium, definiri potest. *Nicephorus* lib. 1. Hist. Eccl. cap. 28. & *Cedrenus* has Ædes privatas, in quibus erat istud Cœnaculum, ad *Joannem*, Evangelistam, pertinuisse autumant. Eas fuisse *Simonis* Leprosi contendit *Theophylactus* in capit. 26. *Matthæi*, Josephi ab Arimathia, aut forte *Nicodemi* fuisse opinatur *Euthymius*. Alii cum Eminentissimo Annalium Parente *Baronio* ad annum Christi 34. afferunt, has privatas Ædes fuisse *Mariæ*, matris *Joannis*, cognomento *Marci*. Denique, non desunt Scripturæ Sacræ Interpretes, qui putant Cœnaculum istud non fuisse situm in superiori parte alicujus domus privatæ, sed fuisse aliquod peculiare conclave Templi Hierosolymitani, in quo erant congregati Apostoli ac Discipuli Jesu Christi. Ipse vero, ea in re, de qua silet omnino Scriptura Sacra, ariolari nolens, & meris indulgere conjecturis, nihil pronuntiare audeo, & unumquemque in sua sententia abundare permitto. In Cœnaculum itaque ingressi Apostoli ac Discipuli, erant omnes unanimiter perseverantes in sacris precationibus, atque hunc in modum, transactis diebus a Christi Domini Resurrectione quadraginta novem, cum adesset expectatus felix faustusque Pentecostes dies (qui Judæis quoque lætus ac venerabilis erat, eo quod Lex Mosaica in Monte Sinai prodita sit quinquagesimo die ab occiso agno, cujus cruore incolumes exierunt ex Ægypto) ecce subito venit in Apostolos ac Discipulos Christi Donum Dei, seu Spiritus Sanctus: *Factus est repente de cœlo sonus, tanquam advenientis Spiritus vehementis, & replevit totam domum, ubi erant sedentes*. Qua in re obiter lector observare debet maximum discrimen, quod inter promulgationem Veteris, seu Mosaicæ Legis, & inter promulgationem Novæ, seu Evangelicæ Legis tactam in die Pentecostes, intercedit. Lex quippe vetus in Monte Sinai prodita est, inscripta tabulis lapideis: At in Cœnaculo Hierosolymitano Nova, seu Evangelica Lex per Spiritum Sanctum inscripta est in cordibus credentium. In promulgatione legis veteris apparuerunt ignis terribilis, fumus, incendium, fulgura & tonitrua, Populusque Judaicus, discors & obmurmurans, prohibitus est attingere montem: Sed in Cœnaculo Hierosolymitano, ubi promulgata est Lex Evangelica, apparuit quidem ignis, non qui exureret corpora, sed qui mentes illuminaret, cœlestique facundia locupletaret linguas simplicium. Auditus est etiam Spiritus vehemens, sed alacritatem afferens, non terrorem, quia flatus erat cœlestis, inde veniens, quo profectus fuerat Jesus Christus, vitam æternam inspirans animis, robur & lætitiam inferens infirmis ac pusillis. Hic sonitus neminem timore perculit, sed omnium animos expergefecit ad promissionem Spiritus Sancti. Hinc, ut inquit Scriptura Sacra, omnes Apostoli ac Discipuli Jesu Christi in Cœnaculo placidi, quieti, unanimesque deprecabantur, expectantes adventum Spiritus Sancti. Præter hoc sonitus e Cœlo venientis signum, quod datum est auribus Apostolorum ac Discipulorum Jesu Christi, qui in Cœnaculo Hierosolymitano ad recipiendum Spiritum Sanctum erant congregati, aliud signum eorum oculis exhibitum est: *Et apparuerunt illis dispertitæ linguę tanquam ignis, seditque super singulos eorum*. Nec mora, hoc visibile signum actutum vis Doni cœlestis consecuta est. Omnes quotquot aderant, *erat autem*, inquit Scriptura Sacra, *turba hominum simul, fere centum viginti*, veluti subito transmutati in cœlestes homines, *repleti sunt Spiritu Sancto, & cœperunt loqui variis linguis, prout Spiritus Sanctus dabat eloqui illis*. Erat hoc præcipuum signum Evangelicæ Fidei, quod Dominus Apostolis *Marci* cap. 16. v. 17. promiserat,

rat, dicens: *Linguis loquentur novis*. Nam ad cœlestem doctrinam per omnium Linguarum Gentes disseminandam opus erat linguis cœlesti doctrina imbutis, tum Evangelicæ Charitatis igne flammantibus. Hæc est compendiosa rerum, quæ in Sacro Pentecostes die contigerunt, historica narratio, ad quam illustrandam Theologi & Scripturæ Sacræ Interpretes quędam Dubia ventilare solent. Primo, an Spiritus Sanctus a solo Patre, vel a Patre & a Filio fuerit missus? Secundo, an dies Pentecostes inciderit in diem Dominicam? Tertio, qua hora Spiritus Sanctus in Apostolos ac Discipulos Christi Domini effusus sit? Quarto, in quo sensu intelligenda sint hæc Scripturæ Sacræ verba: *Et apparuerunt illis dispertitæ linguæ tanquam ignis*? Quinto, an in solos Apostolos Spiritus Sanctus illapsus sit? Sexto, an omnes, qui erant in Cœnaculo congregati, receperint Donum Linguarum; fueritque in illis ejusmodi Donum vel habituale, vel transitorium? Hæc sunt sex dubia, quæ circa Spiritus Sancti illapsum ad examen vocant Theologi, & Scripturæ Sacrę Interpretes, quorum dilucidatio & explicatio præsenti Dissertationi materiem suppeditabit.

Quod spectat primum dubium, constans est Ecclesiæ Latinæ doctrina, Spiritum Sanctum a Patre, & a Filio fuisse missum, quia *Missionis* nomine nihil aliud intelligunt Theologi, quam unius Personæ Divinæ ab alia processionem ad intra, & productionem alicujus effectus ad extra, cum aliquo signo sensibili effectum ad extra productum indicante. Porro, Spiritum Sanctum a Patre, Filioque procedere, tanquam dogma Fidei contra Græcos Schismaticos, qui secus sentiunt, definivit ac firmiter stabilivit Ecclesia Latina pluribus in Conciliis congregata, *Florentino* videlicet sub *Eugenio IV. Lugdunensi* sub *Gregorio X. Lateranensi* sub *Innocentio III.* & *Barensi* sub *Urbano II.* Huic Ecclesiæ Latinæ definitioni aperte suffragantur Scriptura Sacra, & perpetua SS. Patrum Traditio. Verba Jesu Christi, superius a me laudata, omnem Græcis Schismaticis elabendi aditum præcludunt. Ait quippe Christus cap. 16. Evangelii Joannis: *Ille* (seu Spiritus Sanctus) *me clarificabit, quia de meo accipiet:* nulla autem Persona Divina accipit ab alia nisi procedendo, sicut in confesso est apud omnes Theologos; hinc Christus ibidem subjungit: *Omnia quæcumque habet Pater, mea sunt, propterea dixi vobis, quia de meo accipiet*. Idest, quia omnia quæcunque habet Pater, inter quæ est virtus spirativa, mea sunt, ideo Spiritus Sanctus de me accipit, & a me procedit. Sed ut nullus ea de re dubitandi superesset locus, ait Christus eodem in capite *Joannis*, se missurum Spiritum Sanctum: *Si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos, si autem abiero, mittam illum ad vos*. Missio autem supponit processionem, quia quod mittitur, a mittente egreditur. Testimonia Sanctorum Patrum Latinorum, qui huic Dogmati de processione Spiritus Sancti a Patre Filioque adstipulantur, hic congerere supervacaneum omnino esset, cum ipsimet Græci Schismatici semper ingenue fassi sint, Patres Latinos pro Fide Latinæ, seu Romanæ Ecclesiæ, stare. Sed sua illa confessione, velut proprio mucrone sese confodiunt isti Schismatici, quia unanimis Sanctorum Patrum Ecclesiæ Occidentalis doctrinæ consensus invictum subministrat argumentum, cum explicet perennem Ecclesiæ in hoc articulo retinendo traditionem ad hæc usque nostra tempora conservatam. Quin, & Patres Ecclesiæ Græcæ, præsertim *Cyrillum Alexandrinum*, *Gregorium Nazianzenum*, *Basilium*, *Epiphanium*, *Cyrillum Hierosolymitanum* & alios, docuisse Spiritum Sanctum a Patre, Filioque procedere, omni argumentorum genere contra Græcos Schismaticos probant Latini Scriptores Polemici, præsertim doctissimus noster *Michael Le Quien* in Dissertatione *de Processione Spiritus Sancti*, quæ est ordine prima inter alias Dissertationes Damascenicas, quas *Operum S. Jo: Damasceni* castigatissimæ Editioni, Parisiis anno 1712. a se adornatæ, & eruditis Annotationibus locupletatæ, præfixit. Ad hanc igitur Dissertationem Lectorem remitto, ne, si tot Patrum Græcorum testimonia hic inserere, ac singillatim expendere vellem, longius, quam par esset, nostra pro-

traheretur Dissertatio. Addam duntaxat obiter, Græcos Schismaticos in Conciliis Generalibus Lugdunensi II. & Florentino, in quibus, ejurato Schismate, unionem cum Ecclesia Latina inierunt, Dogma de processione Spiritus Sancti a Patre Filioque, tanquam doctrinæ Patrum Græcorum consentaneum, recepisse. Quod si postea Græci, rescisso fœdere, quod cum Ecclesia Catholica pepigerant, ad suum ingenium & Schisma pro congenita levitate redierunt, hanc suam perfidiam non impune tulerunt, sed manifesto divinæ ultionis judicio Urbs Regia Constantinopolis, totumque Græcorum Imperium in Turcarum potestatem redactum est, sicut late ostendimus in Tomo sexto Historiæ Ecclesiasticæ, quam in duodecim Tomos distributam Romæ nuper publicam in lucem emisimus. Hæc de processione Spiritus Sancti a Patre & Filio hactenus dixi, ut lector facilius intelligeret, ideo Spiritum Sanctum missum esse a Filio, quia Spiritus Sanctus est Persona Divina, a Filio procedens. Absit enim ut aliquis existimet, Spiritum Sanctum, ex eo quod a Filio missus sit, eo minorem esse, & quasi illius Administrum. Hic siquidem impius error est *Macedonii*, Episcopi Constantinopolitani, qui confixus est in Concilio Generali Constantinopolitano primo, quod anno 381. habitum est, & in eo ad asserendam Spiritus Sancti divinitatem, quam sacrilego ore inficiabatur *Macedonius*, hæc verba Symbolo, quod canit Ecclesia, adjecta sunt: *Et in Spiritum Sanctum Dominum, & vivificantem, qui ex Patre, Filioque procedit, qui cum Patre & Filio simul adoratur, & conglorificatur, qui locutus est per Prophetas.*

Circa alterum propositum Dubium, an videlicet Sacra Pentecostes dies, in qua Spiritus Sanctus in Apostolos ac Discipulos Jesu Christi illapsus est, inciderit in diem Dominicam? quatuor invenio Scriptorum sententias. Prima est eorum, qui distinguunt duplicem Pentecosten, alteram videlicet *Judæorum*, quæ, secundum Legem Mosaicam, agebatur die quinquagesimo post immolationem Agni Paschalis, in memoriam datæ a Deo Legis in Monte Sinai: Alteram vero *Pentecosten Christianorum*, quæ die quinquagesimo a Christi Resurrectione celebratur. Qua posita distinctione, dicunt illi Auctores, Pentecosten Judæorum anno, quo Christus crucifixus est, incidisse in diem Sabbati. Christus enim in Crucem actus est die Lunæ xv. seu die Veneris, in quam incidit prima dies Azymorum, quo fit, ut eo anno, quo Christus mortuus est, in diem Sabbati inciderit secunda dies Azymorum, in qua (teste *Josepho* lib. 3. Antiq. c. 10.) primum messis ordeaceæ manipulum Deo offerre ex legis præscripto tenebantur Judæi, & ab ea secunda Azymorum die exordium ducebant numerandi quinquaginta dies ad suam Judaicam Pentecosten celebrandam. Cum igitur anno, quo Christus Cruci suffixus est, secunda Azymorum dies inciderit in Sabbatum, necesse est, ut eodem anno dies ab illo Sabbato quinquagesimus, cui annexa erat solemnitas Judaicæ Pentecostes, inciderit in diem Sabbati, ex quo inferunt Auctores istius sententiæ, Pentecosten, in qua Spiritus Sanctus in Apostolos ac Discipulos Christi effusus est, & cujus meminit *Lucas* in Actis Apostolicis cap. 2. v. 1. dicens: *Cum complerentur dies Pentecostes*, non esse Judaicam Pentecosten, sed Pentecosten Christianorum, qui numerantes a Resurrectione Christi Domini, quę in Dominicam incidit, quinquaginta dies, celebrarunt Pentecosten in septima a Resurrectione Christi Dominica, in qua dies illi quinquaginta fuerunt impleti.

Verum, ut cordate fatear, hęc mihi non probatur sententia, quia Apostoli, anno, quo Christus in Cœlum sublatus est, eadem die cum Judęis Pentecosten suam celebrarunt, non secus ac anno, quo Christus mortuus est, Pascha suum eadem cum Judęis die peregerunt. Nec mirum, cum id temporis necdum publica Ecclesię lege decretum esset, ut Christiani Pascha suum in memoriam Dominicę Resurrectionis non Luna 14. Mensis Martii Judaico ritu peragerent, sed ipsa Dominica sequente, quę Resur-

surrectione Christi Domini fuit consecrata. Id, inquam, in exordio nascentis Ecclesiæ nondum fuisse publica lege decretum, patet exemplo *Joannis* Apostoli, & *Philippi* Diaconi, quos Pascha semper eadem cum Judæis die celebrasse, testis est *Eusebius* lib. 5. Hist. Eccl. c. 24. quamvis *Petrus*, & *Paulus* Romæ degentes, ubi major Gentilium, quam Judæorum ad Fidem conversorum copia erat, Pascha die Dominica proxime sequente Lunam decimam quartam Mensis Martii celebrarent. Legimus etiam in Actis Apostolorum c. 20. vers. 16. quod Apostolus *Paulus festinabit, si possibile sibi esset, ut diem Pentecostes faceret Hierosolymis*. Festinabat autem *Paulus* ire Hierosolymam, non ut Pentecosten Christianam ibi celebraret, cum Christiana Pentecostes ubivis celebrari posset, sed ut perageret Pentecosten Judaicam, quæ juxta legem Exodi cap. 23. & Levitici c. 16. latam Hierosolymis duntaxat celebrari poterat. Liquet igitur, quo tempore *S. Lucas* individuus Apostoli *Pauli* comes, Acta Apostolorum conscribebat, Pentecosten Christianorum necdum ex publica Ecclesiæ lege fuisse a Mosaica Pentecoste quantum ad diem distinctam, ac subinde omni probabilitate carere sententiam illorum, qui dicunt, *S. Lucam*, per hanc Pentecosten, in qua cap. 2. Actuum Apostolorum ait, in Apostolos ac Discipulos Christi effusum esse Spiritum Sanctum, designare voluisse non Pentecosten Judaicam, sed Pentecosten Christianorum. Ex quo vero publica Ecclesiæ lege sancitum est, ut Christiani in memoriam Dominicæ Resurrectionis Pascha non Luna 14. Mensis Martii ritu Judaico, sed ipsa die Dominica sequente, qua Resurrectio peracta est, celebrarent; eadem lege & necessaria consecutione statutum fuit, ut Christiana Pentecostes, cujus festivitatis dies ex designatione diei Paschatis pendet, septima post Pascha Dominica celebraretur, tuncque cœperit esse aliud Pascha Judaicum, aliud Christianum, altera Pentecostes Judaica, altera Christiana. Cur autem Ecclesia Pascha, & Pentecosten Christianorum voluerit Dominica die celebrari, non alia ratio afferri potest præter eam, quæ movit Ecclesiam ut Sabbati festivitatem transferret in diem Dominicam, quæque adducitur a *S. Joanne Damasceno* lib. 4. *de Fide Orthodoxa* cap. 23. juxta ultimam Editionem doctissimi *Michaelis Le Quien*; *Ex quo venit*, verba sunt Sancti Joannis Damasceni, *quod perfectum est, evacuatum est quod ex parte erat: ac scisso per Salvatoris crucem tegumento, sive velo Legis, Sanctoque Spiritu igneis linguis illucescente, littera obsolevit, corporalia cessarunt, & impleta lege servitutis, lex libertatis nobis donata est. Atqui perfectam humanæ naturæ requiem celebramus, hoc est Resurrectionis diem: in qua Dominus Jesus, vitæ author & Salvator, nos ad promissam illis, qui Spirituali cultu Deo serviunt, hæreditatem introduxit, in quam nimirum ipse Præcursor noster ingressus est, postquam a morte ad vitam rediit, & reseratis patefactisque sibi Cœli januis, in Patris dextera secundum corpus consedit, quo illi etiam, qui Legi Spiritus morem gerunt, deinceps sunt introituri*.

Altera sententia circa diem Pentecostes, qua Spiritus Sanctus in Apostolos ac Discipulos Christi Domini effusus est, defenditur a quibusdam Scriptoribus, qui docent, Pentecosten, in qua Spiritus Sanctus in Apostolos ac Discipulos Christi illapsus est, fuisse Pentecosten Judaicam, quæ anno, quo Christus in Cœlum ascendit, incidit in diem Dominicam. Ajunt quippe illi Scriptores, Iesum Christum anno, quo mortuus est, Pascha Legale cum Apostolis suis peregisse Luna decima quarta Mensis Martii, quæ incidit in diem Jovis, at Judæos eodem anno distulisse Pascha suum usque ad diem Veneris, ita ut hoc anno primam diem Azymorum celebrarint die Sabbati, & secundam diem azymorum die Dominica; quo fit, ut Iudæi, qui ex Legis præscripto a secunda die azymorum initium sumebant putandi quinquaginta dies usque ad suam Pentecosten celebrandam, Pentecosten suam peregerint, anno quo Christus mortuus est, die Dominica.

Sed hanc sententiam, quæ plures mo-

 det-

dernos nacta est patronos, falsi convicimus in Dissertatione decima nona hujusce Tractatus *De Mysteriis & annis Christi*, ubi late ostendimus, Judæos, anno, quo Christus Dominus mortuus est, eadem die Pascha celebrasse, qua Jesus Christus illud una cum Apostolis suis peregit, ac subinde falsum esse, quod tanta fiducia ponunt illi Scriptores, anno scilicet, quo Christus mortuus est, Judæos suum distulisse Pascha usque in diem Veneris, ita ut hoc anno secunda Azymorum dies, a qua Judæi exordium ducebant numerandi quinquaginta dies usque ad suam Pentecosten, inciderit in diem Dominicam.

Tertia sententia circa diem Pentecostes, in quas Spiritus Sanctus in Apostolos ac Discipulos Jesu Christi descendit, eos habet defensores qui asserunt, Judæos, anno, quo Christus mortuus est, Pascha suum celebrasse eadem die, qua Christus Dominus illud cum Apostolis peregit, seu die Jovis, in quam incidit Luna 14. in secundis Vesperis, ita ut eodem anno prima dies Azymorum inciderit in diem Veneris, qua crucifixus est Christus Dominus, & in Sabbatum secunda dies Azymorum, a quo cum Judæi, ut mox diximus, initium ducerent numerandi quinquaginta dies usque ad Pentecosten suam, palam sequitur, Judæos, anno, quo Christus mortuus est, Pentecosten una cum Christianis celebrasse non in die Dominica, sed in Sabbato, ac subinde Spiritum Sanctum in Apostolos, ac Discipulos Christi non in die Dominica, sed in Sabbato fuisse illapsum.

Hæc sententia, ut libere dicam, nodum quidem expedite solvit, mihique præ ceteris arrideret, si ei faveret Ecclesiæ traditio. At viget in Ecclesia antiqua traditio, Spiritum Sanctum non in Sabbato, sed in die Dominica in Apostolos ac Discipulos Jesu Christi fuisse illapsum, a qua Traditione, quæ in Ecclesia Romana obtinere videtur, cum ipse desciscere nec possim, nec debeam, lubens descendo in quartam sententiam, quam tuentur doctissimi Cardinales *Baronius*, & *Bellarminus*, qui licet fateantur, secundam diem Azymorum, anno, quo Christus mortuus est, incidisse in diem Sabbati, volunt attamen, Judæos hoc anno exordium numerandi quinquaginta dies usque ad Pentecosten non sumpsisse ab hac secunda die Azymorum, quæ incidit in Sabbatum, sed a tertia die Azymorum, quæ incidit in primam Sabbati, seu in diem Dominicam. Ratio potissima, qua nituntur ambo illi Purpurati, in hoc sita est; quod licet Judæi ex communi Legis Mosaicæ præcepto dies quinquaginta ad Pentecostes celebrationem numerare solerent a secunda Azymorum die, qua primus frumenti manipulus demetendus, Deoque offerendus erat, quia tamen anno, quo Christus mortuus est, secunda illa Azymorum dies incidit in Sabbatum, quo per eandem Legem Mosaicam Judæis metere haud licebat, nonnisi a tertia Azymorum die, quæ incidit in diem Dominicam, & in qua metere licebat, cœperunt Judæi numerare quinquaginta illos dies, atque ita dies quinquagesimus, qui fuit dies Pentecostes, & illapsus Spiritus Sancti in Apostolos, ac Discipulos Jesu Christi, non in Sabbatum, sed in diem Dominicam incidit, sicut jam observavimus in Dissertatione decimanona hujusce Tractatus *de Mysteriis, & Annis Christi* in Responsione ad septimam Objectionem.

Ad tertium, quod attinet, Dubium, de hora diei, qua Spiritus Sanctus in Apostolos ac Discipulos Christi Domini effusus est, una est omnium cum Theologorum, tum Scripturæ Sacræ Interpretum, sententia, Spiritum Sanctum in Apostolos ac Discipulos Christi Domini fuisse illapsum hora diei tertia. Legitur quippe in Scriptura Sacra, Actuum Apostolorum c. 2. quod, cum Apostoli Spiritu Sancto pleni, variisque Linguis loquentes, a Judæis, tanto & a sæculis inaudito portento attonitis, tanquam ebrii ac musto pleni essent, palam sugillarentur, actutum Apostolus Petrus hanc putidam calumniam & a se, & a sociis amoliri volens, converso in Judæos sermone, sic illos affatus est: *Non, sicut vos æstimatis, hi ebrii sunt, cum sit hora diei tertia*. Inde Ecclesia pro Pentecostes die festo canit: *Dum hora cunctis tertia, repente Mundus intonat, orantibus Apo-*

Apostolis, *Deum venisse nuntiat*. Convenit itaque inter omnes, & extra dubitationis aleam positum est, Spiritum Sanctum hora diei tertia in Apostolos ac Discipulos Christi fuisse effusum. Quid autem per horam diei tertiam hic intelligendum sit? facili negotio intelliget lector, si in memoriam tantisper revocare velit ea, quæ obiter diximus sub finem Dissertationis decimæ nonę hujusce Tractatus *De Mysteriis*, & *Annis Christi*, observando videlicet, quod quemadmodum apud Judæos olim nox in quatuor Vigilias partita erat, & dies in quatuor Stationes, veluti totidem partes, erat divisa. Prima diei pars ab ortu solis incipiebat, & durabat usque ad horam diei tertiam, idest usque ad horam nonam matutinam, juxta morem, quem ceteræ aliæ Nationes (exceptis Italis) in numerandis diei horis observare solent. Hæc autem hora apud Judæos vocabatur *Prima*, eo quod ab hora prima, Oriente Sole, exordium duceret. Secunda pars, seu statio diei auspicabatur ab hora tertia, idest, juxta morem aliarum Nationum (exceptis Italis) ab hora nona matutina, & durabat usque ad meridiem, & vocabatur *Hora Tertia*, quia ab hora tertia post ortum solis initium sumebat. Tertia diei pars inibat ab hora sexta, idest a meridie, & perdurabat usque ad horam nonam, seu usque ad horam tertiam pomeridianam, & appellabatur *Hora Sexta*, quia ab hora sexta post ortum Solis principium habebat. Quarta demum statio, seu pars diei incipiebat ab hora nona, idest, a tertia hora pomeridiana, & durabat usque ad occasum solis, dicebaturque *Hora Nona*, quoniam ab hora nona post ortum solis principium nanciscebatur. Hac autem semel posita diei in quatuor partes divisione, quæ apud Judæos antiquitus obtinebat, facile intelligitur, Spiritum Sanctum effusum esse in Apostolos ac Discipulos Jesu Christi hora nona matutina, juxta morem, quem in numerandis diei horis Galli ceteræque Occidentis Nationes (*si excipias Italos*) etiamnum observare solent, quia, ut mox diximus, hora diei tertia, Judaico more computata, qua Spiritus Sanctus, sicut diserte testatur Scriptura Sacra, illapsus est in Apostolos, incipiebat (juxta Gallorum calculum) ab hora nona matutina, & protrahebatur usque ad Meridiem. Verum, hinc exoritur haud prætereunda difficultas. Dicet enim aliquis, si Spiritus Sanctus illapsus sit in Apostolos hora diei tertia post ortum solis, quo pacto sibi constare poterit hæc ratio, qua Apostolus *Petrus* contra Judæos probat, Apostolos non fuisse ebrios, quod esset hora diei tertia? nunquid experientia constat, esse apud quasdam Nationes nonnullos insignes potatores, abdomni & crapulæ deditos, qui summo mane, nedum hora tertia post ortum solis, temulenti sunt? id certe non inficias eo; rationem tamen, quam adducit *S. Petrus* ad probandum, Apostolos hora diei tertia non fuisse ebrios, aptissimam fuisse ad convincendos Judæos, qui Apostolos temulentiæ insimulabant, pertendo. Primo, quia Judæis, ex quibus erant Apostoli, districte vetitum erat, ne mane sese vino ingurgitarent. Ait enim Propheta *Isaias* cap. 5. vers. 11. *Væ qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam*, & *potandum usque ad vesperam*, *ut vino æstuetis*. Secundo, quia apud Judęos olim publica lege cautum erat, ne quis diebus Festis ac Sabbatis ante horam sextam post ortum solis, idest, ante meridiem cibum sumeret, quia iis diebus hora tertia post ortum solis Judæi in Templo Hierosolymitano conveniebant ad Festi, vel Sabbati celebrationem, & maxime ad offerendum Sacrificium, quod nonnisi circa horam sextam, idest, Meridiem, consummari solitum erat; donec autem absolutum omnino esset Sacrificium, Judæis cibum sumere vetabat tum temporis recepta, & ab illis adamussim observata disciplina, quæ viguit usque ad dirutionem Templi Hierosolymitani, quo everso ac solo æquato exolevit, quia non possunt amplius Judæi offerre sacrificia, quæ juxta Legem Mosaicam, in Templo Hierosolymitano duntaxat offerre solitum erat. Cum igitur tempo-

ribus Apostolorum vigeret adhuc apud Judæos hæc lex ac disciplina de non sumendo cibo in diebus Festis ac Sabbatis ante horam sextam post ortum solis, ideft, ante Meridiem, jure optimo Apostolus *Petrus* calumniam Judæorum, Apostolos ebrietatis accusantium, retundit his verbis: *Non, sicut vos existimatis, hi ebrii sunt, cum sit hora diei tertia*, qua nimirum nequidem cibum sumere illis licuit. Quasi Judæis sic diceret Apostolus Petrus: *Turpe est inebriari nocte, turpius die præsertim Festo; turpissimum mane. Quomodo ergo in nos, quorum vitam inter vos actam probe novistis, cadere suspicio potest, nos ebrios esse die festo, & quidem ineunte, atque ea hora, qua prima in Templo Sacra sunt facienda?* Habita itaque ratione legis & disciplinæ, quæ apud Judæos temporibus Apostolorum vigebat de non sumendo cibo diebus festis, & Sabbato ante horam sextam, ideft, ante Meridiem, optime probat *S. Petrus*, non potuisse Apostolos, qui tum temporis Legem Mosaicam, & Ritus Judaicos ad summos juris apices observabant, esse ebrios hora tertia solemnis diei Pentecostes.

Jam vero quod spectat quartum propositum Dubium, quo pacto videlicet intelligenda sint hæc verba, quæ cap. 2. Actuum Apostolorum leguntur: *Et apparuerunt illis dispertitæ linguæ, tanquam ignis &c.* non una est Scripturæ Sacræ Interpretum sententia. Quamvis enim omnes ferme in hoc consentiant, ejusmodi linguas non fuisse humanas, & carneas, quæ ad significandam præsentiam Spiritus Sancti, qui subtilissimus est Spiritus, & omnis materiæ expers, idoneæ non fuissent; nec eas vere igneas extitisse, alioquin illæ linguæ cum capitibus Apostolorum, juxta communiorem, sicut mox ostendemus, opinionem, insederint, capillos Apostolorum combussissent. Hic Scriptura Sacra ait: *Apparuerunt illis dispertitæ Linguæ, tanquam ignis*, ideft, *apparuerunt Linguæ, quæ ignis speciem referebant*. Quamvis, inquam, conveniat inter omnes Scripturæ Sacræ interpretes, Linguas, quæ apparuerunt in die Pentecostes, nec humanas, seu carneas, nec verum ignem fuisse, sed ignis tantummodo speciem retulisse; difficultas tamen est circa modum, quo illæ Linguæ *dispertitæ* dicuntur. Plures, & quasi ferme omnes Scripturæ Sacræ Interpretes asserunt, Linguas in die Pentecostes eo in sensu fuisse dispertitas, quod per singulos Apostolos, & alios, qui erant in Cœnaculo, distributæ essent, ita ut unusquisque capiti suo imminentem & insidentem Linguam haberet; *sedit super illos* (inquit) *Cyrillus Hierosolymitanus* Catech. 17. *ut novæ coronæ spirituales per Linguas igneas imponantur capiti illorum*. Hæc pervulgata Sanctorum Patrum & Scripturæ Sacræ Interpretum sententia non probatur quibusdam modernis viris eruditis, qui existimant, Linguas illas, veluti igneas non in eo sensu fuisse *dispertitas*, quod super singula Apostolorum, ceterorumque Fidelium, qui erant in Cœnaculo, capita, apparuerint dispertitæ, seu distributæ, sed quia Apostolorum, & aliorum, qui erant in Cœnaculo, Linguæ in ore proprio sint visæ velut igneæ, & quidem *dispertitæ*, seu dissectæ: ut, sicut Linguarum igne præsignabatur infusæ charitatis ardor, ita sectili Linguarum forma concessa illis polyglottia, seu virtus loquendi variis Linguis, designaretur. Hanc suam sententiam aliquot conjecturis adstruere conantur moderni illi Scriptores. In primis, dicunt, Veteres Patres certam hujus vocabuli ambigui, unde vulgaris sententia nata est, intelligentiam dedisse, & *dispertitas* Linguas pro discissis atque divisis, non pro distributis super Apostolorum capita accipiendas monuisse. Sic *S. Cyprianus* lib. 3. *Testimoniorum* ad Quirinum c. 101. *Sanctus Augustinus* lib. 5. de Actis cum *Felice* Manichæo c. 5. *Idacius Clarus* lib. 3. adversus *Varimadum*, Arianum, aliique communiter legunt: *Visæ illis Linguæ divisæ sicut ignis*. Vetus etiam Translatio habet: *Visæ sunt illis dissectæ Linguæ velut ignes*, Scholion quoque *Vatabli*, & *Hugonis a S. Charo*, Cardinalis, *dispertitæ Linguæ*, *ideft*, *divisæ*. Præterea, ajunt, hunc ipsum sensum apertissime elici e Textu Græco. Pro eo enim, quod in vulgata versione legitur, *dispertitæ Linguæ*, Græce habetur,

Sta-

διαμεριζόμεναι, hoc est, *dissectæ* in duas veluti partes, non distributæ, ut vulgo creditur; dissectæ videlicet in ipsorum oribus, non capitibus insidentes. Tertio, inquiunt, ut ardor ille divinus, variarumque Linguarum peritia, quibus tunc ad prædicandum Evangelium Apostoli donabantur, opportuno signo monstraretur, congruentius longe fuisse, illorum ipsorum Linguas ignitas ac sectiles divinitus apparere, quam symbolicas Linguas ex alto demissas illorum capitibus insidere. Nihil enim a recto naturæ ordine abhorret magis, quam Linguas capitibus insidere. Denique, pertendunt, quod si Linguæ capitibus Apostolorum revera insedissent, *Sanctus Lucas* incongrue c. 2. Actuum Apostolorum locutus fuisset, dicens: *Apparuerunt illis dispertitæ Linguæ, seditque supra singulos eorum*, debuisset enim *Lucas*, ut congrua esset locutio, sic scribere: *Apparuerunt illis dispertitę Linguæ, sederuntque super singulos eorum*. Hæ sunt in summa conjecturæ, quibus nituntur moderni quidam Scriptores, ad quas diluendas, breviter observare præstat, Linguas, velut igneas, quas capitibus Apostolorum institisse, seu insedisse dicimus, fuisse divisas, seu dissectas, easque in sectili forma apparuisse, quia capitibus Apostolorum, aliorumque, qui erant in Cœnaculo, plures incumbebant partiales Linguæ, quæ tamen inferne in unam quasi radicem coalescebant, ita ut inferne videretur esse una totalis Lingua, quæ exurgens in plures Linguas, quasi totidem culmos, & calamos se se dispertiret, non secus ac ignis, cujus speciem hæ Linguæ referebant, ob suam innatam agilitatem & volubilitatem, præsertim quando vento agitatur, in varias partes, quasi Linguas, sese dividit ac dispertit. Hac præmissa observatione, proclive est duabus prioribus Adversariorum conjecturis facere satis. Laudati quippe Patres, & Scripturæ Sacræ Interpretes, nec non vetus Translatio, & Textus Græcus innuunt quidem, Linguas, quæ capitibus Apostolorum insidebant, fuisse dispertitas, dissectas, divisas, seu in sectili forma apparuisse in sensu mox a me exposito, sed nullatenus indicant, Linguas Apostolorum dispertitas, seu divisas ac dissectas in proprio ipsorum ore apparuisse; sicut contendunt moderni illi Scriptores, quibus certe non suffragatur consuetudo Ecclesię, quæ, ad exprimendum Mysterium illapsus Spiritus Sancti in Apostolos, servat antiquas in Templis Imagines, quæ repræsentant Linguas Cœlo delapsas, sursum flammantes, & figura pyramidali, e singulorum Apostolorum capitibus in acumen surgentes; nullibi autem, quod sciam, visuntur in Templis Imagines, in quibus depingantur Linguæ Apostolorum *dispertitę*, seu in proprio ipsorum ore discissæ, divisæ, ac dissectæ. Quod quidem argumento est, consuetudinem Ecclesiæ in repræsentatione hujusce miraculi de distributione, seu partitione Linguarum, nullatenus favere interpretationi horumce modernorum Scriptorum, qui istud de partitione, seu divisione Linguarum in die Pentecostes patratum miraculum in eo positum dicunt; quod cum omnes Apostoli, aliique sederent in Cœnaculo, ad repentinum sonitum advenientis veluti Spiritus vehementis stupentes hærerent, atque attoniti, ore hianti atque aperto, illorum ipsorum Linguæ in ore proprio apparuerint velut igneæ, & quidem *dispertitæ*, seu dissectæ. Huic, inquam, recentiorum Scriptorum interpretationi nullo pacto adstipulantur Ecclesiæ consuetudo, Editionis Vulgatæ, Textusve Græci, ac Sanctorum Patrum authoritas. Nihilo solidior ac efficacior est tertia conjectura, qua nituntur moderni Scriptores, dum dicunt, ad significandam illam variarum Linguarum peritiam, qua ad prædicandum ubique terrarum Evangelium Apostoli in die Pentecostes donabantur, opportunius longe fuisse, ut Apostolorum Linguæ in ore ipsorum ignitæ ac sectiles divinitus apparerent, quam ut Symbolicæ Linguæ ex alto demissæ illorum capitibus insiderent. Hæc, inquam, conjectura nihilo ceteris præcedentibus solidior ac efficacior est, tum quia signa divinitus data, quale fuit istud de apparitione Linguarum, sunt supra naturam, ac subinde naturæ ordinem non sectantur. Tum

quia etiam caput est præcipua & nobilior corporis pars, in qua anima potissimum residet, suasque cum intellectus, tum voluntatis exercet operationes. Quia igitur Spiritus Sanctus in die Pentecostes debebat illustrare intellectum Apostolorum, eorumque inflammare voluntatem, ut omnibus Gentibus Evangelium intrepidis animis nuntiarent, congruentius erat, ut Linguæ, quæ apparuerunt, quæque signa erant illapsus Spiritus Sancti, capitibus Apostolorum insiderent. Tum quia denique voluit Deus, ut hoc de distributione, seu divisione Linguarum miraculum omnibus, qui erant in Cœnaculo, perspicuum facile atque exploratum esset; non potuisset autem esse tam facile omnibus perspicuum istud miraculum, si in hoc positum fuisset, quod Linguæ Apostolorum, aliorumque, qui erant in Cœnaculo, *dispertitæ*, seu dissectæ in ipsorum proprio ore apparuissent; ad cernendum quippe illud miraculum necesse prorsus fuisset, ut Apostoli, aliique Fideles in Cœnaculo congregati, aperto semper hiantique ore se se mutuo conspicerent, quod sane, ut nemo non videt, a decori, verique specie abhorrere videtur. Longe itaque probabilius est, istud miraculum ideo omnium oculis confestim pervium fuisse, quia in eo situm erat, quod super singula Apostolorum, ceterorumque Fidelium capita apparerent dispertitæ, seu distributæ Linguæ, velut igneæ, ac sursum flammantes, quæ insolito fulgore micantes omnium aspectibus actutum patuerunt. Denique, elumbis ac frigida est postrema modernorum Scriptorum conjectura, dum dicunt, incongruam fore hanc *S. Lucæ* elocutionem: *Et apparuerunt illis dispertitæ Linguę, seditque super singulos eorum*, si revera supra singula Apostolorum capita Linguæ dispertitæ, seu distributæ apparuissent. Tunc enim S. Lucas, ut congrua locutione id exprimeret, sic scribere debuisset: *Et apparuerunt illis dispertitæ Linguę, sederuntque super singulos eorum*. Verum futilis est hæc conjectura, primo, quia, ut superius diximus, una erat Lingua totalis, in varias licet partiales Linguas superne divisa, quæ Apostolorum, aliorumque Fidelium in Cœnaculo capitibus insidebat, adeoque *Lucas* apposite dicit: *seditque supra singulos eorum*. Secundo, quia, cum esset unus Spiritus Sanctus, qui per Linguas designatus, in cordibus Apostolorum, proprie loquendo, sedebat, seu habitabat, recte *Sanctus Lucas* ait: *Seditque supra singulos eorum*. Hinc Ecclesia in solemni precum Officio tempore Pentecostes publice canit: *Apparuerunt Apostolis dispertitę Linguę tanquam ignis, seditque supra singulos eorum Spiritus Sanctus*. Cum enim Spiritus Sanctus in Apostolos descendens, debebat constanter ac perpetuo in eorum cordibus requiescere ac permanere, de solo Spiritu Sancto proprie dicitur, quod sederit supra singulos eorum, quia ut inquit *S. Chrysostomus* Homilia quarta in Acta Apostolorum, *sedendi verbum*, in proprio sensu acceptum, *stabilitatem ac mansionem declarat*. Quia autem Linguę igneæ capitibus Apostolorum ad breve duntaxat temporis intervallum imminere apparuerint, & tanquam symbola fugacia & transitoria cito evanuerint, in sensu tantum latiori ac minus proprio dicitur, ejusmodi Linguas capitibus Apostolorum insedisse. Quo in sensu Interpres Syrus vertit: *Apparuerunt Apostolis dispertitæ Linguæ, & sederunt supra singulos eorum*. Sed de quarto proposito Dubio hactenus satis.

Veniamus nunc ad dilucidationem quinti propositi Dubii, utrum videlicet Spiritus Sanctus in solos Apostolos, vel in omnes Fideles, qui erant in Cœnaculo, fuerit effusus? *Theodorus Beza*, impius hæreticus Calvinista, contendit, Spiritum Sanctum in die Pentecostes illapsum duntaxat fuisse in duodecim Apostolos, exclusis cum B. Virgine *Maria*, non tantum aliis piis mulieribus, sed reliquis etiam Jesu Christi Discipulis, indeque, pro sua congenita maledicendi prurigine, Pictores carpit ac perstringit his verbis: *Opinor*, inquit, *ridicule facere eos, qui cum hanc Historiam pingunt, solent Mariam, Matrem Domini, in medio Apostolorum collocare, nimirum ut eam Collegii Apostolici Reginam faciant*. At difficile non est procacissimi hujus hæretici reprimere petulantiam,

&

& aperte ex Scriptura Sacra demonstrare, Spiritum Sanctum die ipso Pentecostes in omnes, qui erant in Cœnaculo (erant autem centum circiter ac viginti) illapsum fuisse. At enim, Spiritus Sanctus die Sacra Pentecostes in eos effusus est, qui *pariter in eodem loco erant*, seu in Cœnaculo congregati, sicut legitur Actuum Apostolorum capit. 2. *Sedit supra singulos eorum* (Spiritus Sanctus) *Et repleti sunt omnes Spiritu Sancto*; atqui non solum Apostoli, sed & alii erant in Cœnaculo inclusi, sicut *Lucas* cap. 1. vers. 14. ejusdem Libri Actuum Apostolorum diserte testatur his verbis: *Hi omnes*, idest Apostoli, *erant perseverantes unanimiter in oratione cum mulieribus & Maria Matre Jesu, & fratribus ejus*; non igitur in solos Apostolos Spiritus Sanctus Sacra die Pentecostes effusus est, sicut effutire ausus est *Theodorus Beza*. Præterea, ex eo Oraculo, quod legitur cap. 2. *Joelis*, Prophetę, quodque *Petrus* Apostolus c. 2. Actuum Apostolorum in ipsa effusione Spiritus Sancti die Pentecostes completum esse affirmat, facile colligitur, Spiritum Sanctum non in solos Apostolos, sed promiscue in omnes, qui in Cœnaculo erant congregati, fuisse illapsum. Sic enim *S. Petrus* in ea Oratione, quam, post effusionem Spiritus Sancti, habuit ad Judæos, qui Apostolos, variis loquentes linguis, tanquam ebrios traducebant, palam loquitur: *Non enim, sicut vos æstimatis, hi ebrii sunt, cum sit hora diei tertia; sed hoc est, quod dictum est per Prophetam Joel: Et erit in novissimis diebus (dicit Dominus) effundam de Spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt filii vestri & filiæ vestræ, & juvenes vestri visiones videbunt, & seniores vestri somnia somniabunt: Et quidem super servos meos & super ancillas meas, in diebus illis effundam de Spiritu meo, & prophetabunt*. Ex hoc, inquam, Prophetæ *Joelis*, Vaticinio, quod ipsa die Pentecostes per effusionem Spiritus Sancti suum exitum habuisse ait *S. Petrus*, facile colligitur, eos omnes, qui erant in Cœnaculo, fuisse absque ullo vel ætatis, vel sexus discrimine, divinæ illius effusionis participes.

Dicet fortasse quispiam, solis Apostolis Jesum Christum, antequam ascenderet in Cœlum, pręcepisse, ab Hierosolymis non discederent, sed illic congregati, simulque vacantes jejuniis, hymnis ac precationibus, expectarent Spiritum Sanctum, quem promiserat illis, alterum consolatorem mittendum a Patre. Solis igitur Apostolis, non aliis, Spiritum Sanctum promisit Christus Dominus, ac subinde in solos Apostolos, & non in alios, Spiritus Sanctus ipsa die Pentecostes illapsus est. Si quis, inquam, hæc dicat, statim ipse cum Sancto Augustino Sermone 186. de Tempore respondebo, eam fuisse Christi liberalitatem, ut quod paucis Apostolis promiserat beneficium, multis conferret: *Passus est*, inquit Aquilinus ille Doctor, *resurrexit, ascendit; restabat, ut impleret quod promisit. Hoc expectantes Discipuli ejus, animæ, ut scriptum est, centum viginti, decuplato numero Apostolorum, duodecim enim elegit, & ad centum viginti Spiritum misit*. Et Tractatu 19. in Joannem ait idem S. Doctor: *Centum, & novem cum Apostolis undecim, centum, & viginti erant, quando simul congregati post ejus ascensum expectaverunt, & receperunt promissum Spiritum Sanctum*. Totam igitur quinti hujus propositi Dubii resolutionem concludam hisce verbis *Sancti Joannis Chrysostomi* Homilia 4. in caput 2. Actuum Apostolorum: *Quid autem, in duodecim venit tantum* (Spiritus Sanctus) *non etiam in cæteros? Nequaquam: Sed venit etiam in illos centum viginti*.

Superest ultimum discutiendum Dubium, an videlicet omnes, qui erant in Cœnaculo, receperint Donum linguarum, & an illud Donum fuerit habituale, aut duntaxat transitorium? Sed antequam istud Dubium dissolvam, non abs re erit explicare, in quo præsertim situm esset Donum illud linguarum. Narrat Script. Sac. c. 2. Actuum Apostolorum, statim post illapsum Spiritus Sancti Apostolos, transmutatos in Cœlestes homines, e Cœnaculo exiisse, in publicum prosiliisse, variisque linguis palam loquutos fuisse in ipsa Hierosolymorum Urbe, quæ huic tam insigni manifestando mira-

raculo theatrum perquam idoneum erat. Siquidem ob Urbis celebritatem, & ob Pascha, quod præcesserat, & ob Pentecostes religionem, plurimi tum temporis agebant Hierosolymis non solum ex omnibus Syriæ partibus, verum etiam ex omnibus Regionibus, quocumque illos vel bellorum tempestas dispulerat, vel casus aliquis deduxerat, inter quos erant plurimi, quibus cordi erat pietas. Hujus inauditi hactenus prodigii novitas, ubi per omnes esset Hierosolymis vulgata, convenit promiscua populi multitudo, perplexis animis quærens, quid hoc esset novę rei? Quod cum ex tam diversę linguę Regionibus essent collecti, tamen unusquisque sic intellexisset illos loquentes, quasi non una quapiam omnibus, sed singulo cuique sua vernacula lingua fuissent locuti. Qui igitur fieri potest, inquiebant omnes attoniti, ut tam multi diversę linguę homines quoties audimus unum aliquem loquentem, nihilosecius intelligamus, quam si suam quisque linguam, in qua natus est, audiret, cum ex tam diversis Regionibus multitudo conflata sit, quę habet Parthos, Medos, Elamitas, tum eos, qui incolunt Judæam, in multas partes divisam, & ad hæc Cappadociam, Pontum, & Asiam, Phrygiam, Pamphyliam, Ægyptum, easque Lybiæ partes, quę attingunt Cyrenem. Neque desunt, qui Romæ sedem habent, partim genere Judęi, partim proselyti, hoc est, ad Judaicam Religionem cooptati. Præterea, Cretenses, & Arabes. Ex tot Nationibus, ex tam diversis linguis conflati audimus, & intelligimus illos loquentes non res usitatas aut humanas, sed sublimia, sed magnifica, sed Deo digna. Ad hunc modum quotquot erant Religionis amantes, tanta hujus rei novitate perculsi, differebant, dicentes, quid sibi vult prodigium hoc? Quæ omnia hisce verbis exprimit Scriptura Sacra: *Et repleti sunt omnes Spiritu Sancto, & cæperunt loqui variis linguis prout Spiritus Sanctus dabat eloqui illis. Erant autem in Hierusalem habitantes Judæi, viri Religiosi ex omni Natione, quę sub Cælo est. Facta autem hac voce, convenit multitudo: & mente confusa est, quoniam audiebat unusquisque lingua sua illos loquentes. Stupebant autem omnes, & mirabantur, dicentes: Nonne ecce omnes isti, qui loquuntur, Galilæi sunt, & quomodo nos audivimus unusquisque linguam nostram in qua nati sumus? Parthi, Medi, & Elamitæ, & qui habitant Mesopotamiam, Judæam, & Cappadociam, Pontum, & Asiam, Phrygiam, & Pamphyliam, Ægyptum, & partes Lybiæ, quæ est circa Cyrenem, & advenæ Romani. Judæi quoque, Proselyti, Cretes & Arabes audivimus eos loquentes nostris linguis magnalia Dei. Stupebant omnes & mirabantur ad invicem dicentes: Quidnam vult hoc esse?* Ex eo Scripturę Sacræ loco, quem hic integrum exscribere necessarium esse duxi, facilius stabiliri poterit, in quo situm esset istud Donum linguarum, quod in Sacra Pentecostes die receperunt Apostoli, & quænam sit super hac re probabilior Theologorum & Scripturæ Sacræ Interpretum Sententia. In primis, sunt quidam moderni Scriptores qui docent, omnes linguas ex lingua Hebraica, quę est omnium linguarum primigenia, originem habere, ita ut non solum linguę Chaldaica, Syriaca, Ægyptiaca, Arabica, cæteræque linguæ Orientales ex ea promanarint, sed etiam linguæ Græca, Latina, Celtica, Saxonica, Theutonica, Danica, aliæque Linguæ nihil aliud sint, quam dialecti, seu species & propagines ejusdem Hebraicæ linguæ, sicut fuse probant *Ludovicus Thomassinus* in Prefatione *Glossarii Hebraici*, & Abbas *Paulus Pezronius* in libro *de Antiquitate & origine linguæ Celticæ*. Hinc dicunt illi Scriptores, non omnem linguarum Orientalium affinitatem cum lingua Hebraica per confusionem Babylonicam, quando post Diluvium dispersæ sunt Gentes, fuisse extinctam, nec majorem extitisse inter Orientales linguas differentiam, quam quæ inter linguas Italicam, Gallicam, & Hispanicam occurrit, quę quidem sunt linguæ Latinę dialecti, seu propagines. Quo fit, ut, quemadmodum ille, qui linguis vel Italica, vel Hispanica, vel Gallica loquitur, non potest facile intelligere linguam Latinam, quamvis eam nonnihil intelligat propter affinitatem, quam tres illæ linguæ habent cum lingua Latina, cujus sunt dialecti; ita similiter, il-

ille, qui loquitur linguis vel Chaldaica, vel Syriaca, vel Ægyptiaca, vel Arabica, ceterisque aliis linguis Orientalibus, non possit facile intelligere linguam Hebraicam, eam tamen utcumque intelligat, ob affinitatem, quam illæ linguæ Orientales habent cum lingua Hebraica, e qua, tanquam dialecti, sunt propagatæ. Hoc semel jacto principio, asserunt moderni Scriptores, Donum linguarum, quod Apostoli in Sacra Pentecostes die receperunt, non in hoc situm fuisse, quod variis linguis loquentes, ab omnibus Nationibus audirentur, (implicat enim, inquiunt, contradictionem, hominem eodem tempore variis linguis loqui) sed in hoc positum esse, quod speciali miraculo factum sit, ut omnes Nationes, quæ antehac linguam Hebraicam, omnium linguarum primigeniam, haud facile capiebant, licet linguis uterentur, quæ dialecti erant linguæ Hebraicæ, & magnam cum ipsa affinitatem habebant, facillime tamen in Sacra Pentecostes die linguam Hebraicam, qua loquebantur Apostoli, intellexerint, quasi ipsis vernacula fuisset. Verum, hanc Sententiam meo calculo probare minime possum, primo, quia supponit, Apostolis Donum variis linguis loquendi non fuisse a Spiritu Sancto infusum, quod tamen, ut mox ostendemus, aperte adversatur Scripturæ Sacræ. Secundo, hæc Sententia haud parum elevat miraculum Doni linguarum, quod Apostoli Pentecostes die acceperunt. Si enim, juxta Assertores hujus Sententiæ, in hoc duntaxat positum fuit istud linguarum Donum, quod omnes Nationes die Pentecostes facile linguam Hebraicam, qua loquebantur Apostoli, intelligerent, quam antehac diversis ejusdem linguæ Hebraicæ dialectis utens, non ita facile intelligebant, tota vis & excellentia hujus miraculi Doni linguarum ad id unum reducetur, quod omnes Nationes in die Pentecostes linguam Hebraicam facile intellexerunt, quam antea non ita facile intelligebant. Porro, nemo dicet, hoc tam grande, & insigne miraculum esse, ut quis facile percipiat & intelligat aliquam linguam, quam antea non ita facile percipiebat & intelligebat. Id quippe sæpe numero usu venire solet in omnibus linguis, quæ plures dialectos habent, & quæ facile disci & intelligi possunt ab his, in quorum Regionibus diversæ sunt illarum linguarum dialecti, ut videre est in lingua Græca, quæ licet una sit, habet tamen quinque dialectos; in lingua Gallica, & in ceteris aliis linguis, quæ varias habent dialectos. Quod igitur in die Pentecostes omnes Nationes statim linguam Hebraicam, qua loquebantur, Apostoli, facile intellexissent, quam antea non ita facile intelligebant, fuisset, fateor, instar alicujus prodigii, quod tamen longe illustrius, & majori dignum admiratione visum esset, si Apostoli, qui erant antea piscatores, virique rudes & imperiti, confestim variis linguis post effusionem Spiritus Sancti fuissent locuti. Cum igitur defensores istius, quam impugnamus, Sententiæ, negent Apostolos variis linguis esse locutos, minuunt stupendum miraculum, quod contigit in Dono linguarum, vimque faciunt Scripturæ Sacræ dicenti cap. 2. Actuum Apostolorum: *Repleti sunt omnes Spiritu Sancto, & cæperunt loqui variis linguis, prout Spiritus Sanctus dabat eloqui illis .... Stupebant autem omnes & mirabantur ad invicem dicentes: Quidnam vult hoc esse?* Denique, quamvis non inficias eam, Hebræam linguam esse primigeniam, & ex ea omnes alias linguas, velut ejus dialectos, originem habuisse, sicut jam citati doctissimi Scriptores *Thomassinus*, & *Pezronius* probant; quamvis pariter credibile sit, Hebræam linguam non omnino amisisse etiam in dispersione Gentium, quæ accidit post Diluvium, eam, quam habebat, cum linguis Orientalibus affinitatem: attamen nulla unquam ratione probari poterit, linguam Hebræam, qua Judæi temporibus Christi & Apostolorum utebantur, eandem cum linguis orientalibus retinuisse affinitatem, ita ut tum temporis ab his, qui linguis Orientalibus loquebantur, intelligi posset Hebræa lingua, licet non ita facile. Lingua siquidem, qua Judæi temporibus Christi & Apostolorum utebantur, quamque ipsemet Christus & ejus Apostoli usurpabant, non erat antiqua Hebræa, omnium linguarum primigenia, quæ cum linguis Orien-

Orientalibus, veluti totidem ejus dialectis, affinitatem habebat, sed erat lingua Syro-Hebraica, quę ab his, qui puris linguis Orientalibus loquebantur, intelligi nullatenus poterat, nisi prius eam fuissent edocti. Gratis itaque dicunt moderni illi Scriptores, linguam Hebręam temporibus Christi & Apostolorum, eamdem, quam prius cum linguis Orientalibus habebat, retinuisse affinitatem, & miraculum Doni linguarum, quod in die Pentecostes post effusionem Spiritus Sancti contigit, in hoc duntaxat positum fuisse, quod omnes Gentes, quę linguis Orientalibus loquebantur, quęque linguam Hebręam intelligebant, sed non ita facile; mira & stupenda novitate linguam Hebręam, qua utebantur Apostoli, actutum, facile, perspicue, tanquam vernaculam suam linguam, perceperunt atque intellexerunt.

Confutata semel hac modernorum Scriptorum Sententia, proclive erit aliam huic affinem refellere opinionem. Sunt enim nonnulli, qui tametsi fateantur, linguam Hebręam, quę omnium linguarum fons est primordialis, nullam temporibus Christi & Apostolorum habuisse cum linguis Orientalibus affinitatem, contendunt attamen, miraculum doni linguarum, quod in Sacro Pentecostes die accidit, in hoc tantummodo positum fuisse, quod post illapsum Spiritus Sancti omnes Apostoli lingua Syro-Hebręa, tum temporis apud Judęos patria, utentes, a variis Nationum populis intelligerentur, nec necessarium fuisse, ut Apostoli reciperent donum Linguarum, seu virtutem loquendi variis linguis, non secus ac postremis hisce temporibus quidam fuerunt Viri Apostolici, quos inter censentur SS. *Vincentius Ferrerius*, *Ludovicus Bertrandus* & *Franciscus Xaverius*, qui, licet linguarum peritia non pollerent, sola tamen patria lingua locuti, a dissonis tamen & barbaris gentibus intelligebantur. Verum, hęc sententia facile refelli potest. Primo, quia in ea hypotesi miraculum doni linguarum, non in mentibus & linguis Apostolorum, sed in auribus tantum auditorum accidisset; cum tamen Scriptura Sacra conceptis verbis afferat, hoc miraculum in ipsorum Apostolorum linguis apparuisset: *Et cœperunt loqui variis linguis, pro ut Spiritus Sanctus dabat eloqui illis.* Secundo, si Apostoli donum linguarum, seu virtutem variis linguis loquendi a Spiritu Sancto in die Pentecostes non accepissent, minus ad prædicandum Evangelium ubique terrarum fuissent idonei, quippe dono linguarum destituti, mutuos cum barbararum Nationum populis sermones nec serere, nec illos secum loquentes intelligere potuissent, nisi Deus nova continuo miracula patrare, ac multiplicare voluisset. Ex. gr. non potuisset aliquis Apostolus, propria, seu nativa tantum lingua loquens, audiri a populo externę linguę, & Nationis, nisi Deus, loquente illo Apostolo patria sua lingua, vocem, seu sonum nativę illius populi linguę prius in aere per miraculum efformasset; & auribus hujusce populi impressisset, & versa vice, non potuisset populus externæ linguæ & Nationis loqui cum aliquo Apostolo, ejus linguæ ignaro, nisi Deus, eo loquente populo lingua sua nativa, prius per novum miraculum, vocem & sonum propriæ linguæ hujus Apostoli in aere efformasset, & in aures ejusdem Apostoli immisisset. Deus autem non solet absque necessitate edere, & multo minus multiplicare miracula; Deus enim & natura, ut vulgo dicitur, nihil frustra operantur. Tertio, constans est & communis Sanctorum Patrum traditio, Apostolos omnium Nationum linguis fuisset locutos. Ita censet *S. Augustinus* Tactatu 93. in Joannem, *S. Ambrosius* in Psal. 18. *S. Leo* Serm. 1. de Pentecoste, *S. Gregorius Magnus* Hom. 30. in Evangelia; & alii plures, quorum sententia consentanea est verbis Christi Domini promittentis Marci cap. 16. v. 17. donum linguarum Apostolis suis: *Linguis loquentur novis*, & testimonio, quod de semeptiso perhibet Apostolus *Paulus* Ep. 2. ad Corinthos dicens: *Gratias ago Deo meo, quod omnium vestrum lingua loquor*. Quasi diceret Apostolus: Gratias ago Deo meo, quod lingua loquar omnium, qui ex variis Orbis partibus oriundi, vel in Urbe Corinthi habitant, vel ad eam, tanquam ad celeberrimum totius Achajæ, Græciæque Emporium ex omnibus Nationibus appellunt. Negari igitur non potest, Apostolos per illapsum Spiritus Sancti recepisse donum linguarum, seu vir-

tu-

tutem loquendi variis linguis, eosque reapse omnium Nationum linguis fuisse locutos.

Sed dicet fortasse aliquis, incredibile est, Apostolos, dum ad variarum Nationum & linguarum populos pro concione dicebant, potuisse simul & eodem tempore singulis horum populorum linguis loqui, ut ab illis audiri possent. Impossibile quippe est, attento naturæ ordine, ut quis eodem tempore variis linguis loquatur, nisi quis adeo bonus sit, ut credat *Diodoro Siculo* c. ultimo libri quinti narranti, homines Insulæ cujuspiam linguam sic sectilem, seu duas in partes divisam in ore habere, ut una quidem linguæ parte idiomate uno, altera alio possint simul pro suo arbitrio loqui, quæ *Diodori* narratio tametsi vera esset, quæ tamen ceu fabulosa ab omnibus viris eruditis exploditur, nihil prorsus concluderet pro Apostolis, quippe qui Conciones ad diversarum Nationum & linguarum populos habentes non duabus tantum, sed pluribus linguis loqui debuissent, ut ab omnibus audiri, & intelligi possent. Quod cum plane incredibile videatur, nulla planior & expeditior suppetit via ad explicandum, quo pacto Apostoli in publicis ad diversarum Nationum, & linguarum populos concionibus, audiri, & ab omnibus intelligi potuerint, quam si dicatur, illos a Deo hoc speciale obtinuisse donum, ut nativa, seu patria lingua sua utentes, ab omnibus exterarum Nationum & linguarum populis audirentur, atque intelligerentur.

Hæc si quis dicat, me facile secum consentientem habebit. Ultro siquidem fateor, Apostolos certis in casibus, maxime dum ad variarum Nationum & linguarum populos conciones habebant, hoc singulare donum ad facilius propagandum Evangelium a Deo accepisse, ut patria lingua sua loquentes, promiscue & indiscriminatim ab omnibus exteris & barbaris Nationibus intelligerentur. Eccur, quæso, ejusmodi donum, quod ad conversionem Gentium omnino necessarium erat, Apostolis, primitias spiritus habentibus, denegasset Deus, qui illud postremis hisce temporibus viris quibusdam Apostolicis concessit? Ecquis unquam credat, Apostolos, exteris & barbaris Nationibus concionantes, multis linguis simul fuisse locutos? Longe itaque probabilius est, Apostolos per illapsum Spiritus Sancti utrumque accepisse donum, hoc est, illos omnium Nationum linguis fuisse instructos, & rursus, eos, dum ad diversarum Nationum & linguarum populos palam conciones habebant, ab omnibus Nationibus, licet linguis discrepantibus, auditos & intellectos fuisse, perinde ac illarum Nationum linguis vernaculis essent locuti, quamvis tamen sola sua nativa, seu patria lingua loquerentur. Utrumque siquidem donum ad promulgandum per totum Orbem Evangelium, & ad omnes Nationes Fide Christi imbuendas Apostolis erat necessarium. Hinc Venerabilis *Beda*, explicans hæc verba, quæ c. 2. Actuum Apostolorum leguntur: *Audivimus unusquisque linguam nostram, in qua nati sumus*, utrumque donum adjudicat Apostolis dicens: *Aut quia linguis omnibus loquebantur, aut quia lingua sua loquentes, ab omnibus intelligebantur.* Sed hæc de modo, natura, & virtute doni linguarum, quod per illapsum Spiritus Sancti in die Pentecostes Apostoli acceperunt, dicta abunde sufficere debent. Veniamus nunc ad duas illas difficultates, quas in sexto Dubio proposuimus, & quarum prima hæc est: utrum non solum Apostoli, sed & omnes Fideles, qui erant in Cœnaculo, receperint per effusionem Spiritus Sancti donum linguarum, & revera omnium Nationum linguis fuerint locuti? Altera difficultas est, an istud donum linguarum in his, qui illud in die Pentecostes divinitus acceperunt, fuerit aut habituale, aut duntaxat transitorium?

Circa priorem difficultatem censet subtilis noster *Cajetanus* in suis Commentariis in 3. part. Summæ *S. Thomæ*, Quæst. 27. Artic. 5. B. Virginem Deiparam, aliasque pias mulieres, quæ erant in Cœnaculo, non recepisse donum linguarum, eaque potissimum ducitur ratione, quod ejusmodi linguarum donum concionatoribus tantum videtur concessum tanquam necessarium evulgandis in omnes gentes Fidei Christianæ Mysteriis,

riis, neque id muneris ad Virginem Matrem, aliasque pias mulieres spectabat, dicente Apostolo *Paulo* Epist. ad Timot. c. 2. v. 12. *Docere autem mulierem non permitto*. Sed hæc non placet Cardinalis *Cajetani* sententia. Primo, quia de omnibus, tam viris quam mulieribus Sacro Cœnaculo contentis, citra ullam distinctionem, ait Script. Sacra c. 2. Actuum Apostolorum: *Repleti sunt omnes Spiritu Sancto, & cœperunt loqui variis linguis.* Ubi autem nihil distinguitur, nihil excipitur. Præterea, credibile non est, Virginem Deiparam, quam Deus beatissima omnium Cœlestium donorum copia, & omnigena virtutum suppellectili decorare dignatus est, privatam fuisse hoc cœlesti linguarum dono. Quamvis enim hæc Beatissima Virgo ad concionandum in Orbem terrarum una cum Apostolis missa non sit, nec etiam publicos unquam ad populum sermones habuerit, fieri tamen potuit, ut susceptis ubique gentium Christianæ Fidei Sacris, ad eam invisendam ex longinquis Regionibus multi Fideles accesserint, quibuscum illam agere par erat, atque expedite loqui per illorum linguæ usum. Eodem linguarum dono pias mulieres, quæ erant in Cœnaculo, præditas fuisse facile etiam crediderim, præsertim *Mariam Magdalenam*, & *Martham*, quæ Apostolos imitatæ, Christum Massiliensibus, & Taracconensibus enunciarunt, juxta piam, & in Gallo-Provincia receptam Traditionem, quam dum *Joannes Launoius*, Sacræ Facultatis Parisiensis Doctor, edito libro impugnare ausus est, totius populi Gallo-Provinciæ invidiam & odium sibi conflavit, ejusque liber jussu Senatus cum Aquensis, tum Tolosani, ultricibus flammis addictus est. Tertio, Prophetia *Joelis*, quam in Sacro Pentecostes die impletam fuisse *S. Petrus*, Apostolorum Princeps, c. 2. Actuum Apostolorum testatur, nihil in perceptione donorum Spiritus Sancti discriminis ponit inter viros & mulieres. Sic enim habet: *Et erit in novissimis diebus* (*dicit Dominus*) *effundam de Spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt filii vestri, & filiæ vestræ, & juvenes vestri visiones videbunt, & Seniores vestri somnia somniabunt: Et quidem super servos meos, & super ancillas meas, in diebus illis effundam de Spiritu meo, & prophetabunt*. Quarto, non solum Apostolos, sed & omnes, qui erant in Cœnaculo, recepisse in die Pentecostes donum linguarum, ex eo maxime evincitur, quod in aliis occasionibus, ubi per manus Apostolorum conferebatur Spiritus Sanctus, Fideles etiam privati, & ad ministerium Apostolicum minime destinati, quin & ipsi Gentiles, Christi Fide illustrati, donum illud linguarum confestim percipiebant, sicut Actuum Apostolorum c. 10. narrat *Sanctus Lucas* his verbis: *Obstupuerunt ex Circumcisione Fideles, qui venerunt cum Petro, quia & in Nationes gratia Spiritus Sancti effusa est: audiebant enim illos loquentes linguis, & magnificantes Deum*. Cum igitur non solum Fideles, sed etiam Gentiles, ad Christum conversi, reciperent per impositionem manuum Apostolorum donum linguarum, quanto facilius credere debemus, omnes Fideles, qui erant in Cœnaculo, sive viri, sive mulieres, donum linguarum, seu variarum linguarum intelligentiam, per illapsum Spiritus Sancti accepisse? Denique, multi Sancti Patres, & antiqui Theologi (quorum testimonia legi possunt apud *Suarez*, Societatis Jesu Theologum, Tom. 2. in 3. Part. Summæ *S. Thomæ*, Disp. 20. Sect. 2.) disertis verbis docent, variarum linguarum intelligentiam omnibus, qui erant in Cœnaculo, hoc est, tam viris, quam mulieribus, in eum cœtum coactis, fuisse concessam. Tot Sanctorum Patrum, & antiquorum Theologorum testimonia cum hic congerere, & exscribere nimis longum esset, unum, instar omnium, proferre sufficiet, depromptum ex c. 2. Sermonis *S. Augustini* 186. de tempore, ubi hæc habet Aquilinus ille Doctor: *Omnes, qui aderant* (in Cœnaculo) *unam linguam didicerant. Venit Spiritus Sanctus. Impleti sunt, cœperunt loqui linguis variis omnium gentium, quas non noverant, nec didicerant. Sed docebat ille, qui venerat, intravit, impleti sunt, fudit. Et tunc hoc erat signum: quicumque accipiebat Spiritum Sanctum, subito impletus Spiritu linguis omnium loquebatur, non illi solum centum viginti. Docent nos litteræ ipsæ,*

sa, postea crediderunt homines, baptizati sunt, acceperunt Spiritum Sanctum, linguis omnium gentium locuti sunt.

Ratio autem, qua utitur noster *Cajetanus* ad probandum, nec B. *Mariam* Virginem, nec alias pias mulieres donum linguarum accepisse, sententiæ nostrę aperte favet, nedum adversatur. At enim, cum piæ mulieres, in Cœnaculo cum Apostolis conclusæ, accepissent in die Pentecostes donum linguarum, ceterasque Gratias, quas enumerat Apostolus *Paulus* Epist. 1. ad Corinthios cap. 12. ideo, ne contra ordinem a Deo constitutum in Ecclesia, mulieres sibi deinceps jus arrogarent loquendi linguis, interpretandi, docendi, exhortandi, Revelationes suas proferendi, Cantica ex tempore componendi & canendi, quasi ex divini Spiritus afflatu, ideo, inquam, Apostolus *Paulus* capite sequenti, seu decimo tertio ejusdem Epistolæ, præcipit mulieribus, ut in Conventibus Ecclesiasticis taceant, quia illis in publico cætu ad viros sermonem habere non permittit Ecclesiarum consuetudo, vetatque conditio sexus. Unde ait Apostolus: *Mulieres in Ecclesiis taceant, non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse, sicut Lex dicit. Si quid autem volunt discere, domi suę viros interrogent. Turpe est enim mulieri loqui in Ecclesia.* Idem inculcat Apostolus Epist. 1. ad Timoth. cap. 2. dicens: *Mulier in silentio discat cum omni subjectione. Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum, sed esse in silentio.*

Sed ecce inquit mihi aliquis, si non tantum Apostoli, sed etiam omnes, qui in Cœnaculo erant, sive viri, sive mulieres, fuerunt doni linguarum participes, quorsum igitur omnes Gentes, quæ ex variis Orbis Nationibus oriundæ tum temporis aderant Hierosolymis, solis Apostolis donum linguarum peculiare & eximium esse succlamabant dicentes: *Nonne omnes isti, qui loquuntur, Galilæi sunt? Et quomodo nos audivimus unusquisque linguam nostram illos loquentes?* Eo siquidem *Galilęorum* nomine Apostolos designari certum est apud omnes. Soli itaque Apostoli variis linquis loquebantur, non vero alii Fideles, qui in Cœnaculo cum illis versabantur. Hęc, inquam, si quis mihi objiciat, facile respondeo, quod licet omnes Fideles, qui una cum Apostolis in Cœnaculo erant conclusi, & Spiritu Sancto perfusi, donum linguarum acceperint, principaliter tamen solis Apostolis tribuitur donum linguarum, tum quia soli Apostoli erant verbi Duces, & susceptæ gratiæ præcones a Christo Domino constituti: Tum quia etiam soli Apostoli illo primo impetu foras e Cœnaculo erumpentes, accepti doni linguarum experimentum primi dederunt, & in alios homines de repente immutati apparuerunt. Ex piscatoribus quippe, idiotis, & infacundis, facti sunt subito diserti Oratores, coarguentes cœlesti eloquentia supercilium Pharisæorum, convincentes enthymemata Philosophorum, opprimentes vim Rhetorum, & nullis licet præsidiis humanis instructi, Præsides tamen non timentes, nec Reges, nec Concilia, nec carceres, nec tormenta, nec mortes, semper alacres ac læti promissis Evangelicis, atque intrepide verba facientes apud multitudinem, quæ cum semper est bellua multorum capitum, tum vero præcipue, quoties ex variis linguis ac Nationibus collecta est. Omnes igitur Gentes, quæ erant Hierosolymis, ob repentinam illam, quam in Apostolis suspiciebant mutationem, vehemens quædam habebat admiratio, atque inter sese disputabant, qui fieret, quod nec auditum fuerat, neque lectum? Dicebant autem: Ecce rem novam: *Nonne isti qui loquuntur Galilęi sunt? Et quomodo nos audivimus unusquisque linguam nostram illos loquentes?*

Alteram quod spectat difficultatem, an videlicet donum linguarum quod Apostolis, aliisque in Cœnaculo Hierosolymitano conclusis, concessum est, fuerit habituale, vel duntaxat transitorium? convenit inter omnes Catholicos Scriptores, donum illud linguarum, seu facultatem loquendi variis linguis fuisse illis datam & infusam per modum habitus. Si enim isthæc facultas variis linguis loquendi Apostolis, aliisque Cœnaculo contentis, concessa tantum fuisset per modum doni transeuntis, non vero per modum habitus permanentis, debuissent postea Apostoli, aliique

que notitiam linguarum exoticarum quantum ad habitum crebris exercitiis, studio ac labore acquirere, sicque nihil novi illis accessisset, sed id cum quolibet homine commune habuissent, quod certe nulla ratione dici potest, quia, ut superius diximus, Apostoli, aliique Discipuli Christi Domini, cum essent variarum Nationum & linguarum populis Evangelium annuntiaturi, necessario opus habebant notitia linguarum, quarum subinde habitum, quem non nisi post multas devoratas molestias, & diuturni temporis moras sibi comparare potuissent, Dei speciali infundentis beneficio accipere debuerunt. Hanc receptissimam apud Catholicos Scriptores sententiam data opera impugnat *Claudius Salmasius* in libro, quem edidit, *De lingua Hellenistica*; putatque, donum linguarum fuisse datum Apostolis non per modum habitus permanentis, sed tantum per modum transitoriæ motionis, & vialis, cujusdam afflatus, & impetus Spiritus Sancti, ita ut ultra diem Pentecostes non duraverit vis illa, qua instructi fuerant a Spiritu Sancto, omnibus diversarum Nationum linguis loquendi: *Falluntur*, inquit Hæreticus ille Calvinista, *qui putant ab illo miraculo infusam fuisse virtutem variis loquendi linguis, quas ipsi non didicissent, & quę in toto Orbe frequentabantur. Non enim verosimile est, ultra diem illum durasse vim illam, quam Spiritus Sanctus iis adflavit, qua linguis omnibus feruntur loquuti, tantisper locum habituram, quamdiu linguæ singulis distributæ super cujusque caput insedisse dicuntur. Ablatis linguis cessavit miraculum & desierunt loqui. Fama est, eos, qui possidentur a Dæmone, sępe multas externas usurpare linguas, quas non noverunt, sed inspiratione expirata, Dæmonio ejecto, in antiquum redeunt, nec amplius sermones illos profantur, quos, spiritu maligno effutiente, effutiebant: Nec mirabitur ex diversa causa produci eumdem effectum, qui meminerit, quid actum sit circa baculorum in serpentes conversionem tam a Moyse, quam ab Ægyptiis sapientibus; spiritus non unus eadem tamen operabatur*; Addit etiam idem Hæreticus; *Apostolos indiguisse interpretibus, Petrum Marco, alios aliis; quippe qui vernaculam tantum linguam noverant, Græcæ prorsus ignari, si Paulum excipias, qui in Græcia natus linguam Græcam æque familiarem habuit ac Syriacam; ceteri Apostoli non nisi sero admodum eam didicisse videntur, postquam jussi sunt ad Gentes pergere.*

Sed hæc *Salmasii* sententia sibi non constat, & futilibus nititur conjecturis. Vult quippe *Salmasius*, vim illam, qua Apostoli linguis omnibus loquebantur, durasse tantum per integram diem Pentecostes, & tamen ait, illam vim, qua instructi sunt Apostoli, omnibus linguis loquendi, tantisper locum habuisse, *quamdiu linguæ singulis distributæ super cujusque caput insedisse dicuntur*, ita ut, ablatis linguis, cessarit miraculum, & linguis desierint loqui. Qua in re *Salmasius* manifesta sese implicat contradictione. Si enim Apostoli variis duntaxat linguis loquuti sunt, *quamdiu linguæ singulis distributæ super cujusque caput insederunt, ita ut ablatis linguis cessarit miraculum, & linguis desierint loqui*, sicut inquit *Salmasius*, sequitur primo, Apostolos omnibus linguis fuisse duntaxat loquutos, quamdiu fuerunt in Cœnaculo, & linguæ ignitæ super cujusque caput insederunt. Sequitur secundo, Apostolos e Cœnaculo egressos, & ablatis linguis ignitis, quæ tantum in Cœnaculo super cujusque caput insederunt, non amplius linguis fuisse locutos. Palam itaque sibi contradicit *Salmasius*, dum ex una parte ait, Apostolos omnibus linguis tantummodo fuisse locutos, *quandiu linguæ super cujusque caput insederunt, ita ut ablatis linguis cessarit miraculum, & linguis desierint loqui*; ex altera vero parte asserit, Apostolos per totam diem Pentecostes, linguis omnibus fuisse locutos, adeo ut verisimile non sit, ultra illam diem durasse vim illam, qua a Spiritu Sancto donati erant, omnibus linguis loquendi. Quo pacto enim potuissent Apostoli per totam Pentecostes diem loqui omnibus linguis, si verum sit quod ait *Salmasius*, Apostolos linguis tantummodo fuisse locutos, *quandiu linguæ super cujusque caput insederunt, ita ut ablatis lin-*

linguis cessarit miraculum, *& linguis desierint loqui*, cum certum sit, linguas capitibus Apostolorum per breve duntaxat temporis intervallum insedisse, dum adhuc erant in Cœnaculo, easque postea evanuisse, seu ablatas fuisse, quando e Cœnaculo egressi sunt. Porro, exemplum, quod adducit *Salmasius*, petitum ab Enurgumenis, qui a Dæmone obsessi, externas sæpe, quas non noverunt, linguas usurpant, sed, ejecto Dæmone, his peregrinis linguis loqui cessant, desinuntque illos profari sermones, quo, spiritu maligno effutiente, effutiebant: hoc, inquam, exemplum a *Salmasio* adductum nihil prorsus facit ad rem. Quid enim mirum, si Energumenus, cui Dæmon impartiri haud potest donum linguarum per modum habitus permanentis, eo semel ejecto, cesset linguis loqui? At contra, Spiritus Sanctus in die Pentecostes in Apostolos, aliosque Fideles, qui erant in Cœnaculo, illapsus est, ut perpetuam in eorum cordibus faceret mansionem, eisque donum linguarum, quo facilius ac promptius apud omnes Nationes Evangelium prædicarent, instar habitus permanentis, concessit. Præterquam quod una est omnium sententia, donum linguarum per modum habitus permanentis concessum, non esse gratiam gratum facientem, seu gratiam sanctificantem eos, quibus datur; sed esse duntaxat gratiam gratis datam, cujus etiam participes esse possunt hi, in quorum cordibus per gratiam sanctificantem non inhabitat Spiritus Sanctus, sic mox uberius exponemus. Hoc itaque exemplum, petitum ab Energumentis, seu ab his, qui a Dæmone possiderunt, quod ad suam suffulciendam sententiam perperam adducit *Salmasius*, nihil omnino facit ad rem, ac ne vel minimam quidem ingerit difficultatem. At, ut candide fatear, id, quod ultimo loco profert ille Hæreticus, videlicet Apostolus in ministerio Apostolico obeundo Interpretibus indiguisse, id, inquam, haud mediocrem patitur difficultatem, in qua dilucidanda paulum hic immorari debemus. Si enim, ut diximus, Apostoli donum linguarum, seu vim variis linguis loquendi per modum habitus permanentis acceperunt, quorsum igitur in obeundo Apostolico ministerio Interpretibus opus habuerunt? Nec certe ullo pacto negare possumus, Apostolos fuisse Interpretibus usos, cum vulgata sit sententia Sanctorum Patrum, *Irenei*, *Melitonis*, *Hieronymi*, *Clementis Alexandrini*, *S. Marcum* fuisse interpretem *S. Petri*, & *Titum* Interpretem *S. Pauli*. Quin & Clemens Alexandrinus lib. 7. Stromatum addit, *Marco* tandem Alexandriæ relicto, *Glautiam* Interpretem *S. Petro* adfuisse. *Paulus* etiam Epist. 2. ad Corinth. cap. 2. hæc scribit: *Cum venissem Troadem propter Evangelium Christi, & ostium mihi apertum esset in Domino, non habui requiem spiritui meo, eo quod non invenissem Titum fratrem meum, sed valefaciens, profectus sum in Macedoniam*. Quem locum interpretans *S. Hieronymus* in Epist. ad *Hedibiam* Quest. 11. ait, *Paulum divinorum sensuum majestatem divino non potuisse Græci eloquii explicare sermone*. Observat etiam Sanctus ille Doctor, geminas, quas habemus *S. Petri* Epistolas, *Stylo inter se & charactere discrepare, structuraque verborum, quod pro rerum necessitatem diversis Interpretibus in conscribendis Epistolis usus esset*, non potest igitur ullo pacto negari, Apostolos fuisse Interpretibus usos. Quapropter, nunc nobis explicandum incumbit, qua ratione, quoque titulo Apostoli, quos donum linguarum, seu vim omnibus linguis loquendi per modum habitus permanentis accepisse diximus, nihilosecius sive in concionibus habendis, sive in conscribendis Epistolis, Interpretibus uterentur?

In primis, sunt aliqui Theologi & Scripturæ Sacræ Interpretes, qui existimant, Apostolos non opus habuisse Interpretibus quantum ad linguarum notitiam, bene tamen quantum ad earum ornatum & elegantiam, quibus erant destituti, ut ex eorum Operibus & Epistolis liquido apparet. Deus enim, inquiunt illi Scriptores, concedendo Apostolis donum linguarum, largitus est eis illa duntaxat, quæ ad Ecclesiæ utilitatem, & Evangelii apud exteras Nationes propagationem simpliciter necessaria erant, qualia profecto non sunt ornatus & elegantia sermonis. Quia igitur Apostoli divinorum

Annotationibus in c. 10. Actuum Apostolorum, pag. 476. Tomi 6. suorum Operum postremæ Editionis Lugduni Batavorum, aperte *Salmasio* prælusit, asserens Apostolos nec perpetuum a Spiritu Sancto accepisse donum linguarum, nec variis linguis unquam fuisse locutos, sed tantummodo mediocrem Græci sermonis facultatem e vulgi colloquiis citra ullum miraculum didicisse. Sic enim scribit *Erasmus*: *Apostoli Græcitatem suam non e Demosthenis Orationibus, sed e vulgi colloquio didicerunt. Sic enim visum est Sapientiæ divinæ, nullis eloquentiæ mortalis adminiculis Orbem in suam Sententiam pertrahere. Neque enim donum illud linguarum oportebat esse perpetuum. Satis erat adesse quoties usus postulabat. Ut non semper excitabant mortuos, non semper sanabant ægrotos, sed tum demum cum ad Religionis & Evangelii negotium pertinebat. Semel duntaxat legimus, Apostolos novis linguis loquentes miraculo fuisse. Et hujus Voluminis* (seu Actuum Apostolorum) *cap. 19. narrantur, qui baptizati Spiritum Sanctum acceperunt, linguis loquuti & prophetasse; quanquam vero propius est, Apostolos id temporis unica lingua fuisse locutos, ac virtute divina factum, ut ęque ab omnibus intelligerentur. Neque vere necesse est, opinor, quidquid fuit in Apostolis, protinus tribuere miraculo. Homines erant, quædam ignorabant, in nonnullis errabant........ Neque vero mirum, si, cum Ægyptus, Syria, Cilicia, totaque pene minor Asia, primum ob Imperium Alexandri, mox Romanorum, vulgo Gręce loqueretur, Apostoli citra miraculum Græce novissent, præsertim cum postea tot annos inter Gręce loquentes versarentur. Neque statim ab iis conscriptum est Evangelium. Qui inter Gallos vivit, uno protinus anno Gallice loquitur, etiamsi prius nihil ejus sermonis tenuerit. Et miramur Apostolos tot annos mediocrem sermonis facultatem fuisse consequutos...... Quod posterior Epistola Petri dissideat a phrasi prioris, hanc Chrysostomus adducit causam, quod in ea sit usus alio Interprete. At quorsum opus Interprete, si perfectam omnium linguarum peritiam dabat Spiritus Sanctus? Cur ausi sunt interpretari veteres, quod Paulus ob id Titum desideraret, quod is in Græci sermonis facultate esset promptior? &c.* quibus verbis non solum *Erasmus* erroneam *Salmasii* Sententiam, mox a me confutatam, præformavit, verum etiam in alium gravem prolapsus est errorem, dum eum non pudet asserere, Apostolos, etiam post acceptum Spiritum Sanctum, quædam ignorasse, & in nonnullis errasse, seu, ut sæpius in suis Scriptis inculcat, Apostolos, Sacrosque Scriptores non fuisse in omnibus, quæ scripserunt, a Spiritu Sancto afflatos, sed humanæ conditioni & fragilitati permissos, in aliquot errores memoriæ lapsu impegisse, a quibus nullo pacto excusari possunt. Hunc errorem ante *Erasmum* docuerunt quidam Hæretici, quos *S. Hieronymus* Præfatione Commentariorum in Epistolam *S. Pauli* ad *Philemonem* jure optimo perstringit, quosque ipse itidem data opera impugnavi in Paragrapho tertio primæ Partis Tractatus, quem paucis abhinc annis Romæ publica luce donavi, *De Scriptura Sacra*; ubi late commonstravi, Spiritum Sanctum Sacrorum Scriptorum menti impressisse illustrationem & cognitionem rerum, quas litteris mandare debebant, eorum voluntatem movisse inspirando, excitando, & speciali afflatu impellendo, ut fideliter & constanter eas litteris consignare vellent, eorum manui adfuisse peculiari assistentia, ne rem pro re, verbum pro verbo, litteram pro littera scriberent, eos denique sic ubique direxisse, ut nullam, vel minimam quidem, his, quæ scripserunt, immiscerent falsitatem, non solum eam, quę mentiendo profertur, sed nec eam, quæ memoriæ lapsu, vel alio quovis humano defectu obrepere potest. Hoc siquidem speciale privilegium Apostoli Sacrique Scriptores per illapsum Spiritus Sancti acceperunt, sicut eis promiserat Christus Dominus, *Joannis* cap. 14. v. 26. dicens: *Paracletus autem Spiritus Sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia quęcumque dixero vobis.* Et c. 16. v. 13. *Cum venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem, non enim loquetur a semetipso, sed quæcumque audiet loquetur, & quæ ventura sunt, annunciabit vobis.* Apage ergo errorem *Erasmi*, dicentis, Apostolos, etiam post acceptum Spiritum Sanctum, quædam ignorasse,

tiam, cui nemo poterit contradicere; addet virtutem ad edenda miracula, ut sit efficax vestrum de me testimonium. Vos interim conquiescite, simulque congregati, sedete in hac Civitate Hierosolyma, Ecclesiæ nasciturae concordiam auspicantes, vosque invicem sanctis colloquiis exhortemini, deprecantes, & gratias agentes Deo, donec e sublimi veniat ille Spiritus, qui vos instruet virtute roboreque Cœlesti. Hac virtutis & fortitudinis gratia in die Pentecostes per illapsum Spiritus Sancti donatos fuisse Apostolos ac Discipulos Christi Domini, manifesto probat repentina illa & intrepida audacia, qua e Cœnaculo statim egressi (nescit enim, ut inquit S. Ambrosius, *tarda molimina Spiritus Sancti gratia*) ad infinitam propemodum multitudinem, ex variis linguis & Nationibus collectam, verba faciunt, nihilque pertimescentes Judæorum rabiem, palam profitentur, Jesum Christum esse Filium Dei viventis, verumque Messiam, Prophetarum Oraculis prædictum. Unde, quæso, tanta fiducia piscatoribus, indoctis & humilibus viris, ut tantam multitudinem auderent vel obrueri? Sæpe numero magnis Oratoribus, qui multis vigiliis elucubratam, limatam, ac meditatam adferunt Orationem, dicturis apud frequentem populum, aut Principes, fugit color, vox faucibus hæret, obstupescit mens, balbutit lingua, manus, genuaque contremiscunt; Et isti piscatores, omni humano destituti præsidio, ac penitus obliti afflictionum, quibus territi, Dominum suum paulo ante deseruerant, non solum cum maxima fiducia in populos, sibi omnino ignotos, intendunt oculos, sed etiam vocem suam efferunt, nihil præmeditati loquuntur illis, quod metu celaverant, quod in occulto didicerant, juxta Christi Domini Vaticinium, prædicant in tectis. Nimirum illa est virtutis & fortitudinis gratia, quam illis promiserat Christus Dominus, quamque uberrime receperunt per illapsum Spiritus Sancti, qui, ut inquit Scriptura Sacra, *a fine usque ad finem attingit omnia fortiter, & disponit omnia suaviter.* Hic est alter effectus, quem post illapsum Spiritus Sancti receperunt Apostoli, seu fortitudinis gratia, quam illis pollicitus fuerat Christus Dominus his verbis, quæ leguntur Actuum Apostolorum capite primo: *Accipietis virtutem Spiritus Sancti, & eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Judæa, & Samaria, & usque ad ultimum Terræ.* Quasi illis diceret Christus: Spiritus Sanctus, sicut sum pollicitus, cælitus effundetur in vos, robur animis vestris additurus, & quidquid vos docui revocaturus in memoriam, cujus inspiratione docti, præsidioque roborati eritis mihi testes, primum Hierosolymis, juxta Propheram, qui dicit: *De Sion exibit Lex, & verbum Domini de Hierusalem:* mox per omnem Judæam, deinde per Judææ finitimam Samariam, postremo per universas Orbis Nationes, quacumque gentes humanæ terram incolunt. Omnibus enim ex æquo veni, omnibus mortuus sum, omnibus offertur Evangelii gratia. Regnavit hactenus Lex apud Judæos, Evangelii Regnum tam late patere vult Pater, quam late patet terrarum Orbis. Huic Christi Domini præcepto confestim post illapsum Spiritus Sancti obtemperarunt Apostoli, publice dicentes, sicut legimus c. 2. Actuum Apostolorum: *Hunc Jesum resuscitavit Deus, cujus nos testes sumus. Dextera igitur Dei exaltatus, & promissione Spiritus Sancti accepta a Patre, effudit hunc, quem vos videtis & auditis.* Quasi dicerent: Resurrectionis Jesu Christi nos omnes, quos hic videtis adstantes, testes sumus, qui familiariter cum illo viximus, qui frequenter ab illo audivimus, quod & crucifigendus esset juxta Prophetas, & tertio die Resurrecturus. Mortis & spectatores & auditores nos sumus, Resurrectionis testes nos sumus, quibus frequenter apparuit, non solum visus, & auditus, verum etiam manibus contrectatus. Agnovimus vocem, agnovimus faciem, vidimus & contrectavimus vestigia vulnerum. Denique, cibum una nobiscum cœpit, ut verum & idem corpus esse sciremus, quod conditum erat in sepulcro. Hic autem Jesus, quem Deus extulit in fastigium æternæ gloriæ, nunc suam divinam virtutem apud vos exserit per Spiritum Sanctum, quem nobis promiserat, cum ad-

adhuc nobiscum ageret in Terris. Hunc reversus in Cœlum, illinc nobis largiter effudit juxta Prophetiam *Joelis*. Et hinc est illud miraculum vobis insolitum, quod videtis, & auditis nos loquentes linguis, quas vos ex diversis linguis conflati pariter intelligitis. Hoc pacto Apostoli, gratia fortitudinis instructi per illapsum Spir. Sancti, sic palam, & intrepide de Jesu Christo testimonium reddebant, ut jam timor corriperet animos omnium sibi male conscios. Perspiciebant enim, rem non esse conspirationis humanæ, sed virtutis Cœlestis. Siquidem Apostoli non solum loquebantur omnium linguis, verum etiam multa prodigiosa miracula patrabant invocato nomine Jesu Hierosolymis, sanandis morbis, profligandis Dæmoniis, excitandis mortuis, aliisque id genus edendis prodigiis, quæ omnium Judæorum animis metum incutiebant, sicut testatur *S. Lucas* c. 2. Act. Apostolorum dicens: *Fiebat autem omni animæ timor: multa quoque prodigia, & signa per Apostolos in Hierusalem fiebant, & motus magnus erat in universis*. Poterantne, quæso, Apostoli evidentiora fortitudinis, post illapsum Spiritus Sancti, exhibere argumenta, quam dum intrepidis animis de Jesu Christo coram Judæis, ejus infensissimis hostibus, tot invicta testimonia præbuerunt, eosdemque Judæos, quorum efferatam rabiem paulo antehac tam vehementer reformidabant, suis miraculis, & ignitis eloquiis terrore perculerunt?

Tertius effectus, quem Spiritus Sanctus, in die Pentecostes descendens in Apostolos, produxit in illis, consistit in gratia septiformi, seu in septem Donis Spiritus Sancti, quæ a Propheta *Isaia* c. 11. isto ordine recensentur, *Donum Sapientiæ*, *Donum Intellectus*, *Donum Consilii*, *Donum Fortitudinis*, *Donum Scientiæ*, *Donum Pietatis*, *Donum Timoris Domini*. De his septem Spiritus Sancti Donis agit S. Thomas 1. 2. quæst. 68. Breviter ipse dicam, septem Dona Spiritus Sancti nihil aliud esse, quam habitus supernaturaliter infusos, quibus disponimur, & habiles efficimur, ut divinitus moveamur ad exercendas prompte, faciliter, ac suaviter operationes, quæ regulas omnes prudentiæ tum acquisitæ, tum infusæ excedunt. Quo fit, ut septem Dona Spiritus Sancti respiciant bonum honestum, dirigibile speciali Spir. Sancti instinctu, communes prudentiæ sive acquisitæ, sive Christianæ, & infusæ, regulas prætergrediente. His autem septem Spiritus Sancti donis totus homo, & omnes ejus potentiæ, earumque operationes perfectam rectitudinem assequuntur. Perficitur quippe homo per *Donum Sapientiæ* ad judicandum de rebus divinis, quibus debeat adhærere; per *Donum Intellectus* ad rectam de ultimo fine æstimationem habendam; per *Donum Consilii* ad recte deliberandum in difficillimis, & præsertim inopinatis; per *Donum Fortitudinis* ad consequendum finem operis ardui propter Deum suscepti, & superanda omnia mala, quæ ex adverso emergere possunt. Hoc fortitudinis dono roborati viri Sancti, & Martyres Christi, terrena despexerunt, supplicia contempserunt, Mundo, & sævissimis Tyrannis majores, dilaniari, excarnificari, occidi, membratimque discerpi potuerunt, a Christi tamen Fide, & a defensione veritatis flecti nunquam potuerunt. Denique perficitur homo per *Donum Scientiæ* ad discernenda credenda a non credendis, recteque judicandum de rebus humanis quatenus ducunt ad Deum: per *Donum Pietatis* ad deferendum Deo, Supremo rerum omnium Domino, debitum cultum; per *Donum Timoris* ad Deum reverendum, & timendum, omnesque libidines reprimendas, cupiditates configendas, & domesticum hostem prosternendum atque superandum. Hæc septem Spiritus Sancti Dona, quibus totus homo in suis potentiis & operationibus perficitur, Apostoli per illapsum Spiritus Sancti receperunt.

Quartus effectus, quem Spiritus Sanctus in die Pentecostes produxit in Apostolorum animis, sistit in octo Beatitudinibus, quæ ut docet *S. Thomas* 1. 2. Quæst. 69. comitantur Dona Spiritus Sancti, & nihil aliud sunt, quam heroicæ operationes, quibus non solum ad beatitudinem tendimus, sed etiam ipsam su-

futuram beatitudinem quodam experimento in terris prægustamus. Vere etenim beati sunt hi, qui paupertate spiritus terrenorum bonorum nugas nihil faciunt. Beati mites, qui nec læsi lædunt, sed mansueti sunt ad loquendum, teneri ad compatiendum, faciles ad remittendum, prompti ad bene de omnibus merendum. Beati qui lugent, seu lacrymis, & compunctione immodicas delectationes, effusos risus, & dissoluta gaudia compescunt. Beati qui esuriunt, & sitiunt justitiam, & in solum Deum, omnis Justitiæ fontem, jugiter anhelant, & suspirant. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Beati pacifici, quoniam Filii Dei vocabuntur. Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam. Has octo Beatitudines quas cap. 5. sui Evangelii percenset *Sanctus Matthæus*, quæque promanant ex Donis Spiritus Sancti, Apostolis in die Pentecostes impertitus est Spiritus Sanctus.

Quintus effectus, quem Apostoli ex illapsu Spiritus Sancti in die Pentecostes perceperunt, est duodenarius fructus, qui Dona Spiritus Sancti itidem consequitur, & ab Apostolo Paulo c. 5. ad Galatas notatur his verbis: *Fructus Spiritus est Charitas, Gaudium, Pax, Patientia, Bonitas, Benignitas, Longanimitas, Mansuetudo, Modestia, Fides, Continentia, Castitas*. Per duodecim illos Spiritus suavissimos fructus ultimam vitæ spiritalis suavitatem consequitur homo, & ad ea, quæ sunt intra se, & ad ea, quæ sunt juxta se, & ad ea, quæ sunt infra se, rectissime ordinatur. In primis, recte homo disponitur intra se, cum in divinis *Charitate* fruitur, & in Domino *Gaudium* pleuum, quod nemo tollere potest, blande in se experitur; & *Pace*, quæ exsuperat omnem sensum, a Christo data, delectatur; & per *Patientiam* possidet animam suam; & per *Longanimitatem* nulla imminentis persecutionis atrocitate, nulla promissorum bonorum dilatione deterretur. Deinde erga illa, quæ sunt juxta se, homo recte disponitur, dum in proximum *Bonitate* se se diffundit, *Benignitate* se illi attemperat, *Mansuetudine* de illo bene meretur, *Fide*, seu fidelitate, candide, & ingenue citra fraudem, & dolum conversatur. Denique, erga ea, quæ sunt infra se, passiones videlicet, & exteriores operationes, recte disponitur homo, si in dictis, & factis modum non fucata sed genuina *Modestia* observet; si illicitas concupiscentias per *Castitatem* domet, si a licitis per *Continentiam* abstineat. Hi sunt duodecim Spiritus suavissimi fructus, quibus Apostolorum animos Spiritus Sanctus in die Pentecostes donavit, illustravit, locupletavit.

Postremus effectus effusi in Apostolos Spiritus Sancti est *Gratia gratis data*, quæ sic appellatur, quia non ad sanctificationem suscipientis datur, sed ut is, qui illam suscipit, ipsius ope ad alterius salutem & conversionem exterius cooperetur, docendo, persuadendo, convincendo. Sunt autem novem species gratiæ gratis datæ. Huic enim per Spiritum Sanctum datur, ut sapienti sermone det fida, cordataque consilia, & hæc est prima gratiæ gratis datæ species, seu *sermo sapientiæ*. Alteri ejusdem Spiritus Sancti beneficio datur, ut cognitione rerum ac Disciplinarum alios edoceat. Et hæc est altera gratiæ gratis datæ species, seu *sermo scientiæ*. Aliî ejusdem afflatu Spiritus datur Fides, cujus lumine ea, quæ docenda noverit, apte opportune ceteris proponere possit. Et hęc tertia gratiæ gratis datæ species, seu *Fides*. Illi per eumdem Spiritum contigit vis medendi morbis. Et hæc quarta gratiæ gratis datæ species, seu *gratia sanitatum*. Est cui datur insignis potestas edendi miracula. Et hæc quinta gratiæ gratis datæ species, seu *operatio virtutum*. Est cui contigit Prophetiæ dos, ad explicanda quæ vel futura sunt, vel alioquin abstrusa. Et hæc sexta gratiæ gratis datæ species, seu *Prophetia*. Est alius, cui datum est, ut sagaci studio discernat afflatus hominum, utrum a Deo profecti sint an secus? Et hæc septimæ gratiæ gratis datę species, seu *discretio spirituum*. Rursus alius per Spiritum Sanctum sortitur hanc dotem, ut variis Linguis loquatur. Et hæc octava gratiæ gratis datæ species, seu *genera linguarum*. Alii postremo datur, ut vel per afflatum, vel arcanarum littera-

rum peritiam interpretetur, & explanet quod alii locuti sunt. Hæc est nona gratiæ gratis datæ species, seu *Interpretatio sermonum*. Has novem gratiæ gratis datę species Apostolus Paulus c. 12. Ep. 1. ad Corinth. recenset his verbis: *Unicuique autem datur manifestatio Spiritus ad utilitatem. Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ; Alii autem sermo scientiæ secundum eumdem Spiritum: Alteri fides in eodem Spiritu. Alii gratia sanitatum in uno Spiritu: Alii operatio virtutum: Alii Prophetia: Alii discretio spirituum: Alii genera linguarum: Alii interpretatio sermonum. Hęc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus dividens singulis prout vult*. Has novem species gratiæ gratis datæ, quæ ad propagationem Evangelii, & conversionem Infidelium ac Judæorum multum conducere poterant, Deus non solum Apostolis, sed etiam plurimis Christianis primi fæculi communicavit. Testatur etiam *Sanctus Irenęus*, Scriptor secundi fæculi, lib. 5. *De Heręsibus* c. 5. pag. 299. juxta recentem PP. Benedictinorum Congregationis *Sancti Mauri* Editionem, extitisse suo ævo multos Fideles, quibus Deus ad ædificationem Ecclesiæ ejusmodi gratias gratis datas concessit: *Quemadmodum*, inquit antiquus ille Pater, *multos audivimus fratres in Ecclesia, Prophetica habentes charismata, & per spiritum universis Linguis loquentes & absconsa hominum in manifestum producentes ad utilitatem, & mysteria Dei enarrantes, quos & spirituales Apostolus vocat*. Verum, ille gratiarum gratis datarum usus, qui in primis Ecclesiæ temporibus ad propagandum Jesu Christi Evangelium in Ecclesia frequentissimus erat, nunc per totum, qua late patet, Orbem Christiana Religione dilatata, in paucis viris sanctis, qui vere Spiritu Dei aguntur, invenitur. Quapropter, non debemus omni spiritui credere, sed judicare an spiritus ex Deo sit? nec etiam ad quoslibet attinet de motibus extraordinariis Spiritus Sancti judicium ferre, sed solum Ecclesia, virique spirituales & eximia prudentia præditi, possunt judicare, & cognoscere an illi motus sint ex Deo seu Spiritu Sancto, vel ex maligno Spiritu, seu Diabolo, qui solet se transfigurare in Angelum lucis, quo magis imponat simplicibus & incautis, sicut, heu nimium! compertum habemus non solum exemplis quorumdam nostri temporis fanaticorum Hæreticorum, qui multum mansuetudinis & pietatis præ se ferentes, Orationis studium plenis buccis crepantes, & incredibili fiducia dona Sancti Spiritus sibi arrogantes, multos vana spe lactarunt, deluserunt, & secum in æternam damnationem pertraxerunt: sed etiam exemplis plurium mulierum itidem fanaticarum, quæ, a Diabolo delusæ, opinantes, se aliquid grandius & perfectius more mortali operari, nihil aliud egerunt, quam ut in fœdissimas prolapsiones laberentur, sesequе tanquam vanissimas & stultissimas omnibus deridendas propinarent. Ne igitur Diaboli, qui mentes nostras telis igniferis, lethalique tinctis veneno, molitur e sublimi configere, captemur artibus, vel appetamur insidiis, nunquam divelli debemus a sapientia Jesu Christi, de qua sacer Libri Sapientiæ Author c. 7. hæc habet: *Venerunt mihi pariter omnia bona cum illa, & innumerabilis honestas per manus illius, & lętatus sum in omnibus, quoniam antecedebat me ista sapientia, & ignorabam, quoniam bonorum omnium mater est.* Hæc enim modestiam, & mansuetudinem comitem ducit. Mansuetudo autem nos Divini Spiritus reddit capaces. Super humilem enim & mansuetum gaudet requiescere, qui simul atque septeno illo Charismate mentem nostram imbuerit, tum demum pullulascit felix illa seges virtutum omnium cum fructibus illis beatis, quorum præcipuus, gaudium internum, gaudium arcanum, gaudium iis solis cognitum, quibus contigit; quod denique cum mundi gaudiis non evanescit, nec aufertur, sed cumulatur in gaudium æternum. Caput autem hujus sapientiæ est, ut quisquis intus & in cute se ipsum cognoscere cum omni solicitudine satagat, nec tamen unquam sibi rem tantam vindicare præsumat; ut sibi satis ipsi sit cognitus. Corpus suum haud scio an quisquam ad plenum norit, & mentis habitum cognoscet quilibet: Apostolus *Paulus*, cui contigerat vel tertii Cęli mysteria discere, semetipsum tamen non audet judicare, & nos carnales quid confidimus? Quod igitur tot fanati-

ti-

tici homines, & mulieres, præsertim falsæ, pietatis specie delusæ, hac nostra tempestate prodierint, dicentes, se Spiritu Dei agi, cum tamen præstigiis Diaboli, & terrenæ sapientiæ, quæ omnium malorum mater est, cœco amore ducerentur, non alia potest, mea quidem sententia, afferri ratio, nisi quia sui notitiam non habuerunt, immo eam habere non curarunt, consulentes, ut par fuisset, & demissis animis auscultantes pios Patres spirituales, qui habent Donum discretionis spirituum, eorumque salutaria Monita quam primum summa sedulitate excutioni mandantes. Quod cum non fecerint, sed potius sibi nimium blandientes, suisque tenebris oblectati, facere renuerint, mirari certe non subit, si *Deo*, ut inquit Sanctus Augustinus, *spargente pœnales cæcitates propter illicitas cupiditates*, horrendis libidinum monstris sese fœdarint, idemque illis acciderit, quod Apostolus *Paulus* c. 1. Epist. ad Romanos antiquis Philosophis contigisse testatur his verbis: *Evanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum: dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt, Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam, ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis*.

Hactenus sat superque exposuimus omnia, quæ in sacro die Pentecostes per illapsum Spiritus Sancti in Discipulos Christi contigerunt. Nunc breviter, quoad ejus fieri poterit, diluere præstat duas præsertim objectiones, quas vulgo proponere solent perfidi Judæi contra Novam, seu Evangelicam Legem, a Christo Domino institutam, quam Apostoli in Sacro Pentecostes die afflati Spiritu Sancto Hierosolymis intrepide promulgarunt, & deinde per totum orbem longe lateque propagarunt.

Sic primo objiciunt Judæi: Jesus Nazarenus, fatentibus omnibus Christianis, antiquavit Legem Veterem, seu Mosaicam, & instituit Novam Legem, seu Evangelicam, quæ ab ejus Apostolis in die Pentecostes fuit Hierosolymis promulgata; ergo Jesus Nazarenus non fuit verus Messias a Deo in Lege promissus. Probant conseq. primo, quia ille non est verus Messias, a Deo in Lege promissus, sed potius tanquam fœdifragus, Deo injurius, & Sacrorum Institutorum conculcator haberi debet, qui Mosaicam Legem tanta olim solemnitate divinitus institutam, tot miraculis & stupendis prodigiis comprobatam, tanta religione a Santissimis Patriarchis ac Prophetis custoditam, tot sæculorum tractu florentem, rescidit, abrogavit, atque eliminavit; Atqui Jesus Nazarenus rescidit & antiquavit Legem Mosaicam; ergo non est verus Messias, a Deo in Lege promissus. Secundo, Jesus Nazarenus, dum Legem Mosaicam abrogavit, aperte violavit præceptum, quo Deus Libri Deuteronomii c. 4. v. 2. distincte inhibet Judæis, ne quid Legi Mosaicæ addant, vel ex ea quidpiam detrahant: *Non addetis ad verbum, quod vobis loquor, nec auferetis ex eo. Custodite mandata Domini Dei vestri, quæ ego præcipio vobis*. Ergo Jesus Nazarenus non est verus Messias. Tertio, Lex vetus, seu Mosaica, bona erat, & sancta utpote a Deo instituta, eam igitur non rescidisset Jesus Nazarenus, si verus fuisset Messias in Lege a Deo promissus. Denique, Deus conceptis verbis promittit, Legem Veterem, seu Mosaicam, fore æternam, & a nemine unquam rescindendam: *Mandavit in æternum Testamentum suum*. Psal. 110. & cap. 17. v. 12. Libri Geneseos sic Deus Abrahamo Circumcisionis ritum perpetuo duraturum præcipit: *Infans octo dierum circumcidetur in vobis, omne masculinum in generationibus vestris, tam vernaculus, quam emptitius circumcidetur; eritque pactum meum in carne vestra in fœdus æternum*. Cum itaque Legem Mosaicam, quæ juxta Verbum Domini debet esse æterna, Jesus Nazarenus resciderit, aliamque condiderit, & promulgari jusserit, non potest esse verus Messias, in Lege a Deo promissus, & a Prophetis prænunciatus, sed potius haberi debet uti fœdifragus, Deo contumeliosus, & manifestus Legis a Deo institutæ contemptor ac conculcator.

Huic Judæorum, in Christum blasphemantium, objectioni priusquam faciam satis, ostendam breviter, duo principia, quibu.,

bus, tanquam certissimis, hac in objectione nituntur Judæi, a Prophetis, quorum Oraculis refragari minime possunt, aperte falsi convinci. Et primo quidem, supponunt Judæi, Mosaicam Legem, a Deo institutam, fore perpetuam, & a nemine unquam rescindendam. Id autem falsum esse constat ex bene multis Prophetarum Oraculis. *Isaias* quippe c. 1. v. 13. in persona Dei sic Judæos alloquitur: *Neomeniam, & Sabbatum, & festivitates alias non feram. Calendas vestras, & solemnitates vestras odivit anima mea*. Idem Judæis in persona Dei comminatur Propheta Osee c. 2. v. 11. dicens: *Cessare faciam omne gaudium Israelis, & solemnitates ejus. Neomeniam ejus, & omnia festa tempora ejus*, & c. 3. v. 4. idem Propheta hanc futuram Legis Mosaicæ cessationem clare vaticinatur his verbis: *Dies multos sedebunt filii Israel sine Rege, & sine Principatu, & sine sacrificio, & sine altari, & sine Ephod, & sine Theraphim*, hoc est, sine Sacerdote & sine Propheta. Idem jussu Dei inculcat Judæis Propheta *Amos* c. 4. v. 21. dicens: *Odi, & projeci festivitates vestras, & non capiam odorem cætuum vestrorum. Quod si obtuleritis mihi holocautomata, & munera vestra, non suscipiam, & vota pinguium vestrorum non respiciam*. Profecto, si hæc, & alia ejusmodi Prophetarum Oracula Judæi abdicatis præjudiciis expendere haud graventur, nullo negotio intelligent, sacros illos Vates palam prædixisse, Mosaicæ Legis Ritus, Sabbata, solemnitates, sacrosque apparatus tandem aliquando fore abolendos. Et sane, qui potuissent Legis Mosaicæ Ritus esse perpetui, cum ipsemet Deus, sicut in superiori Dissertatione ostendimus, per Prophetas prædixerit, Templum Hierosolymitanum, in quo solo Judæi sacrificia offerre, suosque solemnes Ritus peragere poterant, destructum tandem iri, & nunquam amplius esse instaurandum? Quod revera, paulo post mortem, a perfidis Judæis Christo Domino illatam, contigit. Templum Salomonicum, seu Hierosolymitanum, ab Imperatoribus Romanis *Vespasiano*, & *Tito* eversum penitus ac solo æquatum est, atque ab eo tempore, hoc est, a mille & septingentis ferme annis, miseri Judæi nullos amplius Sacerdotes habere possunt, qui offerant sacrificium Leviticum, quo semel sublato, necesse itidem fuit ut cessaret & abrogaretur Lex Mosaica, cujus pars maxima in Levitici Sacerdotii cultu ac religione versabatur. Hinc jure optimo Apostolus *Paulus* in Epistola ad Hebræos c. 7. v. 12. redarguebat Judæos hoc inconcusso & lumine naturali noto principio: *Translato Sacerdotio, necesse est, ut & legis translatio fiat*, quia sine Sacerdotio, sine Sacrificio nulla lex, nulla vera potest stare Religio. Quod si pervicaces Judæi tot Prophetarum prædictionibus de cessatione, seu abolitione Legis Mosaicæ, quas hactenus in medium adduxi, fidem præstare detrectent, saltem eos ad credendum provocare deberet deploratissimus ille status, ad quem a tot sæculorum myriadibus, hoc est, a destructione Templi Salomonici, seu Hierosolymitani, redacti sunt, hac illac dispersi, omni spe privati instaurandi Templum Hierosolymitanum, Sacerdotes habendi, & offerendi Sacrificium Leviticum, sine quo Lex Mosaica stare minime potest.

Alterum principium, quod tanquam irrefragabile, in objectione supponunt Judæi, in eo positum est, quod pertendunt, Messiam, a Sacris Vatibus prænunciatum, novam Legem non conditurum, sed duntaxat neglectam & obliteratam a Judæorum cordibus *Moysis* Legem instauraturum eique majorem lucem, ac propagationem conciliaturum. Ceterum, in hoc principio, quo potissimum nituntur Judæi, vehementer eos hallucinari, proclive est ex multis, iisque clarissimis, Prophetarum Oraculis demonstrare. In primis, Propheta *Baruc* cap. 2. v. 35. diserte asserit, Deum conditurum alterum Testamentum, illudque sempiternum, distinctum ab illo Testamento, quod jam pridem per *Moysem* cum Israelitico populo inierat: sic enim habet: *Et statuam illis Testamentum alterum sempiternum, ut sim illis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum*. Idem aperte ac dilucide vaticinatur *Isaias* c. 31. v. 31. dicens: *Ecce dies venient, dicit Dominus, & feriam domui Israel, & do-*

mui

mui Judæ fædus novum, non secundum pactum, quod pepigi cum Patribus eorum, in die qua apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terra Ægypti: pactum quod irritum fecerunt, & ego dominatus sum eorum, dicit Dominus. Sed hoc erit pactum, quod feriam cum domo Israel post dies illos: dicit Dominus: dabo Legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam illam, & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum: Et rursus idem Propheta c. 55. v. 3. ait: *Inclinate aurem vestram, & venite ad me; audite, & vivet anima vestra, & feriam vobiscum pactum sempiternum, misericordias David fideles. Ecce testem populis dedi eum, Ducem & præceptorem gentibus*. Quibus verbis clarissime Propheta *Isaias* prædicit, fore ut Lex nova Messiæ temporibus sancienda sit, Lex, inquam, a Mosaica Lege Judæis, post egressionem ex Ægypto, data a Deo, longe distincta, sed præsertim in hoc, quod Lex Mosaica scripta esset in tabulis lapideis, esset Lex servitutis & timoris, Lex vero nova, danda ac promulganda per Messiam, insculpenda esset in cordibus, futuraque esset Lex non servitutis, sed amoris. Hoc novum fœdus, Illudque sempiternum, quod Deus, non cum solis Judæis tantum, sed cum universis gentibus, temporibus Messiæ, initurus erat, prænunciaverunt ceteri Prophetæ. *Jeremias* sic cap. 32. v. 40. in Persona Dei loquitur: *Et feriam eis pactum sempiternum, non desinam eis benefacere*. Ezechiel cap. 17. v. 62. *Suscitabo ego pactum meum tecum, & scies, quia ego Dominus*. Osee cap. 2. v. 18. *Percutiam cum eis fœdus in die illa... & sponsabo te mihi in sempiternum*. Hæc autem tot Prophetarum Oracula aperte innuunt, hanc Legem novam, seu novum fœdus, quod Deus, sub Messiæ temporibus inire debebat, distinctum iri a Lege Mosaica, alioqui, si hæc Lex, quam Messiæ temporibus a Deo statuendam esse prædixerunt Prophetæ, non fuisset distincta a Lege Mosaica, sed fuisset, sicut garriunt Judæi, ipsamet Lex Mosaica instaurata duntaxat, illustrata, & ad praxim a Messia revocata, sequeretur, Prophetas incongrue omnino fuisse locutos, dum hanc Legem, quæ temporibus Messiæ a Deo condenda erat, *novam* appellarunt, non secus ac incongrue loquerentur illi, qui dicerent, Legem novam sanciri ab aliquo Principe, qui Legem, diu ante a se latam ac promulgatam, procuraret executioni demandari. Sed, quid opus est hac in re contra Judæos argumentari, cum ipsimet Prophetæ, semota omni obscuritate, declarent, Legem, quam Deus temporibus Messiæ daturus est, fore distinctam a Lege Mosaica? Ajunt quippe, Legem Mosaicam a Deo sancitam esse in Monte Sina, & unico populo Judaico datam. Alteram vero Legem, Messiæ temporibus orituram, non e Monte Sina, sed e Hierosolymis, & e Monte Sion prodituram, eamque non uni soli Populo Judaico futuram peculiarem, sed promiscue omnibus Gentibus ad Christum, verum Messiam, conversis, fore communem. *De Sion exibit Lex*, inquit *Isaias* c. 2. v. 3. *& verbum Domini de Hierusalem, & judicabit gentes, & arguet populos multos*. Idem confirmat Sacer Vates *Micheas* cap. 3. v. 2. his verbis *Et properabunt gentes multæ, & dicent: Venite, ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Jacob, & docebit nos de viis suis, & ibimus in semitis ejus, quia de Sion egredietur Lex, & verbum Domini de Hierusalem. Et judicabit inter populos multos, & corripiet gentes fortes usque in longinquum*. Et v. 6. *In die illa, dicit Dominus, congregabo claudicantem, & eam, quam ejeceram, colligam; & quam afflixeram, & ponam claudicantem in reliquias, & eam, quæ laboraverat, in gentem robustam. Et regnabit super eos in Monte Sion ex hoc nunc, & usque in æternum*. Hæc autem nova Lex, a Mosaica Lege distincta, quam temporibus Messiæ orituram, æternum duraturam, Hierosolymis & e monte Sion prodituram, atque non uni populo Judaico, sed omnibus gentibus, populis, ac nationibus fore communem prædixerunt laudati Prophetæ, nihil aliud est, quam Lex Evangelica, quæ primum a Christo Domino, vero Messia, Hierosolymis data est, & deinde a Spiritu Sancto, in Monte Sion super Apostolos, & Discipulos Christi in die Pentecostes effuso, confirmata

est,

est, atque statim ab Apostolis apud omnes nationes potenti miraculorum virtute prædicata, ac propagata fuit.

Explosis itaque ac plane confutatis duobus illis Principiis, quæ perperam Judæi ceu certa & inconcussa supponunt, pronum erit nunc respondere singillatim ad momenta, quæ in objectione proponunt. Et ad primum dico, quod, cum Prophetæ, sicut ostendimus, prædixerint, Mosaicam Legem, a Deo licet institutam, adventante Christo, vero Messia, rescindi, obliterari, abrogari, antiquari, & in novam Legem commutari debere, hoc ipso probavit Jesus Christus, se verum Messiam esse, Prophetarum Oraculis prædictum, quod Legem Mosaicam consummarit, novamque condiderit, quæ non uni Populo Judaico peculiaris est, sed omnibus, gentibus, & nationibus communis, sicut de Venturo Messia prædixerunt Prophetæ.

Ad secundum dico: Interdictum illud, quod in libro Deuteronomii tulit Deus, ne quidquam Verbo Dei, seu Legi Mosaicæ, quam dederat, adderetur, vel detraheretur, adstrinxisse quidem privatos Judæos, & totam etiam Synagogam, sed non Deum ipsum, hujus prohibitionis authorem, cum certum sit ex tot, quæ superius citavimus, Prophetarum Oraculis, Deum promisisse, sublata Lege Mosaica, se aliam temporibus Messiæ Legem conditurum, quæ æterna foret, & omnibus gentibus communis. Quod reveta in Lege Evangelica data a Christo vero Messia, completum est. Addo etiam. Deum, dum temporibus Messiæ novam, seu Evangelicam Legem co didit, non re ipsa rescidisse verbum, quod *Moysi* locutus fuerat, sed potius implevisse, figurasque Legis Mosaicæ, præceptis cæremonialibus expressas, allata veritate consummasse, non secus ac sol exoriens fugat, dissipatque umbras, dum toti Orbi lucem affundit, sicut plenius exposuimus in Dissertatione nona, ubi egimus de Legalibus Veteris Testamenti cæremoniis observatis & adimpletis a Jesu Christo, ad quem velut ad totius Legis Mosaicæ finem, collimabant omnes illæ Cæremoniæ Legales.

Ad Tertium dico: Legem Veterem, seu Mosaicam, bonam ac sanctam fuisse, sed justo & a Deo præfinito tempore, donec nova Lex, seu Evangelica, temporibus Messiæ invehenda succederet. Erat quippe Lex Mosaica instar pedagogiæ ad rudes animos informandos, & instar figuræ Christum venturum adumbrantis, quæ subinde, accedente plenitudine temporum, erat perficienda, revelata veritate, abolenda, &, adoriente Christo, implenda & consummanda. Nec alia mente, alioque consilio Deus hanc Legem Mosaicam condiderat, nisi ut certo quodam tempore perduraret, & tandem Messiæ tempore consummata exolesceret. Certe, non negant Judæi, Templum Salomonicum, extra quod Deo Sacrificium offerre non licebat, fuisse sanctum; & tamen jam pridem solo æquatum est, quia Deus non ea mente istud Templum a *Salomone* construi voluit, ut esset perpetuum. Non negant etiam Judæi, Deum jussisse Moysi, ut serpentem æneum in Deserto conflaret, & tamen serpens ille æneus, sicut legimus lib. 4. Regum c. 18. v. 4. ab *Ezechia*, Rege Juda, ipsius Dei jussu, comminutus est, quia Deus non ea mente serpentem æneum conflari præceperat, ut semper permaneret, sed ut ad tempus Populo Israelitico laboranti in Deserto mederetur. Velint ergo, nolint, Judæi, fateantur necesse est, Legem Mosaicam, adventante tempore Messiæ, cessare, & in novam Legem commutari debuisse, quia Deus Legem Mosaicam non ea mente, eoque consilio primum condidit, ut perpetuo durare deberet, sed ut ad præfixum duntaxat tempus vigeret, & tandem illucescente Messiæ tempore consummata evanesceret, eique nova & perfectior Lex, seu Evangelica, a Jesu Christo, vero Messia danda, succederet, & æternum permaneret.

Ad quartum denique momentum bifariam respondeo, & primo dico: Legem Mosaicam, sicubi in Sacris Litteris *æterna* dicitur, non eo in sensu dici *æternam*, quod perpetuo duratura sit, sed quod ad longum & diuturnum tempus perstare debebat. Vocabulum siquidem illud *æternum*, fatentibus ipsismet peritis Rabbinis, non semper significat durationem omni fine carentem, seu stricti no-

hominis æternitatem, sed solam quandoque temporis diuturnitatem, idque liquet ex pluribus Scripturæ Sacræ locis, sed præcipue ex cap. 17. lib. Geneseos vers. 8. ubi Deus Abrahamum alloquitur : *Dabo tibi, & semini tuo, terram peregrinationis tuæ; omnem terram Chanaan in possessionem æternam* : & nihilosecius terræ Chanaan jam pridem jacturam fecerant Judæi, nec eam amplius possident. Respondeo secundo : dici etiam posse, Legem Mosaicam dici in Sacris Litteris *æternam*, seu habituram durationem omni fine carentem, modo tamen id in triplici illo sensu intelligatur. Primo, Lex Mosaica debet esse æterna, nullumque finem habitura, quantum ad præcepta moralia, quę adhuc vigent, nec per Legem Evangelicam fuerunt abolita, sed, non quantum ad præcepta cæremonialia, & figurata ejus præcepta, quæ Christus Dominus adimplevit, sed adimplendo consummavit, ad exitum perduxit, nosque, in Lege Evangelica, quæ est Lex libertatis, & non servitutis, ab ejusmodi præceptorum jugo liberavit, ac reddidit immunes. Secundo, Lex Mosaica dicitur in Sacris Litteris *æterna*, & nunquam habitura finem, non ratione figurarum, quas complectitur, sed ratione antitypi, qui est Jesus Christus, verus Messias, quem illæ figuræ delineabant, & a quo Lex Mosaica in aliam perfectiorem Legem, idest, Evangelicam, quæ æternum duratura est, commutari debebat. Postremo, Lex Mosaica in Sacris Litteris dicitur æterna, & nullum finem habitura, propter fœdus, quod Deus cum *Abrahamo*, ejusque semine pepigit lib. Genesis cap. 17. v. 7. dicens : *Et statuam pactum meum inter me, & te, & inter semen tuum post te in generationibus suis, fœdere sempiterno, ut sim Deus tuus, & seminis tui post te*. Hoc quippe fœdus, quod Deus iniit cum *Abrahamo*, ejusque semine fideli, quod videlicet Abrahami Fidem sectari debebat, etiamnum durat, æternumque durabit in Christianis, luce Fidei Evangelicæ illustratis, utpote qui ad verum, & fidele Abrahami semen, quocum Deus æternum fœdus percussit, pertinent, suntque semen Abrahæ non carne, sed spiritu; semen ex Fide, non ex carnali generatione; semen circumcisum mente, non corpore. At vero, carnales Judæi ad illud fidele *Abrahami* semen, cum quo Deus æternum fœdus iniit, minime pertinent, tum quia pactum illud turpiter violarunt, & ab illo divino fœdere sua culpa, & iniquitate deciderunt, sicut testantur Prophetæ, *Jeremias* cap. 11. vers. 10. dicens de Judæis : *Irritum fecerunt domus Israel, & domus Juda pactum meum, quod pepigi cum patribus eorum*, Vates Regius Psalm. 77. vers. 57. *Averterunt se, & non servaverunt pactum, quemadmodum patres eorum conversi sunt in arcum pravum* : Tum quia etiam carnales Judæi noluerunt sectari Fidem Abrahami, qua firmiter credidit in Messiam venturum Jesum Christum, sicut ipsemet Jesus Christus Judæis exprobat cap. 8. Evangelii *S. Joannis* vers. 56. dicens : *Abraham, pater vester, exultavit, ut videret diem meum : vidit & gavisus est*. Et eodem in cap. vers. 39. & 40. cum Jesu Christo respondissent obstinati Judæi : *Pater noster Abraham est*. Incunctanter dixit eis Jesus : *Si Filii Abrahæ estis, opera Abrahæ facite. Nunc autem quæritis me interficere, hominem, qui veritatem vobis locutus sum, quam audivi a Deo : hoc Abraham non fecit*. Patet itaque, carnales Judęos non pertinere ad fidele Abrahæ semen, cum quo Deus ęternum fœdus iniit, sed illos propria malitia, iniquitate & obstinatione a divino illo fœdere decidisse. Hinc, apposite Apostolus *Paulus* Epist. ad Rom. c. 2. v. 28. ait : *Non enim qui in manifesto Judæus est, neque in manifesto est circumcisio : sed qui in abscondito Judæus est; & circumcisio cordis in spiritu, non littera, cujus laus non ex hominibus, sed ex Deo est*. Sed sat superque diluta manet prima objectio, quam proponunt Judęi adversus Legem novam, seu Evangelicam, quę a Jesu Christo, vero Messia, data est, a Spiritu Sancto in die Pentecostes, in Apostolos effuso, confirmata, & ab Apostolis per universum orbem sata atque propagata fuit. Nunc operę pretium est aliam elidere objectionem, qua Judęi magnis animis pertendunt, Legem novam, seu Evan-

Evangelicam, a Jesu Christo datam, eo solo nomine falsam, & promissis Dei contrariam esse, quod extra populum Judaicum (cui soli Messiam, Prophetarum Vaticiniis prænunciatum, singulariter promissum esse dictitant) fuerit prædicata, atque ab exteris nationibus, tenebris Idololatriæ immersis, & populo Judaico inimicis, fuerit suscepta.

Sic igitur objiciunt secundo Judæi: Jesus Nazarenus non solum novam Legem, & a Mosaica plane distinctam condidit, sed etiam voluit, præcepitque Apostolis suis, ut hanc Legem, a se statutam, per universum Orbem prædicarent, eaque omnes omnino nationes imbuerent: *Euntes*, inquit, *docete omnes gentes*, Marci capit. 16. vers. 15. & rursus: *Euntes in mundum universum prædicate Evangelium omni creaturæ*. Atqui verus Messias, Prophetarum Oraculis prædictus, non omnibus nationibus promissus est, sed solis Judæis, quibus credita sunt eloquia Dei, apud quos duntaxat fuerunt veri Prophetæ, verique Dei notitia, juxta illud Psalm. 75. *Notus in Judæa Deus, in Israel magnum nomen ejus*. Ad hunc solum populum Judaicum vocandum, liberandum, bonisque omnibus locupletandum venire debet verus Messias, Prophetarum vaticiniis prædictus, ceteras vero gentes, electo populo Judaico contrarias, & tenebris Idololatriæ immersas, despiciet, repudiabit, ac penitus delebit, nedum aliquo favore dignabitur, juxta illud Scripturæ Sacræ: *Non fecit* (Deus) *taliter omni nationi, & judicia sua non manifestavit eis*. Psalm. 147. vers. 20. Ex quo apertissime sequitur, Jesum Nazarenum non esse verum Messiam, Prophetarum oraculis prædictum, quippe qui non pro solis Judæis, sed etiam pro omnibus Gentibus, in tenebris Idololatriæ consepultis, venit, voluitque, ut sui discipuli, novam Legem, quam condiderat, omnibus gentibus, per totum orbem dispersis, annunciarent, easque in unius Religionis consortium convocarent, seu Ecclesiam, promiscua Judæorum ac Gentilium societate conflatam, instituerent.

Respondeo, Judæos in hac proponenda objectione suam duntaxat deploratam cæcitatem, & in Vaticiniorum, quæ de venturo Messia, ejusque doctrina cecinerunt Prophetæ, intelligentia supinam ignorantiam prodere, & Christianis invictum suppeditare argumentum, ad probandum, Jesum Christum esse verum Messiam, Prophetarum Oraculis prædictum. At enim, tantum abest, ut Prophetæ prædixerint, Messiam venturum, ut Judæos tantum vocet, liberet, amplissimisque bonis ditet, (sicut falso sibi persuadent carnales Judæi) ut potius pluribus in locis conceptis verbis contestentur Prophetæ, Messiam venturum, ut indiscriminatim Judæos & Gentiles advocet, & in unum cogat omnes nationes, extirpata penitus Idololatria, cœlesti sua doctrina imbuat, verum Dei cultum edoceat, suumque Imperium per totum Orbem diffundat. Tot ea de re Prophetarum Oracula, quæ passim eorum libros legenti obvia sunt, cum hinc colligere nimis longum esset, pauca tantum, eaque clariora & opportuniora seligam, ex quibus lector nullo negotio intelliget, Judæos in tam perspicuis Sacrorum Vatum Oraculis, quæ nulla tergiversatione celari, aut violenta interpretatione in alienum sensum detorqueri possunt, plane cæcutire, eosque in densissimis jacere tenebris, quas eorum cordibus, & oculis offundit obstinata illa malitia, qua Jesum Christum, verum Messiam, Prophetarum Oraculis prædictum, agnoscere pervicaciter detrectant, & alium Messiam, quem, ceu virum, instar *Alexandri* Magni, vel alterius *Cæsaris*, bellicosum, ubique victorem, gentium domitorem, Legis Mosaicæ, & Templi Salomonici instauratorem, soliusque populi Judaici liberatorem, assertorem ac vindicem acerrimum, sibi ludicre & inaniter fingunt, atque etiamnum expectant venturum, sed, ut trito fertur adagio, ad Calendas græcas. Hic igitur breviter ostendendum suscipio, Prophetas in hoc unum conspirare, atque disertissime profiteri, verum Messiam venturum non tantum pro Judæorum salute, sed etiam ut omnes gentes, tenebris Idololatriæ liberatas, in ejusdem Fidei, doctrinæ, & Ecclesiæ societatem adscisceret, ac subinde, Judæos, qui pervicaciter id negant, in summa vaticiniorum, quæ de venturo Messia fuderunt Prophetæ, ignoratione versari. Et primo quidem, non poterat disertius Propheta Regius prædicere, Mes-

Messiam vocaturum ad veri Dei cultum Gentiles, seu Idololatras & Deum ignorantes, quam dum sic in Psalmis loquitur: *Postula a me, & dabo tibi gentes, hereditatem tuam & possessionem tuam terminos terrę*, Psalm. 2. vers. 8. *Eripies me de contradictionibus populi, constitues me in caput gentium*, Psalm. 17. v. 44. *Reminiscentur, & convertentur ad Dominum universi fines terrę & adorabunt in conspectu ejus universę familię gentium*. Psalm. 21. vers. 28. Imperium quoque, Fidem ac Religionem venturi Messiæ suscepturas omnes gentes, non minus clare prædicit idem Propheta Regius, dicens: *Et dominabitur a mari usque ad mare, & a flumine usque ad terminos Orbis terrarum .... & benedicentur in ipso omnes Tribus Terrę, omnes gentes magnificabunt eum*, Psalm. 71. vers. 8. *Omnes gentes, quascumque fecisti, venient, & adorabunt coram te Domine, & glorificabunt nomen tuum*, Psalm. 85. vers. 9. Idem de venturo Messia prædixerunt alii Prophetæ, præsertim *Isaias* cap. 2. vers. 2. dicens: *Et erit in novissimis diebus preparatus mons domus Domini in vertice montium, & elevabitur super colles, & fluent ad eum omnes gentes &c.* Et capit. 49. vers. 6. aperte prænunciat idem Propheta, venturum Messiam conversionem, institutionem, ac Gentilium salutem procuraturum. Sic enim sacer ille Vates inducit Deum alloquentem Messiam: *Parum est, ut sis mihi servus ad suscitandas Tribus Jacob, & feces Israel convertendas: Ecce dedi te in lucem gentium, ut sis salus mea, usque ad extremum terrę*. Et cap. 55. *Ecce testem populis dedi eum, ducem ac preceptorem gentibus .... Ecce gentem, quam nesciebas, vocabis; & gentes, quę te non noverunt, ad te current, propter Dominum Deum tuum, & Sanctum Israel, quia glorificavit te*. Missa facio alia ejusmodi pene sexcenta Isaiæ Prophetæ Vaticinia, quibus, adventante Messia, Gentiles, seu Idololatras, aliosque populos, a Deo vero alienos, relictis suis Idolis ad Deum verum esse convertendos, ac Messię Legem amplexuros, tam clare prenunciatur, ut mirum sit Judęos in tanta Vaticiniorum luce, quę in omnium incurrit oculos, adhuc cęcutire posse, suisque tenebris adeo delectari, ut ad ea, quę de conversione Gentilium adduximus, obscuranda Prophetarum Vaticinia, nihil intentatum relinquant. Sed videamus, si placet, quam frivola & futilia sint eorum responsa, atque inania, quibus elabi conantur, effugia. In primis dicunt, hęc, quę in medium produximus, Prophetarum Vaticinia, non esse intelligenda de futura Gentilium, adoriente Messia, conversione, sed esse intelligenda de ipsismet Judęis, quos, per varias mundi Nationes, ac gentes dispersos, venturus Messias collecturus est, atque ad se vocaturus. Sed hęc Judęorum Responsio palam contradicit Prophetis, qui prenunciarunt, populos, a vero Deo alienos, seu Idola colentes, adveniente Messia, abjectis Idolis, quibus antea serviebant, ad verum Dei cultum esse convertendos, eosque Deum, instar populi sui, habiturum. Sic præter Prophetas, quos superius laudavi, Sacer Vates *Osee* cap. 2. vers. 24. Deum inducit loquentem: *Dicam non populo meo populus meus es tu: & ipse dices, Deus meus es tu*. Prophetę *Osee* mire concinit *Isaias* cap. 17. vers. 7. dicens: *in die illa inclinabitur homo ad factorem suum, & oculi ejus ad Sanctum Israel respicient, & non inclinabitur ad altaria, quę fecerunt manus ejus, & quę operatę sunt digiti ejus non respiciet lucos & delubra*. Idemque repetit cap. 31. vers. 7. his verbis: *In die illa abjiciet vir Idola argenti sui, & Idola auri sui, quę fecerunt vobis manus vestrę*. Pręterea, negare non possunt Judęi, totam Ægyptum fuisse densissimis ignorantię, & Idololatrię tenebris involutam, & tamen Prophetę, *Isaias* cap. 19. vers. 19. *Ezechiel* cap. 30. vers. 13. & *Zacharias* cap. 13. vers. 2. clarissime vaticinantur, totam Ægyptum, adventante Messia, omni depulsa, ac procul eliminata idololatria, quæ in ea altissimas radices egerat, verum Deum agnituram, & adoraturam, quod revera adimpletum est in adventu Jesu Christi, veri Messię. Nega-

ga-

gare etiam non possunt Judęi, Populos Æthyopes, Tyrios, Sabæos, Madianitas, & Ephæos, Idololatriæ fuisse addictissimos, & nihilosecius hos populos, tenebris Idololatriæ immersos, ad veri Dei cultum, adveniente Messia, accessuros. Sic enim prædixit Vates Regius Ps. 41. v. 9. dicens: *Coram illo*, seu Messia venturo, *procident Æthyopes, & inimici ejus terram lingent. Reges Tarsis, & Insulæ munera offerent, Reges Arabum & Saba dona adducent; & adorabunt eum omnes Reges terrę, omnes gentes servient eis.* Idem vaticinatus est *Isaias* c. 60. v. 3. *Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & Reges in splendore ortus tui. Leva in circitu oculos tuos, & vide, omnes isti congregati sunt, venerunt tibi, filii tui de longe venient, & filiæ tuę de latere surgent. Tunc videbis & afflues; mirabitur, & dilatabitur cor tuum, quando conversa fuerit ad te multitudo maris, fortitudo gentium venerit tibi. Inundatio camelorum operiete te, Dromedarii Madiam & Epha. Omnes de Saba venient, aurum & thus deferentes, & laudem Domino annunciantes.* Quæ omnia in ortu Jesu Christi, veri Messiæ, fuerunt admussim completa. Patet itaque, velint nolint Judęi, Messiam, Sacris Prophetarum Oraculis prędictum, non Judęos tantum, sicut falso sibi persuadent, sed etiam exteras gentes, Idolorum cultrices, toto orbe diffusas, ad verum Dei cultum, extirpata Idololatria, revocaturum, & ad unius Fidei, Religionisque societatem adducturum. Addo insuper, nec addidisse pigebit, Prophetas, sicut paulo superius in Responsione ad primam Judęorum objectiones ostendimus, prędixisse, Deum tempore Messię conditurum novam Legem, a Mosaica Lege distinctam, quia Lex Mosaica uni populo Judaico data erat; Lex vero nova, tempore Messiæ, apud omnes exteras gentes promulgari, & per totum Orbem servari debebat, ex quo manifesto sequitur, Gentiles, adveniente Messia, ad veri Dei cultum esse convertendos, ac subinde falsum esse, quod nunc dictitant Judæi, Messiam, dum veniet, totum populum Judaicum, hac illac dispersum, collectorum in unum, & in pristinam libertatem asserturum; ceteras vero gentes, quę populo Judaico sunt infensę, & tenebris Idololatrię demersę, despectorum, reprobaturum, & sacro furore deleturum. At, inquiunt iterum Judęi Solis Judęis promissus est Messias, qui nasciturus est ex stirpe *Abrahami*, & proditurus e familia *Jacob* in Tribu Juda, Messias itaque venturus est, ut Judæos duntaxat liberet. Sed non animadvertunt miseri Judæi, Messiam quidem illis promissum fuisse, qui tamen Gentilibus etiam salutem erat allaturus. Verum enim vero, quando Deus promisit *Abrahamo*, Messiam ex ejus stirpe oriturum, sic eum affatus est: *In te benedicentur universę cognationes terrę*, Gen. c. 12. v. 3. & ejusdem libri c. 22. v. 18. *Bendicentur in semine tuo omnes gentes terrę*, similiter quando Deus promisit Patriarchæ *Jacob*, Messiam ex ipsius familia, seu e Tribu Juda proditurum, clare significavit, hunc Messiam fore expectationem & liberationem Gentium: *Non auferetur sceptrum de Juda, & Dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium.* Quibus Oraculis pianum ac expeditum est, prænunciatum Messiam non Judæis tantum, sed universis gentibus benedictionem, liberationem & salutem allaturum. Fateor attamen, quod quia populus Judaicus fuit populus primogenitus, eique primum de venturo Messia factę sunt promissiones, convenientissimum fuit, ut Judæis primum salutis via panderetur. Hinc, Christus Dominus apud Judæos nasci, parentes Judæos habere, in sola Judæa prædicare, miracula facere, & mori voluit. Hinc mulierem Chananæam de finibus Tyri egressam, sicut legitur Matthæi c. 15. repulit Christus Dominus quasi indigna, dicens: *Non est bonum, panem filiorum dare canibus*; seque millium duntaxat professus est, *ad oves, quę perierunt domus Israel*. Quin, & Apostolos suos, Fidei propagatores, mittens, ait eis Christus Dominus: *In viam gentium ne abieritis, & Civitates Samaritanorum ne intraveritis*. Verum, Judæis, doctrinam ac Legem novam, a Christo Domino conditam, obstinata malitia repellentibus, præcepit Christus post Re-

surrectionem suam Apostolis, & Evangelium salutis omnibus gentibus annunciarent: *Euntes in mundum docete omnes gentes*, Matth. cap. 28. *Euntes in mundum universum, prædicate Evangelium omni creaturæ*, Marci cap. 16. Cui Christi præcepto obtemperantes Apostoli, dixerunt Judæis: *Vobis oportebat primum loqui verbum Dei, sed quoniam repellitis illud, & indignos vos judicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad gentes*. Cap. 13. Actuum Apostolorum vers. 46.

Ex his, quæ hactenus diximus, non modo solutæ manent objectiones, quas Judæi proponunt adversus novam Legem, seu Evangelicam, a Christo Domino conditam, a Spiritu Sancto in die Pentecostes confirmatam, & ab Apostolis promulgatam, atque per totum Orbem propagatam; sed etiam ex iisdem Judæorum objectionibus aperte evincitur, Jesum Christum esse verum Messiam, Prophetarum Oraculis prænunciatum. At enim, ut compendio rem totam absolvam, objiciunt in primis Judæi, Jesum Christum non esse verum Messiam, qui Legem Mosaicam abrogavit, novamque Legem, seu Evangelicam, dedit; cum potius Judæi ex eo capite agnoscere & fateri deberent, Jesum Christum esse verum Messiam, quia Prophetæ, sicut ostendimus, clarissime prænunciaverunt, venturum Messiam abrogaturum Legem Mosaicam, quæ ad tempus duntaxat præfixum durare debebat, novamque conditurum Legem, quæ æterna esset, omnique fine careret. Secundo, objiciunt Iudæi, Iesum Christum non esse verum Messiam, quia Legem, quam condidit, non tantum Iudæis, sed & omnibus gentibus annunciari voluit; cum potius Iudæi ex illo itidem capite inferre deberent, Iesum Christum esse verum Messiam, Prophetarum Vaticiniis prædictum, quia, sicut superius commonstravimus, Prophetæ tam crebris, tamque dilucidis Oraculis profitentur, Messiam vocaturum non tantum Iudæos, sed etiam Gentiles, eumque non solum Hierosolymis, totaque Iudæa, verum etiam in omnibus gentibus regnaturum, atque Idololatriam e toto Orbe deleturum, ut mirum sit Judæos in tanta Vaticiniorum claritate, quæ sese omnium ingerit oculis, adhuc cæcutire posse.

DISSERTATIO ULTIMA.

De Potestate Judiciaria, qua pollet Christus Dominus.

HAnc Dissertationem duobus absolvam paragraphis. In primo inquiram, utrum Christus judicet animas statim ac suis sunt exutæ corporibus, easque si sint plene purgatæ, faciat sine ulla dilatione æternæ gloriæ consortes; vel pœnis æternis afficiat, si sint lethali peccato contaminatæ? In altero commonstrabo, præter Iudicium privatum, quod subeunt animæ confestim ac suis sunt solutæ corporibus, aliud admittendum esse Judicium universale: itidemque fictitium explodam Millenariorum Regnum.

PARAGRAPHUS I.

Utrum Christus judicet animas statim ac suis sunt exutæ corporibus, easque, si nihil illis labis superfit flammis piacularibus eluendum, absque ulla procrastinatione æternæ gloriæ faciat consortes, vel pœnis æternis addicat, si peccato lethali sint contaminatæ.

OBservandum primo cum *S. Thomæ* 3. part. quæst. 59. art. 1. 2. & 3. potestatem judicandi esse quidem Personis Sanctiss. Trinitatis communem; congrue tamen per quamdam appropriationem adjudicari Filio. Ratio est, quia licet ad Iudicium rite exercendum tria potissimum requirantur, quæ ex æquo toti Trinitati conveniunt, scilicet potestas coercendi reos, zelus justitiæ, & sapientia, quia tamen sapientia, quæ speciatim tribuitur Filio, est ratio, & forma Iudicii, ideo optimo jure potestas Judicandi asseritur Filio. Hinc Actuum Apostolorum c. 10. de Christo Domino dicitur: *Hic est, qui constitutus est a Deo Judex vivorum, & mortuorum*. Et *Joannis* cap. 5. *Pater non judicat quemquam, sed omne Judicium dedit Filio*, idest, Pater non Judicat quem-

quam visibili præsentia majestatis, & externo, aspectabilique Indicio, sed omne Iudicium dedit Filio suo, qui solus visibiliter hominibus apparebit in Iudicio manifestus forma, qua ascendit in Cœlum. Id palam Apostolus *Paulus*, in medio Areopagi existens, prædicavit, dicens: *Et tempora quidem hujus ignorantiæ despiciens Deus, nunc annuntiat hominibus, ut omnes ibique pœnitentiam agant, eo quod statuit diem, in quo judicaturus est Orbem in æquitate in viro, in quo statuit, fidem præbens omnibus, suscitans eum a mortuis.* Hinc autem Judicandi potestatem habet Christus non solum qua Deus est, sed etiam qua homo, sive propter meritum Passionis suæ, sive propter Capitis dignitatem, ac plenitudinem gratiæ habitualis, quæ in ipso est; sive denique propter Divinam personam, cui unita est Anima Christi, ex cujus Divinitatis refluxu, seu redundantia ad Animam Christi, convenit ei penetrare arcana, & cogitiatones cordium, atque de illis Judicare; unde *Joannis* cap. 5. de Christo dicitur: *Potestatem dedit ei Judicium facere, quia Filius hominis est.* Et Apocal. cap. 3. *Ego vici, & sedi in throno Patris mei.* Per thronum autem intelligitur Judiciaria potestas, juxta illud Psalm. 9. *Sedisti super thronum qui Judicas Justitiam.* Christus ergo Iudicium exercebit, & ut hominum Caput est, & ut hominum Redemptor, & ut hominum Dominus.

Observandum secundo, quod licet semper in confesso fuerit apud omnes Christianos, potestatem Judicandi, & singulis omnino hominibus præmia, vel supplicia decernendi Christo tribui debere; de tempore tamen, quo ejusmodi præmiorum, & pœnarum retributio ab ipso fieri debebat, non una omnium fuit sententia. Alii quippe, ut notat *S. Thomas* 3. part. q. 59. Art. 5. ad 1. in eam iverunt sententiam, præmiorum, vel pœnarum retributionem a Christo Domino fieri tantum debere in generali Iudicio, ita ut animæ Sanctorum non præmientur in Cœlo, nec animæ damnatorum puniantur in Inferno usque ad diem universalis Iudicii, sed per totum illud temporis intervallum in abditis quibusdam receptaculis detineantur. In hac sententia versati sunt olim *Irenaus*, *Justinus*, *Tertullianus*, *Lactantius*, *Victorinus*, & alii. Altera sententia eorum est, qui docent, præmiorum, & pœnarum retributionem fieri in Iudicio privato, quod Christus Dominus exercet statim ac e corporibus migrarunt animæ, quæ si nulla purgatione egeant, confestim evolant in Cœlum, & æterna beatitudine donantur; si vero aliquo lethali peccato sint obstrictæ, sempiternis flammis sine mora addicantur. Diu multumque in Ecclesia Catholica inter Patres, & Scriptores Ecclesiasticos ea de re, salva tamen & inculpata fide, hinc inde disputatum est, donec in Concilio Florentino plenius eliquata ista quæstione definitum est Sess. ult. in Decreto unionis, animas exutas corporibus, si nulla macula eis superfit eluenda, Cœlo statim recipi; animas autem eorum, qui in actuali mortali peccato, vel originali solo, decedunt, mox in Infernum descendere, pœnis tamen disparibus puniendas. Idem sanxit Concilium Tridentinum Sess. 25. ubi statuit, Sanctos nunc cum Christo regnare in Cœlis, & æterna potiri felicitate; quibus Conciliorum definitionibus hæc doctrina transiit in ratum, constitutumque Fidei dogma. Quapropter, proscripto ab his Conciliis errori patrocinari haud debent quædam antiquorum Patrum, & Scriptorum Ecclesiasticorum auctoritates, quia Ecclesia Catholica falsum illud dogma nullo unquam fovit assensu, neque pravo ei aliquando favit silentio, sed suos omni ætate habuit Doctores, qui illud doctissimis suis lucubrationibus expugnarunt, ut ex his, quæ dicturus sum, liquido patebit.

DICO IGITUR: *Præmia, vel supplicia non differri usque ad Judicium generale, sed ea decerni in privato Judicio, quod exercet Christus Dominus statim ac animæ suis sunt exutæ corporibus, ita ut animæ, quæ ab omni macula, pœnæque reatu puræ sunt, nulla interposita mora beatitudine æterna potiantur; animæ vero illorum, qui in peccato mortali e vivis excesserunt, ad Inferos detrudantur æternum cruciandæ pœnis.*

Hanc perpetuam Ecclesiæ Catholicæ doctrinam multis momentis adstruunt

Theo-

Theologi, quæ hic perstringere, ac summatim delibare abunde sufficiet.

Primum momentum petitur ex Scriptura Sacra, 2. ad Corinth. c. 5. v. 1. ubi hæc habet Apostolus: *Scientes enim, quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manu factam æternam in Cœlis*. Quibus verbis Apostolus aperte innuit, nos, post dissolutionem domus nostræ hujus habitationis, hoc est, post dissolutionem humani corporis habituros domum non manu factam, æternam in Cœlis, idest, beatam vitam, quæ in possessione Dei sita est. Idque clarius exprimit idem Apostolus vers. 6. 7. & 8. ejusdem Epistolæ: *Audentes igitur semper scientes quoniam, dum sumus in corpore, peregrinamur a Domino: per fidem enim ambulamus, & non per speciem. Audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari a corpore, & præsentes esse ad Dominum*. Optabat itaque Apostolus peregrinari a corpore, hoc est, carne exolvi, ut præsens esset ad Dominum, & sicut ipsemet ait ad Philippenses cap. 1. *Cupio dissolvi, & esse cum Christo, mihi vivere Christus est, & mori lucrum*. At id frustra desiderasset Apostolus, si statim post mortem non fieret Judicium particulare, vel si beatitudo, seu præmium, quod animabus plene purgatis debetur, ad universale usque Judicium procastinaretur. *Apostolus dissolvi, & cum Christo esse, sibi melius testatur.... cum Christi consortium mors acquirat*, inquit *S. Hilarius* in Psalm. 119. *Qui ergo Christum in Cœlo esse non dubitat, nec Pauli animam in Cœlo esse negat*, ait *Gregorius Magnus* lib. 4. Dialog. cap. 24.

Alterum momentum suppeditat constans, ac universalis Ecclesiæ traditio, qua firmiter credimus, Christum per Ascensionem suam aperuisse Regnum Cœlorum, antehac occlusum & nunc cum Christo regnare omnes Sanctos, qui nos apud Deum suis orationibus jugiter juvant. Hanc fidem in publicis Ecclesiæ precibus, & in Actis Sanctorum Martyrum consignatam non negabit, qui antiquum Ordinem Romanum, aut Missale Gothicum lib. 3. de Liturgia Gallic. editum, aut Sacramentarium Gallicanum, quod e manuscripto Codice ante annos mille exarato Tom. 1. Musæi Italici inseruit doctissimus *Mabillonius*, necnon sincera Martyrum Acta a *Theodorico Ruinart*, Congregationis Sancti Mauri Benedictino, edita, aliaque id genus Ecclesiasticæ antiquitatis monumenta consulere non gravabitur. In his quippe legimus, Martyres Christi de hac Fide, & a suis Judicibus interrogatos, & ab Ethnicis fuisse irrisos, plebique Christianæ solemne fuisse ad Martyres festinare, eosque obnixe rogare, ut, cum ad Deum in Cœlum pervenissent, sui apud eum memores esse dignarentur. Duo tantum hic Sanctorum Martyrum exempla in medium proferam, quæ rem plane conficient. Primum est *Sancti Ignatii Martyris*, qui in Epistola ad Romanos dicit, se per martyrium adepturum Christum, de Mundo ad Deum proficisci, seque miserum esse donec Deum mereatur adipisci. Alterum exemplum adducit *Eusebius* lib. 6. Histor. Ecclesiast. capit. 15. ubi ait, *Sanctam Potamiænam*, quæ tertio ineunte sæculo martyrium passa est, promisisse Basilidi carnifici, eam ad supplicium ducenti, se post suum obitum salutem ipsius a Domino impetraturam, cumque in Domino fratres eum adiissent, & causam subitæ illius, atque insperatæ conversionis interrogassent; respondiisse se Potamiænam tertio post illius martyrium die vidisse sibi noctu assistentem, coronam capiti suo imponentem, ac dicentem, se ipsius causa Dominum orasse, atque id, quod petierat, impetrasse, nec diu postea ipsum ad superos migraturum; totamque istam narrationem his verbis concludit Eusebius: *Hoc modo Beata Virgo migravit e Terris ad Cœlum*.

Tertium momentum colligitur ex testimoniis Sanctorum Patrum tam Græcorum, quam Latinorum, qui huic doctrinæ adstipulantur. *Sanctus Basilius* Orat. in quadraginta Martyres sic eos affatur: *Vos non Terra contexit, sed Cœlum excepit, apertæ sunt vobis Paradisi portæ*. Porro, hi, quos Cœlum

suscepit, & quibus apertæ sunt Paradisi portæ, omni procul dubio Beatitudine potiuntur. His gemina habet *Sanctus Gregorius Nazianzenus* Orat. 20. de laudibus S. Basilii, in qua his verbis ejus opem implorat: *Tu vero sacrum, & divinum caput e Cælo nos, quæso, inspice.* Nec minus diserte in hanc rem loquitur *Sanctus Gregorius Nyssenus* Orat. in S. Ephrem, in qua hac religiosa prece eum veneratur. *Tu vero divino assistens Altari, vitæque Principi, & sacrosanctæ una cum Angelis sacrificans Trinitati, omnium nostrum recordare, nobisque peccatorum veniam impetra.* Infinitus essem si omnia Patrum Græcorum vellem hic coacervare testimonia: consulat Lector, si per otium liceat, *Sanctum Chrysostomum* Homil. 3. ad Philippenses, *Sanctum Epiphanium* Hæresi 78. *Theodoretum* lib. 8. ad Græcos, qui est de Martyribus, *Damascenum* in Historia de Barlaam, & Josaphat, *Theophylactum* in capit. 23. Lucæ, & *Oecumenium* in cap. 9. Epist. ad Hebræos. In eamdem doctrinam conspirant Patres Latini, *Cyprianus* in calce libri de exhortatione Martyrii hæc habet: *Quanta est dignitas, & quanta securitas exire hinc lætum, exire inter pressuras, & angustias gloriosum, claudere in momento oculos, quibus homines videbantur & mundus, & aperire eosdem statim ut Deus videatur & Christus, tam velociter migrandi quanta felicitas, ut terris repente subtraharis, ut in Regnis Cælestibus reponaris?* Similia scribit Sanctus ille Doctor sub finem lib. de mortalitate. Sancto Cypriano succinit *Sanctus Hieronymus*, qui in lib. contra Vigilantium his verbis hunc Hæreticum perstringit: *Tu Deo leges pones? Tu Apostolis vincula conjicies, ut usque ad diem Judicii teneantur custodia, nec sint cum Domino suo, de quibus scriptum est: Sequuntur Agnum quocumque ierit?* Legi possunt ea, quæ habet idem Pater in epitaphio *Nepotiani, Paulæ, & Blesillæ*, & in Epistola ad *Marcellam* de obitu *Lætæ*. Consulto hic prætermitto aliorum Patrum Latinorum testimonia, potissimum *Hilarii, Ambrosii, Augustini, & Bernardi*, quia eorum mentem, quæ super hac re nonnullis subobscura, & ambigua esse videtur, inter dilucidandas objectiones in præclaro, ut spero, lumine collocabo.

Ex his autem, quæ hactenus laudavi, Sanctorum Patrum tam Græcorum, quam Latinorum testimoniis, facili negotio quisque intelligere potest, opinionem quorumdam veterum Patrum, & Auctorum Ecclesiasticorum, qui Sanctorum animas extra Cœlum degere, & necdum supremæ felicitatis compotes esse senserunt, non fuisse totius Ecclesiæ sententiam, quod etiam *Joannes Dallæus*, superstitionis Calvinianæ Minister, volens, nolens fassus est lib. 1. *de religiosi cultus objecto* capit. 22. ubi, postquam ad impugnandum cultum, qui in Ecclesia Catholica Sanctis defertur, adduxit *Justinum, Irenæum, Tertullianum, Origenem, Victorinum, Lactantium*, & alios, qui Sanctorum felicitatem ad extremum Judicii diem differri olim opinati sunt; ipsa tamen rei veritate compulsus, ait: Se assentiri *Cardinali Perronio*, neganti communem hanc fuisse totius Christianæ Ecclesiæ sententiam. Hæc sunt ipsius verba: *Ex his autem absit, ut ego vel existimem, vel contendam, communem hanc fuisse totius Christianæ Ecclesiæ sententiam. Perronio fuisse neganti, libens assentior, & facile, si hic esset locus, ex Clementis Epistola ad Corinthis, & Lugdunensium in Actis suorum Martyrum, & Cypriani in libro de mortalitate, & aliorum testimoniis probare possem non omnes Orthodoxos putasse piorum corpore solutas animas extra Cælum absque Dei visione usque ad resurrectionem detineri, sed quosdam, immo fortasse multos, veriora præeuntibus Scripturis sequentes, credidisse Cælo statim recipi quotquot in Domino moriuntur.*

Ultimum momentum, ab probandum præmiorum retributionem fieri in Judicio particulari, quod Christus exercet statim ac animæ suis sunt solutæ corporibus, desumitur ex justitia Dei. Alienum quippe est a divina justitia, ut animæ, quæ sunt plene purgatæ, & ab omni macula, pœnæque reatu liberæ, pœna aliqua afficiantur; porro, si Beatitudo ad ultimum usque Judicii diem differretur, prædictæ animæ non modica pœna in hac dila-

dilatione torquerentur, tum quia *Spes quæ differtur, affligit animam*, sicut dicitur Prover. cap. 3. tum quia, teste *S. Augustino* Serm. 14. de verbis Apostoli, *non esse in patria, si amatur patria, magna pœna, si autem non amatur patria, pejor est cordis pœna: Parvum malum est in hominis corde qui societatem non quærit Sanctorum, qui non desiderat Regnum Cœlorum: si non desiderat, pœna est de perversitate: si autem desiderat, pœna est de fraudata charitate*. Cum igitur negari non possit, Justorum animas suis exutas corporibus ad patriam anhelare, & coronam sibi debitam consequi peroptare, necesse est ut, si ea ad ultimum usque Judicii diem priventur, ex ea diuturna dilatione affligantur, pœnamque sentiant de fraudata charitate.

Ex his, quæ hactenus adduximus, momentis, sat superque retunditur impietas Calvini, qui proscriptum ab Ecclesia errorem de dilatione Beatitudinis usque ad extremum Judicii diem post liminio revocare ausus est lib. 4. Institutionum cap. 20. ubi hæc habet: *Stultum, & temerarium est inquirere, quo in loco sunt animæ Justorum, & an gloria fruantur, nec ne: Interea cum Scriptura ubique jubeat pendere ab expectatione adventus Christi, & gloriam, ac coronam eo usque differat, contenti simus his finibus divinitus præscriptis, animas piorum militiæ labore perfunctas in beatam quietem concedere, ubi cum felici lætitia fruitionem promissæ gloriæ expectant*. Qua in re procacissimus ille Hæreticus vel suam in Scriptura & in doctrina Patrum ignorantiam, vel in occultanda veritate aperte prodidit malitiam.

DILUUNTUR OBJECTIONES.

Arguitur primo: Apocalypsis cap. 6. hæc scribit *S. Joannes*: *Vidi subtus Altare animas interfectorum propter verbum Dei &c.* Hoc est, animas Sanctorum Martyrum, qui pro Christo mortem oppetierunt. Ex quo Scripturæ Sacræ contextu hoc conficitur argumentum: hi, qui adhuc sunt sub Altari, nondum sunt in Cœlo, sed Martyrum animæ sunt adhuc sub Altari; ergo necdum sunt in Cœlo beatifica visione fruentes. Præterea, *Matth.* cap. 20. Pater-familias iis, qui operati fuerant in vinea sua, denarium diurnum duntaxat persolvit ad Vesperam. Per Patrem-familias adumbratur Deus, per denarium diurnum designatur Beatitudo, per Vesperam intelligitur resurrectio, seu Mundi finis; ergo in die tantum Judicii, seu in fine mundi, Sanctis Beatitudo rependetur.

Denique, *Matt.* c. 25. Deus in extremo Judicio Electis dicturus est: *Venite benedicti Patris mei, percipite Regnum, quod vobis paratum est a constitutione Mundi*. Ergo Sancti in extremo tantummodo judicio obtinebunt Regnum Dei.

Respondeo ad singula illa Scripturæ Sacræ testimonia. Ad primum dico: *Altaris* nomine non designari in Apocalypsi locum quemdam subterraneum, in quo animæ Justorum, postquam migrarunt e corporibus, extremum Judicii diem expectent, ut potiantur Beatitudine; sed potius *Altaris* nomine indicari Cœlum, in quo Sancti jam fruuntur beatitudine incompleta, seu beatitudine animæ, quæ Deum per intuitivam Dei visionem possidet, quamvis nondum Sancti donentur beatitudine completa, carent quippe corporis beatitudine, quam in resurrectione tantum, seu in finem Mundi consequentur. Hanc esse veram, & genuinam illius loci interpretationem, patet, quia in eodem Apocal. capite dicitur, datas esse illis, quos *Joannes* vidit sub Altari, singulas stolas albas. Et cap. 7. 11, *quia micti sunt stolis albis, sunt ante Thronum Dei, & serviunt ei die, ac nocte in Templo ejus*. Ex quibus verbis liquet, *Altaris* nomine indigitari Cœlum, in quo Sancti assistunt ante Thronum Dei, & fruuntur beatitudine incompleta, seu beatitudine animæ quæ per stolam albam, quam jam singuli receperunt, designatur. *Ante resurrectionem Sancti singulas stolas accipiunt, quia sola animarum beatitudine perfruuntur: in fine autem Mundi binas habituri sunt, quia cum mentis beatitudine, etiam carnis Beati gloriam possidebunt*. Verba sunt *Gregorii Magni* lib. 35. Moral. cap. 9.

Ad alterum Scripturæ testimonium, dico: Per *Vesperam* non designari finem Mundi, sed extremam vitæ cujuslibet periodum, sive excessum ex hac vi-

vita, quo tempore fit privatum Judicium, seu præmiorum, ac pœnarum retributio. Dici etiam potest, quod si per *Vesperam* intelligatur finis Mundi, sensus est, quod in fine Mundi, seu post ultimum Judicii diem, Sancti fruituri sint beatitudine completa, quæ animæ ac corporis gloriam simul complectitur. De eadem beatitudine completa intelligendus venit locus ille *Matth.* c. 25. *Venite benedicti Patris mei, percipite Regnum &c.* Sancti quippe post resurrectionem æterna tum animæ, tum corporis, felicitate gaudebunt.

Arguitur secundo: Validum ex precibus, ac supplicationibus, quas Ecclesia Deo offert pro mortuis, desumitur argumentum ad probandum nullum statim post obitum fieri Judicium privatum, sed præmiorum, ac pœnarum retributionem ad extremum usque Judicii diem procrastinari; ergo Judicium privatum immediate post obitum admitti non debet. Prob. ant. Primo, quia vetus Ecclesia pro omnibus omnino mortuis, etiam pro Sanctissimis, pro Apostolis, pro Martyribus, pro ipsa etiam Deipara Virg. preces, ac supplicationes Deo offerebat, ut videre est in priscis Ecclesiarum Liturgiis, in ea scilicet, quæ dicitur Sancti Jacobi, in Liturgia Sancti Marci, item in Liturgia Syrorum, & in Liturgia S. Chrysostomi. In his, inquam, Liturgiis extant preces, quibus Deum orat Ecclesia, ut Sanctos, qui e vivis abierunt, *requiescere faciat in regione viventium, & largiatur iis promissionum suarum bona, & præstet requiem, & bonam memoriam*. Atqui, si immediate post obitum privatum fieret Judicium, & præmiorum in eo daretur retributio, frustra ejusmodi preces Ecclesia pro mortuorum Sanctissimis antiquitus obtulisset; ergo ex his veteris Ecclesiæ precibus evincitur, nullum immediate post obitum fieri Judicium particulare, nullamque præmiorum pœnarumve retributionem. Præterea, Ecclesia etiamnum in Missis pro Defunctis Christum orat, *ut liberet animas omnium Fidelium Defunctorum de manu Inferni, & de profundo lacu; liberet eas de ore Leonis, ne absorbeat eas tartarus, ne cadant in obscura, &c.* Atqui, si confestim post obitum fieret Judicium privatum, supervacanea esset illa Ecclesiæ oratio, cum certum sit, æterni Judicis Sententiam precibus Ecclesiæ rescindi, & revocari minime posse. Credit ergo Ecclesia, nullum statim post obitum fieri Judicium privatum, unde in Officio pro Mortuis statum Defunctorum exhibet adhuc pendulum, dum in persona cujuslibet defuncti sic Deum deprecatur: *Libera me Domine de morte æterna in die illa tremenda ...... dum veneris judicare Sæculum per ignem*.

Respondeo: Duo illa momenta ex precibus Ecclesiæ petita, facile admodum dilui posse. Ad primum quippe dico: Illas veteris Ecclesiæ pro Sanctis orationes, non deprecationes fuisse, sed gratiarum actiones. Id patet ex antiquis illis Liturgiis, in quibus Ecclesia Sanctorum mentionem facit, ut nos suis precibus, & intercessionibus juvent apud Deum; aliorum vero Defunctorum meminit Ecclesia, ut ipsimet orationibus nostris, & Sacrificiis subleventur, & ut Deus in regione viventium requiescere eos faciat. Hujus veteris Ecclesiæ disciplinæ testis est locupletissimus *S. Augustinus* Serm. 17. de Verbis Apostoli c. 1. ubi hæc ait: *Ideoque habet Ecclesiastica disciplina, quod fideles noverunt, cum Martyres recitantur ad Altare Dei: ubi non pro ipsis oratur, pro ceteris vero commemoratis defunctis oratur, injuria est enim pro Martyre orare, cujus nos debemus orationibus commendari*. Eamdem veteris Ecclesiæ disciplinam pari modo ante Sanctum Augustinum exponit *Sanctus Cyrillus Hierosolymitanus* in Catechesi Mystagogica quinta, eamque diserte confirmant Liturgiæ Sancti Jacobi, & Sancti Chrysostomi, in quarum prima hæc verba leguntur: *Sanctissimæ, inviolatæ, gloriosissimæ Dominæ nostræ Dei Genitricis, & semper Virginis Mariæ, & omnium Sanctorum, ac justorum memoriam facimus, ut precibus, & intercessionibus ipsorum omnes misericordiam consequamur*. Horum similia habentur in Liturgia S. Chrysost. Illi igitur, quorum Ecclesia in veteribus Liturgiis mentionem facit, ut Deus requiescere illos faciat in regione viventium, non sunt Martyres, ac Sancti, sicut Pseudo-Minister *Dallæus* lib. 2. *de Religiosi cultus objecto* sibi, aliisque falso persuadere conatur,

tur, ſed ſunt alii defuncti, qui, e vivis cum necdum plene purgati exceſſerint, leviorum peccatorum ſordes, quas in hac vita mortali contraxerunt, flammis piacularibus Purgatorii abſtergunt, Cœleſtis gaudii, & Patriæ nondum conſortes facti.

Ad alterum momentum reſpondent quidam Theologi ejuſmodi preces fieri in Eccleſia pro animabus, quæ piacularibus Purgatorii pœnis expiantur. Nam licet fides doceat, beatam illarum animarum ſortem eſſe a Deo prædeſtinatam, nec ulli mutationi obnoxiam; fide tamen divina certum non eſt, an animæ, quæ in Purgatorio detinentur, ſe Beatas fore certo cognoſcant? quia ſicut Deus juſtos adhuc in terris degentes variis anxietatibus, crucibus internis, conſolationum ſpiritualium omnimoda ſubtractione, & tantum non derelictione probare, ac purgare ſolet, ita, inquiunt illi Theologi, Deus permittit, ut inter illas animas, quæ ſunt in Purgatorio, aliquæ ſpem inter ac metum fluctuent, turbatæ, anxiæ, & triſtes ſint, ſuique proprii ſtatus perfectam cognitionem, necdum habentes, ſe beatas fore, & nunquam ad Inferos detrudendas certo non noſcant. Quo fit, ut Eccleſia, ſpectans ſtatum illarum animarum, quas Deus his anxietatibus, & internis pœnis in Purgatorii loco mirabiliter cruciat, earum nomine, earumque affectui ſe ſe conformans, Deum roget, ut eas liberet de manu Inferni, & de profundo lacu, ne abſorbeat eas tartarus, ne cadant in obſcura, & ut eas liberet de morte æterna in die tremenda ſupremi Judicii. Sic reſpondent quidam Theologi, quorum ſententia nulla licet cenſura affici debeat, eam tamen meo calculo probare haud poſſum, quippe quæ abhorret a communi opinione Theologorum, qui omnes animas, pœnis Purgatorii addictas, ſuæ ſalutis certitudinem habere docent. Hac itaque miſſa reſponſione,

Reſpondeo cum *Bellarmino* lib. 2. de Purgat. c. 5. Eccleſiam in Officio, & Sacrificiis pro defunctis orare, quaſi tunc animæ migrarent e corporibus, & in periculo eſſent ſalutis æternæ, unde ſicut in celebritatibus feſtorum Incarnationis, Natalis, Paſſionis Chriſti Domini Eccleſia mutuata oracula Prophetarum, qui Chriſtum venturum, & paſſurum cecinerunt, ita orat, ac ſi tunc Chriſtus vel incarnari, vel naſci, vel pati deberet, quia ad excitandam Fidelium pietatem hæc myſteria repreſentat ut præſentia, ita quoque in Officio, & Sacrificiis pro defunctis Eccleſia ſic pro illis orat, ac ſi in agone eſſent conſtituti, jamque propediem vinculis corporis exolvendi. Quapropter ſicut non eſt abſurdum poſt mille & ſeptingentos annos, nunc in adventu Chriſti Domini dicere: *Rorate Cœli deſuper, & nubes pluant juſtum, aperiatur terra, & germinet Salvatorem*, abſurdum itidem cenſeri haud debet in Officio, & in Sacrificiis, quæ in Eccleſia offeruntur pro animabus defunctorum, dicere: *Libera eas de ore leonis, ne abſorbeat eas tartarus*: Vel *libera me Domine de morte æterna in die illa tremenda, &c.*

Arguitur tertio: Sancti Patres *Hilarius*, *Ambroſius*, *Auguſtinus*, & *Bernardus* docent, animas etiam Sanctorum, ubi primum a corporibus migrarunt, deſcendere ad inferos, ſeu recipi in abditis, & ſecretis quibuſdam receptaculis, eaſque viſione Dei, ſeu beatitudine non perfrui ante extremum Judicii diem; ergo ex Sanctis Patribus nullum ſtatim poſt obitum fit judicium particulare, ac ſubinde nulla prœmiorum, pœnarumve retributio. Prob. ant. *Sanctus Hilarius* in Pſal. 138. *Humanæ lex neceſſitatis eſt*, inquit, *ut ſepultis corporibus animæ ad Inferos deſcendant*. *Sanctus Ambroſius* lib. 2. de Cain c. 2. *Solvitur corpore anima, & poſt finem vitæ hujus adhuc tamen futuri judicii ambiguo ſuſpenditur*. Et in l. de bono mortis cap. 10. receptaculorum, in quibus animæ exutæ corporibus recipiuntur, diſertam mentionem facit, his verbis: *Scriptura Eſdræ habitacula animarum promptuaria nuncupat*. *S. Auguſtinus* in Enchirid. c. 108. non obſcure innuit, animas uſque ad reſurrectionem corporum in abditis receptaculis contineri, *tempus*, inquit, *quod inter hominis mortem, & ultimam reſurrectionem interpoſi-*

positum est, *animas abditis receptaculis continet*. Similia apud Sanctum illum Doctorem legi possunt l. 12. de Genesi ad litteram c. 35. epist. 3. ad Fortunatum, in Lib. de spiritu, & littera cap. 21. & lib. 1. Retract. cap. 14. Denique, S. Bernardus Serm. 3. de omnibus Sanctis distinguit tres Sanctorum status animarum. *Primum videlicet in corpore*, *secundum sine corpore*, *tertium in beatitudine consummata*: *Primum in tabernaculis*, *secundum in atriis*, *tertium in Domo Dei*. Et infra subdit: *In illam beatissimam Dei Domum animæ*, *nec sine nobis intrabunt*, *nec sine corporibus suis*, *id est*, *nec Sancti sine plebe*, *nec spiritus sine carne*. Et Ser. 4. *Altare*, sub quo Sanctus Joannes vidit animas interfectorum, seu Sanctorum Martyrum, exponit Sanctus Bernardus de Humanitate Christi, quam nunc intuentur Beatorum animæ, Dei essentiam duntaxat post resurrectionem visuræ, quia tum temporis, ut ait Mellifluus ille Doctor, super Altare exaltabuntur. Ex illis igitur Sanctorum Patrum testimoniis constat, æternam beatitudinem, Deique conspectum Sanctis statim a morte non indulgeri, sed ad extremum usque Judicium differri.

Respondeo exponendo mentem Sanctorum Patrum. Et primo dico: S. Hilarium, dum in Ps. 138. dicit, Legem esse humanæ necessitatis, ut animæ, sepultis corporibus, ad Inferos descendant, intelligi debere pro eo toto tempore, quo Cœlum ante adventum Christi erat clausum, at postquam Christus aditum per passionem suam ad Cœlum reseravit, Sanctos confestim post obitum Regni Christi fieri consortes, & impios absque ulla dilatione sempiternis pœnis affici, diserte docet *S. Hilarius* in Ps. 2. ubi hæc habet: *Excipit nos statim ultor Infernus*, *& descendentes de corpore*, *si ita vixerimus*, *confestim de via recta perimus*. *Testes nobis Evangelicus dives*, *& pauper*, *quorum unum Angeli in sedibus Beatorum*, *& in Abrahæ sinu locaverunt*, *alium statim pœnæ Regio suscepit*. *Adeo autem statim pœna mortuum excepit*, *ut etiam fratres ejus adhuc in supernis manerent*: *Nihil illic dilationis*, *aut moræ est*. Videri possunt alia in hanc rem S. Hilarii testimonia in Præfatione, quam doctissimi Patres Benedictini Congreg. Sancti Mauri recenti operum hujus S. Patris editioni præfixerunt, ut illum Ecclesiæ Doctorem ab hoc errore vindicarent.

Ad testimonium *S. Ambrosii* petitum ex c. 2. l. 2. *de Cain*, *& Abel* dico: Eum vel loqui de animabus mox e corporibus migraturis, quæ adhuc futuri judicii ambiguo sunt suspensæ, vel innuere duntaxat velle, animas etiam beatas nescire, quandonam futurum sit universale Judicium. Quid autem intelligat S. Ambrosius per animarum receptacula, quorum in lib. de bono mortis c. 10. mentionem facit, quamvis definire haud facile sit, crediderim tamen, illum nihil aliud designare voluisse quam Limbum, in quo animæ Justorum veteris Testamenti usque ad Christi adventum fuerunt inclusæ; de illis quippe Justis veteris Legis sermonem eo loci texere duntaxat videtur S. Doctor. Ceterum, omnibus Justis post Christi ascensionem confestim a morte patere Cœlum, Deumque ipsis sine mora sui copiam facere, omni remota obscuritate affirmat *S. Ambrosius* l. 10. in Lucam: *Unde*, inquit, *te evocem Petre*, *ut doceas me*, *quid flens cogitaveris*? *Unde te*, *inquam*, *evocem*? *De Cœlo*, *ubi jam choro insertus es Angelorum*? Similia habet Ep. 22. alias 54. de SS. Gervasio, & Protasio, *quorum*, inquit, *animæ in Cœlo*, *Corpus in terra*. Et Ep. 15. alias 59. ad Sacerdotes, & omnem Clerum, & plebem Thessalonicensium directa, hæc de Acholio, Episcopo, scribit: *Acholius superiorum incola*, *possessor Civitatis æternæ*, *illius Hierusalem*, *quæ in Cœlo est*, *videt illic Urbis ejus mensuram immensam*, *purum aurum*, *lapidem pretiosum*, *lumen sine Sole perpetuum*, *& hæc omnia jam dudum sibi comperta*, *sed nunc facie ad faciem*. Ex quibus verbis constat, *S. Ambrosium* aut prædicta receptacula post Christi Domini Ascensionem nunquam admisisse, aut si hac in re suo tempore adhuc ambigua interdum vacillare visus est, suam tandem dubitationem, re maturius discussa, deposuisse.

A Quod

Quod spectat *S. Augustinum*, dico: Aquilinum illum Doctorem dubinm quidem aliquando hæsisse de loco, ubi Sanctorum animæ ante Judicii diem excipiuntur, an videlicet ille sit sinus Abrahæ? & quis sit ille sinus? an in Paradiso? & ubinam situs sit ille Paradisus? an in tertio Cœlo? eum tamen nunquam dubitasse quin animæ Sanctorum ante Judicii diem claro Dei conspectu, & æterna felicitate donentur. In hoc autem dubio de loco, in quo nunc requiescunt Sanctorum animæ, non perseveravit *Augustinus*, sed illud tandem abjecit, nam lib. 2. Quæst. Evangelicarum cap. 38. *Sinum Abrahæ requiem esse*, ait, *Beatorum pauperum, quorum est Regnum Cœlorum, in quo post hanc vitam recipiuntur: eundemque esse secretum Patris, quo post passionem suam resurgens* (Christus) *assumptus est .... ubi etiam ante resurrectionem justorum animæ vivunt cum Deo.* Et lib. 20. de Civ. Dei c. 15. ait, justorum animas *prorsus Inferos nescire, ubi antiqui Sancti detinebantur, donec eos inde Sanguis Christi & ad ea loca descensus erueret.* Ex quibus verbis perspicuum est, Sanctum Augustinum in priori suo dubio de sanctarum animarum post mortem receptaculis non perseverasse.

Potest etiam dici cum doctissimis Theologis, Sanctum Augustinum sensisse Sanctorum animas videre quidem nunc Deum facie ad faciem, sed non ita perfecte, & intense, quomodo videbunt post resurrectionem; eo quod, ut docet idem Pater lib. 12. de Genesi ad litteram c. 35. naturalis appetitus, quo feruntur erga corpus, ut ei rursum uniantur, remoretur eas quominus tota intensione ferantur in Deum. Hæc autem quæstio, an videlicet animæ Beatorum ita perfecte, ac intense Deum nunc videant, ac post resurrectionem corporum? necdum fuit ab Ecclesia definita, quamvis probabilior sit sententia Theologorum, qui post *S. Thomam* 1. 2. q. 4. a. 5. docent, quod, resumpto corpore, beatitudo essentialis animæ, quæ sita est in clara & intuitiva Dei visione, crescet non intensive, sed extensive duntaxat.

Denique, ad loca *S. Bernardi* in objectione adducta dico: Mellifluum illum Doctorem S. Augustini sententiam ea in re fuisse secutum, ac negasse tantum animas Sanctorum nunc tam perfecte, & intense videre Deum, quam visuræ sint suis semel receptis corporibus. In hanc sententiam ivisse *S. Bernardum* probant ista verba Ser. 3. de omnibus Sanctis, quibus sic carnem alloquitur: *animæ sanctæ te desiderant, ipsarum sine te compleri lætitia, perfici gloria, consummari beatitudo non potest. Adeo siquidem viget in iis hoc desiderium naturale, ut necdum tota earum affectio libere pergat in Deum, sed contrahatur quodam modo, & rugam faciat, dum inclinatur desiderio tui.* Idem repetit Sanctus Doctor Serm. 87. de diversis. Verum, quamvis huic sententiæ faverit *Sanctus Bernardus*; attamen variis in locis luculenter docet, justorum animas, statim post hanc vitam, æternam adipisci felicitatem; Serm. quippe tertio de omnibus Sanctis: *Acceperunt*, inquit, *jam singulas stolas, sed non vestientur duplicibus, donec vestiamur & nos: Stola enim prima ipsa est, quam diximus, felicitas requies animarum, secunda vero, immortalitas & gloria corporum.* Et in lib. de diligendo Deo circa finem dicit: *Martyres immersos esse immenso Pelago æterni luminis, & luminosæ æternitatis.* Et in Epist. ad Fratres de Hibernia, ait, *animam Malachiæ non jam in fide ambulare, sed in specie regnare.* Et Ser. de eodem dicit: *Eum pari gloria & felicitate regnare cum Angelis.* Nec minus aperte suam sententiam promit Epist. 98. in qua sic loquitur: *Nostri autem Martyres cupiunt dissolvi, & esse cum Christo; certi ubicunque est corpus, illo sine mora congregatum iri aquilas. Mox, inquam, ibi exultant justi in conspectu Dei, & delectantur in lætitia, ibi, ibi, benignissime Jesu, ibi statim, ac de hoc sæculo nequam sanctus quisque eripitur, adimpletur lætitia cum vultu tuo.* Idem ferme regerit Sanctus Doctor Serm. 4. & 5. de omnibus Sanctis, & Epist. 266. de obitu *Humberti*, & alibi passim; quo fit, ut *S. Bernardus* nullo pacto iis accenseri possit, qui animabus justorum ante generalem corporum resurrectionem, & extremum Judicium æternam felicitatem ademerunt.

Advertat Lector in fine hujus paragraphi *Joannem XXII.* Pontificem Maximum, favisse plus æquo, tanquam Doctorem privatum, sententiæ beatitudinem Sanctorum ad extremum usque judicii diem procrastinanti, nunquam tamen hanc sententiam ex Cathedra, ut ajunt, definiisse, sed potius sub finem vitæ suæ palinodiam decantasse, & ea, quæ antea de animarum felicitate minus concocta dixerat, retractasse. Id liquet ex tribus potissimum momentis, quæ *Odoricus Raynaldus* inseruit in Annalibus Ecclesiasticis ad an. Christi 1333. 1334. 1336. Imprimis, Joannes XXII. dum viveret, sæpe sæpius professus est, se nihil super hac quæstione statuisse, cumque bene multi, ob prædictam opinionem, ei invidiam conflarent, ejusque famam lacerarent, prædictus Pontifex, ut calumniam a se propulsaret, pluribus litteris apud Philippum, Galliarum Regem, & apud Reginam questus est, rem sibi a malevolis affictam, nihilque a se fuisse definitum, sed dicta Patrum, veritatis tantummodo indagandæ studio, se collegisse, quæ ab Archiepiscopo Rothomagensi Gallicis verbis reddi ac Regi exponi jussit. Philippum vero rogavit, ne quæstionem utramque in partem ventilari prohiberet, quo ex ea disceptatione magis ac magis emicaret rei veritas. Deinde, Joannes XXII. ineunte anno 1334. die 3. Januarii in publico Cardinalium Consistorio contestatus est, se in iis, quæ agitata, adductaque in hujusmodi controversia hactenus fuerant, nunquam habuisse animum decidendi, vel credendi quidquam divinis oraculis adversum. Hanc publicam Joannis XXII. in sacro Senatu professionem refert *Odoricus Raynaldus* ad an. Christi 1334. illiusque meminere *Okamus*, & *Bona gratia*, Minoritæ, Joannis XXII. acerrimi insectatores. Denique, Joannes XXII. lethali morbo implicitus coram Cardinalibus exerte declaravit, sentire se animas ab omni labe puras in cœlo versari & claro divinitatis intuitu perfrui, ac si quæ olim contra eam sententiam protulisset, non ferendo sententiam, sed alia Scripta repetendo, proposuisse. Qua de re, tertio nonas Decembris Pontificatus sui ann. 19. Diploma ejus jussu fuit exaratum, quod cum, ob secutam illius mortem, Pontificia bulla munitum non esset, Benedictus XII. ejus successor anno sequenti una cum aliis publicis tabulis promulgavit, ut illis, qui Joannis XXII. famam arrodebant, & sua in eum venena fundebant, perpetuum imponeret silentium, quæ omnia legi possunt apud *Odoricum Raynaldum*, ex quibus facile refelluntur duo, putidissima impostoris Calvini mendacia. Ille quippe effrons hæreticus scribere non erubuit Joannem XXII. sensisse animas esse mortales usque ad extremum judicii diem, illumque ideo in hæreticorum Catalogo reponendum. Quo nihil profecto impudentius fingi potest, nihil magis a Joannis XXII. sententia alienum. Secundo ausus est idem hæreticus asserere, nullum Cardinalium sententiæ Joannis XXII. restitisse. Quod fœtidissimum itidem mendacium est. Extant siquidem, teste sæpe laudato *Odorico Raynaldo*, insignia in Bibliotheca Vaticana, *Jacobi* tituli S. *Priscæ* Cardinalis, Episcoporum, Doctorumque edita tunc in adversam partem erudita Commentaria. Theologi etiam Sacræ Fac. Parisiensis, multique e familia Dominicana sententiæ Jo. XXII. palam restiterunt. *Durandus* quoque, Episcopus Meldensis, id temporis insignis Theologus, edidit Opusculum de concedenda animabus justorum statim post obitum beatitudine æterna. Sed mira est impudentia Calvini, qui dum sententiam Joannis XXII. de dilatione beatitudinis usque ad extremum Judicii diem, hæreticam esse pronunciat, (quamvis ea ætate prædicta quæstio necdum ab Ecclesia definita, & eliquata esset) ipse tamen, sicut supra observavimus, errorem de dilatione beatitudinis usque ad extremum judicii diem, nunc ab Ecclesia proscriptum, jamque antiquatum, denuo crambis instar recoctæ obtrudere, & mordicus propugnare præsumit, more hæreticorum, qui nunquam sibi constant, & calidum, ac frigidum simul ex eodem ore perflant. Sed de Joannis XXII. Pontificis Maximi, Orthodoxia, plura legesis in Historia Ecclesiastica, quam nuper Romæ edidimus, seu in Colloquio sexto Tomo 5. à pag. 485. usque ad pag. 494.

PARAGRAPHUS II.

Utrum præter Judicium privatum, quod fit statim post mortem, admitti debeat Judicium universale, & utrum Sancti post carnis resurrectionem mille annis cum Christo regnaturi sint in terris ante Judicium generale?

OBservandum primo: Ad pleniorem hujusce quæstionis elucidationem, nonnullos olim fuisse, qui, ut monet *Origenes* Tom. 1. editionis Huetianæ pagin. 42. propter illa verba, quæ habentur in Psalmo primo, *ideo non resurgent impii in Judicio*, adducti fuerunt, ut impiorum judicium negarent: *hujus loci*, inquit Origenes, *auctoritate freti simpliciores quidam ex fidelibus, negant malos resurrectionis compotes futuros, aut Dei judicio dignandos*. In eundem errorem impegit *Lactantius* libro 7. Divin. Instit. c. 20. ubi de extremo judicio hæc scribit: *Nec tamen universi tum a Deo judicabuntur, sed ii tantum qui sunt in Dei religione versati. Nam qui Deum non agnoverunt, quoniam sententia de his in absolutionem ferri non potest, jam judicati damnatique sunt sacris literis contestantibus, non resurrecturos impios in Judicium*. Verum, hic error palam adversatur Scripturæ Sacræ, quæ multis in locis disertissime docet, omnes omnino homines a Christo Domino judicatum iri, Ps. 95. *Judicabit orbem terræ in æquitate*. Joelis cap. 3. *Congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Josaphat, & disceptabo ibi cum eis*. Et Matt. c. 25. *Et congregabuntur ante eum omnes gentes*. Hæc est doctrina Ecclesiæ Catholicæ, perpetua SS. Patrum traditione corroborata.

Observandum secundo: Difficultatem esse inter Theologos, an parvuli, qui ex hac vita ante susceptum Baptisma rapiuntur, compariturí sint in Judicio generali, Judicis sententiam subituri? *Ambrosius Catharinus* in Opusc. *de statu parvulorum absque Baptismo decedentium*, negat infantes sine Baptismo decedentes debere sisti in Judicio generali. Alii vero Theologi non negant, parvulos absque Baptismo decedentes in Judicio generali comparituros, pertendunt tamen, ejusmodi infantes non futuros de numero judicandorum. Card. *Norisius* in Vindiciis Augustinianis, multique Theologi, quos ibidem citat, docent infantes, sine Baptismo ex hac vita migrantes, in Judicio generali, una cum reprobis ad sinistram collocatos, in ignem æternum Sententia Judicis ituros, & pœnam sensus, mitissimam tamen, pro culpa originali passuros. Thomistæ denique cum *S. Thoma* asserunt, puerulos, ex hac vita absque Baptismo sublatos, ad sinistram simul cum reprobis in Judicio generali esse constituendos, & absolutæ, æternæque damnationi propter labem originalem Sententia Judicis deputandos, citra tamen ullam pœnam sensus. Hanc postremam opinionem ceteris probabiliorem esse paucis in hoc Paragrapho commonstrabo.

Observandum ultimo: Errorem de millenario Christi in terris Regno fuisse propagatum a *Cerintho*, Hæresiarcha, Apostolorum temporibus coævo, qui, ut referunt *Eusebius* lib. 3. Hist. Eccles. c. 22. *Augustinus* lib. de Hæresibus, & *Theodoretus* lib. 2. hæret. Fab. cap. 3. docuit, Christum mille annis ante Judicium generale in terras denuo venturum, & omnes justos tum temporis resurrecturos in carne, Christumque una cum illis regnaturum in terris per mille annos Regno quodam temporali, quod summa rerum omnium affluet opulentia, luxu, eduliis, ac cibis delicatissimis, carnalibus deliciis, rerumque venereaurum impurissimis voluptatibus. Instaurandam insuper id temporis Urbem Hierusalem, reædificandum Templum, restituendam Legem Moysis, & omnia illius sacrificia, ritus, cæremonias, aliaque id genus innovanda dictitabat. Hujus falsi dogmatis de millenario Christi in terris Regno ante Judicium generale assertores, communi vocabulo a Græcis dicti sunt *Chiliastæ*, quos latine nos solemns nuncupare *Millenarios*, quod nomen impræsentiarum frequentius usu invaluit. His observatis.

DICO PRIMO: *Præter judicium privatum, quod statim post mortem exercet Christus Dominus, admittendum esse Judicium*

cium universale, in quo omnes omnino homines sive boni, sive mali, fideles & infideles, Christi supremi Judicis, irrevocabilem sententiam subire debent.

Hoc Catholicæ Fidei dogma profitentur omnes Christiani in Symbolis Apostolico, Nicæno, Constantinopolitano, necnon in eo, quod vulgo adscribitur Sancto Athanasio, tamque evidenter ex bene multis Scripturæ testimoniis adstruitur, ut, teste *Sancto Augustino* lib. 10. de Civit. Dei cap. 3. nullus novissimum Judicium inficias ire possit, nisi qui Sacris litteris incredula animositate seu cæcitate, non credit. Habentur autem præsertim hæc Scripturæ Sacræ testimonia *Isaiæ* c. 3. *Joelis* c. 3. *Danielis* c. 12. *Matth.* c. 21. & seq. *Lucæ* c. 20. *Joannis* cap. 5. Epist. 1. ad Cor. c. 4. & 5. Epist. 2. S. Petri cap. 5. &c. Cum igitur hoc Fidei dogma sit extra omnem dubitationis aleam positum, sat erit breviter hic expendere rationes, quibus Theologi probant, præter Judicium privatum, necessarium esse Judicium universale.

Ordior a ratione *Sancti Thomæ*, qui 3. part. quæst. 59. art. 5. sic discurrit: Judicium de homine exerceri debet, quando omnino completa, seu totaliter terminata est vita ipsius, atqui, licet per mortem terminetur ex parte vita hominis, necdum tamen omnino est terminata, quia homo etiam post mortem vivit adhuc quantum ad memoriam, familiam, opera, & fortunam. Manet superstes in hominum existimatione, & fama. Vivit in filiis, qui ejus vitam bonam, vel malam æmulantur. Vivit in discipulis, qui ejus doctrinæ veræ, vel falsæ sunt propugnatores, aut propagatores. Vivit denique in hæredibus, qui prospera, aut adversa utuntur fortuna; quibus omnibus hominis, etsi jam mortui, præmia, aut pœnas augeri necesse est, & quia hæc utilitas, vel calamitas ad plurimos pertinens, non prius finem habitura sit, quam extremus veniat Mundi dies, ideo oportet esse finale Judicium in novissimo die, in quo perfecte, id quod ad unumquemque hominem spectat, quocumque modo manifeste judicetur.

Secundo: Necessarium est Judicium generale, ut divinæ providentiæ ratio omnibus constet. Nam, ut docet Catechismus Concilii Tridentini, quoniam in adversis, & secundis hominum rebus, quæ promiscue bonis æque ac malis usu venire solent, probandum erat nihil non infinita Dei sapientia, & justitia geri, ac gubernari, par fuit non solum bonis præmia, improbis supplicia in futuro Sæculo constitui, verum etiam publico, ac generali Judicio decerni, quo omnibus notiora, & illustriora fierent, Deoque laus ab omnibus tribueretur pro injusta illa querela, qua Sancti etiam viri, dum viverent, deplorare interdum solebant, dum improbos, valentes opibus, & honoribus florentes, conspiciebant.

Tertio: in hac mortali vita cum sæpe sæpius piorum fama lædatur, impii vero innocentiæ laude commendentur, vel ementita, fucataque pietate auram popularem, & sanctitatis gloriam aucupentur, divinæ justitiæ ratio expostulat, ut pii debitam laudem, & injuria apud homines ereptam existimationem, in publico universorum hominum conventu, & judicio recuperent; impii autem, detecta omni hypocrisi, qua hominibus fucum fecerunt, ignominiam, ac perpetuam infamiam consequantur. Hinc viri pii hac viva spe in terris animati, quotiescumque secum animis reputant, Christum æquissimum Judicem, & parentem indulgentissimum, in extremo illo Judicio, inspectante toto Orbe, ipsis pro infamia immarcescibilem gloriam, pro laboribus requiem, pro morte vitam, pro tenebris claritatem, pro terrenis bonis Cælestia largiturum; toties excitantur ad opera justitiæ, & ad perferendas hujusce vitæ miserias, persecutiones, & acerbitates, quæ cum æternis illis delitiis conferri, & coæquari nullo modo possunt.

Quarto: Necessarium est Judicium generale, ut totus homo judicetur, & præmium, vel pœnam prout gessit in corpore percipiat. Ac enim, nunc in Judicio privato pars duntaxat hominis, seu anima, præmio, vel pœna donatur, at in Judicio generali corporibus, & animabus debita æternæ gloriæ præmia, vel supplicia impertientur, sicque quili-

bet

bet Sanctus idem Corpus, quod habuit in terris ministrum bonorum operum, & afflictionum socium, habebit & præmiorum gaudiique consors. Impii vero homines plene jam pœnas in anima simul & corpore æternum luituri sunt.

Denique, ad triumphum Christi necessarium est Judicium generale. Pertinet siquidem ad gloriam Christi, ut qui in primo suo adventu tanquam reus judicatus est, probro, & ignominia affectus; in altero adventu, sive in die Judicii, appareat gloriosus, & cum majestate magna, eique pro Tribunali sedenti universæ gentes fasces submittant, & divinos impendant honores: *Veniet Christus cum potestate magna judicaturus, quia cum magna humilitate judicatus. Ipse videbitur terribilis, qui visus est contemptibilis. Demonstrabit potentiam, qui demonstravit patientiam. In Cruce patientia erat, in Judicio potentia erit.* Verba sunt *S. Augustini* Enarrat. in Ps. 85. Veniet itaque Christus non jam in habitu servi, sed in majestate Patris, quemadmodum ipse evidenter loquitur apud Matthæum: *Cum venerit Filius hominis in majestate sua, & omnes Angeli cum eo, tunc sedebit super sedem majestatis suæ, & congregabuntur ante eum omnes gentes.*

Ex his momentis probatum manet, præter Judicium privatum admittendum esse Judicium universale. Cui doctrinæ non adversatur Propheta *Nahum*, dum cap. 1. dicit, quod *Deus non bis judicat in idipsum*: vult etenim Propheta, Deum non bis judicare in idipsum secundum eandem rationem, idest, Deum pro eodem delicto non geminare pœnas, id quippe ab æquitate esset alienum; sed non negat Propheta, Deum bis judicare in idipsum secundum diversas rationes, & causas, ut videlicet ille, qui occulte, tanquam singularis persona, fuit judicatus, iterum publice judicetur, & præmium, aut supplicium, quod jam in judicio privato suscepit secundum animam, itidem in Judicio generali suscipiat in corpore, quod fuit in terris, una cum anima, laboris, & voluptatis particeps, sicque *laus sit unicuique a Deo*, ut ait Apostolus 1. ad Corinth. cap. 4.

DICO SECUNDO: *Parvulos ex hac vita absque Baptismo migrantes ad sinistram in Judicio generali esse collocandos, & perpetua damnationi, citra tamen pœnam sensus, sententia Judicis addicendos.*

Hæc assertio probatur ex Scriptura Sacra, Apocalypseos cap. 20. ubi S. Joannes hæc habet: *Et vidi mortuos magnos, & pusillos, stantes in conspectu Throni, & libri aperti sunt: & alius liber apertus est, qui est vitæ, & judicati sunt mortui ex his, quæ scripta erant in libris secundum opera eorum.* Per *pusillos* autem, quorum hic mentionem facit S. Joannes, intelligendos esse parvulos, qui ante Baptismum ex hac vita tolluntur, Sententia est *S. Th.* qui Opusculo 2. cap. 243. sic loquitur: *Omnes boni, & mali a primo homine usque ad ultimum Judicio Christi subdentur, quia, ut dicitur 2. ad Cor. cap. 5.* Omnes nos manifestari oportet ante Tribunal Christi, *a qua generalitate non excluduntur etiam parvuli, qui vel sine Baptismo, vel cum Baptismo excesserunt.* Et in cap. 5. Epist. 2. ad Cor. exponens Sanctus Doctor hæc verba Apostoli: *Omnes nos manifestari oportet ante Tribunal Christi*, clarissime mentem suam prodit dicens: Omnes nos, *idest, omnes homines bonos, & malos, magnos & parvos*, idque postquam probavit ex cap. 14. Epist. ad Rom. & cap. 20. Apocalypsis, præcipuam ibidem proponit, diluitque difficultatem his verbis: *Sed de pueris non videtur, quia dicitur*: Ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, *at pueri nihil gesserunt in corpore, &c.* cui objectioni sic respondet S. Præceptor: *Sed hoc solvit glossa, quia parvuli non judicabuntur pro his, quæ ipsi gesserunt per se, sed de his, quæ gesserunt per alios, dum per eos crediderunt, vel non crediderunt, baptizati, vel non baptizati fuerunt, vel damnabuntur pro peccato primi hominis.* Hanc doctrinam hausit Angelicus Doctor ex S. August. qui in Epist. 217. alias 107. ad Vitalem, eandem versando difficultatem, hæc ait: *Scimus etiam parvulos secundum ea, quæ per corpus gesserunt recepturos, vel bonum vel malum. Gesserunt autem non per seipsos; sed per eos, quibus pro illis, respondentibus, & renuntiare Diabolo dicuntur, & credere in Deum; unde & in numero Fidelium computantur, pertinentes ad sententiam Domini dicentis: qui crediderit, & baptizatus* fue-

fuerit, salvus erit. Propter quod & illis, qui hoc Sacramentum non accipiunt, contingit quod sequitur: qui autem non crediderit, condemnabitur. Unde ipsi, sicut dixi, si in illa parva ætate moriuntur, utique secundum ea, quæ per corpus gesserunt, idest, tempore, quo in corpore fuerunt, quando per corda, & ora gestantium crediderunt, vel non crediderunt, quando baptizati, vel non baptizati sunt .... secundum hæc ergo, quæ per corpus gesserunt, non secundum ea, quæ si hic diutius viverent, gesturi fuerant, judicantur.

Ex qua *Sanctorum Augustini*, & *Thomæ* doctrina sequitur primo, pueros sine Baptismo decedentes in Judicio generali una cum aliis reprobis ad sinistram collocatos de numero judicandorum futuros. Secundo, errasse Pelagianos, qui, præter Regnum Cœlorum, & damnationem æternam, comminiscebantur aliquem locum, ubi pueri sacro lavacro non abluti pedem figant, ubi vivant, & beatitudine donentur. Quem medium locum, ut plane fictitium, optimo jure irridet, & explodit pluribus in locis *S. Augustinus*, potissimum Ser. 14. de verbis Apostolis, lib. 1. de peccatorum meritis cap. 23. lib. 2. de pecc. orig. cap. 21. Epist. 186. alias 106. ad Paulinum, lib. 5. contra Julianum cap. 8. in Enchirid. capit. 93. & lib. 1. de orig. anim. cap. 9. Denique ex hac SS. *Augustini*, & *Thomæ* doctrina sequitur, inane, & perridiculum esse commentum *Ambrosii Catharini*, & *Ludovici Molinæ*, qui docent, infantes sine Baptismo morientes futuros post Judicium beatos naturali beatitudine, & in terris, vel in alio quodam loco, perpetuo, feliciterque victuros. Quod sane insulsum paradoxum alienum est a doctrina omnium SS. Patrum, & Summorum Pontificum, præsertim Gregorii Magni, Gelasii, & Innocentii I. qui pueros absque Baptismo decedentes absolute esse damnatos, & non sola Cælesti, sed etiam naturali felicitate æternum carituros pronunciant. Unde, ut verbis utar doctissimi *Card. Laurentii Brancati a Laurea* in eruditissimo volumine de Novissimis Disp. 27. art. 7. num. 159. *Quidquid dicunt nostri moderni, huc usque censeo inane, novum, & ridiculum, nempe de statione, habitaculo, & deambulatione super terram; unde id habent? quis eis revelavit?* Addam judicium acerrimi Religionis Catholicæ vindicis *Cardinalis Bellarmini*, qui Tom. 1. lib. 6. cap. 3. modernos illos Theologos hac censura perstringit: *Illi humanum aliquid patiuntur, & excedunt, qui parvulos in superiore parte terræ, quasi in terrestri Paradiso collocant, eosque beatos ac felices dicunt.*

DICES PRIMO: Si pueri absque Baptismo decedentes ad sinistram in Judicio generali, una cum aliis reprobis essent collocandi, non minus ad ipsos, quam ad alios reprobos dirigeretur terribilis illa, quam proferet Christus, Sententia: *Ite maledicti in ignem æternum*, atqui durum, & iniquum prorsus videtur, quod pueri sine Baptismo morientes, & sola inquinati originali labe, tormenta, ignes, cruciatus, ac supplicia æternum, ac interminabiliter patiantur; nam pœna sensus debita est peccato duntaxat personali, & propria voluntate commisso, juxta illud Scripturæ Sacræ: *Quantum fuit in delitiis, tantum date illi tormentorum*; peccati autem personalis, & propria voluntate commissi expertes omnino sunt pueruli decedentes absque Baptismo, unde Thomistæ post *Sanctum Thomam* omnem pœnam tam externam, quam internam, seu tristitiam, & afflictionem arcent ab illis parvulis; non est igitur verosimile parvulos illos absque Baptismo decedentes ad sinistram in Judicio universali esse collocandos.

Respondeo: Ad pueros sine Baptismo decedentes, & ad sinistram in Judicio generali collocandos pertinere quoque hanc supremi Judicis Sententiam: *Ite maledicti in ignem æternum*, inde tamen non sequi, illos passuros pœnam sensus. Enimvero, quamvis *Card. Norisius*, & multi perdocti Theologi, quos in Vindiciis Augustinianis laudat Purpuratus ille Auctor, probabiliter existiment, per *ignem*, in quem Sententia Judicis ituri sunt infantes, absque Baptismate morientes, intelligendum esse verum, & realem ignem, cujus sempiternis ardoribus,

bus, una cum Diabolo, & reprobis torquebuntur prædicti illi infantes, ita ut tamen sensibilis pœna, cui ob culpam originalem erunt obnoxii, levissima, ac mitissima futura sit; quamvis, inquam, id probabiliter sentiant gravissimi quidam Theologi, probabilius tamen Thomistæ cum Sancto Thoma docent, per *ignem*, qui destinatus est hujusmodi infantibus, nec pœnam sensibilem, nec verum, & realem ignem designari, sed solum ignem metaphorice sumptum, qui nihil aliud est, quam absoluta, & perpetua damnatio, seu pœna damni, quam patientur illi parvuli privati tam Cœlesti, & supernaturali felicitate, quæ sita est in clara visione Dei, quam beatitudine naturali. Nec insolens est ille in Scriptura Sacra loquendi modus, sed potius in ea sæpius per *ignem* significatur quæcunque pœna, sive afflictio, & tribulatio, sicut Psal. 65. *Igne nos examinasti, sicut examinatur argentum*, hoc est, igne tribulationis nos examinasti. Et ibidem: *Transivimus per ignem, & aquam*; idest, varias, maximasque calamitates experti sumus. Hæc itaque Sententia: *Ite maledicti in ignem æternum*, directa ad pueros, qui in sinistra erunt constituti, idem sonat ac: *Ite maledicti in perpetuam damnationem*. Ad hanc Thomistarum doctrinam facile admodum revocari possunt *S. Augustinus*, & alii Patres, qui, ut videre est in Vindiciis Augustinianis Cardinalis Norisii, asserunt, parvulos decedentes absque Baptismo ituros Sententia Judicis in ignem æternum. Nam illi Patres in eum unice scopum collineant ut probent, fictitium esse illum medium locum quem somniabant Pelagiani, & in quo dicebant parvulos, Sacro Baptismate non regeneratos, beatudine potiri. Ut autem illum Pelagianorum errorem confutarent Sancti Patres, necesse haud erat, ut propugnarent, parvulos decedentes absque Baptismo, pœna sensibili, seu æterni ignis cruciatibus esse Sententia Judicis torquendos, sed satis superque sufficiebat, ut evincerent contra Pelagianos, ejusmodi parvulos ituros Sententia Judicis in damnationem æternam, quæ designatur per ignem: *Ite maledicti in ignem æternum*. Hoc enim semel probato, radicitus convellebatur Pelagianorum error, in quem profligandum præcipue incumbebant illi Patres. Quapropter, longe probabilius est, hos Sanctos Patres in mediam istam ivisse Sententiam, sicut eos interpretatur *Sanctus Thomas*, in eorum doctrina versatissimus, quam in aliam extremam, nimiumque duram opinionem impegisse.

DICES SECUNDO: *Sanctus Thomas* quæst. 89. Suppl. art. 3. ad 3. docet, pueros, ante perfectam ætatem decedentes, in Judicio generali comparituros *non ut judicentur, sed ut videant gloriam Judicis*, ergo ex *Sancto Thoma* parvuli non erunt in Judicio generali de numero judicandorum.

Respondeo: Ut liquidius exponatur mens *S. Thomæ*, duplex cum eodem S. Præceptore distingui debere Judicium, unum, quod vocatur discussionis, alterum, quod dicitur Judicium retributionis. Judicium discussionis illud est, quo Judex ea, de quibus Sententiam laturus est, discutit & examinat. Judicium vero retributionis istud est, quo Judex per eam, quam profert, Sententiam condemnat, vel absolvit, punit, vel remunerat. Hoc gemino supposito Judicio, dico: parvulos, sive baptizatos, sive non baptizatos, ante ætatem adultam decedentes, non judicatum iri judicio discussionis, bene tamen Judicio retributionis; rationem affert *S. Thomas* Opusculo 2. cap. 243. ubi hæc habet: *Quantum vero ad discussionem meritorum non omnes judicabuntur nec boni, nec mali. Non enim est necessaria judicii discussio, nisi bona malis permisceantur, ubi vero est bonum absque commixtione mali, vel malum absque commixtione boni, ibi discussio locum non habet*. Cum igitur in parvulis baptizatis, ante adultam ætatem decedentibus, sit bonum absque commixtione mali, & versa vice in pueris, ante susceptum Baptisma morientibus, sit malum absque commixtione boni, recte infert *Sanctus Thomas*, pueros, ante adultam ætatem morientes, non esse judicandos judicio discussionis, quod tamen non impedit, quominus judicentur judicio retributionis.

Ex

Ex hac *S. Thomæ* doctrina non mediocriter illustrantur obscuriora quædam Sanctorum Patrum loca, in quibus innuere videntur, nec Sanctos, nec infideles in judicio generali esse judicandos, *qui enim necesse est*, inquit *S. Hilarius* in Ps. 1. *Judicare credentem? Judicium enim ex ambiguis rebus existit; & ambiguitate adempta judicii non desideratur examen. Ex quo ne infideles quidem necesse est judicari, quia ambiguitas quin infideles sint, non resedit*. Hæc enim & alia id genus *S. Hilarii*, & aliorum Sanctorum Patrum loca intelligenda sunt de judicio discussionis, ita ut sensus sit, Sanctos, in quibus bonum est absque commixtione mali, & infideles, quibus inest malum absque commixtione boni, non esse in judicio generali judicandos judicio discussionis, quamvis sint judicandi judicio retributionis, quatenus Christus Dominus justis æternæ beatitudinis, & infidelibus sempiternæ pœnæ retributionem Sententia publice in judicio generali lata confirmabit. Hac etiam explicatione diluitur facile objectio quorundam, qui dicunt: Si omnes homines, qui fuerunt tot annorum millibus ab Orbe condito, judicandi statuerentur ante tribunal Christi, quod tempus sufficiet tot hominum factis discutiendis, maxime cum Scriptura Sacra dicat: *de omni verbo otioso reddenda rationem in die Judicii*, & rursum narrat, quid dicturus Judex his, qui stabunt a dextris, & quid illi responsuri sint? similiter quid responsuri aut vicissim audituri sint, qui stabunt a sinistris? Hæc, inquam, objectio ex supra adducta explicatione nullo negotio dispungitur. Quamvis enim Scriptura Sacra, dum loquitur de Judicio universali, obsecundans tarditati nostræ, sermonem suum attemperet ad humanos effectus, inde tamen perperam colligitur, Judicium Dei humano more peractum iri, cum potius Scriptura Sacra sæpius dicat, longe aliter peragi judicium Dei, atque hominum. Illud verissimum est, Christum in corpore glorioso appariturum omnibus, piis ad solatium, impiis ad terrorem. Hoc enim expresse testantur in Actis Apostolorum Angeli, dicentes: *Hic Jesus, qui assumptus est a vobis in Cœlum, sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in Cœlum*. Idem veniet, humana specie conspicietur, sed jam immortalitatis gloria refulgens. Ceterum, totum hoc universalis Judicii negotium geretur in momento, punctoque temporis, nec opus erit morosa discussione, quandoquidem patebunt arcana cordium omnia, & sua quemque damnabit conscientia.

Nullus ergo inter mortales, cujuscunque ætatis, generis, ac conditionis sit, a Judicio generali excludetur. Immo, sicut docet *S. Thomas*, potestas judiciaria Christi se se extendit etiam ad Angelos sive bonos, sive malos, quia quemadmodum a Christo Domino, quatenus est Verbum Dei, factum est a principio mundi Judicium quantum ad præmium essentiale bonorum Angelorum, quod consistit in beatitudine æterna, & quantum ad pœnam essentialem malorum Angelorum, quæ est damnatio æterna; ita boni Angeli, quantum ad præmium accidentale, & mali quantum ad pœnam accidentalem, judicabuntur a Christo, etiam ut homine. De his sive bonis, sive malis Angelis dicitur ad Philippenses c. 2. *Propter quod Deus exaltavit illum*, idest Christum ... *ut in nomine Jesu omne genuflectatur, cœlestium, terestrium, & infernorum*. De bonis Angelis, qui Christo rationem sui ministerii reddent, dicitur Ep. ad Heb. c. 1. *Omnes sunt administratorii spiritus &c.* Mali vero Angeli, Judicium Christi pertimescentes, dicebant: *Quid nobis, & tibi Jesu Nazarene? venisti ante tempus torquere nos*. Marci cap. 1.

Sed fortasse postulabit aliquis, in quo sensu intelligi debeat hic articulus Fidei, quem de Christo Domino in Symbolo profitemur: *Qui venturus est judicare vivos & mortuos?* Inde enim consequi videtur, fore aliquos homines vivos in secundo adventu Christi adhuc residuos qui nec morientur, nec resurgent; nullus enim resurgit, nisi mortuus. Id autem nullo pacto conciliari posse videtur cum his, quæ in vigesima prima hujus Tractatus Dissertatione dicta sunt, is qua probatum est, omnes omnino homi-

nesi-

nes morituros, & resurrecturos, ante Judicium universale.

Ad hanc difficultatem dilucidandam respondent nonnulli Scriptores, futuros revera in secundo adventu Christi aliquos homines vivos adhuc residuos, qui proinde nec morientur, nec resurgent. Id autem putant non officere communi legi, qua, ut legitur in Scriptura Sacra, *statutum est omnibus semel mori*, quia, inquiunt, paucorum illorum hominum, qui in secundo Christi Domini adventu vivi reperientur, quique non morientur, prærogativa non officit Legi communi, qua *statutum est omnibus semel mori*, sicut communi legi de propagatione peccati originalis ad omnes Adami posteros, juxta quam, *omnes in Adam peccaverunt*, non obest prærogativa, seu speciale privilegium, quo, secundum piam opinionem, dicitur, B. Virginem *Mariam* fuisse immunem a peccato originali. Quod autem in secundo adventu Christi futuri sint aliqui homines adhuc vivi, qui e lege moriendi plane eximentur, probant illi Scriptores potissimum ex Epist. 1. Apostoli *Pauli* ad Corinth. c. 15. v. 51. ubi, juxta codices Græcos, sic loquitur Apostolus: *Ecce mysterium vobis dico*: *Non omnes quidem dormiemus*, *sed omnes immutabimur*. *In momento*, *in ictu oculi*, *in novissima tuba*, *canet enim tuba*, *& mortui resurgent incorrupti &c.* ex quibus Apostoli verbis: *Non omnes quidem dormiemus*, colligunt quidam Scriptores, diem universalis Judicii, seu secundum Christi Domini adventum aliquos homines adhuc in carne viventes deprehensurum, eosque nec morituros, nec resurrecturos, sed duntaxat ad immortalitatem esse immutandos. Hanc interpretationem magis congruere verbis Apostoli mordicus contendit *Desiderius Erasmus* Tomo VI. Operum postremæ Editionis, quæ prodiit Lugduni Batavorum, in suis Annotationibus in versiculum quinquagesimum primum c. 15. Ep. 1. ad Cor.

Sed hæc Responsio admitti non debet, primo, quia communis est omnium pæne Latinorum Scriptorum sententia, neminem in secundo adventu Christi a lege moriendi speciali aliquo privilegio exceptum iri, sed omnes omnino morituros, quia *peccati* originalis *stipendium mors*. Secundo, in Editione Vulgata c. 15. v. 51. Epist. 1. ad Cor. non legitur, sicut in Codicibus Græcis: *Non omnes quidem dormiemus*, sed legitur: *Omnes quidem resurgemus*. Quæ Vulgatæ Editionis lectio magis consonat verbis Apostoli vers. 36. ejusdem capitis, dicentis: *Insipiens tu quod seminas non vivificatur*, *nisi prius moriatur*. Quasi dicat Apostolus: sicut granum, quod terræ concreditum est, non vivificatur, nisi prius moriatur, ita nemo resurget, nisi prius moriatur, ex quo sequitur, omnes resurrecturos, quia omnes morientur. Tertio, *S. Ambrosius*, *S. Hieronymus* in Epistola ad *Minerium*, & *Alexandrum*, & *S. Augustinus* l. 20. de Civit. Dei c. 20. approbant Lectionem Editionis Vulgatæ, a qua, utpote Authentica a Concilio Tridentino declarata recedere non licet. Denique, hæc lectio Codicum Græcorum: *Non omnes quidem dormiemus*, facili negotio conciliari potest cum lectione nostræ Editionis Vulgatæ: *Omnes quidem resurgemus*, sicut *Oecumenius*, Scriptor Græcus, explicans hunc locum Epist. 1. ad Corinth. ex quorumdam Græcorum interpretatione ostendit in hunc modum: *Alii vero* (seu Græci) *dicunt*, *Apostolum dixisse*: *Non dormiemus*: *ne longa morte*, *& quasi corruptione aut dissolutione opus sit*. *Siquidem in puncto temporis*, *subitoque impetu & mori*, *& resurgere*, *dormitionem esse negant*. *At oportet accipere*, *quod non dormiemus diuturna dormitione*, *ut opus sit sepulcro*, *ac solutione ad corruptionem*, *seu brevem mortem sustinebunt*, *qui tunc reperientur*. Ex qua interpretatione, juxta Græcos, colligitur, eos, qui adhuc vivi, seu residui invenientur in secundo adventu Christi, futuros quidem immunes a diuturna dormitione, seu morte, a Sepulcro, a corruptione; eos tamen brevem dormitionem, seu mortem subituros, hoc est, illos subito, & in momento morituros ac revicturos. Quod sane cum lectione nostræ Editionis Vulgatæ apprime consentit, neminemque in secundo adventu Christi a lege moriendi, & a resurrectione excipit. Rejecta itaque responsione illorum Scriptorum, qui putant, futuros aliquos in secundo adventu Christi homi-

nes vivos, qui non morientur, nec resurgent; aliam responsionem, ut propositæ difficultati faciam satis, adhibebo.

Respondeo itaque, triplici explicatione intelligi debere id, quod de Christo tam in Symbolo, quam in quibusdam Scripturæ Sacræ locis dicitur, videlicet, quod venturus sit ut judicet vivos & mortuos. Prima explicatio hæc est: Christus venturus est ut judicet vivos & mortuos, idest, ut judicet omnes omnino homines. Hæc enim expressio figurata est, ac duntaxat innuit, neminem exceptum iri a judicio universali. Altera explicatio ista est: Christus venturus est ut judicet vivos, seu justos, & mortuos, seu impios & reprobos. Postrema explicatio hæc est; Christus venturus est, ut judicet vivos, & mortuos, quia revera in secundo adventu Christi erunt adhuc aliqui residui homines vivi, qui tamen statim morientur, & reviviscent ante judicium universale. *S. Thomas* in Supplemento Quæst. *66.* art. 7. & 8. censet, ejusmodi homines, qui in secundo Christi adventu vivi adhuc reperientur, morituros in illa ultima ignis conflagratione, quæ generale Judicium præcedere debet, juxta illud Ps. *96. ignis ante ipsum præcedet*. Consule etiam eumdem S. Doctor. art. 1. q. 80. ubi probat, resurrecturos omnes, quia prius omnes morientur. His tribus explicationibus, quas semper approbavit Ecclesia Latina, standum esse censeo: Ceterum, si quis a me quærat, an damnari debeat tanquam hæretica sententia illorum, qui dicunt, futuros in secundo adventu Christi aliquos homines adhuc vivos, eosque speciali aliquo privilegio nec morituros, nec resurrecturos? Respondebo ipse cum doctissimo *Estio* in Commentario in cap. 15. Epist. 1. ad Corinth. prædictam sententiam hæreseos insimulari non debere. Primo, quia huic sententiæ aperte suffragantur Græci Scriptores, *S. Chrysostomus*, *Theophylactus*, & alii, suorum Codicum Lectionem secuti. Secundo, quia aliqui Sancti Patres, & Scriptores Latini hanc Græcorum sententiam approbant, videlicet *Tertullianus*, antiquissimus scriptor in Libro *De Resurrectione Carnis* cap. 41. & 42. *S. Hieronymus* in Epistola ad *Marcellam*, qui locus totus in glosam ordinariam relatus est: quamvis idem *Hieronymus* ad *Minerium*, & *Alexandrum* magis propendat in Lectionem nostræ Vulgatæ Editionis. Eidem sententiæ Græcorum subscribit noster Cardinalis *Cajetanus* in suis Commentariis in c. 15. Epist. 1. ad Corinth. in Epist. 2. ad Thessalon. & in cap. 10. Actuum Apostolorum. Quin & *S. Thomas* in fine Lectionis octavæ in cap. 15. Epist. 1. ad Corinth. fatetur, id quod Græci legunt, optime consonare cum iis, quæ scribit Apostolus in Epist. ad Thessalon. c. 4. v. 16. ubi ait: *Deinde nos, qui vivimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo in aera*. Denique, Patres Latini, qui in hac re diversum a Græcis senserunt, eorum tamen sententiam minime damnarunt, immo, *S. Hieronymus* in utramque partem scripsit, & quidem magis asseveranter pro opinione, quæ Græcorum est. Sede & *S. Augustinum* nihil circa hanc quæstionem definire voluisse constat tam ex his, quæ scripsit prius ad *Mercatorem*, postea ad *Dulcitium*, quam ex lib. 2. Retractationum cap. 33. ubi ex lib. 2. *De Baptismo Parvulorum* c. 31. repetens hæc, quæ ibidem dixerat verba: *Hoc quibusdam in fine largietur*, Deus, *ut mortem repentina commutatione non sentiant*, statim subdit: *Hæc dixi, servans locum diligentiori de hac re inquisitioni. Aut enim non morientur, aut de vita ista in mortem, & de morte in æternam vitam celerrima commutatione, tanquam in ictu oculi transeundo, mortem non sentient*. Denique *Gennadius*, Presbyter Massiliensis, c. 7. libri *De Ecclesiasticis Dogmatibus* (qui liber olim falso tribuebatur S. Augustino) Gennadius, inquam, plane pronunciat æque Catholicos esse, qui Græcorum lectionem, quam unam nunc habent, sequerentur. Cum enim commemorasset ac suo calculo probasset sententiam eorum, qui docent, neminem a communi lege moriendi in secundo adventu Christi exemptum iri, confestim subjicit: *Verum, quia alii sunt, & alii æque Catholici, & eruditi viri, qui credunt, anima in corpore manente immutandos ad incorruptionem & immortali-*

tali-

talitatem eos, qui in adventu Domino vivi inveniendi sunt, & hoc eis imputari pro resurrectione ex mortuis, quod mortalitatem deponant; non morte, quolibet quis acquiescat modo, non est hæreticus, nisi ex contentione hæreticus fiat. Sufficit enim in Ecclesiæ Lege carnis resurrectionem credere futuram de morte. Hæc, & alia id genus momenta tam loco mox a me laudato, quam in libro quarto Sententiarum, Distinctione quadragesima tertia, & in Commentario in cap. 4. Epist. 1. ad Thessalonicenses, ad istam Græcorum sententiam ab hæreseos, vel temeritatis nota vindicandam adducit doctissimus *Estius*, Academiæ Duacensis Cancellarius, quem Lector consulere poterit, si plura scire desideret.

DICO ULTIMO: *Sanctos post corporum resurrectionem non regnaturos cum Christo mille annis in terris ante Judicium generale, ac subinde fictitium omnino esse Millenarium illud Christi in terris regnum, quod Hæresiarcha Cerinthus commentus est*.

Probatur multis momentis. Primo, quia illud temporarium mille annorum Christi in terris Regnum, a Scriptura Sacra est penitus alienum: Scriptura quippe, ut sæpius diximus, non terrenum, & temporarium Regnum Christo Domino tribuit, sed cœleste duntaxat, ac spirituale: *Regnum meum non est de hoc Mundo*. Secundo, citra summam impietatem asseri non potest, Christum Dominum per spatium mille annorum permissurum, ut homines justi carnalibus deliciis, & obscænis corporis voluptatibus indulgeant, & satientur, sicut effutiebat Cerinthus. Tertio, Christus ait Matth. c. 22. quod *in resurrectione neque nubent, neque nubentur, sed erunt homines sicut Angeli Dei*. Si igitur homines post resurrectionem futuri sint sicut Angeli, nec edent, nec bibent, nec carnis utentur voluptatibus, quemadmodum somniabant Millenarii. Quarto, Scriptura Sacra docet justos, & impios simul ex mortuis resurrecturos, *in tempore illo evigilabunt alii in vitam æternam, alii in opprobrium*, inquit Propheta Daniel cap. 12. palam ergo Scripturæ Sacræ refragabantur Millenarii, asserentes, justos mille annis resurrecturos ante impios, eosque per totum illud temporis spatium regnaturos cum Christo. Quinto, post corporum resurrectionem fiet absque mora judicium generale, sicut pluribus in locis diserte testatur Scriptura Sacra; non sunt igitur audiendi Millenarii, qui affirmabant, homines justos resurrecturos mille annis, ante Judicium generale. Sexto, Millenarii contendebant, justorum animas cœlesti beatitudine non potituras ante Judicium generale, quod tamen Scripturæ Sacræ, perpetuæ Patrum traditioni, & definitionibus Ecclesiæ oppositum esse in superiori Paragrapho late ostendimus. Septimo, hic error de Millenario Christi in terris Regno post resurrectionem justorum sapit puram putamque fabulam Judæorum: qui, etiam ante Cerinthi tempora, multa venditabant de illius Regni deliciis, & voluptatibus, de instaurandis Hierosolymorum Urbe, & Templo, de observanda Lege Mosaica, de Judæorum in ceteras nationes imperio, de centenario peccatore, &c. Hinc *S. Hieronymus* Millenariorum errorem appellat *Judaicum dogma*, Judaicam δευτέρωσιν, seu traditionem: vigebat siquidem apud Judæos traditio, juxta quam in sexto Mundi Millenario contingere debebat ultima mundi dissolutio, tuncque incœpturum septimum Millenarium, per quod Judæi, ut observat idem Sanctus Doctor Comment. in cap. 19. Jeremiæ, sibi auream atque gemmatam Hierusalem restituendam putant, rursumque victimas, & sacrificia, & conjugia Sanctorum, & Regnum Messiæ mille annorum in terris, quo semel expleto septimo mundi Millenario, secuturum universale judicium pertendunt. Ex qua Judæorum traditione prodiit Chiliastarum, seu Millenariorum error. Octavo, nulla ratione fit credibile, Christum Dominum, qui mortuus est, ut nos de maledicto legis criperet, atque in Evangelii libertatem vindicaret, rursum debere nos per mille annos legalibus observationibus adstringere, & durum, ac molestum cervicibus nostris imponere jugum, quod nunquam Judæi portare potuerunt. Denique, huic errori de Millenario Christi in terris Regno aperte repugnarunt plures Sancti Patres. In primis,

S. *Justinus*, Millenariorum licet sententiæ defensor candide fatetur in dialogo cum Tryphone, suam de Christi millenario post resurrectionem in terris Regno opinionem non ita ab omnibus fuisse susceptam, quin plures suo tempore extiterint viri doctrina, & pietate conspicui, qui eam improbarint. Præterea, *Cajus*, qui Zephyrini Papæ temporibus, ideſt, ineunte ſæculo tertio, floruit, omnia, quæ Hæresiarcha Cerinthus de Millenario Christi in terris Regno sparserat, tanquam portenta, & delirantis animi præstigias, proscripsit, ac repudiavit. Eodem adulto jam sæculo *Dionysius Alexandrinus*, sicut referunt *Eusebius*, & *Theodoretus*, librum, quem *Nepos*, Ægypti Episcopus, de Millenariorum Regno adversus Orthodoxos ediderat, totis ingenii sui viribus egregie confutavit. *Origenes* etiam sæculo tertio Millenariorum errori plurimum adversatus est, eumque pluribus in locis exagitavit, potissimum lib. 2. *Periarchon*, seu de Principiis, & in suis Comment. in Matth. Sæculo quarto *S. Basilius* Millenarium Christi Regnum, quod *Apollinarius*, post Cerinthum, propugnabat, solide impugnavit Epist. 293. ad Eulogium. Nec minus acriter hunc Millenariorum errorem insectatus est *S. Gregorius Nazianzenus* in duabus Epistolis ad Cledonium, seu Orat. 51. & 52. ubi Apollinarii errores perstringit, ac perdocte refellit. Uno verbo, *Eusebius*, *Epiphanius*, *Hieronymus*, *Augustinus*, *Philastrius*, & alii Patres hunc Chiliastarum errorem tam validis rationum momentis contriverunt, ut vix ullus post quintum Ecclesiæ sæculum extiterit illius fautor, ac patronus, ut testatur *Theodoretus*, lib. 4. Fab. hæret. c. 8.

Dices 1. Apocalypsis c. 20. dicitur, quod qui non adoraverunt bestiam, ideſt, *justi*, *vixerunt*, *& regnaverunt cum Christo mille annis*. *Ceteri mortuorum*, seu impii, *non vixerunt donec consummentur mille anni*. *Hæc est resurrectio prima*. *Beatus*, *& Sanctus*, *qui habet partem in resurrectione prima*: *in iis secunda mors non habet potestatem*: *sed erunt Sacerdotes Dei*, *& Christi*, *& regnabunt cum illo mille annis*, *& cum consummati fuerint mille anni*, *solvetur Satanas e carcere suo*, *& exibit*, *& seducet gentes &c.* Quibus verbis haud obscure innuere videtur S. Joannes, justos post primam resurrectionem regnaturos cum Christo mille annis, impios vero non victuros donec consummentur mille anni, hoc est impios non victuros, nisi in secunda resurrectione, quæ fiet in Judicio generali, ergo ex Sancto Joanne admittendum est Millenarium Christi, Sanctorumque in terris Regnum ante Judicium generale.

Respondeo: Mille annos, per quos, juxta Sanctum Joannem, justi vixerunt, & regnaverunt cum Christo, designare totum illud tempus, quod a morte, & Ascensione Christi Domini usque ad finem mundi, seu Adventum Antichristi, interfluere debet. Millenarius siquidem numerus, solemni Scripturæ Sacræ phrasi, multitudinem maximam, atque indefinitam significat, ex. gr. Ps. 104. *Memor fuit in sæculum testamenti sui*, *verbi quod mandavit in mille generationes*, ideſt, omnes generationes. Et Ps. 89. *Mille anni ante oculos tuos*, *tanquam hesterna dies*, *quæ præteriit*. Justi ergo, juxta sensum obscurissimi illius Apocalypsis oraculi, regnaturi sunt mille annis cum Christo, ideſt in Cœlis regnaturi sunt per totum illud temporis intervallum, quo a Christi in Cœlos Ascensione usque ad finem mundi, seu ad Judicium generale intercurrere debet. E contra vero ceteri mortui, ideſt, impii, qui in sua impietate mortui sunt per totum illud temporis spatium neque gratiæ, neque gloriæ vita victuri sunt, quia non habuerunt partem in resurrectione prima. Quid autem sit resurrectio prima? paucis hic explicandum est. Duplex a Sancto Joanne distinguitur Resurrectio, sicut & duplex mors. Resurrectio prima nihil aliud est, quam justificatio animæ, quæ fit in terris per gratiam sanctificantem, & quæ consummatur per beatitudinem, qua justorum animæ donantur immediate post exitum ex hac vita. Resurrectio secunda est animarum simul& corporum ad gloriam resurrectio, quæ fiet in Judicio generali.

Dur-

Duplex itidem est mors, juxta Sanctum Joannem. Mors prima, quæ consistit in damnatione animæ, quæ confestim post obitum sepelitur in inferno. Mors secunda, ea est, qua in extremo Judicio anima, & corpus mittentur in gehennam, æternosque cruciatus. Beati ergo & Sancti, qui habent partem in resurrectione prima, quæ consistit in justificatione, & beatitudine animæ, in iis secunda mors, qua anima, & corpus suppliciis æternis in extremo Judicio addicentur, non habet potestatem. Ceteri vero homines, qui in suis peccatis mortui sunt, & quorum animæ jam sunt in damnatione æterna, non solum gratiæ, & gloriæ vita carebunt, sed nec vitam corporis habituri sunt, nisi post expletos mille annos, hoc est, usque ad finem mundi, & generalem corporum resurrectionem, quo tempore peccatores ad vitam duntaxat corporum resurgent. Subdit autem S. Joannes: *Et cum consummati fuerint mille anni, solvetur Satanas e carcere suo, & exibit, & seducet gentes*. Quæ verba sic exponi debent: Et cum jam cœperit consummari illud tempus, quod a Passione Christi usque ad mundi interitum affluere debet, seu cum propediem instabit mundi interitus, suamque tyrannidem Antichristus auspicabitur, tunc solvetur Satanas de carcere suo, & seducet gentes. Satanas quippe, ut ait ibidem S. Joannes, ligari debet per mille annos, idest, toto illo temporis intervallo, quod a Christi Passione ad finem usque mundi intercedit, quia nimirum toto eo tempore Satanas justis potissimum, ac prædestinatis liberam non habet nocendi facultatem, sed imposito fræno illius coercetur potestas. At, semel completo illo millenario, seu mundo ad finem vergente, & appetente extremi Judicii die, solvetur Satanas de carcere suo, & in omnes effræni licentia grassabitur, atque Antichristi malitia utens, persecutionem in Ecclesia, Deo ita permittente, excitabit, qualis ab initio non fuit. Hic est germanus illius Apocalypsis vaticinii sensus, juxta interpretationem SS. Patrum, præcipue *S. Augustini* lib. 20. de Civit. Dei c. 7. & *S. Thomæ* Quæst. 77. Suppl. art. 1. ad 4. Hoc itaque Caput vigesimum Libri Apocalypsis, quod erroris Millenariorum occasionem præbuit, explicari debet in sensu spirituali, & non ad litteram intelligi. Quæ autem nonnulli hæreticorum, qui vulgo *Protestantes* appellantur, adjecerunt commenta, ut triplicem Christi adventum, præter unum gloriosum; & Christum regnaturum per mille annos, & post ultimum Judicium, non amplius regnaturum; & alia id genus errorum portenta: Hæc, inquam, præter ceteros, perdocte juxta ac copiose refellit illustrissimus *Jacobus Bossuet*, Episcopus Meldensis, in suo Commentario in Apocalypsim. Et quidem, si ad litteram sumimus, quæ de Regno mille annorum cap. 20. Libri Apocalypsis dicuntur, in multa absurda nos conjiciemus, ut ex iis nullum exitum reperiamus. Illud igitur pro certo tenendum est, unum Christi adventum in fine mundi visibilem fore, cum in gloria apparebit ad judicandum universum Orbem, neque eum per mille annos cum Sanctis suis in terra futurum, sed cum iis æternum in Cœlo regnaturum.

Dices secundo. *Eusebius* lib. 3. Hist. Eccl. cap. 39. & *S. Hieronymus* in Catalog. Script. Ecclef. in *Papia*, testantur Papiam, Hierapolitanum Episcopum, docuisse, Christum mille annis ante Judicium generale corporaliter cum Sanctis regnaturum in terris. In hanc sententiam Papiæ, antiquissimi Scriptoris, & Apostolorum temporibus coætanei, abierunt *Justinus*, *Irenæus*, *Tertullianus*, *Lactantius*, aliique Patres trium priorum Ecclesiæ sæculorum. Ergo ex Sanctis Patribus Christus mille annis ante Judicium generale in terris cum Sanctis regnaturus est.

Respondeo primo: *Papiam* ex male intellectis Apocalypsis verbis in hanc Millenariorum de terreno Christi Regno sententiam adductum fuisse, eamque amplexandi multis Patribus, & Scriptoribus Ecclesiasticis occasionem præbuisse. Sed Papiæ authoritatem nihil moror, quia *Eusebius* lib. 3. Hist. Eccles. cap. 39. tradit, eum fuisse mediocri admodum ingenio præditum, idque desumpto ex ejus Scriptis, quæ id æta-

ætatis omnium terebantur manibus, argumento invicte demonstrat. Hinc jure merito clarissimus *Valesius*, in suis Notis in Hist. Eccl. Eusebii, asserit, hoc Papiæ elogium, quod modo legitur in Eusebio lib. 3. Hist. Eccl. cap. 36. his verbis expressum: *Papias, Hierapolitanus Episcopus, eadem ætate celebris fuit vir inprimis disertus, & eruditus, ac Scripturarum peritus*, merito, inquam, *Valesius* hujusmodi Papiæ elogium asserit ab imperito quodam Scholiaste, præter Eusebii mentem, atque sententiam, fuisse assutum. Totum quippe illud Papiæ elogium, neque in manuscriptis Eusebii codicibus Maz. Med. & Fuk. neque in Latina Eusebii versione, quam edidit *Rufinus*, reperitur.

Respondeo secundo: *Papiam*, aliosque antiquiores Patres favisse quidem opinioni de Millenario Christi in terris Regno, eos tamen a propudioso Cerinthi errore penitus abhorruisse. Nam primo, in hoc Millenario Christi, Sanctorumque Regno, quod *Papias*, aliique Patres admiserunt, nulla prorsus fit mentio de templi Hierosolymitani instauratione, neque de Præceptis Legis Mosaicæ adimplendis, neque de sacrificiis, & victimis juxta ejusdem legis statuta immolandis, & mactandis, neque de hominibus Judaico more circumcidendis, quæ tamen omnia in Regno Christi, ac Sanctorum millenario futura prædicebat *Cerinthus*. Secundo, *Cerinthus*, vir cupiditatibus, & voluptatibus corporeis addictissimus, in Regno Christi millenario illicitas posuit carnis voluptates, & effusissimam omnium libidinum intemperiem. At *Papias*, aliique Patres, Millenarii dicti, nihil de eo mille annorum Regno docuerunt, aut cogitarunt, nisi sanctum, & honestissimum, omnesque delicias corporeas, quas huic Regno tribuunt, justas, modestas, & honestas fore, sicut sanctum Populum decet, ultro profitentur. Quapropter, antiqui illi Patres perversi Cerinthi dogmatis insimulari haud debent, cum ab eo longissime abfuerint. Eorum tamen opinio de Millenario Christi in terris Regno semper fuit in Ecclesia, tum in Oriente, tum in Occidente, a saniori Sanctorum Patrum numero rejecta, sicut patet ex his, quæ a nobis superius dacta sunt.

QUÆRES PRIMO: *Quænam sint signa, seu indicia extremi Judicii?*

Respondeo: Tria hæc præcipue signa novissimum Judicium antecessura, prædicationem scilicet Evangelii per universum Orbem, discessionem, & Antichristum; *Prædicabitur hoc Evangelium Regni in universo Orbe, in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio*, inquit Christus *Matt.* c. 24. *Apostolus* etiam 2. Thessalon. cap. 2. nos admonet ne ab aliquo seducamur, quasi instet dies Domini: *Quoniam nisi venerit discessio primum, & revelatus fuerit homo peccati, filius perditionis*, idest Antichristus, *qui adversatur, & extollitur supra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in Templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus*, non fiet Judicium generale. Quandonam autem proditurus sit filius ille perditionis, seu Antichristus? Deus nulli mortalium hactenus revelavit, nec nostrum est nosse tempora & momenta, quæ posuit in potestate sua. Hinc licet variis temporibus præsertim dum atrocissimæ excitatæ ab Ethnicis Imperatoribus in Ecclesiam longe lateque grassarenrur persecutiones, sibi persuaserint Christiani, jam advenisse Antichristum, imminere finem Mundi, & in januis esse Judicium generale, vanum tamen fuisse illorum timorem eventus certissime comprobavit. Viventibus adhuc Apostolis rumor apud multos increbuit finem Mundi, & Antichristum jam jam in proximo esse, quem falsum rumorem, a nonnullis impostoribus sparsum, Apostolus *Paulus* actutum dissipavit, conceptumque timorem exemit e fidelium animis, scribendo Epistolam secundam ad Thessalonicenses, sicut mox observavimus. Tempore etiam *M. Aurelii*, Imperatoris, existimarunt Christiani, ob crudelem illam persecutionem, quæ sub isto Imperatore exarsit, jam venisse Antichristum, ut legere est in Epistola Ecclesiarum Viennensis, & Lugdunensis in Galliis, ad Ecclesias Asiaticas, quam refert *Eusebius* lib. 5. Hist. Ecc. c. 1. Nec minor fuit Christianorum metus ac trepidatio sub *Septimio Severo*, Impe-

peratore, qui graviſſima perſecutione Eccleſiam exagitavit. Ea quippe ſæviente perſecutione, in eam itidem ſuſpicionem adducti ſunt Chriſtiani, ut jam prope affuturum Antichriſtum cogitarent, ſicut teſtatur *Euſebius* lib. 6. Hiſtoriæ Eccl. cap. 6. In eandem ſuſpicionem inductus eſt ipſemet *Tertullianus*, qui eodem tempore, ſeu imperante *Septimio Severo*, vixit, ſuamque ſuper hac re mentem exprimit in lib. *De fuga in perſecutione*, quem ultimo Imperatoris *Septimii Severi* anno ſcripſiſſe *Pamelius* obſervavit. Quin, & *S. Cyprianus*, Epiſcopus Carthaginenſis, qui temporibus Imperatorum *Galli*, & *Voluſiani* claruit, Fideles in ea immani perſecutione, quæ ſub illis Imperatoribus efferbuit, ad Martyrium preparans, & adhortans in Epiſt. 56. ad Thibaritanos: ait: *Scire enim debetis*, & *pro certo credere ac tenere preſſuræ diem ſuper caput eſſe cœpiſſe*, & *occaſum ſæculi, atque Antichriſti tempus appropinquaſſe, ut parati omnes ad prælium ſtemus, ne quidpiam niſi gloriam vitæ æternæ* & *coronam Confeſſionis Dominicæ cogitemus.* Eadem opinio de imminente adventu Antichriſti ſub *Gallieno*, Imperatore, Chriſtianorum inſidebat animis, ut innuit *S. Auguſtinus* in Epiſt. ad *Heſychium* his verbis: *Nam, ut nimis antiqua præteream, ſub Imperatore Gallieno, cum Romanas Provincias barbaries uſquequaque pervaderet, quam multos fratres noſtros, qui tunc erant in carne, putamus propinquum finem credere potuiſſe, quoniam longe poſt Aſcenſionem Domini factum eſt*. Tempore *Valentis*, Imperatoris Ariani, putavit *S. Hieronymus*, imminere Antichriſti adventum. Sic enim ſcribit in Epiſt. 11. ad Ageruchiam: *Verum, quid ago? fracta navi de mercibus diſputo: Qui tenebat, de medio fit*, & *non intelligimus Antichriſtum appropinquare, quem Dominus Jeſus Chriſtus interficiet ſpiritu oris ſui:* Affirmat etiam Severus Sulpitius, Dialog. 2. ſe ex ore *S. Martini* audiviſſe, *Non eſſe dubium, quin Antichriſtus conceptus, eſſet etiam in annis puerilibus conſtitutus, ætate legitima ſuſcepturus Imperium*. Et poſtea ſubdit: *Quod autem hæc ab illo* (ſeu S. Martino) *audivimus, annus octavus eſt. Vos autem æſtimate, quo in præcipitio conſiſtunt, quæ futura ſunt*. In eandem ſuſpicionem de imminenti fine mundi, & appropinquante adventu Antichriſti venerunt *S. Chryſoſtomus*, qui ſub *Arcadio*, & *Honorio*, Imperatoribus floruit, & *S. Gregorius M.* qui imperante *Mauricio*, clavum Eccleſiæ ſanctiſſime gubernavit. Prior ſiquidem, ſeu S. Chryſoſtomus, Homil. 33. in *Joannem* prope finem, ita ſcribit: *Non enim longe a fine abſumus, ſed Mundus properat: hoc bella, hoc afflictiones, hoc terræ motus, hoc extincta charitas ſignificat. Quemadmodum enim corpus, jam adventante morte, innumeris malis afficitur*, & *domus prope caſum in ruinas fatiſcit*, & *prius a tecto* & *parietibus multa decidunt;* & *ita Orbis terrarum ad finem properans tantis undique malis conteritur*. Idem tradit *S. Gregorius M.* homilia 1. in Evangelia, ubi ſigna venturi Judicii a Chriſto prædicta interpretans, vicinum jam atque ingruentem Sæculi finem eſſe pluribus oſtendit. Sed, quorſum hæc longius accerſita perſequor, cum multi poſtremis etiam temporibus reperti ſint viri, doctrina & ſanctitate conſpicui, quibus perſuaſum fuit, Antichriſtum propediem venturum? *S. Bernardus* Epiſtola 56. ſcribit, *S. Norbertum* Ordinis Præmonſtratenſium Conditorem, crediſſe, Antichriſtum intra ſæculum illud, quod decurrebat, venturum. Idem poſtea viſum eſt *S. Vincentio Ferrerio*, inſigni Prædicatorum Ordinis Concionatori, qui in Epiſtola, quam ſcripſit ad *Benedictum XIII.* Avenione, tempore Occidentalis Eccleſiæ Schiſmatis ſedentem, diſerte aſſerit tempus Antichriſti, & finem Mundi *fore cito*, & *bene cito, ac valde breviter*. Si igitur Chriſtiani, & inter eos aliqui Sancti Patres, videntes ſuorum temporum improbitatem, vel maximam Antichriſti Præcurſorum idemtidem prodeuntium impietatem, vel ſævientium in Chriſtianos perſecutionum atrocitatem, vel horrendas Hæreſum graſſationes, aut incendia Urbium, Bellorum procellas, terræ motus ingentes, elementorum tetras, & frequentes immutationes; Imperiorum occaſus, & inſignes ejuſmodi humani generis clades, quæ omnia generalia quædam ſunt adventantis Antichriſti, &

finis mundi præludia; Si, inquam, Christiani, & aliquot Sancti Patres, videntes hæc signa suspicati sunt, jam prope adesse Antichristum, & impendere finem Mundi, quamvis eorum suspicio exitu omnino caruerit, & necdum advenerit Antichristus, certe nunc temerarius, & fanaticus jure merito audiret ille (nisi veram ac probatam a Deo accepisset revelationem) qui tempus adventus Antichristi, & finem mundi ariolari, præscribere, prædicare auderet. Hinc in Concilio Lateranensi sub *Leone X.* Pontifice Maximo, extat Apostolicum ejusdem Pontificis Decretum, datum Sessione 11. Anno Domini 1516. Kalendis Januarii, cujus initium: *Supernæ Majestatis* &c. in quo Decreto audacia quorundam impostorum, qui id ætatis proximum Antichristi adventum, & instare Mundi finem dictitantes ac prædicantes, panico terrore populos conturbabant, his verbis coercetur: *Mandantes omnibus, qui hoc onus prædicationis sustinent, quique in futurum sustinebunt, ut tempus quoque præfixum futurorum malorum, vel Antichristi adventum, aut certum diem Judicii prædicare, vel asserere nequaquam præsumant, cum veritas dicat*: Non est vestrum nosse tempora & momenta, quæ Pater posuit in potestate sua: *Ipsosque, qui hactenus similia asserere ausi sunt, mentitos, ac eorum causa, reliquorum etiam recte prædicantium auctoritati non modicum detractum fuisse constet*.

Sed dices forte, quorsum igitur Deus diem illum Judicii ultimi ignotum hominibus esse voluit? Respondeo cum Sanctis Patribus huic interrogationi, quia ejusmodi notitia nihil utilitatis hominibus afferre potest. *Quid enim dic, quæso, utilitatis attulerit finis Mundi diem exploratum habere? At vero eum ignorare conducit, ut omnem diem illum esse existimantes, parati ad eum simus, vigilantes ac Dominum nostrum expectantes*, verba sunt *S. Isidori Pelusiotæ* lib. 1. Epist. 117. Quamobrem hoc unum te, Lector, hic obiter monitum velim, ut semper memor sis illius Sententiæ Domini cap. 13. Marci: *Vigilate, & orate: nescitis enim quando tempus sit ... quando Dominus domus veniat? Sero an media nocte, an galli cantu, an mane? Ne cum venerit repente, inveniat vos dormientes. Quod autem vobis dico, omnibus dico: Vigilate*. Nemo igitur dicat, ut loquar cum Sancto *Joanne Chrysostomo* Homilia 44. in Joannem: *Quando finis? Quando erit resurrectio? Ecce quantum temporis præteriit, & nihil tale contigit*. Sed erit, credite, subdit Sanctus ille Doctor, etenim ante diluvium, qui credidit, is solus liberatus est, & temporibus *Loth* diram illam plagam non expectabant, donec fulgura illa, & fulmina delata omnes perdiderunt. Neque his, neque temporibus *Noe*, ne minima quidem futurorum malorum particula contigit; Sed quemadmodum tum deliciis, & ebrietati indulgentes meritum repente supplicium oppressit, ita & resurrectio non in principio, sed in medio felicitatis superveniet. Ideo *Paulus*, inquit: *Cum enim dicent pacem & securitatem, tunc repentinus eis superveniet interitus, sicut dolor in utero habentis, & non effugient*; Hoc autem fit, ut semper simus in timore & nunquam confidamus. Sic Deus voluit suum unicuique extremum vitæ diem esse certissimum, & tamen incertum. Nemo quippe dubitat, quin aliquando sit moriturus, nullus tamen certo novit quando sit moriturus, ut omni hora simus parati ad emigrandum, si Deus hinc evocaverit.

QUÆRES SECUNDO: Quo pacto intelligi debeat istud mox laudatum Jesu Christi de ultimo Judicio Oraculum: *Prædicabitur hoc Evangelium Regni in universo Orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio*.

Respondeo: Christum Dominum his verbis significare voluisse prædicationem Evangelii in toto terrarum Orbe certum & indubitatum esse signum proximi adventus Antichristi, & mundi finis; ita ut apud illas nationes, quæ de Christo nihil audierunt, debeat prædicari Evangelium, nullaque sit, adveniente Antichristo, prætermissa in toto Orbe

gens,

gens, cui aliquando non fuerit propositum & expositum Christi Evangelium. Huic explicationi suffragantur Sancti Patres *Ambrosius*, *Hieronymus* in cap. 29. Matthæi, *Chrysostomus* Homil. 21. in Matthæum, *Augustinus* in Epist. ad *Hesychium*, & alii, quibus addam authoritatem Catechismi Tridentini, qui ex Decreto Concilii Tridentini jussu *S. Pii V.* Pontificis Maximi, editus est, quibus Part. 1. in Expositionem Art. 7. Symboli Apostolici Cap. 8. §. 7. hæc habet: *Tria hæc præcipue signa judicium antecessura esse Sacræ Litteræ declarant, Prædicationem Evangelii, Discessionem, Antichristum. Inquit enim Dominus: prædicabitur hoc Evangelium Regni in universo Orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio.*

QUÆRES TERTIO: *Quid intelligendum sit per* Discessionem, *quæ ab Apostolo Paulo indicatur velut alterum signum, quod antecessurum est adventum Antichristi?*

Respondeo: per *Discessionem*, quæ, teste Apostolo *Paulo*, antevertere debet adventum Antichristi, intelligi debere Romani Imperii desolationem, seu integram destructionem, sicut affirmant omnes cum veteres, tum recentiores Scriptores, quorum communis ac pervulgata est sententia, Imperium Romanum permansurum ad usque prope tempora Antichristi, Mundique occasus, & tunc plane destructum iri, eoque deleto, affuturum Antichristum, & Mundi finem, adeo ut venturus non sit Antichristus, nisi eversum, sublatumque sit Imperium Romanum. Id eleganter describit *Lactantius* lib. 7. Divin. Institutionum cap. 16. his verbis: *Quomodo autem id futurum sit, ne quis incredibile arbitretur, ostendam. In primis, multiplicabitur Regnum, & summa rerum potestas per plurimos dissipata, & concisa minuetur. Tum discordiæ civiles in perpetuum ferentur, nec ulla requies bellis exitialibus erit, donec Reges decem pariter existant, qui Orbem terræ, non ad regendum, sed ad consummandum partiantur: His exercitibus in immensum coactis, & agrorum cultibus destitutis, quod est principium eversionis & cladis, disperdent omnia & comminuent, & vorabunt. Tum repente adversus eos hostis potentissimus* (seu Antichristus) *ab extremis finibus plagæ Septentrionalis orietur, qui tribus ex eo numero deletis, qui tunc Asiam obtinebunt, assumetur in societatem a ceteris, ac Princeps omnium constituetur &c.* Constans est etiam Sanctorum Patrum traditio, futuros in Orbe circa finem Mundi decem Reges, qui funditus destruent & evertent Romanum Imperium, & illud inter se partientur, eorumque tempore venturum Antichristum, qui debellatis ac profligatis tribus ex illis Regibus, reliquos septem superstites suo subjugabit Imperio. Non veniet itaque Antichristus, quamdiu stabit Imperium Romanum. Immo, *Rabbanus*, Episcopus Moguntinus, in Opusculo *De Antichristo* affirmat, non venturum Antichristum, quamdiu perstabit Series Regum Francorum. Sic enim scribit: *Inde ergo dicit Apostolus, Antichristum non antea in Mundum venturum esse, nisi venerit primum discessio hoc, est, nisi discesserint omnia Regna a Romano Imperio, quæ prius subdita erant. Hoc autem tempus nondum advenit, quia licet videamus Romanum Imperium ex maxima parte destructum: tamen, quandiu Reges Francorum duraverint, qui Romanum Imperium tenere debent, Romani Imperii dignitas ex toto non peribit, quia in Regibus suis stabit. Quidam vero Doctores nostri dicunt, quod unus ex Regibus Francorum Rom. Imperium ex integro retinebit, qui in novissimo tempore erit, & ipse erit maximus, & omnium Regum ultimus, qui, postquam Regnum suum feliciter gubernaverit, ad ultimum Hierosolymam veniet, & in monte Oliveti Sceptrum & coronam suum deponet. Hic erit finis & consummatio Romanorum, Christianorumque Imperii, statimque, secundum prædictam Sententiam Pauli, Antichristum dicunt futurum.* Hanc prædictionem, Francorum Regibus perhonorificam, ut genti meæ gratificarer, non ægre ipse admitterem, si scirem, undenam *Rabbanus*, & illi Doctores, ex quibus eam refert, ejusmodi prædictionem expiscati fuerint; sed ut candide fatear, id me prorsus latet, & hoc unum certissime scio, ex sacris Litteris, & Sanctis Patribus, atque Scriptoribus Ecclesiasticis duntaxat colligi posse, id quod mox dicebam, videlicet non venturum An-

Antichristum, nisi prius deletum & eversum sit Imperium Romanum. Ex qua traditione facile in animum meum induxerim, originem habuisse antiquissimum illum morem, quem etiamnum Ecclesia Romana in die Parasceves observat, orandi pro conservatione, seu felici statu Imperii Romani, & pro salute Romanorum Imperatoris.

QUÆRES QUARTO: *Qualis sit futurus Ortus & Conceptus Antichristi? Qualis vero ejus Patria?*

Respondeo Antichristum futurum verum & proprium hominem, communi more ex virili semine in utero Mulieris conceptum, ac generatum iri. Hinc, jure optimo explodi debent nonnullæ fabulæ, quas certi quidam Scriptores temere in vulgus sparserunt. Alii siquidem dixerunt, Antichristum non futurum hominem, nec verum corpus, aut naturam humanam habiturum, sed futurum ipsummet Diabolum in forma & specie humana assumpta, non vera ac subsistenti, sed apparente, vana, & phantastica duntaxat. Alii putarunt, Antichristum verum quidem hominem futurum, sed simul etiam verum Diabolum, in assumpta humanitate vere incarnatum. Non desunt etiam, qui suum in animum induxerunt, Antichristum generatum iri in utero Matris suæ absque ullo semine aut operatione viri, & ex Matre Virgine nasciturum, virtute tantum Diaboli, conceptum & ortum ejus præparantis. Fuerunt alii, qui sibi persuaserunt, Antichristum generandum ex Dæmonio incubo, & corruptissima Muliere, medio tamen humano virili semine, quod in illius Mulieris uterum infundet Dæmon incubus. Sed hæ sunt meræ nugæ & aniles fabulæ, quibus omni procul dubio accenseri itidem debet alia opinio, quæ apud auritum & imperitum Vulgus jactata, vires acquisivit eundo. Ajunt enim quidam nebulones & male feriati homines, Antichristum ex Monacho & Sanctimoniali procreatum iri, nec advertunt istius male consarcinatæ fabulæ Authores, Antichristum ex Judæis proditurum, sicut ex multis Sanctorum Patrum disertis testimoniis evincit doctissimus noster *Thomas Malvenda* lib. 3. *De Antichristo* c. 5. & seqq. Qui igitur fieri poterit, ut Antichristus ex Monacho & Moniali generetur, cum apud Judæos nec Monachi, nec Moniales inveniantur? unico itaque flatu exsufflatis ejusmodi fabulis tam crasso filo contextis, vero quam simillimum esse puto, oriturum Antichristum ex vilissimis & sordidissimis progenitoribus, seu ex obscurissimo genere nasciturum, tanquam terræ filium; futurum tamen, ut mox dixi, verum & proprium hominem, in utero Matris, ut moris est, conceptum, ac generatum.

Quod attinet Patriam Antichristi, convenit ferme inter omnes Sanctos Patres, & Scriptores Ecclesiasticos (ut videre est apud nostrum jam citatum *Malvendam* a capit. 13. usque ad cap. 23. libri tertii de Antichristo) Patriam Antichristi fore *Babylonem*. Quod tamen ut clarius intelligas, observare debes, triplicem a Scriptoribus distingui Babylonem. Prima dicitur *Babylon Mystica, & figurata*, nempe, *Roma*, quæ interdum in Scriptuta Sacra & ab Ecclesiasticis Scriptoribus Babylon nuncupatur. Altera Babylon appellatur *Ægyptiaca*: & hodie *Cayrum*, seu *Alcayrum* vulgo vocatur. Tertia denique Babylon vocitatur *Chaldaica*, quam Historici prophani conditam esse volunt vel a *Belo*, vel a *Nino*, & *Semiramide*. Patria itaque Antichristi non erit Babylon mystica & figurata, seu *Roma*; nec etiam Babylon Ægyptiaca, sed Patria Antichristi erit Babylon Chaldaica, sicut multis argumentis, & Sanctorum Patrum testimoniis late probat loco mox laudato noster *Malvenda*.

QUÆRES QUINTO: *Qualis futura sit infantia, pueritia, educatio, & adolescentia Antichristi? Quales vero ejus animi dotes, vitia, & Artes?*

Respondeo, juxta constantem Sanctorum Patrum, & Scriptorum Ecclesiasticorum doctrinam, creditu admodum proclive esse, Antichristum in pueritia sua omnia summæ suæ futuræ nequitiæ indicia demonstraturum. Jam jam enim in ipsis crepundiis, seu a teneris unguiculis naturam suam probrosam & contami-

tami-

taminatam tam certis indiciis proferet, ut omnia, quæ unquam post conditum Orbem, infantiæ, & pueritiæ cujuscunque eorum, qui in Mundo habiti sunt in omni improbitatis genere profligatissimi, malignitatis, sævitiæ & extremæ nequitiæ indicia fuerunt observata, sit longe superaturus. Quod spectat locum, ubi educandus est Antichristus, multi Scriptores existimant, eum in Civitatibus Bethzaida, & Corozain nutritum & educatum iri. Sed conjecturæ, quibus ad id ariolandum indulgenr illi Scriptores, sunt omnes, ut ingenue dicam, vel frivolæ, vel incertæ. Si tamen hac in re conjecturis locum dare fas sir, probabilius videtur, Antichristum in Babylone Chaldaica, ubi eum nasciturum mox observavimus, educatum iri, ibidemque primos ætatis suæ annos transacturum.

Exacta abominabili, & detestanda pueritia sua, Adolescentiam suam auspicabitur Antichristus multo deteriorem. Acutissimo, & perspicacissimo pollebit ingenio, cujus beneficio, ita permittente Deo, omnes scientias, doctrinas, Artes, Scripturarum notitiam, omniumque Religionum, Hæresum, & Sectarum, quæ tunc in Mundo erunt, dogmata, errores, opiniones falsas, Placita, Ritus, & Cæremonias accuratissime penetrabit, quibus in perniciem omnium nefarie abutetur. Sed in Arte Oratoria, seu Rhetorica, omnem dabit operam, ut absolutissimus evadat Orator, suaque facundia, & vana eloquentia multos ad se rapiat, & præsertim Judæis persuadeat, se esse verum Messiam, tandiu ab illis expectatum. Diligentiam itidem maximam, & curam præcipuam in adolescentia sua Antichristus adhibebit, ut Magicas, curiosas, & reprobatas Artes, omneque genus incantationum, Veneficiorum, divinationumque apprime calleat, & in his studiis ac execrandis disciplinis Magicarum Artium omnes, quotquot ab exordio Mundi fuerunt, curiosissimi ac callentissimi, longo post se intervallo relinquat. His male olentibus studiis & Magicis Artibus innutritus ac decoctns adolescentiam suam per omnia probra ac dedecora traducet Antichristus, post hominum memoriam nequissimus. Ast, ubi primum virilem ætatem attigerit Antichristus, omnia vitia, quæ in aliis scelestis ac perditissimis hominibus dispersa inveniuntur, in se uno colliget, nihilque intentatum relinquet, ut omnes secum in perditionem trahat. In primis, erit insignis hypocrita. Peccata siquidem cuncta occultissime patrabit, sed in publico probæ & sanctissimæ Vitæ umbras & simulacra effingere conabitur, sicque, adnitente potissimum Diabolo, quicum rerum suarum consilia semper agitabit, multos homines seducet, sed præsertim Judæos facili negotio ad se pertrahet, eorumque admirationem & favorem sibi conciliabit, sive sua hypocrisi, pietatis, sanctitatis, & religionis specie fucata, sive doctrinæ ac scientiæ suæ fama, sive forma pulcherrimi, & speciosissimi corporis, quæ illi egregie inerit, sive denique verborum lenocinio, omni obsequiorum & officiorum genere, promissis amplissimis, aliisque id genus mille adhibitis artibus ac fraudibus, quas eis suggeret Diabolus, complures homines, sed maxime Judæos inescabit, devinciet, obstringet sibi, eisque persuadebit, se verum esse ac legitimum Regem a Deo missum, magnum Dei Ministrum, totius Orbis instauratorem, quem Deus extraordinario munere exortaverit ad docendum, regendum, restiruendumque Mundum, ac tantum non deperditis rebus præsentissimam opem ferendam. Secundo non solum Antichristus erit insignis hypocrita, seu probitatis ac sanctitatis simulator callidissimus, verum etiam omnium fraudum, dolorum, technarum, & imposturarum futurus est peritissimus Architectus. Tertio erit pecuniæ aviditissimus, & prædo, nulli post homines natos secundus. Terra marique immensa rapacitate cuncta corradet, sibique incredibiles divitias, immanes pecuniarum auri & argenti, gemmarum & rerum pretiosissimarum thesauros accumulabit. Templa ac Sepulcra impio sacrilegio expilabit. Ex auri, argenti & metallorum fodinis, quas indicante Diabolo deteget, quampluri-

plurimas opes eruet. Quarto, superbissimus erit Antichristus, magnificentissima palatia exstruet, Statuas, & Colossos eriget, nec ullus unquam, ab Orbe condito, tantam gemmarum, unionum, monilium, & lapidum pretiosorum copiam habuit, quanta abundaturus sit Antichristus. Quinto, Ventri & effræni libidini ac luxuriæ totus deditus erit Antichristus, totamque vitam suam ducet in conviviis, cœnis, unguentis, lusibus, spectaculis & in Mulierum insanis amoribus, quarum plurimas, per polygamiam, quam in Orbem revocabit, habiturus est uxores, ad suam insatiabilem explendam libidinem. Sexto, pestilentissimam, & ex orco profectam doctrinam invehet Antichristus, nullumque non movebit lapidem, ut Christianam Religionem abolere, exterminare, ac profligare possit.

QUÆRES SEXTO : *Qualis sit futura doctrina Antichristi.*

Respondeo, doctrinam Antichristi ad sequentia Capita revocari posse. Primo, palam negabit Sanctissimam Divinarum Personarum Trinitatem, & Jesum Christum esse veram Messiam, verumque Dei Filium. Secundo, docebit & jactabit, se esse verum Messiam, a tot sæculis expectatum. Tertio, reædificabit Templum Hierosolymitanum, omnesque ritus Judaicos, Legemque Moysis instaurabit, sicut testantur Sancti Patres & Scriptores Ecclesiastici, quos inter *Severus Sulpitius* Dialog. 2. *De Vita S. Martini*, Episcopi Turonensis hæc habet : *Ceterum, cum ab eo* (S. Martino) *de fine sæculi quæreremus, ait nobis, illius Antichristi eam persecutionem futuram esse, ut Christum Dominum cogat negari, se potius Christum esse confirmans, omnesque secundum Legem circumcidi jubeat.* Quarto, Antichristus eo andaciæ, ac dementiæ prorumpet, ut se pro vero Deo coli & adorari, sibique hostias & victimas in Templo Hierosolymitano mactari imperaturus sit, ac severissime jussurus, ubique terrarum quam longe lateque ejus Imperium patebit, Templa magnificentissima sibi dedicentur, & in his ipsius Statua, seu Idolum, ab omnibus adorandum, constituatur; ita ut *in Templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus*, quemadmodum ait Apostolus *Paulus* Epist. 2. ad Thessal. cap. 2. Sic autem delirabunt homines, qui tum temporis vivent, ut bene multi scelestissimum illum Impostorem pro Deo venerari non dubitent. Postremo, Antichristus erit purus putusque Atheus, qui Dei, supremi rerum omnium conditoris existentiam, divinam mundi gubernationem & providentiam, pœnas & præmia, quæ homines post hanc vitam manent, negabit, nihilque tam curæ ac cordi habebit, quam ut Imperium, gloriam, dignitatem, divitias & voluptates, quibus affluet, augeat, firmet, stabiliat, ac latissime, quantum poterit, protendat.

QUÆRES SEPTIMO : *An miracula editurus sit Antichristus ad stabiliendam suam falsam & ementitam divinitatem?*

Respondeo, Antichristum, ut divinitatem suam falsam & ementitam stabilire possit, editurum ope dæmonum signa & prodigia ingentia, atque opera in speciem maxime admiranda, cum tamen revera futura sint falsissima, meræque ad decipiendos homines præstigiæ. Contra hæc futura pseudomiracula Antichristi Fideles suos clementissimus Dominus Jesus Christus Matthæi cap. 24. v. 23. præmunire ac præmonere voluit his verbis : *Tunc si quis vobis dixerit, ecce hic est Christus, ecce illic, nolite credere, surgent enim Pseudo-Christi, & Pseudo-Prophetæ, & dabunt signa & prodigia, ut in errorem inducantur (si fieri potest) etiam Electi.* Hunc enim Scripturæ Sacræ locum præcipue intelligendum esse de Antichristo, ejusque ministris, qui sint extremo Mundi tempore stupenda multa in confirmationem erroris edituri miracula, ex unanimi Sanctorum Patrum consensu, & recentiorum Scriptorum testimoniis evincit noster *Malvenda* lib. 9. *de Antichristo* cap. 10. Porro, hæc miracula, quæ patraturus est Antichristus, non erunt vera miracula, sed duntaxat meræ præstigiæ, & sensuum ludificationes, vel ad summum

mum erunt quædam opera vera & mira, sed vi & facultate naturalium ac creatarum causarum, Dæmonum præsertim potenti operatione, quamvis occulta, & latenti, comparata. Certe falsa fore miracula Antichristi apertissime asserit Apostolus Paulus Epist. 2. ad Thessalonicenses cap. 2. ubi de Antichristo hæc pronunciat, *Cujus est adventus secundum operationem satanæ, in omni virtute, & signis & prodigiis mendacibus, in omni seductione iniquitatis, iis, qui pereunt*. Idem post Apostolum *Paulum*, docent omnes Sancti Patres, præsertim *S. Irenæus* lib. 5. *adversus Hæreses* c. 28. *S. Hyppolitus*, Martyr, in Oratione *de consummatione Mundi*, *S. Ephrem*, Syrus, Serm. *de Antichristo*, *S. Hieronymus* in Epistola ad *Algasiam*, *S. Damasceuus* lib. 4. *de Fide Orthodoxa* c. 27. & alii. Accedit etiam ad id confirmandum hæc luculenta & invicta ratio. Verum, legitimum, & indubitatum miraculum nihil aliud est, quam singulare quoddam & eximium a Deo ipso redditum testimonium, seu quædam insignis divinæ veritatis confirmatio, comprobans veram & solidam doctrinam, vel probitatem ejus qui edit miraculum: at quis, sodes, asserere audeat, Deum, qui nec falli, nec fallere potest, suo divino testimonio velle mendaciis, erroribus, aut falsitatibus attestari, suffragari, adstipulari, consentire, aut pravæ, falsæque doctrinæ, vel improbitati alicuius hominis, approbationis suæ singularem notam, & quasi sigillum imprimere, fidemque suam divinam & infallibilem in erroris, falsitatis, ac improbitatis confirmationem oppignorare? Quis, inquam, nisi mentis inops, ausit adstruere, divinam sapientiam atque providentiam tale quidpiam permissuram, ut tam patens atque ineluctabile veritatis testimonium, quale est verum miraculum, quod est divinæ Authoritatis indicium, pravæ doctrinæ, aut falsæ sanctitati impertiatur, cum nunquam ad falsæ doctrinæ aut sanctitatis testimonium ab hæreticis, aut ab aliis extorribus ab Ecclesia Catholica, aliquod verum editum miraculum ullibi ex sinceris, probatisque authoribus ostendi possit? Immo, ex bene multis exemplis, quæ refert Historia Ecclesiastica, certissime constet, hæreticos, aliosque extra Ecclesiam Catholicam constitutos, dum ad confirmationem falsæ suæ doctrinæ miracula edere moliti sunt, sese omnibus deridendos propinasse, suoque effectu frustratos in vulgi fabulam abiisse.

QUÆRES OCTAVO: *Ubinam Antichristus suum auspicaturus sit Regnum? & quam late patere debeat ejus Monarchia?*

Respondeo. Antichristum, post traductam suam adolescentiam pudendo, & detestando vitæ genere, sicut superius diximus, tandem sua eloquentia, ingenti verborum vi, profusa liberalitate, infinita munificentia, immanibus sumptibus, magicis artibus & incantationibus, falsis etiam aliquot patratis miraculis, quo sibi majorem fidem & authoritatem conciliet, sic mentes nequissimorum hominum dementaturum ut communi consensu, ingentique applausu, & maximo populorum concursu, eum in Regem deposcant, acclament, inaugurent, eique summam rerum propensissime deferant. In Babylone autem Chaldaica regnare incipiet Antichristus, & variis bellis atque expeditionibus, terra marique secundo marte confectis, ita Regni sui pomæria protendet, ut, juxta doctrinam Sanctorum Patrum & Scriptorum Ecclesiasticorum, magnitudine & amplitudine Imperii sui longe superaturus sit omnes, quotquot ante se a mundo condito fuerunt potentissimi Monarchæ. Hujus Imperii, seu Monarchiæ Antichristi amplitudinem eleganter describit *Lactantius* cap. 16. lib. 7. *Divin. Institutionum*, ubi agens de decem illis ultimi temporis Regibus, in quos ætate Antichristi Imperium Romanum dividetur, hæc habet: *Tum repente adversus illos* (seu decem istos Reges) *hostis potentissimus* (videlicet Antichristus) *ab extremis finibus plagæ Septentrionalis orietur, qui tribus* (scilicet Regibus) *ex eo numero deletis, qui tunc Asiam obtinebunt, in societatem a ceteris* (idest, ab aliis septem superstitibus Regibus) *assumetur, ac Princeps omnium constituetur. Hic insustentabili dominatione vexabit orbem, ac divina & humana miscebit, in-*

fan-

fanda dictu, & execrabilia molietur, nova consilia in pectore suo volutabit, ut proprium sibi constituat imperium, leges commutabit, suas sanciet, contaminabit, diripiet, spoliabit, occidet &c. Amplissimum fore, ac latissime diffusum Antichristi Imperium testantur SS. Patres & Scriptores Ecclesiastici. *Andreas*, Cæsariensis Episcopus, in c. 13. Apocalypsis, & *Aretas* in eundem locum, docent, Antichristum obtenturum Monarchias Assyriorum, Persarum, Græcorum, & Romanorum. *S. Hieronymus* & *Lactantius*, atque *Severus Sulpitius*, quin & *S. Augustinus*, tradunt, Antichristum suo Imperio subjecturum universum Orbem, & omnes gentes toto orbe diffusas, idemque docet *Rabanus* in Opusculo *de Antichristo*, asserens, Antichristum dominaturum ab Oriente usque ad Occidentem, ab Aquilone usque ad meridiem, & a mari usque ad mare. Certe amplissimum fore Antichristi Imperium fatebitur facile quisquis expenderit maximam, post homines natos, potentiam, quam habiturus est Antichristus, ejus opes, divitias, bellicum apparatum, numerosissimos, & validissimos exercitus, classes, arma, vires quæ nulli unquam mortalium tot tantæque fuerunt, quibus omnibus immensum pene robur addet Satanas, qui nunc quidem ligatus tenetur, sed tum temporis solvetur, & omnes sui furoris ad evertendum Orbem habenas laxabit, ut quibuscumque poterit, suis, suorumque ministrorum viribus, pro Antichristo debacchetur, eique totius Orbis Monarchiam comparare valeat.

QUÆRES NONO. *Quibusnam persecutionibus Ecclesiam Christi, seu Christianam Religionem exagitaturus sit Antichristus?*

Respondeo, Antichristum in exordio semel adeptæ Monarchiæ gemina persecutione, nimirum spirituali, & corporea, Religionem Christianam aggressurum. In primis, ut a persecutione spirituali, quam in Ecclesiam excitabit, initium faciam, omnibus machinis, artibus, & igenii sui viribus Christianos seducere tentabit. Illos, qui rerum novarum sciendarum erunt cupidissimi, quique perscrutandi naturæ arcana prurigine titillabuntur, ad se alliciet increduli scientiarum, artiumque omnium ostentatione & petitia, qua pollebit, ac præsertim omnis generis Magiæ experimentis. Secundo, eit, quos animadvertet opum ac divitiarum amantes, immanes thesauros, & rerum omnium copiam abunde suppeditabit. Tertio, ambitiosos, quibus honorum, gloriæ ac dominandi inerit cupido, Magistratibus, dignitatibus, Præfecturis, aliisque id genus perhonorificis officiis inescabit, ut eos dejiciat. Quarto, alios eloquentia sua & arte dicendi, alios suis cavillis & argutiis capiet. Quinto, Christianos omni solatio, quod Sacrorum, & Asceticorum librorum lectione percipere possent, in integrum privabit, & omnes illorum libros ubique conquisitos medio in foro igni addicet. Comburet etiam omnes Sac. Scripturas tam Veteris, quam Novi Testamenti, cuncta SS. Patrum Opera, libros, Commentaria, Historias Ecclesiasticas, Acta SS. Martyrum, & singula Christianorum Doctorum de religione, & doctrina Christiana scriptas Lucubrationes, conscerpet, igni tradet, & penitus abolere sataget, sicque ademptis populo Dei validioribus armis, hoc est, Sacris, & Asceticis libris, in quibus verbum Dei, Sacræ Traditiones, sensa Patrum, & divina doctrina, vitaque spiritualis continentur, promulgabit Edictum, quo omnibus Christianis districte prohibebit, ne ullum librum legant, ullamve scientiam aut artem doceant, & discant. Denique, Antichristus tollet de medio omnes Sacras Imagines, omnes cantus Ecclesiasticos, preces, cætus, conciones, omnia divina officia, omnes Christianos Ritus & cæremonias, omnia Sacramenta, atque in primis Baptismum, & Eucharistiam (quæ saltem palam & in aperto celebrari haud poterunt.) Direptas & spoliatas Ecclesias incendet, aut diruet, aut in tabernas, seu stabula equorum convertet. Sacra Vasa conflabit, Vestes Sacras, ornamenta, & decora Ecclesiarum, cunctaque Instrumenta, sacris usibus destinata, vel in prophanos usus commutabit. Vivificæ Crucis Lignum & signum execrabitur, & ex omnibus locis amoveri, expungi, abradique curabit.

bit. Verbo dicam, suam omnem industriam, malitiam, cunctasque vires conferat, ut nomen Christianum nullibi extet in mundo; & nullum alicubi Christianæ Religionis supersit vestigium. Hæc erit spiritualis persecutio, post homines natos crudelissima, qua Antichristus sæviet in Ecclesiam. Ast, corporalis persecutio, quam videlicet in corpora Christianorum exercebit Antichristus, futura est, sicut docent Sancti Patres, omnium crudelissima, quæ unquam fuerunt, aut erunt adversus Ecclesiam. Hujus corporalis persecutionis, & cruentæ carnificinæ, quam in Christianos habiturus est Antichristus, ut aliquod specimen, seu potius levem quamdam delineationem tibi effingere possis, enumera, si placet, varia suppliciorum genera, quibus truculenti homines, & Tyranni quidam Imperatores ac Principes ad torquendos, & excarnificandos sontes & insontes hactenus adhibuerunt; cogita, inquam, bonorum direptiones, proscriptiones, exilia, carceres, Magistratuum, dignitatum, & honorum jacturas, Equulea, Rotas, æneum Taurum candentem; Lectum ferreum ignitum; Vivicomburium; Cereos ardentes; Tunicam, oleo, pice, & bitumine illitam, in qua, tanquam in Culeo, inclusi homines cum simia, serpente, & gallo gallinaceo mittebantur in mare. Percurre etiam, si potes, innumera alia tormenta, videlicet ad Palum deligationem, varii generis Cruces, Vivorum hominum cum mortuorum cadaveribus arctissimam colligationem, Crurifragia, serras, quibus vivi homines medii secabantur, omnium membrorum intercisionem, integræ cutis detractionem, in terram infossionem, lapidum contusionem, & cetera id genus horrenda, sæva, & desperatæ crudelitatis percurre tormenta, & deinde poteris certissime affirmare, omnes persecutiones, quas immanissimi Tyranni Imperatores, quos inter primas tenet *Diocletianus*, in Christianos concitarunt, ludum, jocum, & risum puerorum esse, si conferantur cum persecutione a sæculis inaudita, quam excitabit Antichristus, qui plures Christianos Martyriis de medio tollet, quam nullus ante se Ecclesiæ infensissimus Persecutor, & in eos longe plura & truculentiora acuet, exercebitque tormenta, quæ suo & Dœmonum ingenio jugiter excogitabit.

QUÆRES DECIMO: *Utrum Henoch, qui septimus est ab Adamo Patriarcha, & Propheta Elias adhuc vivant, & in fine mundi venturi sint ad confirmandos Christianorum animos in dira illa persecutione, quam contra Christi Ecclesiam excitabit Antichristus?*

Respondeo primo, ex Sacris Litteris, ex SS. Patrum, cum Græcorum, tum Latinorum, Ecclesiæque & omnium Orthodoxorum perpetua sibique semper constanti traditione certum atque exploratum esse, Patriarcham *Henochum*, & Prophetam Eliam, *Thesbitem*, in Sacra Scriptura nuncupatum, necdum esse mortuos, sed etiamnum in vita mortali conservari a Deo. In primis, libri Geneseos. c. 5. v. 24. dicitur de Henocho *Et facti sunt omnes dies Henoch trecenti sexaginta quinque anni, ambulavitque cum Deo, & non apparuit, quia tulit eum Deus*. Deinde lib. Sapientiæ c. 4. v. 10. legitur: *Henoch placens Deo, factus est dilectus, & vivens inter peccatores, translatus est: raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus*. Idem ferme legitur cap. 44. v. 16. libri Ecclesiastici; *Henoch placuit Deo, & translatus est in Paradisum, ut det gentibus pœnitentiam*. Postremo Apostolus *Paulus* Epist. ad Hebræos cap. 11. v. 5. sic loquitur de Patriarcha Henocho: *Fide Henoch translatus est, ne videret mortem, & non inveniebatur, quia transtulit eum Dominus; ante translationem enim testimonium habuit, placuisse Deo*. Similiter, *Eliam* Prophetam adhuc vivere, & in fine mundi venturum, aperte vaticinatur Propheta *Malachias* cap. 4. v. 5. his verbis: *Ecce ego mittam vobis Eliam Prophetam, antequam veniat dies Domini magnus & horribilis. Et convertet cor Patrum ad Filios, & cor Filiorum ad Patres eorum, ne forte veniam & percutiam terram anathemate*. Et cap. 48. v. 9. & 10. lib. Ecclesiastici: *Qui receptus es in turbine ignis, in curru equorum igneorum. Qui scriptus es in Judiciis temporum lenire iracundiam Domini, conciliare cor patris ad filium, & re-*

& restituere Tribus Jacob. Denique omnes Sancti Patres summo consensu tradunt, *Henochum*, & *Eliam* adhuc vivere, & in fine mundi venturos ut prædicent adversus Antichristum.

Ceterum, si quis curiositatis studio ductus, a me percontetur, quem in locum fuerint a Deo translati *Henochus*, & *Elias*, & ubi nunc stent, ac sedem suam fixerint? breviter respondebo, quibusdam visum esse, *Henochum*, & *Eliam* vivos adhuc conservari in Paradiso terrestri, in quo fuit *Adamus*, & quem supponunt perstare adhuc non modo quantum ad solum, seu locum, & situm, sed etiam quantum ad cultum & amænitatem, eumque aquis universalis Diluvii non fuisse deletum; quod sane creditu difficile est. Alii vero existimant *Henochum*, & *Eliam* vivos adhuc & incolumes a Deo conservari vel in aliqua aeris regione, aut in secreto ac remoto aliquo terræ loco, tranquillitatis pleno. Sic sentiunt bene multi. Sed ipse, ut candide fatear, auctor sum ejusmodi curiosis hominibus, ut tandem aliquando discant, non convenire humanis mentibus curiosius, ea, quæ a Deo fiunt, explorare, sed iis credere, quæ nobis in Sacris Litteris revelare dignatus est, vel nos per Ecclesiam, & Sanctos Patres docuit: *Multi*, inquit S. Chrysost. Hom. 22. in Epist. ad Hebræos, *quærunt, quomodo translatus sit Henoch? & cur translatus sit? & cur non sint mortui neque ipse, neque Elias? & si adhuc vivant? quomodo vivant? & in quo habitu? Sed supervacaneum est hoc quærere. Nam quod ille quidem, nempe Henoch, sit translatus, hic autem Elias sit assumptus, dixerunt Scripturæ. Ubi autem sunt, & quomodo sunt? non item adjecerunt. Non amplius enim dicunt, quam quæ sunt necessaria*. Idem docet *S. Augustinus* lib. 2. adversus *Pelagium, & Cælestium* c. 23. ubi hæc habet: *Quæstiones sunt, in quibus salva Fide, qua Christiani sumus, aut ignoratur quod verum sit, & sententia definitiva suspenditur, aut aliter quam est, humana & infirma suspicione conjicitur; veluti cum quæritur, ubi sunt nunc Elias & Henoch? an in Paradiso terrestri? an alibi? quos tamen non dubitamus, in quibus nati sunt, corporibus vivere*.

Respondeo secundo: *Henochum* & *Eliam* venturos in fine Mundi tribus potissimum de causis. Primo, ut Christianos confirment in vera Fide Christi, eisque ad subeundam intrepidam mortem, sæviente persecutione Antichristi, vires animosque addant. Secundo, ut persecutori Antichristo plagas inferant, quæ in libro Apocalypsis describuntur. Tertio denique, ut Judæos ad Christi Fidem convertant. Quamvis enim Judæi, qui Christum Dominum, tanquam Messiam, agnoscere noluerunt, suscepturi sint in fine mundi Antichristum, eique, tanquam vero Messiæ credituri, sicut docet constans & perennis Sanctorum Patrum, cum Græcorum, tum Latinorum Traditio; nihilosecius Deus, cujus proprium est misereri & parcere, superstites tum temporis Judæos per prædicationem *Henochi*, & *Eliæ* ad veram Christi Fidem adducet. Id non obscure innuere videtur Apostolus *Paulus* c. 11. Epist. ad Romanos, ubi ait: *Nolo enim vos ignorare, fratres, Mysterium hoc (ut non sitis vobis sapientes) quia cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel salvus fieret, sicut scriptum est: Veniet ex Sion qui eripiat, & avertat impietatem a Jacob*. Quasi diceret Apostolus: Tamdiu major Judæorum pars manebit in excæcatione perfidiæ, quamdiu non fuerit prædicatum Evangelium cunctis nationibus, & quamdiu non fuerit completus omnino numerus eorum, quos ex gentibus præfinivit ac præordinavit Deus ad Fidem, & in Ecclesiam suam adsciscere. Postquam vero numerus credentium ex Gentibus fuerit completus, & omnes Gentiles, quotquot credituri sunt, ad Ecclesiam Christi se se receperint, tunc Judæi, deposita omni pervicacia, credent Evangelio, æternamque salutem adipiscentur. Ex qua verborum Apostoli *Pauli* interpretatione facile quisque inferre potest, primo, Judæos tamdiu mansuros repulsos & rejectos a Deo, quamdiu Christi Ecclesia, seu Christiana Religio per omnes nationes propagatur, & necdum completus est numerus eorum, quos ex Gentibus Deus decrevit ac præfinivit

vit

vit credituros in Christum. Secundo, quilibet nullo negotio intelliget, Judæos per prædicationem, doctrinam, & miracula *Henochi*, & *Eliæ* ad Christum accessuros, eique credituros, postquam plenitudo Gentium intraverit in Ecclesiam Christi, quod contigere debet prope finem mundi, hoc est, circa tempus secundi adventus Christi Domini. Hunc esse genuinum verborum Apostoli *Pauli* sensum asserunt Sancti Patres, ac diserte docent, Judæos Evangelio credituros, Fidemque Christi amplexuros, postquam plenitudo Gentium intraverit in Ecclesiam Christi. Quod certissime continget duntaxat prope finem mundi & adventum Antichristi, postquam videlicet *prædicatum fuerit Evangelium in toto Orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio*. Sunt ipsissima verba Christi Domini apud Evangelistam Matt. cap. 24. v. 14. Qua in re non solum consentiunt Sancti Patres, sed etiam omnes recentiores Scriptores, qui de Antichristi rebus hactenus scripserunt, ut videre est apud nostrum *Malvendam* lib. 11. *De Antichristo* cap. 26. Venturi sunt ergo *Henochus* & *Elias* in fine Mundi, ut per prædicationem suam testimonium perhibeant veritati, fraudes Antichristi detegant, Fideles confirment, Judæos convertant, & divinitatem Christi Scripturis ac miraculis comprobent. Eo autem expleto prædicationis tempore, *Henochus* & *Elias* occidentur ab Antichristo, & postquam dies tres & dimidium mortui jacuerint, in frequentissimo Orbis theatro, innumeris mortalibus cernentibus, & admiratione defixis, resurgent vivi, & splendidissima circumfulsi gloria in nube lucida ascendent in Cœlum. Sed hæc breviter dicta sufficiant de adventu, prædicatione, morte, resurrectione, & gloria *Henochi* & *Eliæ*.

QUÆRES UNDECIMO: *Quamdiu duratura sit persecutio, & tyrannis Antichristi? Quantumve temporis effluxurum sit a morte Antichristi usque ad finem Mundi, & universale Judicium?*

Respondeo: Sanctos Patres, & Scriptores Ecclesiasticos ex verbo Dei, & perenni Traditione constanter docere, Antichristum nonnisi triennio & sex mensibus Imperio potiturum, quo durante tempore, luctuosissima erit Orbis facies, quam *Lactantius* lib. 7. *Divin. Institutionum* cap. 16. graphice repræsentat his verbis: *Tum vero detestabile atque abominandum tempus existet, quo nulli hominum sit vita jucunda, eruentur funditus civitates, atque interibunt non modo ferro, atque igni, verum etiam terræ motibus assiduis, & eluvie aquarum, & morbis frequentibus, & fame crebra: aer enim vitiabitur, & corruptus, ac pestilens fiet, & modo importunis imbribus, modo inutili siccitate, nunc frigoribus, nunc æstibus nimiis, nec terra homini dabit fructum, nec seges quidquam, non arbor, non vitis feret. Sed cum in flore spem maximam dederint, in fruge decipient. Fontes quoque cum fluminibus arescent, ut ne potus quidem suppetat, & aquæ in sanguinem, aut amaritudinem mutabuntur. Propter hæc deficient & in terra quadrupedes, & in aere volucres, & in mari pisces. Prodigia quoque in Cœlo mirabilia mentes hominum maximo terrore confundent, & crines cometarum, & solis tenebræ, & color lunæ, & cadentium syderum lapsus. Nec tamen hæc usitato modo fient; sed existent subito & ignota, & invisa oculis astra: sol in perpetuum fuscicabitur, ut vix inter noctem, diemque discernatur. Luna jam non tribus deficiet horis; sed perpetuo sanguine obfusa, meatus extraordinarios peraget, ut non sit homini promptum, aut syderum cursus, aut rationem temporum agnoscere. Fiet enim vel æstas in hyeme, vel hyems in æstate. Tunc annus breviabitur, & mensis minuetur, & dies in angustum coarctabitur. Stellæ vero creberrimæ cadent, ut cœlum omne cæcum sine ullis luminibus appareat. Montes quoque altissimi decident, & planis aquabuntur, mare inavigabile constituetur....* Tunc orabunt Deum, & non exaudiet: optabitur mors, & non veniet nec nox quidem requiem timori dabit, *nec ad oculos somnus accedet, sed animas hominum solicitudo ac vigilia macerabit: plorabunt ac gement, & dentibus stridebunt: gratulabuntur mortuis, & vivos plangent His, & aliis pluribus malis solitudo fiet in terra, & erit deformatus Orbis, atque*

desertus. Tot igitur gravissimis malis, ad quorum simplicem narrationem nemo est, qui non fremat & horrescat, obruetur universus Orbis per triennium & sex menses Imperii, seu potius Tyrannidis Antichristi. Sed transacto hoc triennio & semestri, occidetur Antichristus, sicut docent Sancti Patres, & Scriptores Ecclesiastici, quorum tamen alii putant, Antichristum in prælio *Gog* & *Magog* occisum iri in campo *Maggedon*: idque colligunt ex Libro Apocalypsis *S. Joannis*. Alii vero dicunt, Jesum Christum super Montem Oliveti, cinctum Angelorum agminibus, appariturum, & imperaturum Archangelo *Michaeli*, ut Antichristum interficiat, omnique abjecta cunctatione, Montem Oliveti, dehiscente terra, apertum iri, & Antichristum vivum degluriendum, & in profundissimum Infernum demersum iri. Conjecturæ, quibus nituntur illi Patres, verius congruere videntur verbis Apostoli *Pauli* Epist. 2. ad Thessal. cap. 2. diserte asserentis, Antichristum trucidatum iri a Jesu Christo: *Quem*, seu Antichristum, *Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione adventus sui*. Ceterum, quantum sit effluxurum temporis a morte Antichristi usque ad finem Mundi, & universale Judicium? non convenit inter Scriptores. Alii existimant, interfluxuros tres annos; alii, septem annos; alii, dies duntaxat quadraginta. Ast ipse, qui ariolari nolo, ignorantiam meam hac in re, quam Deus nobis plane ignotam esse justis de causis voluit, aperte profiteri malo, & usurpare verba Angeli, Prophetæ Danieli cap. 12. v. 9. dicentis: *Vide Daniel, quia clausi sunt, signatique sermones usque ad præfinitum tempus*. Hoc unum tamen mihi probe compertum ac exploratum, affirmare possum, non longum fore tempus ab extincto Antichristo usque ad finem Mundi, & Judicium universale, quia Ecclesia Catholica, verbi Dei authoritate, & SS. Patrum Traditione nixa, docet, Antichristum circiter extrema Mundi tempora regnaturum, ac subinde post interitum Antichristi, finem Mundi, & diem supremi ac universalis Judicii non longe abfuturum. Sed satis dictum sit de signis, quæ præcedere debent extremum Judicium, sicut de ortu, & genere Antichristi, de illius patria, educatione, vita, doctrina, Tyrannide, Imperio, ejusque duratione, de falsis, quæ editurus est, miraculis, de Bellis, quibus omnia in Mundo sus deque miscere debet, & de illius tandem interitu, de quibus si lector plura scire aveat, legat Epistolam S. Augustini 199. alias 80. cui titulus: *de fine sæculi* ad Hesychium. Consulat etiam, si per otium ei liceat, doctissimum nostrum *Thomam Malvendam*, qui, non minus docto, quam prolixo calamo hæc & alia id genus, quæ vel ad signa, Judicium universale antecessura, vel ad Antichristum spectant, accurate tractavit, & XIII. libris ita complexus est, ut ceteris Scriptoribus, qui in eodem argumento hactenus versati sunt, palmam præripuisse videatur.

QUÆRES ULTIMO: *Quo in loco Judicium universale exerceri debeat, & an mentaliter tantum, vel vocaliter sit peragendum?*

Respondeo: De loco, in quo novissimum Judicium exerceri debet, non convenire inter Theologos. Alii quique cum Magistro Sentent. lib. 4. dist. 48. putant, extremum judicium fieri debere in *Valle Josaphat*, juxta illud Joelis vaticinium cap. 3. *Congregabo omnes gentes, & deducam eas in Vallem Josaphat*. Alii vero Theologi afferunt, hoc Joelis vaticinium non determinare specialiter locum, in quo Judicium extremum exerceri debet, sed innuere duntaxat, Christum Dominum venturum ad locum Judicii, *Josaphat* enim hebraice idem sonat ac judicium. Utraque tamen sententia in concordiam revocari potest, dicendo: Judicium generale non ita habitum iri in *Valle Josaphat*, ut nullus hominum judicetur, nisi qui sit in prædicta Valle, quæ non satis late patet ut tot homines contineat, quot judicandi sunt: sed universale Judicium habitum iri in Valle Josaphat, quatenus illa Vallis complectitur vicina quædam loca, & aerem superiorem. Quam opinionem suo calculo probare videtur *S. Tho-*

Thomas, seu Auctor Opusc. 60. cap. ult. sicut insinuat noster *Medina*. Addo etiam, Corpora tum ad immortalitatem imputata, non occupatura quemadmodum nunc spatium loci juxta triplicem dimensionem longi, lati, & profundi, sed poterunt innumera corpora minimo spatio contineri; alioqui demirari posset humanus sensus, qui fieri poterit, ut Tartarus, quem Theologi constituunt in imis terræ, tot corporum sit capax.

Ad formam Judicii quod attinet, seu an mentaliter tantum, an vocaliter peragendum sit? Docet idem *Medina*, juxta pervulgatam Scholasticorum opinionem, discussionem quidem, seu examen bonorum, vel malorum operum, accusationem, ac defensionem, mentaliter duntaxat esse peragendam, omnibus videlicet, & singulis omnium, & singulorum bona, vel mala opera, beneficio alicujus luminis supernaturalis, cognoscentibus; Sententiam tamen tam erga electos, quam erga reprobos verbis sensibilibus, & quæ ab omnibus audiri poterunt, a Christo Domino prolatum iri. Huic opinioni, quæ Theologis Scholasticis probari solet, quamvis refragari non ausim, malo tamen dicere cum S Thoma quæst. 88. Suppl. artic. 2. *In hac re quid sit verum, certo tradi non posse*.

Nunc, erudite Lector, ut fructuosa, atque utili clausula hanc de extremo, & universali Judicio Dissertationem peragam, auctor tibi sum, ut nunquam animo tuo excidat pulcra illa tremendi Judicii commonitio, quam dat *Sanctus Basilius* in Psalm. 33. *Si quando te senseris*, inquit ille Pater, *ad unum aliquod cieri, ac prosilire peccatum, tibi ad mentem revoca formidabile illud, nec ulli mortalium tolerabile Christi Judicium, in quo quidem præsidet Judex in alto, & sublimi throno, adstat porro creatura omnis pretrepida, & intremiscens ad ipsius gloriosum, & illustrem adventum. Eo singuli quique sistentur, de his examinandi, quæ quisque gessit in vivis. Deinde eos, qui rendi quidem in vita admiserunt, horrendi quidem circumstabunt Angeli, ignem aspectu reddentes, ignem expirantes, propter propositi, ac voluntatis acerbitatem, vultum præferentes nocti assimilem, propter mœrorem, atque hominum odium. Subin, conspicient baratrum in imum patens, tenebras impermeabiles quidem illas, ignemque obscurum, urendi quidem in tenebris vim habentem, luce vero destitutum. Inde vermium innumerabilium genus venenosum, ac carnivorum, esitans quidem semper, nec tamen se exsatians, intolerabiles dolores morsibus infligens. Postrema omnium durissimam pœnam, probrum illud, & verecundiam sempiternam. Hæc tu time, & ejusmodi timore eruditus, quasi freno quopiam abarce animum, & inhibe ad vitiosam concupiscentiam, propendentem*. Hactenus S. Basilius.

Hic coronidem impono Tractatui de Vita, Mysteriis, & Annis Jesu Christi Domini, Servatoris nostri, in quo quidquid veri, vel boni est, id totum Deo Optim. Maxim. omnium bonorum fonti, primum tribui debet, deinde, Sancto Thomæ, cui, quidquid scio, tanquam Magistro meo, lubens acceptum refero. Conatus sum in hoc Opere meum quantulumcumque talentum in Jesu Christi, Domini mei, lucrum impendere, & omnium, qui pie vivere volunt, animos ad illius amorem inflammare. Si successus defuit, voluntas bona non defuit. Certe, cum omni candore testari possum, me nec Apocryphis Libris, anilibusve fabulis accommodasse operam, nec prius lecta descripsisse, quam prudenti, accuratoque judicio expenderim atque selegerim ex genuinis Operibus probatissimæ fidei Scriptorum, qui res spectantes ad Mysteria Jesu Christi, justis libratas ponderibus, memoriæ prodiderunt. Nec enim ex animo excident unquam hæc nostri *Melchioris Cani* lib. 11. *De Locis* cap. 6. verba, quæ legi ac cognovi dignissima, idcirco hic lubenter adscribam: *Ecclesiæ Christi hi vehementer incommodant, qui res Divorum praclare gestas non se putant egregie exposituros, nisi eas fictis & revelationibus & miraculis adornarint. Qua in re nec Sancta Virgini, nec Christo Domino hominum impudentia pepercit, quin, quod in aliis Divis factitavit, idem quoque in Christi & Matris*

historia scribenda faceret, & pro ingenii humani levitate multa vana & ridicula comminisceretur. Faxit igitur Deus, ut mens nostra in meditatione Mysteriorum Christi Domini, Mediatoris, & Redemptoris nostri, amore jugiter exardescat, eorumque veritatem contempletur in Patria, ad quam, amice Lector, unice anhelare debemus, quia, ut verbis utar *Sancti Eucherii*, Episc. Lugdun. in Epist. de contemptu Mundi ad Valerianum, *illius fiduciam non incerto Auctore præsumimus, sed Domino nostro Jesu Chisto, verissimo sponsore veritatis, qui justis interminabile Regnum, & ampla beatissimæ æternitatis præmia pollicetur: qui etiam per ineffabile Sacramentum assumptæ carnis idem homo, & Deus reconciliavit hominem Deo, ac magno, absconditoque mysterio passionis Mundum crimine absolvit. Itaque manifestatus est in carne, justificatus est in spiritu, apparuit Angelis, prædicatus est gentibus, creditus est in Mundo, assumptus est in gloria, propter quod Deus eum exaltavit, ut omnia confiteantur nunc in Cælo, & in terra, in mari, & in abyssis, quia Dominus Jesus in gloria est, Rex, & Deus ante secula*.

Hæc si sedulo, ut par est, meditetis amice Lector, tuosque affectus fixos habeas in doctrina promissisque Evangelicis, a solo Deo exspectans præmium recte factorum, tibi certo polliceri possum, fore ut adversus omnes malorum injurias, adversus impiorum persecutiones, adversus hæreticorum insidias, & insultus, denique, adversus omnes machinationes Satanæ, adversus mortem ipsam, stes semper inconcussus, & infractus usque ad diem illum, cum perseverantia victrix malorum suam feret coronam, teque, quod vehementer opto, æterna felicitate beabit.

HYMNUS

De supremi Judicii die, qua Christus Dominus bonos, & malos judicabit.

Sensus quis horror percutit?
Cælum profundum scinditur,
Christum sedentem nubibus
Hinc inde stipant agmina!

Feralis, ad sonum tubæ
Mors jussa reddit mortuos,
Quos ad tribunal judicis
Urgent coactos, Angeli.

Pios locans ad dexteram
Repellit ad lævam reos.
(Novit gregem pastor suum)
Oves ab hædis segregat.

Ad Judicis sedent latus
Quicumque spretis omnibus
Fugere mundum pauperes,
Deum secuti pauperem.

Crux ante, Judæis probrum
Ludibrium Crux Gentibus,
Terror reis, probis amor,
Summo micabit æthere.

Fixere quem diræ trabi,
Cernent, pavebunt, ingement,
Vultu beabit quo suos,
Hoc territabit impios.

Fac, Christe, ne mores bonos
Contage mundus inquinet,
Secerne nos ab improbis;
Ne misceamur sontibus.

Alter

HYMNUS

De supremi Judicii die.

TUnc mors inermis & tremens
Surdis ab antris audiet,
Et jussa reddet lumini
Defuncta luce corpora.

Ruent ab alto sidera,
Æterna nox Lunam premet.
Lux deseret Solem suum,
Et cuncta miscebit Chaos.

Turbata clade publica
Natura dissipabitur:
Suis soluti legibus
Rumpentur orbis cardines.

Flammis rubens ultricibus
Iras Dei Cœlum pluet,
Tellus suo quæ pondere
Immota stat, movebitur.

O plenus irarum dies,
Dies furoris ultimi,
Quo stabit immutabilis
Decreta sors mortalium!

Reos pavendos obruet
Tremenda majestas Dei;
Pœnas ferentem vindices
Quis sustinebit Judicem?

Scriptum notis fatalibus *
Hic explicabitur liber;
Quod ante commissum fuit,
Hac lance ponderabitur.

Quod multa nox celaverat,
Pleno patebit lumine;
Et conscius sibi Reus
In se feret sententiam.

O quis relictum me mihi
Illo die tuebitur!
Pro me loqui quis audeat?
Pœnas reposcunt crimina.

* *Seu perennibus*
Graveson de Mysteriis. Tom. II.

Vix ipse securus fui,
Quem nulla labes inquinat,
Cum vel leves severior
Inquiret in noxas Deus.

Fac, Christe, quando splendida
De nube Judex veneris,
Furoris oblitus tui,
Ne nos nocentes punias.

Nunc, Christe, sis placabilis,
Oppone te totum tibi;
Ultoris exarment manus
Suscepta pro me vulnera.

Jesu, memento, quod volens
Pro me Crucem conscenderis.
Quæ dira passus corpore
Tormenta non sint irrita.

Delicta si non fletibus
Delere nostris possumus,
Hæc tu tuo potentior
Dele efficaci sanguine.

En ora suffundit pudor;
In fronte scripta crimina:
O quam sub alto pectore
Hæc illa me mordent magis!

Si Judicem non exuas,
Qua te movebimus prece?
Benignus in natos Pater
Flecti bonus tunc incipe.

Castam parum qui fœminam
Puræ parem luci facis,
Qui de latrone martyrem,
Ne me nocentem deseras.

Inter tuos ut censear,
Ab impiis me segrega,
Et ad tuam placatior
Me jam repone dexteram.

Quæ, quanta, quam gravis dies
O Vindicis Dies Dei
Ubi sedebit arbiter
Qui punit, & qui læsus est.

Offensus ultor diceris,
Punire scis, scis parcere:
Nunc ure, sævi, nunc seca,
Hac dum die peperceris.

EXPOSTULATIO
JESU CHRISTI

Cum homine suapte culpa pereunte.

CUM mihi sint uni bona, quæ vel frondea tellus,
  Vel Olympus ingens continet,
Dicite mortales, quæ vos dementia cœpit?
  Hæc aucupari ut undevis
Malitis, quam de proprio deposcere fonte,
  Adeo benigno, & obvio?
Mendacesque juvet trepido, miseroque tumultu
  Umbras bonorum persequi?
Pauci me, qui sum verè largitor & auctor
  Felicitatis, expetant?
Forma rapit multos, me nihil formosius usquam est,
  Formam ardet hanc nemo tamen.
Suscipiunt ceras, antiquaque stemmata multi,
  At me quid illustrius?
Ut qui sim genitore Deo, Deus ipse, profectus,
  Genitrice natus Virgine.
Unde fit, ut mecum vix gestiat unus & alter
  Affinitatem jungere?
Maximus ille ego sum cœlique solique Monarcha.
  Servire nobis cur pudet?
Dives item, & facilis dare magna & multa roganti,
  Rogari amo, nemo rogat.
Sumque, vocorque Patris summi sapientia, nemo
  Me consulit mortalium.
Ipse ego sum Ætherei splendorque, decusque Parentis,
  Me nemo stupet, aut suscipit.
Sum firmus, juxta ac jucundus amicus amico,
  Me pariter ac meas opes
Candidus, atque lubens caris impertio; nemo hanc
  Ambit necessitudinem.
Sum via, qua sola Cœli itur ad astra, tamen me
  Terit Viator infrequens.
Cur tandem ignarum dubitat mihi credere Vulgus?
  Æterna cum sim veritas.
Pollicitis cur, stulte, meis diffidere perstas?
  Cum sit nihil fidelius.
Auctor adhæc vitæ cum sim unicus, ipsaque vita,
  Cur sordeo mortalibus?
Lux ego sum, cur huc vertunt sua lumina pauci?
  Dux, cur gravantur iniqui?
Vivendi recte certissima regula solus,

Aliunde formas cur petunt?
Ipſe ego ſum ſolus vera & ſine felle voluptas,
Quid eſt quod ita faſtidior?
Unica pax animi, quin huc depositis ægri
Curas edaces pectoris?
Si benefacta truces etiam meminere leones,
Referuntque belluæ vicem,
Reſpondere feri merito didicere dracones;
Si meminit officii canis,
Si redamant aquilæ, redamant delphines amantem,
Cur efferatior feris
Me non redamas, homo? cui ſemel omnia feci,
Quem condidi, quem ſanguine
Aſſerui proprio, propriæque a morte recepi
Diſpendio vitæ volens.
Si bos agnoſcit Dominum, ſi brutus aſellus
Agnoſcit altorem ſuum,
Cur me ſolus homo male gratus, noſſe recuſas,
Et conditorem, & vindicem?
Unus ego hic tibi cum cunctorum ſumma bonorum:
Quid eſt quod extra me petas?
Quorſum diſtraheris per tot diſpendia graſſans
Laborioſa inertia?
Sum placabilis, & pronus miſereſcere, quin hoc
Miſer ad aſylum confugis?
Idem juſtus, & implacabilis ultor iniqui,
Cur non times offendere?
Corpus ego, atque animum nutu ſub tartara mitto,
Noſtri metus vix ullum habet.
Proinde mei deſertor homo ſocordia ſi te
Adducet in morte tua,
Præteritum nihil eſt, in me ne rejice culpam,
Malorum es ipſe author tibi.
Nam quid adhuc ſupereſt? ſi te neque provocat ardens,
Suique prodiga charitas,
O bis marmoreum pectus! neque mitigat unquam
Adeo profuſa benignitas;
Si neque tantarum vel ſpes certiſſima rerum
Expergefacit, & allicit:
Si neque tartareæ cohibet formido gehennæ,
Neque ullus admonet pudor,
Immo ſi durant magis hæc, adduntque ſtuporem
Tam multa, tamque inſignia,
Ut facile immiteſque feras, calybemque, petramque
Rigore victo molliant.
Quid faciat pietas, quibus artibus abſtrahat ultro
Devota morti pectora?
Invitum ſervare nec eſt mentis, puto, ſanæ,
Et patria prohibet æquitas.

Hac justa Iesu Christi expostulatione correpti, non debemus, amice Lector, procrastinare correctionem Vitæ nostræ, sed protinus ad vocem invitantis Domini exuere veterem hominem cum factis suis & concupiscentiis, ne toties non exauditus Dominus, vicissim non audiat nos clamantes ad ipsum. Quemadmodum enim terra frequenter irrigata cœlesti pluvia, nec aliud proferens cultori suo, quam spinas & tribulos, exsecrabilis est, & igni traditur; ita timendum est, ne, postquam pertinacia nostra vicerit omnia remedia, Deus ob spretam ipsius bonitatem destituat nos ut deploratos, proprioque relinquat arbitrio; non secus ac Medicus nihil non expertus quidquid ars potest ad depellendum morbum, ubi videt ægrotum omnia pharmaca respuere, tandem illum suo morbo relinquit, tanquam qui nolit vivere. Ut igitur in tam grave malum non incurramus, abjecta omni mora, audiamus Iesum Christum comminantem, ne peccemus; audiamus revocantem, ne desperemus; audiamus invitantem nos ad se, ne a recta via deflectamus. Iesum inquam, Servatorem nostrum, amemus, quo nihil esse melius potest, immo extra quem nihil est omnino bonum. Hunc imitemur, qui solus est verum & absolutum pietatis exemplar, extra quem quisquis sapit, desipit. Huic uni inhæreamus, hunc unum amplectamur, hoc uno fruamur, in quo est vera pax, gaudium, tranquillitas, voluptas, immortalitas. Quid multis? summa bonorum est omnium. Extra hunc nihil suscipiamus, nihil amemus, nihil appetamus, huic uni placere studeamus. Ille sit nobis in corde, in ore, in omni vita, hunc penitus sapiamus, hunc loquamur, hunc moribus exprimere satagamus. In illo negotium, otium, gaudium, solatium, spem, præsidium omne collocemus. Hic a vigilantium animis nunquam discedat, hic dormientibus occurrat, semperque mentibus nostris observetur, donec, obita tandem in terris militia, perpetuum cum ipso triumphum agamus in cœlis.

EPILOGUS
HUJUS TRACTATUS.

EX his omnibus, quæ in duabus Prolusoriis Dissertationibus, & in istis viginti quatuor hujusce Tractatus Dissertationibus complexi sumus, amice Lector, quinque observatu digna colligere debes, quæ tibi ad probandam Christi, veri Messiæ, Divinitatem, & ad veritatem Christianæ, & Catholicæ Religionis, adversus Infideles Iudæos, & Hæreticos stabiliendam, poterunt invictam suppeditare demonstrationem Evangelicam.

In primis, adversus Infideles, virosque incredulos colligere debes, omnia Vaticinia, quæ proferunt Christiani ad probandum, Iesum Christum esse verum Messiam, non a Christianis fuisse excogitata, sicut allatrant Infideles, sed antiquissima & genuina esse Prophetarum Oracula. Primo, quia Iudæi, licet capitales sint Christianorum hostes, ultro tamen fatentur, hæc Oracula, quæ laudant Christiani, esse antiquissima, & illa ipsissima Oracula, quæ de ventuto Messia veteres cecinerunt Prophetæ, a Deo afflati & inspirati, quorum *libros*, *speciali* divinæ providentiæ beneficio, summa semper diligentia ad hæc usque tempora Iudæi per totum Orbem dispersi conservarunt. Secundo, vetustissimi Scriptores Gentiles, ante adventum Christi Domini, disertam mentionem fecerunt illorum librorum, ex quibus Christiani excerpunt Vaticinia ad probandum Iesum Christum verum Messiam: quod quidem argumento est, prædicta Vaticinia non fuisse de industria a Christianis excogitata. Tertio credibile non est, Apostolos, & Evangelistas, qui erant viri probi, candidi, ingenui, simplices, & ab omni fraude alieni, ut apparet ex eorum Scriptis, voluisse proprio marte fingere ac procudere falsa Oracula ad universum Orbem in errorem inducendum. Denique, etiamsi Apostoli & Evangelistæ voluissent falsa confingere Oracula, eaque antiquis attribuere Prophe-

phetis, nihilosecius eorum fraus confestim retecta ac propalata fuisset a Iudęis, qui penes se habebant antiquorum Prophetarum libros, quique subinde Apostolos & Evangelistas, tamquam impostores, sugillassent, explosissent, fidem omnem ipsis derogassent, & omnibus Nationibus deridendos propinassent; quod tamen nunquam fecerunt Iudæi. Nec permisisset etiam Deus optimus Maximus, ut Apostoli, & Evangelistæ, si revera fuissent impostores doctrinam suam, falsis illis & commentitiis suffultam Vaticiniis, per universum Orbem propagarent, eamque, intrepidam mortem oppetendo, innumera miracula edendo, & multa Vaticinia tam circa vocationem gentium, quam circa Iudæorum, qui Apostolorum prædicationem recipere noluerunt, rejectionem, ruinam, & integrum exterminium, proferendo, confirmarent. Hæc tamen omnia ab Apostolis & Evangelistis gesta, aut prænunciata, eventus vera esse certissime comprobavit, sicut pluribus, iisque invictis momentis ostendimus in prima Dissertatione Prolusoria ad hunc Tractatum *de Vita, Miraculis & Annis Jesu Christi*.

Secundo, colligere debes, fidem Evangelistarum, qui Historiam Iesu Christi litteris mandarunt, nullo pacto in dubium vocari posse. Primo, quia Historia Iesu Christi, quam Evangelistæ descripserunt, optime consentit cum Historia Romanorum, Iudæorum, Samaritanorum, & aliarum Nationum Gentilium. Nullis etiam veris contradictionibus est involuta, nullis eloquentiæ pigmentis fucata, sed ubique candorem, ac simplicitatem spirat, quæ omnia certissimos veræ ac sinceræ Historiæ characteres exhibunt. Secundo, Evangelistæ, dum describunt Historiam Iesu Christi, Acta illius & miracula, non in aliquo angulo Terræ, non in remotissimis Regionibus patrata, non ab obscuris testibus visa, aut audita referunt, sicut factitare solent impostores, qui fucum facere gestiunt, sed Acta & miracula Jesu Christi narrant, quæ ipsimet propriis oculis inspexerant, quæ in maxima omnium luce, hoc est, Hierosolymis, & in universa Iudæa, inspectante innumera pene Iudæorum multitudine, a Christo Domino edita sunt. Notant insuper Sacri Evangelistæ tempora, loca, personas, omnesque circumstantias, quæ spectant Vitam & Historiam Iesu Christi, atque pro defensione veritatis eorum, quæ de illo scripserunt, innumeras calamitates, exilia, persecutiones, ac tandem diram & probrosam mortem pertulerunt. Quo fit, ut nulla possit reperiri Historia, quæ evidentioribus munita sit veritatis characteribus, quam Historia Iesu Christi, ab Evangelistis exarata. Postremo, bene multa Facta Historica, quæ in Vita Christi Domini memoriæ prodiderunt Sacri Evangelistæ, vera & indubitata esse ultro fassi sunt plures antiqui Ethnici Scriptores, Christi, ejusque Religionis infensissimi hostes, quorum testimonia in medium produximus in Dissertationibus Prolusoriis.

Tertio, colligas oportet, omnia promissa & Oracula, quæ sparsa in libris Prophetarum de Messia passim leguntur, fuisse in Christo Domino adamussim impleta. Nam in Sacris his libris habetur promissio, seu prædictio Messiæ, idest, Redemptoris, suis temporibus mittendi, cui promissioni, & prædictioni innumeræ aliæ Prophetiæ adjunctæ sunt tum aliarum rerum, tum explicantes circumstantias adventus hujus Messiæ, exempli gratia quod ex Abrahamo nasciturus esset, ex stirpe Iacob, ex Tribu Iuda, & familia David; eo tempore, quo apud Iudæos Regnum deficere debebat, post quatuor Monarchias a Daniele in somnio Nabuchodonosoris explicatas, post septuaginta hebdomades ab eodem Daniele memoratas. Ne quis autem circa Chronologiam litigium movere posset, addunt Prophetæ hujus impleti temporis Notas toto Orbe conspicuas, ruinam videlicet Regni Judaici, pacem toto Orbe regnaturam, destructionem Urbis, & Templi Hierosolymitani, dispersionem Populi Iudaici, cessationem sacrificiorum, &c. adjiciunt & circumstantias loci, quod nimirum in Bethleem Messias nasciturus esset; Matris, quod ex Virgine proditurus; educationis in Nazareth. Describunt insuper

per circumstantias prædicationis Messiæ, quod citra strepitum, simplicibus verbis, in Parabolis populum esset edocturus; & virtute miraculorum tot mortuos suscitaturus; claudos erecturus; cœcos illuminaturus; mortis etiam ipsius; quod a Judæis esset reprobandus; ab amico prodendus: in iniquo judicio taciturus; instar ovis ad occisionem ducendus; cum impiis deputandus; aceto, & fel-felle potandus, &c. prædicunt itidem gloriam sepulcri ejus, & resurrectionis tertia die futuræ, nec non summam illam potestatem, qua debebat idololatriam tot annorum diuturnitate roboratam exterminare, Dei notitiam ubique propagare, Spiritum Sanctum mittere, omnes gentes tenebris idololatriæ immersas ad veri, & supremi Numinis cultum revocare, totum Orbem commovere, & in melius commutare, Reges, & Principes Terræ, superciliosos Philosophos, & superbos Oratores doctrinæ suæ jugo submittere. Denique, denunciant Prophetæ, Messiam cum majestate denuo in fine Mundi venturum ad judicandum Orbem Terrarum. Hæc sunt in summa, quæ de Messia cecinerunt Prophetæ, & quæ in Christo Domino revera, & in oculis totius Orbis fuisse completa, hoc in Tractatu tam clare demonstravimus, ut qui hoc non videt, in meridiana luce caligare, & cæcutire videatur. Enim vero, primum ostendimus in Dissertatione prima, & secunda, Christum conceptum, & natum esse ex Virgine Maria, ejusque Sanctissimum Corpus sola Spiritus Sancti operatione in mundissimo Mariæ utero fuisse compactum. Secundo, palam fecimus in tertia, & quarta Dissertationibus, Christum ex Abrahamo oriundum esse, ex stirpe Jacob, ex Tribu Juda, ex familia David. Tertio, invicte probavimus in septima, & octava Dissertationibus celebre illud Jacobi morientis vaticinium: *Non auferetur Sceptrum de Juda, &c.* aliasque Prophetias de circumstantiis loci, & temporis Nativitatis Messiæ, tam a Sacris Vatibus prædictas, quam a Judæis tunc temporis receptas, in Christi Domini ortu, exitum, & complementum suum habuisse. Quarto, evicimus in Dissertationibus decimatertia & decimaquarta, Christum Servatorem nostrum, ubi primum ad ætatem virilem pervenit, tribus prædicationis annis, nulla humana ope fretum, immo potius omni humana authoritate destitutum, & præsertim Scribarum, & Pharisæorum renitente rabie, ea aggressum fuisse, ac felici exitu perfecisse, quæ vix in cogitationem venire possunt. Sive enim doctrinam spectes, eam per illud triennium promulgavit, qua nihil sublimius ad instruendam mentem, nihil ad componendos mores sanctius, ad homines invicem justa, & pacifica societate conciliandos commodatius, ad excitandam erga Deum charitatem satius excogitari potest. Si vero miracula ab eo edita consideres, quibus doctrinam suam comprobavit, & divinitatis suæ fidem locupletissimam fecit, nihil illis potentius est ac mirabilius. Postremo, si dona, quæ hominibus contulit, perpendas, omnem spem, ac cogitationem vincunt, ea quippe sunt idololatriæ extirpatio, remissio peccatorum, reconciliatio cum Deo, spiritus novus, cor novum, homo novus secundum Deum creatus in sanctitate, & justitia, adoptio, & libertas filiorum, & cetera id genus dona, quibus promissa futurorum bonorum accedunt. Uno verbo, alias circumstantias mortis, sepulturæ, resurrectionis, & ascensionis Messiæ a Prophetis prædictas cumulatissime a Christo Domino fuisse completas, late commonstravimus in Dissertationibus sequentibus, ex quibus patet, quod quemadmodum Christus, ob effusissimam erga nos charitatem, usque ad probrosam, & vilissimam mortem seipsum humiliavit, ita & virtute Dei in resurrectione, & ascensione sua fuerit ad summum gloriæ verticem sublimatus, & nunc in Cœlis sedeat ad dexteram Dei Patris, venturus in fine Mundi cum majestate ad judicandum Orbem terrarum. Hæc omnia si ea, qua par est, attentione mediteris, Lector, nullo negotio ex Oraculis Prophetarum conficies demonstrationem ad probandum Christum esse verum Messiam, & Religionem ab ipso institutam divinis characteribus esse insignitam, adversus

quam

quam nihil mutire poterunt obstinati Judæi.

Sed potius cæca sua obstinatione, perfidia, & in Christo negando pertinacia manifesto, velint nolint, probabunt Judæi, Jesum Christum esse verum Messiam, Prophetarum Oraculis prædictum; quia, ipsimet Prophetæ hanc Judæorum in Christo negando pervicaciam præcinuerunt, futurumque dixerunt, ut Judæi Christo venienti pervicaciter repugnarent, & in Sacrarum Scripturarum intelligentia cæcutirent. *Isaias* quippe cap. 1. vers. 2. ait: *Filios enutrivi & exaltavi, ipsi vero spreverunt me: Cognovit bos possessorem suum, & asinus Præsepe Domini sui; Israel autem me non cognovit, & populus meus non intellexit. Væ genti peccatrici, populo gravi iniquitate, semini nequam, filiis sceleratis; dereliquerunt Dominum, blasphemarunt Sanctum Israel, abalienati sunt retrorsum.* Propheta quoque *Hieremias* cap. 8. vers. 9. pervicaciam Judæorum prædicit his verbis: *Quomodo dicitis, Sapientes nos sumus, & Lex Domini nobiscum est; vere mendacium operatus est stylus mendax Scribarum. Confusi sunt Sapientes, perterriti & capti sunt. Verbum enim Domini projecerunt, & sapientia nulla est in eis.* Denique, ut alia id genus pene sexcenta Prophetarum Vaticinia missa faciam, Judæorum incredulitatem, & per totum Orbem dispersionem lucutentissime prænunciavit divinus Vates *Osee* capit. 9. vers. 7. dicens: *Abjiciet eos Deus meus, quia non audierunt eum, & erunt vagi in Nationibus.* Dum ergo perfidi Judæi nunc obstinatis animis Jesum Christum verum esse Messiam negant, hac ipsa sua negatione & pertinacia probant, Jesum Christum esse verum Messiam, quia hanc Judæorum negationem & pertinaciam multis Oraculis prædixerunt Prophetæ. Hinc est, quod Deus, sicut ostendimus in prima Dissertatione Prolusoria, gentem Judaicam, licet a se jam rejectam ac reprobatam, atque Romanorum armis devictam, deleri omnino noluit, sed servari, ut hæc Judaica Natio per totum Orbem in pœnam suæ incredulitatis dispersa, iisdem Prophetarum Oraculis, quæ tenacissime omni ævo summaque sollicitudine hactenus custodivit, causam suæ ruinæ ceteris omnibus Nationibus patefaceret, eademque opera invictum veritati Christianæ Religionis testimonium ubique perhiberet. Hunc finem sibi in reprobatione Judæorum præstituisse Deum, diserte asserit *S. Augustinus* Enarratione in Psalmum 58. ubi Jesum Christum his verbis Romanam gentem, a qua Judæi domiti ac subjugati fuerunt, alloquentem inducit: *Istos inimicos meos, ipsosque, qui me occiderunt, noli occidere. Maneat gens Judæorum. Certe victa est a Romanis, certe deleta est Civitas eorum, non admittuntur ad Civitatem suam Judæi, & tamen Judæi sunt. Nam omnes istæ Provinciæ a Romanis sunt subjugatæ; Judæi tamen manent cum signo suo, nec sic victi sunt, ut a Victoribus absorberentur. Non sine causa Judæus Cain ille est, qui cum fratrem suum occidisset, posuit Deus in eo signum, ne quis eum occideret. Hoc est signum, quod habent Judæi, tenent omnino reliquias Legis suæ, circumciduntur, Sabbata observant, Pascha immolant, azima comedunt, sunt ergo Judæi, non sunt occisi, necessarii sunt, credentibus gentibus. Quare hoc? ut demonstraret nobis Deus in inimicis nostris misericordiam suam. In ramis superbiæ præcisis, inserto misericordiam suam demonstravit oleastro. Ecce ubi jacent, qui superbi erant, ecce ubi insertus es, qui tunc jacebas. Et tu noli superbire, ne præcidi merearis.*

Collige quarto ex his, quæ diximus in Dissertationibus decima tertia, & decima quarta de Doctrina, & pseudomiraculis Mahometis, religionem ab illo impostore invectam evidenter præse ferre falsitatis characteres. Doctrina siquidem illius seductoris, tota quanta est, puram putamque libidinem spirat, obscænas voluptates ut summum bonum in altera vita promittit, & in præsenti effræni cupiditati impune laxat habenas, polygamiam permittit, crassis erroribus, & putidissimis fabulis, rationi pariter ac Divinæ Majestati repugnan-

gnan-

gnantibus, a capite ad calcem scatet. Accedit etiam illius execrandæ Religionis stabiliendæ modus, qui nefarii sui Auctoris ambitionem, & Sathanæ in homines sævitiam aperte sapit. Unum enim ad propugnandam Sectam, missionemque suam confirmandam gladium sibi datum *Mahomethes* ipse profitetur, non prophetias, non miracula, non cælestis doctrinæ exhibet veritatem. Hinc suos adhortatur, ne disputando verbis suam Sectam persuadeant, sed pugnando armis ad eam alios ferro, flammaque compellere, ac pertrahere satagant. Quis, amabo, non videt huic pestiferæ Sectæ solis armis propagatæ, solis obscænarum voluptatum illecebris amplificatæ, inesse charactéres divinis oppositos?

Collige ultimo, ex erroribus nostri temporis Hæreticorum, quos in his Dissertationibus oppugnavimus, liquido constare, sanam doctrinam, & veram Ecclesiam, quæ est Sponsa Christi, apud illos Fidei desertores minime reperiri, sed utramque tantummodo haberi in Religione Catholica, quæ doctrinam Christi tam in Fide, quam in moribus ab ipsis Apostolorum temporibus ad hanc usque ætatem per continuam Summorum Pontificum, & Episcoporum successionem usque ad Summum Pontificem Innocentium XIII. nunc Clavum Catholicæ Ecclesiæ feliciter gubernantem, propagatam, absque ulla vicissitudine fartam tectamque custodit, quæ etiamnum toto Orbe diffusa miraculorum dono, & sanctitatis ubique sparso odore efflorescit, omnisque erroris impatiens, hæreses, quæ hactenus emerserunt, quasve hujus temporis Heretici recoxerunt, damnat, & proscribit sacra, & indeficienti authoritate, adversus quam portæ Inferi non prævalebunt, juxta Oraculum Jesu Christi, Servatoris nostri.

APPARATUS
CHRONOLOGICUS

Ad faciliorem comparandam notitiam rerum, quæ dictæ sunt in Dissertationibus Chronologicis de annis Nativitatis, Baptismi, & Mortis Christi Domini.

REm Lectori haud ingratam me facturum esse arbitror, si ad calcem hujusce Tractatus de Mysteriis, & Annis Christi Servatoris nostri subnectam hunc Apparatum Chronologicum, in quo majori, qua fieri poterit, claritate, exponam Elementa, seu principia Chronologię, quorum notitia apprime necessaria est ad uberiorem explicationem rerum, quæ dictę sunt in Dissertationibus Chronologicis de Annis Nativitatis, Baptismi, & Mortis Christi Domini. Hunc autem Apparatum Chronologicum tribus comprehendam Paragraphis. In primo agam de Cyclis Solis, Lunę, & Indictionis: In altero, de Periodis tam Gręcis, quam Latinis, quę ex illis Cyclis coalescunt. In tertio differam de pręcipuis Æris, & nobilissimis Epochis, quibus tanquam fixis, & immotis cardinibus, rerum gestarum indigitantur tempora.

PARAGRAPHUS I.

De Cyclis Solis, Lunæ, & Indictionis.

UT facilius intelligatur quid sit Cyclus Solis, observandum est, duplicem esse Annum Solarem, Astronomicum unum, seu Tropicum; alterum vero Civilem, seu Communem, & ad popularem usum accommodatum, quique vulgo Annus *Julianus* appellatur; ita dictus a Julio Cęsare, qui Kalendarium Romanum correxit, & emendavit. Annus Solaris Astronomicus, seu Tropicus,

cus, est spatium temporis, quo Sol totum Zodiacum perlustrat, initio sumpto ab aliquo Zodiaci puncto, donec ad idem punctum revertatur. Hic annus Solaris Tropicus, juxta Tabulas Alphonsinas, praetes dies 365. habet quinque horas, minuta 49. secunda 16. juxta vero *Dominum Casinum*, egregium hujus aetatis Mathematicum, praeter dies 365. complectitur quinque horas, minuta 48. & secunda 37. Hic autem Annus Solaris Tropicus censetur accuratissimus, & ad certas Astronomiae regulas exactus. E contra vero Annus Solaris Civilis, qui Julianus dicitur, minus est accuratus, constat siquidem diebus 365. & sex horis integris; quo fit, ut Annus Solaris Civilis, seu ordinarius, superet, juxta Tabulas Alphonsinas, Annum Solarem Tropicum undecim minutis. Porro undecim illa minuta, quibus Annus Solaris Civilis, seu Julianus, superat Annum Solarem Tropicum, neglecta a tempore Concilii Nicaeni, quod celebratum est Anno Aerae Christianae 325. sensim sine sensu usque ad Annum 1582. in decem dies integros excreverant, sicque Vernum Aequinoctium, quod a Patribus praedicti Concilii ad diem 21. Mensis Martii erat defixum, paulatim a sua sede dimotum est, ita ut anno Aerae Christianae 1582. ad diem 10. & 11. mensis Martii migrasset. Quem errorem ut castigaret Gregorius XIII. Summus Pontifex, & Aequinoctium Vernum, quod ultro, citroque fluctuabat, ad pristinam, seu Nicaenam stationem restitueret; post diuturnam, & maturam deliberationem habitam cum doctissimis id aetatis Mathematicis, & Astronomis, jussit ut hoc anno 1582. Mense Octobri decem eximerentur dies, hoc est, ut post diem quartam Mensis Octobris, S. Francisco sacram, dies sequens non esset quinta, sed decima quinta, quibus expunctis decem diebus, sublatus est error, quem a tempore Concilii Nicaeni minuta illa non computata in Novilunia, & Plenilunia invexerant, nam Anno sequenti 1583. Vernum Æquinoctium decem diebus serius, quam ante Kalendarii Gregorianam emendationem contigit, ac proinde cum ante correctionem Aequinoctium Vernum incideret in diem 11. mensis Martii, eo anno 1583. accidit prope diem 21. Martii, eumdemque deinceps in annis sequentibus ordinem tenuit. Sed ne temporis progressu Aequinoctium Vernum a die 21. Martii, ad quam fuerat revocatum, dimoveretur, & versus mensis initium denuo progrederetur, sapienter a Gregorio XIII. instituta est haec intercalandi ratio, ut retenta quidem consueta ratione intercalandi quarto quoque anno, qui *Bissextilis* vulgo appellatur, omnes praeterea centesimi anni, qui ante Gregorianam Kalendarii correctionem Bissextiles erant, non omnes in posterum haberent bissextum, sed tres primi centesimi communes essent, hoc est, absque bissexto; quartus vero centesimus annus bissextilis permaneret. Ab hac tamen Lege Summus ille Pontifex excepit annum 1600. quem anno correctionis Kalendarii proximum, bissextilem esse voluit; itaque post Gregorianam Kalendarii reformationem tres primi centesimi anni, videlicet 1700. 1800. 1900. debent esse sine bissexto, quartus vero insequens centesimus, annus, idest annus 2000. bissextilis permanebit, idemque intercalandi ordo servabitur in aliis sequentibus centesimis annis. Qua certe accuratissima intercalandi ratione consuluit Gregorius XIII. Aequinoctii Verni stabilitati, effecitque ut in 20. ac 21. die mensis Martii perpetuo fixum permaneret, & non amplius hac illac sine fraeno vagaret.

Hac praemissa observatione, fatentur omnes Chronologi Cyclum Solarem nihil aliud esse, quam spatium 28. annorum, qui numerus ex quaternario septies sumpto emergit. Ratio autem cur Cyclus Solaris constat 28. annis, nulla alia suppetit, nisi, quia, ut mox dictum est, annus Solaris Civilis, quique Julianus dicitur, complectitur dies 365. & sex horas integras, quae quidem sex horae quater ductae constituunt quarto quoque anno diem integrum, qui vulgo appellatur *Bissextilis*, eo quod sexto Kalendas Martias accidere soleat, bisque *sexto*

to Kalendas Martias eo anno pronuncietur, scilicet die 24. & 25. Februarii. Porro, hic dies bissextilis, qui quarto quoque anno ex relictis horarum appendicibus consurgit, in causa est cur Cyclus Solis constet annis 28. Enimvero, si annus Solaris Civilis contineret duntaxat dies 365. sine ullis horarum appendicibus, quæ singulis quadrienniis in unum diem coalescunt, haberet quoque hebdomades quinquaginta duas, & unum diem superfluum, trecenti quippe, & sexaginta quinque dies per septem distributi, constituunt quinquaginta duas hebdomades, & unum diem superfluum, & sic quia per septem ferias annus elabitur, quæ per totidem Lit. Domin. a, b, c, d, e, f, g, exprimuntur, a quacumque feria auspicaretur annus, in eadem feria, Litterave Dominicali terminaretur; ac proinde intra septem annos Cyclus Solaris absolveretur, Litteraque Dominicalis e vestigio inveniretur. At in anno Solari civili, bissextilis annus hunc æquabilem penitus interturbat ordinem, nam annus bissextilis non in eamdem feriam, a qua orditur, desinit; sed in sequentem, unde in anno bissextili, idest, singulis quadrienniis, invertitur & feriarum, & Litterarum Dominicalium ordo. Quapropter ut hæc vicissitudo, quam in ferias, & Litteras Dominicales inducit bissextilis annus, intra certos fines cohiberi posset, peropportune inventus est iste Cyclus Solis conflatus annis 28. quibus emensis, eodem ordine quo cœperunt, redeunt Litteræ Dominicales. In anno bissextili duplex semper occurrit Littera Dominicalis, una videlicet, quæ retinetur usque ad sexto Kalendas Martias, altera vero, quæ a sexto Kalendas Martias incipit, & deinceps per anni labentis circulum servatur. Ordine autem retrogrado Litteræ Dominicales in Cyclo Solis disponi debent, sicut in schemmate sequenti.

Advertat Lector, hunc Cyclum Solarem, post Gregorianam Kalendarii reformationem, in tribus quibuslibet primis centenariis immutari circa ordinem Litterarum Dominicalium. Ratio est, quia olim omnes centesimi anni bissextiles erant, adeoque duplicem habebant Litteram Dominicalem, at post Gregorianam, ut mox observatum est, Kalendarii reformationem, in tribus primis centenariis tria bissexta perimuntur, quo fit ut, post Gregorianam reformationem, tres primi centesimi anni, qui bissexto multantur, unam tantum retineant Litteram Dominicalem; alteram vero, quam antehac habebant, relinquant anno sequenti. Inde maxima in Cyclo Solari circa ordinem Litterarum Dominicalium oritur perturbatio, ad quam tollendam *Aloysius Lilius*, Romanus, insignis Mathematicus, miro artificio *Tetracosieteridem*, seu Cyclum 400. annorum, contexuit, quem Cyclum inchoavit a Littera Dominicali G, & deinde ordine retrogrado sic Litteras Dominicales disposuit, ut transactis annis 400. fiat regressus ad eamdem Litteram Dominicalem G, unde totius complicationis ductum est initium, eodemque ordine, quo antea, Litteræ Dominicales, juxta Gregorianam Kalendarii reformationem, revertantur. Sed de hoc Aloysii Lilii Tetracosieteride plura legi possunt apud Christophorum Clavium, & Petavium, qui contra Scaligerum multa in gratiam, & vindicias Kalendarii a Gregor. XIII. castigati erudite, & copiose scripserunt.

Ut autem Lector facili negotio invenire possit annum currentem Cycli Solaris, tria præstet oportet. Primo, inspicere debet quotus sit annus Æræ vulgaris. Secundo, anno currenti Æræ vulgaris novem addet annos (quia annus primus Æræ vulgaris, seu Christianæ, incidit in annum decimum Cycli Solaris, ut omnes ad unum fatentur Chronologi, oportet ergo ut novem illi anni, qui ante exordium Æræ Christianæ effluxerunt, semper addantur anno currenti Æræ Christianæ, ut annus Cycli Solaris inveniri possit) denique, totam illam summam, quæ ex Æræ vulgaris, & novem ei additis annis exurgit, dividet per annos 28. & confestim annum, seu Cycli Solaris numerum inveniet. Nam si quid, facta illa divisione, ex prædicta summa di-

distributa per annos 28. residuum fuerit, id quod residuum erit, denotabit numerum, seu annum currentem Cycli Solaris. Si vero ex prædicta summa nihil fuerit residuum, signum erit tunc esse annum ultimum, seu vigesimum octavum Cycli Solaris. Exempli causa, scire vis hoc anno quotus sit annus Cycli Solis, quid ergo tibi facto opus est? Inspicias primum oportet quotus sit annus Æræ vulgaris, & invenies esse annum Æræ vulgaris 1724. Deinde, anno Æræ vulgaris 1724. novem addes annos, sicque summam habebis annorum 1733. Denique, totam hanc summam annorum 1733. divides per annos 28. & quia hac facta divisione vigesimus quintus numerus erit residuus, confestim intelliges, annum vigesimum quintum Cycli Solaris concurrere cum labenti anno Æræ vulgaris 1724. Quæ omnia, ut facilius memoria teneantur, duobus hisce verbus sunt comprehensa.

Junge annis Domini ter ternos, perque viginti
Octo seca summam, Syclus Solaris habetur.

CYCLUS SOLIS.

Anni.	*Litt. Domin.*
1	g f
2	e
3	d
4	c
5	b a
6	g
7	f
8	e
9	d c
10	b
11	a
12	g
13	f e
14	d
15	c
16	b
17	a g
18	f
19	e
20	d
21	c b
22	a
23	g
24	f
25	e d
26	c
27	b
28	a

De Cyclo Decennovennali Lunæ, seu de Aureo Numero.

OBservandum primo, duplicem esse Mensem Lunarem, *Periodicum* unum, & *Synodicum* alterum. Mensis Lunaris Periodicus ille dicitur, quo Luna suum decurrit Orbem, & hic mensis absolvitur diebus 27. horis 7. minutis 43. secundis 7. Mensis Lunaris Synodicus, quippe in usu communi usurpatur, ille est, quo Luna ab una cum Sole phasi, seu conjunctione ad alteram redit, & hic Mensis Lunaris constat diebus 29. horis 12. minutis 44. secundis 3. ut videre est in Tabulis *Hiperci*, *Alphonsi*, *Copernicis*, *Prutenicis*, & *Parisiensibus*. Hic Mensis etiam vocatur *Astronomicus*, quia Astronomi in suis calculis, & observationibus eo uti solent, ut Novilunia, Plenilunia, & Eclypses dignoscere possint.

Observandum secundo, duplicem itidem esse annum Lunarem, Civilem unum, Astro-

Astronomicum alterum. Annus Lunaris Civilis, seu Popularis complectitur dies 354. absque horarum, & scrupulorum appendicibus. Annus vero Lunaris Astronomicus habet dies 354. horas 8. minuta 48. & secunda 38. Ratio illius discriminis est, quia in anno Lunari Astronomico, præter dies, inseruntur aliquot horę, & scrupula horarum, seu minuta 48. & secunda 38. At in anno Lunari Civili, qui ad Populorum, & Civitatum usum institutus est, recensentur quidem dies 354. sed absque horis, nec numerantur horarum scrupula, seu minuta 48. secunda 38. quæ insunt singulis mensibus Lunaribus. Verum ita colliguntur illa horar. scrup. ut intra 32. Lunationes, seu intra 32. menses Lunares diem integrum constituant, qui quidem dies in anno Lunari civili cavæ Lunationi additur, ut hoc pacto annus Lunaris civilis cum anno Lunari Astronomico concilietur. Communiter autem annus Lunaris civilis dividitur in duodecim menses, quorum sex habent Lunationes plenas, idest 30. dierum, sex vero alii habent Lunationes cavas, idest 29. dierum. Ratio est, quia mensis Lunaris civilis, ut mox dictum est, præter dies 29. complectitur horas 12. quæ quidem 12. horæ intra duas Lunationes efficiunt diem integrum, unde necesse est ut, intra duodecim menses Lunares, sex sint menses, qui habeant Lunationes plenas, hoc est 30. dierum, sex vero alii menses habeant Lunationes cavas, idest 29. dierum.

Observandum ultimo, annum Lunarem minorem esse anno Solari 11. diebus. Annus quippe Lunaris constat diebus 354. annus vero Solaris diebus 365. ut igitur Græci annos suos Lunares cum annis Solaribus æquare possent, solebant in suis Cyclis menses intercalare, ut ex illa intercalatione annus Lunaris annum Solarem assequeretur. Menses autem, quos intercalabant, dicebantur menses Embolimæi, & annus, cui inserebatur mensis intercalaris, appellabatur similiter annus Embolimæus, quia ille annus, præter duodecim Lunationes, seu menses Lunares, habebat insuper Lunationem decimam tertiam, quæ dicebatur intercalaris; unde in hoc anno Embolimęo erant tredecim menses Lunares, duodecim videlicet communes, & decimus tertius intercalaris. De Cyclis, quos olim Græci excogitarunt ad suos annos Lunares cum annis Solaribus æquandos, lato calamo agit *Henricus Dudovellus* in libro, quem edidit, *de veteribus Græcorum, Romanorumque Cyclis*. Quapropter, ne actum agere videar, in his explicandis non immorabor. Dicam tamen breviter, quinque potissimum Cyclos fuisse a Græcis excogitatos, quorum primus appellatur *Dietericus*, seu Cyclus duorum annorum, alter *Tetraetericus*, seu Cyclus quatuor annorum, tertius dicitur *Octaetericus*, seu Cyclus octo annorum, quartus vocatur *Heccaadecaetericus*, seu Cyclus sexdecim anorum, ultimus appellatur *Enneadecaetericus*, seu Cyclus novemdecim annorum. De quatuor prioribus Græcorum Cyclis nihil impræsentiarum dicam, quia eorum usus omnino obsolevit, totque morosis, implexis, & vanis obvolvuntur difficultatibus, ut plane otiosi hominis sit in his tricis male operam locare. Hic duntaxat paucis explicabo quid sit Cyclus Lunæ, dictus *Enneadecatericus*, seu Decennovennalis, cujus Auctor fuit Meto, Atheniensis, & quo olim Christiani ad Paschalem celebratem, & festorum disponenda tempora ante Gregorianam Kalendarii correctionem usi sunt.

Cyclus igitur Decennovennalis, nihil aliud est, quam revolutio 19. annorum, quibus decursis, Neomeniæ, seu Novilunia ad idem ferme principium redeunt unde profectæ sunt, ita ut evoluto *illo* annorum Cyclo, iterum annus, qui sequitur, dicatur primus, deinde secundus, postea tertius, donec perveniatur ad decimum nonum, post quem rursus incipit annus primus hujus Cycli Decennovennalis. Hunc Cyclum tanti fecerunt antiqui, ut illum vulgo *Aureum numerum* appellarent; sed eos hac in re a vero aberrasse fatentur omnes Chronologi. Falsum quippe est, quod sibi persuaserunt antiqui, post novendecim annos fieri peræquationem utriusque Syderis, & Lunam ad idem punctum reverti, Ple-

Plenilunia post intervallum novemdecim annorum antevertere pristinam Epocham hora 1. & min. 27. Ratio illius est, quia Cyclus novemdecim annorum Solarium Julianorum constat diebus 6939. horis 18. at Cyclus novemdecim annor. Lunarium Astronomicorum continet tantummodo dies 6939. horas 16. minut. 32. Ex quo liquido patet, Cyclum decennovennalem annorum Lunarium minorem esse Cyclo decennovennali annorum Solarium Julianorum hora una, minuut. 27. Ac subinde post intervallum novemdecim annorum Novilunia, & Plenilunia tempus anticipare hora una, minutis 27. & post spatium annorum 304. Lunationes citius accidere horis fere 23. Quare, cum a celebratione Concilii Nicæni habiti anno 325. usque ad Gregorianam Kalendarii reformationem effluxerint anni 1257. Novilunia, & Plenilunia quatuor & amplius diebus accidere solebant, quam Cyclus decennovennalis indicaret, sicque Festum Paschæ nona Luna 15. in 21. sed a Luna 19. in 25. celebrabatur. Hoc vitio ante Gregorianam correctionem laborabat Cyclus decennovennalis Lunæ, at post correctionem jussu illius Summi Pontificis adornatam, longe mendosior evasit Cyclus ille decennovennalis. Enim vero annus Solaris Tropicus, post reformationem Gregorianam, continet dies 365. horas quinque, & minuta 49. ac proinde novemdecim anni Solares Tropici complectuntur dies 6939. horas 14. & minuta 10. Cyclus vero Lunæ decennovennalis habet dies 6939. horas 16. minuta 32. quo fit, ut post Gregor. Kalendarii reformationem inter Cyclum Lunæ decennovennalem, & Cyclum decennovennalem annorum Solarium Tropicorum sit dissidium duarum horarum, & viginti duorum minutorum, adeo ut intra spatium 196. circiter annorum, Novilunia uno die tardius accidant. Cui Cycli decennovennalis vitio cum nullum posset adhiberi remedium, *Aloysius Lilius* ad perpetuam Neomeniarum revolutionem obtinendam? Cyclum Epactarum 30. in Kalendario Ecclesiastico magno cum artificio ordinavit, servata plenorum, & cavorumque mensium alternatione, ut videre est apud jam laudatos Christophorum Clavium, & Dionysium Petavium, qui de Epactis, & de Gregoriana Kalendarii reformatione uberrime differunt.

Gravefon de Mysteriis Tom. II.

Ad inveniendum annum Cycli Lunæ decennovennalis, tria præstanda sunt. Primo, investigari debet quotus sit annus Æræ vulgaris. Deinde, decurrenti anno Æræ Christianæ semper addenda est unitas (fatentur siquidem omnes Chronologi, annum primum Æræ vulgaris incidisse in annum secundum Cycli Lunæ decennovennalis. Oportet ergo primam Cycli decennovennalis unitatem, quæ ante initium Æræ vulgaris fluxerat, semper addere anno currenti Æræ vulgaris. Denique, hęc annorum summa dividenda est per 19. annos. Si quid, facta illa divisione, residuum sit, id numerum, seu annum Cycli decennovennalis huic anno debitum indicabit. Si vero, facta illa divisione nihil residuum sit, annus Cycli decennovennalis huic anno debitus, erit ultimus, seu decimus nonus. Ex. gr. si huic currenti anno Æræ vulgaris 1724. unitatem addas, habebis summam annorum 1725. quam summam, si per 19. annos distribuas, residuus erit numerus decimus quintus: sequitur ergo annum decimum quintum Cycli decennovennalis Lunæ debitum esse huic currenti anno Æræ vulgaris 1724. Quæ omnia, ad juvandam memoriam, his versibus continentur:

Unum addes annis Domini summamque novennis,
Et denis tribues, numerus tibi ut aureus adsit.

De Indictione.

CYclus Indictionis est revolutio 15. annorum, quibus exactis ad unitatem sit regressus, idest, evoluto semel spatio 15. annorum, annus, qui sequitur, dicitur primus, deinde secundus, postea tertius, & sic deinceps, donec ventum sit ad annum decimum quintum, post quem rursum incipit annus primus.

Pluribus perdoctis Chronologis videtur Indictionis nomen a pensitatione Annonarum, & Tributorum, quę a Romanis indicebantur, originem habuisse. Certo quippe constat, Romanos solitos esse Provinciis, quæ in eorum potestatem veniebant, Tributa imponere. Sic Antiochia anno Urbis Romæ conditę

P 690.

690. Palæſtina anno Urbis conditæ 691. Cicilia maritima an. Urbis conditæ 687. a Pompejo in poteſtatem Populi Romani redactæ, Tributa Reipublicæ perſolvere juſſæ ſunt. Probabile igitur eſt, Indictionis nomen a penſitatione annonarum, & tributorum ortum habuiſſe. At cur Indictio annis 15. conſtet, & quo tempore uſurpari cœperit? necdum ſatis Chronologis eſt exploratum. Alii, cum Auctore Chronici Alexandrini, Indictionum originem ad C. J. Cæſaris tempora referunt. Alii ad annum ſecundum Imperatoris Auguſti. Alii denique, quorum mihi magis arridet ſententia, Indictionum originem acceptam referunt Conſtantino Magno, qui poſt profligatos apud Veronam Maxentii Tyranni exercitus, ipſumque Romæ occiſum ad Pontem Milvium, ſicut ſcribunt Victor, Oroſius, & alii Scriptores Romani, Tributorum Indictionem Italiæ impoſuit menſe Septembri anni Æræ vulgaris 312. qui fuit ſeptimus Imperatoris Conſtantini, & Maxentii Tyranni, ut cenſent Baronius, Petavius, Pagius, & Noriſius. Non eſt tamen improbabilis conjectura doctiſſimi Patris Pagii, qui in Diſſertatione hyppatica cenſet poſt Scaligerum exordium Indictionis annorum 15. deſumendum eſſe a quinquennalibus, decennalibus, & vicennalibus Imperatorum, in quibus ſolemniis multa peragi ſolebant, videlicet nova Templa ædificabantur, vel dedicabantur, Edicta in favorem Religionis, vel boni publici promulgabantur, Tributa tollebantur, aut laxabantur. Donativa, militibus, ac populis dabantur, rei e carceribus dimittebantur, a præclariſſimis Oratoribus panegyrici de Imperatoribus publice recitabantur, convivia, epulæ, ſpectacula celebrabantur cum votis ſolemnibus, ludis Circenſibus, Gladiatoriis, Amphiteatralibus, Scenicis, Thymeliacis, & ſacrificiis, quæ *Hecatumbæ* appellabantur, in quibus centum hoſtiæ ad aram mactabantur. Hunc morem magna pompa celebrandi quinquennalia, decennalia, & vicennalia Imperatorum ab Imperatore Auguſto inductum Imperatores Chriſtiani, pace per Conſtantinum Eccleſiæ reddita, retinuerunt; cum hoc tamen diſcrimine, quod antiquato ſuperſtitioſo idolorum cultu, ad aram Dei Opt. Max. pro decenniis, ac vicenniis ſuis ſacrificia offerebant, vota nuncupabant, & gladiatorum ludis omiſſis, Circenſes tantum, ac Theatrales ludos exhibebant, vero Deo Templa conſtruebant, ac falſorum Deorum delubra ſolo æquabant. Ab illis igitur quinquennalibus, & decennalibus Imperatoris Conſtantini exordium Indictionis 15. annorum ſumendum eſſe non improbabiliter docent Scaligerus, & Pagius.

Triplex vulgo a Chronologis diſtinguitur Indictio. Prima appellatur Indictio *Conſtantinopolitana*, ſeu *Græca*. Altera, *Conſtantiniana*, ſeu *Imperatoria* dicitur. Tertia, *Romana* ſeu *Pontificia*, nuncupatur, eaque etiamnum Summi Pontifices in ſuis Bullis, ſeu Diplomatibus utuntur. Indictio *Conſtantinopolitana* ſumit exordium a Kalendis menſis Septembris anni Æræ vulgaris 312. & de hac Indictione loquitur *S. Ambroſius* in lib. de Arca, & Noe Cap. 17. & in Epiſt. 23. alias 84. quæ eſt ad Epiſcopos per Æmiliam conſtitutos de celebritate Paſchæ, ſicut diſerte oſtendit Cardinalis *Noriſius* cap. 6. Diſſert. 3. de Epochis Syro-Macedonum. *Indictio Conſtantiniana* initium ſumpſit 8. Kalendas Octobris, ſeu die 24. Septembris anni Æræ vulgaris 312. poſt victoriam a Conſtantino Magno de Maxentio Tyranno reportatam. Hæc Indictio Conſtantiniana poſterior eſt Conſtantinopolitana diebus 24. Denique, *Indictio Romana*, ſeu Pontificia, illa eſt, quæ a Kalendis Januariis ſimul cum anno Juliano exordium ducit, quare poſterior eſt Indictione Conſtantinopolitana quatuor integris menſibus, Indictione vero Conſtantiniana tribus menſibus, & octo diebus, cœpitque Kalendis Januariis anni Æræ vulgaris 313. Hæc autem triplici Indictionis nota Chronologica plurimum juvat ad ſecernenda tam Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, quam prophanæ genuina monumenta a ſpuriis, & adulterinis. Conſtat ſiquidem, Concilia, ac bene multa Scripta cum Græcæ, tum Latinæ antiquitatis, variis illis Indictionibus notari. Oſtendit etiam mul-

multis exemplis Card. *Norisius* c. 4. Diss. 4. *de Epochis Syro Macedonum*, in vetustis quibusdam Ecclesiasticis monumentis perperam Indictionum annos notari, quod facile deprehendere, & corrigere poterit quisquis ad triplicis Indictionis, a nobis præfixum, exordium volet animum advertere.

Ut Lector facile invenire possit annum Indictionis Romanæ, quę, ut mox diximus, initium habuit Kalendis Januarii anni Æræ vulgaris 313. tria prętare debet. Primo, oportet ut observet quotus sit annus decurrens Ærę Christianę. Secundo, tres annos addere debet currenti anno Ærę vulgaris, seu Christianę (consentiunt quippe omnes Chronologi, annum primum Ærę vulgaris incidisse in annum quartum Indictionis, ac subinde tres illos Indictionis annos qui ante primum Ærę vulgaris annum effluxerunt semper addendos esse labenti anno Ærę Christianę.) Tertio, totam hanc summam distribuere debet per 15. annos. Qua facta divisione, si nihil est reliqui, annus Indictionis erit ultimus, seu decimus quintus. Si vero facta illa divisione, residuus sit aliquis numerus, hic numerus residuus currentem Indictionis annum indigitabit. Ex. causa, huic labenti anno Ærę vulgaris 1724. addantur tres anni, succrescet summa annorum 1727. quę annorum summa divisa per 15. annos relinquit numerum binum. Annus igitur binus Indictionis concurrit cum anno Ærę vulgaris 1724. Quæ omnia duobus istis versibus continentur:

Si tribus adjunctis, Domini diviseris annos
Ter tibi per quinos Indictio certa patebit.

PARAGRAPHUS II.

De Periodis tam Græcis, quam Latinis, quę ex Cyclis sunt conflatę.

TRes potissimum Periodi Græcæ recensentur, Antiochena videlicet, Alexandrina, & Constantinopolitana, de quibus non minus late, quam diserte tractat doctissimus *P. Antonius Pagius* in speciali Dissertatione de Periodo Gręco-Romana. *Periodus Antiochena* nihil aliud est, quam spatium 5493. annorum, quos Græci Antiocheni effluxisse autumant a condito Mundi usque ad Christi Domini Natale, quod hæc Periodus consignat anno Juliano 45. seu anno Imperii Augusti quadragesimo quarto. Hęc autem Periodus, quam ad Latinorum usum flexit, & accommodavit clarissimus *Pater Pagius*, Cyclos Solis, Lunę, & Indictionis perinde exhibere potest, ac Periodus Juliana, de qua mox sermonem habebimus, dummodo quatuor observentur regulę, quas in laudata Dissertatione suppeditat doctissimus ille Auctor. Prima regula est, ut anni initium non a mense Septembri, sicut Græcis solemne est, sed a Kalendis Ianuariis more Latinorum ducatur. Altera regula est, ut retineatur Indictio, quam reddit Periodus Antiochena. Tertia, ut e Cyclo Lunę, quem reddit Periodus Antiochena, unitas abjiciatur. Postrema regula est, ut Cyclo Solis, quem exhibet Periodus Antiochena, quatuor unitates addantur. Has quatuor regulas, si Lector accurate observet, confestim Cyclos Solis, Lunę, & Indictionis dignoscere poterit beneficio Periodi Antiochenę. Nam ex. gr. annus 45. Iulianus, seu annus quadragesimus quartus Imperii Augusti, quo Ecclesia Romana, Dionysium exiguum secuta, Christum Dominum natum esse supponit, munitur Cyclo Solis 9. Cyclo Lunę 1. Cyclo Indictionis 3.; ut in confesso est apud omnes Chronologos; porro, eosdem Cyclos tibi exhibebit Periodus Antiochena, si regulas a clar. Pagio traditas executioni mandare velis. Enimverò, annus Periodi Antiochenę 5493. concurrit cum anno Juliano 45. seu cum anno Imperii Augusti 44. cui Natale Christi Dionysianum consignatur. Si ergo hęc summa annorum 5493. dividatur per 15. annos, relinquet annum Indictionis tertium, qui juxta pręmissam regulam retineri debet, Si vero hęc summa annorum 5493. distribuatur per annos 19. reddet Cycli Lunę annum secundum. Quapropter juxta aliam statutam regulam removeri debet unitas e Lunę Cyclo, quem reddit Periodus Antiochena, & sic residuus erit annus Pri-

mus Cycli Lunæ. Denique, si hæc summa annorum 5493. dividatur per annos 28. relinquet annum quintum Cycli Solaris; addantur ergo, juxta assignatam regulam, quatuor unitates, seu quatuor anni Cyclo Solari, quem exhibet Periodus Antiochena, & manifesto patebit, annum Julianum 45. seu annum Imperii Augusti 44. cui consignatur Natale vulgare Christi, & cum quo concurrit annus Periodi Antiochenæ 5493. muniri Cyclo Solis 9. Lunæ 1. Indictionis 3. & sic in ceteris annis ejusdem Periodi Antiochenæ, easdem servando regulas, nullo negotio Lector inveniet Cyclos Solis, Lunæ, & Indictionis.

Hanc autem Periodum Antiochenam, sic ad usum Latinorum revocatam optimo jure clarissimus Pagius *Græco-Romanam* appellat, quæ universæ temporum doctrinæ lumen, ac incrementum affert, non secus ac Periodus Juliana. Nam, præterquamquod Periodus Antiochena, seu Græco-Romana, Cyclos Solis, Lunæ, & Indictionis exhibere potest, sicut mox ostensum est, concordes etiam omnes Chronologos reddit circa præcipuas epochas, omniumque Scriptorum Latinorum, qui Hebræorum calculum sequuntur, includit Chronologias, ita ut omnes Chronologi Latini, quamvis de Mundi exordio, & de anno proprii Natalis Christi maximas inter se moveant altercationes, possint attamen in supputatione annorum, qui a conditu Mundi usque ad Natale Christi vulgare, seu Dionysianum, fluxerunt, Periodum Græco-Romanam usurpare. Ex. gr. compertum est omnibus Chronologis, Christi Natale vulgare, seu Dionysianum, concurrere cum anno Periodi Græco-Romanæ 5493. Chronologi ergo, qui cum Usserio computant a creatione Mundi usque ad Natale Christi Dionysianum annos 4003. debent conjungere Mundi exordium cum anno Periodi Græco-Romanæ 1490. sicque suam ordiri Chronologiam, *Mundus conditus est anno Periodi Græco-Romanę* 1490. Deinde, numerando cum Usserio a creatione Mundi usque ad Natale vulgare Christi annos 4003. comperient, Natale vulgare Christi concurrere cum an. Periodi Græco-Romanæ 5493. Similiter qui cum Petavio Natale vulgare Christi consignant anno ab exordio Mundi 3983. debent connectere primum annum Mundi cum anno Periodi Græco-Romanæ 1510. sicque suam inire Chronologiam, *Mundus conditus est anno Periodi Græco-Romanæ* 1510. Dein, putando cum Petavio ab exordio Mundi usque ad Natale vulgare Christi annos 3983. invenient Natale vulgare Christi incidere in annum Periodi Græco-Romanæ 5493. Idem dicendum est de aliis Chronologis Latinis, quorum Chronologię in Periodo Græco-Romana includuntur. Nullus quippe est Chronologus ex his, qui Hebraicis, & Latinis adhærent Codicibus, qui a conditu Mundi usque ad Natale vulgare Christi plures annos colligat quam 5493. immo nullus eorum est, qui tantam annorum summam ante Natale vulgare Christi fluxisse existimet. Quapropter, omnes Chronologi Latini, licet in recensendis annis, qui a creatione Mundi ad Natale usque vulgare Christi sunt elapsi, multum inter se discrepent, possunt attamen in supputatione annorum uti periodo Græco-Romana, & illius beneficio concordes esse circa annum Natalis vulgaris Christi, & circa alias nobiliores Mundi Epochas. Sed de his, & aliis utilitatibus, quas in rebus Chronologicis affert Periodus Græco-Romana, late differit doctissimus *Pagius* in elegantissima, quam edidit, Dissertatione *de Periodo Græco Romana*, qua etiam in conscribendis Ecclesiæ Annalibus usus est. Quapropter, tantum abest, ut ipse cum *Samuele Basnagio* Tom. 2. Annalium Politico-Eccles. Dissertatione undecima, existimem, frustra insudasse *Pagium* in excogitanda nova illa periodo Græco-Romana, ut potius Auctor sim omnibus qui Historiæ Ecclesiasticę, & Chronologię studio incumbunt, ut hanc periodum *Gręco-Romanam* calleant, & in ea strenue se se exerceant, quo majori fructu & utilitate Annales Ecclesiasticos, a doctissimo illo Auctore concinnatos a lectitare possint.

Ut inveniatur annus, qui decurrit periodi Græco-Romanę, duo observari

vari oportet. Primo, inspici debet quotus sit annus Æræ vulgaris, deinde semper addendi sunt anno labenti Æræ vulgaris anni 5493. cujus additionis ratio est, quia annus primus Æræ vulgaris connectitur cum anno periodi Græco-Romanæ 5490. supponunt ergo Chronologi, qui in putatione annorum periodo Græco-Romana utuntur, fluxisse ante Æram vulgarem annos 5493. quæ annorum summa semper addenda est anno Æræ vulgaris, ut annus periodi Græco-Romanæ inveniri possit. Exemp. causa, huic Æræ vulgaris labenti anno millesimo septingentesimo vigesimo quarto addo annos 5494. ex qua additione emergit summa 7217. inde certissime dignosco, annum periodi Græco-Romanæ 7217. concurrere cum anno labenti Æræ vulgaris 1724.

Periodus Alexandrina est spatium 5501. annorum, quos Græci Alexandrini elapsos esse putant ab exordio Mundi usque ad Christi Domini Natale, quod prædicta periodus consignat anno Juliano 43. seu anno Imperii Augusti quadragesimo secundo. Ex quo patet discrimen, quod intercedit periodum Alexandrinam inter & periodum Antiochenam. Nam periodus Alexandrina illigat annum Incarnationis Domini anno Juliano 43. seu anno Imperii Augusti 42. periodus vero Antiochena retrahit annum Incarnationis Domini ex anno Juliano 43. ad annum Julianum 45. seu ad annum Imperii Augusti 44. & creationem Mundi decennio tardius inchoat quam *Julius Africanus*, & alii Græci Alexandrini inceperunt; nam *Julius Africanus*, & Græci Alexandrini a creatione Mundi usque ad annum Julianum quadragesimum tertium numerant annos 5501. Græci autem Antiocheni numerant nonnisi annos 5491.

Periodus Constantinopolitana, quæ in Patriarchatu Constantinopolitano, in Moscovia, & in aliis Orientis regionibus, Patriarchæ Constantinopolitano subjectis, etiamnum viget, nihil aliud est, quam spatium annorum 5509. quos Græci Constantinopolitani numerant a primordio Mundi usque ad Christi Domini Incarnationem, quam hæc periodus consignat anno Juliano 45. seu anno Imperii Augusti 44.

De Periodis Latinis, Victoriana, & Juliana.

PEriodus Victoriana ex duobus Cyclis coalescit, scilicet ex Cyclo Solis annorum 28. & ex Cyclo Lunæ annorum 19. ex quibus Cyclis inter se multiplicatis emergit summa annorum 532. quibus tota continetur periodus Victoriana. Enimvero, si Cyclus Solis, qui est viginti octo annorum, multiplicetur per Cyclum Lunæ, qui est novemdecim annorum, hoc est, si novemdecim numerentur viginti octo anni; habebis summam annorum 532. & vicissim si Cyclus Lunæ, qui est novemdecim annorum, multiplicetur per Cyclum Solarem, idest, si vigintiocties numerentur novemdecim anni, eadem consurget summa annorum 532. Hujus autem periodi Victorianæ ea conditio est, ut duo Cycli Solis, & Lunæ in unum periodi annum incurrentes, alteri anno in tota periodo convenire nequeant. Ex. gr. annus primus Æræ vulgaris notatur Cyclo Lunę II. & Cyclo Solis X. nullus itaque annus in tota periodo Victoriana occurrit, qui iisdem Cyclis, seu Lunæ II. & Solis X. sit affectus. Hujus periodi Auctor fuit *Victorius*, seu *Victorinus Aquitanus*, sicut testantur *Marianus Scotus*, *Sigebertus*, & *Baronius* ad annum Christi 463. Censet tamen clarissimus *Pagius* in Dissertatione *de Periodo Græco-Romana*, Victorinum non esse inventorem illius periodi, sed illum duntaxat primum fuisse, qui eam apud Latinos adhibuerit, illiusque periodi inventionem Orientalibus acceptam referri debere. Sed ea de quæstione contendere nolumus, cum nihil sit, cur illius periodi inventionis laudem Victorino invideamus. Observat quippe Cardinalis *Norisius* in expositione Fastorum Consularium Auctoris anonymi, deceptum fuisse Victorinum, dum putavit ope periodi a se excogitatę non solum easdem Lunationes, sed etiam eumdem hebdomadis feriarum ordinem in orbem revocatum iri. In hoc, inquam, deceptum fuisse Vi-

ctorinum, ait Cardinalis *Norisius*, quia hæc periodus Victoriana post evolutos annos 532. non eumdem feriarum, ac Lunationum ordinem in orbem deducebat, sed e contra Novilunia post annos 532. citius accidebant uno die, horis sexdecim, minutis 51. Quapropter, cum hęc periodus Victoriana id, quod spectabat, attingere non posset, novam doctissimus ille Cardinalis Periodum *Lunisolarem* excogitavit, quę consistit in revolutione annorum 1932. ita ut emenso spatio annorum 1932. Novilunia, & Plenilunia redeant eadem hora ejusdem diei, & feriæ, a qua inceperant. Hanc *Norisianam* periodum late explicat eruditus *Pater Guillelmus Bonjour*, Augustinianus, in Kalendario Romę edito anno 1701. eamque quamvis stylo veteri, seu Juliano constructam, ad stylum novum, seu Gregorianum, certarum radicum defixione periodica facile accommodat. Hunc ergo Auctorem consulat Lector, si plura hac de re scire velit.

Periodus Juliana, quam *Josephus Scaliger*, vir in doctrina temporum versatissimus, adinvenit, vel quam, ut putat *Usserius*, a Roberto Lotharingo, Herefordiensi Episcopo adinventam, post quingentos annos Chronologicis usibus adaptavit *Scaliger*, nihil aliud est, quam quidam annorum circulus, ex triplici conflatus Cyclo, videlicet Solis, qui spatio 28. annorum absolvitur, Cyclo Lunę, qui est 19. annorum, & Cyclo Indictionis, qui constat annis 15. Nam, si Cyclus Solis, ut mox dictum est, multiplicetur per Cyclum Lunæ, vel si versa vice Cyclus Lunæ multiplicetur per Cyclum Solis, ex ea multiplicatione prodibit summa annorum 532. At, si hæc summa annorum 532. rursus multiplicetur per Cyclum Indictionis, qui est 15. annorum, idest, si quindecies multiplicetur summa annorum 532. ex ea multiplicatione succrescet summa annorum 7980. quibus tota continetur periodus Juliana. Porro, illius famosæ, & toties decantatæ periodi hæc ratio est, ut quilibet tres Cycli, videlicet Solis, Lunæ, & Indictionis in unum incurrentes periodi annum, nulli alteri anno in tota periodo Juliana competere possint. Ex. gr. Primus annus periodi Julianæ notatur Cyclo Solis 1. Lunę 1. Indictionis 1. in ceteris igitur annis, ex quibus conflatur periodus Juliana, nullum invenies, præter illum primum annum, cui tres isti congruant Cycli, idest, qui notetur Cyclo Solis 1. Lunæ 1. Indictionis 1. Duratura autem est hęc periodus Juliana usque ad annum Æræ vulgaris 3267. Quapropter, anno Æræ vulgaris 3268. (facta hypothesi quod Mundus ad hunc usque annum perstare debeat) denuo inceptura est periodus Juliana una cum triplici Cyclo, ex quo conflata est, sumpto ab unitate exordio, ita ut annus Æræ vulgaris 3268. notandus sit in periodo Juliana Cyclo Solis 1. Lunæ 1. Indictionis 1. sicque in orbem redibunt in periodo Juliana Cycli Solis, Lunæ, & Indictionis.

Illius periodi Julianæ usum laudant, & mirantur omnes Eruditi, qui cunctas historiarum epochas, hanc ad regulam exigunt. Doctissimus *Petavius*, licet acerrimus Scaligeri æmulus, ait lib. 9. de doctrina temporum cap. 6. sine præsidio illius periodi Julianæ cæcam esse, & obscuram annorum seriem, nec nisi per ambages, annorum situs explorari posse. Certe negari haud potest, hanc periodum Julianam perinde Chronologiæ utilem esse, ac periodum Græco-Romanam, eadem quippe commoda præbet, quæ Greco-Romana. In primis, periodus Juliana, non secus ac Gręco-Romana, Chronologos Latinos, qui de Mundi primordiis valde inter se dissentiunt, concordes efficit circa annum Natalis vulgaris, seu Dionysiani, Christi Domini, quia fatentur omnes Chronologi Latini, Natale vulgare Christi esse illigandum anno periodi Julianę 4713. Præterea, id commodi habet periodus Juliana, ut omnes Latini Chronologi ea uti possint in supputandis annis, qui a condito Mundi usque ad Natale vulgare Christi sunt elapsi, quia in periodo Juliana omnes Scriptorum Latinorum Chronologiæ includuntur. Ex. gr. constans est omnium Chronologorum sententia, ad annum periodi Julia-

næ

næ 4713. referendum esse Natale vulgare Christi; oportet ergo, ut illi Chronologi, qui cum *Usserio* putant, a creatione Mundi usque ad Natale vulgare Christi effluxisse annos 4003. conjungant primum annum Mundi cum anno periodi Julianæ 710. quæ annorum summa constituenda est in exordio Mundi, & ab ea ineunda tota annorum series, sic videlicet incipiendo: *Mundus conditus est anno periodi Julianæ* 710. Dein, numerando annos 4003. qui, juxta *Usserium*, ab exordio Mundi interfluxerunt usque ad Natale vulgare Christi, perspicuum erit, Natale vulgare Christi, juxta *Usserii* calculum, incidisse in annum periodi Julianæ 4713. Similiter Chronologi, qui cum *Petavio* Natale vulgare Christi consignant anno Mundi 3983. connectere debent primum annum Mundi cum anno periodi Julianæ 730. quæ annorum summa in Mundi principio statuenda est, & ab ea ducenda tota annorum series, sic videlicet incipiendo: *Mundus conditus est anno periodi Julianæ* 730. Deinde numerando annos 3983. qui, juxta *Petavium*, a creatione Mundi usque ad Natale vulgare Christi effluxerunt, liquido patebit, Natale vulgare Christi, juxta *Petavii* calculos, incidisse in annum periodi Julianæ 4713. Idem occurrit dicendum de aliis Chronologorum Latinorum sententiis, quæ facile in periodi Julianæ ambitu includi possunt, cum nullus Chronologus ex his, qui juxta Hebraicos, & Latinos Codices, annorum intervalla subducunt, plures a creatione Mundi usque ad Natale vulgare Christi, quam 4713. annos colligat, immo nec tantam annorum summam ante Natale vulgare Christi præteriisse scribat.

Expositis utilitatibus, quas rebus Chronologicis affert periodus Juliana, non abs re erit paucis ostendere, qua via post Natale Christi Domini inveniri, & dignosci possit annus periodi Julianæ. Duo autem ad inveniendum post Natale Christi Domini annum periodi Julianæ necessaria sunt. Primo, inspici debet, quotus sit annus decurrens Æræ vulgaris. Deinde, decurrenti anno Æræ vulgaris addendi sunt anni 4713. cujus additionis ratio est, quia omnes ad unum fatentur Chronologi, annum primum Æræ vulgaris concurrere cum anno periodi Julianæ 4714. supponunt ergo Chronologi, ante annum primum Æræ vulgaris effluxisse annos periodi Julianæ 4713. Quapropter, hi anni 4713. periodi Julianæ, quos ante annum primum Æræ vulgaris fluxisse Chronologi supponunt, semper addi debent anno currenti Æræ vulgaris, ut inveniatur annus periodi Julianæ. Ex gr. huic anno Æræ vulgaris 1724. addo annos 4713. qua facta additione emergit summa annorum 6437. ex quo certissime colligo annum periodi Julianæ 647. concurrere cum labenti anno Æræ vulgaris 1724. Sed de periodo Juliana hæc levi brachio attigisse sufficiat.

PARAGRAPHUS ULTIMUS.

De nobilioribus Æris, & Epochis tam Græcis, quam Latinis.

ÆRæ seu Epochæ, nihil aliud sunt, quam fixi quidam cardines, seu indices, quibus rerum gestarum indigitantur tempora. Inter has in primis recensetur Olympiadum Epocha, quæ ortum habet a ludis Olympicis, a quorum exordio Græci suos annos putare solebant. Deinde aliæ sunt, quæ exordium ducunt ad Urbium conditu, sic insignis Epocha de condita Roma. Aliæ ab initio Regni Principum, sic famosa Æra Nabonassarea, a Nabonassare, Chaldæorum Rege; Æra Lagidarum, a Ptolemæo Lagi, Ægyptiorum Rege; Æra Seleucidarum, a Seleuco Nicanore, Syriæ Rege; Æra Diocletianea ab initio Imperii Diocletiani. Aliæ a parta Urbium autonomia, seu libertate, ortum habent, sic Æra Antiochena. His, & aliis id genus Æris, & Epochis cum plenior de Annis Christi notitia haberi possit, in rem Chronologiæ studiosorum facturos nos esse duximus, brevem illarum hic explicationem attexere.

De Epochis, & Aeris Græcis.

OLympias nihil aliud est, quam quatuor annorum solidorum decursus. Sic autem appellatur ab Olympicis ludis, seu agonibus, & certaminibus, quæ apud Græcos quinto quoque ineunte anno celebrari solebant, ut tradunt *Phlegon*, egregius, teste Eusebio, Olympiadum supputator, *Julius Africanus*, *Censorinus*, *Pausanias*, *Polybius*, *Dionysius Halicarnassæus*, *Diodorus Siculus*, *Sanctus Hieronymus*, Eusebii continuator, & multi alii Authores, qui in putandis annis Olympiades adhibuerunt. Duplex autem est Olympiadum Epocha, vera videlicet, & vulgaris. De vera Olympiadum Epocha, seu de prima Olympiade non convenit inter Chronologos. Sed de vulgari Olympiadum Epocha, quæ modo in usum Chronologorum recepta est, una, & concors est omnium Chronologorum sententia. Ultro quippe fatentur, vulgaris Olympiadum Epochæ initium ducendum esse a *Corebo Oleo*, quem arte coquum fuisse prodit *Athenæus* lib. 9. quique in stadio vicit anno periodi Julianæ 3938. ante Romam conditam annis viginti tribus, ante Æram vulgarem 776. Quamvis autem Olympiadis reapse non sit prima, sed solum vigesima octava, Græci attamen tanto favore, & studio eam exceperunt, ut *Corebus*, qui in ea vicit, tanquam Mercurius Bifrons, fabulosi temporis vindex, collocetur; quidquid vero ejus victoriam præcessit, tanquam fabulosum apud ipsos habeatur. Unde non mirum, si Chronologi hac Olympiade quasi omnium prima esset, in præfigendis historiæ temporibus utantur; nam, ut optime ait Cl. *Marshamus* pag. 423. *Canonis Ægyptiaci*, *Hebræi*, & *Græci*, parum interest rei Chronologicæ, utrum *Corebi* Olympias prima sit, vel tantum vigesima octava, dummodo stabilis figatur terminus, a quo putentur tempora. Consensus Chronologorum errorem protegit, & Epocham ab omni controversia vindicat.

Æra Nabonassari ita dicta est a *Nabonassaro*, Chaldæorum Rege, a cujus Regni primordio Græci novam Æram, seu Epocham instituerunt. Hujusce Æræ Nabonassari exordium ponitur in anno periodi Julianæ 3967. anno 2. Olympiadis 8. Urbis Romæ conditæ anno septimo, die 26. mensis Februarii, feria quarta, qua Neomenia mensis Aegyptiaci *Thoth* contigit, sicut *Petavius* & *Ricciolius* probant ex testimonio *Censorini*, & ex multis observationibus Astronomicis apud Ptolomæum. Hæc Aera Nabonassari antevertit Natale vulgare Christi annis 747.

Æra Lagidarum sic appellata a Ptolomæo, Lagi filio, qui primus post obitum Alexandri Magni regnavit in Aegypto, auspicatur eodem anno, quo *Alexander Magnus*, post celebrem ad Arbela victoriam de Dario Codomanno reportatam, cœpit tanquam Supremus Monarcha regnare in Asia anno periodi Julianæ 4385. ante Aeram vulgarem 329. Quamvis enim Ptolomæus, Lagi filius, non nisi 12. annis post obitum Alexandri Magni, diadema, nomenque regium usurpaverit, nihilominus ab eo anno, quo Alexander Magnus ut supremus Monarcha regnavit, annos Principatus Ptolomæi numerarunt Lagidæ. Et hinc prodiit Aera Lagidarum, ut testantur *Lucianus* in Macrobiis, *Eusebius* in Chronico, *Epiphanius* in lib. de ponderibus, & mensuris.

Æra Seleucidarum, seu *Syro-Macedonum*, cœpit 12. annis post obitum Alexandri Magni, postquam videlicet *Seleucus Nicator*, vel *Nicanor*, dictus, idest, Victoriosus, unus ex Alexandri Magni Ducibus, Demetrium, Antigoni filium, commisso apud Gazam Palæstinæ prælio superavet, & Nicanorem Antigoni Præfectum sibi occurrentem profligavit, Mediam, Susianam, & Babyloniam recuperavit, unde metu Antigoni profugerat, & in Aegyptum secesserat. Id autem contigit anno periodi Julianæ 4402. anno 1. Olympiadis 117. anno Urbis Romæ conditæ 442. ante Aeram vulgarem, seu Christianam, 312. undecim annis antequam prædictus *Seleucus* Syria potiretur.

Falluntur quippe nonnulli Chronologi, qui putant Aeram Seleucidarum auspicari, una cum Seleuci Nicatoris Princi-

ci-

cipatu in Syria anno Urbis conditæ 442. Nam certum est ex *Diodoro Siculo* lib. 18. anno Urbis conditæ 442. Antigonum cum prævalido exercitu in Syriam descendisse, & Ptolomæum Cœlesyria, ac Phœnicia expulsum, intra Ægypti terminos detrusisse. Quod sane manifesto evincit, Syriam anno Urbis conditæ 442. necdum a Seleuco Nicatore fuisse occupatam. Deinde *Antigonus* a fœderatis Principibus Macedonum victus, Regnoque, & vita privatus est anno 4. Olymp. 119. tuncque Victores, ut testantur Appianus in *Syriacis*, & Plutarchus *in Pyrrho*, Regnum Antigoni occisi velut magnum corpus secum invicem partiti sunt, & *Seleucus Nicator* superiorem Asiam obtinuit eodem anno Olymp. 119. ad Urbe condita 453. ante Christi Æram 301. Verum, etsi Seleucus hoc duntaxat anno Syria potitus sit, annos tamen regni sui ab eo tempore numeravit, quo Babylone recuperata ad maximum omnium Asiæ Regnum post Alexandri Imperium sibi aditum aperuit, quamvis per id temporis a Regio Diademate, & nomine usurpando abstineret. Æra itaque Seleucidarum iniit ab Autumno anni periodi Julianæ 4402. Urbis conditæ 442. undecim annis antequam Seleucus Syriam occuparet.

Triplex distinguitur Æra Seleucidarum pro triplici, quod ipsi tribuitur, exordio. Prima dicitur Judaica, quia in usu erat apud Judæos, & incipit a mense *Nisan*, seu a primo Verno mense anni periodi Julianæ 4402. Judæi quippe a Neomenia mensis *Nisan* annos suos legales auspicabantur ex Dei Præcepto, ut videre est Exodi cap. 12. & Levitici cap. 23. idque etiam diserte tradit *Josephus* lib. 3. Antiq. cap. 10. Hanc Æram Seleucidarum semper conservarunt Judæi; licet enim sub Simone Summo Sacerdote novam Judæi instituerint Epocham, eo quod Seleucidarum jugum excussissent, ut legitur cap. 13. libr. 1. Machab. *Anno centesimo septuagesimo ablatum est jugum gentium ab Israel. Et cœpit populus scribere in tabulis, & gestis publicis: Anno primo sub Simone Summo Sacerdote, Magno Duce, & Principe Judæorum*. Attamen Æram Seleucidarum adhuc retinuerunt Judæi, ut constat ex c. seq. *Octava decima die mensis Elul, anno centesimo septuagesimo secundo, anno tertio sub Simone Sacerdote Magno*. Annus autem centesimus septuagesimus secundus est annus Epochæ Seleucidarum, seu Regni Græcorum. Altera Æra Seleucidarum vocatur Antiochena, seu Alexandrea, quæ initium ducit a mense *Tisri*, hoc est in Autumno ejusdem anni periodi Julianæ 4402. quo fit, ut illa Æra Seleucidarum, quę Antiochena dicitur, posterior sit sex mensibus Æra Seleucidarum, quæ *Judaica* appellatur. Tertia denique Selucidarum Epocha ea est, quæ *Chaldaica* appellatur, & cujus initium a Verno tempore sequentis anni periodi Julianæ 4403. desumitur, quare anno integro posterior est Æra Seleucidarum, quæ *Antiochena*, seu *Alexandrea* nuncupatur. Hæc triplicis Aeræ Seleucidarum distinctio accurate observanda est, quia illius beneficio facile admodum conciliatur Chronologica illa dissonantia, quæ prima fronte reperiri videtur inter Authorem libri primi, & Anthorem lib. 2. Machab. Author siquidem lib. 1. Machab. adhibet in numerandis annis Aeram Seleucidarum, quæ *Judaica* dicitur, & quæ, ut mox diximus, initium ducit a mense *Nisan*, qui est primus mensis Vernus. Et Author lib. 2. Machab. in recensendis annis Regni Græcorum utitur Aera Seleucidarum, quæ *Antiochena*, seu *Alexandrea* appellatur, & quæ ab Autumno, seu a mense *Tisri* auspicatur. Quamobrem Author lib. 1. Machab. in putatione annorum Regni Græcorum semper sex integris mensibus antevertit Authorem lib. 2. Machab. Ad hæc si animum serio advertisset *Scaligerus*, nullum profecto in libris Machabaicis nactus fuisset Chronologicæ dissonantiæ vestigium, & ab his verbis procul omni dubio abstinuisset, quæ temeritate non vacant; *Quis Oedippus hæc solverit? Itaque bene de illo Authore meruerit, qui illum a suspicionis errore vindicaverit*.

Aeram Seleucidarum omnes Syro-Macedones, seu Syriæ populi a Macedonibus devicti, usurparunt, videlicet *Edesseni*, *Apameenses*, *Damasceni*, *Emis-*

Emisseni, *Tripolitæ*, *Antiocheni*, *Seleucienses*, *Laodicenses*, *Gadari*, *Gazenses*, donec a Pompejo suis utendi legibus libertatem obtinuissent; tunc enim antiquata Seleucidarum Aera omnes illi populi novam in honorem Pompeii, quem velut suum Liberatorem agnoscebant, instituerunt; sicut ex multis nummis apud Asiaticos sculptis luculenter demonstrat *Card. Norisius* in sæpe laudato Opere *de Epochis Syro-Macedonum*.

Æra, seu Epocha Antiochena quadruplex est. Prima est illa Epocha, quam, ut mox dictum est, Antiocheni communem habuerunt cum Seleucidis, seu Syro-Macedonibus, & quam ab initio Seleuci Nicatoris sumptam in numerandis annis retinuerunt, donec in potestatem Romanorum venirent. Altera Epocha Antiochena ea est, quam Antiocheni, priori Epocha, idest, Seleucidarum relicta, instituerunt in honorem Pompeii, a quo autonomiam, seu libertatem suis utendi legibus acceperunt anno Urbis Romæ conditæ 690. Quapropter, hæc secunda Antiochenorum Epocha merito appellari potest *Pompejana*. Tertia Antiochenorum Epocha ea est, quam Antiocheni Epochæ Pompejanæ postea substituerunt, quando videlicet a *Cajo Julio Cæsare*, Dictatore, eamdem autonomiam, seu libertatem, majoribus cumulatam beneficiis, & novis auctam privilegiis, obtinuerunt. De illius tertiæ Epochæ Antiochenæ exordio dissident Chronologi, sed ipse libenter subscribo *Cardinali Norisio*, qui in Dissertatione 3. de Epochis Syro-Macedonum, initium istius Epochæ Antiochenæ statuit in Autumno Urbis Romæ conditæ 705. periodi Julianæ 4665. ante Aeram vulgarem 49. eo videlicet anno, quo *Cajus Julius Cæsar* ex Gallia rediens, Pompejum Italia fugavit, Romam ingressus est, dictaturam obtinuit, eaque confestim deposita, se ipsum, & *P. Servilium Isauricum*, consules declaravit. Postrema Epocha Antiochena illa est, quam instituerunt Antiocheni in honorem Imperatoris Augusti, postquam navali prælio apud Actium anno Urbis Romæ conditæ 723. Antonium, & Cleopatram superasset.

Aera Arabum, seu *Mahometanorum*, sumit initium a fuga Mahometis, quam Mahometani appellant in Alcorano *Hegiram*, idest, persecutionem, cum scilicet hic Pseudo-Propheta ob doctrinam, quam disseminabat, novam, & impiam, de vita periclitaretur, & a suis popularibus, apud quos male audiebat, vexatus fugeret ex Urbe Mecha. Hæc autem Mahometis fuga contigit anno Aeræ vulgaris 622. die 15. mensis Julii, in quam incidit Neomenia mensis *Muharram*, qui est primus mensis Lunaris Arabum.

Aera Persarum, quæ etiam dicitur *Æra Jezdegirdis*, a Jezdegirde, postremo Persarum Rege, habuit initium anno Aeræ vulgaris 632. die decimasexta mensis Junii, qua incipit mensis *Fevardin*, qui est primus Persarum mensis. Consule Scaligerum, Petavium, Ricciolium, necnon Tabulam Chronologicam, quam exhibet Vir clarissimus *Du Cange* in suo Glossario.

De Æris, & Epochis Latinis.

Epocha de anno, quo condita est Roma, multiplex circumfertur. Prima est Epocha *Varroniana*, seu Varronis, Romanorum doctissimi, qui scribit, Romam conditam esse anno 3. Olympiadis sextę, seu anno periodi Julianæ 3961. ante Aeram vulgarem 753. Altera Epocha de condita Roma ea est, quæ dicitur *Capitolina*, cujus Auhor fuit *Verrius Flaccus*, homo Libertinus dicendi genere ea tempestate inter Grammaticos eximius, ut prodit *Suetonius* cap. 17. de Illustribus Grammaticis. Hæc Epocha Capitolina recentior est uno anno integro Epocha Varroniana, incipit enim anno 4. Olympiadis sextæ. Tertia Epocha de condita Roma ea est, quæ appellatur *Catoniana*, quam videlicet *M. Porcius Cato*, *Livius*, & *Dionysius Halicarnassęus*, secuti sunt, & hæc Epocha biennio integro recentior est Epocha Varroniana, auspicatur enim anno primo Olympiadis septimæ. Quarta Epocha Urbis Romę conditę vocatur *Polybiana*, cujus

jus Author est *Polybius*, quamve secuti sunt *Cornelius Nepos*, & *Lucatius*. Hæc autem Epocha Polybiana incipit anno 2. Olympiadis septimæ, & triennio recentior est Epocha Varroniana. Postrema Epocha de conditu Urbis Romæ nuncupatur *Fabiana*, cujus Author fuit *Fabius*, Pictor, Historicus, teste Livio, Romanorum antiquissimus. Hæc Epocha Fabiana sexennio recentior est Epocha Varroniana, sumit quippe initium ab anno primo Olympiadis octavæ. Inter omnes illas de conditu Urbis Romæ Epochas principem locum apud Chronologos obtinet Epocha Varroniana, qua semper in publicis monumentis usi sunt Romani, & celebriores eorum Scriptores *Censorinus*, *Vellejus Paterculus*, *Plutarchus*, *Cornelius Tacitus*, *Aulus Gellius*, *Eutropius*, *Plinius &c.* Eandem Epocham tanquam pro norma habuere Imperatores, *Augustus*, *Claudius*, *Domitianus*, *Severus*, & *Philippus*, ut ex ludis sæcularibus ab unoquoque eorum celebratis constat, hos siquidem ludos omnes apud Censorinum legimus, qui in alia Epocha locum non habent præterquam Varroniana.

Hi sunt Reges, qui Romæ 244. annos solidos regnarunt.

I.	Rex *Romulus* regnavit	37. annis.
	Post mortem Romuli fuit *interregnum*	1. annis.
II.	Rex *Numa Pompilius* regnavit	43. annis,
III.	Rex *Tullius Hostilius* regnavit	32. annis.
IV.	Rex *Ancus Martius* regnavit	24. annis.
V.	Rex *Tarquinius Priscus* regnavit	38. annis.
VI.	Rex *Servius Tullius* regnavit	44. annis.
VII.	Rex *Tarquinius Superbus* regnavit	25. annis.
	Summa collecta	**244.**

Regnarunt itaque Romæ septem illi Reges annis 244. Verum, ob stuprum, quod Sextus Tarquinii Superbi filius castissimæ Lucretiæ intulit, Regia potestas Romæ extincta est, atque in Regum locum Consules suffecti sunt, quorum primi fuere *L. Junius Brutus*, & *L. Tarquinius Collatinus*. Quia tamen Tarquinii nomen Romanis erat invisum, *Tarquinius Collatinus*, suadente *Bruto*, Consulatu se abdicavit, *Brutus* vero in Comitiis centuriatis sibi collegam ascivit *Valerium*, *Volusi filium*, *Poplicolam*. At, Bruto in prælio occiso suffectus est *S. P. Lucretius Tricipitinus*, & huic etiam mortuo subrogatus est *M. Horatius Pulvillus*. Ab anno itaque Urbis conditæ 245. incipiunt Fasti Consulares, in quibus dirigendis strenuam navarunt operam *Onuphrius*, *Sigonius*, *Pighius*, *Pagius*, & *Norisius*.

Annus Julianus ita dictus est a *Caio Julio Cæsare*, qui annum Lunarem, quo a Romuli tempore ad annum usque Urbis Romæ conditæ 708. usi sunt antiqui Romani, in annum Solarem commutavit. In qua anni commutatione, seu emendatione, tria præstitit Julius Cæsar: Primo, Æquinoctia, & Solstitia, quæ sunt puncta Cardinalia, locavit in octava parte signorum, seu octava die ante Kalendas Aprilis, Julii, Octobris, Januarii. Deinde, instituit annum civilem dierum 365. & sex horarum. Denique, Diem bissextilem quarto quoque anno intercalari jussit. Illius anni Juliani initium desumitur a Kalendis mensis Januarii hujus anni, quo Julius Cæsar quartum iniit Consulatum, qui annus est quadragesimus quintus ante Æram vulgarem & a conditu Urbis Romæ septingentesimus nonus. Ab hoc anno usque ad exordium Æræ Christianæ, hoc est, usque ad annum qua-

quadragesimum quintum Imperii *Augusti*, & Urbis conditæ 754. dedimus Dissertatione sexta seriem Romanorum Consulum, & compendiosam descriptionem rerum, quæ sub his Consulibus gestæ sunt; a p. 145. usque ad pag. 156. Tom. I.

Lustrum est spatium quinque annorum. Sic autem appellatur, teste Varrone lib. 5. de lingua Latina, a *Luendo*, idest, solvendo. *Lustrum*, inquit, *nominatum tempus quinquennale a luendo, hoc est, solvendo: quod quinto quoque anno vectigalia & tributa persolvuntur*. Cicero etiam *in Verrina quarta* hæc habet: *quinto quoque anno Sicilia tota censetur*.

Æra Hispanica orditur ab anno Urbis Romę conditæ 716. ante Æram vulgarem, seu Christianam, annis 38. *Appio Claudio Pulcro, & Norbano Flacco*, Consulibus. Hispania siquidem anno Urbis Romæ conditæ 715. seu anno Juliano septimo, in Cęsaris Octaviani potestatem per Domitium Calvinum Proconsularem redacta fuit, teste *Dione* lib. 48. unde Hispani a Kalendis Januariis anni sequentis, seu anni Juliani octavi, & Urbis Romæ conditæ 716. Aeram suam inchoarunt. Quocirca errant, qui cum Baronio initium Aerę Hispanicę deducendum putant ab anno Urbis Romę conditę 715. *L. Martio Censorino*, & *C. Calvisio Sabino* Consulibus. Aera Hispanica pręcedit Aeram Vulgarem, seu Christianam triginta octo solidis unnis. Itaque Aerę Christianæ semper adde annos 38. ut habeas Aeram Hispanicam, vel ex Aera Hispanica detrahe annos 38. ut annum Aerę Christianæ invenias.

Æra vulgaris, seu Christiana, dicta etiam *Dionysiana* (sumpta nomenclatura a suo Auctore scilicet *Dionysio*, qui fuit natione Scytha & Abbas cognomento Exiguus) habet initium a die 25. mensis Decembris anni 44. Imperii Augusti, anni 45. Juliani, Urb. cond. 753. Olymp. 194. anno 4. *Cornelio Lentulo*, & *Calpurnio Pisone* Consulibus. Primus tamen annus Aerę vulgaris, seu Dionysianę, auspicatur Kalendis mensis Januarii anni 45. Imperii Augusti, seu anni Juliani 46. ann. primi Olymp. 195. Urbis Romę conditę 754. *Cajo Cæsare*, Augusti nepote, & *L. Æmilio Paulo* Consulibus. In hac Epocha consentiunt omnes periti hujus temporis Chronologi, qui accuratissimo Criterio Fastos Consulares antehac haud parum turbatos in præclaro ordine collocarunt, & nonnullos errores, in quos aliqui Historici, præsertim *Baronius*, *Spondanus*, & *Onuphrius*, circa exordium Aeræ vulgaris seu Christianę impegerant, magno Reipublicę litterarię emolumento emendarunt. Hanc Aeram vulgarem seu Christianam in putatione annorum, impręsentiarum usurpat Ecclesia Romana, quæ hunc labentem annum, quo ista scribo, ait esse millesimum septingentesimum vigesimum quartum a Natali Christi Domini, juxta Aeram Dionysii Exigui. Verum, antequam hic auctor prædictam Aeram invexisset, mos antiquitus in Ecclesia obtinebat notandi annos per Olympiades Græcorum, per annos Imperatorum, & Consulum Romanorum, sed potissimum per Aeram Diocletiani Imperatoris, qui, ubi primum Imperii habenas moderari cœpit, maximam Christianorum stragem edidit, quod ægre ferens Dionysius Exiguus, qui circa initium sexti Sæculi, Justiniani Imperatoris ætate, floruit, novam Aeram excogitavit, cujus exordium duxit a Natali Christi Domini; quod consignavit anno 44. Imperii Augusti. Convenit tamen inter eruditos hujus temporis Chronologos, Dionysium Exiguum in assignando anno Natalis Christi Domini quinquennio, vel saltem quadriennio solido fuisse hallucinatum, ac proinde illius Aeram non esse accuratam. Ecclesia tamen hanc Dionysii Aeram etiamnum sectatur, non quod eam accuratam esse putet, sed quia Christiani in numerandis annis post Christum elapsis illam communiter in usum transtulerunt. Nec enim temporum, annorumque minutias moratur Ecclesia, sed eas Chronologis discutiendas ac dirimendas permittit. Præter quam quod hæc Aera Dionysiana non fuit statim ab Ecclesia recepta, nam Eugenius IV. Summus Pontifex, primus fuit, qui suasu *Blondi* Aeram vulga-

garem seu Dionysianam usurpare cœpit. In Galliis etiam hæc Æra in usu non fuit nisi tempore *Caroli Magni*, ut videre est in Capitularibus Regum Francorum ab eruditissimo Baluzio publicatis, & in libro de re Diplomatica, a *Cl. Mabillonio* edito.

Æra Diocletiani cœpit anno Æræ vulgari 284. Carino II. & Numeriano Consulibus. Eo si quidem anno ad Imperium evectus est *Diocletianus*, ut multis argumentis, nummis & locupletissimis Auctorum testimoniis evincunt *Pagius*, & *Norisius*. Fallitur autem *Baronius* dum anno Æræ vulgaris 285. Consules assignat *Carinum II.* & *Numerianum*; cùm tamen ex Fastis libri de Præfectis Urbis, & ex Fastis Anonymi apud Bucherium in Comment. ad Canonem Paschalem Victorii manifestum sit, Carinum II. & Numerianum Consules fuisse anno Æræ vulgaris 284. Id etiam evidenter probant *Pagius* ad annum Christi 284. & *Norisius* in triplici Dissertatione de duobus nummis *Diocletiani*, & *Licinii* capit. 1. Hæc Æra Diocletiani appellatur etiam Æra Alexandrinorum Martyrum propter innumerabilem pene multitudinem Christianorum, quos Diocletianus, tyrannus post hominum memoriam crudelissimus, jussit in Alexandria trucidari, postquam fuisset Imperator salutatus.

De initio Epochæ Imperii Augusti, & Regni Herodis videat Lector, quæ a nobis dicta sunt in Dissertatione sexta *de anno proprii Natalis Christi Domini*. Et hæc satis superque sufficiant de Elementis, seu principiis, a quibus Chronologia suam haurit lucem, & quorum notitia apprime necessaria est ad enodandas difficultates de Annis Natalis, Baptismi, & Passionis Christi, Servatoris nostri, quas in superioribus Dissertationibus pro modulo nostro ventilavimus.

Finis Apparatus Chronologici.

CANON
CHRONOLOGICUS
A conditu Mundi, usque ad ascensionem Christi Domini per sex Mundi ætates digestus.

TOtum hoc temporis intervallum, quod reperitur exordium Mundi inter & Natalitia Christi Domini, in sex Mundi ętates vulgo Chronologi partiri solent. Prima Mundi ętas orditur ab Adamo, & protrahitur usque ad Diluvium. Altera Mundi ętas incipit a Diluvio, & protenditur usque ad vocationem Abrahami. Tertia sumit initium a vocatione Abrahami, & terminatur in egressione populi Israelitici ex Ægypto. Quarta Mundi ętas auspicatur ab exitu populi Israelitici ex Ægypto, & perdurat usque ad Templum a Salomone conditum. Quinta ętas Mundi cœpit a structura Templi Salomonici, finemque suscepit in captivitate Babylonica. Postrema Mundi ætas exordium habet a fine captivitatis Babylonicę, & completur in Natali Christi Domini. Hunc igitur Canonem Chronologicum per illas sex Mundi ætates concinnabo, Notisque illustrabo, in quibus rationem reddam, cur a vulgo recepta Chronologorum Sententia interdum deflectam. Sic ex. gr. in Notis ad secundam Mundi ætatem perspiciet Lector, qua de causa discedam a communi Sententia Chronologorum, qui, licet Hebraici Textus sectentur Chronologiam, existimant tamen, Abrahamum natum esse anno septuagesimo ætatis Tharæ, idest, anno ab Orbis exordio, millesimo nongentesimo quadragesimo octavo, cum tamen multis momentis evinci possit, Abrahamum natum esse anno centesimo trigesimo ætatis Tharæ, idest, anno ab Orbe condito, bis millesimo octavo. Sic etiam in Notis ad quartam Mundi ætatem ostendam, ab egressione populi Israelitici ex Ægypto usque ad Templum, cujus fundamenta jecit Salomon, numerari debere, juxta Judicium historiam, sexcentos, & sex annos, non vero annos duntaxat quadringentos octoginta, ut omnes ferme sentiunt Chronologi, qui ut calculos suos ad prædictam summam quadringentorum octoginta annorum facilius redigant, annos, quibus Israelitæ servierunt, promiscue confundunt cum annis pacis & quietis, seu cum annis præfecturę Judicum, quamvis Scriptura Sacra in Libro Judicum ejusmodi annos accuratissime discernat. Denique, in aliis Notis præfigam initium & finem septuaginta annorum captivitatis Babylonycæ, Persicæ, & Gręcorum Monarchiæ, sicut & septuaginta Danielis hebdomadum, aliasque nonnullas difficultates, quę Chronologiæ candidatis aliquid negotii facessere possent, brevitate cum claritate conjuncta explanare satagam. Ut autem Lector uno quasi intuitu perspicere possit, quot annos, juxta meum calculum, complectantur sex Mundi ætates usque ad Natale vulgare Christi, eas hic breviter apposita tabella describere non pigebit.

1656.

Ætas Mundi	I.	comprehendit	1656.	A creatione ad Diluvium.
	II.		426.	A Dilnvio ad vocationem Abrahami.
	III.		430.	A vocatione Abrahami ad Exodum.
	IV.		606.	Ab Exodo usque ad Templum a Salomone conditum.
	V.		488.	A fundatione Templi Salomonis usque ad finem captivitatis Babylonicæ.
	VI.		531.	A fine captivitatis Babylonicæ usque ad Natale vulgare Christi.

Summa annorum a creatione Mundi usque ad Natale vulgare Christi 4137.

Prima Mundi ætas annorum 1656. ab Adamo usque ad Diluvium.

ADamus creatus est a Deo anno primo Mundi. Anno periodi Julianę 575. periodi Græco-Romanæ 1355. ante Æram vulgarem 4139.

Adamus genuit Seth anno ætatis suæ 130. Anno Mundi 130. periodi Julianæ 705. periodi Græco-Romanæ 1485. ante Æram vulgarem 4009.

Seth gennit Enos anno ætatis suæ 105. anno Mundi 235. periodi Julianæ 810. periodi GræcoRomanæ 1590. ante Æram vulgarem 3904.

Enos genuit Cainan anno ætatis suæ 90. anno Mundi 325. periodi Julianæ 900. periodi Græco-Romanæ 1680. ante Æram vulgarem 3814.

Cainan genuit Malaleel anno ætatis suæ 70. anno Mundi 395. periodi Julianæ 970. periodi Græco-Romanæ 1750. ante Æram vulgarem 3744.

Malaleel gennit Jared anno ætatis suæ 65. anno Mundi 460. periodi Julianæ 1035. periodi Græco-Romanæ 1815. ante Æram vulgarem 3679.

Jared genuit Enoch anno ætatis suæ 162. anno Mundi 622. periodi Julianæ 1197. periodi Græco-Romanæ 1977. ante Æram vnlgarem 3517.

Enoch genuit Mathusalem anno ætatis suæ 65. anno Mundi 687. periodi Iulianæ 1262. periodi Græco-Romanæ 2042. ante Æram vulgarem 3452.

Mathusalem genuit Lamech anno ætatis suæ 187. anno Mnndi 874. periodi Jnlianæ 1449. periodi Græco-Romanæ 2229. ante Æram vulgarem 3265.

Lamech genuit Noe anno ætatis suæ 182. anno Mundi 1056. periodi Jnlianæ 1631. periodi Græco-Romanæ 2411. ante Æram vulgarem 3083.

Diluvium nniversale contigit anno sexcentesimo vitæ *Noemi*, anno Mundi 1656. periodi Julianæ 2231. periodi Græco-Romanæ 3011. ante Æram vnlgarem 2483.

Notæ ad primam Mundi ætatem.

NOt. I. Maximam circa primam Mundi ætatem occnrrere dissonantiam Codices Hebræos inter & Græcos, textumque Samaritannm. Hebræi quippe Codices a Mundi exordio usque ad Diluvinm ennmerant annos mille sexcentos quinquaginta sex. Græci vero Codices, seu LXX. Interpretes, percensent annos bis mille quadraginta duos, vel bis mille sexaginta duos. Textus autem Samaritanns a creatione Mundi ad Diluvium usque colligit duntaxat annos mille trecentos septem. Verum, quia in Dissertatione quinta late probavimus, Hebræorum calculum præferendum esse epilogismo tam LXX. Interpretum, quam Textus Samaritani, ideo ne iteratis repetitionibus Lectori fastidium ingeram, id impræsentiarum obiter annotasse sufficiat.

NOT. II. In Codices Græcos, seu

in

in Versionem LXX. Interpret. irrepsisse errorem circa numerum annorum, quibus Mathusalem genuisse dicitur Lamechum. Enim vero *Eusebius* in Chronico, *Hieronymus* in traditionibus Hebraicis, & *Augustinus* libro 15. de Civit. Dei cap. 13. diserte testantur, Mathusalem, juxta Codices Græcos, genuisse Lamechum anno ætatis suæ 167. post genitum autem Lamechum vixisse 802. & in universum vixisse annos 969. ex quo, ut ostendimus in Dissertatione quinta, sequitur, Mathusalem vixisse post Diluvium 14. annis. Qui error emendari debet per Codices Hebræos, in quibus legitur, Mathusalem genuisse Lamechum ann. ætatis suæ 187.

NOT. III. Duos alios in Codicibus Græcis reperiri errores, qui per Codices Hebræos perinde castigari debent. Primus error est circa annos Lamechi. Nam, juxta Textus Hebraici calculum, Lamech in universum vixit annos 777. secundum vero Græcos Codices, Lamech vixit duntaxat annos 753. quo fit, ut Hebræi Codices, circa tempus vitæ Lamechi, superent annis 24. numerum annorum, qui vitæ Lamechi assignantur in Codicibus Græcis, seu in Versione LXX. Interpr. Alter error, qui invasit Codices Græcos, est circa tempus natale Noemi, quem errorem dissimulare haud potuerunt *Gerardus Vossius*, & Pater *Paulus Pezronus* Chronologiæ LXX. Interpretum alioqui addictissimi; at enim, juxta Codices Græcos, Noemus natus est anno ætatis Lamechi 188. ut videre est apud *Theophilum Antiochenum*, *Nicephorum*, *Georgium Syncellum*, *Julium Africanum*, *Codicem Alexandrinum &c.* Et tamen Codices Hebræi, Textus Samaritanus, & Josephus fidem faciunt, Noemum natum esse anno ætatis Lamechi 182. Unde *Sanctus Hieronymus* in Quæstionibus Hebraicis, & *Sanctus Augustinus* lib. 15. de Civit. Dei cap. 11. & 13. docent, eo in loco interpolatos esse Codices Græcos, & ad normam Hebræorum Codicum castigandos.

NOT. Ult. Diluvium, quod in totum, qua late patet, Orbem grassari cœpit anno Mundi 1656. durasse uno anno integro, & desiisse anno Mundi 1657.

Secunda Mundi ætas annorum 426. a Diluvio usque ad vocationem Abrahami.

SEM filius Noemi anno ætatis suæ centesimo genuit Arphaxad biennio post inceptum Diluvium, anno Mundi 1658. anno periodi Julianæ 2233. periodi Græco-Romanæ 3013. ante Æram vulgarem 2481.

Arphaxad gennit Sale anno ætatis suæ 35. anno Mundi 1693. periodi Julianæ 2268. periodi Græco-Romanæ 3048. ante Æram vulgarem 2446.

Sale genuit Heber anno ætatis suæ 30. anno Mundi 1723. periodi Julianæ 2298. periodi Græco-Romanæ 3078. ante Æram vulgarem 2416.

Heber genuit Phaleg anno ætatis suæ 34. anno Mundi 1757. periodi Julianę 2332. periodi Græco-Romanæ 3112. ante Æram vulgarem 2382.

Phaleg. genuit Rheu anno ætatis suæ 30. anno Mundi 1787. periodi Julianæ 2362. periodi Græco-Romanę 3142. ante Æram vulgarem 2352.

Rheu genuit Sarug anno ætatis suæ 32. anno Mundi 1819. periodi Julianæ 2394. periodi Græco-Romanæ 3174. ante Æram vulgarem 2320.

Sarug genuit Nacor anno ætatis suæ 30. anno Mundi 1849. periodi Julianæ 2424. periodi Græco-Romanæ 3204. ante Æram vulgarem 2290.

Nacor genuit Thare anno ætatis suæ 29. anno Mundi 1878. periodi Julianæ 2453. periodi Græco-Romanæ 3233. ante Æram vulgarem 2261.

Thare genuit Abraham anno ætatis suæ 130. anno Mundi 2008. periodi Julianæ 2583. periodi Græco-Romanæ 3363. ante Æram vulgarem 2131.

Abraham vocatus est a Deo anno ætatis suæ 75. anno Mundi 2083. periodi Julianæ 2658. periodi Græco-Romanæ 3438. ante Æram vulgarem 2056.

No-

Notæ ad secundam Mundi ætatem.

NOT. I. *Cainanis junioris* generationem non variare Chronologiam, quæ Diluvium inter & Abrahamum describitur tam in Textu Hebræo, quam in editione vulgata. Nam, sicut cum doctissimo *Genebrardo* observavimus in Dissertatione quinta, Arphaxad genuit Cainanem anno ætatis suæ 18. & Cainan anno ætatis suæ 17. genuit. Salem. Qua ratione vere dici potest, Salem natum esse ipsi Arphaxad, cum Arphaxad annum ageret ætatis suæ 35. sicut legitur in Textu Hebræo, in antiquis versionibus, & potissimum in Editione vulg. cap. 11. v. 12. *Geneseos*.

NOT. II. Probabilius esse divisionem terræ, seu hominum post Diluvium in universum Orbem dispersionem factam esse anno ætatis Phaleg. 92. hoc est, anno Mundi 1848. & a Diluvio 192. Facile quippe intelligitur, potuisse tres filios Noemi intra illud spatium ann. 192. tot procreare homines, quot erant necessarii sive ad struendam Turrim Babylonicam, sive ad condenda & incolenda Regna, quæ tamen sub initium non populata multum, sed angusta potius fuerunt, uti observavimus in supra laudata Dissertatione, ubi etiam antiquitates Ægyptiorum, Chaldæorum, & Sinarum, quas nonnulli Chronologi ad elevandam Sacri Textus Hebręi Chronologiam perperam jactare, ac venditare solent, ad aniles fabulas ablegandas esse commostravimus.

NOT. Ult. *Thare* genuisse Abrahamum anno ætatis suæ 130. non vero anno 70. sicut vulgo sentiunt Chronologi. Ratio est quia Thare, Abrahami parens, diem supremum obiit in Charane an. ætatis suę 205. ut legitur *Geneseos* capit. 11. Abrahamus autem, quando mortuus est Thare, & Dei jussu egressus est ex Charane, ut veniret in Terram Chanaan, natus erat annos 75. ut habetur Actuum Apost. c. 7. Si igitur anni 75. quos natus erat Abraham quando, mortuo parte, excessit ex Charane, subtrahantur ex annis 205. Thare patris ipsius, aperte constabit, Abrahamum natum esse anno ætatis Thare 130.

Præterea, si Abraham natus fuisset anno Patris sui Thare septuagesimo, ut vulgo opinantur Chronologi, sequeretur, Abrahamum, quando, mortuo Thare, iter in Cananitidem instituit, jam attigisse annum 135. ætatis suæ. ac subinde Isaacum filium ejus egisse tum temporis annum ætatis suę 35. (Isaac nanque natus est Abrahamo, cum esset annorum centum) *putasne centenario nascetur filius? Genesis* cap. 17. atqui tamen Scriptura Sacra cap. 7. Actuum Apostolorum aperte tradit, Abrahamum, quando ex Charane exiit, & venit in Chananæam Regionem, necdum filium habuisse: dici ergo non potest, Abrahamum natum esse anno ętatis Thare septuagesimo. Id autem minime adversatur Scripturę Sacrę, quæ *Geneseos* cap. 11. dicit, Tharam natum annos 70. genuisse *Abraham*, *Nacor*, & *Haran*. Observant quippe periti Chronologi, Scripturam Sacram his verbis innuere duntaxat, *Tharam* anno ętatis suę 70. cœpisse procreare liberos, inter quos Scriptura primum appellat Abrahamum, habita ratione dignitatis, sed non temporis, non secus ac *Semum* inter filios Noemi primum recenset Scriptura ratione dignitatis, sed non temporis, *Japhetus* siquidem fuit revera primogenitus Noemi. Certe Abrahamum non fuisse Patris sui Thare primogenitum ex eo invicte colligitur, quod Abrahamus decem tantum annis senior erat Sara, uxore sua, *putasne centenario nascetur filius, & Sara nonagenaria pariet?* Porro Sara filia erat *Haran* fratris Abrahami, si ergo Haran fuisset junior Abrahamo, *Haran* anno ętatis suę nono genuisset Saram, quod sane consueto naturę ordini, & experientię omnino adversatur.

Tertia Mundi ætas annorum 430. *a vocatione Abrahami usque ad Exodum, id-est, usque ad excessum Israelitarum ex Ægypto.*

A*Brahamus* vigintiquinque annis postquam vocatus est a Deo, & ingressus est in Terram Chanaan, genuit Isaacum anno Mundi 2108. periodi Julianæ 2683. periodi Græco-Romanæ 3463. ante Æram vulgarem 2031.

Isaac genuit Esau & Jacob anno ætatis suæ 60. anno Mundi 2168. periodi Julianæ 2743. periodi Græco-Romanæ 3523. ante Æram vulgarem 1971.

Jacob genuit Joseph anno ætatis suæ 91. anno Mundi 2259. periodi Julianæ 2834. periodi Græco-Romanæ 3614. ante Æram vulgarem 1880.

Joseph fuit a suis fratribus venditus Madianitis anno ætatis suæ 17. anno Mundi 2276. periodi Julianæ 2851. periodi Græco-Romanæ 3631. ante Æram vulgarem 1863.

Joseph anno ætatis suæ trigesimo, hoc est 13. annis postquam venditus fuisset Madianitis, creatur minister Pharaonis in Ægypto, anno Mundi 2289. periodi Julianæ 2864. periodi Græco-Romanæ 3644. ante Æram vulgarem 1850.

Joseph, cum præfuisset in Ægypto annis 80. mortuus est anno Mundi 2369. periodi Julianæ 2944. periodi Græco-Romanæ 3724. ante Aeram vulgarem 1770.

Moyses nascitur in Aegypto anno post mortem Joseph sexagesimo quarto, anno Mundi 2433. periodi Julianæ 3008. periodi Græco-Romanæ 3788. ante Aeram vulgarem 1706.

Moyses annos natus 80. liberat Israelitas e captivitate Aegyptiaca anno Mundi 2513. anno a vocatione Abrahami 430. periodi Julianę 3088. periodi Gręco-Romanę 3868. ante Aeram vulgarem 1626.

Nota ad tertiam Mundi ætatem.

NOT. I. Initium 430. annorum, quos tertia Mundi complectitur ętas, accersiri non debere ab ingressu Israelitarum in Aegyptum, sed a vocatione Abrahami, quę, ut superius diximus, facta est anno ętatis illius Patriarchę septuagesimo quinto. Id aperte innuit Apostolus c. 3. Epist. ad Galatas, sic loquens: *Abrahe dictæ sunt promissiones, & semini ejus, non dicit & seminibus quasi in multis, sed quasi in uno, & semini tuo, qui est Christus. Hoc autem dico testamentum confirmatum a Deo, quæ post* ccccxxx. *annos facta est lex non irritum fecit ad evacuandam promissionem. Nam si ex lege hæreditas, jam non ex promissione. Abrahæ autem per repromissiones donavit Deus*. Ex quibus verbis liquido patet, initium 430. annorum sumi debere, juxta Apostolum, a promissione facta a Deo Abrahę, seu ab illius Patriarchę vocatione, finem vero referendum esse ad tempus, quo lex a Deo lata est, & data Moysi. Porro, Legem Moysi datam esse, & in Monte Sinai promulgatam tertio mense, ex quo Israelitę in libertatem asserti excesserunt ex Aegypto, pervulgata est Sanctorum Patrum, & Scriptorum Ecclesiasticorum sententia, pręsertim *Eusebii* in Chronico, *Epiphanii* in Ancorato, *Chrysostomi* Hom. 37. in Genesim, *Hieronymi* in c. 3. Epistolę ad Galat. *Augustini* l. 16. de Civitate Dei c. 24. & omnium Scripturę Sacrę Interpretum.

NOT. II. Abraham, Isaac, & Jacob per 215. annos peregrinatos fuisse in terra Chanaan ante descensum in Aegyptum, Israelitas vero per alios 215. annos habitasse, & servisse in Aegypto. Quapropter, ille locus c. 12. libri Exodi, sicut legitur in Editione vulgata: *Habitatio filiorum Israel, qua manserunt in Ægypto, fuit* ccccxxx. *annorum, quibus expletis eadem die egressus est omnis exercitus Domini de terra Ægypti*. Hic, inquam, locus sic intelligendus est, ut ille annorum 430. numerus non referatur ad servitutem Israelitarum in Aegypto, quæ annos quindecim supra ducentos non superavit, sed potius a promissione facta Abra-

Abrahamo censeatur, & in profectione Israelitarum ex Aegypto terminetur, comprehendatque illud omne tempus, quo Abraham, & filii ejus post promissionem peregrinati sunt, & in regione Chananæa manserunt. Ita docent *Eusebius* in Chronico, *Epiphanius* in Ancorato, *Hieronymus* in Epistola ad Galatas cap. 3. *Chrysostomus* Homil. 37. in Genesim, *Augustinus* lib. 16. de Civitate Dei cap. 24. *Severus Sulpicius* lib. 1. Hist. Sacræ, ut nihil dicam de numerosa copia Scripturæ Sacræ Interpretum, qui nostro, & superiori sæculo scripserunt.

Quarta Mundi ætas annorum 606. ab exitu Israelitarum ex Ægypto usque ad Templum a Salomone conditum.

MOyses, postquam Judæis præfuisset annis 40. mortuus est anno ætatis suæ 120. anno post Exodum quadragesimo, anno Mundi 2553. periodi Julianę 3128. periodi Greco-Romanæ 3908. ante ęram vulgarem 1586.

Josue post mortem Moysis præfuit sexdecim annis Judæorum Reipublicę, & mortuus est anno Mundi 2569. periodi Julianę 3144. periodi Gręco-Romanę 3924. ante ęram vulgarem 1570.

Post mortem Josue, Seniores præfuerunt Judęorum Reipublicę annis decem, eorumque Pręfectura desiit anno Mundi 2579. periodi Julianę 3154. periodi Gręco-Romanę 3934. ante ęram vulgarem 1560.

Post mortem Seniorum fuit Anarchia, seu interregnum 6. annorum, quę Anarchia finem habuit anno Mundi 2585. periodi Julianę 3160. periodi Gręco-Romanę 3940. ante æram vulgarem 1554.

Post illud interregnum sex annorum, Israelitæ servierunt sub Cusane, Mesopotamiæ Rege, annis 8. quę servitus finem habuit anno Mundi 2593. periodi Julianæ 3168. periodi Greco-Romanæ 3948. ante æram vulgarem 1546.

Othoniel, postquam Cusanem Regem Mesopotamię devicisset, judicavit populum annis 40. & mortuus est anno Mundi 2633. periodi Julianę 3208. periodi Gręco-Romanæ 2988. ante ęram vulgarem 1506.

Post mortem Othonielis Israelitę servierunt sub Eglone Rege Moabitarum annis 18. quę servitus finem habuit anno Mundi 2651. periodi Julianæ 3226. periodi Gręco-Romanę 4006. ante ęram vulgarem 1488.

Aod, post victoriam de Moabitis reportatam, judicavit populum annis 80. & mortuus est anno Mundi 2731. periodi Julianę 3306. periodi Gręco-Romanę 4086. ante æram vulgarem 1408.

Post mortem Aod servierunt Israelitę sub Jabine, Chananęorum Rege, annis 20. quę servitus finem habuit anno Mundi 2751. periodi Julianę 3326. periodi Gręco-Romanę 4106. ante ęram vulgarem 1388.

Barac, & *Debora*, post devictum Sisaram, subactosque Chananęos, judicarunt populum annis 40. eorumque judicatura desiit anno Mundi 2791. periodi Julianę 3366. periodi Greco-Romanę 4146. ante ęram vulgarem 1348.

Post mortem Barac, & Debora, servierunt Israelitæ Regi Madianitarum annis septem; quę servitus finem habuit anno Mundi 2798. periodi Julianę 3373. periodi Gręco-Romanę 4153. ante ęram vulgarem 1341.

Gedeon judicavit Israelem annis 40. & mortuus est anno Mundi 2838. periodi Julianę 3413. periodi Gręco-Romanę 4193. ante ęram vulgarem 1301.

Abimelech, Gedeonis ex Concubina filius, judicavit Israelem, seu potius tyrannidem occupavit per annos tres, qui terminandi sunt in anno Mundi 2841. periodi Julianę 3416. periodi Gręco-Romanę 4196. ante ęram vulgarem 1298.

Post Abimelechum *Thola* judicavit Israelem annis 22. qui terminantur in anno Mundi 2864. periodi Julianę 3439. periodi Gręco-Romanę 4219. ante ęram vulgarem 1265.

Jair judicavit Israelem per annos 22. qui terminantur in anno Mundi 2886. periodi Julianę 3461. periodi Gręco-

Rom. 4241. ante æram vulgarem 1253.

Post mortem Jair servierunt Israelitæ Ammonitis annis 18. quæ servitus finem habuit anno Mundi 2904. periodi Julianæ 3479. periodi Græco-Romanæ 4259. ante æram vulgarem 1235.

Jephte, judicavit Israelem annis sex, qui terminantur in anno Mundi 2920. periodi Julianæ 3485. periodi Græco-Romanæ 4265. ante æram vulgarem 1229.

Abesan, judicavit Israelem annis septem, qui terminantur in anno Mundi 2917. periodi Julianæ 2492. periodi Græco-Romanæ 4272. ante æram vulgarem 1222.

Helon, seu *Ahialon*, judicavit Israelem annis decem, qui terminantur in anno Mundi 2927. periodi Julianæ 3502. periodi Græco-Romanæ 4282. ante æram vulgarem 1212.

Abdon, judicâvit Israelem annis 8. qui terminantur in anno Mundi 2935. periodi Julianæ 3510. periodi Græco-Romanæ 4290. ante æram vulgarem 1204.

Post mortem Abdonis, Israelitæ servierunt Philistæis annis 40. quæ servitus finem habuit anno Mundi 2975. periodi Julianæ 3550. periodi Græco-Romanę 4330. ante ęram vulgarem 1164.

Samson, judicavit Israelem annis 20. qui terminantur in anno Mundi 2995. periodi Julianæ 3570. periodi Græco-Romanæ 4350. ante æram vulgarem 1144.

Heli judicavit Israelem annis 40. qui terminantur in anno Mundi 3035. periodi Julianæ 3610. periodi Græco-Romanæ 4390. ante æram vulgarem 1104.

Samuel, & *Saul* rexerunt Israelem annis 40. qui terminantur in anno Mundi 3075. periodi Julianæ 3650. periodi Gręco-Romanæ 4430. ante æram vulgarem 1064.

David regnavit annis 40. qui terminantur in anno Mundi 3115. periodi Julianę 3690. periodi Gręco-Romanę 4470. ante ęram vulgarem 1024.

Salomon jecit fundamenta Templi anno quarto Regni sui, anno Mundi 3119. periodi Julianæ 3694. periodi Græco-Romanæ 4474. ab egressione Israelitarum ex Aegyto 606. ante æram vulgarem 1020.

Notæ ad quartam Mundi ætatem.

NOT. I. cap. 6. lib. 3. Regum numerari duntaxat ab Exodo, seu a profectione Israelitarum ex Aegypto, usque ad fundationem Templi a Salomone conditi, annos 480. cum tamen ex lib. Judicum multo plures anni colligantur. Hinc gravissima emergit difficultas, quę Chronologis, & Scripturæ Sacræ Interpretibus multum facessit negotii. *Severus Sulpitius* lib. 1. Historiæ Sacræ asserit, irrepsisse mendum in cap. 6. lib. 3. Regum, idemque docent *Carolus Sigonius* in suo Commentario ad hunc Sulpitii locum, *Melchior Canus* cap. 5. lib. 11. de locis, *Ludovicus Capellus* in sua Chronologia Sacra, *Gerardus Vossius* cap. 7. Isagoses Chronologiæ, & multi alii. Verum, cum ipse nemini privato fas esse putem quidpiam Scripturę Sacrę addere, aut demere, ad hanc apparentem in numeris conciliandam Scripturę antilogiam, existimo, ideo cap. 6. lib. 3. Regum numerari tantum ab excessu Israelitarum ex Aegypto usque ad structuram Templi annos 480. quia in eo capite solum recensentur anni Pręfecturę Judicum, non computatis annis Anarchiarum, & servitutum Israelitarum. Ast, si anni Anarchiarum, & servitutum Israelitarum seorsim numerentur ab annis Pręfecturæ Judicum, sicut recensentur in lib. Judicum, comperietur, a profectione Israelitarum ex Aegypto usque ad fundationem Templi effluxisse annos 604. qui annorum numerus optime quadrat cum tota historia Judicum, quæ accurate distinguit annos servitutum, seu oppressionum Israelitarum, ab annis Judicum, & quietis. Nam tempore servitutum, seu oppressionum Israelitarum, ut videre est in lib. Judicum, nullus erat Judex, nulla quies, sed potius res afflictæ, tur-

turbata; ac sus deque confusa omnia. Quando vero Deus suscitabat Judices, qui Israelitas ab oppressione liberabant, & in pristinam libertatem vindicabant, toto durante illorum præfecturę tempore, pace, & quiete fruebantur Israelitę. Unde manifesto sequitur, annos servitutum Israelitarum distinguendos esse ab annis Judicum, & quietis, ac proinde non omnino certam esse communem sententiam Chronologorum, qui annorum numerum plus justo contrahentes, conantur annos servitutis, seu oppressionis Israelitarum, in annis Judicum includere. Numerus igitur ille annorum 480. qui habetur cap. *6.* lib. 3. Regum, non includit Anarchiarum, & servitutum annos, qui accurate in libro Judicum describuntur. Et sic facili negotio cum *Melchiore Cano* lib. 11. de Locis c. 5. pag. mihi 312. & seqq. juxta postremam ejus Operum Editionem Patavii anno 1720. adornatam, & doctissima Prefatione a Cl. nostro *Hyacintho Serry* illustratam, conciliatur apparens illa antilogia, quæ prima fronte reperiri videtur inter cap. *6.* lib. 3. Regum, & librum Judicum. Hi porro, qui, Anarchiarum, & servitutum Israelitarum annos cum annis præfecturę Judicum confundentes, numerant duntaxat quadrigentos & octoginta annos ab egressione populi Israelitici ab Ægypto usque ad annum quartum Regni Salomonis, hoc est, usque ad structuram Templi Hierosolymitani *tantum absurditatum* (verbis utor nostri doctissimi *Melchioris Cani*) *in sua supputatione faciunt, ut vix audiri sine aurium molestia possint*. At enim (prosequitur idem elegans Scriptor) *Nicolaus*, & *Abulensis*, qui in Scripturę explanatione habentur insignes, ut summa illis 480. annorum justa constituatur, primum ajunt, annos *Josue* minime computandos, sed in *Othonielis* quadraginta includendos. Eodemque modo de *Samuele* judicant, cujus annos similiter intra quadraginta Saulis includunt. Mox addunt, annos quibus Judęi servierunt Regi Mesopotamiæ, aliisque postea sequenti tempore Regibus, eis annis includi, quibus terra quievisse dicitur, vel etiam Judex hic, aut ille Israelitis præfuisse. Unum solum annorum duodeviginti Interregnum in computationem adsciscunt, ut cum tribus annis Salomonis summam 480. annorum suo belle arbitratu conficiant. Sed, ut dixi, hæc computandi ratio multum omnino absurditatis habet. Ut enim omittam alia, ne in re nota, & perspicua multus & insolens sim, illud ante omnia expediri velim, ecquo pacto Interregnorum anni in eos redigi valeant, & contrahi, quibus sub Judicibus terra a præliis dicitur quievisse? Sanę in Interregnis aut perpetuum Judęis bellum contra inimicos fuit, aut servitus sine Judice misera, res afflicta, turbata omnia, nulla quies. Præterea, ecquid de quadraginta annorum Interregno isti dicturi sunt, quod inter *Abdonem* & Sampsonem Scriptura commemorat? An quadraginta illos annos in *Sampsonis* viginti inclusuri sunt? An potius in *Abdonis* octo? Præterea, cur unicum Interregnum annorum decem & octo accipiunt, rejiciunt cetera? Quod si causam reddere ne unam quidem idoneam possunt, sane aut Interregnum hoc cum ceteris abjiciant, & summa erit minor: aut cum hoc, ut par est, admittant reliqua, & summa erit major. Ad hæc, liber Judicum explicare docet, terram, Duce *Juda*, qui successit Josue, minime quievisse, sed multis bellis fuisse agitatam, quibus Chananæi, ac Pherezæi victi, oppressique fuerunt. Nam Ductum *Josue* præliis frequentibus turbulentum extitisse, *Josue* liber ipse manifestat. Cum vero Rex Mesopotamiæ, *Josue*, *Judaque* defunctis, filios Israel pugna vicerit, octoque annis servire coegerit, tunc tempora pacata, quietamque terram describere, prorsus est a sensu communi alienum. Quod si annos *Josue*, ac *Judæ* illos quoque, quibus Rex Mesopotamię Israelitas expugnavit, & oppressit, in id temporis trahas, quo terra quievisse dicitur, nonne turbidos & inquietos annos cum tranquillis, quietisque confundes? Nonne etiam Scripturę Sacrę in aperta narratione vim afferes manifestam? Illa nimirum non obscure refert, post mortem *Josue*, post Chananæos, Pherezeosque devictos, post filios Israel per Othonielem a servitute liberatos, terram quadraginta annis quievisse. His, & aliis ejusmodi argu-

mentis eruditus juxta ac pius & disertus noster *Melchior Canus* refellit jure optimo sententiam illorum, qui plus æquo contrahentes rationem temporum, & Anarchiarum, servitutumque Israelitarum annos, qui accurate recensentur in libro Judicum, perperam confundentes; cum annis Præfecturæ Judicum, a quibus tamen omnino discerni debent, numerant duntaxat 480. annos a profectione Israelitarum ex Ægypto usque ad annum quartum Regis Salomonis, quo Templi Hierosolymitani ab ipso jacta sunt fundamenta; cum tamen, ex sacro illo calculo, quem habemus in Libro Judicum, longe major colligitur annorum summa, & revera, juxta exactam Chronologiam, quam mox exhibuimus, interfluxerint ab exitu Israelitarum ex Ægypto usque ad quartum Regni Salomonis annum, quo extrui cœpit Templum Hierosolymitanum, anni sexcenti & sex.

NOT. II. Doctissimum *Patrem Paulum Pezronum* cap. 8. lib. cui titulus est, *Antiquitas temporum restituta*, existimare, multas Anarchias, seu interregna præcessisse servitutes Israelitarum, a quibus eos vindicarunt Judices, adeoque seorsim ab annis Judicum, & servitutum Israelitarum esse numerandas. Quo fit, ut prædictus Auctor ab egressione Israelitarum ex Ægypto usque ad jacta fundamenta Templi annos recenseat 873. Verum, licet ipse ultro fatear, post mortem *Calebi*, & *Seniorum*, extitisse Anarchiam sex annorum, in qua flebilis illa infelicis Levitæ contigit historia, quæ Judicum cap. 19. narratur, necnon illa *Michea*, & Danitarum, de qua cap. 17. & 18. ejusdem libri fit mentio, existimo tamen, præter illam Anarchiam sex annorum, nullas alias intercessisse, aut, si quæ intercesserint, cum brevissimæ fuerint, earumque tempus Scriptura non definiat, consultius esse hujusmodi Anarchias illo temporis intervallo concludere, quod terræ quieti, seu Judicibus assignatur. Idem dicendum puto de judicatura *Samgari*, quem Scriptura Sacra in lib. Judicum immediate recenset post *Aod*, qui judicavit Israelem 80. annis, nam cum Scriptura Sacra nullos attribuat annos judicaturæ Samgari, probabilius est, judicaturam ejus comprehendi in annis præcedentibus octoginta judicaturæ *Aod*. Nisi quis malit judicaturam Samgari includi in annis servitutis, qua *Jabin*, Rex Chananæorum, dicitur post mortem Aod oppressisse 20. annis Israelitas.

NOT. ULT. Templum extrui cæptum esse anno quarto Regni Salomonis ineunte, & absolutum esse anno undecimo, ac proinde Templi fabricam per annos septem fuisse continuatam.

Quinta Mundi ætas annorum 488. *a fundatione Templi usque ad finem captivitatis Babylonicæ.*

(*a*) S*Alomon*, post jacta anno 4. Regni sui fundamenta Templi, regnavi 36. annis, & objit anno Mundi 3155. Periodi Julianæ 3730. Periodi Græco-Romanæ 4510. ante æram vulgarem 984.

Roboam regnavit 17. annis, qui terminantur in anno Mundi 3172. Periodi Julianę 3747. Periodi Græco-Romanæ 4527. ante æram vulgarem 967.

Abias regnavit 3. annis. qui terminantur in anno Mundi 3175. Periodi Julianę 3750. Periodi Græco-Romanæ 4530. ante æram vulgarem 964.

Asa regnavit 41. annis, qui terminantur in anno Mundi 3216. Periodi Julianæ 3791. Periodi Græco-Romanæ 4571. ante æram vulgarem 923.

Josaphat regnavit 25. annis, qui terminantur in anno Mundi 3241. Periodi Julianæ 3816. Periodi Græco-Romanæ 4596. ante æram vulgarem 898.

Joram regnavit 8. annis, qui terminantur in anno Mundi 3249. Periodi Jul. 3824. Periodi Græco-Romanę 4604. ante ęram vulg. 890.

Ochosias regnavit 1. anno, & desiit regnare anno Mundi 3150. Periodi Julianę 3825. Periodi Gręco-Romanę 4605. ante ęram vulgarem 889.

Athalias regnavit sex annis, qui terminantur in anno Mundi 3256. Periodi Julianę 3831. Periodi Gręco-Romanę 4611. ante æram vulgarem 883.

Joas regnavit 40. annis, qui terminantur in anno Mundi 3296. Periodi

riodi Iulianæ 3871. Periodi Græco-Romanæ 4651. ante ęram vulgarem 843.

Amasias regnavit 29. annis, qui terminantur in anno Mundi 3325. Periodi Julianæ 3900. Periodi Græco-Romanæ 4680. ante æram vulgarem 814.

(*b*) *Osias*, seu *Azarias* regnavit 52. annis, qui terminantur in anno Mundi 3377. Periodi Iulianæ 3952. Periodi Græco-Romanæ 4732. anno 3. Olympiadis quartæ ante æram vulgarem 762.

(*c*) *Joatas* regnavit 16. annis, qui terminantur in anno Mundi 3393. Periodi Julianæ 3968. Periodi Græco-Romanæ 4748. anno 3. Olymp. octavæ, anno 8. a condita Roma, anno 2. æræ (*d*) Nabonassari. Ante æram vulg. 746.

Achas regnavit 16. annis, qui terminantur in anno Mundi 3409. Periodi Julianæ 3983. Periodi Græco-Romanæ 4764. anno 3. Olymp. 12. anno 24. a condita Roma, anno 18. æræ Nabonassari, ante æram vulgarem 730.

Ezechias regnavit 29. annis, qui terminantur in anno Mundi 3438. Periodi Julianæ 4013. Periodi Græco-Romanæ 4793. anno 4. Olymp. 19. anno 53. a condita Roma, æræ Nabonassari 47. ante æram vulgarem 701.

Manasses regnavit 55. annis, qui terminantur in anno Mundi 3493. Periodi Julianæ 4068. Periodi Græco-Romanæ 4848. anno 3. Olymp. 33. anno a condita Roma 108. æræ Nabonassari 102. ante æram vulgarem 646.

Amon regnavit 2. annis, qui terminantur in anno Mundi 3495. Periodi Julianæ 4070. Periodi Græco-Rom. 4850. anno 1. Olymp. 34. anno a condita Roma 110. æræ Nabonassari 104. ante æram vulgarem 644.

Josias regnavit 31. annis, qui terminantur in anno Mundi 3626. Periodi Julianæ 4101. Periodi Græco-Romanæ 4881. anno 4. Olymp. 41. anno a condita Roma 141. æræ Nabonassari 135. ante æram vulgarem 613.

(*e*) *Joachin* regnavit undecim annis, & anno illius ultimo accidit captivitas Babylonica, hoc est, anno 8. Regni Nabuchodonosori, anno Mundi, 3537. Periodi Julianæ 4112. Periodi Græco-Romanæ 4892. anno 3. Olympiadis 44. anno a condita Roma 152. æræ Nabonassari 146. ante æram vulgarem 602.

Nabuchodonosorus post abductos Judæos in captivitatem, regnavit 36. annis, qui terminantur in anno Mundi 3573. Periodi Julianæ 4148. Periodi Græco-Romanæ 4928. anno 3. Olympiadis 53. anno a condita Roma 188. æræ Nabonassari 182. ante æram vulgarem 566. ab incœpta captivitate Babylonica anno 36.

Evilmerodach filius Nabuchodonosori regnavit 2. annis, qui terminantur in anno Mundi 3575. Periodi Julianæ 4150. Periodi Græco-Romanæ 4930. anno 1. Olypiadis 54. a condita Roma 190. æræ Nabonassari 184. ab incepta captivitate Babylon. 38. ante æram vulgarem 564.

Balthasar cum *Niriglissare* patre, Nabuchodonosori genero, regnavit 4. annis, qui terminantur in anno Mundi 3579. Periodi Julianæ 4154. Periodi Græco-Romanæ 4934. anno 1. Olympiadis 55. a condita Roma 194. æræ Nabonassari 188. ab incepta captivitate Babylonica 42. ante æram vulgarem 660.

(*f*) *Darius Medus*, qui & *Nabonidus* vel *Labynitus*, interfecto Balthasare, Rex a Babyloniis eligitur, & regnavit in Babylone 27. annis, qui terminantur in anno Mundi 3606. Periodi Julianæ 4181. Periodi Græco-Romanæ 4961. anno 4. Olymp. 61. a condita Roma 221. æræ Nabonassari 215. ab incepta capt. Babyl. 69. ante æram vulgarem 533.

(*g*) *Cyrus* anno 27. regni in Perside initi occupavit Babyloniam sub finem Regni Darii Medi, seu Nabonidi, cœpitque regnare in Babylone tanquam supremus Monarcah anno Mundi 3607. Periodi Julianæ 4182. Periodi Græco-Romanæ 4962. anno 1. Olympiadis 62. a condita Roma 222. æræ Nabonassari 216. ab incepta captivitate Babylonica 70. ante æram vulgarem 532. Cyrus itaque laxavit captivitatem Babylonicam anno 1. Regni sui in Babylone initi, non vero anno 1. Regni sui in Perside suscepti, sicut visum est quibus-

dam Chronologis, quorum sententia nulla Annalium ratione probari, nullis argumentis persuaderi potest, & est a Chronologia, tam Sacra, quam prophana prorsus aliena, uti plenius commonstravi in Tractatu *De Scriptura Sacra*, Romæ anno 1715. edito, pag. 223. & seq.

Nota ad Quintam Mundi Ætatem.

NOT. I. Accurate distingui debere duplicem Regni Cyri Epocham. At enim Cyrus regnare cœpit in Perside anno primo exeunte Olympiadis 55. Periodi Iulianæ 4155. eodem scilicet anno, quo Darius Medus, seu Nabonidus, occiso Balthasare, Rex a Babyloniis fuit electus, hæc est prima Epocha Regni Cyri in Perside initi. Altera Epocha Regni Cyri in Babylonia suscepti exordium habuit anno 28. Regni Cyri in Perside incepti. Eo siquidem anno Cyrus, postquam debellasset Darium Medum, sive Nabonidum, qui per 27. annos Babyloniorum tenuit Imperium, post captam etiam Babylonem, instituit Monarchiam Persicam, hoc est, tanquam supremus Monarcha in Babylonia regnare cœpit anno 1. Olympiad. 62. Periodi Julianæ 4182. *Cyrus* regnavit in universum 30. annos, sicut ei Historici omnes constanter tribuunt, sed 27. annos regnavit in Perside, alios vero tres ultimos regnavit in Babylone, devicto Dario Medo, tanquam supremus Monarcha.

NOT. II. Darium Medum, quem *Daniel* cap. 9. de semine, seu de genere Medorum, esse dicit, *Berosus* vero e Babylone oriundum scribit, post interfectum, conspiratione Principum, Balthasarem, fuisse a Babyloniis Regem electum, eumque regnasse annis 27. & tandem anno ultimo regni sui victum, ac fugatum a Cyro, Borsippen se se recepisse, ubi Cyri eum insequentis arbitrio se permisit, & ab ipso Caromaniæ Præfectura donatus est. *Josephus* ex Beroso scribit, Cyrum anno 17. Regni Darii Medi, seu Nabonidi, e Perside, ubi regnabat, fuisse egressum, & universa subacta Asia, in Babyloniam impetum fecisse. Quæ res multos movit Chronologos, ut putarent, Darium Medum regnasse tantum annis 17. verum ipse cum doctissimo Ludovico Capello in sua Chronologia sacra probabilius censeo errorem esse in numero, & 27. pro 17. esse legendum, vel, si nullus sit error in numero, dicendum, Cyrum quidem e Perside egressum esse anno 17. regni Darii Medi, sed decennium in subigenda Asia, priusquam Babyloniam oppugnaret, impendisse; adeo ut solum sub finem Regni Darii Medi Babylonia potitus fuerit, novumque Imperii primordium, debellato Dario Medo, Cyrus in Babylonia acceperit, ac Persicam Monarchiam instituerit.

NOT. ult. Captivitatem Babylonicam cœpisse anno ultimo, seu undecimo Joakimi, seu Iechoniæ Regis Iuda, qui annus concurrit cum anno 8. Nabuchodonosori, Babyloniorum Regis, laxatam vero fuisse anno 1. Regni Cyri. Quod tamen non est intelligendum de anno primo, quo Cyrus in Perside regnare cœpit, (nam sicut fatentur omnes Chronologi, Cyrus Regnum Persicum obtinuit anno primo Olym. 55. quo quidem tempore necdum Cyrus Asiam, & Babylonem occupaverat) sed hoc est intelligendum de anno primo Imperii, quod Cyrus tanquam supremus Monarcha in Babylonia inire cœpit. Id autem contigit anno 28. Regni Cyri in Perside initi, anno 1. Olymp. 62. Periodi Iulianæ 4182. ante æram vulgarem 532. ut patet ex nostro Canone Chronologico.

Sexta Mundi Ætas annorum 531. a fine captivitatis Babylonicæ usque ad Natale vulgare Christi Servatoris nostri.

PERSARUM REGES.

Cyrus, tanquam supremus Monarcha, regnavit in Babylone 3. annis, & mortuus est anno Mundi 3609. periodi Iulianæ 4184. periodi Græco-Romanæ 4964. anno 3. Olymp. 62. a condita Roma 224. æræ Nabonassari 218. ante æram vulgarem 530.

Cambyses Cyri filius regnavit 7. annis, qui terminantur in anno Mundi 3616. periodi Julianæ 4191. periodi Græco-

co-Romanæ 4971. anno 2. Olymp. 94. a condita Roma 231. æræ Nabonassari 225. ante æram vulg. 523.

Smerdes Magus regnavit 1. anno post obitum Cambysis, & rgnare desiit anno Mundi 3617. periodi Julianæ 4192. periodi Græco-Romanæ 4972. anno 3. Olymp. 64. a condita Roma 232. æræ Nabonassari 226. ante æram vulgarem 522.

Darius Hystaspis regnavit 36. annis, & regnare desiit anno Mundi 3653. periodi Julianæ 4228. periodi Græco-Romanæ 5008. anno 3. Olyp. 73. a condita Roma 268. æræ Nabonassari 262. ante æram vulgarem 486.

Xerxes regnavit 21. annis, & desiit regnare anno Mundi 3674. periodi Julianæ 4249. Periodi Græco-Romanæ 5029. anno 4. Olymp. 78. ante æram vulgarem 465. a condita Roma 289. æræ Nabonassari 283.

(*b*) *Artaxerxes Longimanus* regnavit 40. annis, & regnare desiit anno Mundi 3714. periodi Julianæ 4289. periodi Græco-Romanæ 5069. anno 4. Olymp. 88. a condita Roma 329. æræ Nabonassari 323. ante æram vulgarem 425.

Darius Nothus regnavit 20. annis, & desiit regnare anno Mundi 3734. periodi Julianæ 4309. periodi Græco-Romanæ 5089. 4. Olymp. 93. a condita Roma 349. æræ Nabonassari 343. ante æram vulgarem 405.

Artaxerxes Mnemon regnavit 43. annis, & regnare desiit anno Mundi 3777. periodi Julianæ 4352. periodi Græco-Romanæ 5132. anno 3. Olymp. 104. a condita Roma 392. æræ Nabonassari 386. ante æram vulgarem 362.

Ochus regnavit 23. annis, & regnare desiit anno Mundi 3800. periodi Julianæ 4375. periodi Græco-Romanæ 5155. anno 2. Olymp. 110. a condita Roma 415. æræ Nabonassari 409. ante æram vulgarem 339.

Arses regnavit 2. annis, & regnare desiit anno Mundi 3802. periodi Julianæ 4377. periodi Græco-Romanæ 5157. anno 4. Olympiadis 110. a condita Roma 417. æræ Nabonassari 411. ante æram vulgarem 337.

(*i*) *Darius Codomanus* regnavit 7. annis, & anno ultimo Regni sui victus est ad Arbela ab Alexandro Magno, anno mundi 3809. periodi Julianæ 4384. periodi Græco-Romanæ 5164. anno 3. Olymp. 112. a condita Roma 424. æræ Nabonassari 418. ante æram vulgarem 330.

(*k*) *Alexander Magnus*, devicto Dario Codomano, regnavit in Babylone, ut supremus Monarcha 6. annis, & mortuus est anno Mundi 3815. periodi Julianæ 4390. Periodi Græco-Romanæ 5170. anno 1. Olympiadis 114. a condita Roma 430. æræ Nabonassari 424. ante æram vulgarem 324.

SY-

(a) *Regnavit Salomon annis* 40. *non vero* 80. *ut perperam post Josephum asserit* Pezronus, *contra auctoritatem Scripturæ Sacræ lib.* 3. *Reg. c.* 11. Dies, quos regnavit Salomon super omnem Israel quadraginta anni sunt.

(b) *Initium Olympiadum petitur ab anno* 38. *Oziæ, seu Azariæ, qui concurrit cum anno Mundi* 3363. *Periodi Julianæ* 3938. *Periodi Græco Romanæ* 4718. *ante æram vulgarem* 776. In Olympiadibus desinit illud temporis intervallum quod a *Varrone*, in libello Censorini de die natali, *Mythicum* appellatur, incipitque tempus, quod dicitur *Historicum*, quia res in eo gestæ veris Historiis continentur.

(c) *Roma condita est anno* 9. *Regis Joathas, anno Mundi* 3386. *Periodi Julianæ* 3961. *Periodi Græco-Romanæ* 4741. *anno* 3. *exeunte Olympiadis sextæ, ante æram vulgarem* 753

(d) *Famosa Æra Nabonassari cæpit anno* 15. *Regis Joathas, anno Mundi* 3392. *Periodi Julianæ* 3967. *Periodi Græco-Romanæ* 4747. *anno* 2. *Olympiadis* 8. *anno* 7. *a condita Roma, ante æram vulgarem* 747.

(e) *Captivitas Babylonica, quæ duravit annis* 70. *initium habuit anno undecimo Regni Joachin, & anno octavo Regni Nabuchodonosori. Quo fit, ut decipiantur nonnulli Chronologi, qui initium* 70. *annorum captivitatis Babylo-*

nicæ

nicę accersunt ab anno undevigesimo Regni Nabuchodonosori, & ab anno undecimo Regni Sedechiæ, quando videlicet Nabuchodonosorus, Assyriorum Rex, misit Ducem Nabuzardam, qui Templum, domos, murosque Civitatis *Hierusalem diruit, evertit, incendit, ac solo aquavit, sicut Sacræ Litteræ produnt lib. 4. Regum cap.* 25.

(f) *In Dario Medo finem habuit Babyloniorum Imperium.*

(g) *Cyrus anno primo Monarchię Persicæ laxavit captivit. Babyl.*

(h) *Initium LXX. Danielis hebdom. duci debet ab anno* 7. *Artaxerxis Longimani, ut ostensum est Paragr.* 1. *Differt.* 15.

(i) *Anno septimo Regni Darii Codomani finem habuit Monarchia Persica, quæ duravit annis* 203.

(k) *Monarchia Gręcorum ab Alexandro Magno ducit initium.*

SYRIÆ REGES.

SEleucus, *Nicator* dictus, Babyloniam, Mediam, Susianam ditioni suæ subjecit, cœpitque regnare anno duodecimo post obitum Alexandri Magni, seu anno mundi 3827. periodi Julianæ 4402. periodi Græco-Romanæ 5182. an. 1. Olymp. 117. a condita Roma 442. æræ Nabonassari 436. ante æram vulgarem 312. & regnavit 30. annis.

Antiochus I. dictus *Soter*, sive Salvator, successit Seleuco Nicatori anno mundi 3857. periodi uJlianæ 4432. æræ Græco-Romanæ 5212. anno 3. Olymp. 124. a condita Roma 472. æræ Nabonassari 466. ante æram vulgarem 282. & regnavit 20. annis.

Antiochus II. dictus per adulationem *Deus*, regnare cœpit anno mundi 3877. periodi Julianæ 4452. periodi Græco-Romanæ 5232. anno 3. Olymp. 129. a condita Roma 492. æræ Nabonassari 486. ante æram vulgarem 262. & regnavit 15. annis.

Seleucus II. dictus *Callinicus*, regnare cœpit anno mundi 3892. periodi Julianæ 4467. periodi Græco-Rom. 5247. anno 2. Olymp. 133. a condita Roma 507. æræ Nabonassari 501. ante æram vulgarem 247. & regnavit 20. annis.

Seleucus III. dictus *Ceraunus*, regnare cœpit anno mundi 3912. periodi Julianæ 4487. periodi Græco-Romanæ 5267. anno 2. Olymp. 138. a condita Roma 527. æræ Nabonassari 521. ante æram vulgarem 227. & regnavit 3. annis.

Antiochus III. dictus *Magnus*, regnare cœpit anno mundi 3915. periodi Julianæ 4490. periodi Græco-Rom. 5270. anno 1. Olymp. 139. a condita Roma 530. æræ Nabonassari 524. ante æram vulgarem 224. & regnavit 37. annis.

Seleucus IV. dictus *Philopator*, regnare cœpit anno mundi 3952. periodi Julianę 4527. periodi Græco-Rom. 5307. anno 3. Olymp. 148. a condita Roma 567. æræ Nabonassari 561. ante æram vulgarem 187. & regnavit 11. annis.

Antiochus IV. dictus *Epiphanes*, regnare cœpit anno mundi 3963. periodi Iulianę 4538. periodi Græco-Romanæ 5318. anno 1. Olymp. 151. a condita Roma 578. æræ Nabonassari 572. ante æram vulgarem 176. regnavit 12. annis, & tandem moritur inhoneste rediense x Perside.

Judæo Machabæus, mortuo Antiocho Epiphane, Dux Judæorum constituitur anno mundo 3975. periodi Julianæ 4550. periodi Græco-Romanæ 5330. anno 1. Olymp. 154. a coudita Roma 590. æræ Nabonassari 584. ante æram vulgarem 164. & præfuit Reipublicæ Jndaicæ 3. annis.

Jonathas, fratet Judæ, Dux Judæorum constituitur anno mundi 3978. periodi Julianæ 4553. periodi Græco-Romanæ 5333. anno 4. Olymp. 154. a condita

dita Roma 593. æræ Nabonassari 587. ante æram vulgarem 161. & præfuit Reipublicæ Judaicæ annis 17.

Simon, frater Judæ, & Jonathæ, Dux Judæorum constituitur anno mundi 3995. periodi Julianæ 4570. periodi Græco-Rom. 5350. anno 1. Olymp. 159. a condita Roma 610. æræ Nabonassari 604. ante æram vulgarem 144. & præfuit Reipublicæ Judaicæ annis 9.

Joannes Hircanus, filius Simonis, Dux Judęorum constituitur anno mundi 4004. periodi Julianæ 4579. periodi Græco-Rom. 5359. anno 2. Olympiad. 161. a condita Roma 619. æræ Nabonassari 613. ante ęram vulgarem 135. & præfuit Reipubl. Jud. annis 30.

Aristobulus, filius Joannis Hircani, sibi Regium Diadema imposuit anno mundi 4034. periodi Julianę 4609. periodi Græco-Romanæ 5389. anno 4. Olymp. 168. a condita Roma 649. æræ Nabonass. 633. ante ęram vulgarem 105. & regnavit 1. anno.

Alexander Jannęus, filius Aristobuli, ei substituitur anno mundi 4035. periodi Julianæ 4610. periodi Gręco-Rom. 5590. anno 1. Olymp. 169. a condita Roma 650. ęrę Nabonassari 644. ante ęram vulgarem 104. & regnavit 27. annis.

Mortuo Alexandro Jannęo, Alexandra ejus uxor, conciliata sibi Pharisæorum benevolentia, cœpit regnare in Judæa anno Mundi 4062. periodi Julianæ 4637. periodi Græco-Rom. 5417. anno 4. Olym. 175. a condita Roma 677. ęrę Nabonassari 671. ante æram vulgarem 77. & regnavit 9. annis.

Hircanus II. post matrem Alexandram regnare cœpit in Judęa anno mundi 4071. periodi Iulianæ 4646. periodi Gręco-Rom. 5426. anno 1. Olymp. 178. a condita Roma 686. æræ Nabonassari 680. ante æram vulgarem 68. & regnavit 3. annis. Dein bello appetitus, victus est ab Aristobulo fratre suo, qui Regnum per tres annos occupavit. Tandem a Pompejo in ordinem redacto Aristobulo, & Romam captivo abducto, denuo Hircanus Regno Judææ potitus est ann. mundi 4076. periodi Julian. 4651. periodi Gręco-Rom. 5431. a condita Roma 691. ęrę Nabonassari 685. ante ęram vlgarem 63. & regnavit annis 23.

Antigonus, Aristobuli filius, devicto Hircano II. Regnum Judęæ invasit. cœpitque regnare anno mundi 4099. periodi Julianę 4674. periodi Gręco-Roman. 5454. a condita Roma 714. ęrę Nabonassari 708. ante ęram vulgarem 40. anno 1. Olymp. 185. & regnavit Antigonus annis 3. & mensibus tribus.

Herodes, tribus annis postquam fuit a Senatu Romano Rex Judęę declaratus, vicit Antigonum, & solus in Judęa regnare cœpit anno Mundi 4102. periodi Julianę 4677. periodi Gręco-Romanę 5457. a condita Roma 717. ęrę Nabonassari 711. ante ęram vulgarem 37. anno 4. Olymp. 185. & regnavit Herodes in Judęa, post devictum Antigonum, annis 34.

CHRISTUS DOMINUS, Servator Mundi, natus est in Bethleem die 25. Mensis Decembris, ut constans tenet traditio, anno 33. Regni Herodis post devictum Antigonum, Imp. Augusti 40. creatione Mundi 4134. a condita Roma 749. ęrę Nabonassari 743. anno 4. Olympiadis 193. Periodi Julianę 4709. periodi Gręco-Rom. 5489. ante ęram vulgarem quadriennio integro. Consulibus Augusto Cęsare 12. & L. Cornelio Silla, vel Sulla.

Natale vulgare Christi Domini, hoc est, juxta ęram Dionysii Exigui, consignari debet diei 25. mensis Decembris anni 44. Imperii Augusti, a Creatione Mundi 4138. a condita Roma 753. ęrę Nabonassari 747. Periodi Julianę 4713. periodi Gręco-Rom. 5493. anno 4. Olympiadis 194. Consulibus Cosso Cornelio Lentulo & L. Calpurnio Pisone.

Annus primus ęrę vulgaris, quę etiam dicitur Dionysiana, vel Christiana, auspicatur Kalendis mensis Januarii anni 45. Imperii Augusti, a creatione Mundi 4139. a condita Roma 754. ęrę Nabonassari 748. Periodi Julianę 4714. Periodi Gręco-Rom. 5494. anno 1. Olymp. 195. Consulibus Cajo Cęsare, Augusti filio, & L. Æmilio Paulo.

Chri-

Christus Dominus anno ęrę vulgaris vigesimo sexto, Imperii Proconsularis Tiberii decimo sexto, anno Urbis Romæ conditæ 779. anno a creatione Mundi 4164. anno periodi Julianæ 4739. anno Periodi Græco-Romanæ 5519. anno æræ Nabonassari 773. anno secundo Olympiadis 201. Consulibus Lentulo Getulico, & C. Calvisio Sabinio, Baptizatus fuit a Joanne Baptista in Jordane die 6. mensis Januarii, dum inciperet annum ætatis suæ trigesimum.

Christus Dominus anno æræ vulgaris vigesimo nono, anno Jmperiis Proconsularis Tiberii decimo nono, anno Urbis Romæ conditæ 782. anno a creatione mundi 4167. anno periodi Julianæ 4742. anno periodi Græco-Rom. 5522. anno æræ Nabonassari 776. anno 1. Olymp. 202. Consulibus C. Fusio Gemino, & L. Rubellio Gemino, in Crucem actus est Feria sexta, seu die Veneris, in Parasceve Sabbati, cum jam incepisset annum ætatis suæ trigesimum tertium. Surrexit e tumulo Feria prima, quam nos Christiani *Dominicam* appellamus, vivus per quadraginta dies apparuit Discipulis suis. Quadragesimo vero die post resurrectionem suam ascendit in Cœlum, & tandem Sacro Pentecostes die, qui post ipsius resurrectionem fuit quinquagesimus, misit ad Discipulos suos Spiritum Sanctum, ut divino ejus amore succensi, Doctrinam Evangelicam, extirpata penitus Idololatria, per totum Orbem propagarent.

Notæ

Notæ in sextam Mundi ætatem circa statum Reipublicæ Judæorum a tempore Joannis Hyrcani, Summi Pontificis, usque ad Herodem, qui Judæorum Regnum obtinuit a Romanis, & quo regnante natus est JESUS CHRISTUS, Salvator Mundi.

NOT. I. *Joannem Hyrcanum*, postquam apud Judæos Principatu & Summo Sacerdotio per annos 30. functus fuisset, mortuum esse, eique successisse filiorum natu maximum, dictum *Aristobolum*, qui principatum simul & Summum Pontificatum apud Judæos per unum annum tenuit, primusque omnium, post reditum e captivitate Babylonica, diademate sibi imposito, Principatum apud Judæos in Regni formam transtulit, sicut testatur *Josephus* libro 1. *De Bello Judaico* cap. 3. Antiqu. Jud. lib. 13. cap. 19. & lib. 20. cap. 8. Hic *Aristobulus* fratrem suum secundum *Antigonum* sibi in Regni socium ascivit, tres vero reliquos fratres vinctos in carcerem conjecit, matremque suam, Principatus æmulam custodiæ itidem tradidit, eoque credulitatis progressus est, ut eam in vinculis necari jusserit, sicut refert *Josephus* ibidem. Interfecit etiam idem *Aristobulus* uxoris suæ *Salomes* fratrem, dictum *Antigonum*, & paulo post migravit e vita, sicut narrat *Josephus* lib. 1. *De Bello Judaico* capit. 3. & lib. 13. Antiqu. Jud. capit. 19. Post *Aristobuli* mortem, Salomes, ejus uxor, quam Græci *Alexandram* nuncupant, solutis ejus fratribus, quos ille in vinculis detinuerat *Alexandrum Jannæum*, ætate ceteros præcedentem ac modestia, Regem constituit. Ille vero, semel Regno, summaque rerum potitus, alterum fratrem sibi insidiantem peremit, alterum, contentum privata & otiosa vita, in honore habuit, quemadmodum narrat *Josephus* lib. 13. Antiq. Jud. cap. 20. Postquam autem *Alexander Jannæus*, prospere multisque rebus in Bello præclare gestis illustris, per viginti septem annos regnasset, mortuus est. Sed quia moriens & Regni administrationem uxori suæ *Alexandræ* testamento reliquerat, & deligendi Pontificis permiserat arbitrium, majorem illa natu filium suum *Hyrcanum* declaravit Pontificem Maximum, ipsa vero per novem annos Regnum administravit, toto eo tempore filio *Hyrcano* Pontificatum obtinente, ut videre est apud *Josephum* lib. 13. Antiq. c. 24. & lib. 26. cap. 8. & lib. 1. de Bello Judaico c. 4. Post mortem *Alexandræ* regnare cœpit in Judæa *Hycanus II.* ejus filius, sed commisso inter *Hyrcanum* & *Aristobulum* fratres prælio, actum est de pacis conditionibus, in quibus obtinuit *Aristobulus* ut regnaret, qui etiam Summum Sacerdotium annis tribus mensibus totidem exercuit, teste *Josepho* lib. 20. cap. 8. De hoc inter *Hyrcanum II.* & *Aristobulum*, fratres, conserto certamine, ejusque exitu eleganter lib. 2. *Historiæ Sacræ* sic scribit *Severus Sulpitius*: *Post hujus* (seu Alexandræ) *obitum, fœda inter fratres* (nempe inter Hyrcanum II. & Aristobulum, ejus filios) *de Regno certamina orta. Ac primum Hyrcanus Imperium obtinebat, mox ab Aristobulo fratre pulsus, confugit ad Pompejum, qui tum Mithridatico bello confecto, pacataque Armenia, & Ponto, Victor omnium gentium, quas adierat ultrorsum pergere, & vicina quæque Romano Imperio adjungere cupiens, causas belli & materiam vincendi quærebat. Igitur Hyrcanum libens excepit, ductuque ejus Judæos aggre-*

greditur: *Urbe capta atque arce, Templo pepercit: Aristobulum vinctum Romam mittit, Hyrcano jus Pontificatus restituit, impositoque Judæis stipendio, Procuratorem eis Antipatrum quemdam Ascalonitem præposuit*. Hyrcanus itaque Secundus Summum Pontificatum, & Regnum Judæorum denuo obtinuit: tentavit quidem *Antigonus*, filius *Aristobuli*, Judæorum Regis, paternum Regnum recuperare, & ea de causa ad Cæsarem in Syria venit, questusque est de Patris sui *Aristobuli* infortunio, & *Hyrcanum*, atque *Antipatrum* accusavit, quod per vim Principatum Judaicæ gentis gererent, nec abstinerent ab ipsius injuriis. At nihil apud Cæsarem promovere potuit *Antigonus*. Audita quippe Oratione, quam *Antipater* ad diluenda sibi ab *Antigono* impacta crimina habuit; statim *Hyrcanum* declaravit Summum Judæorum Pontificem, *Antipatro* vero Dynastiam, quamcumque ipse optaret, obtulit, & Procuratorem Judææ constituit, sicut prodit *Iosephus* lib. 1. De Bello Judaico cap. 8. & lib. 14. Antiq. cap. 15. Porro, *Antipater* unum e liberis suis, natum videlicet maximum, dictum *Chasaelem*, Hierosolymis & circumjacenti Regioni Ducem constituit, & *Herodi*, filio suo Secundogenito, annos nato vigintiquinque Galilæam curandam commendavit, sicut legere est apud *Josephum* lib. 1. *De Bello* Judaico cap. 8. & lib. 14. Antiq. cap. 16. & 17.

Nota II. Regnante in Judęa *Hyrcano* II. omnem Regiam authoritatem ad se traxisse *Herodem*, cui ipsius Pater *Antipater* curandam Galilæam demandaverat. Id ægre admodum ferens *Antigonus*, cujus Pater *Aristobolus*, sicut antea observavimus, Judææ Regno privatus fuerat, Parthos, tota Syria victores, ingentium præmiorum promissis allectos, in Palęstinam accivit, ut eorumdem opera Paternum Judææ Regnum recuperare posset. *Pacorus*, Parthorum Rex, cum sciret, *Hyrcanum* stare a partibus Romanorum, statim *Antigono* suppetias tulit, & cum duplici exercitu in Judæam venit, ut dejecto Hyrcano, Antigonum Regno pręficeret. *Antigonus* vero cum copiis, quas privata pecunia collegerat, Hierosolyma movit, atque a civibus, Herodis regimen perosis, intra Urbem facile admissus est, Regiam tamen non occupavit, quod & situ munita, & valido exercitu instructa ab *Herode* tenebatur. At, ubi primum *Pacorus*, Parthorum Rex, *Hyrcanum*, in colloquium subdole vocatum in vincula conjecisset, *Antigonus* Judæis Rex impositus est, & *Herodes*, qui in Regia remanserat, Hyrcani captivitate intellecta, Hierosolymis relictis, suos secum milites cum familia ducens, primum *Massadam*, munitissimum Oppidum, se recepit, mox magnis itineribus in Arabiam perrexit, dein in Ægyptum iter intendens venit Pelusium; postea Alexandriam, ubi Regina *Cleopatra*, vicem ejus dolens, voluit illum Alexandrię detinere, sed *Herodes*, omnis morę impatiens, Romam properavit, ubi a Collega Triumviro, & Senatu Romano fuit Judææ Rex declaratus exeunte mense Septembri anni Urbis Romæ conditę 714. Hæc est prima Epocha Regni *Herodis* in Judæa, juxta quam Epocham *Josephus* lib. 1. *De bello Judaico* cap. ultimo ait, Herodem regnasse in Judæa annos *triginta & septem, postquam Rex a Romanis designatus est*. Roma reversus *Herodes*, Bellum contra Antigonum movit, & anno tertio postquam Romæ fuerat declaratus Rex, Castra prope Hierosolymam metatus est, eam cepit, & *Antigonum* devicit anno Urbis Romę conditę 717. Hęc est altera Regni in Judęa *Herodis* Epocha, juxta quam *Josephus* lib. 1. De bello Judaico cap. ultimo dicit, *Herodem* in Judęa annos *quatuor ac triginta ab interfecto Antigono, regno potitum esse*.

Nota II. hunc *Antigonum*, Judæorum Regem, quam anno Urbis Romę conditę 717. devicit *Herodes*, quemque M. *Antonius*, unus Collega Triumvir, multis ab *Herode* acceptis pecuniis, apud Antiochiam securi percuti jussit, fuisse apud Judęos ultimum in genere Assamoneorum, seu Machabęorum ac pontificum, Principem, ac sudinde apud Judęos Principatum Assamonęorum, ut recte tradit *Josephus*, durasse tantum annis centum vigin-

viginti sex. Quod est verissimum, Si enim consulas nostram Tabulam Chronologicam, comperies, *Judam* ex illa Assamoneorum stirpe primum fuisse creatum Pontificem anno Mundi 3975. Urbis conditę 560. a quo anno usque ad annum Mundi 4102. & Urbis Romę conditę 717. quo anno *Antigonus*, ultimus Assamoneorum Princeps, ab Herode devictus est, interfluxerunt anni centum viginti sex, per quos duravit apud Judeos Assamonæorum Principatus, desiitque in *Antigono*, ultimo ex illa stirpe oriundo. Ab hoc tempore, Sceptrum Regium a Tribu Juda, seu a tota gente Judaica, ablatum est, quia extincto *Antigono*, & sublato penitus Assamoneorum Principatu, *Herodes*, qui non erat ex genere Judeus, sed Idumeus, vel Ascalonita, regnavit in Judea, & tunc impletum est Varicinium Patriarchæ *Jacob*, propediem morituri; *Non auferetur Sceptrum de Juda, & Dux de femore ejus, donec veniat, qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium* Genesis cap. 49. Vide Dissertationis septimę Paragraphum 1. ubi de eo Jacobęo Oraculo late disserimus.

Nota IV. Regnante in Judea *Herode*, Alienigena, non solum e rota gente Judaica defecisse Sceptrum Regium, sed etiam legitimam Summi Sacerdotii institutionem apud Judeos declinare cœpisse, ac tandem Judeos, in pœnam adamantinę pervicacię, qua Jesum Christum, verum Messiam, agnoscere noluerunt, post incensum a *Vespasiano* & *Tito*, Imperatoribus Romanis, toto Orbe augustissimum Templum Salomonicum, & solo equatam Civitatem Hierusalem, fuisse abductos captivos, & in varias regiones dispersos, atque in hac captivitate, quę ab eo tempore perdurar, illos manere adhuc, mansurosque ad tempora Antichristi. Certe, in pœnis, quas subeunt nunc Judei, digitum Dei esse, velint nolint, ipsimet experiuntur, quippe qui vident, se ubique terrarum degunt, nullo pacto admitti ad Magistratus, nec ad militiam, nec ad publica munia: insuper tributa pendere acerbissima, cunctis ludibrio esse, probra & dedecora infinita, innumerasque calamitates pati; se non amplius habere Reges, Duces, Pontifices, & Sacrificia, quę tantum ipsis offerre fas erat in Templo Salomonico, quod erat in Hierosolymorum Urbe, a qua nunc vivunt plane extorres, & cujus ruinas ut videre ac flere possint, pretio redimere coguntur. Hanc terribilem, sed justissimam in perfidos Judeos divinam ultionem eleganter *S. Hieronymus* in Caput 2. Prophetę *Sophoniæ* describir his verbis. *Usque in præsentem diem perfidi Coloni* (idest, Judei) *post interfectionem Servorum, & ad extremum Filii Dei, excepto planctu, prohibentur ingredi Hierusalem, & ut ruinam suæ eis flere liceat Civitatis, pretio redimunt, ut qui quondam emerunt Sanguinem Christi, emant lacrymas suas, & ne fletus quidem eis gratuitus sit. Videas in die, quo capta est a Romanis, & diruta Hierusalem, venire populum lugubrem, confluere decrepitas mulieres, & senes pannis annisque obsitos, in corporibus & in habitu suo iram Domini demonstrantes. Congregatur turba miserorum, & patibulo Domini coruscante, ac radiante Anastasi ejus, de Oliveti Monti Crucis fulgente vexillo, plangere ruinas Templi sui populum miserum, & tamen non esse miserabilem. Adhuc fletus in genis, & livida brachia, & sparsi crines, & miles mercedem postulat, ut illis flere plus liceat. Et dubitabit aliquis, cum hęc videat, de die tenebrarum & caliginis, de die nebulæ, & turbinis, de die tubæ & clangoris? Habent enim & in luctus tubas, & juxta Prophetiam, vox solemnitatis versa est in luctum. Ululant super cineres Sanctuarii, & super Altare destructum, & super civitates quondam munitas, & super excelsos quondam angulos Templi, de quibus quondam Jacobum, fratrem Domini, precipitarunt.* Hanc Judæorum ruinam Inclementissime prædixit Christus Dominus Lucæ cap. 21. dicens: *Cum autem videritis circumdari ab exercitu Hierusalem, tunc scitote, quia appropinquavit desolatio ejus.*

ejus .... Et cadent, ideſt Judæi. *in ore gladii, & captivi ducentur in omnes gentes, & Hieruſalem concucalbitur a gentibus, donec impleantur tempora nationum*. Hoc Chriſti Domini oraculum vident Judæi luce meridiana clarius fuiſſe jampridem adimpletum, & tamen, proh dolor! ſaxa in cordibus geſtantes reſipiſcere nolunt, & tanquam noctuæ in meridie plane cæcutientes, Jeſum Chriſtum, in quem adamuſſim quadrant omnium Prophetarum Vaticinia, obſtinatis anim[illegible]noſcere renuunt, eique per ſum[illegible]pietatem cum his, qui divino [illegible]elles ſunt lumini, continno dicunt: *Recede a nobis; ſcientiam viarum tuarum nolumus*.

Finis hujus Operis.

IN-

I N D E X
AMPLISSIMUS
M A T E R I A R U M

Quæ in duobus Tomis Tractatus *De Vita*, *Mysteriis*, *&* *Annis Jesu Christi* continentur.

Prima Nota numeralis Romana indigitat Tomum. Secunda Nota numeralis communis indicat paginam Tomi.

A

Pro-

Chri-

Con-

de

D

E

Ge-

H

In-

quo

K

La-

L

Lu-

San-

Se-

Ta-

